

5.10.92

[illegible]

MARTINI MARTINII,

TRIDENTINI,

E SOCIETATE IESV,

SINICÆ HISTORIÆ DECAS PRIMA,

Res à gentis origine ad Chriſtum natum in extrema Aſia, ſive Magno Sinarum Imperio geſtas complexa.

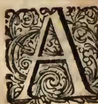
AMSTELÆDAMI,
Apud JOANNEM BLAEV.
M. DC. LIX.

AVGVSTISSIMO IMPERATORI LEOPOLDO I.

Hungariæ ac Bohemiæ REGI,

Archiduci Austriæ, &c.

Felicitatem.

VGVSTISSIMO Parenti FERDINANDO III. destinata olim à Patre Martino Martinio Sinensis Historia, Augustissimo Filio LEOPOLDO I. hereditario quodam jure debetur: qui uti ditionum ac multo magis virtutum paternarum heres, Romani quoque Imperii gubernacula felicibus auspiciis nuper admodum suscepit; ita neque hac etsi tenui accessione debebat esse maximo Parente inferior. Ac videbatur aptè omnino congruere, ut MAIESTATI VESTRÆ, quæ prima LEOPOLDI nomine Austriacæ familiæ Majestatem nobilitavit, primum quoque Sinensis Historiæ, antehac Europæis, aut verius orbi universo ignotæ, opus inscriberetur. De qua

gente cùm Domus Auſtriaca planè tota, tum Auguſtiſſimus Parens eximiè fuit meritus. Neque ad adſtruendum in eâ juvandâ ſtudium FERDINANDI III. adductis aliunde teſtibus eſt opus: ipſe P. Martinus, cùm ante annos quatuor è Sinenſi Regno in Europam Procurator appuliſſet, præter innumera liberaliſſimæ pietatis documenta maximorum beneficiorum conſcius, nuper ex Europâ Auſtriacæ atque imprimis Ferdinandææ munificentiæ ſecum pignus extulit, dona inquam, Imperatore ac Cælo digna, quibus Societas noſtra, pro Sinenſis populi ſempiternâ ſalute illic excubans, hac velut eſcâ gentem illam ad veri Numinis animíque cultum pelliceret. Hoc ingenio Auſtriaca beneficentia uſa, dum in Europâ imperio & armis regna tenet, in extremâ Aſiâ beneficiis dominatur, ac Romanam fidem ultra Romani Imperii fines latiſſimè propagat. Maximum ſanè MAIESTATI VESTRÆ decus accedet; ſi (ut glorioſum eſt, fiduciariis Regulis abundare) innumeros ad æterna cæli regna promotos olim Sinas videbit, ſuam ſalutem ac æternitatis regnum poſt divinas cauſas in humanis Auſtriacæ ac LEOPOLDI I. munificentiæ debere; quam noſtrum quoque Collegium non ita pridem expertum eſt ſingularem: ut

poſt innumeros grati animi titulos novas cauſas habeat, hoc tenue munus, quod ex Orbe altero allatum P. Martinus nobis concredidit, MAIESTATI VESTRÆ dicandi.

DEUS ter Opt. Max. MAIESTATEM VESTRAM Orbi Chriſtiano diutiſſime ſoſpitem ac felicem ſervet: quod cum Collegio noſtro Societas univerſa, & Sina omnis Catholica enixiſſime precatur: ut MAIESTAS VESTRA Parentis Auguſtiſſimi virtutes ac laudes aſſecuta, vitæ regnique feliciter adminiſtrati diuturnitate longiſſime antecedat. Vivat LEOPOLDVS I. longaque ſerie hoc Auguſtum nomen ad felicem poſteritatem per multos numeros ac ſæcula transmittat: donec poſt Albertos, Carolos, Fridericos, Ferdinandos, Leopoldos, Maximilianos, Mathias, Rudolphos, quod ex Alphabeto ſupereſt, Auſtriacis nominibus fauſtiſſima ſucceſſione ſerò tandem expleatur. Ita precatur

MAIESTATI VESTRÆ

Kal. Nov. 1658.

Devotiſſimum Collegium
Monacenſe S. I.

AD LECTOREM.

EXtremæ Asiæ sive magni Sinarum Imperii compendio & annorum ordine comprehensam Historiam, Europæis adhuc ignotam, tibi repræsento, amice Lector. Vetustiorem, si sacram excipias, &, si credendum Sinis, certiorem orbis non habet; id quod legenti luce meridianâ clariùs patebit. Tradit enim à gentis orgine ad Christum natum non modò magna temporum intervalla & Sinensium Imperatorum seriem; sed in quovis insuper temporum cyclo (quem Sinæ jam inde à primis retro initiis annorum sexaginta cursu definierunt) ostendit, quo anno Cycli tunc labentis Regum quilibet imperium adierit, quove anno res in omnem partem memorabiles gesserit. Accedunt siderum observationes ab orbe condito antiquissimæ non paucæ, Dionysio, Eratosthene, Hipparcho priores; quæ in omni Chronologia pro temporum normâ semper habitæ, quippe bases & characteres temporum naturales, ideóque certæ. Ex quibus omnibus haud dubia annorum series contexitur. Et Sinicæ quidem Chronologiæ fides tantò est integrior, quòd Sinæ sibi solis ac suæ tantùm scripserint, exterarum gentium aut ignari aut contemptores. Vtcunque est, postquam nec externis placere, nec sese jactare studium fuit; mentiendi causas procul habuere. Idque tantò minùs, quòd à vetustate vel sanguinis vel temporis nulla sit apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa. Hinc nullæ circa Sinensium historiam inter ipsos controversiæ, nulla de regiarum familiarum annorumque serie dissidia, quæ tamen apud nos ita fervent, ut Chronologorum ferè quilibet à quovis dissentiat.

Chronologiæ Sinicæ accuratio.

Nobilitas Sinica tota à studiis.

Cùm

Cum igitur in omni vitæ artiumque genere incredibilis utilitas ac delectatio sit historiæ veritate subnixæ; penitus confido me operam minime perditurum, quin potius iis, qui aut historiæ aut chronologiæ se tradunt, rem omnino gratam hoc opere me facturum. Hic enim reperient, quæ cum temporum suorum ratione componant atque expendant. Deinde mirandos in remotissimo regno eventus ac mutationes rerum & fortunæ legent: id est, evanescentes tyrannorum technas, politiæ & gubernationis modos diversos, imperiorum conservationem aut ruinas, una cum interitus causis, familias subito in sublime evectas aut eversas, heroum eximia facinora, singularum artium, virtutum ac vitiorum exempla deprehendent; è quibus seu fugiendis seu sequendis, recte vivendi documenta sumant.

Et hæc omnia uno velut intuitu perlustrare in hac synopsi licebit; quam, uti dictum, ab origine Sinicæ gentis ad Christum usque natum, qua potui brevitate claritateque ex innumeris Sinicæ Historiæ libris studiose congessi. Quorum voluminum Scriptores constanti non minus fide quam labore historiam ita prosecuti sunt, ut, etsi ea sit una atque perpetua, plurimos tamen habeat authores, alios aliis antiquiores; à quibus ordine congesta est. Neque enim Scriptori sequentium temporum licet historiam priorem corrigere vel in dubium vocare; sed id muneris habet, ut ex fide temporum suorum annales prioribus subtexat, eosque Imperatoris jussu continua serie prosequatur. Historia Sinica quo pacto continuata.

In hoc itaque opere tam vasto Herculeum laborem exantlasse mihi videor. Ea est enim Sinensium literarum difficultas, ut earum cognitio humanas vires & ætatem superare videatur. Continet characteres, aut verius hieroglyphica, supra sexagies mille; omnes figurâ & significatione diversos. Nec enim, ut nostrates, ex aliquo certo Alphabeti ordine vel methodo constant; Characterum Sinicorum difficultas.

sed res qualibet figuram habet, qua exprimatur, ab aliis diversam, nulla arte vel norma compositam & velut casu subjectæ rei attributam. Decem ipsos annos in hoc molestissimo studio ita consumpsi, ut præter libros, è quibus statas preces recitabam, alium quam Sinicum in manus non sumerem. Huic uni genti prodesse linguæ tam operosæ peritia tunc studebat animus, quod me nunquam rediturum in Europam, crederem. Postea vero quam reverti, Majorum authoritate sum jussus; hoc opus aliaque secutura suscepi, ne meus reditus Europæis non prodesset. Si laborem hunc meum intellexero legentibus gratum accidere; stimulo id mihi erit, reliquam à Christo Nato historiam ad hæc usque tempora pertexendi. Neque committam, ut aliæ binæ decades diu desiderentur. Equidem nunquam hoc opus fuissem aggressus, nisi Atlanti Extremæ Asiæ, quem paucis abhinc annis edidi, lucem apprime necessariam inde accessuram credidissem. Ex utroque enim Imperii Sinici, de quo tam varia tamque fabulosa circumferuntur, exacta pendet ac vera cognitio.

Ceterum, quemadmodum Europam olim deserui, ut Sinis ea, quæ nobis divinitus affulsit, veritatis luce carentibus, ejusdem viam commonstrarem; ita nunc Majorum jussu remissus in Europam, maximi Imperii notitiam toties desideratam Europæis denegare nolui. Horum enim gratia hunc laborem in ipso reditu aggressus, longissimo duorum annorum & aliquot insuper mensium itinere ad finem adduxi, ut simul utilitatem, simul delectationem antiquissimæ historiæ novitate legentibus afferrem. Quod si sum consecuturus; non historiæ, sed bonorum omnium authorem Deum lauda, cujus beneficio inter maritimæ profectionis molestias moramque ista lucubrare potui. Quæ qui leget, facile discet Numinis omnia rite constituentis sapientiam; quæ sibi semper similis in orbis totius & singulorum regno-

regnorum gubernatione, ſemper ſumma, ſemper adoranda eſt.

Quod ad vocabulorum pronunciationem attinet; omnia quæ per ch *ſcribo, more Hiſpanico ſunt efferenda. Multa quoque per* ng *ſcribo, quæ alii per* m *expreſſere, uti Peking; ubi alii Pekim poſuere. Nam hæc litera* m *apud Sinas in fine ſyllabarum ore aperto, ut à Luſitanis efferri ſolet; alioqui Sinica pronunciatio haudquaquam exprimeretur, quæ potiùs in* ng, *quam* m *finitur.*

APPROBATIO
R. P. PROVINCIALIS.

EGo Georgius Muglinus Societatis Iesu per Germaniam superiorem præpositus Provincialis, pro potestate, quam ab Adm. Reverendo P. N. Goswino Nickel Societatis universæ præposito Generali accepi, permitto, ut Sinicæ Historiæ Decas prima, à P. Martino Martinio ejusdem Societatis Sacerdote conscripta, & à Patribus ad id deputatis lecta probataque, typis mandetur. Quorum fidem mea manu, & officii Sigillo confirmo. Augustæ 20 Iunii Anno 1658.

GEORGIUS MUGLINUS.

MARTINI MARTINII
è Societate JESU,

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER PRIMUS.

OMNIUM rerum quoddam initium Sinas plerosque statuisse, comperio. Sed in eo ipso explicando variæ sunt discrepantesque sententiæ. Alii, qui sunt è præcipuâ Philosophorum sectâ, omnia temere casuque extitisse arbitrantur; alii ab his longe diversi, sed à vero æque abeuntes, mundum ab æterno conditum voluêre. Qui error una cum idolorum cultu manavit in hanc gentem ex India anno post Christum natum sexagesimo quinto. De summo ac primo rerum authore mirum apud omnes silentium. Quippe in tam copiosa linguâ ne nomen quidem Deus habet. Sæpe tamen utuntur voce XANGTI, quâ summum cæli terræque gubernatorem indigetant. Neque desunt sacrificia qualecunque numen placantibus: quanquam illorum præ eo, quod nunc fit, usus olim frequentior fuit. Ad hæc in suis libris non raro asserunt, sceleribus cruciatus, decreta virtuti præmia esse. Cui rei affinia tradunt multa de cælo. Quæ cum adspectabili & è materia constanti siderum orbi tribui non possint; verisimile admodum, supremum cæli rectorem eis dominumque hac appellatione signari. Et jam inde à Noëticis temporibus Dei notionem Sinas primos habuisse crediderim, ut illâ ætate non multo posteriores, aut forsan etiam pares. De Angelis bonis & malis meminere passim; illos XIN, hos QUEI vocant. Nec pauca de tutelaribus reperio. Cujus rei argumentum, ut reliqua taceam, istud inprimis habeo, quod credant singulis civitatibus præesse singulos; CHINGHOANG à se dictos; quo nomine gubernationem aut imperium significant, ur-biumve

Quæ rerum initia ponant Sinæ.

Deum agnoscunt Sinæ.

Sinæ Noë coævi.

Angelos bonos & malos asserunt.

biumve tutelam. Ajunt enim, quemadmodum urbibus provinciisque dantur noti rectores, quos videmus; ita occultos esse alios, quos non videmus, queis curæ sit, tueri rempublicam, ea item crimina sive magistratus, sive populi, quæ homines latent, ulcisci. His tutoribus in quavis urbe magnifica templa exstruunt; in quibus magistratus, cum provinciam suam adeunt, solenni se exsecratione devinciunt, spiritu civitatis præside in testem & vindicem vocato, nihil contra jus esse facturos. Nullum in iis templis antiquitus idolum visebatur; sed simplex tabella, in qua, Sinensi linguâ literis aureis exaratum erat, *Spiritualis custodis urbis sedes*. At non multo abhinc tempore tabellæ loco substituerunt idola, quæ genii tutelaris personam repræsentarent, quo plus terroris incuterent jurantibus.

Sinæ diluvium affirmant. De diluvio multa est apud Sinicos Scriptores mentio: de illius origine causaque, nulla. Quod proinde Noëticumne fuerit, an aliud Sinis peculiare, quale Ogygium olim in Attica, in Thessalia Deucalioneum; nondum liquet. Illud pro certo compertum, Sinensem de Diluvio historiam non multum à Noëtico abesse, quippe quæ ter mille circiter annis vulgarem Christi epocham prægreditur. Ante *Fohium* quidem Imperatorem constituta annalium suorum initia Sinæ ipsi pro suspectis habent, ut quæ falsa & ridicula quam plurima complectantur. Quod in ista gente tunc temporis ferme necessum, cum nulla exstarent literarum monumenta, & homines nullis legibus mitigati, ferarum potius quam hominum ritu viverent. Ab illo tamen tempore certissima Sinis habentur, ea maxime, quæ ad annorum supputandam rationem spectant: qua in re mirabile Sinarum semper studium emicuit. Hinc est illa continua temporum & fide optimâ deducta series, etiam ante, quam annorum cyclo utebantur. Quæ causa mihi fuit, uti temporibus *Fohii* dicendis non cyclum sexagenarium, sed epocham annorum, qui Christum natum antecessere, sim secutus. Cyclorum enim epocham tum ordiar, cum ad eum Imperatorem, sub quo illius est epochæ repertus usus, me historia deducit. Vnde parebit, annis

annis ante vulgarem Christi epocham ter mille admodum exstitisse *Fohium*; id quod è Sinicis historiis mihi promtum, ostendere. At enim fides penes illas esto; ego in re tanti momenti esse arbiter nolim, qui cum his Chronologorum nostrorum opinionem pugnare sciam, lapsum à Noëtica eluvie tempus haud paullo arctiori spatio definientium. Tametsi nec Sinensium videtur usquequaque repudianda sententia. Favent ei ex Europâ Chronologi non omnino nulli; favent septuaginta interpretes, Samosatenus, alii; nec Romanum Martyrologium aut computatio Græcorum longe dissentiunt.

Chronologia Sinica nova Europaeorum repugnat.

Porro primum hominem, quem agnoscunt Sinæ, *Puoncuum* nominant. Eum dicunt è chao tanquam ex ovo natum, hujus testam seu corticem in cælum, albumen in aërem, vitellum in terram abiisse, idque media nocte sub illud tempus, quo astra per cælum penetrantia solstitiali brumalique revocatione vertuntur. Primo tamen loco cælos perfectos; stabilitam deinde terram; tum spiritus, postremo homines exstitisse. Vt jam nemo miretur, si etiam in Phœnicia ovum, ut imago mundi, religiosissime in Orgiis Bacchi colebatur. Alii tamen, quod Sinensium notat historia, *Puoncuum* ajunt è deserto quodam prodiisse, natalium ignorationem ultro fassi. Vtut est, insigni Mathematicarum rerum scientia valuit. Vnde credibile est, ortam fabulam, quæ de illius ortu & ovi natalis partitione apud Sinas invaluit. Quo autem magistro didicerit *Puancuus* eam doctrinam, qua Sinæ nullam habent antiquiorem, obscurum est atque adeo ignotum.

Primi apud Sinas hominis ac ducis origo.

Mathesis apud Sinas antiquissima scientia.

De horis mira tradit liber quidam Sinicus, qui de Natura inscribitur. In eo, Sinico more, plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, tribuitur in horas duodecim; ex his orbis universi ortus & interitus conficitur, ut horis singulis assignentur anni decies mille & octingenti. Si pro annis menses totidem substituerent, à vero fortasse minus aberrarent. Ceterum idem liber asserit, cælum hora duodecimâ, id est, media nocte factum; terræ natalem in horam à media nocte primam incidisse; hominem deinceps

De horis mira Sinarum opinio.

hora

hora ſecunda conditum, ac demum *Yaum* nominatiſſimum apud Sinas Imperatorem hora ſexta ſeu meridiana noſtrate natum. Quæ temporum ratio ſi veritate ſubniteretur, Sinenſium ſe orgines ultra Ægyptiorum retro Chaldæorumque ambitioſam vetuſtatem porrigerent. Neque deſunt, qui dicant, ab orbe condito ad *Cumfucium* Philoſophum annos ter millies ducenties ſexagies ſepties mille fluxiſſe. Qua opinione ſuperârint etiam calculum eorum, qui Orientem accolunt, mundi finem poſt annos à primordio ſeptingenties mille, neſcio quâ authoritate decernentium.

Mundi finis è Sinarum opinione.

Orbis interitum admittunt.

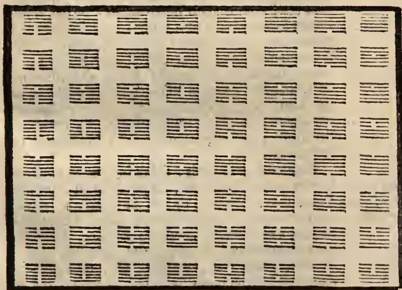
Idem liber de Natura inſcriptus addit, horâ nonâ, quæ nobis à meridie ſexta, in orbe univerſo magnam rerum atque ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates fore; donec tandem omnia ad ſuum chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamus ævum ajunt horam poſt meridiem primam eſſe, vel paullo quid amplius. Sed nos prætærito de Natura libro, ad noſtra redeamus.

Mira de rerum ortu opinio.

Minus abſurdè philoſophantur, qui ſaniorem Sinarum philoſophiam ſecuti, chaos rerum omnium initium faciunt & principium, ex quo materiæ expers ſeu ſpiritale ſummum procreavit id quod materiâ conſtat. Sed hoc ipſum adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſeu imperfectum ſonat; *Yang* vero patens ſive perfectum. Nos duo principia dicemus. Ex his autem in ſe ductis imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formas aut ſymbola prodiiſſe. Per imagines ego quidem elementa ſeu quatuor principes qualitates notari putem. Sinæ verò patens aliud perfectum, aliud imperfectum; occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem ſibi modum habet, quo pingitur; & generales quaſdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque corruptio. Eæ porro ita pinguntur. Prima ☰ cælum, ſecunda ☷ terram, tertia ☳ fulmina. quarta ☶ montes, quinta ☲ ignem, ſexta ☵ nubes, ſepti-

ma

ma ☵ aquas, octava ☴ ventum significat. Hæ forma ut recte atque ordine conjungentur, sciendum, Sinas occultum perfectum duplicatis duabus lineis scribere hac figurâ ⚏; imperfectum vero unica lineâ divisâ, ut hîc vides, — —; contra patens perfectum unicâ lineâ continuâ in hunc modum, —; imperfectum duplici continuâ item lineâ parallelâ, ut sequitur, ⚌. Ex his ergo duobus principiis conjugatis octo illæ figuræ prodiere, quibus in se multiplicatis, quatuor constituuntur & sexaginta symbola sive imagines, qui numerus cujusdam universitatis est.

Hinc dicunt ex iis qualitatibus, quas *Yn* & *Yang* paullo supra vocari monuimus, formas quatuor; ex his per *Yn* & *Yang* multiplicatis figuras octo; ex istis demum in se ductis amœnam rerum omnium varietatem effloruisse. Visum est autem ex eorum libris sexaginta quatuor symbola hîc apponere, prout ab ipsis pinguntur, quorum singula nomen habent singulare. Iis tamen recensendis consulto supersedeo, ne ignotis nominibus paginam impleam. Cujusmodi quælibet figura

gura vim habeat, ſubjecta tabula conſiderantibus pro campo curioſi laboris eſto.

Antiquiſſimus Sinarum liber. Habent Sinæ librum *Yeking* dictum, qui totus in his figuris explicandis eſt; magni apud eos pretii ob res arcanas, quas illic latere ſibi perſuadent. Mihi quædam philoſophia myſtica videtur eſſe Pythagoricæque perſimilis, etſi multis ſeculis prior; quippe quæ initium habuit à *Fohio*, de quo dicemus infra. Multa ſunt in eo libro de generatione & corruptione, de fato, de aſtrologiâ judiciariâ, de quibuſdam principiis naturalibus. Sed ea jejune diſputantur & exiliter, abſque cauſis ac definitione rerum, quas aſſerunt, ad adſtruendam fidem allatis; quales reliqui omnes Sinarum ſunt libri. Idem liber numeros & figuras ante adſcriptas ad rectam reipublicæ adminiſtrationem & morum diſciplinam adhibet. Eo tamen ut plurimum utuntur hodie ad divinationes & ſortilegia, genuino illius ſenſu aut neglecto aut ignorato. Mirum quantum ei tribuant ex hoc etiam capite, quod ex illius intelligentiâ rerum abſtruſarum eventuumque omnium prænotionem ſibi promittant.

Sinæ numeris arcana tribuunt. Neque ſolum in lineis, ſed & in numeris explicant harum arcana figurarum, ita ut unum ſit, primum *Yang*; duo, primum *Yn*, & ſic deinceps; novem vero ſummum & perfectiſſimum *Yang*, decem maxime imperfectum *Yn* continere dicatur. Ajunt itaque cæli numerum eſſe unum, tria, quinque, ſeptem, novem; terræ duo, quatuor, ſex, octo, decem. Cælo quidem numeros aſſignant impares, qui viginti quinque conſtituunt, numerum cæli perfectum; terræ autem numeros quinque pares adſcribunt, qui juncti triginta efficiunt, numerum terræ imperfectum. Multa in eam rem alia continet liber *Yeking*; quæ, ne ſim æquo longior, viſum eſt omittere.

Secundus Sinarum Dux. *Puoncuo* mortuo Sinas rexit *Thienhoangus*, & poſt illum ſucceſſores tredecim unius omnes familiæ. De hujus Ducis ævo ita Sinenſis Hiſtoricus loquitur. *Tunc temporis cæleſtis ſpiritus ubique diſcurrens, paullatim urbanos*

banos mores induxit, & absque magno labore mortales, alioqui disciplinæ capaces, ad humanitatem informavit, præcipue magno illo dracone (fortasse ad Leviathan patientis Iobi alludit) *occiso, qui mundum omnem turbavit cælum terræ miscendo. Eo enim peremto, suum res quæque gradum ac dignitatem obtinuit.*

Hic *Thienhoangus* adinvenit primus duplex illud genus literarum, è quibus postea Cyclum suum sexagenarium efformarunt Sinæ. Inde constat scientiam primam apud Sinas Mathematicam fuisse, atque à Noë ad posteros quasi per manus propagatam. Indidem licet conjicere, omissis argumentis aliis, *Puoncuum* & socios à cessatione diluvii, imo ante turris Babylonicæ molitionem ad Sinas venisse. Cui quidem conjecturæ hactenus faverim, si qui revera tunc homines in Sinis fuere, & non ab Historicis potius suppositi. His autem primis temporibus usque ad Imperatores, per familiarum capita homines regebantur, sicut de Abrahamo & Lotho sacris etiam literis proditum. Quare ubi Author Sinicus tredecim Principes ex eadem familia nominat; non videntur aliis successisse mortuis, sed eodem tempore diversarum familiarum rectores vixisse. Ita infra usque ad Imperatores intelligendum. Nos ad duplices illas literas redeamus.

Mathematica scientia apud Sinas prima.

Primi ordinis literæ sunt decem, quas *Can* vocant; quæ sunt, *Kia, Y, Ping, Ting, Vu, Ki, Ken, Sin, Seng, Guei.* Secundus literarum ordo continet duodecim diei horas, quas Sinæ non per numeros, sed per characteres peculiares exprimunt atque indigetant. Et quoniam à media nocte incipiunt; duodecima mediæ noctis *Esu* dicitur, secunda post mediam noctem *Cheu*, quarta *Yn*, sexta *Mao*, octava *Chin*, decima *Su*, duodecima *V.* Secunda à meridie *Vi*, quarta *Xin*, sexta *Yeu*, octava *Sio*, decima *Hai* appellatur. Ex his ergo literis, inter se coagmentatis, efformant Cyclum suum, primam cum prima, secundam cum secunda copulando, donec iterum ad calcem redeant, quod sexaginta demum absolutis annis iterum contingit. Ex iisdem harum literarum conjugationibus non so-

Horarum apud Sinas ratio.

lum anni nomen & qualitatem, ſed etiam totius anni & ſingulorum dierum arcanos è cælo in hæc inferiora motus, & rerum naturalium proprietates ſcire ſe putant. Nam, ut illi quidem ajunt, ita hi characteres ſunt ordinati, ut nunquam fallente circuitu & ſiderum curſus, & elementorum qualitates ex ipſo ſolum ordine pendeant. Addunt hominibus deinceps præfuiſſe *Tihoangum* quendam; quem cæli ſiderumque curſus perite obſervantem, diem noctemque ſuis nominibus inſigniiſſe, menſem quoque triginta dierum ſpatio terminaſſe. Hunc undecim alios fuiſſe inſecutos tradunt; de quibus nihil memoria dignum, ne nomen quidem invenio.

Aureum ſeculum. His *Ginhoangus* cum novem aliis è familia ſua ſucceſſit; qui terras ita diviſit, ut novem partes conſtituerent. Earum una ad habitandum mortalibus contributa, reliquas octo agriculturæ atque annonæ deſtinavit. Ita vagos homines ac diſperſos in unam ſedem coëgit; quod Græci Phoroneo apud Argivos tribuunt. Hoc gubernante aureum ſeculum fluxiſſe affirmant. Terra namque modico labore culta, ſponte propemodum fruges tulit; & quilibet rerum ordo, ut cum Sinica hiſtoria loquar, ſuam dignitatem obtinebat. Rex plus quam paterna charitate populos complectebatur; qui eum viciſſim ut patrem obſequentiſſimi filii colebant. Ille regis nomen, hi ſubjectorum civium munus pulchre explebant. Omnia tunc erant communia, liberi omnes, maximoque inter ſe omnes amore connexi. Ab hac vero agrorum diviſione Geometriam initium reperiſſe credibile eſt.

Geometriæ initium. Sequitur *Yeus*, qui mortales in montium antris & ſpeluncis in hoc uſque tempus habitantes, mapalia & caſas è ligno ædificare docuit, ut à ſe ferarum injurias defenderent. Fuit autem iis temporibus magna humanorum commodorum inſcitia. Neque enim aut agri colendi præcepta idonea, aut ignis è ſilice ad parandos cibos fovendaque corpora eliciendi uſum callebant. Herbis & fructibus ſponte naſcentibus, crudiſque ferarum carnibus veſcebantur, epoto etiam earundem ſanguine, cum urgebat ſitis. Animalium pel-

libus

libus nullo artificio paratis, ad tegenda corpora ita utebantur, ut tamen maximam partem nudi incederent.

Hoc vita functo *Sujus* regnare cœpit. Is mirifice in Astronomia excelluit. Ex astrorum, ut & orbis nostri contemplatione primus è Sinica Philosophia quinque elementa esse docuit, metallum, lignum, aquam, terram, & ignem; quorum postremum esse in aëre deprehendit. Ligno quoque lignum atterendo primus ignem elicuit, ut nos è silice solemus; ac velut alter Prometheus flammæ radices & originem aperuit. Eam ignis extundendi artem etiamnum Sinæ in usu habent, & pro varia tempestate anni ligna varia deligunt id temporis ad præbendum ignem aptiora. Et si neque alterum compendium ignorent, chalybe ignem è silice petendi. Idem *Sujus* characterum & literarum loco, funium nodos ad memoriam levandam primus invenit, & in scholis modum iis rite utendi edocuit. Nulla tunc pecunia, nec auri fames fuit. Nundinas tamen instituit, ut rerum permutationibus idoneas. Ad quæ talia felicius constituenda quatuor præstantium virorum, quos ditionibus præfecerat, opera & consilio adjutus fuit. *Elementa quinque apud Sinas.*

Verum ne Sinas, quod inter elementa lignum quoque & metalla numerent, tanquam à vero nimium aberrantes rideamus; eorum hic de elementis philosophiam breviter apponere visum est ex libro, quem *Xuking* nominant. Quinque, ait, sunt elementa; aqua, ignis, lignum, metallum, terra. Aqua irrigat & descendit, ignis siccat & ascendit; lignum erectum & distortum vocatur, metallum ductile, lævitatisque patiens; terra semina capit, affertque fructus. Irrigans & descendens dat salsum; siccum & ascendens dat amarum; rectum & distortum facit acidum; ductile & polituræ idoneum mordax facit sive acre; accipiens semina & dans fructus dulce gignit. Hæ sunt quinque elementorum qualitates, seu sapores. Atque in his elementis explicandis nihil ex meo; à Sinis omnia desumsi, quæ dijudicanda lectori relinquo.

Præterea hæc eadem elementa Planetis applicant;

 Saturno

Planetis quinque elementa applicant. Saturno terram, Iovi lignum, ignem Marti, aquam Mercurio, Veneri metallum. Quæ ſtellæ ad hæc uſque tempora iiſdem, queîs elementa, nominibus explicantur. Saturnum enim dicunt terræ ſtellam, Iovem ligni, Martem ignis, metalli Venerem, aquæ Mercurium.

Sed hactenus annos & tempora non adſcripſi: quippe Sinis quoque, nec injuria, dubitata. Et ſane multa inſunt ridicula Sinicis annalibus, ſive hominum ætatem conſideres, ſive annos regnantium. Si enim fidem illorum ſcriptoribus haberemus, ætas orbis univerſi multis annorum millibus ante diluvium extenderetur; quod paullo ſupra quoque monuimus.

Hiſtoria Sinica qua diligentia continuata. Nunc quæ ſequuntur, ab ipſis pro indubitatis habentur, ea præcipue, quæ ad annorum rationem ſpectant; qua cura non ullam facile nationem Sinis in orbe reliquo parem invenias. Fuit enim & eſt etiamnum genti huic uſitatum, ut doctiſſimis aliquot Philoſophis Imperatoris defuncti res geſtæ conſcribendæ à ſucceſſore mandentur, fucis & adulatione omni remota. Quod munus apud ipſos cumprimis eſt honorificum, & à ſummis quibuſque viris expetitum. Hinc hiſtoria Sinica ita ſibi ſemper ſimilis continuatur, ut, quanquam ab alio ſit atque alio ſuccedentibus annis adaucta, unius tamen authoris eſſe opus videatur. Et omnino unicum eſt, non ab alio quam regio ſcriptore unquam tentata, magniſque & plurimis voluminibus contenta. *Compendium Sinicæ hiſtoriæ.* Inde ſibi Sinæ pro memoriæ ſubſidio epitomen conficiunt, qualem his ipſis libris repræſento; etſi paſſim, quo omnia ſint ad cognoſcendum apertiora, paullo longius excurram. Totam autem hiſtoriam perſcribere, multorum annorum labor foret.

Quid dubium in Sinica hiſtoria? Illud velim animadverti, in hiſtoria Sinenſi rem unam duntaxat eſſe dubiam, à Sinicis etiam ſcriptoribus obſervatam, quo tempore natus ſit Imperator, qui proxime ſequitur. Alii namque annis ſeptuaginta & uno citius, alii totidem annis ſerius ejus natalem aſſeruere. Vnde ex poſteriori opinione vigeſimo quarto ætatis anno; at ex priori, nonageſimo ſexto imperium

perium adiit. Nos priorem ſequemur, ne juſto longius hiſtoriam extendamus. De anno autem, quo imperii habenas cepit, nihil apud Sinas ambigitur.

Quæ hactenus dicta ſunt, ea, ſi per me ſtet, ad tempora diluvio priora retulerim; quando ipſi quoque Sinæ de annis antecedentibus dubitant, nec certi quicquam habent. Hanc enim, qua de ſcribo, extremam Aſiam ante diluvium habitatam fuiſſe pro certo habeo. Verum quo pacto fuerit rerum ſervata memoria, humano genere omni, ſi à Noëtica familia diſceſſeris, penitus deleto; mihi non liquet. Niſi forte de rebus diluvio antiquioribus obſcura in poſteris fama, per manus tradita remanſit, quam ſcriptores deinceps ignoratione veri conjecturiſve magis obſcurarent; aut ſuæ gentis amore, ſtudioque illius initia ad ignotam originem revocandi, commentis ac fabulis corrumperent. Sed hæc in lectorum arbitrio ſunto; nos certiora ſequamur.

I. Imp. FOHIUS.

Regnavit annis CXV.

HIc ergo primus eſt, quem Sinæ Imperatorem, ſeu cæli filium vocant. *Thienſu* enim hoc ſonat. Quod nomen Imperatoribus ſuis tribuunt, non quod eos credant, à cælo genitos, vel inde originem duxiſſe; ſed quia putant à cælo effuſius amatos, qui aliis mortalibus prætermiſſis, ob egregias naturæ dotes ad tantam ſint fortunam evecti. Hunc *Fohium* è matre abſque patre natum memorant. Illam enim forte ad ripam lacus, à quo *Lanthien*, urbs in provincia *Xenſi*, alluitur, deambulantem, ingens hominis veſtigium in arena impreſſum calcaſſe, inde ab iride circumdatam concepiſſe, in eademque provincia *Fohium* enixam eſſe. Is anno ante vulgarem Chriſti epocham, quod ſupra indicatum, bis milleſimo, nongenteſimo, quinquageſimo ſecundo imperium auſpicatus in eadem provincia, quam natalem habuit, regiam conſtituit. Ex quo conjici poteſt, qui primi mortalium apud Sinas fuere, à regionibus, quæ magis ad Occi-

Ante vulgarem Christi Epocham 2952.

Fabula Sinica.

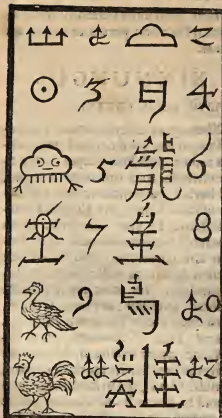
dentem vergunt, paullatim ad Orientem progressos, vel ante conditam Babylonem, vel postquam commercio sermonis, turrisque altius moliendæ spe sublata, terrarum orbis frequentari cœptus.

Hic Imperator magnis virtutibus eluxit; & astrologiæ cumprimis peritus, cœlestium juxta humanarumque rerum curam exacte habuit. Nam in cælo quidem siderum motus intuitus, magnos eorum orbes aliasque è Matheseos norma figuras primus in tabulis descripsit. In regno leges & statuta excogitavit, quibus, ut & mœnibus, primus mortales munivit, nominaque familiis facilius distinguendis imposuit. Primus itidem sexaginta quatuor illas figuras supra positas, earumque usum docuit, quas in draconis è lacu prodeuntis dorso se observasse ajebat. Quod eum finxisse credibile est, ut noviter inventis artibus à prodigio pretium faceret, quemadmodum multi legum conditores ad Deos authores nova jura referebant. Draconi autem eò fidentius novam artem tribuit, quod id animal maximum felicitatis omen putent. Quam etiam ob causam Sinici Imperatores draconem non secus atque Romani aquilam in insignibus ostentant. Illud tamen admiratione dignum, in regii Draconis pedibus digitos quinos pingi à Sinis: si qui alii eo symbolo utantur, nefas & capitis pœna cautum est, nequis plures in pede ungues effingat quam quaternos. Sed infra plura de Sinarum circa Draconem superstitione dicam.

Draco insigne imperii.

Idem Imperator Sinicos characteres reperit, quos loco nodorum adhibuit, sed ipsis nodis intricatiores. In quolibet enim charactere sunt observanda sex; Figura. Sonus, Vsus, Significatio, Compositio, Explicatio. Literæ tamen illæ à *Fohio* inventæ, ab his, quæ nunc in usu versantur, olim diversæ, ad Ægyptiaca hieroglyphica accedebant, ut figura rem significandam ipso adspectu exhiberet. Vt exemplis res magis in aperto sit, hæc litera, 1. quæ montem significat, olim ita, 2. pingebatur. Sic solem eo modo exprimebant, quo Mathematicis hodie circulo medioque puncto, 3. describitur; nunc ista forma, 4. effingunt. Draconis hæc, 5. olim figura erat; hodie ita, 6. forma-

Characterum initium & figura.

6. formatur. Regis litera, ſeu nomen ſceptrum cum oculo, 7. referebat; nunc ita, 8. pingunt. Volucrem, gallinam, vel gallum, ſua, hoc eſt, nativa ſpecie, 9. 11. repræſentabant; nunc his ductibus, 10. 12. explicantur. Habeo penes me librum literis Sinicis ad ſex diverſos modos conſcriptum, opus antiquiſſimum & rarum, Sinis ob vetuſtatem raritatemque magno ſemper in pretio habitum. In eo libro antiquæ literæ formam utcunque referunt earum, quas Romæ in obeliſcis ſæpe me videre memini. Et hæc de literis Sinarum; nunc cetera perſequamur.

Ad hoc uſque temporis, mares inter ac feminas nullum erat apud Sinas in moribus ac veſte diſcrimen, nulla connubia lege firmata; ſed belluarum more temere & vaga libidine jungebantur. Vtrinque *Fohius* diſcrimen invexit. Nam & viros à feminis cultu diſtinxit, & conjugia inſtituit, tanta etiam propinquitatis reverentia, ut lege vetuerit ejuſdem cognominis puellam domum ducere; quæ lex hodieque religioſe ſervatur. Ad demulcendos dein hominum animos atque affectus, ut & honeſtam oblectationem muſicum inſtrumentum adinvenit triginta ſex chordis inſtructum.

Connubia cœpta.

Muſicum inſtrumentum excogitatum.

ctum. Adeo jam tum præstabilis putabatur musica; tanquam sine concentu Sinæ non potuerint in civilem consensum coalescere.

II. Imp. XINNUNGUS:

Regnavit annis cxxxx.

Ante vulgarem Christi Epocham 2837.

Fohio exstincto *Xinnungum* insignis pietas & amœnitas morum ad imperium evexit; quod annis centum & quadraginta tenuit. Sub hoc tempus, cum ingens hominum multitudo toto disseminata regno, carnibus tantum & herbis sponte nascentibus vesceretur; feris prope omnibus absumtis, vix alimenta deinceps suppetebant sustentandæ vitæ necessaria. In ea rerum penuria Imperator naturam ferendis ultro frugibus ad mortalium alimoniam non suffecturam arte cultuque juvit, arátro & reliquâ rusticationi apta supellectili primitus inventa. Ita terra ferro subacta quinque frugum generà, triticum, oryzam, milium, frumentum Indicum, quod hodie Turcicum vocamus, & legumina progenuit. Hinc illi *Xinnungi*, quod spiritalem agricolam sonat, nomen inditum. Herbarum quoque omnium vires in expellendis morbis expertus, non in alieno, ut multi solent, sed in suomet corpore periculum fecit, quid in stomacho ad concoquendos cibos aliisque in membris aut morbis efficerent; cui malo creando vel extinguendo sufficerent. Et hoc tanta solertia successuque fecit, ut eum vulgo oculis plusquam lynceis crederent omnia hominum corporumque arcana perspicere. Fama est, eum unius diei spatio ad sexaginta venenatarum herbarum genera cum totidem earum antidotis distinxisse; quem iccirco medicorum principem & authorem nominant. Ad hæc usque tempora certè simplicium medicamentorum usum, & vires exinde callent, ab optimis eam in rem libris ita instructi, ut Dioscoride vel Matthiolis non indigeant; & ne pictore quidem alienigena, quando iisdem libris plantæ ac radices omnes nativis coloribus ac figuris adumbrantur. Hæc pacis & œconomiæ studia, ut nihil in rebus humanis diuturnum, importuna

Aratri & agriculturæ inventor.

Medicorum Princeps. Libri herbarum apud Sinas antiquissimi.

tuna seditio contaminavit. *Soxatius* dynasta quidam tributarius ad defectionem spectabat, *Kivenium* præfectum à concepto scelere amica oratione dehortantem ausus è medio tollere. De perfidia edoctus Imperator nec arma in illum, neque ultionem paravit; sed optimam vincendi rationem in clementia reponens, si reus intelligeret suum scelus dominantis virtute superatum, hominem venia donavit. Prorsus raro Principum exemplo, qui ad veniam quandoque difficiles majestatem putant solo ferro defendi. Neque *Xinnungus* in hunc unum adeo humanus fuit, sed, ut erat mitis ingenii, gloriam boni principis in æquitate populique charitate posuit. Quibus rebus id effecit, ut ipsimet *Soxatii* cives acerbe ferentes tanta Imperatoris virtute regulum suum adeo turpiter abuti, *Soxatio* interemto tam pio Imperatori ultro se subjicerent. Nec dubitavere, qui rebelli dynastæ ignovisset, in dedititios clementem fore. Nimirum est quandoque, cum ad initiandum obsequio populum plus virtus, quam vis & arma valent. Exinde diuturna fuit imperii tranquillitas, imperantis moderatione stabilita. Postea vero, quam centum & quadraginta regnavit annis; ab alio regulo, qui ei deinde in imperio successit, bello petitus & victus occubuit. Ista clades in monte Fano accidit eo loco, ubi nunc *Yeking*, provinciæ, cui nomen *Peking*, civitas est sita; penes quam gentem ad hæc usque tempora primi hujus, ut putatur, in orbe belli memoria servatur.

Pietas arma domat.

Primum in orbe bellum.

III. IMP. HOANGTIUS:

Regnavit annis C.

HOangtius igitur perduellione, vi & armis imperium occupavit; de cetero virtute nulli secundus, eleganti etiam forma & statura ultra modum procera. Et ab hoc demum Imperatore, tametsi bini illum antecesserint, Sinæ Cyclum suum sexaginta annis descriptum inchoant, quippe ab eo ipso inventum. Vnde nos quoque authores Sinicos studiose secuti,

Ante Christum 2697. Cyclo 1. anno 1.

hanc Cyclorum epocham assumimus; ita tamen, ut simul annum ante Christum natum ex vulgari ejusdem epocha signemus.

Hic *Hoangtius* republica statutis ac legibus aucta, mensuras itidem & rerum pondera ad libram examinanda instituit. Primus omnium exercitum aluit; cujus armis & metu jussa facere detrectantes in officio continuit. Neque aliud ei criminosum fuit, quam quod perduellis pessimo exemplo iisdem copiis esset ad legitimi Imperatoris injuriam abusus. Veruntamen regnum per scelus obtentum probe administravit, civium amans & patriæ; quam ut commeantium bono apertam accessamque faceret, montium juga & latera excidit, publicasque vias aperuit, limitibus etiam imperii propagatis. Nam versus Ortum illius fines extendit ad mare id, quod nos Eoum dicemus. Quod enim in hanc diem Eoum mare dictum fuit, istius est ignoratione factum. Ad Boream, veterem Tartariam, ad Austrum, magnum illum fluvium, quem maris filium vocant, limites posuit. Is fluvius vulgo *Kiang* dictus, omnem Sinam, ut nunc est, ab occasu ad ortum fluens, in Boream & Australem dividit, istius quondam regni terminus. Sed de hoc in nostro Atlante extremæ Asiæ plura. Porro etsi Imperator in provincia, quæ *Yen* olim vocabatur, hodie *Peking*, ubi nunc *Paoting* urbs est sita, regiam sedem fixerat; nullo tamen loco diu substitit, motis identidem castris eo spectans, ut exercitum haberet militari disciplinæ suoque nutui assuetum, ac simul novas res molientium conatus vel præverteret, vel certe opprimeret. Quis eum non miretur, qui, ut prospiceret patriæ ac regni quieti, ipse vagus, solis instar immotam terram obeuntis, tot curis inquietabatur, dum principum alibi stertentium causa tota regna fatigantur?

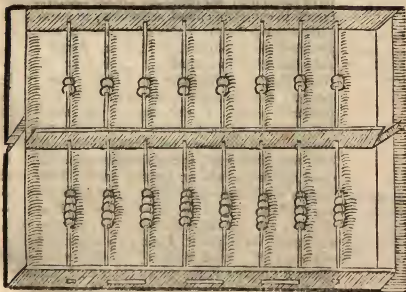
Primus exercitus.

Sinici imperii antiqui termini.

Inter alios regni ministros, senos habuit Præfectos, quorum opera rempublicam administravit. Primus fuit *Tanaus*, qui cyclum solis, quo Sinæ in hunc etiamnum diem utuntur, perfecit anno ante vulgarem Christi epocham bis millesimo sexcentesimo septuagesimo,

Cycli Sinicorum annorum inventor.

gesimo, cycli primi, ut & hujus Imperatoris vigesimo octavo. Alter *Yumchinius* polum & stellas illi proprias primus observavit, & instrumento quopiam, cujus formam scriptores non tradunt, sphæra utique cæli orbem repræsentante, cælestis orbis figuram imitatus est; multa præterea usu expertus, è quibus aëris ac cæli inferioris mutationes deprehendi queant. At *Lixeus* arithmeticæ Sinensis author facili methodo sex genera numeros tractandi complexus, Algebræ arcana, regulas falsi aut societaris non attingit. Ea supputandi ratio globulis constat filo ferreo insertis, cujus quindenæ vel vicenæ series è summa tabula deorsum æquali intervallo factæ, per medium ducta tabella ita dividuntur, ut in superiori ordine singula fila duos globulos capiant, quorum singuli quinarium valent; inferiori vero, cujus spatium laxius in altitudinem paret, singula quinos habeant, non ejusdem æstimationis.

Quævis enim sphærula pro monade tantum putatur. Numerus autem apud Sinas quoque sinistram versus more nostro in numeris crescit. His ergo globulis huc illuc, sursum deorsumque, sicut usus postulat, permutatis,

tatis, magna facilitate dexteritateque rationes suas expediunt. Quem computandi modum perquam expeditum, in calculo præsertim sexagenario, non semel optimo successu ipsemet usurpavi, tantoque magis probavi, quod absque calamo & chartarum lituris omnia, non aspernando compendio, possunt ad calculum revocari.

Quartus è Præfectis *Limlunius* leges civiles, reique publicæ rite gubernandæ præcepta scripsit. *Yumbius* autem duodecim vasa pro totidem anni mensium numero ex ære cyprio, mirabili artificio, fudisse dicitur. Istorum enim unumquodque nescio, quo pulvere sic opplevit, ut sub finem mensis vasi suo attributi, in ipsa luminarium conjunctione, sponte sua in nihilum vanesceret. Hanc artem etiamnum adhibent, tunc præcipue cum observant, quo momento Sol gradum Aquarii decimum quintum ingrediatur. Verum non ultro pulvis iste, sed incidente lapide excitatus agitatur; in cujus lapsu simul attendunt, in quam orbis partem pulvis feratur. Inde de futura totius anni tempestate recte se ominari arbitrantur. Reipsa plebeculæ hac impostura illuditur. Lapis enim ad arbitrium illorum præstigiatorum decidit, fune, unde pendet, ad lentum ignem in eum temporis articulum paullatim adusto, in quo cupiunt pulverem lapidis casu excitari. Quod si ortum versus nubes pulverea feratur, tunc enimvero res secundas annumque felicem sibi pollicentur, ignari ab aura temere moveri, quod agi aliquo fato aut numine putant. Postremus horum musicam invenit; quam olim fuisse apud Sinas præstantem libri docent illius laude pleni. Hodiernam nec ipsi magnates æstimant, eamque extra comœdias vix adhibent. Hanc vero artem interiisse, deplorant ipsi, eoque acerbius; quo effusius laudatam sciunt à *Confucio* Philosopho, cujus existimatio eis sanctissima, negante absque musica bene geri rempublicam posse. Hanc tamen jacturam solantur instrumentis musicis variis è varia materia constantibus. In his usitatæ sunt fides, è bysso, ferro, aut ære compositæ. Ex ære item ad conciliandum sonum opera efficiunt

Pulvis qui docet luminarium conjunctionem.

Et creditur anni tempestatem portendere.

Musica inventa.

Instrumenta musica.

ciunt alia, ut sunt campanæ varia forma & sono, pro magnitudinis modo, quorum concentus non inamœnus ac talis fere est, qualis è Belgarum turribus auditur ac templis. Præter hæc usurpant tintinnabula, cymbala & sonoras laminas è lapide, ut & tympana è pellibus, non admodum nostris dissimilia. E ligno quoque varias tabellas compingunt, quas laxius inter sese connexas ad numerum digitis impellunt. Inter ea vero, quæ spiritu ad concentum animantur, ut sunt tibiæ ac tubæ, organum præstat; forma, non item magnitudine, nostris utcunque par. Id enim parvum & è variis fistulis instar Syringis fistulæ, qualem Faunis appingimus, compactum, ore inflant ea gratia, ut illud tibiarum genus omnibus aliis fidium aut fistularum inventis antetulerim. Sed ad Imperatorem redeamus.

Is igitur primus diadema & alia ornamenta, quæ Imperatorem decerent, adscivit, veste cærulea usus & lutea, ut cæli ac terræ colores geminos velut gentilitios in cultu imitaretur. E florum intuitu artem usumque tingendi variis coloribus invenit, quos opulentis egentibusque voluit esse diversos. Figlinam & fabrilem artem cædendi dolandique ligna per suos Præfectos docuit; arboresque in naviculæ formam excavatas ad flumina majora trajicienda, undis credidit, minoribus fluviis ponte junctis. Ad commercia deinde provehenda numos cudit ex ære; ad arcendam vero vim hostium, arma & bellicas artes non modo præceptis tradidit, sed in usum etiam perduxit. Ita pace belloque providens Imperator in utraque reipub. fortuna civium commodis ac saluti consuluit. Miraculi speciem habet, quod sequitur. In ejus palatii atrio herba crevisse fertur, cujus ea vis & ingenium, ut, si quis malus regiam ingrederetur, confestim in venientem, prona instar heliotropii, se obverteret. Quod germen si passim in hortis aut atriis magnatum cresceret, quanto plures aulis abstinerent, qui nunc latentium scelerum securi, hujusmodi proditores non timent?

Variarum rerum inventor.

Herba malorum index.

Ceterum *Hoangtius* mares genuit viginti quinque,

que, de quibus quatuordecim contracto matrimonio plures illi nepotes procrearunt, quos vivus aspexit. Sinæ asserunt nunquam eum fuisse mortuum, sed in eorum cætum assumtum, quos *Xinsien* appellant. Hos in jugis montium summis voluptatibus vacare fingunt immortalitate donatos. At enim ut hæc de illius ad perpetuam vitam transitu fabulosa sint; certe nomen ejus adhuc ob præclara facinora immortale fuit. Ab eo enim omnes Sinarum reges *Hoangtii* communi appellatione, quemadmodum apud nos à primo Cæsare Cæsares, dicuntur. Verum enim vero futurum operæ pretium arbitror, quoniam de Cyclo Sinico sexagenario his temporibus reperto iterum hoc loco mentionem feci, si paucis ejus rationem exposuero.

Sinæ aliquos homines immortales esse credunt.

Cyclus annorum Sinensium qualis?

Cyclus ergo sexaginta annorum ambitus est; quo spatio decurso idem anni nomen redit. Et licet non eodem tempore fiat luminarium conjunctio, sed trium fere dierum sit diversitas; nulla tamen intercalatione, neque cyclo nostro novemdecennali opus habent. Nam planetarum motus in annos singulos denuo computant, interque se componunt. Non enim habent, neque adeo tolerant perpetuas ephemerides, sed annis singulis novas cudunt in singulos dies, easque typis datas, magnis impensis in universi regni fines differunt. Vnde unius horæ & minutorum aliquot anticipatio, quæ aureo nostro numero novilunia inferit, ipsis in annua computatione reponitur. Annum vero jam inde à tanto tempore Lunæ solarem habent. Menses item admittunt abundantes, deficientes, atque communes. Admittunt menses embolismæos, ita tamen, ut non mensem aliquem certum intercalare soleant, ut olim Iudæi secundum semper ad id seposuere; sed usitato sibi calculo inveniunt, quem faciant intercalarem. Nam duodecim signa Zodiaci sic ordinata sunt, ut Pisces semper in primum mensem, Aries in secundum, alia signa deinceps in alios menses incidant; ita ut nullus à proprio sibi signo vacuus abire possit. Quia vero altero quoque vel tertio contingit, ut mensis aliquis à signo sibi attributo excidat; hinc

Mensis intercalaris pulchrum inventum.

hinc mensis ille ea ratione intercalatur, ut nomen ab antecedenti mense capiat, ex quo dein signum subsequens in debitum mensem cadit. Totus cyclus annos embolismæos viginti duos continet; reliqui sunt vel communes, vel deficientes, vel abundantes.

Vnius autem cujusque anni nomen non per numeros, sed per geminas literas explicant; quarum altera è decem *Can*, altera è duodecim horarum characteribus desumta, ut supra fuit expositum. Dies quoque singulos totius anni eisdem sexaginta nominibus continuata serie insigniunt, eorumque vim & effectus declarant per literam, unum è quinque Sinarum elementis, sen, quod idem est, è quinque planetis significantem. Decem autem illæ literæ *Can* dictæ ita sunt distributæ, ut uni semper elemento duæ respondeant. Hinc Christiani nostrates, etsi forte ob tanta locorum intervalla ephemerides annuas, sive Kalendarium Romanum quotannis imprimi à nobis solitum non accipiant, nunquam tamen in cognoscenda Dominica die falluntur. Habent enim ubique Sinicum Kalendarium, ex quo, si methodum ac normam à nobis vulgatam sequi velint, haud eis operosum festos Divorum ac mobiles dies dignoscere.

Annorum nomina per literas, non per nomina.

Demum addunt duodecim alias literas, quæ planetarum horas referant, è quibus omnibus inter se coagmentatis recteque & ordine dispositis Astrologicas prædictiones deducunt. Non ausim tamen asserere, ut nihil est natum simul & perfectum, Sinas jam tum hæc omnia omnibus suis partibus expleta tenuisse; cum sæpe deinceps Kalendarii sit adhibita correctio. Illud tantum affirmare habeo, pleraque hoc Imperatore inventa quidem fuisse, at initio non ad eam perfectionem adducta, quam post habuere. Ex quo conjici potest, hac gente nullam in ejusmodi rebus inveniendi priorem fuisse. Nunc ad seriem Imperatorum redeamus.

Kalendarium sæpius emendatum.

IV. Imp. XAOHAUUS.

Regnavit annis LXXXIV.

Cyclo 2. an. 41. ante Christum 2597.

HIc Imperator omni virtutum genere & præclara indole insignis, ab *Hoangtio* patre imperium per manus accepit. Primus ex Imperatoribus, Præfectorum gradus & dignitates per varia volucrum genera & colores distinxit. Quippe semper ita habitum est apud hanc gentem, muneris, quod obit, gradum in veste ostendere. Hinc ante & retro volucrem aut aliud sibi proprium insigne auro byssoque acu phrygia pictum thoraci assuunt, cujus aspectu obvius quisque moneatur, quem è novem honorum gradibus magistratum obtinent. Neque una omnibus suorum symbolorum materies fuit. Ii enim, queis præfecturæ civiles obtigerant, quos nuncupant Philosophos, pro insignibus semper aves habuere; militares vero præfecti ac tribuni volucrum loco, dracones, leones, tigrides & alias ejusmodi ferociam militarem innuentes belluas sibi affiuxisse, pulchrius putabant. Omnes tamen eodem spectant, ut ex hoc habitu non gradus modo, sed etiam conditio ac dignitatis genus in quoque noscatur. Aves autem *Xaohauus* ceteris animantibus idcirco prætulit, quod sub initium imperii Solis avis apparuit, cujus adventu felicitatem regno portendi vulgo existimant. Quod si hæc avis diu non sit visa, Imperatoriæ familiæ interitum & futuros bellorum motus ominantur. Quænam vero sit hæc avis, non liquet. Est forma, qua eam pingunt, aquilam crederes, nisi plumarum mira & discolor varietas obstaret. Phœnicem ut esse suspicer, ejus raritas persuadet, Sinæ *Fughoang* vocant.

Præfectorum insignia.

Avis solis bonum omen.

Magus famosus.

Postquam imperium multis annis sanctissime habuit, cum jam ob decrepitam ætatem regni rebus minus providere posset; *Kieulius* impostor magicis artibus & lemurum spectrorumque terrore à veritatis tramite ad infanda sacrificia incautam plebem adduxit, omnium fere animis fœda superstitione imbutis. Hinc iratum cælum magnis in eam gentem calamitatibus

tibus detonuit, regnumque omne concussit. Ita Sinarum memorant historiæ. Quæ fuerit illa, quove spectarit superstitio, haud equidem scio: crediderim tamen *Kieulium* idololatriam & greges deorum invehere conatum, uti alicubi sectarum turbas sub specie religionis inducunt. Atqui nihil interest ad exitium, in numero an cultu aberres, cum de Deo agitur.

V. IMP. CHUENHIOUS.

Regnavit annis LXXVIII.

HOangtii fuit ex fratre nepos, & ob insignem cælestium rerum scientiam ad imperii fastigium ascendit. Omnium primo, labefactatam priorum annorum fato religionem restituit, instaurata majorum pietate, ut unum omnes supremum cæli Imperatorem statis sacrorum ritibus colerent. Additum, ne cui alteri quam Imperatori sacris fas esset operari. Tanti faciebant sua sacrificia, ut sacerdotalem dignitatem, quæ ipsis summa habebatur, nonnisi cum sceptro vellent esse conjunctam. Initio regni regiam in urbe, ubi nunc *Paoting* est, ejus provinciæ, quam *Peking* diximus, postmodum vero ad *Poyang* transtulit. Tradunt, ab eo Kalendarium toto regno publicatum receptumque. Scripsit etiam ephemerides quinq; planetarum, quos, dum imperabat, omnes in cælo conjunctos vidit eo die, quo est observata Solis & Lunæ conjunctio. Et hunc diem primum illius anni esse voluit, prout author Sinicarum rerum in constellatione *Xe* dicta indicat; quæ nunc circa gradum decimum octavum Piscium incipiens, ad quartum usque Arietis extenditur. Fortassis hæc est illa planetarum celebris in uno signo conjunctio, quam asserunt Europæi Chronologi Noëtica ætate fuisse. Quid ad hæc illi, qui annos retro pauciores ad diluvium Noëticum numerant, dicturi sint, nescio. Quid ego sentiam, tum docebo, cum res ab *Yao* Imperatore gestæ dicendæ erunt, ubi de diluvio agetur prolixius. Interea nolim arrogare tantam Sinicis Scriptoribus fidem, quæ nos cogat opinionem illam mutare, quæ breviorem diluvii

Cycle 4. anno 5. ante Christ. 2513.

Imperator simul sacerdos.

Kalendarium primò publicatum.

Mira omnium planetarum conjunctio.

historiam facit. Ajo tamen hanc omnino primam esse stellarum observationem, de qua quidem conveniat inter authores. Quid ad hæc Europæi nostri? ego sancte assevero me in Historia Sinica hanc, de qua dixi, observationem in istius Imperatoris actis invenisse. Et hanc gentem adhuc barbaram vocabimus, quæ jam tum adeo fuit exculta, cum nondum Europæ nomen exstaret?

Ephemeridum author.

Cur anni initium sit circa medium Aquarii.

Hic ergo Imperator primum anni diem, & mensem illum deinceps haberi voluit, quo luminarium conjunctio decimo quinto gradui Aquarii proxima fieret, quod etiamnum observatur à Sinis. Eam ob causam hic Imperator merito author & parens Ephemeridum nominatur. Hoc vero potius tempore quam alio, annum ordiuntur, quod, ubi Sol circa medium Aquarii versatur, ut ipsi dicunt, tunc primum aquæ frigore concretæ solvantur, vermiculi & bombyces resurgant. Nam & cælum tunc mitius vires in hæc inferiora denuo exserere; tunc terram herbis floribusque amœnam; exhilarari homines, animantiaque cetera ad stirpis suæ propagationem incitari; denique novum orbi quasi reflorescenti nitorem gratiamque accedere.

Initium anni Sinis varium fuit.

Non negaverim, apud Sinas non idem anni fuisse semper initium, sed pro variorum Imperatorum voluntate varium; tria tamen universe illius initia agnovere. Tria namque præcipue puncta in horarum circulo pro illustrioribus habent. Mediam noctem, in qua cælum; primam à media nocte horam, in qua terram; secundam denique à noctis medio, in qua hominem natum memorant. Mediæ nocti Caprum assignant, primæ Amphoram, secundæ Piscem; ita tamen, ut una hora Sinica duas nostrates complectatur. Circulum enim horarum fixum cogitatione depingunt in cælis, quemadmodum nos circulum semper apparentium maximum, quem in duodecim æquas partes secant horasque totidem; quas, quia circulum effingunt immobilem, semper eodem modo consistere necesse est. Iisdem horis zodiaci signa eo, quem supra notavimus, ordine assignant, quamvis alio atque apud nos nomine insignita.

Quanta

Quanta vero pompa, quantoque sumptu Kalendarium quotannis in hoc imperio publicetur, vix credi potest. Postquam enim à rerum cælestium peritis, quorum in urbe regia magnus numerus, id perfectum est, summo Matheseos præfecto tradunt examinandum; qui si probarit, magno rituum præsidi transmittit. Tum ille multis exemplaribus transcriptum Regi offert. Rex autem statuta die magno apparatu ac splendore, præsentibus totius regiæ magistratibus, post solitos ritus exemplar ad singulas regni provincias per publicos cursores mittit; ubi supremus tributorum magistratus non parvis impensis illud impressum publici juris facit. Sub gravi pœna insuper sancitum, ne quis in eo quicquam vel addendo, vel demendo corrigat. Quin etiam privatis typis vulgatum ejus exemplar, etsi cum autographo usquequaque consentiens, pœna par manet, salutari more constituta; ut omnes intelligant, id unius Imperatoris esse beneficium, neve, quod plerumque fit, ullum in anni totius observatione discrimen alicubi subrepat. Et hæc æqualitas, ceu concordiæ parens, non in ephemeridum usu tantum, sed in rerum omnium tractatione servatur. Omnes enim iisdem domi forisque moribus, omnes iisdem literis, & eodem corporis cultu in universo, quà patet, imperio etiam hodie utuntur. Vnde conjectari potest, quanta sit animorum in iis conjunctio, qui adeo nulla in re sunt inter se diversi.

Qua pompa & sumtu Kalendarium publicetur.

Cultus ac morum æqualitas.

VI. IMP. COUS.

Regnavit annis LXX.

X*Aohavi* nepos hic fuit, *Cous*, quod summum significat, ob summam virtutem dictus. Omnes enim optimi Imperatoris partes explevisse scribitur. Initio regni urbem regiam in *Honan* amœnissimam provinciam, ubi nunc *Yensu* civitas est, loci commoditatem secutus, transtulit. Quatuor uxorum conjugio novo exemplo illigatus, totidem ex iis filios suscepit. Harum una concepto voto à supremo cæli Imperatore *Cieum* filium impetravit. Altera

Cyclo 5. anno 23 ante Christum 2435.

Kium enixa est, quem, itidem precibus à *Xangti*, quem pro deo coli suprà indicavimus, matri antehac sterili concessum ajunt. Tertia decimo quarto post conceptum mense, viso prius in somnis rubro dracone, quod magnæ felicitatis argumentum Sinis est, *Yaum* peperit. Quarta *Cheum* filium habuit. Hunc annis procedentibus præ reliquis pater ad imperium assumsit; optimæ indolis indicia in id usque tempus præ se ferentem. At in eo fortunæ gradu non diu stetit. Nam ubi solus ab obitu parentis regnum obtinuit, cito modestiam dedidicit. Inde in licentiam vivendi nimiam prolapsum, vivus adhuc, quod nemini priorum obtigerat, imperio exuitur. Ebrietati enim ac mulierum illecebris ita se totum permisit, ut nullam imperii curam haberet. Cumque à regulis suæ ditionis non raro sed nequicquam officii admoneretur; gens probis in hunc diem regibus assueta, eique, cui ratio non imperaret, parere indignum rata, nono imperii anno, è fastigio in exilium detrudit fratre illius *Yao* in ejus locum subrogato. Hic regiam fixit, ubi nunc *Cincheu* civitas est. Quos autem hoc loco regulos appello, erant ii dynastæ beneficiarii, quibus Imperatores vel ob eorum merita, vel ob consanguinitatem partem ditionis, clientelæ jure tradebant, ad eum fere modum, quo in Europa Duces vel Comites ab Imperatoribus, aut Regibus provincias accipiunt. Horum erat, Imperatorem adversus hostes tueri, & bello ingruente cum certo militum numero auxilium ferre.

Primus imperio privatus.

VII. IMP. YAUS.

Regnavit annis xc.

Cyclo 6. an. 41. ante Christum 2357. Yaus *eximius Imperator.*

HVnc omnes libri Sinici passim sanctissimum piissimumque prædicant. Et sane si res ab eo gestas recte expendas, omnes non modo Sinenses, sed orbis fere totius optimos quosque reges virtute pariter & gloria vel vicit, vel æquavit. Ejus laudes liber Xù dictus, & imperante *Yao* editus celebrat hoc brevi quidem, sed insigni elogio. Yai *merita implevere totum*

tum orbem. Magna erat in eo diligentia; omnes debito honore prosequebatur. Intelligens, compositus & perspicax; omnia virtute atque indole quadam sibi congenitâ exsequebatur. Multa dein alia illius encomia sequuntur, quæ consulto præterimus. Referemus autem ea, quæ Author, quem præcipue sequimur, de eodem commemorat, Sinicâ, quoad ejus fieri potest, servatâ phrasi. *Cælesti*, ait, *pietate Yaus & eximiâ*, (quam *Xin*, hoc est, Angelicam Sinæ vocant,) *prudentia erat præditus. Advenientem omnes ceu solem excipiebant; ab omnibus tanto exspectabatur desiderio, quanto aridissimi campi nubes & pluvias exspectant. Potens quidem erat, sed solum justa agens; nobilis & dives, sed non superbus; moderatus in vestibus, equis & curribus: cibum & potum obvium capiebat. Simplicitatem etiam in salutationibus titulisque amabat. Proprium illi, pretiosam supellectilem flocci æstimare, gemmas & uniones non admittere, venereas cantilenas nec aure dignas ducere, ornatas & laqueatas domos non habitare, laneis vestibus corpus tegere, & cervinis pellibus frigus arcere.* Hæc Sinicus author; quæ de religioso potius viro, quam ethnico Imperatore dicta putes. *Ejus laudes ac virtutes.*

Illud non prætermittendum, quod *Confutius* & reliqui Philosophi hunc & sequentem Imperatorem pro exemplo ac normâ proponant, in quam ceteri reges intueantur. Certe ab horum gubernatione Sinicam philosophiam & illius axiomata principium habuisse indubitatum est. Nam & hac ætate sapientes ad fidem suis opinionibus aut præceptis faciendam, eorum acta & modum gubernandi pro argumento indubitatio identidem citant. *Imp. Tai mores fuere norma Sinicæ Philosophiæ.*

Per hæc tempora diebus decem non occidisse solem, orbemque conflagraturum mortales timuisse scribunt. Magna enim incendia exarserant, ejus fortasse modi, cujus illud Phaëtonte rege, ad Eridanum fuit. Varia insuper monstra serpentum nata affirmant. His malis consuetâ pietate maximaque curâ, pari civium bono ivit obviam *Yaus*, ut nihil in ullo bene de suis medendi genere sit passus in se desiderari. *Sol decem dies non occidit.* *Yaus Imperat.*

Idem siderum contemplatione se cumprimis oblectans, *Mathematicus.*

ctans, anni dimensionem nonnullis erroribus obnoxiam restituit; mensem quoque intercalarem & abundantes ad debitum ordinem redegit. Ad quod efficiendum duorum virorum operâ usus est in eâ facultate præstantium; quorum unus *Hius*, alter *Hous* nominabatur. Eos ad assiduam magni cæli venerationem cohortatus, jussit varia ad mathesin opportuna instrumenta conficere; lunæ quoque stellarumque motus diligenter observare; agriculturæ rite exercendæ præcepta inde ad vulgi usum eruere; ac demum summâ accuratione hiemale solstitium notare. Intererat enim illam solis conversionem à rege non ignorari, quod eo die cuncta officia ministris distribuere consuêsset. Interea conjugis partes erant, bombycum educationem, byssi ac serici conficiendi rationem reliquas mulieres docere. Etsi enim bombycum soboles & opificium Sinis ante non erant ignota; ars tamen eorum telam pertexendi ut ferè in rerum omnium initiis contingit, adhuc rudis, & sine arte fuit. Illud Sinis honorificum & fidei consentaneum est, ab iis in Asiam & Europam id genus opificii, ut à fonte dimanâsse. Vt vero ad solstitium redeamus, ajunt Sinici scriptores, illud iis temporibus circa primum gradum constellationis *Hiu* observatum, quæ modo initium circa decimum octavum gradum Aquarii sumit. Quæ ratio si est approbanda, solstitium ultra quadraginta & octo gradus ab ortu suo interea deflexisse necessum. Certe quidam ex iis qui librum *Xuking* interpretati sunt, affirmare non dubitat, imperante *Chinaungo* è Sungæ familia, anno post Christum natum millesimo quinto solstitium à superiori observatione jam quadraginta duobus gradibus ab annis ter mille, trecentis quadraginta duobus mutâsse. Prima enim illius observatio fuit annis ante Christum bis mille trecentis triginta septem. Notandum autem, Sinas longitudinem per polos mundi definire, circulumque maximum in trecentos sexaginta quinque gradus & viginti quinque minuta dividere, quorum minutorum centena unum gradum constituunt.

Bombycum & serici antiquitas.

Supercilia vario colore tincta.

Ceterum *Yaum* supercilia vario tincta colore atque

in

in Iridis modum micantia habuisse, invenio. Pacis quidem toto imperio stabiliendæ perpetuum ei primumque studium fuit. Nec à studio dissentiebat publica tranquillitas, æquitate illius ac pietate maximè constituta. Hinc cum mortale genus illis præsertim locis mirum quantum augeretur; vicinæ gentes famâ tantæ virtutis excitæ, atque sub tam laudato Principe victuræ, ad ejus ditionem velut paternum sinum confluxerant eâ frequentiâ, ut jam vix regnum Sinense iis capiendis sufficeret. Aquis enim terra magnam sui partem castigata, succedentibus advenis angustior esse cœpit. Eas author Sinicus ait diluvio invectas. Ego malim credere, à Noëticâ inundatione superstites in extremæ hujus Asiæ planitie, locisque depressioribus resedisse; aut peculiari eluvie Sinas inundatos. Nisi forte à diluvio Noëtico aquarum impetu rupti fluviorum alvei, aut aggesto sabulo repleti, stagnandi legem aquis imposuere, cujus impatientes, extraque litora sua effusæ, omni ex parte Sinarum plana mergerent. Vtcunque sit, Imperator ad eas in mare derivandas vel certe ripis & aggeribus coërcendas *Quenum* cum ampla potestate præfecit. Is postquam novem ipsis annis nihil effecit, vel quod parum esset harum rerum peritus, vel quod illi negotio impares vires suas duceret; imperatoris jussu capite negligentiæ pœnas dedit. Inde alium operi præfecit qui & peritior, & alterius malo ad dicto parendum intentior, tandem aquis exitum aut alveum fecit. Et quoniam hoc Imperatore de aquarum corrivatione offertur mentio, quas Sinica historia diluvium vocat, & Europæi Chronologi ex certiori opinione ad hujus Imperatoris tempora Noëticum diluvium reducunt; facile concesserim, omnem gentis historiam ad hæc usque tempora vel confictam fuisse, vel ea narrare, quæ ante Noëticam eluviem contigere, quorum in arcâ fortasse servata memoria. Nam & alia plura, quæ ad nostra etiam sacra spectant, ab oblivione & interitu inibi vindicata fuisse, doctorum virorum est opinio. Verum Sinis hæc talia persuasa velle, temerarium foret, scriptorum suorum fidem oraculi vicem tuentibus & ab eo, quod semel credidere, non

Diluvium in Sinis.

dimovendis. Mihi vero religiosum non sit, *Yaum* hunc nostrum eundem cum Iauo dicere, ita nominum & temporum affinitate suadente; qui Ianus multis Noë fuisse creditur. Quanquam multa dein à vero procul remota Sinæ supposuere. Fatentur enim, suæ gentis historiam *Xuno* post *Yaum* imperante, uti & librum *Xuking* dictum, primum inchoatam, nec tum typo, sed stylo ferreo foliis incisam. Nondum enim vel sub *Xuno*, vel proximis Imperatoribus typographiæ usus exstabat. Sed hæc omnia in aliorum judiciis relinquo.

Sex tribunalium inventio & officia.

Post hæc ad meliorem formam, imo novam *Yaus* revocavit rempublicam Sinicam, sex tribunalibus cum supremâ potestate institutis. Horum unum *Lypu* vocant, cujus est, magistratuum fidem vel errata cognoscere, & pro cujusque merito aut ad ampliorem dignitatem provehere, aut male usurpatâ omnino exuere. Alterum est *Pingpu*, id est, militum supremum tribunal, cujus eadem de militiæ præfectis cura, quæ prioris de literatis. Tertium *Lipu* est (Rituum seu cæremoniarum tribunal diceres) in quo de templis, sacrificiis, exterarumque gentium legatis & aliis hujusmodi negotiis agitur. Quartum *Hupu* dicitur, quod regiam gazam & tributa curat. Quintum *Cumpu* dictum, operum publicorum rationem habet, ut regii palatii, mœnium, fluminum, regiarum navium & itinerum publicorum, necubi ad ornatum & securitatem aliquid desideretur. Sextum *Hingpu* capitalium rerum & criminum causas cognoscit, sontibusque pœnas decernit. Hæc sena tribunalia jam inde ab *Yao* initium habent; à quibus tanquam capitibus universum Sinicum imperium è regia ordine gubernatur. Præter Imperatorem & Colaum agnoscunt superiorem neminem. Colaum vero illum appellant, qui si nominis etymon spectes, à nobis Imperatoris auxiliator; si muneris dignitatem, summus regni Præfectus diceretur.

Rebus ita constitutis, quemadmodum *Yaus* imperium summâ æquitate tenuit, sic pari modestiâ eâque geminâ, vivus alteri sponte cessit; nescio illône fortiter

ter contemto, an juste & legitime administrato magis laudandus. In ipsa quoque abdicatione publicam utilitatem potius quam suorum amorem in consilio habuit. Quippe filiis suis, etsi nec degeneres, nec vulgo ingrati essent, ultro præteritis, imperium homini detulit, in quo nihil regium præter virtutem suspiceres. Forte cum magnatum uno collocutus, solicitum se ajebat, quem in tantâ negotiorum mole fortunæque varietate summæ rerum atque gubernaculo præficeret. Cui alter *Fangius* nomine, *In regia,* inquit, *& stirpe tuâ est, quem Sinis imponas. Filius tuus natu major* Chus *bonæ indolis, prudentiâ non modicâ, ingenio perspicaci, te sive patrem, sive Imperatorem non dedecet. In eo gens universa præter virtutes tuas in filio tralucentes etiam sanguinem tuum amabit. Neque si me audis, alteri imperium trades.* At *Yaus* loquentem interpellans, *an ignoras*, subjecit, *æque mihi malorum laudes atque bonorum calumnias displicere? Natus meus loquax & contentiosus est; neque facta dictis illius respondent; foris doctus bonum se simulare, intus à ratione aberrat.* Ita purpuratum sugillata sibi adulandi vanitate à se dimisit, abdicationis consilio in alium diem dilato. Tantum potest apud bonum Principem patriæ amor, qui cum sincerus est, publicas civium utilitates solum respicit, cæcus in privatis. Nec multo post, cum jam annis septuaginta imperasset, arcessitum ad se *Sungoum*, fidissimum & maximæ authoritatis præfectum alloquens: *in te* inquit, *transferre sceptrum cogito, cui ferendo te unum parem prudentiâ & probitate video.* Tum Sungous fastigium illud serio deprecatus, negat se iis virtutibus adornatum, quæ majestatem decent; neque honorem istum se promeruisse, pudori suo gravem; neque humeros afferre tantæ moli pares. *Yaus* hominis in respuendo imperio constantiam admiratus, quod alii ultro ac per vim invadunt; rogat, si gravetur regnum adire, quem igitur alium honore illo dignum judicet? Hic *Sungous* in omnium magistratuum præfectorumque corona ita Imperatorem alloquitur. *Quando ita me de idoneo regni successore compellas, qualem me*

Dictum Yai laude dignum.

Delatum Imperium Sungous respuit.

Xuni agricolæ virtus digna imperio visa.

me fore nec quidquam tibi persuaseras; non equidem dissimulabo, quod è re tua regnique futurum existimo. Est in tua ditione agricola, conjugii adhuc expers, homo omnium sermone probus, quem ob pietatem ac morum gratiam omnis agrestium vicinia veneratur & amat, agris etiam suis ac domibus ad ipsius commoda usumque sponte oblatis. Ab ejusdem nutu & ore ob conceptam de illius integritate opinionem ita pendent, ut ejus in eventis omnibus consilium sequantur. Huic nomen Xunus *est. Pater illi* Cuseus, *homo stolidus; mater ultra innatam feminis garrulitatem singulari vitio loquax; fratres superbi ac pervicaces. Hos tamen obsequio & submissione inter tam diversa studia ita continuit, ut non modo secum ipsis, verum etiam cum virtute tandem redirent in gratiam. Neque contentus alios facere meliores, seipsum quoque in dies magis castigans ad virtutis culmen enititur, juratus pravæ societatis osor.* Hæc *Sungoi* oratio fuit. Addunt Sinæ hunc ipsum *Xunum* toto tempore, quo ruri stivam ac deinceps in regia imperium rexit, nunquam desiisse, singulorum virtutes, etiam suas facere. *Xuni* vero patrem antiqui *Cuseum*, quo nomine cæcum & mutum significant, eò dixere, ut parentum illius nequitiam exprimerent. Pater enim *Xunum* filium noverca instigante sæpius è medio tollere parabat, nisi filii mansuetudini parentum cessisset improbitas; qua perdomita, tota denique familia se correxit ad frugem. Atque ab hujus *Xuni* exemplo erudita Sinensium philosophia geminum documentum posterorum bono eruit. Primum, nullum patrem adeo posse iniquum esse, cui filius obsequium non debeat; deinde neminem esse tam sceleratum, quin virtute ac beneficiis flecti possit in melius. Imperator audito *Sungoo*, experiar, inquit hominem. Nec diutius factum, & duas filias jam nubiles, quas deinde matrimonio sibi junxit, ac novem filios ad *Xunum* in ejus obsequio & potestate futuros mittit; ipsi provinciæ præfecturam tantisper commisit: ut ejus in minori potentia virtutem exploret. Vbi ea se animi moderatione præbuit, ut omnibus admirationi esset, præcipue *Yao*. Qui tam bono successore lætus, elapso triennio

eum

eum imperii consortem fecit, ipsi omni gubernatione commissa. Quo munere ille vivente *Yao* ipsos viginti & octo annos magno reip. bono perfunctus est. Atque ita, etiam regnum duos capere potest, si virtus utrique sit comes.

VIII Imp. XUNUS.

Regnavit annis XXXIII.

HOc anno cum jam ad ultimam senectutem *Yaus* pervenisset, moriens ita *Xunum* ad imperium legitime tenendum hortatur. Ades, *Xune*; satis superque tuam fidem expertus sum. Dictis tuis ex æquo facta respondent. Age igitur, sceptrum capesse, virtuti ac meritis tuis debitum. Cura, ut civibus tibi subjectis patrem te exhibeas; & memineris non tibi à populo, sed à te populo serviendum. Rex enim idcirco super omnes eminet, ut unus prospiciat omnibus. His dictis moritur *Yaus*; quem *Xunus* haud aliter, atque filius optimum parentem, luxit. Et ut dolori suo litare posset liberius, rebus imperii subinde Præfectorum curæ demandatis, ipse toto triennio ab *Yai* sepulchro nunquam discessit.

Cyclo 8. *an.* 20. *ante Christum* 2258.

Rex qualis esse debeat.

Hanc in parentes pietatem mira observantia etiamnum apud Sinas liberi tuentur. Tribus enim annis ita patris mortem lugent, ut semper se domi contineant, relicto quamprimum quocunque publico munere vel magistratu, quo tunc fungebantur. Locum quoque, cibos & supellectilem cum vilioribus permutant; nec nisi in humili scamno sedent. Nihil vini, nihil obsonii admittunt, solis oleribus contenti. Vestes rudissimæ sunt, è crassa tela consutæ. Cubili quoque incommodiore utuntur. Quin & ipsa loquendi ratio & phrasis est alia, & ad luctum composita. Neque adeo antiqua jam est appellatio, alio nomine vocari volentibus. Ipse, qui in luctu est, non aliud quam in obsequentis & ingrati filii nomen sibi tribuit, ut qui nesciverit obsequio curâque debitâ parentum vitam propagare, sed iisdem mortem pluribus offensis accelerarit. Nec sermo tantum, sed etiam charta mutatur & scri-

Sinarum luctus in morte parentum.

& ſcribendi modus non rubrica, non papyrus minio imbuta ſcriptioni adhibetur. Lætioris autem coloris vicem flavus ſubit vel cæruleus. Veſtes candidæ, non ut inter Europæos, hilaritatis, ſed mœroris argumentum. Mira prorſus hæc Sinarum in parentes defunctos pietas, & imitatores alibi vix repertura, eatenus præſertim, quod cum vident ætate provectis magis neceſſaria eſſe obſequia ſua, multi è magiſtratu ejus relinquendi poteſtatem flagitent, haud aliud cauſantes, quam quod fractis ſenio parentibus omni, qua poſſint, ope ſubvenire debeant. Nec facile quis ab Imperatore in ea re fert repulſam, gnaro, in ea pietate nihil ambitionis latere.

Cur tribus annis lugeant.

Quod autem triennium in eo luctu ponant, cauſam è Sinica philoſophia non omnino inanem afferunt. Æquum enim eſſe, qui in primo vitæ triennio, ſui adhuc impotes, parentum in ſe charitatem ſint inprimis experti, tantundem temporis poſt eorum obitum ad moleſtias, quas eiſdem feciſſent, velut expiandas lamentis & mœrori à filiis impendi. Vnde non mirum, à Sinis in maximæ infelicitatis loco deputari, ſi prole careant. Intelligunt enim, neminem ſe habituros, à quo vel in declivi vita obſequium, vel poſt mortem poſſint ſolennem luctum ſperare.

Sphæra miranda à Xuno conficitur.

Abſolutis ergo tribus mœroris annis *Xunus* in demortuorum Imperatorum aula inſpecto regio theſauro ac gemmis, ſeptem planetarum ſphæram ex illis fabrefecit, è cujuſque gemmæ ingenio planetis ſingulis aptam attribuens; aliamque terræ loco in medio ſtatuit. Fuit *Xunus* eximie prudens, moribus perquam compoſitis, & omnibus charus; quod ſua viciſſim eaque ſumma in cives charitate promeruit. Enitebat in eo non umbratilis virtus, ſed ſolida & in utraque fortuna conſtans. Ferunt eum in quovis oculo geminam pupillam habuiſſe; quod inde in Phyſiognomia Sinica, cui gens hæc impenſe dedita, bene magna de ea habet volumina, variis vultuum linearumque figuris referta, inuſitatæ felicitatis argumentum haberi cœpit. Neque hoc mirandum. Vidi ipſe puerulum in oculo dextro duas pupillas habentem. Quæ res parentes

Pupilla oculorum duplex.
Sinæ Phyſiognomiæ dediti.

rentes ejus singulari gaudio affecit, reputantes eum congenitam futuræ prosperitatis tesseram in oculis ferre. Nec vani auguris fuere. Filius namque cum familia universa Christianis sacris imbutus, non alio nomine quam isto potuit esse felicior.

Porro *Xunus* remp. novis variisque ordinibus civium ac munerum distinctam, ritibus insuper ac legibus multum adauxit. Sex quoque tribunalia sub *Yuo* instituta in meliorem formam redegit, adlectis multis, qui magistratui jus dicenti partim assiderent, partim Præfectorum vices communicata potestate subirent. Ditionem deinde universam in provincias duodecim partitus, omnes ipse quotannis coram obibat. Tum annos quatuor in excipiendis Regulis beneficiariis explorandaque illorum fide consumsit; quos pœnis aut præmiis, ut erant cujusque merita, affecit. Viros doctos & sapientes præ ceteris fovit. Præfectis per omnes provincias imperavit, ne agriculturam impedirent unquam, alio laborum genere vexando agricolas; ut largam ubique annonam procurarent, hospites peregre procul adventantes benigne exciperent, munia probis tantum & idoneis mandarent, virtutem præmiis excitarent, bonis fidem haberent, malos dimitterent. Quinque suppliciorum genera constituit, quibus criminum reos vel naso, vel talo pedis, vel manu, vel capite, vel denique acerbiori quopiam mortis genere plecterent. Sin ambigerent judices de supplicio in consilium adhibere jubebantur clementiam, & mitius irasci. Exilii tres gradus pro sceleris magnitudine statuit. Gravissimum fuit, toto Sinarum regno extorrem ad Barbaros amandari. Proximum, à patria ultra mille Sinica stadia exesse. Tertium ac mitissimum erat, regni duntaxat finibus proscribi, nulla meta longinquitatis præfixa. Sed inter omnia *Xuni* imperia illud mihi palmam teneat, quo vetuit, nequis idcirco pareret, quod Imperator, sed quod æqua juberet. Hinc forte Præfectos suos allocutus, *Tum demum*, inquit, *moram mihi gerite, cum, quod bonum & aquum erit, imperavero.*

Sex tribunalia reformata.

Leges Xuni perutiles.

Supplicia quinque à Xuno inventa.

Exilium triplex.

Xuni dictum memorabile.

Inter

Tartarorum prima in Sinas irruptio.

Inter hæc Tartari, de quibus prima hæc apud Sinas eſt mentio, in Sinicam ditionem infuſi, prædas agebant. Nec deinceps unquam deſtitere Sinarum terras infeſtare, uti ſuis locis docebimus. At *Xunus*, cui ſuorum ſalus cordi eſſet, in tempore ivit obviam per Præfectos ſuos graſſanti maleficio, patriæque tranquillitatem in præſens reſtituit.

Aquarum operoſa deductiones.

Sub eadem tempora ſolicitus, quem aggerem objiceret aquis planiora Sinarum inundantibus; *Yuo Quenii*, ob hoc ipſum negotium male curatum occiſi, filio munus hoc demandat. Is patris exemplo ſapiens, tredecim annorum ſpatio tanta diligentia curavit negotium, uti tandem maximo incolarum bono ingens opus ad finem adduceret. Ajunt eum hoc annorum decurſu ſæpe ſuas ædes prætergreſſum, nunquam illic divertiſſe, nequid temporis ſibi deperiret, exſequi regia juſſa feſtinanti. Opus omnino ſtupendum, & cui, neſcio, an in toto terrarum orbe par eſſe credam. Exſtant etiamnum illius apud Sinas veſtigia. Ingentia enim & navium capacia flumina per alveos pares derivata; montes integri perfoſſi; alibi lacus & paludes exſiccatæ; alibi egeſtis aggeribus aquæ in lacum coactæ; fluvii majores in duos treſve amnes diviſi, aut in mare deducti; unde ingens terrarum planities longe lateque diffuſa emicuit.

Xunus neglectis filiis Yuo imperium tradit.

Hoc labore, uti & eximiis virtutibus, quibus *Yuus* excellebat, adeo ſibi *Xunum* demeruit, ut ſuiſmet filiis poſthabitis illum in imperii ſocietatem adſciverit. Hoc, quod rarum eſt, annos ſeptendecim concordi poteſtate tenuere. Nimirum facile duos capit regnum, quod capere virtutem poteſt.

Multa quidem alia de hoc Imperatore dici à me poſſent; ſed, quia brevitati conſulo, prætermiſſis ceteris unum referre non abs re mihi viſum eſt. *Xuni* adhuc domi verſantis è noverca frater maxima in illum mala perpetuo machinabatur, parente utroque ad id inſtigante. Inter alias ejus injurias præcipua fuit, quod *Xunus* puteum purgare juſſus, cum eo deſcendiſſet, minimo minus abfuit, quin lapidibus à fratre deſuper injectis obrueretur. Effugit tamen, meatus ſubterranei

terranei forte reperti beneficio; domumque reversus, testudinem, strato insidens, pulsare cœpit. Adest subinde frater, animo ejus bona invadendi, quem à se peremtum nihil ambigebat. At ubi domum ingressus, eum fides pulsantem reperit, obstupuit scilicet, conceptumque scelus successu carere videns, vocem non invenit. Tum *Xunus* comiter illum affatus, *Frater*, inquit, *quæ causa tui adventus? tantisper hic mecum conside.* Hac humanitate recreatus ille, jamque recepta voce, venisse se ait, ut fratrem inviseret, quem à multo tempore non vidisset. Ita *Xunus*, etsi sciret se cum conscio loqui, oblatum parricidium nec verbo ultus, cælo solum gratias egit, quod à familiarium suorum insidiis, quæ miræ, quæ multæ fuere, toties esset liberatus. Tandem, ut supra diximus, parentes cum fratre, monitis & exemplis *Xuni* resipuere. Tanta moderati animi vis erat. Iam, ne simus æquo longiores, reliqua persequamur.

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER SECVNDVS
De prima imperante familia HIAA.

I. IMP. YUUS.
Solus imperavit annos x.

Mortuo *Xuno* ejus filius *Yuum* sibi prælatum indigne ferens, cum natura imperium sibi deberi crederet, armis illud ivit assertum. Sed nec consilium, nec tentata vis quicquam profuere. *Yuus* quidem, etsi divisa paullo ante potentia fessus, profugerat è regia Sed fugientis modestiam sceptra sequebantur; desertoque ab omnibus *Xuni* filio retractus est ad culmen, omnino dignus, qui imperaret, quippe qui nulli tunc vel rebus gestis, vel ingenii magnitudine secundus habebatur. Sinensis tamen scripto-

Cyclo 9. *an.* 11. *ante Christum* 2207.

Yuus regnum fugit, cui alius imminet.

ſcriptores hactenus obtrectarunt ejus laudibus, ut regem tantum, non imperatorem vocarent. Suſpicio erat in illum tanquam filiorum nepotumque ſuorum plus æquo amantem & ſolicitum, ut uni traditum imperium ad ceteros deinceps prodiret. Hinc familia *Hiaa* apud Sinas prima hereditaria dignitate imperium in poſteris propagavit. Atqui non patris ambitio filium, ſed ſuamet eum virtus rebus præpoſuit. Ab hac jam tum ubique charus, ab omnibus expetebatur. *Yuus* quidem ſucceſſorem ſibi elegerat *Yeum* quendam, jam ante in imperii ſocietatem adſcitum; at ubi diadema morte illius vacuum fuit, omnium ordinum conſenſu, *Yeo* ſpreto, ad *Yui* filium delatum eſt, utriuſque merita ſpectantium. Ita eligendi mos, ſive jus in hereditariam ſucceſſionem tranſiit. Hæc familia *Hiaa* duravit annis quadringentis quadraginta & uno, ſeptemdecim Imperatorum ſucceſſione continua rerum apud Sinas potita. Ego enim Imperatores eos deinceps vocabo, ut à regibus & regulis beneficiariis diſtinguantur. Hinc patet, quod paullo ante monui, ad hoc uſque tempus imperatoriam poteſtatem ſacerdotio annexam ab eligentium voluntate pependiſſe. Ac licet poſt hunc Imperatorem electionis ritus abolitus ſit; ſacrificii tamen haud perinde. Nam hodie quoque ſoli Sinarum Imperatori conceſſum eſt, *Xangti*, hoc eſt, ſupremo Imperatori ſacrificare, capitis pœna conſtituta iis, quibus id agere non eſſet religio. Noſtro ævo numen quoddam colunt, quod, quale ſit, plane ignorant; olim vero, quin verum Deum agnoverint, ex doctrina à Noë tradita dubium nobis nullum eſt. Imo credimus, quamplurimos olim in primæva naturæ lege ſalutem poſt mortem conſecutos. Talia enim tantaque ſunt, quæ de illorum virtutibus ac pietate ſunt ab antiquis ſcriptoribus prodita memoriæ, ut hoc perquam credibile efficiant. Faxit Deus, ut opera Societatis noſtræ, quæ adhuc non ſine ubere fructu in Sinarum cultura deſudavit, ampliſſimum hoc imperium tandem intelligat, quem veneretur! Mihi videtur veriſimile, per ſummum Imperatorem, *Xangti* dictum, Sinas olim Deum optimum maximum intellexiſſe.

Cur Yuus rex non imperator vocetur.

Electio Imperatoris in ſucceſſionem tranſiit.

Sinæ aliquam Dei notitiam habuere.

Huic

Huic enim ut supremo numini sacra faciebant, fundebantque preces, nullis ad religionem exciendam simulacris aut statuis usi; quippe qui numen ubique præsens venerantes, illud extra sensus omnes positum, nulla crederent imagine posse mortalium oculis repræsentari. In montibus tamen fere templa illi struxere, ubi preces eidem adhibebant. Et sane duæ illæ syllabæ *Xangti* supremum Imperatorem significare videntur, sicut è contrario Imperatorem suum in terris jura dantem Sinæ *Hoangti* vocant. *Xangti quid?*

Intelligendum est autem, ut plus lucis habeat in annalibus nostris ratio temporum, Imperatorum annos omnes eorum gubernationi attributos, quocunque mense moriantur, pro completis haberi. Quamvis enim Sinæ mox eodem anno, quo quis ex Imperatoribus diem obiit, alium in vicem substituant; is tamen honor demortuo usque ad finem anni fatalis habetur, ut ejus nomine omnia gerantur, diplomatis quoque literisque publicis velut viventis adhuc authoritate signatis. Successor autem initium sequentis anni suo demum insignit nomine; nisi transferatur imperium in aliam familiam. Tunc enim quo die imperium auspicatur, nomen suum anno tribuit.

Yuus itaque anno supra notato solus regnasse dicitur, etsi statim à *Xuni* excessu, qui in superiorem annum incidit, regnare cœpit. Fuit is *Hoangtii*, præstantis illius Imperatoris, quarto loco nominati nepos. Gaudebat maxime colore nigro; quem idcirco in omnibus vexillis suis voluit esse. Victimas tamen, queis summo Imperatori faciebat, croceas sive luteas malebat. Imperii ditionem, quæ omnis erat à *Xuno* divisa in provincias duodecim, in novenas coërcuit. Mira de modo agrum cujuslibet tractûs utiliter colendi, serendique conscripsit. Quippe glebam, fertilitatem, situm cujusque soli penitus per spectum habebat, cum suapte industria, tum aquarum deductione. Hinc multa & miranda de agricultura & stercoratione præcepta; quæ pro terræ, quæ aratur, ingenio sunt diversa. Fimum usurpant varium. Alibi bovino, alibi equino aut humano excremento saturant agros; aliis locis contusa *Maxima Agricultura paritio apud Sinas.*

 vacca-

vaccarum ossa, gallinarum plumas, cineres, porcorum setas, & similes quisquilias pro lætamine glebæ insper-gunt. Ita nihil apud Sinas, in tanta pretiosarum rerum copia, quantumvis vile, deperit nihil, quod usum non habeat, maximo regni totius emolumento. Ex hac autem *Yui* solertia patet, eum geometriam juxta & geographiam calluisse. Nam totam Sinarum terram non modo apte divisit, sed ita dimensus est, ut, qua altior, qua depressior esset, illum scire necessarium fuerit ad aquas sine noxa derivandas. Soli vero & glebæ cujusque naturam habuisse cumprimis exploratum liber *Xuking*, unde ista desumsi, pluribus testatur.

Yuus geometra.

Exinde pro novem provinciarum numero totidem vasa è cyprio ære fudit provincias referentia; quarum geographica descriptio inibi erat expressa. Opus fuit omnino stupendum, maximique semper à regibus fieri solitum, non artis tantum admiratione, sed etiam ominis melioris gratia. Quisquis enim penes se vasa illa servaret, is demum Imperator habebatur; in earumque accurata custodia regni stabilitatem esse sitam credidere. Cunctas insuper imperii terras, sub quarum cælestium constellationum essent dominio, studiose observavit. Ejus in hac re judicium apud Sinas etiam nunc viget, vocaturque *Yui* divisio. Constellationes autem Sinæ numerant viginti octo; quas nostris Lunæ mansionibus pari numero definitis olim respondisse arbitror. Nam singulæ quosdam in cælo gradus occupant, inæqualiter tamen, itaque, ut simul totum circulum compleant gradus trecenti & sexaginta; licet à Sinis totus circulus dividatur in gradus trecentos & sexaginta quinque, minuta viginti quinque, ad motum nimirum Solis annuum. Has viginti octo constellationes nostro modo ad calculum vocatas, ad annum millesimum, sexcentesimum, vigesimum octavum hic ponere visum est. Pro reliquis annis illarum longitudo facile per motum stellarum fixarum eruetur. Terras vero illis subjectas non adscribo, quod in Atlante extremæ Asiæ satis id superque præstiterim.

Vasa novem geographica magnæ æstimationis.

Yuus astrologus.

Constellationes viginti octo, seu lunæ mansiones.

Nomen.

Nomen.		Longit.		Gradus.		Signa.
Kio	♃	198.	39.	18.	39.	♎
Kang	♀	209.	14.	29.	14.	♎
Ti	♄	219.	54.	9.	54.	♏
Fang	☉	237.	48.	27.	48.	♏
Sin	☾	242.	34.	2.	34.	♐
Vi	♂	250.	7.	20.	7.	♐
Ki	☿	265.	43.	25.	43.	♐
Teu	♃	275.	3.	5.	3.	♑
Nieu	♀	298.	54.	28.	54.	♑
Niu	♄	306.	35.	6.	35.	♒
Hiu	☉	318.	14.	18.	14.	♒
Guei	☾	328.	13.	28.	13.	♒
Xe	♂	346.	20.	18.	20.	♓
Pi	☿	4.	1.	4.	1.	♈
Quei	♃	15.	32.	15.	32.	♈
Leu	♀	28.	46.	26.	46.	♈
Guei	♃	41.	46.	11.	46.	♉
Mao	☉	53.	37.	23.	37.	♉
Pie	☾	63.	16.	3.	16.	♊
Sang	♂	77.	14.	17.	14.	♊
Cu	☿	78.	35.	18.	35.	♊
Cing	♃	90.	8.	0.	8.	♋
Quei	♀	120.	33.	0.	33.	♌
Lieu	♄	125.	9.	5.	9.	♌
Sing	☉	142.	9.	22.	9.	♌
Chang	☾	150.	32.	0.	32.	♍
Ye	♂	168.	36.	18.	36.	♍
Chin	☿	185.	36.	5.	36.	♎

Quod de hoc Imperatore ſubjungam, rarum omnino & fortaſſe inauditum æquiſſimi Principis exem- *Imperator reprehendi*

vult & monentes audit. plum est. Eos qui officii sui admonitum reprehendebant, non minori facilitate audivit, quam, ut Sinica phrasi utar, aqua deorsum fluit. Hinc ante fores palatii campanam, tympanum, tabellam lapideam, ferream & plumbeam appendi jussit, addito edicto, quo doctis ac probis viris, qui de re aliqua monendum Imperatorem ducerent, potestas fiebat ex his instrumentis illud pulsandi, quod cuique causarum generi esset destinatum. Qui justitiæ consultum ibant, ære campano; qui legibus ac religioni, tympano edebant sonum. Si regni negotia forent, tabellam plumbeam; si injuriæ à magistratibus illatæ, lapideam; si de carcere ac vinculis querelæ, ferream pulsabant. *Rara in regibus exempla.* Vtilia suadenti inclinato corpore magnaque honoris significatione gratias agebat. Memorant uno die bis è mensa surrexisse, ut campanam impellenti aures daret; alio die ter balneum reliquisse, quod toties ex ipso instrumenta pulsari à monitoribus audiret. Fuit tamen, ut primario cuidam Præfecto irasceretur hanc ob caussam. Ille Imperatoris facilitate abusus, aliis regni proceribus coram adstantibus, eum acerbius justo errati arguit. Qua licentia offensus, confestim in palatium se proripuit, iraque intumescens, monitorem importunum statuit è medio tollere. *Imperatrix mira arte maritum placat.* Sed præcipiti consilio Imperatrix festive atque in tempore intercessit. Cognita enim irarum causa, regio cultu, quo potuit exquisitissimo induta, per occasionem maritum adiit. Is insolentem conjugis elegantiam habitumque demiratus, rogat, ecquid sibi vestium nitor alieno tempore quæsitus velit? Cui illa, *Magnas uterque gratulandi nobis causas habemus, ob quas merito hunc, quem vides, cultum assumsi lætitiæ meæ testem. Præclare sane nobiscum agitur, quibus ii proceres & ministri obtigere, qui adulationis omnis expertes vera nobis loqui non timent. Pars maxima regiæ felicitatis est, habere, à quo verum discas; cujus libertas sæpe metu offensæ substringitur.* Hac sapienti conjugis oratione astuque Imperatoris ira deferbuit.

Tuus animi commiseratione insignis. Erat animo ad commiserationem proclivi. Hinc si forte prætervehens reum videret in judicium rapi, è

curru

curru mox desiliens, seque ipsum incusans, *Me miserum!* lacrimans ajebat, *Sub* Yao *&* Xuno *gens erat ad regum suorum nutum facta; nunc me regnante, nescio quo meo fato aut culpa, cives in deteriora prolapsi, spreta jubentis authoritate ac doctrina, suis cupiditatibus obsequuntur. Nec injuria doleo, principatu meo malos reperiri, quos priorum regum pietas aut abolevit, aut meliores effecit. At meo vitio scelestos me vivo inter bonos grassari, quis mihi persuadeat non esse dolendum?* Imperatorem ita se aliquando incusantem purpuratorum quidam interpellans, *Pœnæ*, inquit, *æque regibus ac præmia, sunt ad coërcendos cives necessariæ.* Cui Imperator nihilo sibi placatior, *Scio*, subjicit; *sed me imperante malis locum & animum peccandi esse, cum unica Imperatorum antecedentium virtus eadem opera bonis ad probitatem calcar, & malis à noxa retrahendis frenum esset, hoc est, quod doleo.* Cum aliquando imperii sui ditiones ex more lustraret; navim, qua per *Kiang* vastum fluvium vehebatur, subito piscis draconi non absimilis, ita suo dorso impulit, ut evertenda crederetur. Quo in discrimine ceteris metu propemodum exanimatis, intrepidus Imperator, coloris & animi retinens, *Cælum*, exclamat, *imperium mihi dedit, ut gentem mihi subjectam justitia regerem. Id facere mihi semper propositum sanctumque fuit; ut causas non habeam mortem ceu neglecti juris vindicem timendi. Si me mori necesse; scio equidem, mortalem me & peregrinum esse, cui diu commorari non licet in hospitio. Extra patriam dego, dum vivo; cujus aditum si mihi mors aperiat, quid mori formidem? Hoc monstrum, quod navem invasit, claudendo vitam, domui meæ, hoc est, sepulchro me restituet; cujus si me facit inquilinum, finito tandem exilio, gaudii potius, quam mœroris materiem præbet.* His dictis bellua subducto tergo quo navim jactabat, evanuit; navigantibus nihil incommodi preter mali metum passis.

Præclara Yui *dicta.*

Multa alia præclare dixit, ac fecit hic Imperator, quæ liber *Xuking* complectitur. Eximia vero documenta & gnomas, quæ ad rectam gubernationem, dividenda munera, tributa imperanda pertinent ibidemque laudantur, enumerare longum foret; nos pau-

 ca libe-

ca libemus. *Rex*, dictitabat, *perpetuo timeat, & velut per glaciem inambulans caute agat, ne à recti tramite aberret. Regnare quippe difficilis & periculi plena provincia est. Præcepta & leges ne negligat. Voluptati ne immoretur; curetque, ne in ejus usu sit nimius. Agendi finem honestum statuat, & quod rationi consentaneum. Voluntatis suæ adversus populi sententiam ne sit tenax. Intra se ne pigritetur, sed animum honeste atque utiliter occupet. Quæ facienda sunt, perficere ne cunctetur.* Regiam habuit in provincia *Xensi*, ubi *Pingyang* civitas est, ab ipsomet constitutam. Hoc dominante toto triduo auri arenam pluisse tradunt. Sub hoc etiam tempus celebris ille Sinensium potus confici primo ex oryza cœptus est; cujus authorem *Ilieum* nominant. Id nectar postquam Imperator degustavit: *Quanta*, exclamat, *hæc potio damna regno inferet! male ominor meæ quoque stirpi perniciem & imperii jacturam hoc dulci veneno paratum iri.* Vatem in utroque *Yuum* fuisse postmodum exitus comprobavit, ut suo loco dicemus. Inventor deinde novæ voluptatis pœnas exilio persolvit; gravi supplicio in eos decreto, qui se vivente ausi exinde fuissent id genus vini conficere. Verum utcunque novi liquoris artificem patria exesse jusserit; ejus certe parandi artificium semel vulgatum abolere non potuit. Hoc succi genus etiamnum toto Sinensi regno in gulæ & mensarum deliciis habetur. Adeo malæ artes in remp. illatæ, citius in authore plectuntur, quam desinunt.

Axiomata regia.

Aurum pluit.

Vini seu potus ex oryza invecti inventor.

In exilium mittitur.

II. IMP. KHIUS.

Imperavit annis IX.

KHius ab *Yuo* patre imperium hereditate accepit omnium ordinum assensu ac voto. Multum ad hoc ei profuit matris feminæ sapientissimæ institutio. Illa enim, quæ Principis, quæ subditorum partes essent, à puero filium addocuit, paterna potissimum exempla inculcans. Quæ *Khius* ad vivum imitatus, ita patrem patriasque dotes repræsentavit suis moribus, ut *Yui* desiderium in subditorum animis olim inex-

Cyclo 9. an. 21 ante Christum 2197.

Matris institutio proba.

inexstinctum, jam aut frigidius esset aut nullum. Tantum potest bona institutio, cum in indolem incidit virtutis capacem simul & studiosam. Sub initium regni *Khius* acri bello petebatur ab regulo, cui *Hus* nomen, beneficiario, homine nequam & per summum scelus augere fortunas ac dignitatem, civium injuriis moliente. Sed impios conatus Imperator in tempore compescuit; collectoque magno exercitu & sex aliis regulis in auxilium evocatis; post variam belli fortunam tandem ad terras Canias prælio fudit, delevitque. Ab eo tempore pacatum habuit imperium, sed non diuturnum. Nam post novennium quam regnare cœperat, excessit è vita. Fratres quinque superstites reliquit, quos totidem munitissimis arcibus præfecerat, honore regulorum ornatos, & iis opibus instructos, quæ regiam conditionem decerent; hactenus tamen, ut nihil ex imperandi jure sibi arrogarent.

III. IMP. TAIKANGUS.

Imperavit annis XXIX.

Cyclo 9. anno 30 ante Christum 2188.

TAikangus otium ab hoste nactus, cum feris bellum gessit, ultra quam decebat, venationi deditus; cujus causa turpius inter feras quam hostes regnum amisit. Virtutis paternæ avitæque contemtor, moraque diuturna regnandi seipso deterior, imperium plane pessumdedisset; nisi à suismet Præfectis eo fuisset exutus. Baccho Venerique addictus, seipsum vino, pellicibus regiam impleverat. Venandi studio insaniens, longissimo tempore inter montes & agros degebat, nulla publici boni cura. Agricolarum segetes totis venatorum canumque gregibus proterebat, ut leporem vel corvum insectaretur, ingenti rei plebisque rusticæ injuriæ. Hinc populi passim in illum jactatæ criminationes; adeoque tandem reducta res est, ut, dum *Taikangus* montes oberrat, excutiendis ferarum latibulis ac stragi intentus, imperio exueretur. Quippe præcipuus è purpuratis, *Ys* dictus, precibus populi opem adversus tyrannidem im-

plorantis commotus, accedente magnatum ceterorum auxilio, *Chungkangum* fratrem Imperatoris natu minorem ad imperium provexit, *Taikango* in exilium ejecto. Nec postea, quod in hujusmodi casu rarum, quicquam tumultuatum est. Desolatus igitur ac desertus ab omnibus nec unum quidem habuit, qui sequi causam ipsius aut juvare vellet. In tantum illo ævo regum vitiis populus irascebatur, amabatque virtutem. Exulem regnoque jam spoliatum, matre comitante, quinque fratres adiere, simul consolationem qualemcunque allaturi, simul exprobraturi vecordiam. Horum singuli Sinico sunt eum carmine allocuti; exstantque illa metra in antiquissimo libro, quem *Xuking* dici supra meminimus, quorum sententiam visum est hic adscribere.

In hunc ergo modum primus exorsus est. *Ab* Yuo *avo nostro hæc est imperanti dicta lex. Populum amandum, non spernendum, aut opprimendum. Hunc enim regni radicem esse, cujus robore & constantia regni quoque firmitatem niti. Aurigæ similem esse, qui aliis præest; qui vero sex equos putri fune colligat, an non ei caute agendum?*

Alterius carmen hoc erat. *Domi ardes libidine, foris venatione, nepotaris utrinque. Gaudes obscœna musica, tecta cælo minantia substruis civium sanguine. Hæc qui faciat, eum ego putem, tametsi nolit, sua sponte ac volentem in exitium ruere.*

Tum tertius, *Jam inde*, inquit, *ab* Yai *temporibus ad nos usque omni virtutum genere floruit regia; tu primus à majorum vestigiis digressus es. In quibus eorum gubernatio feliciter consistebat; illa cum tu verteris omnia, quid mirum, te quoque cecidisse?*

Quartus in hanc sententiam lamentabatur. *Claros! ô claros parentes nostros! qui vel mille regnorum potienti sanctissimis legibus ac præceptis lucem ad bene regnandum aperuere. Hæc tibi nobisque relicta, heu! quantum doleo spreta tibi uni fuisse! Merito regno excidisti, qui ne posteri succederent, primus intercessisti.*

Quintus denique ita dolorem suum explicuit. *Heu! quo pacto domum redibimus? mœror animum exedit,*

ac con-

ac conficit meum. Taikangus, *frater noster, est odium publicum populi. Ego quò me vertam? ad cujus opem supplex confugiam? altius descendit in pectus meum tristitia, quam ut illam queam concoquere. Angor intimis sensibus; vultus pudore obstupescit, contabescitque cor meum. Sed meo merito hæc patior, qui à recti tramite deflexerim, nec virtutem ducem secutus sim. At enim dolendi flendique tempus nimis serum est, quod præteriit.*

IV. Imp. CHUMKANGUS.

Imperavit annis XIII.

Hic postquam procerum studiis fratri in imperio suffectus est, etsi obtentam dignitatem iis acceptam ferret; veritus tamen, ne *Ys* semel suas vires in imperio fratri abrogando expertus, in suum quoque exitium fieret potentior, ei putavit non tantum fidei, quantum gratiæ debere. Authoritate præterea populique favore Imperatori vix imparem suspectabat. Prudens juvenis, ac præ quam ab illa ætate speres. Eum proinde per singularis amicitiæ speciem, & ut suis negotiis domi necessarium continet in regia; imperio militari, quod *Ys* in Imperatoris copias adhuc exercebat, in *Cheum* exploratæ fidei hominem transmoto. *Ys*, licet sagacis ingenii, tam specioso tamen carcere non intellexit ante se teneri, quam alieni à se animi signa in Imperatore deprehendit. Quem ne magis exacerbaret, necessitati ac tempori obsecutus, altissimo silentio dissimulavit, quicquam à se injuriæ loco haberi; clam autem totius *Hiaa* familiæ interitum machinabatur. Et primo quidem magistratuum voluntates, queis potest obsequiis conciliare sibi allaborat. Inde Imperatori variis lenociniis imminet, quem sciebat in imperio successurum patri. Ne vero scelus vindictæ cupidine conceptum quamprimum exsequeretur; *Chei*, qui ejus loco exercitui præerat, fides ac vires obstabant. Omnem igitur lapidem movet, ut eum apud Imperatorem in invidiam & suspicionem vocet; quo facto facilis & expedita patebat ei ad iram explen-

Cyclo 9. *anno* 59. *ante Christum* 2159

Prudentia juvenis Imperatoris.

dam via. Nam quibus artibus impetrasset, ut *Cheum* magistratu exueretur; iisdem effectūrum sperabat, ut alius qui suarum esset partium substitueretur. Verum Imperator ejus technas subodoratus, nec invidiose laudantem nec palam calumniantem audivit. Iterum deinde clandestinam cædem in *Cheum* molitus, ubi nihil procedit totus in demerendo Imperatoris filio fuit. Nec consilio defuit fortuna. *Chungkangus* enim immatura morte decedens, filio imperium reliquit; quem *Ys* jam ante sibi obnoxium adulando fecerat.

Eclipsis solis.

Memorabilis eclipsis imperante *Chunkango* accidit, dum sol sidus aut constellationem *Fang* dictam obtineret, quæ nunc temporis circa vigesimum octavum gradum scorpii est. Eam quod Astrologi regii per incuriam non prædixerant, morte multati sunt. Annum hujus eclipsis non eundem apud omnes reperio. Alii asserunt eam altero anno hujus Imperatoris ante Christum bis millesimo centesimo quinquagesimo octavo contigisse; alii in sextum ejusdem annum referunt, qui foret ante Christum bis millesimus centesimus quinquagesimus quartus. Ceterum Mathematicos alii putant necatos, quod *Ysi* clam faverent.

Mathematici ob errorem occisi.

Et occidi soliti.

Vtcunque est, quod de futurâ eclipsi præmonere neglexerint; nemini causa mortis insolens apud Sinas videri debet. Est enim vel hodie illic in more positum, ut regius Mathematicus, si forte in munere suo ejusmodi errores admittat, capite luat. Quippe Sinæ grande piaculum credunt, laboranti tunc soli aut lunæ, neve canis aut draco sese devoret, metuenti, solennibus sacrificiis, ritibus, & inprimis ingenti strepitu, clangore non in tempore succurrisse. Vnde postquam Imperator de imminente eclipsi fuit à siderum peritis commonefactus; mox per cursores cunctæ imperii civitates de die & hora illius edocentur. Quo tempore Præfecti ac cives ubivis locorum eam horam solicite exspectant, tympanis ac pelvibus æreis instructi, ut imminens alterutri periculum eâ complosione avertant.

Superstitio circa eclipses.

V. Imp. SIANGVS.

Imperavit annis XXVII.

Siangus à patre imperium, non item consilium accepit. Incautus enim adolescens obsequiis ac blanditiis *Ysi* jam diu irretitus exautorato Cheo, exercitui eum denuo præfecit. Qui tamen, ut infida est omnis potestas adulatione quæsita, paullo post ingratus ac perduellis vires in exitium Imperatoris convertit. Conciliatis ergo sibi militum studiis primo ad regia imperia obstinate cunctatur. Dein multa in ipsum nefarie machinatus, tandem cogit è regia profugere. Aliquamdiu exul duorum regulorum sanguine sibi junctorum *Chinquonii* & *Chinsini* hospitio usus est.

Cyclo 10. *an.* 12 *ante Christum* 2146.

Gratia abusus.

Interea *Ys* homo versutus nondum palam in Imperatorem insurgit, fidem quorundam regulorum veritus, quos sciebat à *Siango* nulla arte dimovendos. Quare ætati Imperatoris nondum à ficta adulatione vera obsequia dignoscentis iterum illudit, simulans illius causam & regnum se tueri. Quod è regia fugerit, id magno suo dolore factum. Rediret modo; & quem fugerit, ex obsequiis porro suis ac fide agnosceret. Inter hæc tamen fidissimos Imperatoris ministros confictis criminibus in ejus odium adductos aut è medio tolli, aut regno ejici jubet, suarum partium studiosis in eorum locum subrogatis. Nec multo post, ubi omnia sibi ad imperium prona vidit, palam se pro Imperatore jactavit.

Sed, ut plerumque fieri solet, partam scelere felicitatem insperata calamitas oppressit. Erat *Hanzous*, ex iis, quos *Ys* ad magistratus evexerat, facile primo apud tyrannum loco, arcanorum ante alios conscius. Hunc præcipuis muneribus excultum, copiarum denique ducem constituit. Multiplex ingenium ei ac tortuosum erat; qui ut tuto solus imperaret, duos imperatores necavit, alterum *Siangum* legitimum, alterum per tyrannidem sceptrum usurpantem *Ysim*, uno utrumque consilio, scelere diverso, in uno ingratus, in altero parricida. Primus ejus artibus

Perduellis perduellem decipit.

tibus *Ys* succubuit, fide amici, ut putabat, hominis fretus suique securus, omnes imperii per nefas obtenti curas & negotia *Hanzoo* reliquit. Ipse licentiæ se totum permittens, venationem præ ceteris voluptatibus sectabatur; arte sagittandi antecellens omnibus. Inter hæc *Ysi* feras agitante *Hanzous* militem suum velut à *Siango* emissum in perduellem, clam subornat, ut *Ysim* in silva oberrantem, nihilque metuentem confestim opprimant atque obtruncent; fama interim quaquaversum didita, *Siangi* Imperatoris jussu eos hoc facinus aggressos. Nec destinata fefellit eventus. *Ys* enim velut talionis lege punitus, ut olim *Taikango* venanti eripuerat imperium, ita illud una cum vita venando amisit. *Ysis* peritiam in jaciendis sagittis inter memoranda ponunt Sinæ, ut & ingens nervorum brachiorumque robur, tam certa contentiosaque manu sagittas librantis, ut aliquando novem aves jaculis totidem uno impetu evibratis confixerit; rara dexteritatè ac prorsus admiranda.

Pœna talionis.

Sagittandi peritia & robur.

Post *Ysim* in hunc modum sublatum *Hanzous Siangum* quoque ambitioni suæ victimam destinat, ut amotis æmulis imperium ipse unus absque metu exerceat. Erant *Ysi* duo filii, quorum natu major *Kiaus* appellabatur, animi corporisque robore patre non inferior. Navim quidem, qua vehebatur, ferunt solum trahere per continentem ad alterius fluminis litus potuisse, si exscendendum, alioquè in fluvio navigandum esset. Hunc submissa clanculum parte copiarum in Imperatorem armat *Hanzous*, atque ad expetendas paterni sanguinis pœnas excitat, Imperatore simul ac duobus regulis è medio sublatis. *Kiaus* tam ardore animi, quam pietate ultro ad vindictam & arma promtus, mox conscribit exercitum, quem cum *Hanzoi* copiis conjunctum perquam numerosum effecerat. Nec minori contentione, quanto potuit exercitu coacto *Siangus* vim vi parat repellere; adjutus regulorum, quos dixi, auxiliari manu. Ita demum ad pugnam ventum est; in qua victor *Kiaus* Imperatorem & utrumque regulum sua manu, vindictæ avidus, interfecit. Neque ista clade hostium contentus.

totam

totam ſtirpem *Siangi* radicitus exſciſſum ivit, eouſque felici conatu, ſola ut regina tum prægnans fuga elapſa inter montes & paſtorum mapalia latitaret. Ita vacuum imperium *Hanzous* invaſit, & ipſos quadraginta annos obtinuit. *Kiaum*, cujus periculo ac nomine pugnaverat, laudatum regulis adnumeravit, exigua regni portione beneficii loco ei attributa, cujus felicitati totum debebat.

VI. IMP. XAOKANGUS.

Imperavit annis XXII.

Xaokangus hoc demum anno paternum imperium reſtauravit, tot annis amiſſum; quod ita evenit. *Siangi* uxor, quæ ſola fugiendo perduellium furorem evaſerat, intra montium latibula *Xaokangum* enixa, ſummo natalium ſilentio ibidem enutrivit. *Hanzous* tamen ea re neſcio quo indicio tandem patefacta, quamprimum homines ablegavit, qui inter paſtores latentem ad ſe pertraherent. At *Xaokangus* de periculo admonitus, relictis ſilvis in dynaſtæ cujuſdam *Yu* dicti territorium aufugit, eique aliquamdiu ignotus pro coquo ſerviit. Dynaſta hominis mores curioſe obſervans, ex agendi loquendique gratia deprehendit, ejus indolem eſſe paſtoris & coqui conditione nobiliorem. Quare *Xaokangum* aliquando aggreſſus de genere ac fortuna illius varia percontatur; ab eoque de majorum ſuorum, nec non diuturnæ calamitatis ſerie cuncta cognoſcit. Tum non jam ut coquum, ſed ut Imperatoris filium amplexatus, abſterſo culinæ cultuſque vilioris nidore filiam ei ſuam in matrimonium dedit, adjecta ditionis parte, unde pro dignitate alere familiam poſſet, ac ſimul ſpeciem daret, qualis in imperio ampliori eſſet aliquando futurus. Et mox apparuit eum regendi artes non à paſtoribus, ſed à regia indole hauſiſſe. Domi enim moderate ſuis imperabat; neque interim intermiſit artes militares in umbra & pace addiſcere. Inde ſoceri beneficio & opera illius nomen apud Præfe-

Cyclo 11. *anno* 19. *ante Chriſtum* 2058.

Imperator coquus.

Præfectos regni, qui olim in parentis fide rebus etiam adversis perstabant, sensim innotuit. Quem statim pro *Siangi* filio agnitum, & ob exploratam subinde ipsius indolem charum, collectis undique copiis juverunt, populo universo legitimum regni heredem sibi reddi exoptante. Ita in perduelles & *Hanzoum* parricidam ducto exercitu, vario eventu initiò pugnatum; sed postremo prœlio tyrannus acie victus captusque meritas tantorum scelerum pœnas luit. Quo casu *Xaokangus* paterno sceptro potitus *Kiaum* quoque, ut *Hanzoi* scelera dictantis ministrum bello petit, missis in eam expeditionem Præfectis; qui cæso *Kiai* exercitu ipsum captum obtruncarunt. Fratris necem ulturus minor natu, dum arma in Imperatorem jam victoriis assuetum movet, nihilo meliore successu à *Chuo* filio superatus interimitur. Ita trium proditorum interitu *Hiaa* familia propemodum exstincta, sed postliminio recreata. *Xaokangus* deinceps rebus omni ex parte tranquillis regnum gubernavit.

VII IMP. CHUUS.

Imperavit annis XVII.

Cyclo II. *anno* 41. *ante Christum* 2057.

POst superiora bella feliciter confecta, annos complures imperium Sinicum sub auspiciis *Hiaæ* gentis, quæ plures ex ordine imperatores dedit, alta pace fruebatur. *Chuus* autem jam ante imperium bellica gloria insignis, &, ubi regnum adiit, virtutis & rerum gestarum æstimatione non minus quam armorum metu omnes facile in officio continuit, patriæ quiete nullis unquam post hæc bellis tentata.

VIII IMP. HOAIUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo II. *anno* 58. *ante Christum* 2040.

HInc *Hoaius* à *Chuo* patre pacatum ac florentissimum accepit imperium. Sed longa pacis segnitie luxuriare cœpit Sinica felicitas, pessimo inducto more, Sinis regibus hodieque recepto æque ac pernicioso.

niciofo. Quippe *Hoaius* imperii curis in miniftrorum fidem conrraditis, ipfe totum fe deliciis inter feminarum fpadonumque greges permifit. Hinc licet apud Sinas omnia negotia per fupplices libellos ad Imperatores referantur; illi tamen è gynecæo vix unquam egrediuntur in publicum. Verbo Imperatores, re autem vera voluptatis mancipia diceres. Quanquam in tanto dominantium luxu Imperatores quandoque Sinæ habuere optimis comparandos; ut deinceps patebit. *Vita defes imperii corrupτela.*

Hujus Imperatoris æuum tam felix admiratæ gentes exteræ Sinis finitimæ, otioque fimul tam beato & ordinata regni gubernatione allectæ, ultro fe tributarios allatis muneribus profeffi funt. Quas inter infularum Orientem fpectantium populi numerantur, quorum mentionem primam fub *Yuo* Imperatore liber *Xuking* facit. Hæ infulæ fuerintne *Iaponia*, an *Carea* peninfula, an aliæ minores Sinicæ continenti viciniores, incertum eft. Neque enim è Sinico fcriptore certi aliquid eruere licet, nomen infularum tacente, Illud tamen certum, navibus vectos advenifle; unde jam rum à Sinis navigatum fuiffe indubitatum eft. Sed de Sinenfium antiquiffimis navigationibus per hoc Indicum mare infra dabitur loquendi locus. Eos enim claffibus totam hanc Afiam penetraffe, & ad infulam, quæ hodie à S. Laurentio nomen habet, perveniffe, antiqua paffim Sinenfium monumenta teftantur, de quibus infra.

IX. IMP. MANGUS.

Imperavit annis XVIII.

MAngus patrem imperio, ut in imperandi ratione per omnia fecutus, in hoc uno ab eo difceffit, quod regiam urbem in locum commodiorem à regione occidenti magis objecta ad Croceum fluvium tranftulerit. Hoc nomen fluvio, quem Sinæ *Hoangho* vocant, ob croceum feu luteum colorem datum eft, ab argilla, per quam volvitur, flavefcenti. A montibus Amafæis, quos *Quenlung* Sinæ vocant, per quingen- *Cyclo 12. anno 24. ante Christum 2014.*

quingentas leucas & amplius ingenti aquarum mole illam orbis plagam versus procurrit, quæ media inter Orientem & Septentrionem est. Inde paullatim ortum petit, Sinas Boream inter & Occcidentem alluens; ac per desertum *Caracatayo*, seu *Lop* oberrans, denique cursu in Austrum flexo quinque Sinarum provincias irrigat, & murum illum fama tam celebrem, qui Tartarorum irruptionibus objicitur, subingressus, tandem in provincia *Nanking* prope *Hoaigan* in mare magna vi aquarum se exonerat, semper croceo, quem vehit limo turbidus. Argilla enim, quæ nomen & colorem fluvio conciliat, non, ut in limpidis aquis, ex imo tralucet; sed undarum violento cursu identidem excitata torrentium more, pluviis intumescentium, totum flumen tingit, uti multiplici experimento compertum est. Aqua enim inde vasa excepta ubi aliquamdiu conquievit, minutissimus limus tanta copia in fundum subsidit, ut tertiam fere partem constituat; quod mihi aliquoties experiri placuit. Certe cum primitus ingens hoc flumen vidi, paludem aut fluidum limum intueri me credebam; sed summa, qua fluit, rapacitas aliter de ipso sentire me docuit. Mirum, unde tanta vis argillæ proveniat: neque enim clarescere ac limpidus fieri unquam visus est. Hinc proverbium natum Sinis, res ceu nunquam futuras explodentibus: tunc nempe quidpiam eventurum, quando Croceus fluvius clarescet. Qui plura de hoc fluvio scire desiderat, nostrum Atlantem extremæ Asiæ consulat.

X. IMP. IS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 12. *anno* 42. *ante Christum* 1996.

Reguli Sinarum clientes.

FVit *Is Mangi* filius, cui exteræ circumjacentes nationes non modo tributa pendebant, sed earum quoque reges imperiorum suorum possessionem sibi ab eo conferri gloriosum ducebant; æquitatis ac justitiæ fama, nec non altissima pace provocati, cujus fructum se quoque laturos ac tantæ gentis amicitia contra finitimos

timos hostes deinceps fore defensos judicarunt. Ea consuetudo ditionem suam auspicio Sinensis Imperatoris adeundi, etiamnum apud multos manet; quibusdam tamen, ut sunt *Iapones* & *Cochincina*, intermissa, aliis commercii potius, quam submissionis causa id facientibus. Cum enim Sina sit exteris ita clausa ut ingressus non facile ulli quam legatis pateat; Turcę, Laosii, Samarcandæ, Mogores, & Tibetani pedestri itinere, Siones vero & Camboji navibus advecti, Sinas ingrediuntur, ubi per speciem legationis tractant privata mercimonia. Neque hi Principum, quos sibi quisque fingunt, simulati oratores munera suo sumtu parata gratis apud Imperatorem profundunt. Nam longe plura recessuri accipiunt, quam dederant; illo turpe sibi futurum existimante, si munerum opulentia cuiquam concedat. Quin legati omnes dum inibi commorantur, cum toto comitatu aluntur è publico, eorumque merces regio sumtu in regiam usque deportantur, eas quoquoversum distrahendi aut novas coëmendi facta potestate. Vbi regno iterum excedunt, pari liberalitate ad Sinarum fines nulla sua impensa deducuntur, vecturis regio jussu & ære procuratis. Id legationis genus exteris plurimum lucri affert, alieno sumtu rem suam augentibus. Interea splendide Imperatores decepti legatorum commento à regibus salutantur, qui neque regnum aliquando neque vitam habuere.

Ficta ad Sinas legationes.

XI. Imp. PUKIANGUS.

Imperavit annis LIX.

SVb hæc tempora intestina discordia domus regia laboravit, Imperatorum fratribus ac filiis inter se diffidentibus, cum utraque factio traheret ad se imperium. Sed *Pukiangus* Imperatore proxime defuncto genitus causam & regnum obtinuit. De quo plura non exstant, nisi annis eum plurimis probe Sinas gubernasse; hoc uno infelicem, quod rebus filii non ita providerit, ut eum regni heredem relinqueret. Eo enim mortuo ipsius frater imperium invasit, *Cungkia Pukiangi* filio è successionis jure per vim depulso.

Cyclo 12. anno 58. ante Christum 1980.

XII. Imp. KUNGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 13. *anno* 57. *ante Christum* 1821.

KVngus Pukiangi frater coutiuuata, quam frater in nepotem exercuit, iujuria, & ipſe regnum iuvaſit, *Cunkia* iterum ſemoto; qui ne ſeram quidem ſpem haberet, poſthabito nepote filius à *Kungo* ad imperium deſtinatur. Aliud nihil ab eo actum memoria diguum.

XIII. Imp. KINUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 14. *anno* 18. *ante Christum* 1800.

PAteruos aunos, hoc eſt, unum & vigiuti iu imperio aſſecutus eſt, tranquillo admodum & felici. Neque de hoc quidquam memorabile habetur, niſi quod regnum non optima fide acceptum bonis artibus retinuit. Paternæ tamen virtutis commeudatio nihil filio ad ſpem regni ac ſucceſſionem profuit. Eo enim poſt parentis obitum præterito, ad juſtum heredem poſtliminio regnandi ordo rediit.

XIV. Imp. CUNGKIA.

Imperavit annis XXXI.

Cyclo 14. *anno* 39. *ante Christum* 1769.

TAndem imperium bis debitum totieſque præreptum *Cungkia*, ut *Pukiangi* filius, obtinuit. Sed poſt tam diuturnam moram adhuc tamen citius, quam reipublicæ utilitas ferebat, regnare cœpit. Mox enim ut ſe in eo faſtigio collocatum circumſpexit, modeſtiam & frugalitatem penitus dediſcens, voluptati ſe in ipſo imperii aditu totum mancipavit, femineo nomini factis etiam conſentientibus. Ergo neglecta boni publici ac virtutis cura, negotia regiis miniſtris, ſe vero totum luxui & feminarum amoribus permiſit. Neque penſi quicquam habuit, quales eſſent, boni an mali, quorum conſuetudine gaudebat, contra quam ab ejus majoribus factitatum; ſed cujuſque merita ex adulandi artificio æſtimans, eos habuit aliis chariores,

res, qui assentando ipsius flagitia honestis nominibus tegebant. Hinc præcipua munia penes adulatores fuere. Quibus vitiis ad suæ stirpis à regno deinceps demovendæ perniciem viam aperuit. Nam plurimi è regulis beneficiariis eo contemto tanquam indigno, cui parerent, palam in eum obsequium exuere cœperunt. Neque sic è veterno expergiscens, nullo remedio conatus est eos in officio continere, voluptatum pertinax, tot annorum femina verius quam Imperator. Tandem flagitiis finem mors imposuit. Filium habuit *Caum* nomine, tam vitiorum, quam regni heredem.

XV. Imp. CAUS.

Imperavit annis XI.

CAus ergo mali corvi malum ovum, patris mores imitatus, florenti adhuc ætate seipsum deliciis ac nimia venere ante diem confecit, relicto titubantis imperii successore *Fauo*. *Cyclo 15. anno 10. ante Christum 1848.*

XVI. Imp. FAUUS.

Imperavit annis XIX.

FAuus nulla re alia fuit memorabilis, quam perditissimi filii *Kiei* successione, nemini posthac ex ea gente continuanda. Ejus enim scelere imperium tanto tempore in eadem familia retentum in aliam translatum est, uti dicemus. Vnde enim imperia nisi virtute subsistant? cui, ut sua initia debent, ita non aliis rationibus servari queunt, quam quibus inchoata sunt. *Cyclo 15. anno 21. ante Christum 1838.*

XVII. Imp. KIEUS.

Imperavit annis LII.

HAbuerunt Sinæ in *Kieo* Neronem suum tot seculis ante, quam Roma suum execraretur; aut si quod aliud monstrum ulla gens aluit. Hinc Sinæ si hominem omnino perditum vivis coloribus volunt *Cyclo 15. anno 40. ante Christum 1818.*

Robur corporis. deſcribere, *Kieum* appellant. Corporis robur in eo rarum fuit; animi non item. Ajunt eum facili niſu denſum funem rupiſſe, hamumque ferreum trium digitorum craſſitie, utraque manu arreptum in rectum extendiſſe. Vxor ei erat *Vibia* nomine; à qua ad omne ſcelus flectebatur. Inſaniens ejus amore, offenſamque veritus, omnia illius arbitrio facere. Cujus rei non ignara *Vibia*, quidquid libido aut ſuperbia dictabat, à *Kieo* amantium jure quaſi pro imperio exigebat. Nec iſte cunctantior in annuendo, quam illa in petendo fuit; unius mulierculæ amori omnia totius imperii commoda poſtponens. Hinc perpetuis tributis exhauſtæ populi univerſi opes; hinc aurata palatia, ſumtuoſa theatra & ſtagna marmoreo ambitu foſſiſque clauſa impendebantur ejus libidini. Memorabilis imprimis fuit ille luxus & inauditum in eum diem voluptatis genus, cum ingens terræ ſpatium in ſtagni modum excavatum naviumque capax juſſêre vino impleri; cujus in ripa tria hominum millia per circuitum prono ore canum inſtar procumbentium è lacu ad ſatietatem & vertiginem uſque ſe ingurgitarent. Ita poti ad ſilvam proximam, quam Carneam dixere, titubarunt, ut vino jam madidi epulis quoque ſe infercirent. Ex ejus enim nemoris arboribus quotidie boves, apri, cervi, aliaque id genus animalia jam aſſata pendebant eorum gulæ parata, qui è lacu bibiſſent. Alterum ſpectaculum longe nocentius excogitarunt, palatio, quod ſecretum vocabatur, in eam rem magnifice exſtructo, ut ex utroque ſexu juvenes forma præſtantes undique conquiſiti, veſte & pudore poſito nudi promiſcuè habitarent, cujus fœdiſſimæ conſuetudinis arbitri & laudatores regii conjuges aliena voluptate ſe oblectabant. Nec magis impudica, quam crudelis hæc mulier humanas carnes in deliciis habebat; quas, & maximè ſiccas oſſium medullas neſcio qua arte medicatas ad acuendam ſuam & Imperatoris libidinem adhibebat. Hæc *Vibia Kieo* in manum ita convenerat. Regulus quidam antehac rebellis ſimulate criminis veniam petiit, veteres tamen inimicitias adhuc animoſe exercens. Sed ut ad Imperato-

Mala femina quovis hoſte nocentior.

ris clementiam molliret aditum sibi; *Vibiam* præstantissimæ tunc formæ puellam obtulit ei per speciem obsequii, non dubitans hac una procaci puella majorem se cladem *Kiei* rebus quam toto exercitu illaturum. Nec eum opinio fefellit. Nam *Vibia* in causa fuit, ut Imperator ejus artibus eversus, post etiam regnum amitteret, non suo tantum, sed totius *Hiaæ* familiæ interitu. Et adhuc miser intestinum hostem, ut suas delicias fovebat, ad omnes cohortantium voces præterquam ad Sirenis hujus perniciosæ cantilenam surdus. Tantam tyrannidem exercet femina semel viri potens.

Ergo reguli licentia Imperatoris offensi, passim deficiunt; &, quod antehac regibus nondum ad omnia scelera prolapsis factitarant, spreto jam tum illorum imperio, queis virtutem, ut regiæ dominationis tesseram, deesse videbant, in hoc omnibus vitiis oppleto longe liberius ausi sunt. Neque jam odia tantum Imperator, sed & arma omnium in se converterat, si Præfectos aliosque magistratus excipias. Haud enim defuere, qui boni publici & Imperatoris amantes, leniora prius remedia malo adhibenda censerent. Ii variis rationibus & quodam commonendi artificio studuerunt *Kieum* ad regni & sui adeo curam excitare. Sed ubi nihil profectum, *Qualungus* inter purpuratorum præcipuos animo sumpto intrepide in illum ita detonuit. *Meminisse te oportet, Imperatoris præcipuum decus modestiam esse, qua præditus pro cujusque conditione tuis honorem & charitatem exhibeas. Non secus in cives pius, quam pater in filios; & fide tam integra, quam vicissim ab iisdem exigis. Principis enim boni est, suis recte vivendi legem non tantum dare, sed esse, si solida pace velit cum sibi subjectis frui. Tu vero penitus horum oblitus, homines tibi commissos pecudum instar non ut pastor gubernas; sed, ut latro fortunis omnibus exspoliatos, etiam vita privas. Cave, ne sero te facti pœniteat! postquam, uti cives nefarie occisos ad vitam reducere non potes; ita nec superstites à te alienatos est in manu tua revocare ad obsequium. Quare te hortor atque oro, ut rebus nondum plane desperatis mature ad frugem & Imperatoris* *Libertas magistratuum in Sinis.*

 officium

officium redeas. Incensus hac oratione Imperator, & in hoc etiam degener à virtute majorum, qui veri adhuc patientes in illa rerum inclinatione fuere; *Qualungum* occidi è vestigio, se præsente, jubet. Tanti sæpe stetit apud principes à vero alienos loquendi libertas. Ea cædes *Tangum* regulum è nobilissima *Hoangtii* familia superstitem graviter affecit; maxime vero, cum audisset, inhumatum absque lamentis solemnibus sepulturæ expertem, quæ ambo apud Sinas summæ infelicitatis loco habentur. Is igitur homines certos constituit, qui cadavere sepulturæ decenter mandato, defuncti manibus ritu luctuque patrio parentarent. Ob id obsequium Imperator, quem ea res latere non potuit, *Tango* graviter iratus, eum comprehendi tradique carceri mandavit. Quem tamen paullo post libertate donatum ditioni suæ restituit; postquam nemo alius eum suorum scelerum admonuit.

Modus idoneus admonendi Imperatorem.

Subinde cum Imperator excussa bene consulentium importunitate, in pejus quotidie rueret; proceres omnes tantæ fæditatis ad extremum impatientes, quotquot aderant, simul Imperatorem adeunt, eique tabulam offerunt omnia ejus facinora graphice continentem. Tum lacrimis perfusi rogant, ut tandem injustis cædibus ac rapinis modum ponat. At is, ut erat à flagitiis ferox & superbus, contemta iterum hortatorum oratione, deteriora præteritis moliebatur, præcipuos magistratus, queis ob fidem tam constantem alia omnia debebat, ut factionis capita insectans. Quæ res illi postremo exitium attulit. Nam proceres indignati se suaque consilia ludibrio esse, omnes simul in ejus interitum conjurant, atque ut tyrannum regio nomine & fastigio indignum cum ignominia imperio deturbant, advocato in auxilium *Tango* laudatæ virtutis regulo, quem supra diximus *Qualungi* ob admonendi libertatem occisi funus curasse. Eum jubent in *Kieum* arma sumere, eoque devicto belli jure imperium sibi vindicare. At negat *Tangus* hoc sibi jus esse, si *Kieus* facti pœnitens spem de se frugis exinde melioris faciat: nec aliter arma se, nisi ut ægrotanti necessariam medicinam capturum. Eo consilio exercitum conscribit,

bit, omnibus ad id audendum animos & vires addentibus. In eo discrimine *Kieus* plus animi, quam auxilii aut fortunæ habuit. Etsi enim & ipse copias undique ad defendendum bellum contrahere nitebatur; raros tamen è toto imperio milites collegit, plerisque castra illius ut virtuti & publico bono inimica detestantibus. Desertus igitur à suis, externo præsidio res suas domi pene collapsas fulcire parat. Tartaris ad opem sibi ferendam excitis ingentia præmia militiæ pollicitus, si adversus cives, ut ipse ajebat, rebelles tempestive succurrerent. Sed & Tartari negarunt malo Imperatori se militaturos. Vsque adeo vel inter barbaros est odio nequitia. Itaque *Kieus* jam ab omnibus desertus, ubi res suas ita in angusto videt; tantisper pœnitentiam simulat, *Tangum* quæsitis verbis, uti vitam sibi condonet, obtestans. Qui ea specie resipiscentis motus, non modo longioris vitæ gratiam fecit; sed plus etiam, quam sperare audebat supplex, hoc est, imperium restituit. Ipse ut rebus ex animi sententia confectis curaque belli deposita domum rediit; raro moderati animi exemplo. Sed & *Kieus* simul ad imperium, simul ad ingenium rediit. Mox enim cum recollectis nescio unde viribus, *Tangum* velut perduellem lacessit armis. Iamque in conspectu erat uterque exercitus; cum primo statim congressu *Kieus* à suis deseritur, qui abjectis armis omnes *Tangum* ut Imperatorem amplectuntur. Is *Kieum* fugientem eousque insequitur, dum extra fines regni Sinensis ejectum cogit in exilio vitæ reliquum exigere. Illic mortuus, ignobili exitu secum tot scelera sepeliit, unaque stirpem suam; quæ prima regnare post ejus exilium in Sinis desiit, à vino & venere exstincta. Dignum est observatu, Scriptores Sinicos *Kieum* nunquam Imperatoris nomine dignari; sed quoties illius mentio recurrit, latronem vocitare. Nec sine causa. Quid enim non latronis habeat, quem insontum civium cruor impiavit?

Kieus in exilio moritur.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER TERTIUS

De secunda imperiali familia XANGA.

I. Imp. TANGUS.

Imperavit annis XIII.

Cyclo 16.*anno* 32 *ante Christum* 1766.

Odem, quo *Kieus* ejectus est, anno apud Sinas *Tangus* regnare cœpit, is qui primus familiam in *Xangam* Imperatoris nomen intulit, à sua olim dynastia, cum regulus esset, attributum. Hunc etiam annum Sinenses historici *Tangi* nomine & imperio insigniunt; more majorum, quoties in novam stirpem regnum transfertur, id observantium. Vt enim bono Imperatori honos ille habetur, ut annum, quo ex hac vita decessit, ei velut adhuc viventi, asscribant, qui demortuo succedunt; ita sequitur illum infamia, qui suo scelere jus regnandi à posteris alienavit. Memorant hunc Imperatorem tanto omnium applausu lætitiaque, cum ob suam probitatem, tum ob *Kiei* odium, exceptum fuisse, ut, ad quamcunque se regni plagam conferret, alii alia Sinarum in ditione positi, interea grave sibi ducerent, ejus ceu sideris benigni adventu se adspectuque fraudari. Quacunque incedebat, omnes extremis digitis pedum, ut Sinica phrasi utar, insistentes, erectisque capitibus venientem præstolabantur. Exercitus ejus tanta modestia huc illucque commeabat, ut amicos potius mercatores, quam milites rapinis assuetos diceres. Hinc studia populi promeriti, quacunque transibant, obvios passim civium, ac præcipue puerorum greges habuere, oryzam & ceteram annonam ultra gratisque offerentium, & in militem tam amicum, tam abstinentem obsequiis certantium. In tanta rerum tranquillitate unus *Lopeus* ausus est in *Tangum* arma movere, nulla alia causa, quam regnandi cupidine. At

Modestia militum grata.

enim

enim levi prælio victus captusque, bonorum omnium & vitæ ipsius jactura, temeritatis pœnas dedit. Rebus ita compositis nihil optimum Imperatorem gravius affecit, quam metus, ne apud posteros affectati regni notam incurreret, tanquam inde legitimo ejus herede per scelus ejecto. Qua de re sæpe cum proceribus colloquens, ter volebat se abdicare imperio. Sed nuspiam regiæ modestiæ relictus est locus. In sententia nihilo secius perseverantem, è præcipuis purpuratorum unus denique consolans, *Cælum*, inquit, *homines ita creavit, ut propriam cuique agendi, quæ luberet, libertatem indiderit. In qua animorum diversitate si nemo sit; cujus nutu omnes intelligant se gubernandos; totum orbem perpetuis dissidentium inter se bellis & opinionibus turbari necesse est. Huic malo ut Cælum provideret, reges nobis dedit sapientia & usu rerum eximios, qui mortalium libidines, odia, contentionesque compescant. Etiamnum* Kieus *regnaret, si virtuti apud eum locus fuisset. Nunc ubi privatæ potius voluptati, quam publicis regni commodis operam dedit, iniquus populi vexator, quem variis tormentis enectum aqua & igni delevit, nullius culpæ reum; Cælo placuit, illo sublato, te virum fortem, prudentem, patriæque amantem rebus præficere, cujus virtute speramus regna omnia ad frugem revocanda, præsertim cum nemo ignoret,* Yui *ducis optimi præcepta, mores, ac documenta te sequi. Noli itaque hoc decus abjicere, non à te quæsitum, sed à nobis Cælo jubente tibi renuenti obtrusum. Quod si ad gentis tibi subjectæ utilitatem converteris; causam non habebis, cur famam iniqui regis in posteris formides, qui ut tuas virtutes, ita prioris vitia ex iisdem annalibus discent.* Plura in hanc rem addidit, quæ liber *Xuking* habet; ego studio brevitatis omitto.

Tangus præ modestia vult se regno abdicare.

At necdum Imperator de vetere sententia demotus respondit in hunc fere modum. *Est hæc à cæli supremo Imperatore generi humano imposita atque inusta lex, ut, qui ad naturam vivit, in ejusque conquiescit instinctu, is demum capessat sceptrum reliquisque præsit. Ego quod* Kieum *è fastigio dejecerim, id Cælo jubente factum, cui refragari nefas duxi. Nunc ejus imperii religione exsolutus, ad alterum, qui me sit melior,*

respiciatis censeo. Ego mea sorte finibusque contentus, vel idcirco ab hoc honore abhorreo, quod ei populo imperandum intelligam, in quo mali multi sunt inter paucos bonos. Regnum est instar agri tritici, in quo frumentum multo lolio & avenâ corrumpitur, aut orizæ plurimis paleis immista. Igitur tantæ multitudini regendæ me imparem sentiens, ne in cælum offendam, vereor, si provinciâ me illâ supra vires onerem. Ad imperii nomen haud secus atque ad ingentis præcipitii conspectum exhorresco. His auditis Præfecti & magistratus omnes eum denuo consolari, atque adeo non alium Imperatorem sibi destinaturos religiose affirmare; simul omnem operam opemque polliceri. Pertinaci pietate victus denique Tangus imperium tyranno ereptum accepit virtute ac modestia imperantem perpetuo sequentibus. Hinc summis infimisque charus, æquitate, liberalitate, comitate omnes sibi devinxerat. In quibus illud palmarium, quod aurifodinas in montibus, quos *Heng* appellant, qui *Peking* à provinciâ Xansi separant, repertas promiscue populo utendas sine tributo concessit, nullo inde quæstu in ærarium suum redundante. Proxima cura fuit, sanguinarias *Kiei* leges abolere, sufficereque alias, quas etiam amarent subditi, Quo factum est, ut non hi modo, sed & reguli omnes ea æquitatis fama commoti una cum suis se illi ultro subjicerent. Habuit *Tangus* inter ministros *Iynium* nomine, supremum militiæ Præfectum, qui armis juxta consiliisque juvans Imperatorem, magnitudine animi & fortitudine, prudentia item, & in illum fide apud Sinas eximius habebatur. Quæ de singulis nec ea pauca, memorare possem; consulto prætereo. Porro *Tangus* initium anni Lunam primam solstitio hiemali viciniorem deinceps esse voluit. Vt sibi suisque identidem essent & è re natâ præsto in palatio documenta melioris vitæ, in vasis utensilibus gnomas ad eam rem appositas insculpi jussit. In eâ supellectili ante alia pelvis erat, quam ipse ad abluendam aqua calida, ut Sinæ solent, faciem adhibebat; in qua hæc epigraphe legebatur, omni hominum ordini amplectenda, *in dies te renova, & iterum eodem die te renova.*

Mos lavandi vultum.

Sed

Sed ejus pietas erga ſubditos in unâ re omnium maxime enituit. Cum enim ingens eſſet toto ſeptennio terræ ſiccitas, nullâ interim de cælo aquâ veniente; itum è ſuperſtitione gentis ad ſortem. Ea ſic decrevit, ut unius hominis precibus ac morte cælum omnium vicem placaretur & remolleſceret. Quod ubi ad *Tangum* relatum eſt, *Pluvia*, inquit, *ut commune bonum populo, cui præſum, à cælo datur. Eam ſi fata jubent ab uno pro cunctis exorari; me potiſſimum inſtans calamitas manet. Locum omnium tenenti convenit, omnium cauſam agere. Qui prodeſſe debet omnibus, nocere nemini poteſt. In me igitur incumbit culpa fatorum; quorum ictum ſi fas non eſt vitare, honeſtum erit pro publica ſalute vitam meam impendere.* Sub hæc jejunium ſibi indicit, cæſarie unguibuſque, quos promittere apud Sinas non leve nobilitatis ſignum & ornamentum eſt, præciſis, nudis pedibus corporeque cinere terraque conſperſo, hac prece ſe cælo piacularem victimam devovit. *Inſcitiam aut ſcelus meum, obſecro te ſupreme cæli Imperator, ne populus luat. Mihi te iratum habeam, modo parcas innocenti patriæ. At ſi ego forte male meos guberno, ſi domi meæ luxum ſplendoremque juſto majorem tolero, ſi adulatoribus alienamque famam obtrectantibus aurem nimis patientem commodo; meum id crimen eſt, me cælum ad pœnas depoſcat.* In hunc fere modum ſexies cæli dominum obteſtabatur, cum repente ingentibus procellis effuſus imber longe lateque terras ſumma omnium lætitiâ rigare cœpit. Scires *Tangi* pietate factum, ut in imperio penes *Tangianam* exinde familiam eſſet tam diuturna ſucceſſio. Annis namque ſexcentis & quadraginta tribus eum non intermiſſa ſerie ſunt è ſua ſtirpe ſecuti ſeptem omnino & viginti, vitiis ac virtutibus promiſcue inſignes, prout cuique voluptas aut reſpublica magis cordi ſunt.

Tangi pietas in cives.

II. Imp. TAIKIAUS.

Imperavit annis XXXIII.

MAgni illius *Tangi* è filio nepos hic fuit: initio regni avo virtutibus longe diſpar, ejus documenta

menta leges, & gubernandi rationem vel ignoravit, vel neglexit. Vtut eſt, *Iynius*, cujus opera in belli paciſque negotiis Tangum fuiſſe uſum, ſupra diximus, vir ſummæ authoritatis, ut incautum juvenem ad bonam frugem traduceret, ſæpe hujuſmodi verbis uſus eſt. *Fortunæ cæloque non ſemper fidendum; nec uni eidemque conceſſum perpetuo imperium. Id, ubi virtus abeſt, corruere neceſſe; at illa comite, quieta Imperatori erunt omnia. virtute collapſa ut plurimum ruunt imperia.* Hæc, inquam, & ſimilia liber *Xuking* nobis ſuppeditavit, ne quis confiсta ſuſpicetur. Sed ad irritum cecidit hæc philoſophia, obſtinato ad meliora juvene. Tum conſilium cepit *Iynius*, in quo audaciamne magis mirer, an ſummam fidem, neſcio. Quippe veritus, ne unius ſocordia toti imperio perniciem afferret; prope avi ſepulchrum in domo ad id exſtructa Imperatorem velut captivum includit, ipſe tutelæ nomine imperium gubernat. Res mira dictu! juvenem fortunæ ſuæ ſecurum, & quicquid liberet, pro licito judicantem, ipſo triennio eoque amplius ibi detentum, & aſſidue ad avitæ virtutis imitationem incitatum, adeo demum fregit, uti prioris vitæ pœnitens, avo jam moribus eſſet ſimilior quam ſibiipſi. Raro prorſus exemplo. pauci enim fiunt imperando meliores, peccandi licentia à virtutis amore abducti. Multo pronius eſt privatæ vitæ modeſtiam in nova dignitate dediſcere. At *Iynius* nulla non laude dignus, calcata dominandi libidine, cui ſi obſequeretur, facile potuiſſet ſibi regnum ex toto vendicare, Imperatori optima de ſe promittenti, imperium reſtituit, in regiam poſtliminio, applauſu omnium ordinum, deducto. Ibi tantum abfuit, ut ultionem peteret ex *Iynio*, ut eum ſummis etiam honoribus excultum, patris exinde loco diligeret. Magna dein omnium approbatione imperium habuit nuſquam ab avi veſtigiis deflectens; regulis etiam, qui ejus licentia ſi offenſi ſeceſſerant, ad officium ſua ſponte redeuntibus, poſtquam didicerunt *Taikieum* novo invento reſipuiſſe. In hunc modum reſtitutam publicam quietem, longa felicitas excepit, *Iynio* cumprimis adnitente; cujus conſilio Imperator omnia moderabatur.

Inſignis fides in Imperatorem.

III.

III. Imp. VOTINGVS.

Imperavit annis xxix.

HIc superioris filius nec patri virtutibus impar, ubi vidit *Iynium* decrepita jam ætate esse; ne nihil de tanto viro post ejus obitum superesset *Kieutanum* amplæ ditionis Præfectum ei committit iisdem artibus imbuendum, quibus ipse in eum usque diem Imperatoribus bello ac pace tantopere profuisset. Nec spes *Votingum* nec metus fefellit. Nam & *Iynius* octavo post illius inaugurationem anno diem obiit supremum, veris Imperatoris populiq; totius lacrymis deploratus; & *Kieutanus* peritiam rerum gerendarum adeptus, felici successione defuncti desiderium mitigavit. Magno quidem usui *Votingo* fuit; omnia cum domi, tum foris recte atque ordine agebantur. Tantum unius viri virtus valet, si in Principem inciderit, veri capacem.

Cyclo 17. *anno* 18. *ante Christum* 1720.

IV. Imp. TAIKENGUS.

Imperavit annis xxv.

TRes deinceps Imperatores sequuntur, de quibus nihil memoria dignum reperio, quæ præter annum, quo quisque cœpit imperare, quoque desiit. Primus *Taikengus Votingi* filius videtur sine prole mortuus, quippe cui defuncto frater natu minor successisse scribitur.

Cyclo 17. *anno* 47. *ante Christum* 1691.

V. Imp. SIAOKIAUS.

Imperavit annis xvii.

T*Aikengi* frater fuit; neque aliud de ipso extat.

Cyclo 18 *anno* 12. *ante Christum* 1666.

VI. Imp. IUNGIEUS.

Imperavit annis xii.

ET hic antecedentis frater, deficiente Sobole sceptri hæres fuit, ex alia tamen matre natus.

Cyclo 18. *anno* 29. *ante Christum* 1659.

VII. Imp.

VII. Imp. TAIUUS.

Imperavit annis LXXV.

Cyclo 18. *anno* 41. *ante Christum* 1641.

HIc *Yungyei* frater germanus fuit, cujus exordia imperii ostentis præsignia fuere. In ipsa enim regia morus & triticum sponte tantaque celeritate sunt enata, ut septem dierum spatio & morus in arborem adulta fructus proferret, & frumentum jam maturum spicas exhiberet. Præterea putei etiam altissimi præter naturæ legem simul exundavere. Territus ea rerum facie Imperator, ut proni sunt Sinis ad superstitionem animi, verensque, ne quid sinistri portenderetur, è Præfectis quemdam *Cheum* nomine, jubet ex iis prodigiis in futurum conjicere. Ille prudentissime, nihil contra veram virtutem portenta posse respondit. *Si gentem tibi subjectam ex æquo bonoque gubernaveris*, inquit, *nihil erit, quod labefactet felicitatem tuam.* Digna Imperatore, digna cordato consiliario responsio. Nec in irritum cecidit. Quippe salutare consilium secutus *Taiuus*, totus in virtutem incubuit, & insigni probitatis ac prudentiæ laude majorum suorum quorumcunque famam ad decus adæquavit. Illud inter ejus facinora non ultimo loco celebratur, quod ad sustentandam pauperculæ plebis senectutem in singulis urbibus certam de publico annonam constituit. Vnde morem illum ad hæc usque tempora fluxisse putem, ut in qualibet civitate Xenodochium exstet, in quo certus senum numerus publico sumtu alatur. Iustitia in primis ei curis erat. Quotidie summo mane faciles aures dare ad se venientibus; neque prius è tribunali surgere, quam omnibus, qui se conventum vellent, copiam fecisset sui. Quæ res tenuiorum præcipue fortunis & innocentiæ profuit, quæ non raro à potentioribus obteritur; & simul prætorum æquitatem intendit ab Imperatore vindicari timentium. Ita cum à paucis timeretur, non amorem omnium promerebatur. Et, ut Principum exempla in familiares dimanant, eximios aliquot ac præstantes ministros habuit, quorum auxilio ipsos septuaginta quinque annos imperium

perium perpetuo pacatum obtinuit. Nihil portentis in regiam virtutem audentibus; qua nullum est potentius adversus omnium terrores amuletum.

VIII. IMP. CHUNGTINGUS.

Imperavit annis XIII.

HÆc Imperatorum familia regiam hucusque sedem in loco, cui *Mao* nomen in provincia *Xansi* habuit. Exin ob crebras fluminis Crocei exundationes ac damna ei urbi toties illata, in provinciam *Honan* facta migratione in urbe *Hiao*, ubi nunc *Gaocam* civitas est, consedit. Neque tamen à Croceo, qui tunc *Hiao* præterfluebat, discedere placuit, navigationis commodis retento. Et regni quidem initio ad portus muniendos ejusque modi opera alia otium ei non defuit. Pacatissimum à Patre imperium acceperat. Ad ultimum tamen, ut nihil est inter homines perpetuum, bellum, sed breve, sumere coactus est; accolis ad Austrum circa *Kiang* fluvium, latronum more, provincias Sinicas invadentibus. Inter ingentes prædas multi etiam hominum abripiebantur. Quæ res cum semel atque iterum eis processisset, ulterioris prædæ spe accensam cupidinem stimulante, latrocinia ac rapinam continuant. Tum vero *Chungtingus* ad bonum publicum respiciens, & tantæ licentiæ obviam eundum ratus, missis cum milite Præfectis, impetum prædonum ita repressit, ut multo dein tempore nihil tentare sint ausi.

Cyclo 19. *anno* 56. *ante Christum* 1562.

IX. IMP. VAIGNIUS.

Imperavit annis XV.

V*Aignius Chungtingi* frater, quindecim annos rerum potiebatur, nulla re memorabili gesta, nisi quod omnibus charus acceptusque fuit.

Cyclo 20. *anno* 8. *ante Christum* 1549.

X. IMP.

X. Imp. HOTANKIAUS.

Imperavit annis IX.

Cyclo 20. anno 24. ante Christum 1534.

HIc *Vaignii* frater natu minor ſceptrum adeptus, quod ille ſine prole exſtinctus eſſet immatura adhuc ætate; ob Crocei fluminis inundationes denuo ſedem regiam mutavit, loco editiore delecto ad *Siang*, quæ *Honanæ* provinciæ olim civitas, hodie *Kingte* appellatur. Neque hic quidquam memoria dignum geſſit; uno tantum filio, quem optimum reliquit, imperii ſucceſſore felix.

XI. Imp. ZUIEUS.

Imperavit annis XIX.

Cyclo 20. anno 33. ante Christum 1525.

IS *Zuyeus* fuit, cui poſt obitum Pacifici cognomen adhæſit, ſubjectam gentem, quoad vixit, in profundiſſima pace continenti. Qua in re magno illo adjumento Colaī ſummi Præfecti virtus fuit. Hoc enim nomine Colaum, quod adjutorem ſeu privatum ſignificat, Sinæ vocant. Qua voce nos etiam utemur deinceps, ut eum à ceteris ſummis item tribunalium Præfectis diſcernamus. Hujus ergo Colai, cui nomen *Hienius*, virtute ac prudentia effectum, ut reguli beneficiarii, omnes, nec pauci dynaſtæ ſummo conſenſu & amore pari *Zuyeum* ut Imperatorem amplecterentur; promtiſſimi ſemper ad reverentiam obſequii.

Etſi vero jam ſupra de regulis ac dynaſtis illata mentio eſt, quales fuerint & unde, hoc tamen loco denuo notari velim, eos omnes ex imperatoria ſtirpe vel filios, vel nepotes fuiſſe. Nam una in familia penes unum duntaxat ſuprema poteſtas erat; reliqui dignitate regulorum inſigniebantur attributa ditione & vectigalibus, quæ ſplendorem generis non offuſcarent. Sed deinceps nonnullos dicemus, quos huic ordini merita ſua extra ordinem inſeruere. Id adeo ſub hoc Imperatore factum, qui *Hienium* hac dignitate primum donavit; nunquam tamen à ſe abire paſſus, quo carere non potuerat, ſuoque regno ante omnes fideli.

XII. Imp.

XII. IMP. ZUSINIUS.

Imperavit annis XVI.

ZUsinius Zuyei filius in aditu imperii jurgiorum materies fuit; &, nisi obviam esset itum in tempore, jamjam in bellum gliscentium. Magna patruos inter ac nepotes pro regno contentio fuit. Illi tanquam ætate priores affectabant imperium; hi paternam successionem jure naturæ fulciebant. Litem diremit *Hienius* usu rerum & authoritate pollens, & à *Zusinio*, factione utraque omissâ pronunciavit. Sed his paria, imo pejora suis quæque locis referentur, ab una dominandi libidine, quæ nec sanguine junctis parcit, & omnia pro utilitate dispensat, orta. Hujus tamen imperium, ubi cognatorum lites consenuere, perpetua pace floruit. *Cyclo 20. anno 52. ante Christum 1506.*

XIII. IMP. VOKIAUS.

Imperavit annis XXV.

HIc per vim illatis contra nepotem armis imperium obtinuit, injustum quidem illud, diuturnum tamen & felix. Ejus filium quem sibi successorem destinaverat, spei & ambitioni irritum nepos ejecit, ut ei præclusa esset in præsens omnis ad imperium via. *Cyclo 21. anno 8. ante Christum 1490.*

XIV. IMP. ZUTINGUS.

Imperavit annis XXXII.

ZUsinii Imperatoris filius secundo genitus. *Vokiai* nepos, eum patruo regnante se præbuit, ut ab ipsomet quamvis sine spe mutuæ pietatis, & prærepto per vim imperio haud dubie infensus adhuc ipsi, tamen diligeretur. Tanta vis est virtutis, ut etiam hostes, qui, cum dissimulantur injuriæ, sæpe pejores fiunt, alliciat ad diligendum. Solers & ad futura prospicienda sagax, ita suis rebus moderabatur, ut patruo mortuo mollis ei esset ad imperium accessus, sine vi, sine armis solo, uti dictum, filio ejus excluso. Illud qua pruden- *Cyclo 21. anno 33. ante Christum 1464.*

tia est adeptus, eadem ad finem usque retinuit; summæ moderationis exemplum posteritati relinquens. Nam cum filio dare aditum posset ad successionem; procerum judicio permisit, facerent, quod è republ. ducerent esse. Quo illi præterito *Nankengum Vokiai* filium ad imperium ab exilio arcessivere.

XV. Imp. NANKENGUS.

Imperavit annis XXV.

Cyclo 22. *anno* 5. *ante Christum* 1433.

QVanquam non caruit turbis ea successio; cum magistratus *Nankengum* retinerent, præfecti ex adverso *Nankengi* filium mallent. Et discordia in bellum exiit; in quo factio, quæ pro *Nankengo* decernebat, superior fuit.

XVI. Imp. YANGKIAUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 22. *anno* 30. *ante Christum* 1408.

Y*Angkiaus Nankengi* frater per vim & ipse imperium invasit, eliminatis nepotibus. Hæc dominandi libido & inter patruos ac nepotes rixæ, parum abfuit, quin agnatam huic familiæ successionem extinguerent. Quippe belli dissidio à se invicem distracti totum miscebant imperium. Magistratus Præfectique in factiones discesserant; rem suam quisque gerere, atque ad eorum causam acclinare se, à quibus opes honoresque sperabant. Regulis quoque beneficiariis fluxa fides, cum priscam Imperatorum simplicitatem desiderarent, imperium primo timidius, mox palam aspernantibus. Pari licentia tributa, quæ quotannis ferre soliti erant, jam recusare audebant. Quare imperio in varios quasi potentatus, qui sui juris essent, distracto, in pejus omnia ruebant. Actum fuisset de Imperatrice domo, deque imperio universo, nisi fluentem rempubl. restituisset Imperator, quo de nunc dicendum.

XVII. Imp.

XVII. Imp. PUONKENGUS.

Imperavit annis XXVIII.

P*Vonkengus* igitur *Yangkiai* frater, ubi gubernacula imperii tractare cœpit, rempublicam cognatorum maximè ambitione perculsam atque afflictam excitare aggreditur. In ambienda potestate à se quoque peccatum non diffitebatur, læso nepotum jure; ne tamen exemplum suum prodiret ad alios, cavebat diligenter. Principio igitur imperii nihil prius quam de legibus actum. A *Tango* ejus proavo quondam latæ postquam alibi constituta regia, & ipsæ simul translatæ, velut in peregrino & ignoto solo elanguerunt. Ea igitur ad *Mao* denuo reducta, cives, quo pronius hanc mutationem acciperent, tum scripto, tum coram hortabatur. Deinde imperatoriam familiam antiquato *Xangæ* nomine *Yniam* indigetavit, à provincia, è qua prodierat ad fastigium. Præterea totus in eo fuit, ut optimos quosque amplissimis officiis quà domi, quà foris excoleret. Seditiosis nusquam locus erat. Denique huc maxime incubuit, ut gubernandi ratio, qua usus erat *Tangus*, ejusque mores imitatione reviviscerent. His conatibus prolixe fortuna favit. Nam & ad pristinum statum familia, & reguli beneficiarii dynastæque omnes ad obsequium atque comitia publica rediere; non alia re magis eos quam virtute Imperatoris invitante. Salutare decretum, quo cavebat in posterum, ut Imperatorum filii succederent, discordiis tandem finiendis, è quibus tot exstiterant mala, successu caruit. Cum enim ipse nullum suscepisset heredem; imperium fratri morte cessit.

Cyclo 22. *anno* 37. *ante Christum* 1401.

XVIII. Imp. SIAOSINIUS.

Imperavit annis XXI.

S Iaosinius *Puonkengi* frater nulla re par illi vel conferendus, per socordiam rursus imperii statum jam meliorem tantum non pessumdedit. Mollis & voluptarius, quo loco esset respublica, quidque à Præfectis

Cyclo 23. *anno* 5. *ante Christum* 1373.

ageretur, adeo pensi nihil habuit, ut ne audire quidem vellet; unis voluptatibus obediens. Quibus ne à quoquam intercederetur, summam rerum assentatoribus crediderat.

XIX. Imp. SIAOYEUS.

Imperavit annis XVIII.

Cyclo 23. anno 26. ante Christum 1352.

HVic *Siaosinius* pater imperium una cum luxu, socordia atque desidia quasi per manus tradidit. Liberali quidem præceptorum disciplina educatus est à puero; sed ut primum ab iis liber & sui juris, rei Sinicæ arbitrium obtinuit; salutaria monita oblitus, & tanquam laxatis libertatis habenis, vestigia patris ingressus purpuratis insuper assentando virtutis nondum adultæ nervos elidentibus, libidine, inertia, levitate insignis fuit. Vsque adeo in malum proni sumus, metu soluti; maxime si mali laudatores accesserint. Hujus memoriam illustravit utcunque filius imperii ab eo relictus heres; quo fortasse meliorem admirabilioremve Sinæ non habuere. Id adeo nunc videamus.

XX. Imp. UUTINGUS.

Imperavit annis LIX.

Cyclo 23. anno 54. ante Christum 1324.

Pietas in defunctum patrem.

ADolescens patrem morte amisit; quam insolita tristitia ac dolore luxit, nullum signum gratæ voluntatis in eum omittens. Pietas enim, ut supra ostendimus, præcipue adversus parentes mortuos Sinis semper sanctissima fuit. *Uutingus* ergo, ut palam faceret omnibus, qua esset erga demortuum parentem observantia, Canpuono Colao suo seu adjutori tradidit imperium. Ipse prope sepulchrum paternum exstructa ædicula toto triennio delitescens, non inerti tamen otio interim marcebat; sed quæ optima gubernandi ratio, quæ virtutes ad eam maxime necessariæ, secreta æstimatione pensabat. Silentio, quod mirere, tam severe addictus, ut ne verbum quidem eo tempore cum quoquam loqueretur. Omnis ei sermo cum

Regis diuturnum silentium.

Cælo

Cælo solo fuit, præter virtutem ab eo nihil optanti. Sed nec soluto luctus obsequio in palatium reversus loquebatur. Cujus silentii pertinaciam demirati ordines atque magistratus denique alloquendum censuere. Adeunt igitur ad illum una omnes; è quibus unus omnium loco hac oratione usus, *Sapientes*, inquit, *& alta quadam mente præditos, virtute velut humanæ vitæ regula cumprimis decet, aliis rectà vivendi speciem esse. Quod eo magis, Imperator, tibi faciendum, quo altiore solio emines, virtute ac sapientia singulari, & à Cælo data conspicuus, optimo publico, summa tui nominis commendatione. Sed hanc laudem factis adhuc, non perinde dictis implevisti. Loqui te oportet, quod unum deest laudibus tuis. Qui præest omnibus, quomodo dicto audientem habebit populum, si tacet ipse semper, & cuncta dissimulat? Facta tua quamvis usquequaque clara, nisi animentur voce, nec vim nec imitationem habent. Ergo tandem loquere; ab ore tuo pendemus omnes, & optamus simul, ut, quemadmodum factis adhuc, ita in posterum dictis exemplum nobis fias.*

His auditis Imperator conticuit. Non quasi offenderetur; sed quia morem suum sequebatur, ut scripto responderet. Illud autem erat hujusmodi. *Scio meas partes esse, ut recte atque ordine omnia dispensem ac disponam. At veritus, ne imbecillitas mea longe deflexisset à majorum meorum virtute; simul & scientia recti, obstinatior fui ad silentium. Interea cum à supremo Imperatore supplex contenderem, ut ea suggereret mihi, quæ ad rempub. bene administrandam sunt necessaria; obsecrationem meam haud aspernari visus est, oblata per somnum specie hujusmodi. Videbam enim hominem forma stata, cujus imago tam fideliter animo infixa hæret, ut si quem similia lineamenta gerentem obviam habeam, facile agniturus sim. Illum supremum Præfectum cooptare monitus, eousque indixi silentium mihi, quoad eum invenero. En ejus figuram in tabella depictam eo prorsus modo, quo à cælo est objecta mihi, vobis repræsento. Ite, ac certos homines, qui eum conquisite vestigent, quoquoversum dimittite.* Dictum factum. Denique repertus in pago quodam *Fu* dicto faber cæmentarius *Yeus* nomine, pictam faciem

ciem ad vivum exhibuit. Hic ergo ad Imperatorem adductus, & in experimentum prudentiæ variis quæstionibus tentatus statim ostendit, quam longe corporis habitum animi bona superarent. Nihil vulgare, nihil medium in eo cerneres. Iussus enim aliquid pro publico dicere, de bene morato & bene constituto imperio, de negotiorum ac munerum diversitate, de Regis & civium officiis mutuis diserte perquam atque enucleate disputavit. Quibus magna cum voluptate auditis Imperator illum affatur in hunc modum. *Euge, quod bene vertat,* Yee *inter omnes præfectos & magistratus meos tu primus esto. Accipe dignitatem, quæ manifesto Cæli judicio & favore contigit tibi. Præceptoris loco mihi eris, nec à meo unquam latere discedes. Hortare, doce, quoties opportunum tibi videbitur; discipulum mane, vesperi, hoc est, semper, dicto audientem habebis, semper majores in virtute progressus optantem. Speculum crede me, continenter abs te poliendum. In profundo flumine periculose me titubantem puta; tu navis, tu nauclerus esto. Ego sum instar sitientis agri; tu instar opportunæ pluviæ pectoris tui fontes aperi, & salutaribus præceptis animum meum humecta. Medicinam, ubi erit necesse, quamvis amaram adhibe. Non proficiunt ad satietatem medicamenta, è quibus voluptas quæritur. quare peccanti ne parce; & adhibita Præfectorum reliquorum ope sic mecum age, ut exemplum perfectæ cumulatæque virtutis, quæ in* Tango *avo meo effulsit, in me renovetis. Yeus* imperatorem sub hæc dicta veneratus è more gentis, *Scire, ait, quid rectum sit, haud est difficile; sed facere, quod rectum scias, difficillimum. Nam, ut arbor novella directe in altum surgit, si ad aliquod adminiculum adnititur; ita si rex aure secunda excipiat, quæ à fidis ministris monetur, facile nominis sui sanctitatem tuebitur, habebitque intentos simul ac promtos ad nutum omnes.* Sed nimis longum faciam, utique supra compendii modum, si memorem omnia, quæ de *Yeo* traduntur. Illud tamen hinc licet obiter discas, sub vili lacerna ingentem nonnunquam animum, magnamque sapientiam latere. Hoc igitur adjutore in imperio multis annis pax fuit tranquilla. Accidit inter hæc res parva quidem, memoria tamen

haud

haud indigna. Forte Imperator in avorum suorum aula sacris operabatur; cum gallina silvestris supersiliens ansam vasis, quod ad incendendos odores præsto erat, feritatis oblita, impavide singultire cœpit. Id in triste omen acceptum ab illo, nequid forte à se violatum esset atque commissum, metuente Quare diligenter in seipsum quæsivit, si quà tenuisset iter à virtute devium; recte statuens, ubi causa publicæ calamitatis consistit in persona principis, medicationem à capite ordiendam. Hunc talem cum se præberet Imperator; pietatis suæ fama ad longinqua etiam loca manante, in omnium animos inflexit. Dynastæ quidem, qui ad fines Sinæ occidentalis colebant, ultro seque suasque ditiones sub ejus imperium subjunxere, constrictis Sinico more capillis venientes cum interpretibus, amplissimisque donis. Quos omnes Imperator amice acceptos hortabatur, ut in Sinarum mores atque instituta & immigrarent ipsi, & in suas ditiones inducerēt. Id si fecissent, gratius sibi fore, quam si sua omnia ei addicerent.

Ita diutissime prosperis rebus, ne felicitas esset perpetua, intercessit impotens aliunde dominatio. *Tieyus* quidam è regulorum grege, præcipua crudelitate imbutus, potestati suæ obnoxios tyrannice habuit. Eorum sortem miseratus Imperator, monito primum, sed ad legitimum imperium contumaci, per Præfectos suos indixit bellum. Id annos omnino tres varia fortuna & ancipiti Marte tenuit; donec tandem ad justitiam causæ respexit victoria. Victum regulum ad se venire jussit Imperator; optimisque præceptis traductum in melius, in integrum restituit; bello ac pace victor, sed majore in ista, quam illo gloria.

XXI. IMP. ZUKENGUS.

Imperavit annis VII.

ITa tranquillatum à patre imperium *Zukengus* per manus accepit, tenuitque, licet paternæ felicitati, ut & virtuti longe impar. Nec aliud de eo, quod addam, habeo. *Cyclo 24 anno 53 ante Christum 1265.*

XXII. IMP. ZUKIAUS.

Imperavit annis XXXIII.

Cyclo 24. anno 6 ante Christum 1258.

HIc *Zukengi* frater fuit, & ab hoc & à patre multò magis degener, superbia, qua præ se despiciebat omnes; tum libidine vaga & inconstanti, ut cum Sinis loquar, insignis. Quibus maxime vitiis istius familiæ robur concussit, ad imperii reliquias penitus subruendas relicto filio, patrem malis artibus non æquante solum, sed etiam superante.

XXIII. IMP. LINSINUS.

Imperavit annis VI.

Cyclo 25. anno 53 ante Christum 1225.

EO enim mortuo, ut voluptatibus se dederet impensius, imperii negotia præfectorum commisit arbitrio, nihil pensi habens, quicquid agerent. Nec mirum. Ipse, quid ageret, ignorabat libidinis mancipium; qua ita captus erat, ut in ætatis flore nimia venere sibi mortem accelerarit. Sine prole deceßit, imperio ad fratrem devoluto.

XXIV. IMP. KENGTINGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 25. anno 39 ante Christum 1219.

PEnes hunc potestas unum & viginti annos fuit. Quomodo eam habuerit, aut quid egerit, nil proditum invenio.

XXV. IMP. UUYEUS.

Imperavit annis IV.

Cyclo 25. anno 60 ante Christum 1198.

VUyeus *Kengtingi* filius, homo sceleftissimus & sacrilegus idololatriam invehere voluit, & homines, ut numen, adorari. Forte hominem quendam ignotum perinde ac vanum obviam habuit; à quo nescio quibus præstigiis delusus, ab omnibus eum velut deum sive spiritum haberi jubet, variis artibus ad gloriam ei conciliandam usus. Inter alias hac etiam

indoctæ

indoctæ multitudini imposuit. Homines aliquot ei convivere jussit, ac de re magica exquisitis rationibus cum eo certare, ut illius offuciis victi & divinum aliquid in homine suspicientes, nomen ipsius ubique celebrarent. At sæpe risum potius præstigiator quam laudem tulit. Quippe non modo nihil divinum, sed nec mediocris in eo sagacitas erat. Identidem igitur à vero deerrans & victus ipse, Imperatori stomachum movit, tam longe à destinatione sua se lapsum frementi. Nec diu factum; qua levitate hominem deum putarat, eadem abjectum, & probris omnibus maledictisque vexatum interfecit. Iram deinde in cælum vertit ut à deo suo aversum; sagittis ipsum petens. Atque ut sauciasse crederetur spiritus celestes, saccos tres penetrabiles rubro liquore plenos suspendit in aëre, qui specie cruoris inde rorantis, essent indicio, deum ac spiritus esse revera peremtos. Sed qui stolide Cælum atque sacrilege petiit, è cælo, dum esset in venatione, non bruto ictus fulmine interiit. A Sinis omnium flagitiosorum postremus & exlex inde dictus, ita animum inducentibus, nonnisi sceleratos & perditissimos percuti de cælo, bonos innoxios esse. Tradunt etiam idcirco superis infestum fuisse, quod fortuna nonnunquam suis rebus obstante uteretur. Hinc in ultionem amens excanduit, & Cælo se imperare posse credens, qui in homines dominaretur. *Cælum sagittis petitum.*

Eodem tempore, quæ ad Orientem vergunt insulæ perquam frequenter habitari cœptæ à Sinis, eo colonias ducentibus.

XXVI. IMP. TAITINGUS.

Imperavit annis III.

TAitingo Uugei filio continens cum *Yene* regulo intercessit bellum; quod morte præoccupatus, non confecit. Ceterum *Yen* regnum erat, ubi *Peking* hodie, in eadem nempe provincia. *Cyclo 26. anno 4. ante Christum 1194.*

XXVII. Imp. TIYEUS.

Imperavit annis XXXVII.

Cyclo 26. anno 7. ante Christum 1191.

Tiyeus *Taitingi* filius imperium una cum bello propagando per manus accepit. Quia & novum subinde natum, ut ipsi felix sic *Yeni* exitiale fuit. *Kilieus* enim *Taitingi* legatus bello strenuus, hostilibus copiis, quæ tres exercitus æquabant, deletis, captis totidem eorum ducibus, regnoque *Yenis* occupato, exutum potestate regem in ordinem redegit. Qua victoria lætus Imperator, collaudatum *Kilieum* Reguli beneficiarii dignitate exornat, ignarus, quantam familiæ suæ pestem arcesseret, nec in impetu gaudii futura prospiciens. Eam dignitatem *Kilieus* septennium tenuit. In cujus demortui locum *Changus* ejus filius subrogatus, postquam egregia ejus virtus enituit in bello, & Imperatori probata; regnum perpetuæ successionis fiducia sibi ab eo traditum, promovit ad posteros. In his primum anno quam imperare *Tiyeus* cœpit, tertio & vigesimo *Faum* genuit, quo de multa infra, ubi de proximo Imperatore dicam.

At *Tiyeus* tres sustulit filios; è concubina duos, è regina, hoc est, legitima, unum. Huic tamen ad successionis prærogativam tori sanctitas primo nil profuit. Imperator enim morti jam vicinus, consentiente Regina, quod est inauditum in Sinica muliere exemplum, legitimo posthabito spurium natu majorem destinabat imperio. Non amore, aut odio alterutrius patris; sed quia legitimi terrebat eum ætas, sceptris adhuc immatura. Præfecti tamen uno omnes consensu intercessere, negantes alium succedere passuros, quamdiu esset, quem leges subrogarent. Sed hi quoque nesciebant, quantam imperio, quantam sibi contumacibus suffragiis perniciem struerent. Quanto namque melior & innocentior *Vicius* è concubina genitus, tanto nequior improbiorque *Cheus* legitimus postea fuit. In rem præsentem veniamus.

XXVIII. Imp.

XXVIII. IMP. CHEUS.

Imperavit annis XXXIII.

CHeus invitis parentibus protractus ad culmen eſt; ingenio præceps, & cui non minor vanitas inerat quam vecordia. In verbis plus aſtutiæ, quam prudentiæ; quæ ſcires ad hominum vitandas reprehenſiones ſceleraque tegenda virtutis colore, compoſita. Corpus robuſtum ac ſupra ceterorum hominum modum. Videndi audiendique vis exacuta; in primis deliciis, inermi manu feras capere. His artibus ſibi placebat unice, alto ſupercilio deſpiciens alios, & præ ſe nihili ducens. Ad hoc uſque tempus regia luxuriæ ignara, inter virtutes frugalitas reponebatur. Hic ad augendum ſplendorem majeſtatis, vaſa eburnea miniſtrandis cibis; bacillos item, queis Sinæ, cum accumbunt, hodieque utuntur, ex eadem materia factos primus adhibuit. Quo audito *Kicius* illius patruus dixiſſe fertur. *Qui gloriam captat ex ebore, lutea vaſa ſine dubio aſpernatus optabit magis pretioſa. Qui vero gaudet his pretioſis; non vivet oleribus, nec amictum lineum & humilem, neque caſam amabit tectam ſtramine. Ni malo incipienti obviam eatur in tempore, luxum hiantem nec totius orbis explebunt opes.* *Cyclo 16. anno 44. ante Chriſtum 1154.*

Vxorem habuit *Takiam*, omnium pene malorum vel authorem, vel adminiſtram. Ea ut forma ceteras mulieres: ita nequitia anteibat omnes. In cujus gratiam cum nihil non faceret rex mulieroſus; ex illius arbitrio Præfecti alii officio dejiciebantur, alii necabantur. Totius opes imperii ſuperbia luxuque unius mulieris minores fuiſſe ſcribunt Sinenſes Hiſtorici. Hinc acerbiſſima exactione preſſa gens gemebat. Inter alia fuit exſtructa turris, cui nomen à cervis inditum, è pretioſo marmore rubro *Kiung* dicto. Portæ lucebant jaſpide, quam *Yu* vocant, achatæ noſtro non abſimilem, multi apud Sinas pretii. Altitudo turris erat cubitorum mille, latitudo milliaris Italici; ſeptem annorum opus. Sæpe ſuis *Ingens & pretioſa turris.*

cen-

centum & viginti dierum epulum dedit; Assuero in pompa paullo quidem minore, sed frequentiore, quasi præludens. Neque nox justitium faciebat luxui; ob eam causam Chaugye, sive nox larga dicta. Palatium, alioqui Sinis severe clausum & sacrosanctum, patuit omnibus, adeo impune, ut in eo non secus atque in foro mercatus instituerent. Hinc non merces modo, sed etiam abominanda quæque scelera eo invecta, nonnullis civitatibus Regulisque beneficiariis locum ad defectionem aperuere. Sed hoc malum, quia mali principes suorum civium turbas imputant tempori, non sibi, primo non repressum, in fœdam sævitiem intumuit. *Takia* namque, ut erat avidissima dominationis, Imperatoris aures continuo pulsare importunis questibus; causam rebellionis à torpore suppliciorum arcessere; suadere atque incitare, ut ea intenderet; ipsa denique maritum docere, quorum metu potissimum omnes ubique in officio continerentur.

Crudelis supplicii genus. Jussit ergo vas quoddam & columnam æneam parari. Hanc adipe oblitam atque candentem, quos morti destinaverat, amplecti coëgit; illud autem ignitum ac ferale rubens manibus sublatum tenere, dum caro solveretur. Quo mœstissimó spectaculo regina cum Imperatore in cachinnum diffusa prolixe oblectabatur.

Ille porro anno imperii undecimo summos Præfectos tres legit, magna valentes authoritate, sibique præsto futuros *Changum*, illum qui ab hujus patre Reguli dignitatem acceperat; *Kieum*, & *Coum*. *Kieus* homo vanus & in appetendis honoribus, quo præ ceteris gratia floreret apud Imperatorem, cujus animum probe norat, nihil pensi habens, qua via id assequeretur; filiam, quam habebat forma & ætatis flore spectandam, ei offert ad stuprum. A quo cum abhorrentem puellam videret Imperator (nam cum pulchritudine castimonia quædam naturalis consenserat, quæ gentis virtutum omnium feracis tum felicitas erat) indignatus puellæ constantiam, & amore in odium verso, suis eam ipse manibus necat, & in frusta *Crudele epulis.*
sectam

fectam patri particulatim comedendam obtrudit. *Cous* è tribus Præfectis unus indignitate rei motus & de hoc eum acriter objurgans, oris libertatem è vestigio morte luit. At *Changus* pari excidii periculo nequaquam territus, officium *Coi* prosequitur, insigni animi robore damnans nefandam feritatem. Hic tamen nescio qua de causa mitius habitus, in carcerem conditur. *Kieus* qui malis artibus favorem quæsierat, cum filia potestatem insuper amisit; documento aulicis, ut, dum vitiis Principnm serviendo, imminent gratiæ, timeant, ne amittant.

Cognito *Changum* esse in carcere, nihil intentatum reliquere cives sui, ut eum eriperent, cujus charitate flagrabant. Itaque Imperatori pro ejus libertate puellam miræ pulchritudinis, discolorem ac prævalentem equum, currus novem, cum suis equis & ornamentis, aliaque offerunt, quæ Imperatori magni sciebant esse. Quibus ille visis primam contemplationem in puellam injecit, eamque digito designans, *Hæc una*, inquit, *sufficere ad* Changum *liberandum potest; nunc ubi alia tam multa tantique pretii accedunt, quid attinet ingrata mora gratiam corrumpere?* Et cum dicto emissum è custodia ditioni suæ restituit. adjectis privilegiis nec paucis, nec vulgaribus, quæ ad cultum & dignitatem ejus spectabant. In eis hoc etiam fuit, ut iter facienti liceret cum sagittariis, securesque & oblongos enses ferentibus incedere. His rebus auctus in dynastiam suam rediit incolumis, cui juste ac legitime, ut ante præfuir. Lætus potissimum, quod è carcere; sed magis, quod ex aula tam iniqua evaserat.

Post hæc Imperator cupiditates palam solvit. Quem *Vicius* ejus frater causæ, ob quam sceptrum acceperat, admonens rogansque, ut modum statueret licentiæ; posteaquam nihil retulit præter contumelias, relicta regia urbe ad suas ditiones regreditur. Idem *Kicius* Imperatoris patruus tentare cœpit, at æque incassum; imo parum abfuit quin exitio suo. Imperator enim correctionis jam non patiens, nec aliquem irasci vitiis, usu quasi legitimo magis magisq; valescentibus;

insidias

insidias in ejus vitam compofuit. Quare ab amicis admonitus *Kicius*, ut subduceret se Imperatoris iræ; *Recte vos quidem*, inquit. *Nam frustra niti, neque aliud monendo, quam exitium quærere, manifestæ dementiæ est. Cujus, etsi adhuc ita egerim, ut me reum non diffitear; fugæ tamen consilium non placet in præsens. Dandum est aliquid nepotis insaniæ; neu fugiendo, populi gratiam sequi videar; & Imperatoris famam majori dedecori atque odio exponam, cunctis fugæ causam sciscitantibus.* At ubi cognovit de necandi sui periculo, ut discrimen evitaret, mente se captum simulabat, neque tamen sic in tuto fuit. Imperator enim fraudem suspicans, misit eum in carcerem; sed quia fatui personam ad veritatis speciem supra quam dici potest repræsentabat, mortem evasit.

Fida & cordata commonitio.

Pecanius alter Imperatoris patruus, postquam inaudiit è regia discessisse *Vicium*, *Kicium*que captum; ingressus ad eum in carcerem, *Neque regi suo fidum dixerim, neque fortem*, inquit, *illum, qui metu mortis ea taceat, quæ loqui convenit. Macte animi, heros! si, quia monuisti errantem, mors te manet, felicitatis verticem attigisti.* Hæc ubi dixit, in eventum quemcunque durans animum, intrepide regiam ingreditur; triduo Imperatorem interpellans. Ille primo ejus vitare conspectum; at, postquam adeo constantem videt, ira in rabiem versa, ita locutus est. *Sapientibus ajunt septem esse meatus in pectore; juvat experiri, num in* Pecanii *pectore sint meatus totidem; constantia sua se utique sapientem ostentantis.* Nec plura; & *Pecanium* necari jubet, extractumque cor crudelissima curiositate per risum jocumque rimatur. Illud autem de septem meatibus est vetus Sinarum dictum, ingenii magni capacitatem per eos explicantium.

Male compensata.

Crudelis curiositas.

Neque rabies in patrui cæde consenuit. Vidisse mulierem prægnantem erat occidisse; neque paucis uterum, naturæ partûs penitius inspiciendæ, una cum uxore secare sustinuit. Prorsus alter Nero, nisi tot annis præcepisset facinus, seculis omnibus abominandum. Cum eâdem forte quâdam è solario prospicie-

bat

bat transeuntes vadum. Inter alios duo potissimum, alter senex, juvenis alter, eorum oculos tenuere. Aqua erat perfrigida; quam quidem senex celeriter transiit; juvene metum frigoris haud obscure professo delicato gradu sequente. Cum admiraretur Imperator, contra fieri debuisse judicans; profligatissima mulier hoc inde provenire respondit, quia senex jam exsanguis & effœtus esset ac natura sic ferente frigidus. Iuvenem vero abundantem sanguine & calidum reciprocante conflictu frigoris insolentiam ferre mollius. Ejusque rei experimentum sumere maritum jubet. Proclive ac pronum erat id persuadere, cruoris non minus quam uxoris amanti. Vocatur ergo & necatur uterque; insanæ curiositatis inspecta etiam ossium vacuitate, victimæ. His talibus factis ingens in se odium civium concitavit. Sed ille nihili æstimans homines infensos sibi; stolide jactabat se à Cælo electum, Cælo se curæ esse, nec alium ab eo sibi præferendum.

Feminarum Sinensium decus in parvis pedibus unde natum?

A *Taquia* præterea, quod etiamnum est apud Sinas in usu primæ absolutæque pulchritudinis censura manavit, ut ea demum habeatur pro pulchra, cui parvi sunt pedes. Illa cum hoc vitio laboraret quam quæ maxime, ceterum incredibili venustate esset; illi tegendo pedes fasciis obligavit. Exemplum secutæ mulieres reliquæ, pulchritudinem deinde in crurum gracilitate tanquam in basi posuere. Quæ opinio ad hæc usque tempora sic invaluit, ut, licet Helenam ostendas, quamprimum grandiores pedes apparuere, monstri loco spernatur. Iniquissimo naturæ convitio ac pessimo publico, à quo reges etiam ridiculis in rebus cavere debent, quando exemplo, quod descendit à capite, nihil est pestilentius. Alii dicunt non feminam, sed dæmonem sub humana specie latentem *Taquiam* fuisse, affictis caprinis pedibus, quos proinde fasciis tectos nunquam nudaverit. Et hoc est hodieque in more positum, ut perpetuo sint tecti feminarum pedes. Sin aliter accidat, in summo probro ponitur. Calcei vero, queis Sinicæ mulieres utuntur, adeo parvi sunt; ut, si sint ad mensuram redacti, earum pedes vix caprinos excedant magnitudine. Ve-

rum,

rum, ut ad *Changum* redeamus; quem è carcere dimissum, ad suam se dynastiam recepisse paullo supra diximus; fuit ea in provincia *Xensi*, *Cheua* dicta. Hic jam pridem à *Kilieo* patre, qua via virtutem sequeretur, edoctus, modeste in suos, quanquam paucos, dominabatur; legum & juris tenax, pius, majorum natu reverens, justitia & æquitate omnes continebat in officio.

Quid Iustitia & pietas apud Sinas?

Sed quia sæpe jam incidit de Sinarum justitia & pietate mentio; quid eis utraque virtus significet, visum est hîc leviter & in transitu attingere. Iustitiæ nomen non arctant ad illam virtutem, quæ est voluntas constans & perpetua suum cuiq; tribuendi; sed ita laxant, ut eo significetur omnis actio rationi consentanea. Recte proinde, quod rationi consentaneum, idem & justum dixeris. Pietatis autem nomine non intelligunt solum amorem in Deum, vel in parentes, vel in seipsum; sed in omnes homines universe. Nam, ut justitiam definiunt legem & convenientiam recte agendi; sic pietatem, rationem, sive modum bene amandi.

His igitur ac multis aliis virtutibus insignem *Changum* memorant Sinenses historici. Quas inter præcipue fulsit miseratio ac studium adversus juventutem, cujus edocendæ atque ad omnem morum elegantiam educandæ præcepta tradidit. Sapientes nunquam non magni fecit. In hos honorificus esse, his primas in omnibus dare; cibi etiam audiendâ eorum doctrinâ obliviscebatur. Quo factum, ut multi ejus ætatis philosophi eruditionis laude florentes, *Sinkia*; discipuli, hac ejus comitate allecti ad eum videndum venirent; quos inter *Peyus* & *Xocius* fratres nominantur. Reguli quoque omnes, quanti eum facerent, satis aperuere, ingenti gloria eum afficiendo, suarum controversiarum arbitrum seligendo, denique ipsum Imperatorem præ eo despiciendo. Hinc illi primus ad imperium gradus.

In ceteris duo reguli venerant è terris extra Sinam jacentibus, quà *Suchuen* provincia cum *Xensi* est conterminа. Hos à multo jam tempore de limitaneis agris

agris atrox controversia distraxerat, cum tandem inter eos ita convenit, ut ad *Changum* simul irent ambo tanquam ad arbitrum honorarium. Ingressis *Changianam* ditionem longe alia, quam cogitaverant, rerum est oblata facies. Ibi enim vident unum alteri agrum conferendum ultro cedere, in via forte sibimet occurrentes mutuis officiis certare, ab aliis amissa neminem humo tollere, in palatio Præfectos sese amice complecti, sine contentione, sine invidia suum quemque munus sedulo obire. Irrubuere insitato spectaculo, & , *Quid*, inquiunt, *de iis rebus contendimus, de quibus pudori nobis erit coram* Chango *loqui? nec aliud inde quam dedecus relaturis? Quin ultro conciliamus gratiam?* Dictum, factum; neque hoc tantum, sed jam alter alteri cedere serio certabant. Tanta vis exempli aulæque bene moratæ fuit. Admirabilius est, quod subjungo; cui nescio, an par factum viderit gentilitas. *Peyus* & *Xocius*, de quibus jam meminimus, *Kinhoi* cujusdam reguli, filii erant. Is moriens minimum natu *Xocium* successorem nuncupavit. Mortuo parente inexspectata inter fratres orta contentio est, cum *Xocius Peyo*, ut natu maximo, cederet regnum, ille respueret, præcise negans quidquam se contra voluntatem patris facturum, quæ sibi multo esset antiquior, quam ætatis prærogativa. Hanc autem ipsam urgente *Xocio*, cum *Peyus* renitendo nil proficeret, quod alii per ignes ferrumque petunt, ipse fuga declinavit, ad discendam philosophiam accinctus, quo studio unice delectabatur. At fratrem, addictus eidem studio *Xocius*, secutus, necessitatem subditis imposuit, ut tertium fratrem natu medium eligerent. Ergo liberi successionis molestia Philosophiæ candidati fratres, audito, quam Philosophorum amans *Changus* esset, eodem tempore, diversis è locis ad eum conveniunt. Deinde Fuo *Changi* filio serviunt officiose, donec per vim occupavit imperium. Tunc enim indignum rati eum obsequio, qui ipse reverentiam ejus per summum scelus exuisset; ea de re in via publica, equi, quo *Changus* vehebatur, frenis injecta manu acriter increpitum, ubi se inanem operam sumere

Vis exempli.

Mira in inter fratres.

Admonitio Imperator.

vident, missum faciunt, & in montem *Xeuyang* digressi voluntariam mortem occupant inedia. Adeo invisa eis erat violenta ambitio; culpandum quidem *Cheum* arbitrantibus, at non idcirco totam ejus familiam imperio spoliandam, ut illud sibi auferret.

Forte venatum *Changus* ibat, cum in via demortui hominis ossa temere sparsa videt. Is aspectus pium pectus commovit; eaque tumulo mandari, se spectante, jussit. Quæ res apud Sinas insolita, magnam ei pietatis famam conciliavit; ut jam Imperator ab omnibus palam expeteretur. Placuit aliquando sortitò ejicere, quam potissimum in venatione feram insectaretur. Monitus, ut non draconem, non cervum, non ursum, non vulpem, non tigridem, sed in obtinendo imperio adjutorem caperet; ad amnis *Guei* litus processit. Ibi *Liuxangum* Philosophum eximiæ virtutis obviàm habuit; & cum eo loquens, explorata ipsius sapientia, ut cùm maxime lætus, *Accipio*, inquit, *omen. Audivi de patre meo, venturum olim hominem sanctitate præstantem in ditionem meam. Eum esse te, frons, oculi, oratio consentiunt. Ades diu exspectate; ac fortunam, in quam tua te virtus vocat, amplectere.* Simul in navim exceptum atque deductum in regiam, toti regno moderatorem præfecit.

Venatio Principe digna.

Sub hæc reguli beneficiarii quadraginta *Changum* sibi principem legunt. Ita multum authoritate, multum opibus auctus, sed haud diuturno potestatis fructu, moritur; herede regni *Fao* instituto, licet secundo genito. *Taipeum* enim primogenitum, ad quem jure transibat successio exheredaverat, renuentem sub arbitrio patris esse, invitantis una secum in Imperatorem consurgere. Negabat enim subditis hoc in suos reges licere. Non tamen iniquo animo tulit hanc exheredationem; nec, ut sæpe fit, injuriæ suæ blandiens, quicquam ea de re conquestus est, tantum ut patris parceret famæ; dilaudatus de hac animi magnitudine mirifice cum à *Confutio*, tum à reliquis gentis scriptoribus. Et merito. Nam qui maluit excidere jure regnandi, quam vel Imperatorem, vel patrem offendere; is enimvero prodidit exemplum, quod

Pietas Taipei in Imperatorem,

Et patrem.

quod obstupescat & sequatur, qua licet, omnis posteritas, in Imperatorem fidei, in patrem pietatis, diversissimos inter se affectus pulcherrime concilians. Hic deinde fluvium maris filium transgressus, regiones circa *Hangcheu* & *Suchem* habitare cœpit, duobus inibi regnis *Yiue* & *V* constitutis, de quibus infra erit dicendi locus.

Faus ergo ad paterni regni gubernacula accessit anno vigesimo & altero, quam *Cheus* imperare cœpit. Statum regni præclare *Changus* ordinaverat, ad inferendum Imperatori bellum magno, sed occulto militum & armorum paratu. Queis *Faus* apud se pensitatis, animum ad majora intendit, *Cheum* imperio pellere, vacuum ipse invadere cogitans; populi adversus Imperatorem fretus odio, & rei è sententia gerendæ occasione. Neque id Sinarum moribus nefas habetur, ubi dignitatem suam Imperator fœdavit flagitiis. Hinc plerumque in titulum defectionis prætexunt vitia dominantium; speciosum quidem magis, quam probabilem. Nunquam enim populis deerunt causæ, si hæc valeat, in suos principes insurgendi. At *Faus* etiam à reliquis regulis instigabatur, omnem operam ei promittentibus. Qui primo specie recusantis negavit hoc licere sibi; causatus ad hoc, in incerto se habere, an volente Cælo rem tantam aggrederetur. Interea tamen omnia parat ad bellum necessaria; &, postquam satis provisum videt; ipse regulis ultro jam invicem offert operam suam, minime ambiguam amplius esse Cæli voluntatem, ac tempus opportunum, quo iniquus Imperator fastigio moveretur, affirmans. Nec deerant portenta, quæ, quid Cælo fieri placeret, explicare videbantur. Cum enim flumen forte trajiceret, piscis miri candoris in navem insiluit; quo non sine omine sublato, Cælo sacrificavit. Superato flumine prosiliens ignis è terra, regem antecedebat eousque, dum ad palatium rectà progressus, ibique nativo in atrum colorem verso, vocem edidit, quæ imperium illi ac tranquillitatem visa promittere. Quibus aliisque prodigiis erectus, ac præsertim testudinis haruspicio, militem in Imperatorem ipse ducit. Solenne

Omina imperii à pisce.

Igne loquente.

Sinis & olim fuit, & est hodieque, ad sortes & augu-
Testudine. ria adhibere testudinem; in qua colorum maculas motusque membrorum diligenter observant, atque etiam emortuæ ossa inspiciunt.

At Imperator ingenti cum exercitu ei occurrit. Septuaginta hominum millia fuisse ferunt. *Fahus* tantis copiis haud quaquam territus, cum jam utrinque in conspectu staret exercitus, ut suis animos adderet, eos in hunc modum alloquebatur. *Multa quidem militum millia* Chaus *habet, numero (fatebor enim) nobis sine dubio superior. Sed in magna multitudine majus est periculum discordiæ, ac facillima inter plurimas voluntates dissensio. Ego, commilitones, etsi vos paucos habeo; de prælii tamen eventu optime sperare me vosque jubet haud minor, quam fraterna unanimitas. Hostilem exercitum numero laborantem, obstantemque sibimetipsi non est, quod timeatis: non ignari, domui, in qua galli munus*

Proverbium Sinicum. *& cantum gallina occupat, ruinam impendere.* Takiam *nostis? pessimo viro pejor femina gallum agit, & impotentissima dominatione jus populis, jus ipsi marito dicit, siquod jus tamen inesse potest in summo scelere. Agite, milites, & in hostem una mecum ruite. Non erit ardua nobis victoria in eo prælio, cui classicum ex hostili parte femina præcinuit.* His dictis descensum in aciem, signisque collatis non diu pugnatum, cum *Chei* milites multi abjectis armis ad *Faum* transeunt, multi, qui retinebant, in suos ea vertentes tantam edidere stragem,

Ingens clades. urgente præsertim ex alia parte *Fao*, ut ligna, quæ humi temere hac illac sparsa, in occisorum sanguine sex stadiorum spatio natarent. Hac victoria *Fao* quasi per otium parta, longe alia Imperatori mens erat. Quippe victus à suismet, qui clam cum *Fao* conspiraverant, præcipiti fuga regiam urbem petens, cum primum pervenit in palatium, Imperatoris insignia circumdat sibi. Mox ignem subjiciens tectis, seipsum vivus exussit, ne in hostium veniret manus; digno sceleribus suis exitu, se quoque judice, reperto. Iamque absumta incendio erat pars regiæ, quæ tota consedisset in cinerem, nisi esset ignis in tempore sopitus. Fuga Imperatoris audita *Faus* non tardiore impetu, quam

ille fugiebat, insequitur. Ingredienti regiam omnium primus se offert *Takia*; quam sine mora obtruncavit gladio. Ita vacuum adeptus imperium, mox à regulis consensu denuo electus, novam domum imperatricem constituit, quam tertiam vocant Sinæ. *Cheua*, quemadmodum prior, dicta Imperatores continua successione numeravit trecentos septuaginta & unum; una stirpe, quod de alia vix in omni legas historia, in annos omnino octingentos & septuaginta quinque propagata.

Hæc familia etsi cognominis est proxime superiori; non est tamen eadem. Id adeo è Sinico charactere simul & significatione, quæ longe diversa, paret. Nam characteres quidem Sinis sunt multi; at voces non perinde. Hinc necessum, ut diversis characteribus expressæ, sæpe in eandem vocem incidant; quod monendum mihi visum hoc loco. Istud autem nomen à dynastia sua, quæ erat in regione *Cheu* dicta provinciæ *Xensi*, retinuit.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER QUARTUS.

De tertia familia CHEVA.

I. IMP. FAUS sive UUS dictus. Imperavit annis VII.

Rincipio imperii *Faus* nomen mutavit, *Uus* exinde dictus, quod bellicosum sonat. Et hinc morem illum manasse crediderim, ut Imperatorum nomina etiam nunc mutentur apud hanc gentem, cum summæ rerum præficiuntur; quemadmodum fere aliud nomen adsciscit, qui Romanus Pontifex eligitur.

Cyclo **27.** *anno* **16.** *ante Christum* **1122.** *Imperatores inito regno nomen mutant.*

Omnium primo senescentem ignaviâ *Chei* rempubl. in meliorem statum reducere aggressus est. *Uukengo* devicti à se Imperatoris filio antiquam familiæ *Xangæ* dyna-

dynaſtiam dedit, addito adjutore *Quonxoo* magnæ authoritatis Præfecto. Ipſe in occidentem transfert regiam in urbe, quæ hodie provinciæ *Xenſi* princeps, *Sigan* dicta, conſtitutam. Cum regia mores quoque mutati. Captivi deinde omnes emiſſi è carcere, beneficium Imperatoris ſumma celebrantes lætitia. Erat inter eos *Kicius*, ille, quem ſupra diximus, inſaniam fingentem, à *Cheo* in carcerem fuiſſe detruſum. Tum pecuniam è deſtructis theatris, palatiis, rebus aliis, quarum ſumtus quam uſus major, conflatam ſparſit in egentes, vel eos, quibus à *Cheo* per vim fuerat ablata; reliqua in novam regiam tranſlata. Subinde *Kicium* ad ſe vocat, qui de Cælo, de elementis, de bona rerum publicarum rectione multa præclare diſſeruit, quæ referre longum eſſet. Doctrinæ merces *Corea* peninſula fuit, cui cum plena poteſtate regem illum impoſuit, penitus immunem altioris imperii. Regnum illud ad hæc uſque tempora eſt penes *Kicii* poſteros; quanquam, quoties novus rex eligendus, ad Sinarum Imperatorem legationem mittit approbationis & coronæ petendæ cauſa, Imperatoris amicum ſe, non ſubditum nominans.

Par honor habitus antiquis familiis omnibus, quarum poſteri dignitate regulorum exculti. Prima familia ex iis, quarum nomen exſtat, *Xinnungi* dicta, in Provincia *Xenſi*, ubi *Hungnung* civitas, eo eſt honore aucta; proxima *Hoangtii*, quod eſt in provincia, cui nomen *Huquam*, regnum *Zu* dictum. Tertia *Yai* olim Imperatoris eo loco, ubi *Su* quondam, nunc *Peking* eſt. Quarta vero familia *Xuni*, cui *Chin* urbs provinciæ *Honanæ* habitata, modo *Kaifung* dicitur, iſtius provinciæ caput, ad hunc honorem aſcendit. Quam ibidem ſecuta eſt *Yui* quondam Imperatoris poſteritas, pari donata clientela.

Haud minor officiorum erga Præfectos exſtitit remuneratio. *Linxangum*, quem in venatione forte obviam habuit, *Ci*, *Cheucungum* vero ejus affinem *Lu*, regulos creavit. *Xoſieno Yen*, quod eſt provinciæ, quæ hodie *Peking* dicitur, regnum, obtigit; alios præterea multos auxit honoribus, de quibus parum refert

cogno-

cognoſcere. Illos autem nominavi, quod inde major lux eſt acceſſura progredienti hiſtoriæ. E ſua ſtirpe regulos beneficiarios quindecim inſtituit, Imperatori munimentum.

Hæc ab U*o* præclare acta, cum ad circumjacentes barbaras gentes ſecundi rumores differrent, ad tributa denuo petenda, & accipiendas leges revocarunt. Anno imperii ſecundo U*us* in gravem morbum delapſus eſt. *Cheucungus*, cui ſupremam Colai præfecturam mandaverat, de illius ſalute ſolicitus, opem inſtitit à Cælo petere. Sacrum enim in avorum aula faciens, ita precatus eſſe dicitur. *Vos ô quicunque in concilio Cæleſtium gratia valetis, cælum exorate, ut Imperatorem terris commodet diutius, & ejus loco me ſuſcipiat. Tantum parcat Imperatori, donec res communem utilitatem continentes ordinet, imperiumque pene collapſum conſtituat.* Non in caſſum miſſæ preces. Altero enim die Imperator convaluit, & in rempublicam ſummo cum ſtudio ad extremum uſque ſpiritum incubuit. Nihil enim unquam ei quicquam populi curà erat antiquius. Neque vero efficere potuit, quin varia interim bella exiſterent, nonnullis rebellionem facientibus. Quos tamen omnes Præfectorum armis fractos domitoſque coëgit ad obſequium redire. Quo autem pacto *Cheucungus* pro Imperatore victimam ſeſe devoverit, ipſe ſcriptum reliquit in ſacris divinationum libris; quos arcæ aureæ incluſos, in avorum aula ſervabat, ejuſque rei memoria pòſt magno fuit uſui, ut oſtendemus paulò infrà.

Colai in Imperatorem pietas.

II. Imp. CHINGUS.

Imperavit annis XXXVII.

C*Hingus* ab U*o* patre ſceptri relictus heres, ætate nondum apta imperio, dum matureſceret, eximium interim adjutorem *Cheucungum* habuit. Hic namque cum huic familiæ cuperet, factumque vellet ex animo; Imperatorem adhuc puerum juxta demortui parentis ſepulchrum exſtructa domo incluſum cum præceptore, virtuti ſtudere jubet; ipſe tutelæ

Cyclo 27. anno 23 ante Chriſtum 1115.

Schola juxta ſepulchrum.

telæ officio rempubl. adminiſtrat. In quo tanta ejus prudentia atque moderatio eluxit, ut reguli benef... arii ad unum omnes, nulla prorſus invadendi ab eo imperii ſuſpicione ultro venientes, in ejus tanquam Imperatoris fidem ac clientelam conferrent ſeſe, ſine armis, ſine ſeceſſione. Illud dignum miratu, ſiquid delinqueret Imperator; *Pekinum* (id præceptori erat nomen) verberibus exceptum ſpectante puero, ſimul ut ea pœna ſe dignum agnoſceret, ſimul ut inpoſterum ita ſe gereret, ne præceptorem ſuum ſubjiceret verberibus. Tanta eſt enim apud Sinas præceptorum veneratio, tantus amor, ut in hoc ante reliquas nationes videantur aliquid habere ſingulare. Nunquam diſcipulus adverſa fronte præceptori conſidet, ſed in loco humiliori. Et hoc non modo ſervatur, dum illi dat operam; ſed etiam deinceps, quoad vixerit. Semper illum nominat præceptorem, qui titulus apud Sinas ſummus habetur; ſemper ſe diſcipulum; Ac licet diſcipulus ſuperiorem teneat aliquando gradum dignitatis, quam præceptor; hunc tamen eadem ille veneratione, qua ante proſequitur. Similiter in conſueta ſalutatione, quam non voce, ſed ſcripto ſibi mutuam more gentis, impertiunt, accepto, redditoque nomine, diſcipulum ſe ſcribit. Præceptor autem reſalutans eum, non ſe præceptorem ſcribit (hoc enim eſſet ſummæ arrogantiæ;) ſed amicum Eſtque inter eos tanta ſemper amoris conſpiratio, ut mutuam operam in rebus omnibus conſtanti fide ſibi tradant. Nec aliud, ſi à patre diſceſſeris, eſt Sinis præceptore majus aut præſtabilius. Hac igitur arte corrigebat Imperatorem *Cheucungus*, ſolerter cavens, ne unquam cæderetur. Hic enim honor habetur regibus, ut eos velut ſacroſanctos tangere ſit nefas.

Peccata diſcipuli Præceptor luit.

Præceptores in pretio Sinis.

Sed *Cheucungus* licet talis eſſet ac tantus vir; invidiæ, quæ magnam virtutem ſæpe, velut umbra corpus ſequitur, haud expers fuit. Potentia ejus malis nimia, & quia votis ſuis obſtare ſuſpicabantur, inviſa primum iniquis ſermonibus materiam præbuit. Mox, ut fit, odio tumeſcente res eo evaſit, ut Imperatoris quoque animum ſiniſtræ de eo cogitationes ſauciarent. Quiritando

tando moram solitudinis incusare, & ambitiose timere, ne tutelæ specie in se traheret imperium. *Cheucungus*, cognitis, quæ spargebantur, actutum excessit aula, bonis omnibus indignantibus. At lætus Imperator tanquam periculo & jam pridem molesta sibi pietate functus, gubernacula imperii tractare ipse occepit. Sed auspicio non satis felici; & rebus adversis vehementer jactatus, in antiquorum denique Imperatorum aula necessitate coactus, arcam auream aperuit. Procella namque reipubl. imminente, quid agendum esset, libri de divinatione, tunc solum legi soliti, consulebantur. Hos igitur forte aperienti, ecce prima se offert historia de *Cheucungo*, quem pro *Uo* ægrotante sese victimam obtulisse supra dictum. Qua perlecta, inusitatæ pietatis miraculo attonitus, illico damnat factum suum, tristis confususque lachrymis, absentem ipse quærit, & in pristinam Colai dignitatem restituit. Memorant scriptores Sinici, sub idem tempus, quo *Cheucungus* reducebatur, repente immoderata tempestate coorta, Cælo tantum imbrium effusum, ut arborum rami segetesque ad terram usque deprimerentur. Illo vero appropinquante adversum ventum ita spirasse, ut omnia resurgerent in priorem lætitiam, velut gratabunda de illius reditu; quem quidem faustum consecuta eo anno rerum omnium ubertas asseruit.

Arca aurea divinationes continens.

Ventus erigens.

Hoc rerum statu, paterno se imperio exutum ægre ferens *Uukengus* regulus, cum *Quonxoo*, & aliis compluribus in Imperatorem insurgit, causam suam ferro acturus. Quos *Cheucungus* primo bonis verbis ad quietem hortatus, ubi nihil profecit, duorum annorum bello eos ad obsequium redegit. *Uukengum* & *Quonxoum* captos tanquam rebellionis duces & authores interfecit, reliquos Regulos Præfectosque in ordinem redactos multavit exilio. In eo bello miror impense, quod *Cheungus* ejus Ducem *Vicium* *Uukengi* patruum legit, nullam prævaricationis suspicionem trahens è sanguine. Qui quidem longe post fidem fuit *Vicio*, contra nepotem excellenti virtute pro novo Imperatore pugnanti. Victorem reguli dignitas secuta, *Sung* indigetata, provinciæ

Honanæ, ubi nunc *Queite* Civitas, raram ejus fidelitatem ad posteros propagavit. Quam haud paulo fecit illustriorem Imperatoris in eo fiducia. Tranquillatis enim rebus cum ei totius esset imperii commissa cura, & hujus occupandi sæpe fulgeret occasio; nihil unquam tentavit, rectè ac sapienter sceptris anteponens fidem.

Alba gallina munus regium.

Sub hæc tempora prima legatio missa è *Cochinchina*, Sinis *Kiaochi* appellata, multis cum muneribus; inter quæ erat alba gallina silvestris, sive Phasiana. Legatus ab Imperatore causam adventus interrogatus, ita respondisse fertur. *Triennium jam est, ex quo nobilissimæ fertilitatis est, eoque abundans omnium copia rerum nostra regio, Hanc felicitatem auget temporum summa tranquillitas, Cælo, terra, marique perpetua pace ridentibus, nulla uspiam vel segetum, vel navium injuria. Regi nostro penitus persuasum est, hoc ex eo fieri, quia in Sinarum regnis degat quidam, cujus sanctitati vulgarem modum supergressæ, tantum à Cælo tribuatur.* Auditus benigne legatus, adornausque jam reditum donatus est à *Cheucungo* machina summo artificio facta, quæ sua sponte respiciens austrum irrequieta lege certum monstrabat iter, sive terra illud, sive mari facientibus. Ea duabus syllabis *Chinan* appellabatur; iisdem omnino, quibus nunc Sinæ magnesiam acum significant. Argumento haud dubio, ejus usum illo jam tempore apud Sinas inventum, ad alias inde nationes, mea quidem sententia, transiisse. Hanc igitur machinam ducem secuti Cochinchinenses, unius anni spatio domum rediere. Imperator quintum imperii annum attigerat, studiorum puerilium nondum plane oblitus; cum aliquando eum incessit cupido ludendi. Ergo cum *Yo* fratre natu minore colludens, dato per jocum nescio quo codicillo, regulum eum facit. Tunc adstans morum Præfectus, *Promissa Imperatoris* inquit, *etiam inter ludendum pondus habere debent. Quod modo fratri promisisti, eo standum est tibi. Cautos quidem oportet esse principes in loquendo; sed multo magis in præstando fidos.* Ita vertit in serium jocus; & Imperator *Yo* ditionem *Tangum* dictam, ubi

Lusus regum serius.

ubi nunc *Taiquen* Civitas, cum reguli poteſtate ceſſit. Vndecimo imperii anno *Cheucungus* obiit, poſtquam præclare multa fecerat, multa etiam ſcripſerat, pari utrinque laude; quæ Sinenſium libris mandata, paſſim eſt legere. Corpus illius terræ reddidit, regio more prope ſepulchrum patris; haud exiſtimans fas eſſe; tantum virum, ut ſubditum tractari.

Ceterum cum agerentur aliquando imperii comitia; mirum quàm ſplendidam de vino & bene longam orationem Imperator ad regulos, atque Præfectos habuit. Inter alia liber *Xuking* refert hæc locutum. *Vinum à Cælo permiſſum hominibus ea lege, ut inter ſacrificia duntaxat, quæ Cælo fiunt, adhibeatur; malorum omnium, quæ in orbe terrarum fiant, cauſam ex ebrietate exiſtere; nullam ſtirpem alia re quam nimio vini uſu interiiſſe.* Sub hoc etiam Imperatore ſortibus conſultum referunt, de diuturnitate imperii; quarum favore ſucceſſores ex eadem familia triginta in octingenteſimum uſque annum ſperare jubebatur, nullo extero intercedente. *Vini uſus, laus, damna.*

III. Imp. KANGUS.

Imperavit annis XXVI.

HIc acceptis per manus à patre ſceptris, imperium in profundiſſima pace domi foriſque continuit. Quippe annis viginti duobus, quibus rerum potiebatur, neque in provinciis, neque foro vel armis eſt, vel legibus unquam certatum. Mores placidi, ſuaves, ſine faſtu, & generoſa ſimplicitate læti. Sic fiebat, ut carus omnibus, ſummis æque ut infimis, acceptuſque eſſet. Pax ei cumprimis cordi erat; *Kango*, quod quietum ſeu placidum ſignificat, inde dicto. Nec minus muſica delectabatur. Quanquam dicere ſolebat: *Non idcirco reges ad culmen evectos, ut bene curent ætatem ſuam, cum perturbatione civium, ac moleſtia; ſed lætis omnibus, tum vero ipſis quoque lætandum.* Et quoniam ab aliis rebus otium erat totum ſe agriculturæ dedit. Prima cura fuit per *Chaocungum* pre- *Cyclo 27. anno 27. ante Chriſtum 1078.* *Quando lætandum Principi?*

præfectum agorum inire mensuram, & cuique certum agri modum, limites item & vias, litibus rusticorum declinandis assignare. Tum ipse obire provincias, eadem præceptis simul & exemplis docens. *Chaocungus* jus dicebat rusticis sub salice; quam deinde religio fuit exscindere, scriptis etiam carminibus memoria beneficiorum ab eo acceptorum ad posteros propagata. Res bombycina, seminationis & arationis fructuosæ facilitas mirifice aucta est ab Imperatore; apertæ quoque carcerum fores, ea conditione, ut inde emissi agris operam darent. Quibus rebus effecit, ut toto imperio effuse fruges atque divitiæ affluerent, re rustica ad summum adducta. Felicia tempora, quibus secura pax non ad otium, ut plerumque; sed ad laborem viam aperuit.

IV. IMP. CHAUS.

Imperavit annis LI.

Cyclo 27. anno 26 ante Christum 1556. Venationis mala.

QVantum *Kangus* hujus pater rei agrariæ profuit; tantum hic nimia venatione fere obfuit. Quippe longa pacis segnitie, majoresque imitandi studio torpens, neglecta republica totum se venatui dedit. Vnde in illum odium offensioque populi, & præcipue rusticorum, non modo injurias sibi à Præfecto, sed suis agris etiam à feris aut ab ipso potius illatas impune dilabi quiritantium. Demum eo adducta res est, ut ab rusticis, ira in rabiem versa, necaretur. Parricidii, præquam à talibus ingeniis expectares, hujusmodi erat molitio. Vsu non raro venerat, ut è venatione redeunti flumen *Hun* provinciam *Xensi* alluens, prope *Hanchung* urbem esset trajiciendum. Rustici, quibus naves ad transitum imperabantur, repetitæ toties operæ fastidio concepto, regiam navim tali artificio conglutinant, ut cum in alvei medium venisset, facile atque ad eorum arbitrium solveretur. Itaque hac navi exceptum Imperatorem, ubi provexerunt ad destinatum periculum, repente tabulas sublesto nexu cohæren-

hærentes reglutinant; quibus aquarum vi ac mole disjectis, ille cum purpuratis aliquot fluctibus haustus interiit. Hunc exitum portenta quædam minari visa sunt. Nam & Lunæ lux longe solito clarior apparuit, oblongum præterea radium usque ad leonem (locum Lunæ non notat author) quatientis in Cometæ modum; & in palatio aqua ex puteo super os abundavit cum omnium admiratione. Anno hujus Imperatoris quartodecimo *Fius Lu* Reguli frater *Yeum* dynastam bello persecutus, acie victum contra jus fasque interfecit. Armorum quippe causa non alia *Fio*, quam illius dynastiæ ad ditionem suam adjiciendæ nefaria cupido erat. His malis Imperator per socordiam non tantum non obviam ivit, reprimendo *Fio*, quod erat facillimum; sed si arma poneret, præteritorum oblivionem, ut affini spondet, ereptæque dynastiæ injuriam ratam habet. Anno inde vigesimo septimo (erit is ante Christum natum millesimus vigesimus sextus) natum esse *Xancam* tradunt, Indiæ Philosophum, idolorum & transmigrationis ad Sinas authorem: de cujus placitis tum plura memorabo, cum res anni post Christum natum sexagesimi quinti venient explicandæ. Hujus enim anni mense decimo penetravit ad Sinas, ut initio historiæ jam ex parte diximus.

Omina mortis Imperatoris.

V. Imp. MOUS.

Imperavit annis LV.

MOus *Chai* filius, acceptum à patre imperium, magnis virtutibus illustravit. Immoderatius tamen aliquanto equos amabat, & currus. Nihil enim jucundius, quam sublimem equo, aut curru vehi. Vtriusque generis selecta undique copia, incessit eum cupido, equestrem juxta curulemque pompam toto imperio ostentandi: Quæ res ut haberet speciem curæ publicæ, placuit obire provincias. Anno imperii trigesimo quinto bellum indixit *Tartaris*, quos Sinæ *Taium* vocant, radices *Imai* sive montium Amiseorum, quo *Crocei* fluminis fons ad Sinas solem obeuntem

Cyclo 29. anno 17. ante Christum 1001.

Bellum cum Tartaris gestum.

tem ſpectantes procurrit, accolentibus. *Cicungus*, qui Imperatorem ſibi generum adjunxerat, hujuſcemodi dictis eum à propoſito conatur avertere. *Clara Imperatorum atque excelſa virtus pacem quam bellum amat. Arma non tractant niſi coacti; ſemper inviſa, ſemper calamitoſa ſibi, populo, ærario, denique non victis magis quam victoribus. Quam enim indignum, gloriam è ſuorum pernicie quærere? quam non humanum, hominem hominibus afferre mortem?* Ex quo intelligas, quam longe Chriſtianorum conſilia debeant abeſſe à bello non neceſſario; cum ſanguis humanus execrandus belli color, tantæ ſit reverentiæ Chriſtum ignorantibus. Verum hæc facilius averſeris, quam perſuadeas. Nec enim illa *Cicungi* eſt ab Imperatore pronis auribus accepta oratio. Quare in *Tartarorum* fines exercitum ducit omnibus inſtructum auxiliis, præceptaque victoriæ ſpe jam prope triumphantem. Sed *Tartari* explorato hoſtium adventu, ſive viribus ſive animis impares ſalutem fuga quæſivere; omnibus, quæ poterant, ſecum aſportatis, abactis armentis, tentoriis alibi poſitis, more gentis. Ita ne viſo quidem hoſte Imperator referre pedem coactus, multis ſuorum deſideratis, quæ erant itinerum rerumque aliarum incommoda, cum ignominia & dedecore, omniumque odio domum rediit. Ibi bello in venationem tranſlato, poſtquam homines non licuit, cum omni reliquo exercitu feras agitavit. Et hinc quidem ingentem prædam egit, at ſtipendio nequaquam parem. Hanc tamen infamiæ notam, quæcunque fuit, obliteravit eximia de cetero virtute inſignis Imperator æqui & juſtitiæ pertinax inprimis. Vix dici poteſt, quanta eum ſubierit pœnitentia ſpreti conſilii, quod dederat *Cicungus*. Ab hoc temeritatis veniam petiit; in hujus poteſtate, ſiquid eſſet impoſterum author, nunquam non futurum ſe promiſit. In aliis ejus dictis hæc celebrantur. *Si aulici probi ſunt*; ajebat, *& rex probus erit: ſin aſſentatores; rex quidem bonum ſe credet, at non erit.* Boni Principis famam ut plurimum ab aulicorum virtute pendere prædicabat: hinc ab iis cavendum maxime, qui auribus ſolum & oculis ſerviunt.

Malo ſucceſſu.

Bellum in venationem mutatum.

VI. Imp.

VI. Imp. CUNGUS.

Imperavit annis XII.

MOó vita defuncto *Cungus* ejus filius regiminis initia exitiabili scelere funestavit; *Mie* regione funditus deleta, cujus Præfectus tres eximiæ pulchritudinis puellas fugitivas ejus oculis subduxerat. Ea res caussa malorum omnium fuit. Producebantur, cum eò per *King* lacum animi gratia veniret, in illius conspectum puellæ plures. In quibus cum tres illæ non amplius apparerent, libidine in iram versa, insontem populum velut secreti conscium indignissime delevit. Ad frugem tamen dein reversus, nomen inter optimos Imperatores meruit, raro in regibus exemplo, qui raro fiunt imperando meliores.

Cyclo 30. *anno* 12. *ante Christum* 946.

Libido excidii causa.

VII. Imp. IS.

Imperavit annis XXV.

ID in ejus filio, quem habuit successorem, patuit; qui non modo nihil memoria dignum, sed ea multa indigna gessit. Vnde poëtarum in se concitavit audaciam, docentium rectiora simul atque monentium. Multa existunt etiamnum ex eorum carminibus. Nam & ars poëtica est apud Sinas antiquissima, & varia vario metro carmina complectitur. Ea omnia legitimo literarum numero constant, & quinque vocum ordine. Inter quinque carminum libros, è quibus doctrinam eorum, qui dignitates ambiunt in republ. periclitantur, unus in explicandis antiquorum Principum recte secusque factis ita versatur, ut malis terrorem addat, bonis calcar ad virtutem. De floribus etiam, de plantis, atque id genus rebus aliis vulgati versus, ea tamen religione, ne qua fabularum tormentis, ut nostrorum poëtarum fert genius, in illa scriptura sit locus. Sunt enim in eo toti, ut eo congruentia rerum naturalium, morum venustatem doceant. Insunt iis quædam de amau-

Cyclo 30. *anno* 24 *ante Christum* 934.

Poësis Sinica.

Sine fabulis.

Mores erudiens.

amando, ſed caſtitatem magis, quam noſtrorum poëtarum mollitiem ſpirantia, magna decori ubique cura.

VIII. Imp. HIAUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 30. anno 49. ante Christum 294.
Equorum amor.

H*iaus Iſis* frater natu minor, excluſis nepotibus, per vim invaſit imperium; in quo tamen adminiſtrando pariter atque obtinendo ars ejus & induſtria enituit. Equis porro mirifice delectabatur; optimos ubique conquiri jubens. *Ficium* ex infimo fortunæ gradu hominem ad amplos honores extulit, eò ſolum nomine, quod equos ſcite aleret, domandique & condocefaciendi peritus magiſter eſſet. Quin etiam cum eorum aliquando ſe oblectaret aſpectu, præter morem generoſos atque inſtructos videns, induſtriam *Ficii* dynaſtia, quæ ad regionem *Cin* dictam ſpectabat, in ea parte provinciæ *Xenſi*, qua Occidenti obvertitur, muneravit. Ignarus quantum ſub ea gratia incluſum lateret malum. Nam hujus *Ficii* poſteritas, abſtracto ab ejus familia imperio, ipſa ſucceſſit, ut in tempore memorabo.

Ingens grando.

Memorant, hoc Imperatore, præcipiti grandine deſuper cadente, jumenta & homines communi ruina involutos atque oppreſſos fuiſſe; inuſitato etiam gelu fluviis rigentibus.

IX. Imp. IS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 31. anno 4. ante Christum 896.

QUindecim violentæ poteſtatis annis exactis *Hiaus* moriens imperium ad filium *Iſis* patrui nomen referentem tranſmiſit, longe ſibi diſparem, libidine ac levitate inſignem; ſumma rerum ignorantia, ingenio adeo hebeti, ut quibus officiis excipiendi tractandique venientes eſſent, nunquam potuerit addiſcere. Ita ruſtico pudore ſtupidus ac timens, nequid offenderet in publicum; nullos unquam vel legatos, vel regulos in conſpectum ſuum admiſit. At enim privata ſocordia publici

publici rumoris facta, imperatoriam majestatem omnium ludibriis exposuit; quæ quantacunque, facile vilescit, ubi à virtute destituitur.

X. Imp. L I U S.

Imperavit annis XXXVIII.

LIus *Isis* filius, imperium seque ipsum superbia, opum prodigentia & inprimis sævitia infamavit. Hinc ei crudeli, quem Sinæ *Li* vocant, nomen inditum. Nihil moderati, nihil pensi habuit, ut res cunque ferebantur, dummodo animo obsequeretur, imperio, populo, denique sibi exitiosus. *Cyclo* 31. *anno* 20. *ante Christum* 878.

Initia imperii *Hoaigan* Australem populum, qua *Croceus* mari miscet undas suas, colentem, infestum habuere. Prædas passim agentem Imperator per Præfectos repressit quidem, at debellare non potuit: hostilem terram ingressus, at æque fortiter repulsus. Anno imperii trigesimo tertio jam senex palam sævire in suos cœpit. Avaritia potissimum stimulante, quam profusa luxurie hiantem exhaustæ populi opes explere non poterant. Et cives quidem de barbara feritate questi, mox non paucis Præfectorum communi causæ faventibus, una cum his publice dictis scriptisque furentem furentes insectabantur. Sed jam ultra remedium processerat Imperatoris obstinatio; qui non modo non cessit minacibus querelis, sed iratior ipse contra, inquiri severe jussit in eos, qui de se sinistre loquerentur. Et quia neminem unum investigare potuit seditionis authorem, sævitiam in omnes exserere statuit; capite sanciens, ne quis quocunque loco vel tempore, quacunque de causa cum quoquam colloqueretur, ac ne mussitaret quidem; hac enim suspicionis calumnia perpetuo flagellabatur, omnium se figi maledictis; tormento domestico tyrannorum, semper, quod merentur, timentium. Ingens hominum multitudo jam è medio sublata, in regia urbe velut quoddam justitium indixit. Nulla vox, passim silentium, & ubi prodeundum in publicum, quasi muti defixis in terram oculis attonitorum more incedere, tanquam in totum sibi excidis- *Lij tyrannis.* *Loqui vetat.*

excidissent. Quia vero nequissimi etiam reges circa se habent, à quibus vel iniqua jubentes audiantur, fuere tum in Præfectis aliqui, crudeliores Imperatore, atque in id unice intenti, ut quam maximam cædem facerent. *Chaocungus* tamen, qui magnæ authoritatis Præfectus habebatur, sæpe monitum increpitumque, sed incassum, denique inter alia hujusmodi verbis alloquitur. *Difficilius est, Imperator, hominum ora, quam flumina compescere, hæc quidem etsi castigata ripis, demum exundant tamen, & late stagnando vastant omnia; de clausis per vim hominum linguis pejora time.* Ipsum triennium istius edicti atrocitas tenuit; cum tot injuriis oppressa plebs, effusi torrentis instar, in Imperatorem consurgit, regium palatium invadit, ipsum regem ad necem quærit. Sed is è subito tumultu vix elapsus, *Pingyang* urbem ex fuga tenuit. Reliqua ejus familia omnis est à furente populo occidione occisa; excepto parvo filio, cui effugienti fida *Chaocungi* domus ad salutem patuit. At ea res statim innotuit. Quare furentes ad *Chaocungi* domum advolant, circumfunduntur armis, & Principem superbis vocibus expostulant ad necem. *Chaocungus* iratam multitudinem mulcere nequidquam conatus, tamen & virtutis fama & præsenti authoritate vecordes hactenus coërcuit, ne in domum irrumperent. Interim pertinaci clamore Princeps ad mortem exposcebatur. His angustiis pressus *Chaocungus* fluctuantem periculi contemplatione animum spargebat in diversa; &, *Iam hæc*, inquit, *omnia Imperatori prædixeram. Merito quidem incidit hæc illius rebus calamitas, quod nullus ab eo locus est relictus consiliis meis. At si filium fidem meam implorantem trado furentibus, næ ego infidus & Imperatori adeo inimicus audiam. Atqui non defugiunt pericula, qui sunt in regum obsequio: irascuntur malo Imperatori, ut sanent; sed cavent, ne noceant: neque dominum suum, sed ejus flagitia execrantur. Quid filium meum substituam, statura vultuque principi parem? quid si felici suspicione sub regii sanguinis reverentia servetur sanguis meus?* Hæc secum confuse volvens, ut & populi placaret iram, & filium Imperatoris servaret; suum

Rara in Imperatorem fides Chaocungi.

quem

quem habebat domi filium, eis tradit. Quem Principem esse credentes, mox cruda feritate laniant innocentem victimam, atque concidunt, immoto patre spectante. Ita servatus est Princeps, inaudita Sinis ad eum diem subditi adversus improbum etiam Imperatorem fide. *Lius* à rebellatrici plebe nusquam repertus, exutusque imperio reliquam ætatem in obscuro, ac fugitivus egit. Illustre documentum, quid timendum regi, qui, dum sæviat, timeri mavult à suis, quam amari. Exinde annis aliquot interregnum fuit.

XI. IMP. SIUENIUS.

Imperavit annis XLVI.

Cyclo 32. *anno* 11. *ante Christum* 827.

C*Haocungus* interea summo studio adniti ad placandum populum, omnemque lapidem movere, ut Imperator reciperetur. Sed destituit vota successus. Ergo à patre cura in filium translata populum per tempus admonet, *Siuenium* (hoc *Lii* filio nomen erat) in patris locum assumerent; imperio quidem adhuc immaturum, de cetero insignem indole, in majorum virtutes adolescentem, & quod palmarium, non tam à se, quam à Cælo servatum sceptris. His aliisque rationibus flexi, eam in sententiam frequentes iere, ut *Siuenius* subrogaretur. Per cujus ætatem ne quid detrimenti caperet respublica, *Chaocungus* & *Cheucungus*, summa uterque fide, & authoritate, adjutores additi, qui res imperii nomine tutelæ ordinarent. Tenuit ipsos quindecim annos hæc tutela. Tum inito demum principatu, majestatis decus ac nomen dignis virtutibus illustravit; è disciplina Præfectorum majorumque imitatione tantus Imperator, ut jam nemo *Uum*, nemo *Tangum* desideraret. Ad justum & legitimum imperium præcipue Patris exemplo incitabatur. Philosophos probitatis & doctrinæ gloria florentes invitabat undique; & tractabat omnes comiter atque magnifice. Vnde non mirum, si quamplurimi advenerint ex iis, quos Imperatorum priorum nequitia vel domi continuit, vel in montes ac saltus exegit, utrobique honestius philosophaturos. Illa quippe tem-

pestate philosophi, ne malis Imperatoribus, nulla emendationis spe affulgente, servire cogerentur (hoc enim è Sinicæ Philosophiæ decretis, sapiente indignum putatur) abdebant sese in sola loca, mutato etiam habitu, ne noscerentur. Sed de his exempla dabimus, ubi de *Confutio* loquemur.

His rebus id effecit Imperator, ut tranquillo ubicunque terrarum imperio redirent omnes ad obsequium, à quo patris ob tyrannidem recesserant. Quos inter & reguli ad fœdus postliminio icendum affuere, qui jam inde à *Moo* Imperatore nunquam paruerant. Sæpe nimirum plus virtute quam armis proferuntur imperia. Sed armorum tamen materiam suffecisse visi *Hoaigan* & *Huquang* populi, quorum pars maxima colebat ultra fluvium maris filium: quæ regiones nondum parebant Sinis. Hos igitur, cum suis viventes legibus insolescerent, Imperator per Præfectos suos non modo repressit, sed etiam debellatos ad jura legesque Sinicas subeundas adegit.

Imperator a conjuge revocatus ad frugem.

Anno imperii trigesimo tertio cum in profunda pace Imperator hebesceret, ac langueret, à regina perquam prudenti femina frugi factus est hac arte. Postquam enim totum se voluptati permisit; quo factum, ut Imperator serius, quàm ejus consuetudo ferebat, ad Præfectos audiendos, negotiaque tractanda surgeret è lecto; regina & ipsum & rempublicam miserata, clam ad parentes ex aula se proripuit. Inde feminam mittit ad maritum cum his mandatis, ut ei significet causam fugæ suæ fuisse metum, ne pœnas Imperator expeteret à se, cujus negligentia magis ipse jam Venere, quam virtute gauderet. Hujus culpæ ipsum habere fatentem ream. Imperator facile intelligens quo collinearet; *Hoc enimvero crimen, si quod est*, inquit, *meum est; ad reginam nulla ex parte spectat.* Majori deinde cura tractavit res imperii, ut solitus erat ante, in voluptatibus moderatior.

Insignis amici fides.

Sub ejus imperii finem veræ amicitiæ exemplum prodiderunt æterna cum laude *Tapeus* & *Zogius*; quos inter se tam concors animorum devinxerat æqualitas, ut alter pro altero non dubitaret emori. Imperator injecta

injecta rei nescio cujus suspicione, *Tapeum* nec certi sceleris accusatum, nec auditum indicta causa capite damnavit. Id *Zogius* minime ferens, & amici calamitate motus, aperto se discrimini objecit pro eo; novies ob id magna libertate Imperatorem increpans. Qui denique incensus ira, næ tu, inquit, aperte prodis, te perduellem fore, qui regis offensam non times, ut amico faveas. Quam calumniam, ut dilueret *Zogius*, nihil trepidans: *Falleris, ô Imperator!* subjecit. *Qui servat amico fidem, servabit Imperatori. Nec enim insontem amicum deserere, est imperatori fidelem esse. Morti addixisti amicum meum, innocentem, nullius criminis compertum, contra leges, contra bonorum regum consuetudinem. Hunc quia cupio servatum, in suspicionem perduellii venio. Quæ autem tanto flagitio cum fide, cum pietate, cum amore cognatio? causam amici tueor, ne tu injuste, ne tyrannice agas; utrique fidus, sed magis tibi. Num & qui servat innocentem, bene facit, & qui corrigit errantem, melius.* Tum vero furore præceps Imperator, *Aut garrire desines,* inquit, *aut cum socio moriere.* Cui *Zogius: Non est probi viri, jus fasque deserere, ut vivat diutius; nec quæ rationi consentanea semel dixerit, aliquando refutare factis, ut mortem fugiat. Quæ dixi, eo spectant, ut videas iniquissimam* Tapeo *te offerre mortem. Nam ubi nulla culpa, pœna locum non habet.* Infremuit hac constantia perculsus Imperator; & utrumque continuo necari jubet, haud intelligens, pro amicitia perire magis esse gloriosum, quam deserta fide vitæ suæ parcere.

XII. IMP. JEUS.

Imperavit annis x I.

INsignis hic nævus *Siuenii* gloriam obscuravit quidem, sed *Ieus* illius filius multo magis; ad quem imperium, non item paternæ virtutes transiere. Mira de istius Imperatoris concubina referuntur ab Historicis Sinensibus; quæ quo ad intelligendum prona magis atque in aperto sint, juvat ea paucis repetere, quæ supra de dracone attigimus. Huic nihil est ferme, quod non tribuant Sinæ. Hunc non modo felicitatem cujus-

Cyclo 32. *anno* 57 *ante Christum* 781.

Draco Sinis in veneratione.

cujusque, sed imbres etiam, nimbos, grandinem, tonitrua & fulgura, ceterasque tempestates habere in potestate credunt. Mirum sane, tam cultam alioqui gentem & ingeniis felicem, in hujusmodi rebus adeo delirare. Subter terram quoque draconem esse putant, & infra montes maxime. Inde est, ut magno studio, sumtuque pari venas draconis vestigent in sepulchris parandis. Nam è soli bonitate totius familiæ opes atque fortunas metiuntur; astrologorum instar, è vario siderum concursu varie de futuris mentientium. Nec raro Deo permittente, cacodæmon superstitiosæ opinioni fidem adstruit præstigiis, ut sub hoc etiam Imperatore contigisse referunt. De puella, quæ erat in gynæceo, fabulam reperio hujusmodi.

Spuma draconis sacra, & fabulosa.

Iam inde ab *Hiaa* familiæ temporibus draconem visum esse tradunt, qui relicta in terris spuma, ex oculis evanuerit. Hanc, quia draconis erat, ut rem pretiosam, imo enimvero sacram summa veneratione collectam, in arca aurea repositam, atque ad *Siuenii* Imperatoris usque tempora servatam esse. Is, incertum qua de causa, cum jussisset aperiri arcam tum spuma repente, non secus ac si viveret, exsiliit, & per totum palatium discurrens, neque se cohiberi passa, demum interius gynæceum subiens, Virginis adolescentulæ ventrem penetravit. Hinc natam puellam ferunt. Mater stupri notam & Imperatoris iram verita, infantem exposuit. Quam duo conjuges illac forte prætereuntes audito vagitu sublatam domi suæ (*Pao* est loco nomen, à quo dein *Paosua* dicta) velut filiam aluere. Anno istius Imperatoris tertio, puella jam nubili, accidit, ut ejus nutrix, nescio cujus criminis insimulata mitteretur in carcerem. Illa puellam haud credibili pulchritudine insignem pro libertate offerens Imperatori, cum donis non paucis dimissa domum rediit. At hic puellæ specie captus, ejusque amore insaniens, eo denique processit, ut jam regina legitima conjuge filioque ex ea genito repudiatis, *Paosuam* tori sociam in illius *Pefoum Paosua* filium regni successorem in hujus locum eligeret; Præfectis multum contra nitentibus. *Ikieus* filius legiti-

mus

mus atrocitate injuriæ exulceratus, relicto patre profugiens, ad *Xinum* regulum patruum suum intendit iter, qua *Xensi* provincia spectat austrum, ubi nunc *Nanyang* civitas est sita. *Paosua* interim imperatori in deliciis erat; unam rem in ea tantum ægrius ferenti, quod nunquam rideret. Itaque nihil intentatum relinquit, ut monstrosæ mulieri risum moveat. Erat ei tum temporis forte bellum cum *Tartaris* ad Occidentem propius colentibus: & militi signum bellicum ignem dederat, quo conspecto ad arma & Imperatoris custodiam concurrerent. Hoc signo ad eliciendum amasiæ risum aliquoties fulgere jusso, adsunt de more milites, arma & ordines parant, ingenti, ut fit, strepitu concursuque terribiles. Quos semper delusos videns *Paosua*, in risum denique diffusa, magno simul gaudio Imperatorem complevit. Sed hic risus imperio & vita postmodum ei stetit. Delectabat ante alia *Paosuam* strepitus, quem concerpta per vim holoserica edere solent. Imperator igitur, qui ad illam exhilarandam nihil non faceret, ad ejus arbitrium libinemque factus, assiduo in dilacerandis holosericis, illa præsente versabatur.

Paosua nunquam ridente data ridendi causa.

Delectata est lacerato holoserico.

Inter hæc ludicra mittit ad *Xinum*, qui filium retraherent è fuga. Quo negante, daturum se Principem, nisi ut regni heres agnosceretur; iratus Imperator arma in eum movet. *Xinus* impar viribus, at consilio superior, coita cum Tartaris societate, noctu repente advolat ad Imperatoris castra. Datur de more signum. Milites visa flamma Imperatorem lusu se, ut ante oblectare cum regina, rati, nec periculi quicquam suspicantes, nulla resistendi cura omissis armis prope dormientes in hostium venêre potestatem. Ita ludibundus Imperator à fratre filioque oppressus, lusu in serium verso, occiditur. Sub hanc victoriam *Tartari* occidentales Sinæ terras aggressi velut armorum præmium, maxima ex parte primo impetu in suam potestatem redigunt imperiique partem auxilii specie depopulantur. *Xinus* autem & *Ikieus*, quod illis obsisti jam non posset amplius, pejora metuentes aufugiunt, Sinas ad ortum vergentes petituri, ubi

Iocus versus in seriam cladem.

Sigan urbs eis sedes lecta. *Tartaris* in hunc modum occidentis partes vexantibus, Reguli Præfectiqne orientis *Xinum* conveniunt, electoque in Imperatorem *Ikieo*, parant obviam ire hostium conatibus. At ubi se impares vident, iis ex occidente pellendis; omne armorum studium ad tuendas orientis Sinæ partes convertunt, eodem quoque translata sede imperii, magna quidem ex parte jam accisi, at integra tamen penes eandem familiam dignitate.

Interea reguli quidam occidentales, ubi nullum ab Imperatore auxilium; ipsi se parant ad resistendum, amissa recuperaturi. *Tartaris* ergo bellum inferunt. Inter quos duorum præcipue regulorum virtus enituit. Alter erat *Siangcungus*, cui *Cin*; alter *Vucungus*, cui *Guei* regnum obnoxium. At hinc atrox orta seditio, uno imperio in duo distracto. Ejectis quippe *Tartaris* victores reguli, quæ quisque obtinuit, sibi retinere, & Imperatorem in oriente agentem, ut ab eo destituti, audebant contemnere. Pessimo id quidem exemplo; regulis mox aliis sequentibus. Quo factum, ut, quia dominum unum non agnoscerent, imperium in varia capita scissum, à nullo regeretur. Quæ res multorum materia jurgiorum atque bellorum fuit, ut infra videbimus. Ex hoc autem bello maxime omnium emersit *Cina* familia, quam à *Ficio* equorum pastore descendisse supra monui. Hæc paulatim ad id fastigii prodivit, ut totum occuparet imperium, initio è *Xensi* provincia usque ducto. Familia vero, quæ *Gueiæ* ditioni dominabatur, sedem habuit, in *Honana* provincia, una ex iis quindecim, quas *Uus* ad regulorum dignitatem provexerat ex affinibus. Ea traxit originem à *Kamxotio* Ui Imperatoris fratre. Quæ ad faciliorem sequentium rerum intelligentiam placuit hic apponere.

XIII. Imp. PINGUS.

Imperavit annis LI.

Cyclo 33. *anno* 8. *ante Christum* 770.

PIngus *Iei* filius, occisi parentis calamitate doctus, mutatam periculo vitando regiam relinquens, *Sigan*,

Sigan, atque in Austrum procedens ad *Co* provinciæ *Honanæ* fluvium in hujus extremæ Asiæ meditullio fere constituit. Ita *Tartarorum* quidem vim effugit; sed magnam imperii partem amisit, plus timens sibi, quod est præposterum, quam reipublicæ. Nam discessus ejus omnem Sinici imperii statum ita miscuit, ut prorsus esset nova reipublicæ forma. Reguli enim, qui adhuc Imperatori paruerant, *Siangcungi* & *Ucungi* exemplum secuti, eo ex parte deserto, fiduciarias olim regiones sibi vindicantes, omne prorsus abnuebant imperium, in defectionis titulum fuga Imperatoris prætexta. Tres inde reges in ceteris eminuere. Primus *Ci* dictus, maximam partem Boream provinciæ *Xangtung* appellatæ occupavit; oriundus è familia *Liuxangii*, de cujus initiis supra diximus. Alter rex *Zu* nomine, duas inprimis celebres provincias *Huquang*, & *Kiangsi* suo subjecit imperio, Sinicis paulo ante legibus obnoxias, hoc est, sub *Chingo* secundo istius familiæ Imperatore, qui, uti dictum *Hoangtii* successores in his terris regulos creavit, habuitque ratum beneficium, quod ab *Uo* jam acceperant. Tertius rex *Cyn* permagna *Xansi* provinciæ parte capta, *Taiquen* urbem sibi pro sede legit, à *Kangxoo* descendens, & Imperatorum sanguis. *Kangxous* enim ab Imperatore fratre fiduciam locorum istorum acceperat, & quidem per lusum, ut diximus in *Chingi* principatu.

Hi tales ergo, deserto Imperatore, nullius imperii timentes, non diu quievere. Cumque deesset hostis externus, dominatum est bellum, latius regnandi cupidine accensis, & eam ob causam ferro inter se decernentibus; cum arctatis alterius finibus suum quisque regnum proferre studet. Nec Imperatoris eos auctoritas in officio continuit. *Confutius* Philosophus librum suum *Chuncieu*, sive de regum correctione inscriptum ab his regibus orditur. Nam hæc bella ad ejus ætatem usque processerant. In eo libro illud maxime secutus est, ut reges omnes ad obedientiam allecti, antiquas Sinici imperii leges denuo acciperent. Enarrat earum præstantiam & commoda; exsecratur mala, quæ nascuntur è discordiis; enumerans ea nomi-

natim, quæ à regibus perperam facta ex eo tempore, quo Imperatorem deseruere.

Anno hujus Imperatoris vigesimo primo, *Siancungo* vita functo *Vencungus* ejus filius devictis ingenti prælio *Tartaris*, occupatisque fere omnibus, quæ spectant occidentem, ad *Xansi* provinciæ fines ultra *Fungciang*, urbem pervenit. Ibi *Ki* montem regni sui limitem fecit, quasque ultra hunc montem orientem versus eodem victoriæ impetu regiones occuparat, quæ multæ fuerunt, eas Imperatori gratis restituit, omni fere *Xensi* provincia in potestatem redacta contentus.

XIV. Imp. UONUS.

Imperavit annis XXIII.

Cyclo 33 anno 59. ante Christum 719.

UOnus *Pingi* ex filio nepos ad fastigium evectus, nihil prius habuit, quam ut restituta imperio dignitate regulos revocaret ad obsequium. Quod ubi consilio non potuit obtinere, armis tentavit, sed æque irrito successu. Nam primo statim prælio à *Chingo* Regulo fusus, acceptoque vulnere, terras imperio subjectas recuperandi spem abjecit; tantummodo solicitus, qui relicta tueretur. Nec aliud memoria dignum de illo invenio. *Chingus* erat ex imperatoria familia *Cheva*, *Siuenii* Imperatoris patruus. Ita dominandi libido consanguineos etiam in se mutuo armavit.

XV. Imp. CHUANGUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 34 anno 22. ante Christum 696.

CHuangus contra patris Præfectorumque plurimorum voluntatem imperium natura sibi debitum obtinuit. Uonus enim *Keum* è concubina filium, quem amabat maxime, legitimo præferebat. *Sinpeus* autem unus è Præfectis, æquitatis amans, ex eodem ordine quidam alii non minori authoritate sese vehementer opposuere; quod præviderent, si filius legitimus jure suo privaretur, totius inde jam labantis imperii timendum interitum esse. Nec enim dubitabant futurum

turum, ut dissociatis animis fratrum, alii *Keianis*, alii *Chuangianis* faventes partibus, intestino bello subjicerent faces. His tandem rationibus effectum, ut *Chuangus* eligeretur. Cujus fortunam continuo secuta invidia, tertio imperii anno nil suspicantem præsenti vitæ periculo admovit. Nam qui *Kei* partes sequebantur, occisi Imperatoris sanguine viam illi signatum ibant ad imperium. Parricidio patrando destinatus *Mekienus* factionis caput. At insidiæ fuerunt à *Sinpeo* detectæ, Imperatorem jubente cautum esse. Vt autem sine turbis, quarum idem *Mekienus*, Præfectus multum authoritate valens, materiam minabatur, consenesceret proditio; *Sinpeus* author est Imperatori, ut se simul & *Mekienum* invitet in regiam, sub obtentu solita imperii negotia conficiendi. Et favit consilio successus. *Mekienus* solus à subornato milite occisus; *Keus* ut fraudem detectam, & *Mekieni* cædem inaudiit, in tutum se recepit, ad *Yen* regem aufugiens.

Anno sequenti denuo inter duos alios fratres domesticum malum intervenit, invidia & regnandi libido. Alter erat *Zukieus*, alter *Sinopeus*, aut alio nomine *Voncungus*, *Siangcungi Ci* regis filii. Vterque à patre profugerat, cujus præceps ingenium & nequitiam ferre non poterant; nec à morte securi, ubi exarsisset iracundia. *Zukieus* in *Lu* regione, *Voncungus* in *Kiu* salutem invenit. Sed hoc periculum paulo post patris cæde dissipatum: Cædis author nunquam innotuit. Hi duo ergo, postquam ab occiso patre securitas erat, acriter inter se depugnavere pro regno. Vnum *Lu*, alterum *Kiu*, reguli fovebant. Ipsum etiam *Ci* regnum discessit in factiones. *Zukieum* duo è prima nobilitate Præfecti *Xaohoeus*, & *Quonchungus* sequebantur. Aliquot præliis vario Marte pugnatum, donec in *Voncungum* inclinavit victoria, non usquequaque felicem: quippe ultimo in prælio à *Quoncungo* sagitta vulneratus prope abfuit à morte. *Zukieus* toto exercitu amisso, ne in offensi fratris potestatem veniret, simul spe regni obtinendi, ad *Lu* regem iterum cum *Quonchungo* & *Xaohoeo* fugit. *Bella inter fratres.*

fugit. Quos Uonkungus per Præfectos insecutus, in *Lu* regnum superfudit suas copias, ibique captum *Zukieum* necavit. *Xaohoeus*, ut hostium manus effugeret, voluntariam mortem occupavit. *Quonchungus* vero vivus in manus hostium devenit; quem confecto bello victor exercitus captivum ad regem adduxit. *Quonchungus* Philosophus rerum naturalium scientia, vitæ integritate, ac præcipue prudentia insignis, illius ævi confessione ferebatur. Omnes illum venerari & colere, dictaque ejus pro oraculis habere. Nec ab his facta dissentiebant; queis in tantum excelluit, ut *Confutii* ætate, qui sub hæc tempora floruit, ut videbimus, multi dubitarent, num ad istius virtutem pervenisset, quod apud Sinas in summa laude ponitur. *Uoncungus* igitur, ubi eum esse in sua potestate videt, acceptum ab eo vulnus ipsius morte vindicare statuit. A quo consilio *Paoxous* è Præfectis unus multum abhorrens ei magnopere restitit. *Ego vero, tantum abest*, inquit, *ut hoc ei crimini vertendum putem, ut etiam virtutis nomine honestare non dubitem. Amor fuit ac fides in dominum, cujus salutem alieno incommodo sancire pulchrum haud injuria credebat. Teipsum, ô rex, consule, quales in tali fortuna tuos in te optares esse. Laudares enim vero fidem, agnosceres officium pro tua vita sanguinem hostilem haurientium. Quare non modo nulla pœna afficiendum, sed ut insontem dimittendum censeo. Beneficio flectetur hostis; quemque odisti adhuc tanquam injurium, posthac magis tanquam gratum amabis.* Paruit salubria suadenti *Uoncungus*, missumque *Quonchungum* fecit. Qui cum in *Lu* regnum se recepisset, ab rege pro fugitivo habitus, iterumque captus & catenis vinctus ad *Uoncungum* remittitur; non amore reipublicæ, sed quia illius arma sibi formidolosa erant. Is nunciato reditu officiose homini procedit obviam, & indignum tanta virtute habitum aversatus, continuo demi vincula jubet, ac velut amicum assidere sibi. Ibi rogatus de populorum gubernatione, de regni ditandi modis, de regulorum animis sibi adjungendis, in quo totius imperii vis erat atq; authoritas, multa pręclare disseruit. Quibus auditis *Uoncungus* mirum

Vita hosti servata.

Servanti præfuit.

mirum in modum exhilaratus, præfectura tunc donatum, post ob egregias naturæ dotes, pariaque in rempublicam merita, suum Colaum fecit. Erat omnino *Quounchungus* magni & animi & consilii, sed in multis antiquas Sinarum rationes non sequebatur, in suum regnique commodum callidius intentus, quam viro bono convenit. Vnde postmodum à *Confutio* dictus est haud ex hominis probi norma quæsivisse, imo arte atque astutia superasse virtutem, qua debuisset alia omnia inferiora ducere. Philosophorum enim esse, germanæ virtuti primas in rebus omnibus dare. Verum quocunque hæc modo se habuerint, rex *Ci* ad magna pervenit hujus Colai industria, regulis quamplurimis uno ejus consilio sub imperium regis abeuntibus. Cujus felicitas eodem authore atque adjutore non paulo surrexit altius. Nam mortuo Imperatore *Quonchungus* ita suffragia disposuit, ut *Ci* regis affinis in Imperatorem eligeretur. *Lius* ei nomen erat, ex Imperatoria quidem stirpe, sed non recta descendenti. Quæ tamen intercessio non abstulit stirpi titulum cognominem sive imperatorium.

XVI. IMP. LIUS.

Imperavit annis V.

IGitur *Lio* ex regum *Ci* prosapia ad culmen evecto exclusis *Chuangi* filiis ex fratribus, non fuit difficile, stabilire res imperii, præsertim à rege *Ci* adjuto. Sic enim regulos beneficiarios ex Orientis regionibus, magno numero, experta & felici *Quonchungi* industria adjunxit sibi. Vnus imperium abnuere visus est, *Sui* regulus; cui tanquam rebelli *Uoncungus* Imperatoris nomine bellum indixit, prœlioque devictum necavit. Amici necem indigne ferens rex *Lu*, *Ci* regem armis persequitur eatenus, ut hic *Sui* regionem cogeretur restituere. Sed qui aliena propugnatum ierat, ex parte perdidit etiam sua. Nam à *Ci* rege victus, invicem coactus est pacem petere, ea conditione, se nunquam amplius de terris *Siu* expostulaturum. At hæc victoria viam illi prope stravit ad interitum. *Cyclo* 34. *anno* 37. *ante Christum* 631.

Etsi

Etsi enim calentibus adhuc armis regiones aliquot *Lu* regis occupaverat, & bello, & pace victor, dum gloriose triumphans redit domum, à milite quodam *Zamoo* dicto in arctissima via, magna commilitonum manu comitante invaditur. Et hi quidem nihil movebant, tantum si opus foret, ad certamen accincti; ac *Zamous* stricto ense minax & in *Uoncungum* versus: *Aut moriendum*, ait, *est tibi*, *aut* Lu *regi restituendum, quod abstulisti. Uoncungus* ut præsentem mortem evaderet, non modo promisit, quod petebatur; sed etiam impunitatem *Zamoo*, quanquam impie ferocienti. Tum *Zamous* abjecto ferro regem adorare more subditi, eique de promissis gratias agere. Porro reverentia, quam adhibent adversus reges suos Sinæ, est hujusmodi, ut pronis corporibus testentur obsequium versa ad Boream facie. Ajunt enim, reges suos semper Austrum respicere. Eademque ratione porta palatii præcipua cubiculorum item & aularum valvæ omnes ad Australem plagam vergentes, fecêre locum proverbio, Sinas etiam distantes, perpetuo venerari reges suos, cum suetis ceremoniis hospites excipiunt. In hunc igitur modum *Zamous Ci* regem venerabatur.

Fides etiam hosti servanda.

Uoncungus ubi periculum evasit; standum promissis haud existimans, *Zamoum* morti addicit, tanquam perduellionis reum. Quo cognito *Quoncungus*, regem alloquens, *In fide non manere*, ait, *& hominem, Rex, cui gratiam feceris noxæ, damnare capite, omnino res est indigna regibus, & exile vindictæ gaudium. Putasne hoc emendum authoritatatis tuæ fideique jactura? Quis enim ex regulis, quis ex omnibus imposterum promissa tua non habebit suspecta? Fides imperii basis est; qua convulsa illud necesse est corruere: sta igitur in eo, quod promisisti, & sanctum habe. Sic enim, quod tua permagni refert, & dictis tuis in futurum asseres fidem, & simul efficies, si* Lu *regi terras haud sane amplas restitueris, ne aliena concupiscere videare.* Hæc ille secundis auribus accipiens, *Zamoo* dimisso, *Lu* quoque regi terras suas restituit. Qua re tantam sibi laudem apud reliquos regulos comparavit, ut omnes eum tanquam regu-

regulorum caput, qui Sinis *Pa* vocatur agnoscerent. Tantum datæ fidei constantia, & exiguæ terrarum portionis spreta cupiditas potest.

XVII. Imp. HOEIUS.

Imperavit annis xxv.

Hoejus *Lü* filius traditum ab eo imperium sex annis tenuit in otio; cum *Tie*, gens in *Xansi* provincia, qua Boream spectat, habitans, ubi nunc *Taitung* urbs ultra murum magnum, qui quidem hoc tempore nondum erat exstructus, obversa *Tartariæ*, Sinas ingressi *Hing* orbem obsident. Sed non diuturna ea obsidio fuit, Imperatoris nomine arma opponente *Uoncungo* & hostem inde vi ejiciente. Quem deinde fugientium specie magis, quam obsidionem solventium in *Guei* regnum infesta signa transferentem *Icungus Quei* rex fortiter excepit, obviam ei procedens cum exercitu. Iamque in conspectu utraque acies erat, intenta in signum prœlii, & rex *Quei* opportuniorem ad pugnandum locum occupaverat; cum ei victoriam è manibus prope extorsit stultissima superstitio. Insederant forte suorum aliquot militum hastis aves; quas ut erat earum ineptissime amans, abigere religio fuit, eo prœlio se inde superatum iri auguranti. Omissa igitur pugna, *Tie* exercitus recedendi occasione usus, captoque ad pugnandum loco commodiore, cum *Icungo* acie congressus, eo victo necatoque augurii sortem, vel elusit vel implevit. Reliquiæ exercitus filio regis natu majore in regem electo, ad Australem regni partem, inter *Ci Croceum*que flumina, contendunt. *Uoncungus* in omnem rei bene gerendæ occasionem intentus, desertas *Quei* oras invadit, *Tie* exercitum delet, ac ne alienas ambire terras videretur, alterum *Icungi* filium regem creat, occupatis à se locis precario impositum, vocatumque suo nomine *Uoncungum*. Ita *Quei* regnum in duas partes distractum est; cujus conjunctæ vires *Ci* regi timebantur. Qui subinde victoriis & potentia ferox *Zu* regi bellum indixit, æque, ut ipse erat, poten-

Cyclo 34. anno 42. ante Christum 676.

Superstitione amissa victoria.

potentiſſimo. Poſtquam vario utrinque Marte pugnatum; tandem bello feſſi ambo ad pacem reſpexere, cui conficiendæ in montem Chaolin colloquium indictum. Nihil aliud ſub hoc Imperatore accidit memorabile, niſi quod ipſe quidem nomine Imperator, re autem vera *Uoncungus* eſſet. Huic aderant vires, imo & animus imperii capiendi, niſi omnium aliorum regulorum in ſe unum timuiſſet arma convertere. Nam cum eidem imminerent omnes, altero alterius ambitioni obſtante, nullus obtinuit.

XVIII. Imp. SIANGUS.

Imperavit annis XXXIII.

Cyclo 35. *anno* 7. *ante Chriſtum* 651.

SIangus Hoeio ſucceſſit, jam à puero ſuſpicione nimiæ penes *Ci* regem potentiæ imbutus. Poſtquam igitur ad gubernacula reipublicæ acceſſit, undique facultatem cœpit quærere vel *Uoncungum* deprimendi, vel aliorum regulorum animos ſibi conciliandi, quo imperatoriam Majeſtatem priſtino ſplendori reſtitueret. Quam quidem ad rem ei duplicem viam fortuna patefecit.

Ci rex *Quonchungi* induſtriâ, beneficiariis regulis omnibus conventum indixerat. Quem ut imperii turbandi materiam timens Imperator, quia impedire non poterat, *Uoncungum* ſaltem in invidiam apud regulos adducere, velut ſe una cum illis Imperatorem agnoſceret, ſtatuit efficere. Ergo ubi convenerant, mittit ad eos legatum *Zaicungum* virum prudentiſſimum cum literis publicis, eique mandat, ut illas permittat à ceteris conſueto ritu excipi, ſiquidem vellent; à *Ci* autem rege, ſi detrectaret obſequium, nequaquam exigat. Eſt autem hoc apud Sinas in more poſitum, ut Imperatoris litteras ac diplomata non prius legant, quam ea menſæ ad hoc adornatæ impoſita venerentur eodem honore, quo ipſum Imperatorem ſolent. Adeſt ergo *Zaincungus* cum diplomatis, quæ ab omnibus ſolemni ritu ſunt excepta; ſolus *Ci* rex abnuebat obſequium. *Quoncungus* contra gravibus eum verbis avocans à pervicacia, *Si rex,* inquit,

inquit, *negligens est officii, si subditi exemplum regis sui sequentes, ut nihil pronius est, quam morbum à capite in membra descendere; nec ipsi subditorum partes explent; omnia necesse est converti ac misceri. Coëgisti regulos, quibuscum agis, ut regulus; laudo. At istud quis laudabit, quod cum Imperatoris legato agis, tanquam esses Imperator ipse? An non in mentem tibi venit, regulos ex hoc facto de animi tui fallacia judicaturos? nec te aliud manere, quam summam apud eos invidiam? Cede modo tempori; & quando faciendum est, quod vitari sine incommodo non potest, ostende Imperatorem abs te dominum tuum agnosci?* Valuit hæc apud *Uoncungum* oratio, secutusque regulos, diplomatis volens nolens ceremoniam adhibuit, omisso in præsens imperii potiundi consilio, quæ una comitiorum causa fuerat. Et prodiit hoc exemplum longius quam optabat. Quippe reguli omnes, non qua mente, sed quam obedienter fecisset, reputantes, ad Imperatoris obsequium rediere.

Hanc Imperii felicitatem *Xotaus* Imperatoris filius violavit, deserto patre ad rem *Ci* transfugiens. Is *Quonchungo* misso, ut filium apud patrem in gratiam reponeret, quod optabat, obtinuit. At *Quonchungus* è legatione redux mortem obiit, anno istius Imperatoris septimo. Quam continuo atrox secuta contentio tres præcipuos Præfectorum collisit, Colai dignitatem inter se ambientium. *Uoncungus* provecta jam ætate inanes iras sedare vel contempsit, vel non potuit; biennio post, id est, eodem ferme tempore extinctus, relictis filiis jam adultis quinque, singulis ad se sceptrum rapere nitentibus. E præfectis & populo, alii hujus, alii alius partes sequebantur. Ita regnum, quod finibus suis non contentum, ad imperii magnitudinem nimis superba spe ferebatur, fratrum discordia, prope ad nihilum est redactum.

His inter se pugnantibus dynasta quidam eodem, quo Imperator, nomine *Siangus*, cui *Sung* regio parebat, in occidentali parte provinciæ, quam *Nanking* vocant, dominanti, potens inprimis habebatur. Is in eo totus erat, ut reguli suarum fierent partium; belli gloria & virtute illustris, armisque suis pluri-

mnm confidens. Cujus andaciæ cum *Zu* rex iret obviam; dynasta contra eum copias suas educens, sparsum & inconditnm sine otdine *Zu* militem opprimere potuit è vestigio, si occasione uteretur. At ille à ducibus suis idipsum monitus, ut erat generosus, respondit in hunc modum: *Egregius miles non arte dolove fallit hostem, aut interficit, sed fortitudine. Video* Zu *regis exercitum à me deleri posse; sed malo, me cum compositis & instructis pugnantem vinci quam negligenter & incomposite venientes occidere, atque astu potius quam virtute, latronum more vincere.* Itáque prorsus, ut dixerat, factum. Nam ubi *Zu* militibus aciem distinctè & ordinatè disponendi spatium fuit, *Siango* victoria excidit è manibus, devictusque prælio, vix vivus evasit. Magnum Alexandrum diceres, si, ut fortiter egit ac generose, ita voluisset vincere.

Dolus in bello neglectus nocuit.

Anno imperii decimo quiuto, *Ching* è *Xansi* provincia regulus palam ausus est in Imperatorem consurgere. Contra quem ille stipendiis invitato è vicinis *Tie* populis missoqne in hostem exercitu victor fere omnem ejus ditionem *Lie* dictam, in suam redegit potestatem, reliqua provinciæ parte permissa regulo, rebellionis veniam petenti. Vt autem *Tie* populos servaret amicos sibi, eorumque opera securius uteretur ad majora, quæ machinabatnr; illorum ducis filiam uxorem duxit. *Cyn* præterea regem nomine regis, quod ante tantnm usurpaverat, donavit, dummodo *Tie* populis transitum daret. Sed cum paulo post Ducis filiam, ut barbaram & externam repudiasset; Dux ad id vehementer excanduit, injuriæque dolore accensus, quo se commodius ulcisceretur; *Xotaum* Imperatoris filium, juvenem turbulentum & inquietum regnandique avidum ad se invitat, imperium venienti pollicitus. Adest *Xotaus*, iterum patris jam non desertor modo, sed etiam hostis. *Tie* namqne copiis auctus arma movet in patrem; quem in eas conclusit angustias, ut regia denique relicta ad *Ching* regulum, paulo ante rebelle m, at nunc amicum se reciperet, non ignarus, illum *Tie* populis inimicum; & hinc consociatis armis ei obsisti posse credebat, *Xotao* interim

rim invadente regiam. Ita eodem tempore duos vidit extrema Asia Imperatores, patrem & filium, sed inimicos; ut constet dominandi libidinē nihil habere sancti.

Siangus apud *Ching* agens, aliorum quoque regulorum implorat fidem. Adfuere primi *Cin* & *Cijn* potentissimi reges, aliique inferioris notæ. Itaque collectum ingentem exercitum, in duas divisum partes, per *Cijn* regem regiæ urbi, quam tenebat filius, admovit. Qua brevi capta necatoque filio, per *Cinum* deinde regem in *Tie* populos processit; eisque in fugam dissipatis, ipse victor in regiam postliminio reversus, tranquillato imperio diu fruebatur. Regulos, qui plus opibus, armis, potentia valerent, beneficiis interea sibi magis ac magis obstringens. Atque hæc altera illa, de qua supra memini, fuit occasio, qua multis incommodis depressa Majestas resurgeret ad pristinam dignitatem.

XIX. Imp. HIANGUS.

Imperavit annis VI.

TAli ergo statu imperii, potestas à *Siango* patre ad *Hiangum* devoluta, habitaque perquam moderate: quippe Imperator erat exemplum innocentiæ, bonus inprimis & sapiens. Hinc accurata illa cautio, uti de eo scriptum invenio, in agendo, ne qua deerraret à recto, aut aliquid inconcinnum admitteret. Subditis gratus, & charus omnibus, omnes, quæ Imperatorem decent, virtutum titulos implevit. *Cyclo 35. anno 40. ante Christum 618.*

XX. Imp. QUANGUS.

Imperavit annis VI.

QVangus in imperium simul, ac virtutes *Siangi* patris successit; Sinis in dictis factisque fidus magnanimus ac generosus dictus. Vnde illi *Quango* nomen, quod clarissimum sive splendidum significat. *Cyclo 35. anno 46. ante Christum 612.*

Vltimum ejus annum *Chaoxunius* Præfectus *Lingcungi* cæde funestavit. Rex *Cin* erat; cui *Siangcungus* regis proxime superioris frater ex Imperatoris, cui ser-

viebat, accitus aula, subrogatus est. *Lincungum* memorant initio principatus nequissimum,& inde odium publicum populi fuisse; sine dubio male providentem regno, & cui nulla subditorum cura. Qua de re monitus à dynasta quodam affine suo, tantum absfuit, ut flecteret se, ut etiam necem bene suadenti strueret impatiens consilii. Facinori patrando missus *Mitius*, quibusvis promtus ausis, ad affinem invisendi specie. Qui palatium summo mane ingressus ad quærendam cædis occasionem, ubi venit in aulam principem; ecce tibi! regem jam in throno sedentem videt, subditorum causas cogniturum. Hîc attonitus rei novitate atque audacia in venerationem versa subsistens hæc secum. *Huic enimvero curæ sunt subditorum commoda, huic sceptra merito commissa, qui eis non ad luxum, ut multi, sed ad civium salutem moderatur. Egone optimi hominis cruore impias manus imbuam? egone perduellis fiam? nam quo pacto hujus criminis infamiam à me avertam optimo rege occiso? At si regis mei non exequor imperium; audacia, quæ adhuc in honore fuit, muliebris pavoris probro vapulabit: mihi certum regis odium paratum, ut infido, ut inobsequenti. Horum enim duorum alterum effugere non possum, ut non aut impius sim, aut non parendo infidus. In tam ancipiti rerum articulo quo me vertam? præstat omnino non vivere, quam aut impietatis, aut perfidiæ nota maculari.* Simul his egressus & in acutum salicis palum ex destinato insiliens, eoque transfixus finem vitæ suæ imposuit. *Lincungus* autem etsi mores suos paululum mutavit in melius; ob antiqua tamen scelera cecidit à suomet Præfecto, ut est expositum.

Amor civium & justitia vitam Imperatori servat.

XXI. Imp. TINGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 35. anno 52. ante Christum 606.

Tingus *Quangi* frater abhorruit à bellis, & contentionibus quam qui maxime; in populorum rectionem, curamque legum inprimis intentus. *Tingus* inde appellatus, quod constantem solidumque sonat. Hoc imperante *Zuus* rex conscripto ingenti exercitu, specie

ſpecie *Lohoënium Cuo* regionis dynaſtam, ut Imperatori rebellem, armis petendi, revera ut hac occaſione oppreſſum Imperatorem pellat è regno, ad confinia uſque regiæ urbis pervenit. Ad eum ſalutandum Imperator legatum mittit *Sunmonium* cum mandatis, ut dimiſſo exercitu domum redeat. Erat *Sunmonius* vir conſtans inprimis & imperterritus. Hunc ergo venientem, tanquam Imperatoris legatum *Zuus* magno exceptum honore, quo ſolertius tegeret animum ſuum, inter colloquendum forte de Imperatoris vaſis, eorum menſura ac magnitudine interrogat. Erant fuſa, ut diximus, ab *Yo* Imperatore vaſa novem; in quibus totius Sinæ deſcriptio continebatur, imperii menſuras ac pondera ſimul referentibus; quæ tanti fiebant, ut ille demum, penes quem eſſent, Imperator haberetur. *Sunmonius* ex hac interrogatione facile perſpecto illius animo ſolita libertate regi reſpondet, *Imperium non in vaſis, ſed in vera & inconcuſſa virtute conſiſtere. Hac ſi abſit*, ait, *& præcipue in dominum tuum fidelitas, etſi forte vaſa vi & armis obtineas, non idcirco perduellis infamiam evitabis. Cujuſmodi vaſa illa ſint, ſcire non eſt tuum; illud magis tibi ſit cordi, ne fiducia virium elatus, agas injuſte. Nondum adeo deſpexere fata familiam* Chevam, *ut ei minentur interitum; nondum cælo tam eſt inviſa, ut ſtirpitus convellatur. Omitte igitur de invadendo imperio conſilium, quod non aliunde quam à cælo datur. Zuus* deprehenſum ſe videns, dicentiſque libertate juxta & ingenti pudore confuſus, re infecta copias ſuas reduxit domum. Adeo nonnunquam plus virium, quam ingens exercitus, habet cordata viri conſtantis oratio.

Legatus prudenti oratione perduellionem tollit.

Anno hujus Imperatoris tertio natus *Laotanus* in regno *Zu* nominatus Philoſophus, apud Sinas Epicureæ ſectæ author exſtitit. Poſt mortem enim nihil noſtri ſupereſſe aſſeruit, finem hominis voluptatem ſtatuens. In eo autem toti ſunt illius ſectatores, ut vitam producant quam longiſſime, quo voluptatibus effuſius ſervire poſſint. In utramque rem varios tradunt atque nefandos modos, queis ſummos etiam magiſtratus dementant: pollicentes denique immortalitatem

Epicurei ante Epicurum.

Tres præcipua Sinarum secta.

tatem in hac vita mortalibus. Et hæc est una è tribus sectis, quas amant & persequuntur Sinæ. Prima enim Philosophorum, seu literatorum est, *Iukiao*; altera idololatrarum, *Foekiao*; tertia qua de loquimur, immortalium *Taokiao* dicta. Quamvis autem *Laotanus* summum bonum voluptatem statuat; mentem tamen unam eamque summam agnovisse, videtur mihi admodum verisimile. Sunt enim hæc ejus verba. Tao *sive magna ratio non habet nomen. Cælum creavit ac terram; expers figuræ; sidera movens, ipsa immota. Hujus quia nomen ignoro;* Tao, *sive summam sine figura rationem dixerim.* Idem Philosophus in alio loco se à cælo creatum profitetur.

Fabula de origine Laotani Philosophi.

Supra fidem est, quod de illo scribunt, aut verius fabulantur Sinæ, annis octoginta & uno in ventre matris latentem, deinde per latus dextrum in lucem prodiisse. Argumentum fabulæ suffecit numerus novenarius, quem perfectissimum dicunt, qui novies in se ductus octoginta collegit & unum; quo numero notatur ipsis, quidquid numeris est omnibus absolutum. Cum igitur *Laotanus* ingenio esset atque indole supra vulgarem modum excellenti; tanquam natura laborasset tot annis in eo perficiendo, hunc numerum excogitavere.

XXII. Imp. KIENUS.

Imperavit annis XIV.

Cyclo 36. anno 13 ante Christum 585.

Kienus *Tingi* filius imperatoriam dignitatem ac decus utcunque sustinuit. Sed antequam progrediar longius, monere visum est, quæ hactenus de Sinico imperio dicta sunt, non ita esse accipienda, quasi universam Sinam illis temporibus, ut nunc, complecteretur. Vix enim in modicam præsentis magnitudinis partem tunc patebat. Quemadmodum enim primi Sinarum ab occasu profecti, provinciam *Xensi*, qua maxime vergit ad occidentem, habitare cœperunt; ita variarum familiarum capita paulatim novas inde sedes quæsivere. Nam post provinciam *Xensi* proxime *Hanan, Peking, Xantung* coli cœptæ; quæ provin-

ciæ

ciæ jam inde constituto in Sinis imperio, ab uno omnes regebantur. Forma imperii legitimi erat, omnibus provinciis, quæ magnum *Kiang* fluvium, Boream versus accolunt, unum Imperatorem agnoscentibus, ejusque virtuti atque imperio sese ultro subjicientibus. Sub *Yo* vero omnium etiam, quæ ad Austrum jacent, notitia erat. Ille enim singularum geographica descriptione facta, quibus stellis essent plurimæ subjectæ, annotavit. Nondum tamen populi admodum frequentes erant, nec Sinico imperio parebant. Postea vero quam Imperatores sæpe plures suscepere filios; excepto illo, cui tradebatur imperium, reliqui vel reguli creabantur, vel ipsi novas terras quærentes, Australes oras coluere, deductis subinde coloniis. Sic nova regna constituta, sic gentes regnantium virtute, humanarum artium institutione, agricultura præcipue, atque id genus aliis ad obedientiam mitigatæ. Hinc Sina paulatim universa, ut nunc longe lateque habitari cœpta, demum in unum imperii corpus formamque coaluit, ut deinceps docebimus.

Sub hoc igitur imperatore fit prima mentio regni U, cujus parens *Taipeius*; de quo infra non pauca. Situm hoc regnum, qua *Kiang* flumen oritur, ubi nunc *Suchen* & *Xanking* urbes, ingentes illos tractus, ad mare usque ortum versus è Iaponiæ regione porrectos complectebatur. Fit autem hoc loco de eo mentio, quod *Kieno* rerum potiente, *Taipeius* juncta cum *Ci* rege amicitia, communibus armis in *Zu* regem iverit, imperio imminentem. His turbis initium inconsulta libido dedit. Id porro processit in hunc modum.

Erat in villa *Ching* dicta *Zu* regno attributa nobilissima puella, ex *Hia* familia oriunda, Imperatorum sanguis, specie singulari. Hanc *Zu* rex conjugem optabat. Sed *Uuchinius* præfectus intercessit, negans id more fieri, quo vetantur Sinæ uxorem ejusdem cognominis accipere, tametsi nulla se cognatione contingant. Haud multo post præfecto cuidam eandem in uxorem petenti, objecto nescio quo impedimento, matrimonium istud etiam idem *Uuchinius* *Puella belli occasio.*

 distur-

diſturbavit. Qui ſubinde ad *Ciinum* regem legatus, pacis cum eo confirmandæ cauſa, cum ei per *Ching* villam eſſet iter, viſa puella, ſubito in ejus amorem exardeſcens concubinam duxit. Hoc audito Præfectus ille, cujus votis *Uuchinius* offecerat, de fraude monuit regem ſuum, & apud furentem repulſæ dolore, tantum valuit, ut ejus juſſu funditus *Uuchinii* familia deleretur. Ejuſque rei perfacilis erat molitio; quod iſta familia ſedem habebat in terris, in quas ipſe cum poteſtate præfecti tenebat imperium. Id ubi nunciatum eſt *Uuchinio*; vindicta ſtimulante, non jam *Ciinum* regem ad pacem, ſed ad bellum contra *Zuum* continuandum hortatur, ad hoc ſuam etiam & amicorum operam pollicitus. Effecturum quoque ſe, ut U rex inſuper contra *Zuum* bellum ſumat. Hiſce promiſſis lætus *Ciin* rex, eum ad U regem cum muneribus mittit, ejus amicitiam, ſociaque arma contra *Zuum* petiturum. Et ex voto ceſſit legatio; quæcunque volebat obtinuit omnia *Uuchinius*. Qui *Uum* armorum ac præcipue curruum uſu minus peritum, per idoneos homines militarem diſciplinam ita docuit, ut in totum inde regnum didita ſtrenuos bello multos protulerit. Communibus itaque armis *Ciin* & U, *Zuum* aggreſſi, variis prœliis afflixere, donec coactus eſt pacem petere. Quæ quidem ita convenit, ut parte ditionis amiſſa *Zuus*, omni præterea imperii capiundi ſpe, quod maxime his temporibus ſpectabat, excideret.

XXIII. IMP. LINGUS.

Imperavit annis XXVII.

Cyclo 19. anno 27. ante Christum 571.

Barbatus infans.

LIngus *Kieni* filius cæſarie barbaque promiſſa in lucem editus eſſe fertur; ſpiritalis ſive intelligens ex merito dictus. Etſi enim eo imperante multa inter reges bella exarſerint, remque publicam variè miſcuerint; virtute tamen ac prudentia ita imperii ſtatum compoſuit, ut nihil de imperatoria majeſtate, nihil de provinciis decederet.

Amica fratrum pugna, uter accipiat regnum.

Anno hujus Imperatoris undecimo mortuus eſt rex U *Xeuncungius*, cui *Chuſanus* ejus filius invitus atque

coactus

coactus successit. Quippe sceptrum omni contentione recusavit, cupiens illud in *Lichaum* fratrem natu minorem transmovere. Sed hoc ille natura sibi non debitum causatus eadem constantia rejecit, qua offerebatur raro stupendoque potentiæ contemtu, quæ plerisque per ignes ferrumque appetitur. Quid inde factum? ô certamen Christianis dignum! *Chusanus* fratrem pervicaciter fastidientem regnum, per vim in regiam introducit, & regiæ vestis insignibus adornatum regem salutat. Sed *Lichaus* & regno & patria deserta fugiens in agris delituit & rusticatu, plus aratro gaudens, quam sceptro. *Chusanus* ergo, postquam nulla tergiversandi amplius patebat via, in subditorum denique potestate fuit, prorsus invitum ac nolentem quasi jure suo regnare jubentium. Vt nesciam in sceptris ne spretis, an ita captis major insit gloria.

Vigesimo primo quam *Lingus* imperavit, anno, qui ante vulgarem Christi epocham erat quingentesimus quinquagesimus primus, natus traditur in provincia, cui *Xangtung* nomen, magnus ille Sinarum Philosophus, *Confutius*, nunquam à suis satis laudatus; instaurator & explicator literatorum sectæ, quæ una de tribus est apud Sinas nobilior. Sed de hoc ejusque doctrina multa dicemus infra. *Confutius natus, Sinarum Plato.*

Quod autem supra regnum *Ci* à fratribus turbatum diximus, ii omnes variis bellis ac bellorum inclinationibus interiere: in quibus nonnulli è præfecturis nullius favore fulti, ad regnum prodierant, varia & inconstante fortuna. Vnum tamen excipio è *Ci* regis stirpe, ad quem sub initia hujus Imperatoris regnum quidem rediit, sed imminutum, multisque partibus labefactatum. Vigesimo autem ejus anno *Choangus* regnabat Is nondum penitus extincta perduellium audacia, ab eisdem interiit, ministro cædis *Ciocho* illius Præfecto, regnum occupante. Historicum regium quod illius proditiones in annales retulerat, necari jussit; eandemque ob causam duo illius fratres morte multati. Optabat perduellis memoriam sui facinoris posterorum subtrahi notitiæ; sed contra accidit. Non enim defuere, qui eodem tempore non proditionis modo, *Historicus ob veritatem necatus.*

verum etiam tyrannidis ipsius historiam contexerent. Hinc in scriptorum cædibus inanem operam sumere se videns, imo crimen suum augere; illos persequi desiit.

XXIV. Imp. KINGUS.

Imperavit annis xxv.

Cyclo 36. anno 54 ante Christum 544.

Musica nomine leges appellata.

Kingo Lingi filio imperante U rex Australis, cum optaret penitus subjicere se imperio Sinico, ejusque leges ac gubernandi rationem cognitam habere; in *Xantung* ad *Lu* regem legatos mittit, qui studerent inibi familiæ *Cheva* musicam pernoscere. Nomine musicæ, quæ penes reges & familias imperatrices esse dicitur, intelligunt Sinæ gubernandi leges, ac modum, qui tum bene se habet, cum omnia, velut in bona musica, inter se congruunt; sed & ipsos modulos, quos coram rege decantare soliti, musicæ vocabulo designant. Illis enim leges & statuta continebantur, ut vel inter cantandum reges, quæ sui muneris, addiscerent. Nam quia non facile studiis ac labori se dant; à Sinis ita docebantur, ut etiam abhorrentes eos delectaret discere, quo pacto suos cives gubernare deberent. Et sane nihil magis in rebus humanis optandum, quam bona subditorum gubernatio; propter quam solam reges sunt, vel esse debent. Causa vero missæ legationis ad *Luum* potius, quam ad alios; erat, quia nusquam sub id tempus respublica diligentius, severiusque gerebatur; tum quod erat è familia *Chea* oriundus, illiusque statuta habebat; & una cum subditis suis exsequebatur. Ipsum Imperatorem convenire non est è re visum, & remissius agentem in imperio, & ne jam tum abire sub jugum videretur.

Anno imperii secundo *Ching* regulus, qui provinciæ *Xansi* ex parte præerat, videns bellis superioribus disciplinam lapsam esse; ad eam restituendam *Sunkiaum* Præfectum, virum justissimum simul ac prudentissimum suæ ditioni præposuit, qui rem summa fide, consilioque pari administrans, omnium primo in

in palatio, reformatis & correctis ipsius regis ac totius aulæ moribus, censuram agere cœpit. Tum ad externa versus, vitia usu ipso, ut fit, semper longius procedentia legibus coërcuit, antiqua Imperatorum optimorum statuta docuit, in eorumque observantiam omni studio incubuit. Deinde rem agrariam instaurans, agros, camposque tanta æquitate, tanta prudentia divisit inter cives, ut nec divites conquererentur de accisis, & pauperes de attributis bonis gauderent, omnes ex æquo diribitorem sublatis ac complosis manibus effusissime laudarent. Vt autem noscantur invectæ leges de agrorum divisione, visum est eas hoc loco ponere. Quanquam non à *Sunkiao* inventæ, sed jam olim apud bonos Imperatores in usu fuere. Sunt autem istæ.

Ex agris nona pars in regium tributum cedito. Præfecti inopia cogente subditorum bonis insidientur, certos eorumque dignitati pares reditus habento. Piscatio, etiam in lacunis, permissa omnibus esto. Filius aut uxor, patris aut mariti delictum ne luito. Sed regum præfectorumque pietas eminebat maxime adversus quatuor hominum ex omnibus miserrimorum genera; viduos, viduas, senes absque liberis, pupillos. Hi enim tales omnium habentur miserrimi; quod etiam carmine celebratur hujusmodi. *Si bonorum regum pietas erga divites, quanto magis erga hosce miseros est adhibenda?* Erat autem agrorum talis divisio, ut omnibus agri portio æqualis obtingeret, nec una familia plus haberet altera. Agri omnes dividebantur in portiones, sive quadrata majora; hæc vero in novem minora, quæ singula singulis colenda cederent; medium autem quadratum regium erat, quod in regium tributum ab octo agrorum dominis simul colebatur. Octo quadrata particularia vocabantur, medium vero commune seu tributi, quo inculto sua colere nemini fas erat.

Leges quædam Sinicæ.

Anno Imperatoris decimo tertio *Confutius* ætatis decimum nonum attigerat, cum in regno quod *Sum* dictum, ubi pater illius præfecturam obtinebat, uxorem ducit. Ex ea primo anno filium suscepit; una illa contentus, & nefas credens, more gentis concubinas superinducere. Quin & hanc postmodum nescio qua de

causa

causa repudiavit, vitam vivens cælibem, procul alia uxore. Quod eum fecisse dicunt ideo Sinę, quo liberius posset ac longius proferre Philosophiam suam, Sinas obeundo, nec uxore nec liberis eum domi retinentibus.

Anno vigesimo tertio cum jam penitus percepisset Philisophiam Sinicam; audita *Lantanii* Philosophi apud Imperatorem commorantis fama, ad eum accessit, & de ritibus ac legibus disputantem audivit.

Ritus Sinarum duplicis generis. Ritus apud Sinas sunt duplicis generis; quorum quinque præcipui felicitas, bellum, hospitalitas, domus sive familia, in quibus quomodo se quisque gerere debeat, ne in transversum agatur, docent. Minores autem ritus sunt sex, adolescentia, matrimonium, sepultura, senum & doctorum hominum veneratio, amicorumque nos visitantium tractatio. De quibus omnibus in Philosophia Sinica optima præcepta & documenta exstant ad mores pertinentia.

Notat historicus Sinensis, anno hujus Imperatoris vigesimo natum *Yenhoeium* Confutii discipulum, amorem ejus atque delicium, ob insignem morum elegantiam, intelligentiamque Philosophiæ suæ singularem. *Confutii discipuli quot?* Tria millia discipulorum habuisse scribunt; ex his septuaginta duos exquisitissimæ doctrinæ; duodecim vero lectissimos Philosophos, id est omnibus doctrinis instructissimos, inter quos familiam ducebat *Yenhoeius*, ab ea re maxime atque ante alios omnes dilectus Confutio.

Filis in patrem rebellis. Interim *Kienus* regis *Zu* filius, regnandi libidine raptus, ac more impatiens, solicitatis civium animis insurgit in patrem. Hic ut filii cederet furori, deserto regno ad *Sum* regem confugit. *Kienus* ubi patrem evasisse videt, ira in fidissimos ei Præfectos quosque diversa, necavit omnes. In iis etiam *Colum*, extincta cum eo familia universa. *Nyuxeus* vocabatur, è cujus filiis unus *Guyuenus* nomine, quæsitus etiam ad mortem à *Kieo*, fuga salutem apud U regem invenit; orsus ingentem inibi tragœdiam, ut infra videbimus.

Biennio post Imperatori *Menguenus* filius subrogatur. Sed ejus imperium vix mensem tenuit; nato tamen

tamen interim in successionem filio. Is in cunis etiamnum jacens ingenti controversiæ atque adeo belli civilis materies fuit. *Caius* enim *Mengueni* frater in provincia tunc agens à regionum Præfectis Imperator eligitur, immaturam & incertam ætatem causantibus. At qui erant in regia, infantem destinant imperio, designatis, qui dum adolesceret princeps, illud tutelæ nomine gubernarent. Sed cum neutra pars alteri cederet, ad arma ventum. Vrbs regia, vi atque impressione capta, *Caio* viam ad solium stravit; *Kingo* etiam demortui fratris nomine, appellato. Quod etsi superiori videtur esse geminum, apud Sinas tamen longe diversus est character, longe diversa significatio.

XXV. IMP. KINGUS.

Imperavit annis XLIV.

OMisso igitur *Mengueno*, quod uno tantum mense regnavit, *Kingus* vigesimus sextus occupatum armis imperium, multis annis satis pacatum tenuit. *Cyclo* 37. *anno* 19. *ante Christum* 519.

Quod paulo supra cœpi de *Guyueno* ad U regem profugiente dicere; id est hujusmodi. Habuit in fuga obviam *Paosium*, quo utebatur intimè; à quo amice, quorsum tenderet, interrogatus, respondit. *Iter, aut fuga verius ad* U *regem est mihi, tyrannum, id est* Zu *regem fugienti. Contra hunc illius arma solicitabo, & expulsi regis & occisi patris familiæque meæ, funditus extinctæ, pœnas regni* Zu *totius eversione expetiturus.* Cui Paosius, *Tu quidem regnum* Zu *evertes; at ego faciam, ut illud non multo post suo regi restituatur. Nec enim hactenus, opinor, amicitiæ lex procedit, ut præcipitis vindictæ impetum probare debeam, cui omnia suo rege regnoque sunt merito posteriora.* *Amicus usque ad aras.*

Guyuenus postquam ad *Uum* pervenit, facile traduxit in suam sententiam, regno *Zu* jam ante offensum & nunc inferendi belli occasione gaudentem. Igitur promisit *Guyuenus* suam & amicorum operam adhuc in regno *Zu* morantium, nunc oblatum illius regni obtinendi tempus esse affirmans, quando

maxima

maxima illius pars *Pingo* regi indignaretur ob ejecti patris crimen; & tantum occasionem illum ejiciendi opperiri. Quod certo futurum, si U potentissimi regis arma fulgentia tantum oculis contingerent. His motus U rex militum præfecturam ei mandat; ac simul ut specie regis *Zu* restituendi sibi regnum occupet.

Inter hæc *Pingus* moritur, brevi tyrannidis usu; cui tamen *Chaus* ejus filius successit è suffragiis. Hunc ergo bello devictum postquam ejecit è regno; *Pingi* regis sepulchrum aperiri jubet, extractumque corpus trecentis excipi verberibus, ut vel sic patris ac familiæ excidium ulcisceretur; in mortuum non minus impius ac perduellis, quam in vivum regem, & suum. Cetera fortis & animosus, magnoque vir consilio, ut memorabitur suo loco.

Cadaver cæsum.

Paozius, ubi regnum *Zu* perturbatum undique regesque pulsos accepit; ad *Cin* regem contendit, rogat, ut *Zuo* ferat suppetias, antequam totum ab *Uo* regnum occupetur. Id ex ipsius quoque re maxime futurum, si obstaret *Ui* regis potentiæ magis magisque surgenti. Non dubitare se, quin exinde, tot terris potitus, ad subigendum imperium universum sit animum viresque conversurus. Sed cum *Cinus* primo respueret consilium; *Paosius*, qua erat in regem fide, aliquot dies intra palatium, neque capto interea cibo nec potu, se continuit, continuo regni vicem deplorans, pietatemque ostentans in regem. Flexit animum *Cini* tanta constantia & fides; atque ad *Zuum* restituendum, expellendumque *Uum*, tandem exercitum, cui *Paosius* præerat, summisit. Ita duo quondam amicissimi, *Paosius* & *Guyuenus*, manus conseruere, donec tandem à meliore causa, quam *Paosius* sequebatur, stetit victoria; qui pulsis vi copiis *Chaum* ab exilio revocatum, ita ut prædixerat, in regnum restituit.

Confutii magisterium & labores.

Anno hujus Imperatoris decimo nono *Confutius* in natali solo regni *Lu* magister factus, publicum illud munus tanta cura diligentiaque gessit, ut regni mores brevi commutarit in melius. Plurimos abusus & hominum sese mutuo fraudantium artes, præcipue vero merca-

mercatorum sustulit. Pondera ac mensuras æquales fecit. Alendi sepeliendique parentum obsequium docuit. Maribus persuasit, ut animi candorem, fidelitatem in omnibus, eximiasque virtutes alias, feminis autem, ut simplicitatem, placidos mores, & castitatem sectarentur. In viâ reperta nisi, qui ea amisisset, nemo tollebat. Quibus aliisque rebus effecit, ut totum regnum nonnisi familia una, concors & mutuis obsequiis intenta videretur. Eosdemque mores exemplo suo in regna vicina quædam induxit; anno Imperatoris vigesimo multis meritis ad Colai regii dignitatem protractus.

Sub hæc tempora *Chingus Ci* regni Præfectus, occiso rege, regnum occupavit. *Confutius* factum non ferens, à *Lu* rege petiit, ut liceret perduellem punire, secuturis exemplum: simul bellum moliebatur. At rege salutare consilium aspernante; quia reliquis Præfectis displicuerat, dixisse *Confutium* memorant. *Ego muneri meo non defui*; Ci *rex audire me noluit, culpæ proin', quantacunque in hac lenitate inest, procul exsortem.*

Ceterum *Ci* rex modis omnibus amicitiam *Lu* regis ambiebat. Nam & illius vires ipsi formidolosæ, & suorum fides suspecta erat. Quippe tot jam bella pertæsi secessionem meditabantur; *Lu* regno cupientes se subjicere; in quo regimen perquam moderatum, & secura tranquillitas his temporibus maxime vigebat. Hujus igitur regis ut servaret amicitiam, ac simul virtutem infringeret; occupatas olim à *Ci* regibus illius regiones ultro restituit. Pacem præterea petens, subornatam cantatricem, eximia forma puellam mittit muneris loco, quæ regem amore dementatum à virtute averteret. Raro enim virtus & Venus sociantur. Hîc omnem movere lapidem instititit *Confutius*, ne rex puellam admitteret. Sed vicit virtutem libido; eaque in concubinam accepta, paulatim amoribus indulgens, mox puellæ artibus longius provectus, denique palam cupiditates solvit. Tum vero regni curam ponere, tum subditorum causas negligere, tum Præfectorum admonitiones insuper habere; plus uni mulierculæ obsequens, quam ceteris omnibus. *Confutius* indignitate

Puella exitiale donum.

rei

rei motus, magiſtratu relicto, diſceſſit è regno; indecorum ſibi ducens, libidinoſo regi ſervire; ne, cum res male procederent, imputaretur ſibi, cum luculenta jactura exiſtimationis ſuæ, quam ipſi ſummam ſummi Philoſophi nomen fecerat.

Confutii philoſophia contemta.

Scires Philoſophos eo tempore viles eſſe. *Confutius* quidem variis regibus oſtentavit ſeque ſuamque philoſophiam, exploraturus, num eorum aliquis vellet adorare decreta ſua. At miſer, unde plauſum prenſabat, probrum tulit; dictus ab illius ſeculi hominibus per ludibrium errabundus canis, qui neſcit domum ſuam. Inciderat in triſtia tempora, queis omnia bello ardebant, regibus, qui ab Imperatore deſciverant, in armis jus ſuum qualecunque quærentibus. Hinc nullus philoſophicæ quietis amor; hinc faſtidium *Confutio*, cum ſe operam inibi perdere videret, eam ad diſcipulos transferenti, ſcribentique libros, queis dogmata ſua complexus, poſteritati nobilem ſe clarumque fecit.

Nec ſolus *Confutius* à regibus & palatiis demigravit: exemplum ejus alii multi ea ætate Philoſophi ſecuti ſunt. Quorum non pauci in agris & montibus ruſticationis cauſa latebant; alii etiam ſe dementes ſimulabant, ne improbis regibus ſervire cogerentur, & inde male audirent. Sed ejus rei unum aut alterum exemplum apponere viſum eſt.

Simulata ſtultitia aulæ odio.

Accidit, ut, cum regnum *Zu* curru vectus ingrederetur *Confutius*; quidam *Sieyus* nomine ab omnibus pro ſtulto habitus, illius currum tranſiens ita caneret. *O Phœnix! ô Phœnix! ô quantum nunc eſt deformata virtus! reprehendi non poſſunt, quæ adhuc egiſti; vide, ut in poſterum quoque præclare agas omnia. Exi ab aula, exi. Qui magnos quærunt honores in aula, magna quærunt pericula.* Erat hic unus è Philoſophis malos reges fugiens, cum videret eos in gubernando præcepta philoſophiæ negligere. Cogitabat his dictis *Confutium* in ſuam ſectam trahere: ſed, cum deſcendiſſet è curru, *Sieyus* optantem cum eo colloqui, ocyus deſeruit.

Paulo poſt in duos ruſticos, prope amnem terram colentes incidit; alteri *Changcius*, alteri *Kienius* erat nomen.

erat nomen. *Confutius* ignarus, quà vado transire posset; *Zuluum* unum è discipulis, ut de transitu percontaretur, misit. *Changcius* vicissim, ecquis curru veheretur, interrogans, ubi cognovit esse *Confutium*; *non est ignotum*, ait Confutio, *qua sibi transeundum.* Innuens his verbis, ut omissa jam philosophia publica, lateret in occulto. Quod Sinica phrasi dictum emphasim habet majorem, quam latine queat explicari. Tum *Zuluus* ad *Kienium* versus, eodem modo de transitu amnis interrogat. Ille nomen à *Zuluo* sciscitatus, *Orbis totus*, inquit, *in præceps abit; quis enim retinebit, aut corriget? tu vero quando Philosopho das operam, homines perditos quærenti; potius nos sequere, qui & homines & pravos seculi mores fugimus.* His dictis semina terræ mandare perrexit. De quibus *Zuluo* se admonenti *Confutius*, *Homo sum*, inquit, *hominum consortio carere non possum, & me sociare cum bestiis. Interim quantum in me erit faciam obnixe, ut eos ad virtutem alliciam. In hac posita sunt omnia: quam si amplecteretur orbis, si bonas leges atque correctionem admitteret, nec Philosophorum aliorum indigeret, nec meæ philosophiæ institutis.*

Iisdem diebus *Zuluus Confutium* subsequebatur; sed lentius, quam ut assequeretur. Progredienti venit obviam senex, canistrum ac scipionem ferens. Interrogatus, num viderit *Confutium*; *Vos vero, qui* Confutium *auditis*, inquit, *inertissimæ segnitiæ, ac nullius laboris, etiam frugum quas consumitis, nomen ignoratis, similes magistro discipuli.* Cui Zuluus, *Parcius ista, senex, ac magis sobrie: si non sint Philosophi, doctique homines, actum est de justitia, actum de omni virtute; regnorum ac reipublicæ recta gubernatio interiit. Itane vero?* Respondet senex; *Vos adeo reipublicæ necessarii? Quid est ergo, dic sodes, quod vos primi publicam pacem ignava fuga proditis? & non potius Regum ac Præfectorum discordes animos jungitis? Hic, hic este Philosophi; sine quibus scilicet justitia, virtus, & ipsa denique respublica stare non potest. At aliud est, quod vos in fugam conjecit. Infamiam odistis, euge! philosophice! at enimvero commoda vestra plus amatis. Qui profugiunt, cum debent, ac possunt republicam prolapsam*

Objurgatio Philosophorum.

restituere, infames sunt, ac desinunt esse boni, si fuere. Si mali tantum apud reges manserint, quomodo rectos in regnis mores sperabimus? His similia possem afferre multa; sed hæc sufficiant ad notandam illorum temporum calamitatem, queis antiqua Sinarum simplicitas, & justi regiminis amor penitus refrixerat. Hinc reges qui ab Imperatoribus defecerant, nihil nisi contentiones ac bella machinabantur. Quibus malis, cum remedium non invenirent Philosophi, eorum impense multi, simul homines ac regna fugiebant, status melioris desperatione.

Anno Imperatoris quarto & vigesimo magnum & anceps bellum inter U & *Yue* reges exarsit. *Yue Chekiang* provinciam, qua respicit ad Austrum, obtinebat. Duravit autem hoc bellum, donec U regnum funditus exscinderetur, etsi variâ sæpe fortunâ pugnatum fuit. *Holius* U rex primo statim prœlio victus, occisúsque *Fuchao* filio bellum perquam iniquum reliquit; petitam tamen ab *Yue* pacem, postquam ditionis partem amiserat, certis conditionibus impetravit. Verum occisi patris injuria perpetuo eum ulcerabat; imo jurejurando se obstrinxit eam ulciscendi. Quare homini cuidam in palatio id muneris dedit, ut, quotiescunque se videret, toties exclamaret. *Num oblitus es, ô rex, patrem tuum ab* Yue *necatum?* Cui rex, *Quo pacto tantum nefas in patrem meum perpetrare ausim, ut hoc obliviscar?* Vindictæ igitur triennio imminens, ducibus interea & selectissimo milite collectis, misso cum summa potestate *Guyueno*, *Yue* regi bellum intulit. Apud *Suchen* civitatem ad arma ventum. Ingens commissa pugna; donec tandem *Yue* cedere coactus, maxima exercitus parte amissa fuga salutem quæsivit. *Guyuenus* eodem impetu & victoriam & fugientes strenue persecutus, magnum *Yue* regni tractum occupavit. *Kiucienum Yue* regem reliquias fugati exercitus colligentem *Guyueni* prævertit festinatio. Quare se viribus imparem videns, *Chungum* hominem facundum legatum mittit ad *Fuchoum*, præteritorum veniam petiturum, ac pacem; quam & æquis conditionibus impetravit; multum licet contra nitente

Vltionis inculcata memoria.

Guyueno.

Guyueno. Huic enim placuerat victoriam prosequi & usquequaque debellare *Yue* regnum. Itaque sententiam suam exponit regi epistola hujusmodi. *Si rex volebat esse pius, & clementiam in hostes exercere; occisi patris vindicta erat post bellum ponenda. Nulla enim res est, quæ magis virtutem augeat & ornet, quam acceptæ injuriæ contemtus. Sin animus est omnino vindictam sumere atque explere odium; cur in medio sistis cursu? ad finem usque procedendum, ut conquiescat ira. Posse ac nolle obtinere hostile regnum; id enimvero est contra fatum ire, felicitatem odisse, indulgentiam Cæli negligere, inimicos augere. Vereor magnopere, ô rex, ne te tam lenti consilii postea, sed nequidquam, pœniteat.* His aliisque rationibus *Guyuenus* regem suum ad persequendum bellum hortabatur. Sed ille in mitiore sententia perseveravit. Quo cognito *Guyuenus* ut erat acer & perspicax ingenio, regem præsagio territurus; *Quandoquidem ergo*, inquit, *me non audis, ô rex; scias velim non intercessuros viginti annos, cum* Ye *rex teque ac tuo regno faciet, quod ei tu facere nunc nullo negotio potuisses.* In annum hujus Imperatoris quadragesimum primum incidit mors *Confutii* philosophi, postquam tres & septuaginta vixit annos. De cujus dogmatis atque doctrina, quæ adhuc est apud Sinas in veneratione usque, pauca dicenda duxi. E prima primi libri sententia totius philosophiæ fundamentum eruitur. Ea sic habet. *Magna, sive magnorum virorum doctrina in eo posita est, ut, cum quisque seipsum perfecerit, alios quoque perficiat, sit ut omnes unum, hoc est, summum bonum consequantur. Sed suiipsius perfectio in eo consistit, ut quisque lumen naturale in se accendat clarumque reddat, ita, ut à lege naturæ præceptisve à natura insitis nunquam exerret. Quod quia sine vera rerum cognitione scientiaque fieri non potest; inde philosophiæ danda est opera, per quam, quæ agenda, quæque fugienda sunt, scientiam habeamus. Hac scientia consilia nostra dirigimus; hac voluntatem, hoc est, utriusque actiones perficimus, ut nihil sentiamus, nihil velimus, nisi quod est rationi consentaneum. Exinde corporis etiam existit sensuumque perfectio & in omnibus externis actionibus apta ex-*

Confutii doctrina.

virtute constitutio ; quæ nunquam proventura est, si non è bona mente, velut è fœcunda terra, efflorescit. Quia vero tria ponit ceteris magis præcipua, Cælum, hominem, terram ; hinc triplicem quoque scientiam facit, cælestem, humanam, terrestrem. In cælo terraque noscenda scientia naturalis occupatur. Hinc Sinæ Philosophi de spirituum bonorum ac malorum natura, de rerum principiis, de generatione & corruptione, de cælorum siderumque motibus, de quatuor temporum varietate, de agris eorumque situ, aptaque ad culturam divisione, deque aliis multis multa disputant. In homine autem instituendo tota est moralis scientia. Illi quà societatis est appetens, assignant gradus quinque, de quibus agunt fusissime. Primum patris & filii ; alterum viri & uxoris ; tertium regis & subditi ; quartum amicorum, ubi tractant de amicitia ; quintum denique fratrum faciunt. Hos quinque gradus vocant magnos, & cardines aliorum. Agunt dein' de parvis gradibus, qui ad visitantes, tractandosque hospites, morum item civilitatem atque modestiam, ac totius adeo corporis decentem compositionem pertinent. Horum autem graduum tria millia esse affirmant.

Triplex scientia.

Præterea tractant de tribus virtutibus præcipuis, prudentiâ, pietate, ac fortitudine. Ait autem *Confutius*, prudentia ritus omnes sciri atque cognosci ; fortitudine exerceri atque expleri ; pietate denique nos illis conjungi ac velut inseri. Sed pietatis nomine non intelligunt Sinæ solum amorem in *Deum*, parentesque ac seipsum ; verum in omnes homines. Et hinc est, quod virtutem cordis eam definiant, & regulam amoris, qua de omnibus bene merendo, eos decenter tractemus. Multa insuper est philosophia Sinica in explicanda justitia, fidelitate, atque illa virtute, qua alterius animum metimur. Hinc frequens illud *Confutio* totidem fere verbis: *Ne facias ulli, quod pati nolis.* Et in hoc summam perfectionem constituit. Qua de vindicta differit, inimicis benefaciendi studium nec probat, nec improbat. Idque non aliqua animi ab heroica virtute abhorrentis mollitie ; sed ut appareret magis in modo amicos inimicosque tractandi

Pietatis nomine quid Sinæ intelligant?

ctandi differentia, his nihil mali faciendo, illis multum boni. Addidit tamen, æquo animo ferendas injurias esse hactenus quidem, ut nulli faciam male, quia ab illo offensus fuerim; sed ut eodem modo sim erga amicum atque inimicum affectus. Quod ego *Confutium* in eam partem dixisse autumo; si forte par esset contra reipublicæ aliasve leges utriusque crimen.

Deum verum agnovisse perquam est verisimile. Nam eo tempore nec erant apud Sinas idola, nec eorum cultores; unum Cælum venerabantur; ipse quoque rationem à Cælo nobis infusam, quodque in Cælo est, esse sine figura perfectissimum ac summum, asseruit. Adhæc à Cælo puniri malos, & se, si male ageret, ab eodem puniendum confitebatur. Nec probabiliter dici potest, materia constans Cælum intelligi voluisse; sed eum, qui Cælum à se conditum sedem sibi legerit, ubi singulari atque augustiore modo fulgeret ejus majestas. Nemo enim Philosophus admiserit à Cælo aspectabili naturam rationalem nobis infundi.

Multa alia eaque præclara ex *Confutii* libris afferre possem; sed non sunt hujus loci. Vnum tamen omittere non debeo quod mihi Philosophus quidam Sinensis, & ille Christianus, ex ultima sententia libri *Chuncieu* à *Confutio* scripti probavit magna mea voluptate atque admiratione; *Confutium*, prævidisse verbum carnem futurum, idque non dubia spe præcepisse, quin & annum in Cyclo Sinico, quo futurum esset, cognovisse. Id autem ex hac historia, quæ in eo, quem dixi, libro extremo refertur, sic mihi ostendit. Anno hujus Imperatoris trigesimo nono, qui fuit Cycli trigesimi septimi quinquagesimus septimus *Kengxin* dictus, forte *Lu* regis venatores extra portam urbis occidentalem, animal rarum *Kilin* nomine, sed hoc solo notum apud Sinas, captum occiderant. Constanti fama celebrabatur, cum visum esset animal ejusce prodigii, successurum magnæ sanctitatis heroëm, summæ, quæ posset orbi contingere felicitatis nuncium. Id ergo ubi nunciatum est *Confutio*, ingenti suspirio pectus concutiens, *Quis te advenisse* Kilin *dixit? quis te advenisse* Kilin *dixit?* ingeminavit.

Confutius Christum futurum hominem prævidisse videtur.

 vit.

vit. *Iamjam doctrina mea extremum ſpectat, jam finem habet, cum tu adveneris.* Hæc ubi dixit, averſo ad parietem vultu effuſiſſime flevit.

Kilin quale animal. Notandum vero *Kilin* Sinis appellari placidiſſimum ac manſuetiſſimum animal, quod neminem lædat, nemini malum inferat, imo nec mortem offerentibus noceat. Hinc ille Chriſtianus affirmabat, geminum vocabulum, quo nobis Agnus *Dei* ſignificatur, per *Kilin* Sinice explicari poſſe. Nam Agni nomen Sinarum ſuboffendit aures, quod in eorum lingua nulla ſit Agnum inter & hœdum diſtinctio. Ex eo igitur, quod illi ipſi characteres anni, quo *Kilin* occiſus eſt, annique nomen *Xengxin*, cum eo, quo Servator noſter poſt annos quadringentos & ſeptuaginta quinque natus eſt, prorſus conſentiant; hinc iſtum annum *Confutio* cognitum eſſe conjiciebat. Quod autem fleverit, id animi gaudio abundantis, quo in adventu Sancti ſanctorum per *Kilin* ſignificati afficiebatur, impetum fuiſſe. Quod exinde nihil ſcripſerit, librumque de regum correctione affectum, nondum plane confectum hic finierit, & ſuam doctrinam ceſſare dixerit; ſignificabat adveniſſe verum legiſlatorem, qui bella, qui turbas omnes componeret, cui omnes Philoſophi ſectæque cederent. Quod denique *Kilin* occiſus, ex eo fortaſſe Servatoris necem conjeciſſe; præſertim cum occiſus ſit ad portam occidentalem, extra quam *Ieſus Chriſtus*, ſicut ovis ad immolandum ductus eſt, cruci pro ſalute generis humani affixus, immerita morte occubuit. Hæc mihi Sinenſis Philoſophus, ego lectori judicanda relinquo.

Magna Confutii exiſtimatio. Quanti vero æſtimatus apud Sinas *Confutius*, quantæ authoritatis fuerint ejus libri; ex eo intelligas, quod aliquid eorum, quæ dixit, quæque ſcripſit, in dubium revocare, vel immutare ſit nefas. Illum ut abſolutiſſimum Philoſophum habent; illum totius imperii magiſtrum atque doctorem venerantur; illius libris tantum deferunt, ut duobus verbis, ipſe dixit, omnia è contrario diſputantium argumenta cedant. In ſingulis civitatibus magnificam illius honori exſtruunt Academiam; ſed unam duntaxat; intra mœnia. In

quo

quo ab Idolorum templis discernitur, quæ & plurima, & multis in locis ædificantur. Statuam illi non efformant, sed solum nomen literis aureis exaratum Academiæ fronti superimponunt; cui honores habentur, qui vivis magistris solent. Ad eam nec semper patet accessus, nec omnibus; literatorum est hæc prærogativa, nec nisi statis diebus. Contra idolorum fana semper sunt & cuilibet aperta. Vnde prona est conjectura, *Confutium* ab eis non coli numinis loco, sed observantia, quantum ipsius virtus & eruditio meruisse visæ, neve ipsi adversus eum, ut unicum totius regni præceptorem ingrati esse videantur.

Honor Confutii posthumus.

Principem familiæ *Confutianæ*, quæ adhuc floret, continuo reguli dignitas velut hereditario jure sequitur, Imperatorum tamen beneficio. Præterea civitatis ejus, in qua natus est *Confutius*, summus Præfectus ex illius stirpe semper est arcessendus. Denique omnes ipsius posteri gaudent privilegiis magnis & singularibus, eo solum nomine, quod sint oriündi è *Confutio*, maximique fiunt ab omnibus. At licet tot jam seculis, inclinante se ex alio in aliud fortuna, magna sit rerum facta commutatio; istius tamen familiæ privilegia sunt accisa nunquam. Tanta est Sinis referendæ gratiæ cura erga illum, à quo doctrinæ atque philosophiæ præcepta acceperunt majores sui. Fatendum est quidem, Sinensibus Philosophis nostros longe antecellere scientia, præsertim ea, quæ in solius cognitionis voluptate quiescit; huic tamen uni major honos apud Sinas, major etiam privata utilitas provenit ab eruditione, quam fortasse apud nos literatis omnibus. Ex quo intelligitur, cum illius doctrina fuerit infinitis propemodum partibus inferior atque abjectior, quam istius seculi; Europæos tamen erga præceptores esse magis ingratos quam Sinas. Dicas fortasse hunc solum apud eos Philosophum extitisse; unde non mirum tantis honoribus ornatum esse. Non est ita. Nam nec alii quamplurimi defuere, nec desunt adhuc; nullus tamen unquam eo felicitatis processit. Addam hoc loco brevem panegyricum paulo post mortem ejus à discipulo quodam scriptum, & ad

verbum, qua licuit, translatum, ut styli etiam Sinici energiam videamus. *Yenyuenius* ille fuit, qui cum de magistro suo loqueretur, suspirans gemensque dixit. *Quanto altius attollebamus oculos, tanto longius aberat Confutii virtus; quanto magis eam penetrabamus, tanto erat solidior atque impenetrabilior. Primo aspectu æstimantibus communis ac vicina videbatur; at repente longissime à nostra distantem cognoscebamus. Magister noster pulchre atque ordine homines docebat; nostram scientiam continuo minorem reddebat; compendiaria ritus omnes tradebat. Optabam sæpe ab illius doctrina discedere, nec poteram; omnes ingenii nervos intendebam, ut aliqua intelligerem, aut optans longius progredi viam. Nemo enim pervenire ad Confutii virtutem potest, uti nec admota qualicunque scala cælum ascendere.* Multa brevitatis gratia prætereo, ut ad nostros Imperatores redeamus.

XXVI. Imp. YUENUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 38. *anno* 3 *ante Christum* 475.

Yuenus acceptum à *Kingo* patre imperium sanctissime administravit, & avitis legibus usquequaque consentaneè. Insigni pietate, benignitateque in populum pari, à subditis juxta ac regulis amabatur. Hinc ex istis plerique omnes ultro ad obsequium rediere; præcipue qui Orientem versus imperitabant. Unde imperatoriam majestatem utcunque suo splendori restituit; & si diuturnius obtigisset imperium, spes erat, fore, ut jacentem rempublicam Sinicam denuo excitaret. Sed magna raro senescunt. E regulis omnibus, de quibus modo dictum, unus rex *Lu* reflorescentis imperii fortunam infregit, renuens Imperatoris clientem se profiteri. Quare tanquam rebellem proscripsit, inaudito in eum diem exemplo. Imperatoris causam non segniter adjuvit *Kius Lu* regis Præfectus, qui adversus suum regem rebellis multis prœliis ac proditione tandem *Lu* regnum pene totum occupavit. Hic missis legatis ac muneribus petens ab Imperatore, ut, quod vi obtinuerat, jure possidere fas esset; id facile accepta fiducia impetravit. Neque hic Imperatoris

Prima reguli in Sinis proscriptio.

stetit

ſtetit felicitas. Nam paulo poſt U & *Yue* regna fiduciariæ quoque poſſeſſionis eſſe cœperunt. Ea res acta in hunc modum.

Kiucienus Yue rex impetrata, ut diximus, ab U rege pace, ad reliquas ſibi terras juſte atque legitime regendas animum applicuit; in eo totus, ut afflictas bello vires recuperaret. Itaque veteranis militibus novos addere, contentaque & aſſidua diſciplina utroſque habens, ipſe armorum tractationi veluti gregarius aſſueſcere. Ita non paucos annos conſumſerat, cum affertur nuncius, *Guyuenum* ab U rege rei militari præfectum obiiſſe. Iamque rem ſuam eo loci eſſe videns, ut U regi bello par eſſet; collatis cum eo ſignis, amiſſas primo terras recuperat. Altero deinde conflictu iterum victor, ipſum regem fuga elapſum in urbe *Sucheu* obſidet. Hic U*us*, ubi ſe captum magis quam obſeſſum vidit eſſe, per legatum pacem petit. Nec abhorrebat ab ea *Kiucienus*; natura propenſus ad miſericordiam, & olim ab illo, cum in iiſdem eſſet anguſtiis, impetratæ pacis memor. At conditionibus *Fanlius* obſtitit egregius bello dux, & armorum felicitatem proſequendam ratus, *Paucis abhinc annis*, inquit, *favente Cælo tuum regnum erat in* U *regis poteſtate, ſi voluiſſet eſſe felix. Nunc, ubi bonitatem illius neglexit, in has anguſtias incluſus eſt. Cave ſis, ne & tu Cælum offendas; quod dat, accipe, regnumque de manibus elabi ne ſine:* Mutatus his & aliis rationibus rex, & abjecto pacis conſilio, arctiori obſidione U*um* premit. Qui proinde omni ſpe abſciſſa, cum effugium non videret, ne vivus in hoſtium veniret manus, mortem voluntariam ſibi concivit. Ergo *Kiucienus* occupata urbe, *Fanlio* ad totum regnum debellandum, & in ſuam poteſtatem redigendum ſummæ rerum illic præpoſito, ipſe *Kiang* Cæruleumque flumen trajectus, ad Imperatorem videndum tiumphantis ſpecie contendit. Apud *Siucheu* civitatem *Ci* & *Cyn* reges obviam ei procedebant; à quibus exceptus Imperatoris nomine, ut in ejus fidem ſe clientelamque conferret, invitabatur. Nec ille cunctatus, ſub imperio *Yeuni* ſe obedienter fore promiſit. A quo benigne ſimul ac magnifice

acceptus, clarisque titulis & honorum insignibus excultus ad suum regnum revertitur, leges Sinicas secum atque instituta deportans. Itaque *Kiucienus* primus fuit, qui ingentes illos terræ tractus, qua se *Chekiana* provincia diffundit, & *Nanking* Sinico Imperatori tributarios fecit.

Fortuna faventis excellens fuga,

Interea rem strenue gerit *Fanlius*, totam regionem occupando, &, qui erant ab *Ui* exercitu reliqui, ad internecionem cædendo. Verum nunquam fortior visus, quam cum se vicit ipsum; quippe fortunam sibi minime faventem suspectans & exosus, illam sibi ludendam prius putavit, quam ab ea ipse luderetur; exemplum vel in Christiano, nedum in Ethnico prorsus obstupescendum. Videbat se apud *Yue* regem fama supra modum, opibusque crevisse; reputansque secum prudentissime, non posse se stare sine casu, collectis, quæ poterat, in regnum *Ci* fugam intendit. Ibi latere se posse rebatur, mutatoque nomine reliquam vitam privatum & in quiete transigere. Sed enim virtus ubique seipsam vel invita prodit. Agnitus enim à rege, atque in regiam invitatus, summam præfecturam, multum licet obluctans, sumere coactus est; toto regno tantum sibi hominem gratulante, uno ipso in communi lætitia mœstum silentium tenente. *Scio*, inquit, *fortunam nec diu nec uni pronam comitari. Id ego quoque malo meo experior, quem rerum omnium ipsiusque patriæ fastidientem, in exterum regnum contumaci favore prosequitur, jactans ad honores, quos si me intemerate amaret, eripere debebat. Nunc profecto tristis aliquis me casus manet, nimia felicitate laborantem, & in tanta famæ celebritate patentem invidiæ.* Has ob causas ordinatis rebus quam secreto potuit, capta denuo fuga, & adscito alio nomine, in agro apud figulum delituit, securus fortunæ, rotamque ipsius, in figuli rota bene ac sapienter irridens.

qua tamen fugientem insequitur.

Iterum repudiata fortuna.

Ejus in alium savities.

Non ita sapuit *Chungus* ejusdem *Yue* regis Præfectus, qui proximum à *Fanlio* dignitatis gradum tenebat; ille inquam, cujus consilio ac prudentia victus *Yue* rex ab *Uo* pacem impetraverat. Nam postquam ad summam gloriam venerat, nescio cujus criminis

minis

minis reus, à rege jussus est sibi ipsi ferro jus dicere. Paruit, ambitiosa morte defunctus. Quippe Sinarum reges hoc habent in usu, jam olim frequentatum, ut, cum aliquem Præfectum morti addicendum putant; honoris ergo tribuant ei, ut sua sibi manu vim afferat, ne cadat aliena: quod in probro exstimatur. Mittunt igitur gladium vel funem aurea capsula sigillo regio munita inclusum, reo, cum mandato, ut suspendat se, vel feriat; contestantes, id in honoris gratiæque singularis argumentum illi exhiberi. *Tristis honor ultronea mortis.*

XXVII. Imp. CHINTINGUS.

Imperavit annis XXVII.

Chintingus à patre imperium, imperioque pene restitutam dignitatem per manus accepit; pulcherrimo cognomento castus Imperator dictus, quod mortuæ conjugis servata fide permanserit in cœlibatu. Mirum rarumque factum. Nam apud hanc gentem Magnates regesque nullam libidinem respuunt; in tantis divitiis & honoribus unas voluptates ad beatitatis apicem sibi deesse rati. Sunt enim utplurimum Athei, & quia post hanc vitam nullum judicem timent, omni scelere cooperti; unde nullus eis pudor sanctus, nullus torus illibatus, nulla libido execrabilis; cujus exstimulati furiis, ad eam explendam omnem lapidem movent. *Cyclo 38. anno 10. ante Christum 468. Castus Imperator.*

Iisdem annis regnum *Cyn* Præfectis in regem consurgentibus prope funditus eversum est. A sex authoribus orta primum rebellio, in tantas angustias conjecit regem, ut regno una cum anima tandem amisso, tota insuper ejus familia cognatioque sit extincta. Inde coorta inter sex rebellionis duces de obtinendo toto regno contentio in bellum exarsit; quod vario eventu gestum, totam fere *Xansi* provinciam & *Peking* ex parte, qua occidenti adversa, excidio dedit, duobus etiam perduellium omnino sublatis è medio. Quatuor reliqui regionem inter se partiti, eam quisque partem, in qua cum exercitu erant, tenuere. Hinc quatuor facti re- *Rebellio regiam familiam exscindit.*

reges; primus *Chipeus*, secundus *Han*, tertius *Chao*, quartus *Quei*, de quibus multa in loco.

Fratres hostes. Moritur interea Imperator, relictis filiis jam adultis tribus *Kiucieo*, *Xocieo*, *Queio*. Isti non tam fratres, quam hostes fuere; cupidine dominandi alium adversus alios armante. Nec aliter jurgia sunt quam parricidiis sopita. *Kiucieus* enim ætatis prærogativa primo electus, tertio post mense à *Xocieo* trucidatus; hic imperium evadens, cum inaugurarетur, *Sus* dictus, parricidii pœnas brevi dedit. Nam quinto tyrannidis mense à *Queio* fratre victus bello, necatusque, quantum facinus admisisset in majorem natu debuit à minore discere; magna imperii parte hujus sequente fortunam. Ita imperium fuso duorum fratrum sanguine devolutum est ad *Queium*, qui ubi sceptra capessivit, appellatus est *Caus*, mihi trigesimus familiæ Imperator, quod ab octavo & vigesimo duo fratres intercesserint.

XXX. IMP. CAUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 38. anno 38. ante Christum 440.

CAus igitur occupato per parricidium imperio, ejus majestatem multum imminuit, regulis non paucis obsequium rumpentibus. Et est notatu dignum, quod Sinici scriptores referunt sub hæc tempora Martem ad coustellationem *Sin* dictam pervenisse, quæ nostro seculo à tertio gradu Sagittarii usque ad gradum vigesimum ac paulo amplius extenditur. Et quoniam in *Yui* Imperatoris divisione terris, quas *Sung* rex habebat, dominabatur hæc constellatio, *Kingcungus* ibi terrarum tunc rex, quam qui maxime de tali conjuratione sollicitus, astrologos consulit, quidnam portenderet. Illi respondent vel Colao malum aliquod, vel toti populo calamitatem annumve sterilem promitti. Tum rex ingemiscens, *In meam perniciem, inquit, si quod imminet Colao, redundabit malum. Hic adjutor meus, hic monitor fuit: hoc fulcro innixa respublica adhuc stetit. Si vero populus calamitatem accipiet, illius ego quonam modo expers ero, cum*

Pietas regis in plebem.

pro-

probus rex fortunam subditorum suam existimare debeat? si denique annonæ charitas impendet, quî ero auxilio fame tabescentibus? quî tuebor nomen regis, si meus nequeo dextram porrigere? Præclara & plena pietatis oratio; qua Astrologus audita, *Cœlum quidem*, ait, *altum est & longissime disjunctum à nobis; nihilo tamen secius audit humilia. Isthac tua pietate, rex, profecto efficies, ut hac tempestas in caput tuum promissa, moderante Cœlo vertat in melius.* Simul his Martis circulum observans, ubi tribus gradibus mutatum vidit, hoc regia pietate factum asseruit. Ita regem ab inani timore, à vanitate suum vaticinium liberavit.

Martis sidus in gratiam regis retrocedit.

Paulo ante hæc tempora *Lingcungus* regni *Quei* rex mortua conjuge ad secundas nuptias processit, ducta in matrimonium improbissimæ libidinis femina: de qua mihi tacendum arbitror, ne inhonesta narratione castæ aures feriantur. *Queius* certe *Lincungi* è priore filius, turpitudinis impatiens, necem ei moliebatur. Illa contra novercali armata odio, falsis criminibus privignum apud regem arcessere, atque eousque urgere, ut profugere coactus sit, *Cheio* parvo filio in regia relicto. Interea mortuo regi nepotem populus substituit; promtam bello materiam. Nam *Queius* à filio præreptum sibi regnum indigne ferens, jus suum armata manu prosequi statuit. Et faciebat spem certam victoriæ tum causa, tum multorum auxilia, quos inter & *Zuluus* olim *Confutii* discipulus erat. Ergo ingenti collecto exercitu regnum invadit. Occurrit illi armata manu filius; multisque commissis prœliis tandem à filio pater vincitur, tanta clade affectus, ut ejus vix nuncius superesset. *Queio* dein etiam extincto, *Zuluus* desperatis rebus, seipsum interfecit. Quod ei *Confutius* sæpe prædixerat, violenta scilicet morte decessurum; & hujus rei capiebat omen ex illius audacia ingeniique violenti fervore.

Noverca odia.

Bellum patris cum filio.

Aliter aliam novercam *Minzukienus* & ipse *Confutii* discipulus sibi demeruit. Obsequio promtus, odiumque novercale doctus etiam in amore flectere. Produnt historici Sinenses eum admodum iniqua domi noverca usum esse; cui de filiis suis unica erat cura,

Amor novercæ tolerantiâ procuratus.

cura, de privigno nulla. Hunc pater, ſicut mos illorum temporum ferebat, ad currum, quo vehebatur, regendum admoverat. Forte accidit, ut hieme ob magnitudinem frigorum habenas tractare non poſſet; interrogatus cauſam à patre, ne ſe purgando novercam accuſaret, obticuit. Ille tamen advertit implicatum aptumque tempori reſponſum. Reverſuſque domum, & uxoris filios concinnè veſtitos videns, repudium meditabatur. Et jam domo eam ejicere parabat; cum *Minzukienus* patrem ſagaci dicto interpellans, *Compeſce, pater, hunc impetum*, inquit. *Si enim hac ejecta tertiam duxeris; non unum tunc, ſed tres domi filios habebis pereuntes frigore.* Hac ratione non patris modo, verum etiam novercæ amorem ſibi conciliavit.

Argute ac moderate dictum.

Iiſdem temporibus regno *Ci* nova belli tempeſtas incubuit, multorum adverſus regem rebellione. Sæpe nec ſegniter regem inter ac perduelles pugnatum, donec tandem familia regia una cum rege deleta, intruſus eſt alienus. Inter perduelles eminebat integra familia *Tien* dicta, quam adfirmant authores innumerabili pene filiorum ac nepotum turba, nec minus divitiis pollentem, quin imo ipſo rege iſtis ſuperiorem fuiſſe. His animos hominum ſolicitare, petentibus alimenta & fruges, quantacunque menſura vellent, mutuas dare, ac ſine moleſta exactione recipere. Sic populi, præcipue vero egentium benevolentia ſibi obnoxia, in tantum crevit, ut omnes tam prolixe meritum de publico regem optarent. Ingens enim, etiam ad obtinenda regna, momentum eſt, benefeciſſe. Hinc audacia tumens animiſque hæc familia, in regem velut importunum inſurgit, necatque. Perduellionis autem ut à ſe dimoveret infamiam; regis occiſi filium faſtigio imponit, addito, qui Colai munere fungeretur, ejuſdem filio, quo ſpecioſius fallerent. Nam præcipuis præfecturis per filios ſuos ac nepotes occupatis, ipſa totum mox regnum invaſit, ſolo nomine regi relicto.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER QVINTVS.

XXXI. Imp. GUEILIEUS.

Imperavit annis XXIV.

QVi ſequuntur anni ferme trecenti, queîs imperium penes familiam *Cheuam* fuit, hiſtoricis Sinenſibus triſti appellatione *Anni Bellorum*, ſive Regulorum contentio inſigniuntur. Hi namque atrocius quam unquam alias inter ſe depugnavere; cum quiſque nullo æqui & iniqui diſcrimine ſibi palam imperium armis ambiret. Nulla fidei, nulla Imperatoris amplius habebatur ratio; cui præter nomen nihil erat relictum. Amiſſis enim paulatim provinciis, hæc familia funditus interiit; alia introducta: nova quoque multis in rebus forma reipubl. conſtituta eſt; ut videbimus. *Cyclo 38. anno 53. ante Christum 425.* *Anni bellorum.*

Gueilieus ergo *Chai* filius poſtquam obtinuit imperium; novem illa vaſa ab *Yuo* Imperatore fuſa è cupro, arcana quadam vi contremuere: quod imperii collabaſcentis omen habitum. *Omen à vasis novem trementibus.*

Sed *Chao* adhuc imperante res accidit hoc loco non prætereunda. *Kienzius* regulus jam ſenex, utrum è duobus filiis ſucceſſorem deſtinaret, ambiguus, utrinſque indolem inſpexit hoc experimento. Binos libellos optimis præceptis refertos deſcribi juſſerat ejuſdem prorſus exempli. Singulis unum partitus mandavit, ut ſedulo volverent traderentque memoriæ. Lapſo præfixi temporis ſpatio ambos ad ſe vocat. Interrogatus primo *Peluus* (hoc erat filio natu majori nomen) de libello deque contentis in eo ſententiis, haud ſane pulchre ſtetit. Nam & librum amiſerat, nec unam ex eo ſententiam memoriæ mandaverat. Tum pater ad *Uuſioum* filium minorem verſus, eodem modo interrogat. Hic & librum, quem diligenter *Explorata filiorum indoles à patre.*

genter servarat, ostendit; & omnes sententias enumeravit. Mox, ne in fratris veniret manus, inflammavit libellum, quod diceret suam sibi memoriam sufficere. Atque hoc vel in parentem obsequio vel discendi studio successionis jus fratri præripuit. Hunc enim regni successorem pater, omisso majore filio velut inobsequente, declaravit.

Ex iis quatuor, qui regnum *Cin* armis subactum sunt inter se partiti; *Chipeus*, audax & inquies animo, nec non multiplici victoria insolens, postquam multas occupavit terras; elatus, tres reliquos impune spernebat. Totum proinde regnum in deditionem redacturus, inferre bellum parabat unus omnibus; nisi mors interveniens destinata dissipavisset. Reliquit tamen *Chisiangum* mali corvi malum ovum, quod ajunt. Hic truculentius etiam se, quam pater gerebat ac superbius, omnes alios præ se despiciens. Forte *Kangtius Hengtius*que, ille *Han*, iste *Quei*, reges, & una ipse convivium inierant ad regni confinia; cum inibi supra superbiam & audaciam vino calens, probris *Han* regulum ac *Tuonqueium* summum ejus Præfectum procacibus verberare cœpit. Indignantibus cunctis solutoque convivio, *Chisiangum* domum reversum *Chiqueus* illius affinis objurgandum ratus, *Si, qui præest aliis*, inquit, *observantiam nihil ad se pertinere modestiamque credit; næ is magnopere decipitur, eumque damna ingentia calamitatesque manent.* Tum superbe atque adeo stolide Chisiangus, *Damna, quæ minaris ac calamitates ex me uno pendent. Si damnum ego ipse mihi non intulero, quis audet inferre?* Chiqueus contra, *Si princeps parvis etiam in rebus caute atque circumspecte agit; parum quidem capiet detrimenti. Nunc, ô rex, ubi temere nullaque causa probabili & in regem, & in summum ejus Præfectum contumeliosus fuisti; absona sane res est prudentiæ tuæ: pariaque metuas necesse est.* Hîc ille multo quam ante superbius & abscise? *Ain' tu? timenda mihi talio? timendus regulus? timendus Præfectus? ego vero neque hos neque illam timeo; abstineat ille, per me licet, ab eorum offensa, qui timet.*

Fastus regis repressus.

Neque

Neque hactenus ejus intemperantia ſtetit. Tanquam *Kangtium* regem obnoxium ſibi feciſſet injuria; legatum miſit, qui ſuo nomine peteret oppidum ditioni ſuæ vicinum, non alio jure ſubnixus, ſed quærens undique materiam belli movendi. Cunctantem jus ſuum adeo iniquo exactori cedere, *Tuonqueius* adhortans, *Satius eſt*, inquit, *ac pio juſtoque rege dignum, homini turbulentiſſimo unum oppidum dari, quam populum vexari bellis; nec, ut partem retineas, totum regnum ſubjici periculo. Bellum hoc oppido redimes, & ejus jactura ſatiabis avarum animum; cujus alioquin eſt, nunquam ſatiari. Nec enim dubitandum, quin, ubi voluntate tua potietur hoc oppido, aliis quoque regibus, incubitura ſit importuna cupiditas; cui vel obſequendum erit, vel habendum bellum. Tum tu alienæ calamitatis eventum ex alio proſpicies ſecurus, & prout tempus feret, rebus tuis ac regno providebis.* Valuit apud *Kangtium* Præfecti non tantum conſiliantis, ſed etiam vaticinantis oratio. *Prudens conſilium Tuonqueii.* Vix enim traditum erat oppidum *Chiſiango*; cum aliud ab *Hengtio Quei* regulo per legatum petiit. Huic jam decretum erat, negare, quod petebatur; ſed à *Ginchangio* Præfecto ſalubriora doctus, animum flexit. *Item alterius* *Equidem inficias ire non poſſum*, ajebat ille, *ſi tam vecordi ſis animo, ut ſine cauſa cedas alteri, quæ tua ſunt, è re tua vel dignitate nequaquam fore. Si tamen jus tuum ab homine truculento nonnihil accidi patiere; duo potiſſimum efficies, è quibus haud mediocre tuis rebus emolumentum acceſſurum eſſe ſpero. Primum enim* Chiſiangus *omnium ſubibit odium, intolerabilem faſtum, & ad ſe aliena rapientis proterviam exſecrantium. Tu contra, quod alterum eſt, tuis Præfectis, tu populo rex pius, rex juſtus, rex ſapiens ſalutabere; tu amor eris omnium, qui minui ditionem tuam malueris, quam populum formidare bellum. Ita concordibus animis juncti, cum feret uſus, à tam pio rege ſtabunt omnes; ita tibi loca cetera belli ſecuriora erunt.*

Poſteaquam ergo *Chiſiangus* & hoc oppidum obtinuit; lætus quidem potentia, cui omnia tam erant prona, ſed quod nulla dum belli fulgeret occaſio, inquietus, quod à duobus jam extorſerat, expoſtulavit

 à tertio.

à tertio. Is erat *Usious* rex *Chaus*, juvenis prudens & animo forti; cumque de fama sua videret agi, si priorum regum sequeretur exemplum, legatos infecta re dimisit. Simul ad bellum se comparat. *Chisiangus* ex adverso, quod mireris, in auxilium *Changtio Hengtio*que vocatis in *Usioum* movet. Is animose primo reges tres excepit; dein vero gnarus duos regulos abalienatis animis esse à *Chisiango*, statuit non manu, sed consilio vincere. Ad urbem ergo *Cinyang* cum exercitu se recepit, quam grandi annonæ copia, omnique armorum genere munitam adeo pugnaciter tuebatur, ut nunquam impressionem facere sit ausus *Chisiangus*. Quare fluvio deducto tentat eam aquis mergere, sitam in humili loco, consilioque præsenti opportunam. Atenim ea de re commonefacto à duobus regulis *Usioo* expeditum fuit urbem ab aquis incolumem servare, civium ac militum suorum industria & labore ductis fossis ingruentem fluminis vim alio divertentium. Tum ad regulos, hoc magis obnoxios sibi, quod coacti sequerentur *Chisiangum*, eique hoc etiam nomine offensi essent; *Changmengtanum* Præfectum fidum inprimis hominem mittit. Qui cum non sine vitæ discrimine, concubia nocte, natando flumen superasset; ad regulos eadem nocte admissus, quæ habebat in mandatis; exposuit. *Nostis*, inquit, *vetus dictum*, *præcisis labiis dentes obrigescere. Sic vobis futurum creditote*, *si auxilio vestro rex meus à* Chisiango *vincetur*, *haud mitius in vos consulturo*, *quam in illum.* Hæc aliaque prolocutus consilia cum eis agitat de modo ac die, quo eum perditum irent. Queis constitutis oppido lætus, quà venerat, ad regem suum natando rediit. Vbi ergo præstituta dies illuxit, *Usious* delectam militum manum ex condicto emittit in custodes aggerum, queis flumen erat in urbem derivandum. Transitum ad ulteriorem ripam reguli jam per collusionem straverant. Quo cum primum evasere; custodibus obtruncatis dejiciunt aggeres, aliisque fossis flumen magno impetu aquarum in hostilem exercitum haud sane robustum deducunt. Hic milites, *Chisingiangi*, malo inopinato oppressi, confusisque

Conspiratio in Chisiangum.

Proverbium.

ſiſque ordinibus, dum eluvionem certatim effugere contendunt, à duorum regulorum copiis, & *Uuſia-nis* inſuper erumpentibus ex urbe, tanta ſtrage lacerati ſunt, ut nec nuncius illius ſupereſſet. Ipſe quoque *Chiſiangus* intolerandæ ſuperbiæ ſuo interitu pœnas dedit. At non unius tyranni ſanguine parentaverat *Uuſious* iracundiæ ſuæ; ſed calentem adhuc victoriam urgens, omnem *Chiſiangi* ditionem ſuæ poteſtatis fecit, eique conſanguinitate propinquos omnes undique conquiſitos exſtinxit. *Chiſiangi* cranium pretioſo illo Sinenſi glutine, quod & rebus nitorem affert, & à corruptione defendit, illitum adhibuit pro poculo; quod extremæ vindictæ ſignum eſt apud Sinas. *Cranium hoſtile pro poculo.*

Verum quia mortalium etiam peſſimi ſuos fautores habent; unus è *Chiſiangi* Præfectis *Yuiangus* nomine, cranium ſui regis verſum in poculum vehementer indignatus, *Uuſioi* morte factum vindicare decrevit. Nec diu cunctatus immiſtuſque famulitio palatino, famulum & ipſe ſimulat; occultanſque ſub veſte pugionem, ubique animum intendit in occaſionem, incautum regem feriendi. Prius tamen, quam conficeret ſcelus, agnitus, fuga ſibi conſuluit. Poſtea vero, quam in eum ubique inquirebatur; totum corpus neſcio quo glutine oblinens, elephantiacum comeſoque carbone mutum ſe finxit, ne denuo agnoſceretur, interim ſedulo regem obſervans ad necem. At ne ſic quidem ſatis tuta fraus fuit. Etſi enim pleroſque ac ſuam adeo conjugem fefellerat, à vetere tamen amico agnitus eſt. Quem is, ubi tam informem videt, motus commiſeratione ſic affatur. *Quo dementiæ proceſſiſti, ô amice, paulo ante ſummis honoribus potens & gratioſus? An ignoras ab* Uuſioo *te in pari ſtatu collocandum, poſtquam ei ſervire in animum induxeris? Et ſi quidem, ut ais, in occiſum regem tuum pietas te huc adegit; an non ſatius erit, ut nunc obviæ fortunæ beneficio uſus tum denique adverſus illum amoris fideique exemplum edas, cum pronior obſequetur occaſio? flecte mentem! dilapſæque felicitatis perfidiam ſperne; neve teipſum eas perditum, cave!* Talia ſuadentem excipiens *Yuiangus*, *Vindicta ſtudium.*

gus, Si apud alium, inquit, *hæc diceres, cui nihil præter honores dulce; pondus habere queat oratio tua. Mihi vero quid persuasurum putas, dignitates & honores omnes fastidienti? Et fuit, & est adhuc certum mihi* Uusioum *è medio tollere; ecquonam pacto in illius esse servitute sustineam? Enimvero duorum cordium homo (quo quid Sinis ab honestate remotius?) talis tamen audiam, si tantum concipiam dedecus; eroque mulieris instar nubentis duobus viris. Quam adhuc rem tentavi, non equidem parvas in angustias me adduxit; sed consilium quo pulcherrimum facinus aggressus sum, magno me opere solatur, reputantem præsertim, hoc exemplum proditurum ad posteros, ut pudeat alteri servire, ab uno domino digressum.* Dum hæc cum amico loqueretur; ecce tibi *Uusious* adest animum relaxaturus equitando. Diriguit subito metu *Yuiangus*, & sub pontem, quem transiturus erat rex, subrepsit; nihilo tamen secius intentus ex occulto in prætereuntem, parato jam pugione confodiendum. Iamque pontem adibat rex; cum equus, quo vehebatur, nec hortatibus nec stimulis obsequens, pervicaxque continet gradum. Id in omen impendentis mali acceptum; & famulis omnibus undiqueversum omnia quærentibus, *Yuiangus* agnoscitur, protractusque trucidatur è vestigio. Magnum tamen apud Sinas, ut veræ virtutis ignaros, hujus nomen à fide fuit; quam laudem meretur, quisquis uni tantum servierit, nec adulter, (quod Sinica phrasi perduellem significat) sed fidelis appellatur.

In authorem redit.

Magnus honor apud Sinas, dominum non mutare.

Sub hæc tempora mortuo *Guei* regni regulo successit è filio nepos *Venheus*, comis, liberalis & præcipuus doctorum hominum amator. Quis artibus allecti Philosophi ad eum quam plurimi confluxere. Forte post venationem in mapali quodam cum aliquot Philosophis epulabatur; cum cælum nubibus triste pluviam formidabilem minari cœpit. Quæ priusquam caderet; *Venheus* equis currui junctis domum properans, à Philosophis, ut maneret, invitatur. Quorum princeps, *Inter epulas*, inquit, *ac sonos musicos felicitatis est omen cadens pluvia. Hæc te manere jubet; hæc claudit iter tibi. Morem igitur cælo gere; ac, donec sudum erit,*

Venheus Philosophorum amans.

Omen faustum à pluvia.

erit, lubens mane. Paruit rex, & facilitati hoc deferens, & Philosophorum amori. Ex quo in proverbium abiit apud Sinas, cum volunt hominum doctorum amatores laudando extollere, *Venheo*, ut audiat sapientes, est mapale pro palatio. *Proverbium.*

Idem *Venheus*, ubi Præfecto *Loyango* duce ditionem *Chungxan* in provinciæ, quam *Pekin* vocant, confinibus occupavit; urbem, quæ modo *Chinting* dicitur, filio primogenito contra leges Sinicas jure beneficiario tradidit. Quippe soli fratres vel secundò geniti beneficium ejusmodi commodare solebant. E Præfectis deinde suis cum percontaretur, rectene fecisset, an secus; plerique, ut in aulis assolet, ubi sæpe veritate potior est adulatio, ceu pii regis factum collaudarunt. Uni *Ginzoo* libertas constitit; qui, *Pius dici non potest*, inquit, *nec egisse, quod pii solebant olim reges, qui fratri contra jus fasque primogenitum anteponit.* Rege in tam libere loquentem atrociter invehente, *Ginzous* pejora metuens excessit aula. Super eadem re rogatus à rege sententiam *Yaoquangus*, justi tenax Philosophus, itidem pie factum esse respondit. Cui rex, *Et id unde colligis?* Tum Yaoquangus, *In aula, in qua rex pius est, aulicos fideles esse, ac vera loqui existimo. In his* Ginzous *princeps, qui verè locutus est, atque ita, ut fidelem ministrum decuit. Cum igitur circa te tales habeas aulicos; quidni te pium regem existimem?* Sensit acutum & sagax dictum in se mitti rex; & in filio præferendo peccatum cognoscens, *Ginzoi* fidem æstimavit. *Yaoquango* itaque quam primum ad eum reducendum misso, venienti processit obviam; lautè acceptum, velut sapientem ac sibi fidum majori post in honore habuit. *Arguta regis commonitio.*

Inde versus ad *Likeum* præceptorem suum ex eo sciscitatur in hunc modum, *Sæpe de te audivi, pauperi familiæ probam & rerum attentam mulierem esse necessariam, ut res familiaris perduret ac crescat; regno autem pari ratione probum prudentemque Colaum. Duos habeo,* Chingum *&* Hiangum; *quorum alterutrum huic muneri destinavi. Sed utrum alteri præferam, nunc à te potissimum exspecto.* Cui *Likeus*, *In hac ancipiti ele-* *In ministris deligendis quid observandum.*

ctione videndum censeo, quid quisque amet, cum domi privatus agit. Si dives est, quid quantumque largiatur; si pauper, quid non agat aut omittat; sin exerceat præfecturam, quos qualesve provehat ad procurationes minores, quidque, cum, qui eligit; est inops, recuset accipere. Atque ex his facile discernes, opinor, quem ad summos honores promoveas.

Ab Ukio cæde uxoris quæsita dignitas.

Vt autem intelligatur, quò mortales præcipitet ambitio; de Ukio quodam, qui vixit his temporibus, hic pauca subnectam. Erat hic acer militiæ quidem, animique magi; sed gloriæ immodicus. Cujus summo cum scelere conjunctæ talis ei materia suppeditavit. *Lu* regni cum *Cio* bellum erat; cui bello ut legatus præesset Ukius, allaborabat unice. Sed votis ejus obstabat uxor è regno *Ci* oriunda; *Luo* de mariti fidem ambigente. Ukius ut exsolveret se hac suspicione, uxori sua manu vitam eripuit. Deinde in hostile regnum contendens, victoriam reportavit; quæ res ad supremam ei militum præfecturam gradum fecit, etsi à plurimis apud regem parricidii arcesseretur. Post etiam contra *Cinum* movit, & eo quoque devicto quinque cepit urbes; promotis armis sine dubio capturus plures, nisi pax inter reges coaluisset. Ceterum Ukius non tantum bello strenuus, sed etiam mirifice fuit abstinens. Inter milites ei vita gregarii modo; victus & vestitus cum illis communis; labores, vigilias, stipendia, prædas denique dispartiebat æquabiliter. De accumulando auro nihil unquam sollicitus, unam aucupabatur gloriam, cujus cupiditate volitabat. Sed de hoc infra plura.

XXXII. Imp. GANUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo 39. anno 17 ante Christum 401.

GAnus *Gueiliei* filius imperium auspicatus à munificentia, *Tien* illius nepotem, qui regnum *Ci* turbaverat, reguli primum dignitate donavit. Deinde postquam *Ci* rex nullo regni relicto herede decessit; ejus regni, qua patebat, armis vendicati fiduciam eidem commisit. Sic familia *Taicungi*, ab Uo Imperatore

tore regno *Ci* olim donata, interiit; nobilis continua fere successione regibus undetriginta, & ab *Uo* Imperatore ad vigesimum usque tertium hujus Imperatoris annum prosemінata.

Mortuo interim *Venheo Guei* regi *Uuheus* filius suffectus *Ukium* ducem ingentibus promissis ad se invitavit. Contigit autem, ut secundo flumine cum *Ukio* delaberetur. Cui regni sui robur & opulentiam laudanti, *Atqui regnorum securitas*, ait Ukius, *non in hoc, sed in virtute consistit. Qua si rex careat; vel isti, qui nos vehunt nautæ, nobis in hostes sufficere possunt ac perturbare regnum.* *Vuheus* vera dixisse *Ukium* non modo ut fortem, sed ut sapientem etiam ducem collaudavit. *Sapiens dictum militis.*

Hinc adversum *Cin* bellum moturus, eum exercitui præfecit, è prima victoria secundam sibi promittens, si opera victoris uteretur. Nec eum sua spes destituit. Quippe tanta iterum clade affecit hostem *Vkius*, uti *Cin* à *Guei* rege cogeretur pacem petere. Sunt alia non pauca ejus præclara facinora, quibus *Guei* res ac felicitatem auxit; nisi omnia corrumperet immodica & nunquam satiabilis ambitio. Hæc illum ex hoc etiam regno ejecit. *Quei* rex de Colao legendo deliberabat; maxime anceps, *Ukium* huic muneri, an *Tienuenum* quendam præponeret. Hinc inter eos magna gliscebat de dignitate contentio. Cum uterque coram rege merita sua jactaret altercando; *Tienuenus* acerrime callidus, quia virtute non poterat, *Vkium* astu superavit; apud regem in malæ fidei suspicionem vocans eum, ac velut advenam obterens. Non ignarus ejus rei, nequid forte gravius in se statueretur, profugiens *Vkius*, ad *Faum Zu* regem iter habuit. Ibi cognita viri virtute, castrorum Præfectus ingenti omnium plausu declaratus, ex hostibus regum *Zu* deinceps victorias reportavit haud paucas. Præterea regulis nonnullis ad amicitiam pacemque ab rege *Zu* petendam compulsis, ad summos honores, quo referebat omnia, processit. Verum non expers fuit & hîc virtus invidiæ. Quidam enim ferre non poterant hominem extraneum, quique primum advenerat, ad hoc *Æmuli Vkio infesti.*

 culminis

culminis aſcendiſſe. Hinc & è Præfectis aliqui adverſus illum inſurgere, laudes ejus obtrectare, ac præcipue fidem criminari. Sed rex tanti viri virtute ſecurus, cujus egregia in ſe merita perſpecta ſibi eſſent, haud dedit aures calumniantibus. Qui cum hanc artem ſibi nil prodeſſe cernerent; non in *Ukium* modo, ſed & in regem machinantur exitium. *Ukius* comperto quid ageretur, ſeque ac regem egregie tutatus, perduelles ſceleris convictos necat; reliquos regni perturbatores in exilium ejicit. Inde nova regiminis ac politiæ forma introducta, nimiam Præfectorum licentiam reſtrinxit; effecitque, ut omnes ab uno rege penderent, omnes unius domini nutum intuerentur. Antea namque rex quadamtenus à ſummo Præfectorum conſilio pendebat. His talibus præquam ſperaverat, *Ukius* regnum *Zu* auxit, ornavitque, at operæ ſuæ non digno pretio. Hinc enim vicinis regulis omnibus *Zui* regis potentia formidabilis: hinc & conatus omnium ab hoc etiam regno *Ukium* extrudere volentium. Accedebat odium Præfectorum & magnatum in regno *Zu*, clam illum ob necatos ejectoſque parentes perſequentium; at præcipue ob debilitatam Præfectorum potentiam. Non enim commune regni, ſed ſuum emolumentum quærebant. Tandem res eo devenit, ut facta conjuratione, in ſuiſmet ædibus occiderent; & à reliquis regulis, & ſuapte vindictæ cupidine ſtimulati. Et hunc vitæ finem *Ukius* habuit.

Vkii cædes.

XXXIII. Imp. LIEUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 39 anno 43 ante Christum 375.

De *Lieo Gani* filio, nihil memoria dignum reperio, niſi quod hoc tempore imperatrix familia *Cheua* valde debilitata, Imperatoris autem majeſtas apud omnes jam fere viluerat. Vix ullum à regulis obſequium; omnes ſpreto Imperatore ſuis rebus ſtudere. Vnus *Li* regni regulus è *Liena* familia *Queius* nondum abnuebat imperium; qui patri proxime ſuperioris Imperatoris beneficiario ſucceſſor datus ſuper iis, quæ ab imperio ille acceperat, ſacramentum renovavit.

novavit. Quo factum, ut unus quoque apud bonos omnes esset in honore, fideique fama inclytus.

Queii regis solertia in explorandis ministris.

Adhæc proditum Sinensium historiis, *Quieum* regem prudentia fuisse præditum prope singulari. Quippe arte aliqua magnoque judicio Præfectorum in provinciis morantium acta expendebat, scrutabaturque; aulicorum dictis, plus ostentationis præ se quam rationis ferentibus, minime fidens. Subornabat etiam certos homines, qui observarent sedulo, verane an falsa essent, quæ de illorum gubernatione acceperat. Inter alios erant Præfecti duo, quorum alter in aula continuò pessime, alter audiebat optime. Cum ergo clam, ut ei mos erat, fidos homines misisset exploratum; alia cognovit omnia. Nam ille flagrans infamia, provinciam sibi creditam probe administrabat; contra is, cujus fama celebrabatur rem pessime gerebat. Tum utroque vocato, coram aulicis omnibus ita primum alloquitur. *Ex quo ditionem* Me (sita est, qua provincia *Xantung* definit in promontorium, ubi nunc *Kiao* civitas) *commisi tuæ fidei; nulla dies abit, quin de te querelas audiam. Certis tamen authoribus compertum ac cognitum est mihi, agriculturam haud mediocriter abs te auctam, apertis etiam prolatisque longius campis; populum rerum omnium abundantia lætum; tribunalia quieta, sine rixis, sine partium litibus; præterea effecisse te, ut è confinibus nulla contra nos arma moveantur; quin omnia in alta pace, ac quiete procedere. Sed & illud scio, cur adeo rem præclare gerens, male tamen audias. Aulicos meos non delinis pretio, nec muneribus gratiam aucuparis.* His dictis collaudatum, ad majores honores inde provexit. Deinde ditioni, *Oo* dictæ (tunc erat, ubi hodie *Tungping* civitas) Præfectum alloquens, *Iam inde*, ait, *cum te* Oo *ditioni præposui, quotidie tuis laudibus onerabantur aures meæ. Interim me non latebat, nullam te agrorum curam gerere, ut rem facerent agricolæ; populum, quem tibi concredidi, frigore perire, ac fame. Imo vero tua socordia factum, ut terram* Pilin *vastarêt hostis; pervastandam funditus, ni* Kiuenus Quei *regulus tibi venisset auxilio. Nec ignotum est mihi, è quo fonte scaturiant, ac toties auribus*

Iniqua delatio.

 meis

meis obstrepant laudes tuæ. Hos, qui adstant, aulicos magnis largitionibus corrumpis. Unde tibi tanta munerum copia? profecto à miseris civibus extorques. Talem hominem vivere diutius haud decet; sed & hi, quorum favorem alieno emisti, una tecum morientur. Itaque non illum modo, sed, quotquot ejus partibus studebant, ac speciosis mendaciis regi illuserant, omnes inexorabili severitate vivos exuri jubet. Inde reliquos aulicos præfectosque tantus terror invasit, ut nemo jam vitia vel sua vel aliena colorare specie virtutis auderet, omnibus in hoc unum intentis, ut partes suas sedulo ac fideliter explerent. Qua re *Ci* rex ingentem justi regiminis gloriam obtinuit, ut etiam Imperatori anteponeretur. Tantum valet boni regis cura de suis, ac solicitudo.

Graviter punita.

XXXIV. Imp. HIENUS.

Imperavit annis XLVIII.

Cyclo 39. anno 50. ante Christum 368.

IN demortui fratris locum subrogatus *Hienus* (fuit enim *Liei* frater natu minor) diu quidem imperavit, si tamen imperasse dicendus est, qui vix aliud, atque Imperatoris nomen habuit; regulis omnibus eum deserentibus, imo palam insectantibus. Quippe vasa imperatoria vendicare sibi quisque nitebatur, eaque propter unum à cunctis peti se videns, omnibus in *Su* profundissimo lacu demersis, ambientium spes atque conatus omnes elusit. *Cin* tamen postea quam occupavit imperium, eo maxime incubuit, ut eruerentur. Adhibitisque plus quam mille viris ei negotio, casse tritum tempus est. Hujus Imperatoris infelicitas visa portendi cometâ, præsago malorum sidere; qui ad occidentis Sinæ plagam effulsit, anno istius imperii octavo, ante Christi vulgarem epocham trecentesimo sexagesimo primo. Erat his temporibus magnæ spei, nec minoris ingenii adolescens; discendi ultra modum avidus, ac præcipue causarum capitalium studio capiebatur, *Yangus* dictus, *Guei* regis nepos, è concubina genitus. Hic ad *Quei* regni Colaum, *Xozoum* nomine, profectus, in ejus se disci-

Tangi indoles, docilitas.

disciplinam tradidit simul atque servitium, quo facilius audire docentem posset. At ille discipulum diligentem, intentum, rerumque magnarum capacem suspiciens, non omnia tamen scientiæ suæ arcana explicanda ratus, eum nonnisi perfunctorie docere instituit. Timebat enim, ubi ejus in discendo ardorem perspexit & ingenium, ne magistrum superaret. Subinde *Xozaus* æger morbo gravi, ab rege invisebatur. Huic inter colloquendum de *Yango*, quis esset, unde domo? roganti, *Xozous* respondit in hunc modum. *Hic etsi adhuc juvenis, senili tamen atque adeo singulari virtute pollet. Ne omitte, rex, opera illius uti, quamcunque committes provinciam, obituri sane perbelle ac fideliter.* Rege ad hoc tacente, mutata in consilium commendatione *Xozous*, *Si adhibere non vis, ait*, Yangum *ad moderationem regni tui; vide, ut illum quamprimum occidas. Hac enim cautione opus est, ne à te discedens, alterius se regis addicat obsequio.* Placuit regi consilium; & cum, *Hoc enimvero agam*, dixisset, ab eo discessit. Vix abierat, cum *Xozous Yangum* ad se vocans, quid cum rege locutus esset, exponit, hortaturque, ut ocyus ornaret fugam. *Xangus* sibi ipsi discors consilium risu excipiens; *Si rex*, inquit, *te non audiit, ubi me administrando regno ut aptum laudavisti; quanto minus te audiet, cum occidendum suasisti, & innocentem?* Navata igitur aliquamdiu regi opera, ubi mutatum ejus erga se animum notavit, periculum propiori contemplatione sibi subjiciens, ad *Cinum* regem se recepit. Qui primo paulatim, specie tentantis, illo usus, at subinde doctrina ejus atque prudentia, quæ in negotiis ei commissis enituere, cognitis, tandem ad Colai dignitatem prolatum, magnoque in honore habitum apud se retinuit, maximo regni bono. Is enim, quæ ad rectam ejus gubernationem pertinere visa, præclare multa constituit. Primum illud, ut, qui perduellem deferret, quique occideret, eodem uterque præmio afficeretur; qui vero eum occultaret, eadem pœna teneretur, qua regnum invadens latro. Primos opimosque reditus ac dignitates illis assignabat, quorum virtus clara bello fuisset; otiosos vero,

Periculum.

Fortuna.

Sanctiones.

vero, qui nec agro, nec artificio ferico darent operam, peftem, ut funt, reipublicæ vocabat, eofque collectos perficiendis publicis regni operibus admovebat. Pauperes, qui non manci, fed patientes laborum effent, & tamen mendicato viverent, captivos declarabat omnes, devotofque primi capientis fervitio, eo pacto, ut ad vilia faltem obeunda munia compellerentur. Militarem præfecturam nullam committebat iis, qui è regio erant fanguine. Divites de republica nil meritos nullo honore nec nobilitate dignos judicabat, nec ornatu fplendido vel domi vel foris permittebat uti. Pauperes contra vel ex eo, quod operam reipublicæ faltem aliquam exhiberent, haberi ab omnibus in honore voluit; otiofis autem & fine publico munere aut opificio viventibus nullam fidem haberi, in litibus quidem, dicendoque teftimonio. Erat enim ea bonis iniqua conditio, qui vexati deceptique facile cæderentur teftibus ejufmodi, cibum, non æquum fpectantibus. Sanxit præterea, ne viatores admitterentur, nifi à Præfectis, qui ad hoc in fingulis locis vigilabant, publica fide inftructi. His rebus mirum quantum regis *Cini* vires excreverint. Hinc certe toties imperii occupandi ab his regibus prima confilia coquebantur. Non modo autem has tulit leges; fed conftanti ac plane nimia feveritate minima quæque urgebat, &, ut ad amuffim omnia fervarentur, fedulo invigilabat. Accidit nonnunquam, ut ipfe regis filius idemque regni heres in leges peccaret. Tunc *Yangum* dixiffe memorant. *Quod leges non ferventur à populo, inde eft, quia primo contemnuntur à fummis, quorum exemplum ad alios quodam quafi jure devolvitur. Mihi quidem filium regis & regni heredem punire non licet, parentis iram verenti; verum illius præceptor eft plectendus, ut impofterum commiffi fuæ fidei principis majorem curam gerat. Profecto enim difcipulorum noxæ in præceptorem redundant.* Dictum, factum: & quam pœnam princeps debebat, *Cungfunkinus* (hoc erat præceptori nomen) pependit ignominia præfigni notatus, uftufque candente ferro. Decennium *Yangus* Colai officio functus, legum à fe latarum obfervantiam continua feveritate fancivit.

Difcipuli delicta pædagogus luat.

Et luit.

Regni fub Yango felicitas.

ſancivit. Vnde regnum *Cin* uſquequaque refloruit. Res ab aliis amiſſas, nemo repertas humo tollere; nulla ſilva latrociniis, nulla civitas ſicariis infeſta; annona ubique laxiſſima. Nec minor rei militaris felicitas erat. Miles numeroſus ac fortis; duces fortiſſimi. Denique Philoſophis regnum abundans, raro litterarum armorumque conſortio, junctos Martem Palla-demque vidit. Quia vero in rebus etiam minimis, ceu dictum, ſeverus erat ac durus ultra modum; tyranni notam haud effugit, odium apud multos adeptus. Quare mortuo rege *Hiao*, apud *Hoeium* ſucceſſorem ab inimicis meditatæ rebellionis delatus eſt. Rex juvenis illi jam ante offenſus, quod initia dominationis nimia cenſura perſtringebat, & præceptorem tam acerbe tractaverat, faciles calumniantibus aures præbuit. *Yangus* ejus rei non ignarus & ultionem timens, profugit è regia. Sed à nemine exceptus, quod, ut ipſe ſanxerat, publicam fidem non acceperat, eodem coactus eſt reverti. Vbi regis permiſſu à fremente populo interfectus, direptis ejus ædibus totaque familia extincta, documento fuit, jubam leonis non ſolo pectine mulcendam. Moriens dixiſſe fertur, *Quod ipſe mihi intrivi, mihi exedendum fuit*; legem, cujus ipſe author erat, intelligens, necubi viator, ſine publica fide reciperetur.

Tangi odium.

Exitus fatalis.

Conſilium in authorem redundans.

Inter hæc mira quædam nec illepida inter *Ci* & *Quei* reges extitit contentio qualem alias inter reges nunquam exortam puto. Ad regnorum confinia ſpecie venationis convenerant. Ibi contra *Cinum* conſpirantibus, ut ſociis armis illius potentiam frangerent; inter colloquendum forte de lapillis incidit ſermo. Tum *Queio Cium* interrogante, num raros habeat, elegantesque ac pretioſos uniones; primo negavit habere, nec talia magni ſe æſtimare. At ego ſubjecit *Queius*, etſi meum regnum non eſſet admodum amplum, tamen decem habeo lapillos, ovi fere magnitudine, quorum quivis adeo fulget, ut ad duodecim ſtadiorum ſpatium profundat lucem. Cui *Cius*, Mei lapides à tuis longe diverſi ſunt, quippe qui vivunt ac ſpirant. Quatuor, inquam, Præfectos in totidem provin-

Bonus miniſter gemma eſt.

provinciis habeo, tanta virtute præditos tantoque ſplendore, ut etiam ad mille ſtadia radios diffundant, dum juſtitia & æquitate meum regnum in pace, populum omnem in officio continent. His auditis *Queium* verecundia cepit, ſatis intelligentem, non lapides ſed bonos præfectos magni eſſe debere. Hoc autem *Ci* regis dictum apud Sinas in proverbium ceſſit, etiamque nunc eſt in uſu, bonos regis Præfectos laudare volentibus, iſtud acroama, *Quatuor Præfecti mille ſtadia illuminant.* Antequam hæc de unionibus eſſet inter eos orta contentio; *Guei* rex illatis *Chao* regi armis victor, *Hantan* etiam munitiſſimam urbem ceperat. Verum haud diuturnus illius victoriæ fuit uſus. Quippe reducem *Ci* rex prœlio fudit, nullo tamen icendi fœderis, de quo dictum, detrimento. His temporibus Sinæ belli maxime curribus utebantur. Erat tum illuſtre nomen cujuſdam *Kiupeni*, viri manu ſtrenui, militariſque diſciplinæ, præſertim vero curulis, admodum periti. Unus quingentis curribus dux præponi poſſe ferebatur. Hujus tamen induſtria *Queius* utendum non cenſuit, levia quædam commiſſa obtendens, in quîs erat maximum, quod ova duo è ruſtici domo, militari præfectura tum, licet ignobili fungens rapuerat. Sed enim *Zuſuus* & ipſe tribunus militum, poſt acceptam à *Cio* cladem, ad regem adiens: *In legendis,* ait, *militiæ Præfectis, optime rex, illud faciendum exiſtimo, quod fabri faciunt lignarii, qui non, quia lignum juſto longius aut brevius, idcirco abjiciunt, ſed adhibent ad id, ad quod aptum videtur, illoque dolando potiùs ac poliendo, tandem ultimam imponunt operi manum. Ne, rex, difficillimis hiſce temporibus* Kiupenum *ſperne; ſed objurgatum ob delicta ſuperiora muneri, cui aptiorem & magis egregium habes neminem, præpone.* Placuit regi conſilium, ob idque collaudato *Zuſuo,* mox *Kiupenum* rei curuli præfecit.

Proverbium.

Curribus in bello uſi Sinæ.

Rigor militaris diſciplinæ.

Apta ſimilitudo.

Haud multo poſt in *Hanum* regem exercitum eduxit. Is viribus ſuis parum fidens, cum *Ci* rex poſcenti ferret ſuppetias; amicitia inter hunc & *Quei* regem iterum diſciſſa, novo bello campum aperuit. *Queius* enim, quo binis regibus obſiſti poſſet, accitis, undecunque

cunque licuit, copiis *Xinum* filium ampla cum potestate præposuit, addito, qui ei esset à consiliis, *Pangkiueno.* Accessit altera quoque armorum causa, cum quod ab illo post occupatam *Hantan* victor rediens clade affectus sit, tum quia desertum jus superius amicitiæ. *Han* autem per Præfectos *Ci* regis advenientem *Xinum* angusto ac difficili loco, qua ei penetrandum erat, instructis insidiis præstolatus, incautum invasit, & ingenti strage laceratum, ad ultimum etiam in equestri colle (ita locus dicebatur in montibus prope *Taming* urbem) captum tenuit. *Pangkiuenus* vero dux, ne vivus in hostium potestatem veniret, ipse sibi gulam præscidit. Bis omnino morte dignus, & suopte judicio, & quia tanta clades accepta in ejus ferè unius persona constiterat. Nimia enim securitas sui, hostiumque contemptus fecit, ut ei hostiles insidiæ non intelligerentur. Stratagema successit in hunc modum: *Xino* adversus *Han* movente, jamque ingresso regnum, ex parte altera *Ci* regis auxiliares copiæ in *Guei* regnum ingressæ recta regiam petunt. *Queius* in his angustiis deprehensus, cum hosti non aliter ire posset obviam, *Xini* una cum *Pingkiueno* revocandi consilium cepit. At hic, ut erat aliorum contemptor, *Ci* militem parvi pendere, nec obscura contemptus signa edere. Advertit ea res *Tienkium*, *Ci* regis affinem ac ducem auxiliarium; illiusque negligentiam simul & audaciam suis rebus opportunam videns, hoc stratagemate sibi sumpsit expugnandum. Primo centum hominum millia contra eum ducit; commissoque prœlio fugam simulans, in castra se recepit. Paucis post diebus quinquaginta tantum millia ostendit hosti, quasi reliquorum partim fusi, partim fugati essent. Iterumque consertis manibus in castra, ut ante, undique vallata rediit. Alio deinde die tertium in eundem movet cum viginti tantum millibus, collocans interim in equestri colle copias omnes in insidiis, & ibi proceram pinum depangens, superimposito vexillo cum hac inscriptione. *Pangkuienus à me in pugna cecidit. Adeste mei milites; quos præterita strages in fugam abstulit; en regni* Guei *spolia*

Vltronea mors.

Stratagema ingeniosum.

spolia in vestra manu sunt. Quos autem in insidiis posuerat, eis imperat, ut conspecto igne confestim exsurgant, invadantque *Pankiuenum.* Interim cum viginti millibus pugnam ciens, collatisque signis repente, quemadmodum antea; canit receptui. *Pankiuenus* tertia jam fuga, non dubitans esse debellatum, fugientes insequitur summa vi, contemptuque hostium tanto, ut jam nullos servaret ordines. *Tienkius* vero fugam ita ordinavit, ut sero diei ad insidiarum locum veniret. Ergo sub crepusculum erectam pinum prætergressus, nova quasi castra molitur. At *Pankiuenus* conspecto in arbore vexillo & inscriptione fulminatus, confestim ignem subjici jubet. Quo viso, qui consederant in insidiis, sui ducis, ut erat, signum rati, subito consurgunt, sparsosque & inconditos sine ordine *Quei* milites aggrediuntur; *Tienkio* interim se insequentibus in arctissimo quodam loco animose resistente. Ita *Pankiuenus* maxima clade accepta, insigne documentum dedit, hostem nunquam contemnendum esse. Nam ut plurimum, qui nihili vires hostiles æstimat, accidit suas, & negligenter atque contemptim pugnam ineundo, viam præsternit hosti ad victoriam.

Quid præcipuè in administratione reipubl. spectandum.

Floruit his temporibus *Mentius*, nobilis facundusque Philosophus, qui apud Sinas, cum à *Confutio* discesseris, primas tenet; philosophiam doctus à *Sutio Confutii* nepote. Hunc jam senem interrogavit aliquando, quid in bona reipubl. administratione primo ac præcipue spectandum esset. Cum *Sutius* populi lucrum respondisset; excipiens *Mentius*, *Atqui vir probus ac sapiens,* inquit, *pietatem ac justitiam populum docet, regitque virtutis utriusque præsidio. Tu contra quamobrem lucrum primo quærendum censeas, haud sane intelligo.* Cui Sutius, *si recte calculum ponas, eadem est utriusque sententia. Germanum lucrum, de quo loquor, nonnisi ex pietate atque justitia existit. Nam si rerum publicarum Rectores pii non sunt, damna subditi faciant necesse est, non sine imminutione dignitatis suæ; sin justi non sunt, id vero non regimen, sed regiminis potius umbra sit, sub qua impune latebunt latrocinia, è quibus quid populo*

populo lucri speres? immo vero præter rei familiaris multiplex naufragium timeas? Scopus ergo pietatis ac justitiæ regni lucrum est: in hoc collineandum primo dixi, quod fit media pietate ac justitia. Hinc liber, Yeking, *Lucrum*, inquit, *est justitiæ comes; lucro studemus, ut tranquillam vitam agentibus omnia sint ad virtutem expedita. Et hæc est lucri simul justitiæque vera perfectio.*

Anno hujus Imperatoris trigesimo tertio *Mentius Hoei* regem regni *Guei* convenit; ab eoque congressu philosophiæ suæ librum orsus præclaris sane præceptionibus regem ad populos bene atque ex virtute regendos informat, dialogi modo. Quanquam stilum intra hujus argumenti fines non compescuit; in rerum aliarum tractationem varie digrediens. Ex eo libro visum est operæ, quædam transscribere, huic fini, ut tanquam ex ungue leo, noscatur philosophiæ Sinicæ genius, plerumque agentis de bono regimine, ac minima quæque agitantis, quæ ad hoc videantur posse conducere. *Igitur in hoc*, ait, *est regi sedulo incumbendum, ne, quæ tempora sibi agricultura vendicat, divertantur in alia negotia, rusticos vexando impediendove, quo minus agere possint, quod tunc agendum. Sic enim non tantum non erit frugum inopia, sed annona convalescens earum etiam superabit usum. Tenui macula retibus ad piscatum rex uti ne permittat; ut magni tantum capiantur pisces, data elabendi facultate minoribus, qui procedentibus annis affatim succrescentes, omnibus ac semper sufficient. Arbores temere ne cædantur, sed è cæli temporumque nutu; neve securi sint obnoxiæ, queis ætas adhuc & fructus immaturus, quo ad omnes usus ligna suppeditentur. Has leges si animabit obtemperatio; & vivi præsentesque facilem vitam vivent, & morte functi non carebunt honore sepulturæ, nulla subditorum justa querela, cujus mitigandæ prima regibus esse cura debet.* De lignis atque arboribus hæc dicit *Mentius*. Quippe rei lignariæ frequens est usus apud Sinas, sive ad struendas domos, quæ columnis ferme ligneis constant; sive ad capulos funebres parandos. Nam in magnæ felicitatis deputat loco, qui sibi ante mortem ex optimo solidoque ligno curavit arcam, in qua sepeliatur. Non raro ad duo aureorum

Præceptiones Mentii Philosophi.

Sinæ feretra sibi adhuc vivi procurant magno pretio.

rum millia eoque amplius unius arcæ pretium augetur. Firmiſſimos enim aſſeres, & è materia oppidò rara, corruptioniſque impatiente è longinquis regionibus advehunt. Inde nulla civitas eſt, in qua non veneant arcæ funebres; imo quam plurimi multis ante mortem annis emunt quantovis pretio, attinentque apud ſe domi. Porro præcepit Mentius, *Ne in agris ſerantur arbores, umbra obſtaturæ frugibus. Mori bombycibus alendis ſtent circa ædium parietes, ſericum ſenibus amictum ſuffectura. Gallinas, porcos, canes, animantiaque reliqua nemini mactare liceat, antequam adoleverint. Ita hominibus facile ſuppeditabunt carnes, quis veſcantur.* Ex hoc Philoſophorum dicto manavit uſus, ut animalia non mactentur à Sinis, niſi præfixam à natura creſcendi cuique metam attigerint; ridentibus, nos ad aſſandum præſtinaturos porcellum, gallinæve pullum, & nequaquam vendentibus. Subjicit deinde Philoſophus: *Regi ſummæ curæ ſcholæ ſtudiaque ſunto, ut juvenes omnes puerique dicto audientes eſſe diſcant, majoreſque natu revereri. Quod ſi fiet, nemo juvenum ſenes laborare patietur, vel iter facientes onere premi. Obſequentes enim filii haud ſane committent, ut hoc officii à ſe deſideretur, quin ultro ſenum laboribus ſe ſubſtituent. Pro certo autem reges habere convenit, qui patri, fratribus ac tribulibus ſuis obſequens, non moleſtus, non turbulentus eſt, etiam ſuo regi fidelem atque ſubjectum fore. Hæc qui in regno ſuo procurat, eum ego pulchre ac quiete regnaturum dixerim. Sin autem beſtiæ caneſque Regum ac Præfectorum, inutilis domi foriſque turba, triviis nata, conſumendiſque frugibus, officiunt publico, neque rex huic malo eat obviam, quod dicat: anni ſterilitas occidit homines, non ego; hunc talem ego cum eo comparem, qui miſſa militum manu ſuis necem offerens dicat: Hi non à me ſunt, ſed à militibus occiſi. Non ergo ſemper accuſandus annus, cum ſæpe ſterilitatis malum creet mala gubernatio.* Hæc aliaque multa *Mentius* ubi diſſeruit; tum rex, *Multa*, inquit, *eaque præclara denarraſti, ſenex, quorum ſumma mihi videtur hæc eſſe, regna virtute augeri, pravo regimine ſubverti. Ego vero etſi à virtute, quæ eſt exigua, blandiri mihi non queam*; (eſt modus loquendi,

Non occidenda animalia niſi adulta.

Scholarum Cura.

quendi, quo feipfum vocat nimium *Guagin*, hoc eft, exiguæ virtutis compotem) *tamen hanc rem fecretius æftimans, in multis meliorem effe me, quam vicinos mihi reges, atque feverius, ne dicam, modeftius habere poteftatem invenio. Quamnam igitur caufam effe putem, quod alia omnia experiar? hoc eft, nec vicinorum regum regna minui, nec meum crefcere? qui modo etiam* Xinum *filium amifi, à* Ci *rege luculenta clade affectus, coactusque, terris aliquot in hoftis ditionem concedentibus pro pace fupplicare?* Sic locuto regi occurrens Mentius, *Scio*; inquit, *optime rex, te militari re gaudere, cumprimis. Itaque fimilitudinem è militia petitam, oro, quafoque, ut audias. Audito tympanorum, tubarumque & armorum ftrepitu, ad primum impetum omnis ex una parte terga vertit exercitus; abjectis etiam armis, ut velocius fugerent. Militum pars dena ftadia profugerant; alii quina; alii bina; alii denique unum. Tum qui fugam intra ftadium quintum continuerant, eos ridebant, qui decem ftadia profugiffent; & qui duo, eos qui quinque; qui vero unum, hos, qui duo, ignaviam ac metum exprobrantes alteris alteri. Quæ tua, rex, de hoc facta eft fententia? Male omnes egerunt:* fubjicit rex, *Nam licèt ultimi minus fugerint, fugere tamen, haud minori pavore marcentes, quam ceteri. Quando igitur*, ait Mentius; *ô rex, iftud intelligis, ne mirere, fi regnum tuum non magis quam vicina, floret; quippe cujus gubernacula non ufquequaque bene tractas, fimilis unum ftadium aufugientibus, ut hac tempeftate fuos patitur manes quodcunque regnum.* Tria infuper præcipua in terrarum orbe prædicabat *Mentius*; honores in regia, in municipiis venerandam fenectutem, & ubique virtutem.

Apta fimilitudo.

Tria præcipua quæ, juxta Mentium?

Agit multa & pulcherrime de animi motibus componendis, & de externis fenfibus; ubi de conftantia ac fortitudine mirabiliter difputat. Fortitudinem in internam & externam dividit. Illam in eo ftatuit, ut vir fortis nihil formidet aut horreat, nec de victoria dubitet: vultque omni timore hominem carere. Fortitudinem vero externam in eo ait effe pofitam, fi quis nihil injuftum, nihil rationi abfonum egerit; injuftum autem vel à ratione alienum aliquid patrare, debilitatem vocat.

Fortitudo duplex.

 Scripfit

Scripsit etiam de natura librum, ea complexum, quæ de illa cum *Cautio* Philosopho disputaverat. *Cautius* de ipsius essentia, *Mentius* vero de efficientia atque in bonum propensione loquebatur; verbis diversis, eadem sententia. Ajebat igitur, naturæ tam esse proprium, efficere bonum, quam aquæ descendere; malum autem efficere non esse secundum naturam, nec ab hac velut à causa malum procedere, nisi invita & repugnante sibimetipsi; quemadmodum aqua contra suam indolem, nec nisi vi propulsa in altum nitatur. Sed hæc de *Mentio* sufficiant; cujus aliqua dogmata religioni Christianæ maxime apud Sinas hodieque officiunt; præsertim illud, quo statuit, esse satius, concubinam accipere, quam carere prole: quam infelicitatem ait esse maximum crimen læsæ pietatis, quæ debetur parentibus. Quod ne fiat, modis omnibus allaborandum esse, ut parentum senium gignendis nepotibus oblectent. Habet insuper alia quædam, à quibus apud ipsos etiam Sinas male audit, illud inprimis ægre ferentes, quod malos reges latronum nomine, non regum appellat.

Mentii dogmata.

His *Mentii* temporibus aliæ quoque Philosophorum variæque sectæ floruerunt. In his una *Chungcii* cujusdam erat, nihil fas attingere statuentis, quod injustum aut ab injusto esse suspicaretur. Quare nec paternam domum inhabitabat, quod crederet à malis viris ædificatam; nec cibum à parentibus aut fratribus capiebat, inique partum timens. Invisensque aliquando ad matrem, cum par anatum videret fratri dono datum; eam sic affatur. *Vide, ne donum hoc ab injusto sit, vel ob causam injustam, quin potius eas domino suo restituite.* Mater id facturam se pollicita, clam filio jugulat ex iis alteram, coctamque apponit. Ille captionis ignarus, indulgebat genio, nihil suspicans injusti, cum ecce frater illius adest, ac ridens, *Hem, frater! inquit, & tu comedis anates, quas tam scrupulosa æquitate vis restitui?* Quo ille audito celeriter è domo se proripuit, comestamque carnem procurata vomitione rejecit, nefas existimans retinere stomacho, quod cum injusto poterat esse conjunctum. Hanc suam calumniandi miseriam

Chungcii Philosophia, omnia metuentis,

Explosa.

miseriam irridens *Mentius*, *Ab uxore*, inquit, *apposita comedit, à matre nequaquam; rustici domum habitat, paternam minime. Unde vero novit, uxoris omnia justa esse; ac rustici domum ab hominibus probis ædificatam? non deseritur justum, si non admittas, agasve, quod injustum esse, scias. Sin autem de singulis rebus dubitandum, ut vult* Chungcius; *erit necesse, ut vermiculi evadamus, queis pastum terra domumque præbet, injusti nihil utique suspicantibus. In reliquis enim utensilibus nunquam aberit suspicio latentis periculi.*

Memini me legere, ni fallor, in Laërtio, ad ludos olim Olympicos è Scythia venisse quendam Philosophum, qui tota stupente Græcia suis sibi manibus ipse confecerat omnia, queis utebatur. Hujusmodi secta *Mentii* quoque temporibus in Sinis erat. *Hiuhingus* enim quidam cum discipulis non paucis hanc vitæ rationem sequebatur. Vestes è panno, quem texebant è pexis herbis; calceos è sparto, culcitram è stramine sibi conficiebant. Alimenta colendo agro parabant. Erat hoc eorum præterea placitum, ut nullo inter homines discrimine, omnes essent æquales; nullum imperium, nullum obsequium, tributa nulla, imo nec pecunia. Procul otium; atque ut omnes necesse habent comedere, sic decreverant, ut omnes quicunque possent, opus facerent. Omnia volebant omnibus esse communia, & ab alio quemque accipere, queis indigeret, ac vicissim dare, nemine repugnare vel negare auso. His talibus effecturum se sperabat, ut omnes doli atque fallaciæ ex orbe terrarum tollerentur. Contra quam sectam prolixe disseruit *Mentius*, ac primum ostendit, in orbe necessarios esse alios, qui mente; alios qui manu laborent. Illis rerum majorum curam attribuit, his minorum. Mente laborandum iis, qui scientiis ac virtuti student, ut omnibus prosint; manu vero mechanicis rusticisque. Tum conveniens ait esse, ut illi ab his alantur, quippe quos doceant ac regant. Hinc tributa pendenda esse conficit, quorum usus sit, sustentare Præfectos, & malis reipublicæ, qualia sunt bella, occurrere. Multa denique proponit eorum exempla, quibus ad pauca tantum

Secta Philosophorum laboriosa.

Cui omnia communia.

Refutata à Mentio.

agri jugera colenda nunquam otium fuit, universæ reipubl. prodesse studentibus, mortalium bono, quibuscum male agitur, ubi summa rerum labat. Hoc enimvero magnorum virorum opus esse, hunc laborem; affligi contra, quod pauca terræ jugera obsolescant incultaque sint, eam hominis plebeji & agrestis tristitiam esse.

Itii Philosophia aequalem amorem statuit.

In alia hæresi fuit *Itius* Philosophus & antiquæ *Mei* sectæ reformator. Huic placebat unum inter omnes homines atque communem amorem esse, ita, ut nemo plus parentes, quam consanguineos amaret, aut reliquos homines; sed prius tantum ordine, non item intentius. Improbat hoc extremum *Mentius*, arguens hinc, amoris in homine duo fore principia; unum quo prius, alterum, quo intentius parentes diligendi; quod à recta ratione sit alienum. Vnum enim duntaxat amoris à Cælo nobis indictum esse principium, quo amore simul omnes eodemque tempore complecti liceat, etsi adversus parentes sit ac consanguineos intentior. Atque de Philosohis Sinensibus satis fere, imo pro tempore nimis fortasse multa diximus. Omnes enim hæ sectæ jam interiere, una tantum literatorum reliqua, de qua sub *Confutio* est à nobis narratum.

Sucinii Philosophi fastuo.

Iisdem temporibus *Cinum* regem convenit *Sucinius*, Philosophus supra modum arrogans, & artis fiducia subnixus, ei suam operam spopondit; viam ac rationem ostendens, quî totius imperii potiretur.

Repulsa.

Rex, ut Philosophiæ contraria docenti, regnorumque turbatori à se spreto mox abitum imperavit. Ille injuriæ impatiens in vindictam exarsit eousque, ut iræ suæ, quacunque ferret occasio, litare certum ei esset, etsi totius regni exitio. Ingentem igitur tragœdiam fallaci facundia, qua pollebat, orsus, totam fere Sinam omnesque regulos perturbavit.

Vindicta.

Primum egressus regno, per *Chao* regnum iter habens, ad *Uencungum* regem. cui parebat *Yen* regio, contendit; & ad ejus amicitiam obrepens, captata occasione sic eum alloquitur.

Consilium.

Quod regnum tuum tibi tranquillum sit, nec arma Cini *regis infesta, rex optime*; Chao *regi debes.*

debes. Hic enim inter te Cinumque *medius est pro muro tibi. Restat hoc unum, quo diuturnitati otii rerumque tranquillarum magis consulas, ut ad ejus amicitiam te ac necessitudinem aggreges, eo pacto, ut mutuis vos armis tutantes, simul etiam* Cini *regis potentiæ resistatis.* Placuit *Uencungo* consilium; ipsumque *Sucinium* ad hanc societatem firmandam ampla cum potestate legat. *Legatio.* Qui postquam ad *Chao* regem pervenit; è dignitate rem agens, ita locutus est. *In medio positum & apertum est, rex, inter ea, quæ vergunt ad orientem, nullum regnum tuo firmius esse, nullum potentius. At illud quoque fatendum est, quia* Cin *regnum est ei confine; periculis opportunum, nec unquam satis cautum esse rebus tuis. Non enim te fugit, quam avara destinatione* Cin *immineat imperio; si tamen transitus per nobilissimam ditionem tuam sit ei clausus, nunquam par ad spem victoriæ. In omnem igitur eventum viribus oportet instructum esse te; quæ ut sufficiant tibi, ea de causa* Yen *rex ad te misit me legatum, offerens arma sua, si forte* Cin *bellum moveat. Sin animus est, non vi tantum resistere, sed etiam invadere penitus delendum; mea fert sententia,* Guei *&* Han *reges ut ad societatem fœderis invitemus. His namque debes, quod ab illo nihil adhuc experta sit hostile ditio tua; satis gnaro; non passuros, occupato regno tuo, se tantas vires colligere. Quæ cum ita sint; quo magis in tranquillo vivas, societatem illorum ambiendam, icendum fœdus censeo, ut unius conatibus obuiam eatis omnes, communibus armis tutiores futuri.* Quod uni suasit *Sucinius*, persuasit omnibus. Eo enim authore quatuor reges societatem ac fœdus iniere; *Zu* & *Ci* regibus insuper traductis in suam sententiam. Percusso fœdere *Sucinius*, tanquam ejus dux & author, apud regem substitit; ibique allaboravit atque effecit, ut omnium regum copiæ convenirent.

Posteaquam *Cin* rex compositum in se fœdus audiit; æstuans contemplatione periculi, summe studuit illud ante distrahere, quam coirent exercitus. Ac primo reges Orientem versus remotiores missis legatis ac muneribus, ad fœdus deserendum solicitans, *Ci* & *Guei* reges ab armorum consilio revocavit. Nam &

Cinum timebant, viribus potentem ac robore militari; & legatorum muneribus exquisitisque rationibus flexi, cum præterea longius abessent, facile neglexere fœdus. Dein eodem tempore, magna celeritate collecto ingenti exercitu, repente, ne fœderatis regibus conveniendi spatium esset, *Chao* regnum ingreditur; obtendens, invidiæ vitandæ, non hostem se venisse, sed ut ab hoste pœnas expeteret ac turbatore regnorum. *Sucinium* notabat, quo necato vel proscripto non dubitabat fœdus nullo negotio solutum iri. Oppressus inopinato malo *Chaus*, ac tantam belli molem in se unum conversam videns, *Ci Gueique* regum fide primum conqueritur. Qui cum adesse nollent, quod iniquum esse dicerent, subditos suos *Sucinii* unius hominis causa vexari; rex omnem iram in Philosophum, ut malorum omnium causam, vertit. Is conscientia sceleris sibi timens, orat, ut legatus ad *Ci* regem mittatur, vacillantem amicitiam stabiliturus, atque ut inde mitterentur auxilia. Quo postquam pervenit, regis jussu captus, ac velut reipubl. turbator, impostorque morte multatus est. Cujus rei nuntio ad se perlato *Cin* rex, victorem exercitum quam primum reduxit domum, ne, si proferret armorum felicitatem, aliena regna videretur, non justam à *Sucinio* ultionem expetiisse. Quam opinionem nisi evelleret ex hominum animis; nihil proclivius erat, quam aliorum regum arma in se fœderaque concitari. Præsens tamen fœdus hac abstinentia convulsum est. Hæc acta sunt anno istius Imperatoris septimo atque trigesimo.

Verum non diuturna quies ea regibus fuit; instaurato inter eos fœdere, sociaque contra *Cinum* arma ferentibus. Unus *Ci* rex ad eorum causam se non acclinaverat, qua de re infra docebimus.

XXXV. Imp. XICINIUS.

Imperavit annis VI.

Cyclo 40. anno 38 ante Christum 320.

X*icinius Hieni* filius, solum Imperatoris à patre nomen accepit, nulla re gesta posterorum memoriæ

moriæ commendabilis. Quanquam non defuit ei crescendi è regum discordiis occasio; nisi pro virtute ignavia fuisset, insigni majestatis injuria.

Quinto hujus Imperatoris anno, postquam *Cini* regis potentia ceteris regibus jam formidabilis esse cœpit; quinque simul in eum conjuravere, *Zuus*, *Chaus*, *Hanus*, *Gueius*, *Yen*. Contra quos omnes collectis copiis ac viribus *Cinus* profectus, atroci commissa pugna quinum exercitum fudit, ingenti eorum strage. Hominum triginta millia cæsos reperio. Et si *Cinus* victoriam prosequeretur, ad quinque regna potienda patebat ei plana nec uspiam impedita via. Sed ille tum quidem compescuit impetum victoriæ, regibus pacem orantibus id tribuens; & quod afful geret occasio novas regiones ad Occidentem versus occupandi, queis dici vix potest, in quantum suas vires auxerit. Ex hac tamen, quam reportavit à regibus victoria gradum fecit ad omnem subigendam Sinam *Cini* regis familia. Sed hac in præsens relicta, illum in Occidentem sequamur. *Bellum & victoria unius regis adversus quinque.*

His temporibus regiones Occidenti obversæ, quas nunc ambitu suo *Súchuen* provincia complectitur, nondum imperio Sinico annumerabantur. In illis dominium penes duos dynastas erat; quorum alter *Pa*, alter *Xo* vocabatur. Ii sub hoc tempus acri diuturnoque bello inter se distracti, quod utrique *Cin* regnum erat vicinum, missis separate legatis *Cinum* regem rogant auxilia. Opportuna regi legatio fuit. Nam ob eas regiones, ut est dictum, cum devictis quinque regibus pacem fecerat; spe duplici jam subnixus, & ferendis alteri suppetiis, & alteri negandis, sine dubio victor. Et stetere pro *Pa* contra *Xo*, regis arma; misso exercitu, cui *Zoum*, Præfectum militum, ducem præposuit. Id ægre ferens *Changius*, & ipse regiarum copiarum Præfectus, sive quod eum honorem suis meritis deberi crederet, sive quod ex alieno bello nihil emolumenti regi suo speraret, an quia mallet in reges arma protolli, sic *Cinum* alloquiquitur. *Minime te fugit, optime rex, honores, famam & magni nominis existimationem in vestris aulis*

esse quærendam; in nundinis contra mercimoniisque lucrum. At nunc regna sunt, imperiumque adeo ipsum venale. Hic, si potentia prolixior, si nominis celebritas est cordi, mercare; laxaque impetum armis victricibus, per quæ non est ambigua tibi ad imperium via. Cur elabi sinis felicitatem sponte venientem è manu? ecquod tibi negotium cum terris barbaris, cujus obsequio se prosternit id, quod est majus terris omnibus? Optarem sane, ô rex, Han *regnum potius abs te occupari; quippe qua patet aditus atque successus ad summum fastigii. Quod si tibi lucrum erit, uti debet esse, curæ; næ tu non omnes modo merces in his nundinis, sed ipsos etiam mercatores facies juris tui.* Atqui *Zoo* mens alia fuit, &, *Qui regnum,* inquit, *vult opibus crescere, terminos ejus ampliare atque proferre debet; qui vero fortes optat generososque milites, frequentem populum eumque divitis abundantem ut habeat, operam dare; qui denique regnare cupit, in augendis perficiendisque virtutibus occupari. Hæc tria, qui consecutus erit, is facile potietur imperio.* Xo *regnum à Sinarum regnis diversum, abundat quidem divitiis; verum tyrannice, impetuque magis, quam ratione gubernat populos. Illo triumphato sanctisque moribus exculto, in melius traducti regni nomen habebimus, & ingens ex eorum opibus compendium. Nemo nobis invidebit, nemo indignabitur, non aliam ob causam illud in deditionem redigentibus, quam ut barbaros ejus mores Sinicis legibus mitigemus. Contra si* Han *regnum subactum imus; totius orbis in te concitabis arma, pii quoque regis amittendo nomine, ac nullo fortassis emolumento, cunctis regibus in nos atque ipso Imperatore consurrecturo.* *Cinus* haud aspernatus recta suadentis orationem, duceret ergo in *Xo* exercitum, imperavit. Quod & fortiter ab eo præstitum & feliciter, occupato toto regno interfectoque rege. *Pa* vero, ut inter eum regemque *Cinum* convenerat, ultro in illius imperium clientelamque concessit.

Inter hæc *Guei* rex è vicinitate *Cini* post acceptam superiorem cladem sibi ac suis rebus timens, ut in quiete & otio regnaret, nec de toto regno periclitaretur; ei se tributarium fecit, omne obsequium promittens

tens non aliter atque Imperatori, simul & amicitiam illius ambiens. Omnia *Cinus* ei tribuit, maxime lætus, per amicum jam tributariumque regnum facilem sibi patere transitum ad reliqua Orientis regna subigenda. Quod & factum, ut sub insequenti Imperatore videbimus.

XXXVI. Imp. FOUS.

Imperavit annis LIX.

FOus Xicinii filius multis quidem annis Imperatoris nomen habuit, at nullo splendore majestatis; amissis demum omnibus, à *Cino* rege captus, & in ordinem redactus, ut ostenderetur infra. *Cyclo* 40. *anno* 44. *ante Christum* 314.

Primo hujus Imperatoris anno *Cinus* per tributarium *Guei* regnum iter habens, contra *Ci* regem arma movit, palam prædicans, Sinarum se imperium occupatum ire. *Cius* hosti tanto impar, quo tamen ei resisteret, *Lu* regem solicitat, conjunctis viribus vim depulsurus. Præterea misso ad *Zu* regem legato rogat, ut *Cin* regnum invadat, debilitandæ regis potentiæ, copiisque divertendis. Pollicito *Zu* rege suppetias, *Cinus* rerum suarum trepidus, in id studio omni incubuit, ut amicum sibi *Zuum* servaret, novamque societatem distraheret. Ad eum igitur & ipse legatum mittit *Changium* præfectum magna prudentia nec minori rerum usu insignem. Hic ubi pervenit ad regem, *Ad te*, inquit, Cinus *frater tuus*, *rex meus me misit*, *amicitiam tuam expetens*; *simul ut à* Ci *rege*, *ut hoste suo digrediare*. *Quod si poterit abs te impetrare*, *regni sui*, *qua tuo vicinum est*, *partem offert stadiorum sexcentûm*; *ac præterea* Ci *regis filiam excellentissimæ formæ*, *quam tenet adhuc in regia sua*, *captam bellis superioribus*. Hæc pauca regi legatus; at Præfectorum animis longe prolixius atque sagacius incubuit, eorum præsertim, quorum gravior erat authoritas apud regem. Plerosque fere omnes muneribus corruptos eo inclinavit, ut eorum instinctu *Cius* cum *Cino* pacem vellet. Hic enimverò triumphare gaudio Præfecti omnes in concilio præter unum *Chinchinum*, qui demisso

demisso vultu gestuque tristi, secus sentientis indice, regis inconstantiam haud obscure damnavit. Et ille hoc animadvertens, causam ex eo sciscitatur, cur unus aliorum non sequatur sententiam? *Chinchinus* quod mutis ante signis ostenderat, nunc ore promens, *Quod te*, inquit, *ô rex*, *afficiat honore* Cinus *æstimetque magni*; *causa inde est*, *quia tibi cum* Ci *rege fuit amicitia*. *Nunc repente cum fortuna sua mutatus suadet*, *ut eundem deseras*. *Ego vero etiam atque etiam considerandum putem quo* Cinus *hac petitione spectet*, *quidque velit*. *Partem promittit tibi regni sui*, *si jus amicitiæ violes*. *Magnifica promissio! sed vereor*, *ut fuco careat*. *Ni me fallit opinio mea, suis rebus studet non tuis*; *eo tendit*, *id agit*, *ut*, *qua regnas Boream versus*, Cium *hostem habeas*, *quo dein expeditius ipse per occidentalem tractum subeat tuum regnum*. *Omnino displicet hæc pax mihi*, *quæ sine magno periculo tuo coagmentari non potest*. *Timeo*, *ne utrumque hostem tibi hac amicitia facias*. Cius *sane fidem tam leviter abs te fractam*, *non feret*; *&*, *ubi diffidet rebus suis*, *ad* Cini *se amicitiam conferet in perniciem tuam*.

Salutare sine dubio consilium erat; sed neglectum tamen *Zu* regi, plurimis sententiis adhærenti. Hanc autem amicitiam discidisse, visa *Changio* pars victoriæ; cujus spem ut exaggeraret, inter *Zuum* ac *Cium* excitatis insuper odiis bellum hac arte conflavit. Multos dies in urbe *Zui* regia moratus, nunquam regem adiit; questus etiam privatis sermonibus, eum non vere *Cii* amicitiam videri, sed simulate tantum exuisse. Parum ipsi fidei habendum; quin timendum potius, ne acceptis à *Cino* rege terris, male diruptam cum *Cio* societatem conglutinet denuo consocietque sua cum illius armis. *Zuus* à corruptis Præfectis ea de re admonitus, si illud est causæ, inquit, quod *Changius* me non conveniat, differatque promissa regis sui, quia timet, ut *Ci* regis amicitiæ penitus renunciaverim; faciam, ut intelligat id à me cum fide factum. Itaque ad Aquilonis regiones primo ponit præsidia; deinde misso legato conditiones pacis apud *Cium* rescindi jubet; imo papyrum, in qua erant exaratæ,

Fraus Changii legati.

exaratæ, inſpectante rege concerpi. *Cius* acerbitate inſolentiſſimæ contumeliæ accenſus, eaſdem pacis conditiones, quas penes ſe habebat, ſcindit iraque fervens, legato *Zu* regis juſſo faceſſere, mox ad *Cinum* ipſe legatum dimittit ſupplicem ac pacem oraturum; *Gue*ique regis exemplum ſecutus, ultro ſe illi ſtipendiarium facit, ſine vi, ſine armis, ex unius *Changii* conſilio ac fraude potius in tantum creſcenti. Tunc demum *Changius*, ubi deſtinata proceſſerant è voto, diſcedit è *Zu* regno, ducens aſſignatos ſibi homines ſecum, queîs promiſſa terræ *Cinæ* ſtadia ſexcenta traderet. Sed ingreſſus regnum, jamque in tuto agens, ridet comites ſuos, &, *Accipite*, inquit, *hæc ſexcenta terrarum ſtadia*; (montem digito monſtrans) *quæ regi veſtro promiſi*. Hunc in modum deluſi ad ſuum regem redeunt, admonentes de *Cini* perfidia. Qui ultionis inardeſcens cupidine, quam primum infert ei bellum; at regnum ingreſſus, & ab ejus Præfectis ſuperatus, ignominioſam ſibi, ſed neceſſariam pacem petiit. Quod ſane bellum nunquam ſuſcepturus erat, ſi *Chinchino* paruiſſet, ſaluberrime ſuadenti, ut *Cio* potius, quam *Cino* intentaret arma. *Satius mihi videtur*, ajebat, *uti* Cio *moliare bellum, quam finem ponas amicitiæ, quæ cum* Cino *tibi adhuc eſt in integro. Plus enim inde terrarum ſperare licet, quam ſi ab eo ſexcenta ſtadia accepiſſes*. At ille, velut ante bene monentem ſpreverat, ita nec jam ſalubris conſilii patiens fuit, magno ſuo malo.

Interea *Cius* omni metu ſolutus, quippe qui jam in *Cini* regis eſſet fide & clientela, accitis ab eodem auxiliis adverſus *Yenem* regem arma captat. Nec *Cino* improbata ea molitio, cujus conſilium eo ſpectabat, ut regna mutuis regulorum armis feſſa poſtmodum invaderet, ipſe vel in clientelam acciperet. Ac *Cius* quidem ſecundo Marte uſus, *Yenis* totum prope regnum occupavit; quem denique commiſſo apud regiam urbem prœlio victum morte affecit. Erat ei filius jam ætate provectior, *Chaus* nomine. Hunc igitur exercitus profligati reliquiæ civitateſque hoſti reſiſtere adhuc auſæ, patri ſubrogant; egregia indole, animi-

animique magnitudine hosti, etiam victori parem. Post variam belli fortunam obvenit *Chao* victoria; devictusque prœlio *Cius* regno pulsus est. Adspirabat ad alteram victoriam *Chaus*, ipsum *Ci* regnum destinans armis palmaribus pretium; sed, quia *Cinum* timebat, suspenso impetu haud dum maturo, intra sui se regni fines continuit.

Illud potius est visum, ut ejectis, qui supererant hostibus, late vastatum afflictumque paternum erigeret regnum, cui rei optimos undique milites ducesque collectos liberaliter ornateque tractavit; invitatis ad se præterea variis illo ævo præcipui nominis Philosophis, & ubique diditam ejus liberalitatem atque munificentiam sponte sequentibus. Inductus est ad hoc consilium à *Coqueio* Philosopho, qui aptam ad rem præsentem narrans historiam, Rex quidam gaudebat olim, inquit, equis plurimum, quos undique adductos emebat quantovis pretio. Eaque propter homines certos è suis subditis in externa dimittebat regna, qui optimos equos quærerent, & in iis unum præcipue, quem audierat velocissimum esse atque ante alios generosum, & intra viginti quatuor horarum spatium mille cursu stadia emetientem. Quo denique reperto, sed jam mortuo, ne prorsus vacui redirent domum, aureis quingentis emunt ejus ossa, regique afferunt. Miratus ille inscitissimam emtionem, primo irascitur; mox tamen audito eorum prætextu placari se sinit, hanc facti sui rationem reddentium. *Nos*, inquiebat unus ex omnibus, *nos, ô rex, omni quidem diligentia quæsitum, quem jusseras, equum adeo velocem eundemque vivum nullum invenimus; scito tamen, vivos ejus indolis ad te brevi adductum iri. Cum enim percrebuerit te vel ossa tanti emisse; profecto mercatores majoris lucri cupiditate allecti minime cunctabuntur vivos adducere.* Acquievit his dictis rex, eodemque anno tres emit equos, qui ultro adducebantur, eadem velocitate, quàm fuit alter, quem frustra quæsierat.

Historia de emptis equi ossibus, & emptionis causa.

Admonitus hac narratione *Chaus*, quanto in honore habendi essent magno & excellenti ingenio peregrini; advenientes peregre doctos homines benigne

ac

ac liberaliter excepit. Quo factum, ut quam plurimi confluerent; quos inter *Yoyus* nominatur, cujus opera quantum usus fuerit, quamque res præclaras gesserit, infra memorabimus.

Cinus interea *Changium* sibi perquam fidelem cum legati potestate reges omnes adire jubet atque authorem esse ut sibi tanquam Imperatori sese subjicerent. Id si fecissent, promittebat eorum ditiones in clientelam se accepturum; sin abnuerent, exitiale bellum ac vastitatem minabatur. Iamque nimia ejus potentia plerisque formidolosa erat; cum insperata morte vitam simul & imperium, quod ad se trahere nitebatur, amisit. Cujus filium, quem patri nec belli nec pacis artibus parem futurum crederent, omnes desernere, antiquo fœdere instaurato conjurantes in illius perniciem, si cui eorum tentaret bellum facere. At filius etiam patre fortior, avidiorque imperii, cognitoque fœdus contra se coaluisse, ac regulos patris sui clientes à se descivisse; confestim adversus *Hanum* regem cum ingentibus copiis mittit Præfectos suos, & *Iyang* nobilissimam urbem, in qua magnum erat momentum ad subigendum imperium universum, obsidet. Quinque omnino menses tenuit obsidio, tantumque laborem frustra sumserant missi duces; cum formidandus adest fœderatorum exercitus. Quem tamen *Cinus*, haud sane ignavus aut timidus adolescens omnibus collectis viribus, eodem loci fortiter excipiens collatis utrinque signis victor, cecidit hostium supra sexaginta millia. Tum demum obsessi facta deditione seque & urbem tradidere regi. *Cius Queius*que reges sub imperio victoris obedientes se futuros denuo promittunt, præteritorum veniam rogantes. Quam ne *Cinus* negaret, magnum & anceps bellum fecit, quod in occidentali ejus regno exarserat. Nam exteræ gentes aperto per *Tanyu* regnum transitu, jamjam ipsius regno imminebant. Quamobrem omissa victoria, ut illis iret obviam, tutiora sequens, maximam exercitus partem reduxit, composita cum regibus pace. Sed qui hostes poterat vincere, nec armatos exercitus timebat; ab amicis propemodum subver-

Ingens victoria.

ſubverſus eſt, cum ampliſſimi regni amittendi periculo. *Mentangkiunii* cujuſdam ira. Ille quidem erat è *Ci* regno oriundus; ſed ob egregias naturæ dotes, & ſapientiæ opinionem apud *Cinum* regem proxime ſuperiorem ad ſummos honores pervenerat, factus Colaus. Sed enim quod plerumque ſolet, novus rex patris Præfectos parum æquis oculis aſpiciebat, & minime omnium ſummum Præfectum *Mentungkiunium*. Erga quem explorata regis voluntate, qui ejus felicitatem ferre non poterant, nec hominem exterum primam occupaſſe dignitatem; apud regem in perfidiæ ſuſpicionem vocant, prætexentes, *Eum è* Ci *regno eſſe, pro* Cio *multa agere. Timendum, ne, ſi luceat occaſio, amore patriæ actus in tranſverſum,* Cino *exitium molitur. Denique homini extraneo parum fidendum.* Pronum erat ſua ſponte ac præjudicio incumbentem in ultionem meditati ſceleris impellere. Itaque ſumma eum Præfectura primo movet, alio ſuffecto; ruentemque delatores & invidi variis querelis multorumque criminum ſuſpicione oneratum, ut aſſolet, in ultimum conantur exitium provolvere. Quæ ille omnia, & pejora etiam ſagaci metu præcipiens, fuga, cantantis galli beneficio, ſalutem invenit. Alii dicunt, hominem fuiſſe unum è comitibus *Mentangkiunii*, qui cantantem gallum artifice lingua imitabatur. Ea res accidit in hunc modum. Noctu quadam fugienti tranſeundum erat propugnaculum. In eo mos erat, ut portæ non aperirentur niſi ad galli cantum. Hujus moris haud ignarus *Mentangkiunius*, ut inſequentium ſe manus effugeret, multo ante galli cantum vigilabat ad portas. Iamque imminebant, qui ad eum capiendum erant miſſi. Quo in rerum ſuarum articulo deprehenſus, ex ultimi diſcriminis ictu conſilium cepit, vel gallum, quem ſecum habebat, neſcio qua arte ſibi canere jubens, vel imitans ipſe canorum animal. Galli quidem, qui erant in propugnaculo, cognatæ vocis excitati præcentione reſpondebant, ut ſolent; & præſidiarii tempus aperiendi portas eſſe rati, nilque doli ſuſpicantes, *Mentangkiunium* tranſmittunt, inſequentium ſecurum.

Fuga galli cantu promota.

Hic

Hic itaque acceptæ injuriæ dolore calens, primo *Ci* regem suumque, ne *Cino* tributum penderet, ab eòque secederet, impellit. Deinde *Ci*, *Guei* & *Han* reges ejusdem suasu, suam insuper operam appromittentis, missoque maximo exercitu non dubii victoriæ. Intenderatque spem eorum hostis ipse, districtus aliis in occidente bellis, & ægre tantis viribus par. Quo facilius ei, commisso per Præfectos prœlio, victoriam extorsit *Mentangkiunius*; iniquis etiam conditionibus ad tres reges missa legatione pacis gratiam ab eis ambienti. Dissuaserunt multi Præfectorum; nec enim vires defuturas sibi, quibus tres regulos vincerent, si modo tantum temporis detur, quantum erat ad milites à tantilla clade colligendos necessarium. Rex *Cin* autem maluit singulos reges in breve tempus aliquot terris ac libertatis umbra frui, quam summam rerum in discrimen conjicere: sed Præfectorum consilio favit regum superbia, *Mentangkiunio* authore pacem cum *Cino* respuentium. Qua repulsa magis ille roboratus, *Croceo* superato positisque in occidentali litore castris transitum regibus occlusit. Ea demum fuit ad pacem via; in quam, ubi transire diu, sed inani contentione tentaverat, consensere reges hac conditione; ut, quidquid terrarum *Cin* rex haberet ad usque *Crocei* fontem, illis cederet. Annuit rex, pacemque necquicquam contra nitente *Mentangkiunio* obtinuit.

His temporibus claruit *Sunlungus* quidam Sophista; cui multum loquentiæ, multum astutiæ, sed sapientiæ parum. Is tamen in publico Philosophorum conventu solus sustinuit hanc thesin, Hominem tres aures habere; & illam, qua audimus, aliam esse à duabus, quas videmus. Eaque de re tanta veritatis imitatione disseruit, ut nemo quisquam ei contradicere sit ausus. Vnde cum quis impossibilia vult probare vel rationi repugnantia, ex proverbii consuetudine dicitur à Sinis, de tribus auribus disputare. *Sunlungi Philosophi thesis.* *Proverbium.*

Ci rex postquam à *Cino* secesserat, suique jam juris erat; in *Sung* dynastam bellum sumit, gnarus militiæ, ac simul inquies; devictumq; omni ditione exuit. Nec con-

tentus tot terris, & victoria elatus, *Zu* regi bellum facit, Imperatoris nomen affectans. Sed qui aliena quærebat, etiam sua vitamque ipsam amisit. *Chaus* enim rex *Yen*, quo de supra docuimus, ubi regem *Ci* aliis distentum bellis vidit; cum *Yoyo* summo Præfecto agitatis de eo debellando consiliis, quantum maximum potuit exercitum conscribit, cui summa cum potestate *Yoyum* præposuit. Adhæc *Guei* & *Han* suppetias petenti miserunt; cunctis, quod *Cius* Imperatoris nomen usurparet, indignantibus. Auctis igitur copiis *Yoyus Ci* regnum invadit, ingenti exercitu terribilis. Quem quidem *Cius* collectis omnibus viribus excepit, & ad ripam occidentalem *Ci* fluminis, à quo regno nomen, *Xantung* provinciam transfluente, congressus acie, horrendam cladem accepit, aliquot centenis hominum millibus cæsis; ipse cum paucis fugiens, evasit. Nunciata strage regnum omne miscetur. Invadunt urbem regiam hostes ipsi, captamque diripiunt, pretiosissima quæque ad *Yenem* regem transmittentes ex opulentissimo regis palatio. Tum *Yoyus* insperatæ occasionis luce victoriam longius latiusque differendam ratus, missis variis ducibus, cunctas fere *Ci* regni urbes ad deditionem pronas occupat munitque præsidiis. *Minius* autem (nam hoc erat *Ci* regi nomen) ad australes plagas *Kiu* dictas, *Zu* regno vicinas, se recepit. Inde ab rege petita illati belli venia, multaque promittens, ab eo flagitat auxilia. *Zu* rex occasione rei bene gerendæ lætus, quippe qua *Ci* regnum occupari poterat per speciem auxilii, *Naocium* mittit justo cum exercitu. Ille ad se invitat *Minium*, obsequium omne promittit, at venientem perfide capit. *Yenem* deinde regem de regni partitione allocutus, *Minium*, majore se perfidia maculans, necat. Ita *Ci* regni terras, quæ ad Austrum jacent, *Zu*; quæ ad Boream, *Yen*, reges inter se partiti, ex unius ruina suo uterque regno firmamentum quæsivere.

Ingens clades.

Perfidià per speciem auxilii.

Erat eadem tempestate in *Ci* regno Philosophus quidam *Uangxous* nomine, virtutis ac sapientiæ fama inclytus. Hunc *Yoyus* omni modo ad sui regis obsequium pellicere, missis primum literis perqnam honorificis

norificis eum ad se invitans; recusantem vero tanquam visurus ipse coram conventum velle. *Uangxous* contrà illius vitare conspectum, nec usquam parere. Tandem æger inexspectata cunctatione *Yoÿus*, regionem, in qua Philosophus agebat, milite cingit, ultima minatus, nisi quam primum adsit, blandus tamen simul atque ad magni nominis præfecturam invitans. At *Uangxous* & minis & blanditiis intactus, maluit in sui regis obsequio mori, quam ad *Yoyum* accedere; laqueo fidei suæ teste vitam finiens. Miser haud dubie, ac nihil minus, quam Philosophus; facti tamen laudatores etiam inimicos habuit, more Sinico, ejusmodi fidelitatem in suos reges permagni æstimantium. *Yoyus* ipse honorifica sepultura affectum, monumento insuper ornavit, ut insignis fidei ad posteros exemplum. Fuit hoc olim, & est etiamnum ex parte sollemne Sinicis Præfectis fidelioribus, ut mortem sibi consciscant, ne veniant in manus alicujus, qui est in sui regis hostium numero, eique servire cogantur. Hoc enim à Sinis maxime probrosum habetur, si cum rege suo mori non præoptant, à quo præfecturam acceperant, quam regi victori servire, illique subjectos esse. Itaque satius est quam plurimis, gloriose perire (ut ipsi putant) quam hac perfidiæ ignominia notari. Hinc statuis, hinc fanis ad posteritatis memoriam propagant atque produnt ejusmodi fidem Sinæ, quam inter primas summasque virtutes ponunt. Vidimus hac ætate multos, queis potior erat mors vel voluntaria, vel à Tartaris crudelissime oblata, quam ut illis se subjicerent, eorumve ritu, imperioque caput raderent.

Toyi Philosophi in fide sui regis constantia;

Et mors ultronea.

In hunc modum *Ci* regnum pessumdatum à diversis hostibus, unius feminæ virtus & in regem suum amor utcunque restituit. Hæc memorandæ fidei matrona filium inter regios Præfectos numerabat haud ultimæ dignitatis, *Sunkiaus* erat ei nomen; occiso rege ad matrem prudentia & ætate provectam confugienti. Illa de deserto rege filium increpans, & ad fortiter agendum vel moriendum pro suo rege adhortans, *Malo*, inquit, *mihi non esse filium, quam infidum regi suo.* *Sunkiaus* pudore affectus, ac simul à matre anima-

Matronæ fides rem Ci regis restituit.

tus, in publicum proruens inclamare cœpit. Naocius Zu *regis militiæ legatus regnum nostrum contra jus fasque occupavit, occisoque* Ninio *rege scelus auxit, perfidus in utroque. Quare cui fides in regem suum, cui regnum cordi, cui animus petendæ è* Naocio *ultionis; me sequatur.* His dictis erecti multi, exponentesque se ad utramque fortunam pro libertate patriæ, de improviso *Naocii* domum invadunt eumque necant. Quo facto quamplurimi *Ci* regni incolæ ad *Sungkiaum* undique confluentes *Fachangum*, interfecti regis filium etiamdum latitantem, creant regem. Qui *Zu* regis præsidiis è ditione *Kiu* nullo negotio ejectis paternum regnum jam tum ex parte restaurare cœpit.

His auditis *Yoyus*, qui agebat in *Ci* regno Boream versus, totius regni occupandi cogitationem suscepit. Collectis ergo viribus, quantascunque habuit, in *Fachangum* movet. Ad primum expeditionis impetum destinata *Me* urbs maxima; quam obsidione premere paranti Præfectus urbis occurrit extra mœnia. Certatum utrinque fortiter; sed cum *Yoyus* viribus esset ac virtute militari superior, victus ille atque interfectus est. Milites duce destituti refugiunt in urbem ac jurejurando se obstringunt ante morituros, quam sese urbemque dederent. Ac primo ducem, cujus nutum omnes intuerentur, sibi legunt uno omnes consensu militem gregarium, *Tientanum* nomine; sed cui tunc prœlio nemo, consilioque par habebatur. Interea moritur rex *Yen*; in cujus locum electus *Hoaius* illius filius, *Yoyo* non optime cupiebat, nimiam ejus potentiam suspectans. Itaque nec subsidia mittit ei nec stipendia, ut solebat pater; quin etiam, qua licuit, ejus rebus obstabat. *Tientanus* aversam regis ab *Yoyo* voluntatem, suam occasionem ad res bene gerendas ratus, quam potest occulte, ne quà pateret consilium suum, per fidissimos homines sinistris sermonibus *Yoyum* differt eatenus, quoad fama gliscente ad regis aures jam pronas illius obtrectatoribus perveniret, *Yoyum* cum *Ci* rege occulta jam agitare consilia, & ab illo regni partem petere; qua obtenta in *Yenem* regem meditata procederet rebellio. Quia vero

Fraude Yoyus ab exercitu dimovetur.

vero metueret, ne rex *Yen* meritas à se pœnas sumeret; idcirco *Ci* regno velut asylo se tenentem, consulto bellum trahere. Præterea *Ci* regi non ignotum, *Hoeum* ab *Yoyo* aversum esse, magno proin opere solicitum, & quamprimum cum *Yoyo* convenire velle; timere enim, ne illo remoto magis fidum ducem præficiat rex *Yen*. Cujus animum ab *Yoyo* jam abhorrentem iniqui rumores eo perpulere, ut virum sibi fidissimum in regiam vocatum militari præfectura spoliaret, alio duce interim submisso, *Kikieo*. Tum triumphare gaudio *Tientanus*, jamque victoriam sibi quanquam à potentissimo exercitu promittere; ingenti atque unica solicitudine liberatus, quam *Yoyus* injecerat, exercitatissimus, omnibusque partibus absolutus non dux minus, quam miles.

Yoyus atroci injuria vulneratus ab rege, inconsulto juvene, vindictæ quidem impetum compescuit, traditoque in *Kikiei* potestatem exercitu ad *Chao* regem se recepit; ab eo perbenigne, ut tanti vir nominis exceptus. At longe alia rerum facies in exercitu erat. Is enim *Yoyi* ducis enixe amans factique indignitatem in secessionis titulum detorquens, rumpit obsequium, deserto novo Præfecto, lectoque alio sibi duce. Cumque secessisset illius maxima pars, ortis factionibus languebat *Me* urbis obsidio, quæ tamen paulo post accepto novo ab rege imperio, solutisque ex integro stipendiis urgeri denuo cœpta.

Tientanus interea non modo milites, sed & cives, imo mulieres quoque adhibet ad urbis custodiam. Atque ut erat futuri persagax, omnia prævidere, quæque *Yenis* miles tentaturus erat in obsidione, prædicere, nullo proinde negotio eludens omnes artes obsidentium. Qua re tantam militaris scientiæ famam obtinuit apud suos, ut jam illo duce erumpere gestirent ex urbe poscerentque prœlium. *Tientanus* videns, quantum ducis posset exemplum militiæ atque authoritas suosque tam promtos esse, in quorum fide merito acquiesceret, primo paulatim ex urbe aufugientium fraude subornatos, debiles quosdam viros feminasque ac pueros emittit. Qui ab hoste inter- *Stratagema obsessorum ingeniosum.*

 cepti,

cepti, res civitatis in calamitoso statu esse nuntiant; cives à deditionis consilio proxime abesse, annonæ extrema penuria. His talibus auditis *Yenis* milites, tanquam res omnis esset in tranquillo, atque in manu victoria, læti ac sine cura esse, stationes agere laxius, desidiæque & otio sese tradere. Interea *Tientanus* collectis, quotquot erant in urbe, vaccis, quarum erant plus quam mille, omnium cornua exacuta falce armat, vestitque panno draconem ignitis coloribus referente, illitum pice ac bitumine stramen adnectens ad caudas. His cum cura paratis intempesta cæcaque nocte per portas, perque alios exitus è mœnibus in id apertos, emittit vaccarum exercitum, fortissimorum militum quinque millibus sequi jussis, pendulumque de caudis stramen accendere. Interim in mœnibus horribili strepitu tympana, cornua cupreæque pelves pulsari; confusus etiam omnis ordinis sexusque clamor in cælum boare; vaccæ velut agitatæ furiis dispersæ, quocunque furor impellebat, hac illac discurrere, & obviis quibusque, quid ageretur, inscientibus, arietatis in terram, falcibus & igne cædem maximam facere. Ad terrorem præcipue valuit earum species, quæ lemurum nocturnorum dæmonumve credita, illuni nocte ac spissis tenebris omnia in majus augentibus, obsessores ultimo pavore concusserat. Itaque milites inopinato malo attoniti, stationes deserere, dispersi inordinatique confuse hac illac discursare. Vnde vel à vaccis vel à militibus, qui eruperant, occisione occisi sunt, reliquis castra impedimentaque deserentibus ac de sola vita sollicitis. *Tietanus* videns è sententia stratagema procedere, repente adest cum omnibus copiis, Instatque fugientibus, & stragem propagat. Tum castra civibus diripienda permittens, ipse cum suis utens victoria, fugientes omni præcisa mora insecutus intra breve tempus urbes amplius septuaginta occupavit. Hac enim nuntiata clade *Ci* gens omnis consurgit in præsidia; necatisque aut ejectis hostibus *Ci* regnum ad *Fochangum* rediit, *Siangum* se inde volentem appellari. Effusis igitur omnium gaudiis è *Kiu* ditione veniens exceptus, accepti beneficii memor, *Tientano*

tano principem regni præfecturam committit, omnem exercitum subjungens ejus imperio, nunquam marcente gloria; qua maxime florebat, de quo plura infra.

Chaus rex pretiosum habebat lapidem à Sinis *Yu* dictum, è quo Sinici Imperatores regium sigillum conficiunt. Refert alabastrum fere vel gagaten, etiamnunc ad Sinas à Mauris è regno Cascare afferri solitus. Sed ejus præcipue magnitudo in pretio est, &, si quadratum æquet, cujus latus unum non sit dimidio dodrante minus, tunc enimvero immensi est valoris, ac solo Imperatore dignus. Talem ergo cum haberet *Chaus*; *Cin* rex misso legato quindecim civitates, si eum sibi tradat, pretium promittit. Quo audito *Chaus* *Cinum* regem belli occasionem quærere non dubitans, è *Sianglo* consultissimo Præfecto fidoque inprimis, quid sibi agendum, percontatur. Cui *Siangius*, *Facies*, inquit, *quod voles, rex; sed, si alterutrum è duobus feceris, tuo malo facies. Si enim petenti* Cino *lapidem negas, apud eum offensam suscipies; sin oblato lapide promissas civitates tradere supersederit, pravum illius animum technasque cognosces. Mihi tertium quiddam est in mentem, ut lapidem in meam mihi fidem tradas, & vel hunc vel quindecim civitates à me reposcas.* Non ægre persuasit hoc regi, acceptoque lapide ad *Cinum* legati nomine tetendit. Ipse quidem regiam urbem ingressus, at in regni confinibus certos homines jusserat subsistere, illis tradito clam lapide. Posthæc ad regem adiens, promissas urbes petit; quarum jus si suo regi cederet, lapidem in promtu fore. Cunctante *Cino*, quod à *Chao* lapidem sibi dono datum iri speraverat; *Siangius* ad eos, qui lapidem attinebant, nuntium mittit, jubentem quamprimum illum ad *Chaum* referre. Ipse aliquamdiu in *Cini* aula commoratus tandem admonet se remisisse lapidem, eo quod nec ipse steterit promissis. Iratus primo rex, quod se inconsulto lapis remissus domum esset, mortem ei minatur. Cui *Siangius* intrepide, *Mihi vero pulchrum erit*, inquit, *pro fide adversus regem meum insontem spiritum impendere; quod tibi visum est, age.* *Cinus* cognita *Siangii* fidelitate at-

Lapidis pretiosi audax postulatio elusa.

que constantia placatus, muneribus affectum incolumemque dimisit. Est nunc apud Sinas in proverbio, cum rarum aliquid pretiosumque laudare volunt, ut dicant quindecim urbes valere.

Proverbium.

His temporibus, ut dictum, penes Imperatorem una cum Imperatoris nomine insignia simul erant imperii; quin imo ea ipsa esse, quæ ab *Yo* facta sunt vasa, multi suspicabantur, nec vera, sed ficta atque ad illorum formam figuramque expressa, in *Su* lacu demersa, reguli credebant. Quam enim non verosimile, cum ea essent insigne imperii, maximaque apud Sinas in veneratione, nec nisi qui servaret illa, Imperator appellaretur, nullo digno operæ pretio, abjecta esse? Quare *Zu* rex horum vasorum cupidine allectus, & hæc & alia imperii ornamenta per vim, illato Imperatori bello statuit ad se trahere. His enim potitum Imperatoris etiam dignitas atque majestas continuo sua sponte sequebatur. At unus ex ejus Præfectis salubriora suadens, *Quo tibi affectas imperium*, inquit, *cujus amplitudo jam vix in centum se diffundit stadia? &, ut illud obtineas; quod incrementum accedet inde tuo tam amplo, tam longe lateque diffuso regno? Populus, qui ei paret, ad exercitum tuum adeo numerosum præter inutilem numerum, neque hunc observabilem, nihil addet. Tam tenui victoriæ præmio proposito, perduellis notam nomini tuo inurere non times? scio te sola Imperatorum vasa ornamentaque ambire: hæc vis armorum tuorum esse pretium, ut aliorum in te regum concites arma? Quisque stabit ab Imperatore tanquam à te affecto injuria; quisque pro se ditissimum tuum regnum invadet. Si nunc omnes unam putremque tigridem* (diminutum imperium notat) *quæ nulli jam usui, nec in unius cœnam sufficiant, tanto studio venantur tantum ob antiqua vasa; quid illos deinde facturos putas, postquam ea in ingenti tuo regno, velut in pinguissimo cervorum grege esse cognoverint?* His aliisque rationibus rex victus *Zu* ab incepto desistit.

Contentio pro vasis regiis.

Interea *Cin* rex confectis omnibus in occidente bellis, hostium ex ea parte securus animum denuo ad imperium obtinendum adjecit. Commodissimus ad imperii ditiones transitus erat per regnum *Chao*; cujus

Jus proinde regem studuit omni officio sibi demereri & amicum facere. At ille quamvis amicitiam non abnueret, transitum tamen negavit; aliorum regum fœdus, quod omnes inierant, in quibus & ipse, novis consiliis opponens. A repulsa igitur ad insidias versus, cum palam non auderet in *Chaum* insurgere, ne collectas fœderatorum vires in se unum armaret; simulata amicitia regem parat occidere, quo pronior esset in vacuum regnum irruptio. Itaque ad regni tendens confinia, quamque fieri potuit occultissime magno exercitu vicinis in locis disposito, cum paucis dein progressus venationis specie, *Chaum* regem, ut ejus conspectu fruiturus, ad se invitat, amicum amice. Cohibuit primo assensum *Chaus*, aliquid sinistrum timens. Sciebat enim *Cinum* regem ex occulto iratum sibi, quod illo spreto cum reliquis regibus fœdus pepigerat. Ergo cum Præfectorum fidissimis *Siangio* ac *Lienposo* consilia confert de eo, quod agendum esset in præsens. Illi, *Cinum* visendum omnino suadent, quia, si omitteret hoc salutationis officium, se illius hostem non obscure declarabat. Sed & modum, quo ire debeat, docent; hortantes ut ante in omnem eventum filium regni successorem designet, quo facto spes omnis *Cino* præcideretur. Nam siquid perfidiose tentaret, regnum tamen haud vacuum reperturum esse. *Siangius* autem iret cum rege, *Liemposo* apud filium manente regnique rebus provisuro, prout usus foret. Itaque factum, & *Chai* filius in regem electus, omnium ordinum consensu dataque fide regni heres ac successor agnoscitur. Interea *Siangius* selectissimos militum, armis clam bene munitos, seque jubet ac præcipue regem comitari, famulorum ornatu, quo tutius lateret consilium; promtos interim ac paratos ad omnia futuros, præcepto etiam signo, quo admoniti confestim arma capesserent. Vbi reges in mutuum venere conspectum; primo sese comiter consalutant. Tum deinde *Cinus* instructo convivio paucis suorum adhibitis, nequa in suspicionem devocaretur, inter epulas ex destinato in *Chaum* regem acribus verbis invectus, quod se deseruisset, hospitem

Sinus *insidiosa invitatio.*

Prudens fidumque consilium.

aperta contumelia violavit. *Siangius*, qui regi suo adstabat, semper, at nunquam magis fidus, quam cum ejus salus ageretur; de injuria, deque violato hospitii jure questus, iratusque *Cinum* summa libertate alloquens, *Postquam rex meus adeo tibi contemtus est*, inquit; *vide, ne hoc quinque passuum atrium tuo tuorumque sanguine paulo post natet.* His minis exciti *Cini* regis famuli ad arma respexere, quorum impetum tamen *Siangius* atroci supercilio compescens incussoque terrore, ac dato signo suos in armis esse jubet. *Cinus* & contemtu sui furens eo magis, quod venerat à minore; quique famulos inermes esse crediderat, se potius deceptum videns, periculi præsentis imagine perculsus, ac multum timens, excessit è triclinio. *Siangius* suos injuriam ferro persequi parantes, vetuit, ne illum occiderent, sibi satis atque abunde factum dicens, quod regem suum incolumem servaverit. Nec enim eo se ad lædendum regem venisse.

Modestia Siangii. *Chaus* domum reversus, summam *Siangii* fidelitatem æstimans, pari honore cultum, Colaum regnive adjutorem fecit. Quam dignitatem habuit adeo moderate, ut æmulos quoque & culmini ejus insidiantes, comitate ac modestia demulsos, beneficiis insuper amicos fecerit sibi. *Lienposus* inprimis, de cujus fortitudine, belli que peritia multa Sinæ, prælatum sibi *Siangium* indigne ferens, in omnes occasiones intendit animum æmulo superiori officiendi. Quo animadverso *Siangius* ubique congressum ejus fugere; cum *Lienposus* palatium ingrederetur, ipse alio diverti; ne, ut mos erat, alter alteri decedere ac primas dare cogeretur. Atque etiam in plateis curru vectus, si forte obvium haberet, eandem ob caussam declinabat. Reliquis Præfectis de hoc *Siangium* ut nimis timidum atque demissum ridentibus; ipse forte quadam in eorum corona, *Quod nostrum regnum*, inquit, *est ab insidiis atque irruptionibus* Cini *regis tutum & incolume; caussa est illa, quia scit hic rex* Lienposum *meque una in hoc regno esse. Si nos duo concordia non simus conjuncti; sed studiis potius dissensionis distracti, simultates exerceamus, in quibus regni salus*

salus nititur; extremum ei impendet discrimen, haud alii caussa, quam discordiæ nostræ imputandum. Regis regnique commodo, non sum in simultate cum Lienposo, *fortissimo ac generoso viro; privatasque injurias publicis utilitatibus libenter submitto. Lienposus* de hac æmuli sui modestia edoctus, vehementer erubuit, & ad pœnitentiam versus, nudum corpus spinis vestiit, eoque habitu processit ad *Siangium*, præteritorum veniam petens. Ita è mutuæ modestiæ certamine concrevit inter utrumque amicitia lapidea, ut Sinæ loquuntur, hoc est, firmissima nec facile scindenda; evidenti documento, plus beneficium in æmulos posse, quam injuriam.

Modestia ex æmulo facit amicum.

Amicitia lapidea.

Nunc ad *Tietanum*, quo de supra diximus, nos revocat historia. Is regno *Ci* reparato firmatoque felix, ad invadendum *Yen* regnum animum applicuit. Omnium primo *Tie* urbem attenta obsidione cinxit; adhibito tamen prius in consilium *Chumlieno*, viro *Ci* regni consultissimo. Hic futuri perspicax, *Tu quidem*, inquit, *oppugnabis hanc urbem; at non occupabis.* Quo audito *Tientanus* ira fastuque plenus, *Chumlieno* respondet in hunc modum. *Ego ille, qui non sane copioso milite* Ci *regnum usquequaque jacens restitui, qui ex eodem regno* Yenem *hostem feliciter ejeci, qui plusquam centum civitates ad mei regis obsequium reduxi; nunc tanto stipatus exercitu eoque victore unam* Tie *urbem non subjugabo?* Hæc locutus insalutato *Chumlieno* indignabundus inde se proripuit, ac *Tie* ipsos tres menses frustra circumsessa, metu simul ac pudore confectus *Chumlienum* conuenit, jam in mœrentis humilitatem submissus, &, unde cognoverit ea obsidione urbem à se non capiendam, rogans. Tum ille: *Quo tempore*, inquit, *optime dux, in urbe* Me *privatus agebas miles; corpus militaribus exercitiis domabas, procul deliciis, quas, si quando affluerent, etiam abs te repulisti. Ante cibum arma, post cibum arma tractabas; vitæ contemtor, periculorum ipsiusque mortis impavidus. Postea vero, quam à rege amplos honores, terras ac reditus accepisti; nil præter voluptates cogitas, mortem rerum omnium extremum times, majores honores sperare vix audes, accedente insuper*

Libera commonitio.

per

per carnifice metu, quæ habes, amittendi. Hi sunt cuniculi, queîs antiquam tuam illam fortitudinem subruisti. Tientanus his auditis, *Egregia*, inquit, *ac sanctitate plena oratio. Nudasti mentem meam non secus, atque si eam introspexeris. Sic est omnino, ut dicis; nec ego committam, ut te pœniteat libertatis atque consilii tui.* Nec mora, eoque salvere jusso ad exercitum redit, omnibusque missis, quæ luxui servire poterant, exercitationes campestres etiam infimæ sortis retractare cœpit. Quo factum, ut restituta militari disciplina, intra paucos dies *Tie* potitus coëgerit *Yenem* regem à *Cio* pacem efflagitare.

Commonitum emendat.

Et victorem facit.

Ceterum non sola bellica virtute *Tientanus*, sed etiam pietate erga pauperes ac milites inclaruit. Neminem nudum videbat, quin veste donaret; neminem famelicum, quin cibaret. Ad ægros ipse invisere, consolari, &, siquid deesset, providere. Quibus rebus tantum sibi civium ac militum amorem conciliavit, ut *Ci* rex timeret ne solicitatis illorum animis invadendi regni consilium ab eo conquiretur, insuetatis observantiæ amorisque signis intumescente. Qua tamen suspicione perquam dextre *Quonchuus* Præfectus simul atque Philosophus eum expediit. *An non satius erit*, inquit, *si* Tientani *erga tuos pietatem tuam facias? tamque fidi ac bene de te, bene ac tuo regno meriti ducis fidem absolvas? si me audis, promtum est tibi omnium amorem in te unum traducere. Scias populus idque per edicta publica, maxime probari tibi* Tientani *officia, quæ pauperes, quæ milites experiuntur; imo te hoc non modo velle, sed etiam imperare. Quicquid adhuc fecerit, à te mandatum habuisse, atque ut humanitatem intendat, denuo jubere; cui rei multum conducet, si reditus ejus auxeris. Nemini dubium erit, quin à te velut à primo fonte manarint omnia hæc beneficia. Passim audies patriæ populique pater; te tuorum tristitia non minus quam ipsos moveri, te illorum nuditate frigescere, illorum labore fatigari. Sic efficies, ut* Tientanus *& sua sponte propensus ad benefaciendum, & tua voluntate longius impulsus, tuæ felicitati, tuæ securitati commodet virtutem suam.*

Prudenti consilio discussa suspicio de ministro regio concepta.

Ceterum

Ceterum magnus ille *Yoyus*, ut supra diximus, ab *Yene* rege juvene offensus, ad *Chaum* regem confugerat. Hic qui hominis magnanimitatem armorumque peritiam nosset, ratus eum *Yeni* quoque offensum, ejus regni occupandi consilium cum illo struit. Sed, ut solent altæ mentes, *Yoyo* vindicta post fidelitatem, qua se ingratus rex fecerat indignum, fuit, *Chaum* ab hoc bello hujusmodi dictis avertenti. *Olim jam erga* Chaum *regem extitit utcunque servitus mea; nunc tibi servio, te regem meum agnosco. Vtrumque mihi offendere non licet. Profugi quidem è patria, non tam quia illa erat meorum in se meritorum immemor, quam ut meæ saluti consulerem; proinde in eam quantumcunque ingratam iniquus esse nolo. Si aliud regnum invadere cogitas, quod vita suppeditabit, à te stabo pro viribus, nihilque omittam, quin me fidelem tibi servum experiare.* Destitit ad hanc constantiam ab armorum consilio *Chaus*, illud in *Yoyo* maxime stupens, quod ingratum regem patriamque pergeret illibata charitate diligere. *Amor in ingratam patriam.*

Sed & rex *Yen* non perfunctoria solicitudine æstuabat, quod *Yoyus* apud *Chaum* esset. Timebat enim iratum sibi, & aliquid, si vindictæ affulgeret occasio, sine dubio moturum. Hinc eum sæpe ad se invitare multa promittens, & tantum non palam ab eo veniam petere. Subinde ad eum scripsit in hunc modum. *Quod regnum* Yen *non utatur te sui studioso, qui ad* Chaum *fugeris; si privato consilio tuaque salutis cura id fecisti, à recti virtutisque tamite nondum aberrasti. Sin ideo migrasti è regno tuo, ut veteris tui regis ac patriæ oblitus, in me illius filium vindictam coqueres; hoc enim vero indecorum erit tibi, tui nominis famam eo facto insigniter denigranti. Quin potius considera quid deceat virtutem tuam; ad patriam reflecte animum, atque ad tuos redi. Scito te ab omnibus summa lætitia excipiendum, & à me quam maxime, fide publica interposita, te ad amicos esse venturum.* Ad hanc epistolam Yoyus ita rescripsit: *Hoc unum mihi semper in votis fuit, summo studio adniti ad mei regis animum omni fide mihi demerendum; idque nunquam non accurate cavi, caveoque, nequid iniquum* *Amica revocatio fugitivi.*

quum de meo rege non modo dicam, sed ne cogitem quidem. Quod autem ab æmulis crimina mihi objecta sunt, immerito meo; id vero in parte felicitatis deputo. Vtcunque se rès habet, ab eo, quod justum esse censeam, nunquam, nec latum unguem, discedam. Antiquitus perfectæ virtutis homines, licet veterem amicitiam dissolverent, non tamen idcirco in desertum amicum dicto factove injurii fuere. At subditus suo rege regnoque relicto, vix fidelis viri nomen tuebitur, nec poterit se purgare de fuga. Vix est enim credibile, illum esse fidelem, qui deserit regem suum. Ego me de fuga non purgo, ne regem meum accusem; contendam tamen, ut bonam existimationem conservem. Si mihi non licuit esse fidelem, infidelis non ero. Ego subditus tuus optimis sæpe viris operam dedi, eosque mihi ad imitandum proposui; horum est injuriam oblivisci. Yen hac epistola, quæ in Sinica phrasi miram vim habet, perlecta lætus deque *Yoyi* virtute securus, quem apud se habebat ejus filium in patris dignitatem extulit, magnoque in honore habuit.

Interea inter fœderatos reges exortæ simultates magno *Cini* rebus emolumento fuere. Quippe secundo & quadragesimo hujus Imperatoris anno *Chaus Gueius*que reges cum *Hanum* regem communibus armis unum peterent; coëgerunt simul à *Cino* rege flagitare suppetias. Hic lætus occasione suas vires ostentandi, mittit ingentem exercitum. Postquam acie decretum utrinque acerrime, victoria stetit à *Cino*, contra duos reges, quorum miles victus & in fugam versus est terribili strage. *Gueius* ab irato victore pejora timens, missoque legato denuo pacem emit, traditis terris omnibus, quascunque *Nanyang* regio complectebatur. Id ne fieret, multum obluctatus *Sutaius Guei* Præfectus, *Tot terras*, inquit, *ô rex*, Cino *tradere ac sperare pacem; perinde est atque lignis ignem extinguere*. Cui rex breviter, *Quid vellet, intelligere se respondit; sed ab eo, qui pejora merito timeret, acta rescindi non posse, præsertim necessitatem æstimante*. Sutains contra, *Scis, ô rex, eos, qui ad aucupium vulture vel falcone utuntur, tamdiu pastum his animantibus sufficere, dum*

Pax inconsulto empta.

dum ex eis utilitatem percipiunt; hac autem cessante, dimittere. Ita & consilium mutare prudentis est, cum illud, quod statuerat, cognoverit sibi esse præjudicio. At rex obstinatus in damna sua bene monentem non audiit, transscriptisque terris *Cini* regis famem accendit magis quam explevit, ut paulo infra videbimus. Hinc enim, debellatis cunctis regibus denique gradum ad imperium fecit.

Sero pœnituit *Gueium* spreti consilii; sed tamen quo tutior esset, & è *Cini* se potentia emergeret, *Ci* regis ambit amicitiam. Quem quidem missa legatione facile traxit in suas partes; verum regni sui exitio, per æmulationem legatorum, quod servare debebant, subruentium. Mira fuit tragœdia, quæ his legatis actoribus *Cino Guei* regnum occupandum aperuit. *Suikiaum* legationis principem miserat *Gueius*, addito comite *Fancio*, magnæ eloquentiæ viro. Qua *Ci* rex magnopere delectatus redeuntem non temnenda auri summa donat. *Suikiaus* vel invidia vel in suum regem fidelitate motus, ubi domum rediit, *Gueicium* regni Colaum admonens de eo, quod factum esset sub finem legationis, *Prodimur, Colae,* inquit, Fancii *technis, qui sine dubio arcana quæque regni nostri negotia* Cio *regi aperuit, concoxitque clandestina in perniciem nostram cum eo consilia. Nam quo alio ex pacto auri tanta copia profluxisse potest?* Facile in *Gueicii* animo fictum crimen insedit; iræque impotens *Fancium* primo fustibus excipit haud perfunctorie; deinde, ut præceps ira semper excedit modum, dentes ei pugnis magna vi volantibus elidit. Reperit in arena consilium *Fancius*, humique ultro procidens mortuum simulavit adeo scite atque ad vivum, ut involutus in stramen imperio *Gueicii* projiceretur in sterquilinium. Inde *Fancius* silentio noctis occultus prorepit, deceptisque custodibus ex urbe fugiens, mox autem mutato habitu ac nomine regressus eodem, impune latuit. Interim à *Cino* ad *Guieum* regem legatus venit. Summa legationis erat, *Cinum* invitari à *Guieo*, ut una secum bellum contra *Ci* regem sumeret. Hunc domum redeuntem *Fancius* furtim comitatus, ad palatium *Cini* regis usque perve-

Fancii legati eloquentia.

Remunerata invidiam parit.

Publico malo.

pervenit. Ibi priſtino Philoſophi habitu reſumto mirum quanta ſolertia *Cinum* ad bellum *Gueio* inferendum & ad ineundam cum *Cio* pacem induxit. Quod ut ad cognoſcendum ſit illuſtrius, ſcire licet, Sinicos melioris famæ Reges ut plurimum in uſu habuiſſe, ut, cum à Philoſophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute ſectanda, vel de re alia quacunque ad regni bonum pertinente monerentur, ea flexis genibus exciperent. Nec de his regem admonere doctis probiſque viris vitio vel crimini vertebatur. *Fancius* ergo *Cini* regis aulam ingreſſus ſeque aulicis immiſcens, cum illi hominem ut ignotum exeſſe juberent è palatio, tum ille alta voce ludibundus exclamavit, *Quod rex* Cin *adhuc placidis rebus utatur in regno ſuo, id ſcilicet* Yangheo *regni adjutori debet.* Rex ironiam intelligens, etſi hominem non noſſet, ex agendi modo tamen & habitu non è vulgo doctum occultumque Philoſophum eſſe ſuſpicans, flexo poplite imperat, ut, ſiquid è bono publico futurum ſciret, actutum proferret in medium. Tum *Fancius, Poſtquam fas eſt*, inquit, *ô rex, coram te proloqui, quæ ſentiam; tria ſunt, quæ tibi tuoque regno ſpero magno emolumento fore.* Cum rex, *Maximæ felicitatis in loco ponam, ſi me libere monueris ac ſine ambage*, dixiſſet; Fancius denuo, *Iam*, infit, *nec mihi tacere fas eſt. Ego extraneus quidem, at à meis toties inique vexatus, tandem injuriæ magis magiſque valeſcenti cedens adſum, ut, ſiqua potero, tibi ſerviam. Etſi vero necdum admiſſus ſum ad dignationem ſervitii tui, tamen quæ meditatus aſſero, auſim in tui regni bonum ceſſura polliceri. Sum in manu tua jam, ô rex; vel fidem vel ſtultitiam meam facile deprehendes. Timeo quidem, ut ignarus voluntatis in me tuæ, ne de his, quæ certum eſt modo loqui, me paulo poſt locutum eſſe pœniteat; verum ſiqua tuis commodis favens oratio contigerit mihi, ego vero ob eam rem mori poſſum.* Dubitantem adhuc vera loqui rex bono animo eſſe jubens, *Audire te*, inquit, *pars erit felicitatis meæ; indulge tandem impetui, qui te inſtigat, &, quæcunque habes exprome.* Hîc denique propius accedens ad regem Fancius, *Magnitudo regni tui, ô rex*, ait, *& militum numerus ac robur*

Admonitiones à regibus flexis genibus exceptæ.

robur ad obtinendum orbis imperium tam tibi sufficiunt, quam ad unum leporem capiendum optimi venatici canes. Quo mirari subit impensius, nondum in potestate tua provinciam Xantung *esse, unde tibi ad reliquas oppido mollis est aditus. Atenim si rem secretius expendo, malorum omnium causa in* Yanghei *Præfecti tui persona consistit, cujus consilia mihi plus nimio suspecta, tibi æque noxia, invidiæ partem, si verum fateri licet, in te aliquam exonerant, occasiones rei bene gerendæ negligentem.* Non sine stomacho rex ista tam audacter ingerentem audivit, atque, *Clarius hæc*, inquit, *edisseras impero; & in quo peccet* Yangheus *Colaus meus, & in quo ego regni mei ampliandi facultatem è manibus elabi sinam.* Fancius majori alacritate reliquum sermonem persequens, cum moderate videret irasci regem, ita ratiocinatur. *Bellum, ô rex, inferre* Ci *regi cogitas. Qua id, obsecro, causa? quo consilio, quod relinquens retro intacta* Han Gnei*que regna cum remoto bellum habeas? An non satius foret cum iis, qui longius distantes minus incumbere regno queunt, conciliata pace, in finitimos arma transferri? Sic enim fiet, ut, cum terram digito non majorem subegeris, in stadium ea particula procrescat tibi. Sic potestas extenditur; sic longe lateque regnatur.* Han & Quei *regna loquor; hæc tibi vicina, hi sunt cardines, in quibus orbis totius imperium volvitur. His in deditionem redactis* Ci *reliquaque regna prona erunt ad imitationem obsequii.* Multa alia præclare *Fancius* cum in hanc rem dixisset; *Cino* haud operose persuasit, ut stabilita cum *Cio* pace, in *Guei* regem transmoveret bellum. *Fancius* præterea, quanquam hoc non spectaret, quamprimum præfecturæ dignatus honore, dein regis consiliarius, cum de amplificando regno ipsoque obtinendo imperio multa cum eo agitaret; denique mortuo *Yangheo*, ad summam dignitatem processit, Colaus creatus, eventu sibi felici, at regi felicissimo, quippe qui illius consiliis ad imperii culmen evasit.

Vicini debellandi.

Dum hæc geruntur, audiens *Guei* rex, à *Cino* bellum in se decretum esse; maturat *Suikiaum* legatum ad eum mittere, impetrandæ paci promittens omnia, seque

Fancii dissimulatio. tributarium ultro faciens. At *Fancius Suikiao* juxta *Gueique* regno infestus, pacis negotium turbavit. Nam simul inaudiit adesse *Suikiaum*; lacero amictu sordidus ad eum invisit; germanum nomen suum indicans (nam apud *Cinum* regem illud dissimulabat) quod more Sinico in libello, in quo lustrati regni acta erant, inscripserat. Obstupuit lecto *Fancii* nomine *Suikiaus*, quippe quem à *Gueicio* interfectum putabat. Eo deinde intromisso, *Adestne*, ait, *revera* Fancius? *& sine fraude, sine maleficio?* Demum convivio exceptum nova veste donavit, ignarus eum regni Colaum esse, cujusque potissimum arbitrio pax innitebatur. Inter colloquendum *Fancius* legationis causam rogat; quam ubi didicit, se illi comitem ad regni adjutorem iturum promisit. *Suikiaus* utilem suis rebus socium, ut putabat, tacite gratulatus, curru suo exceptum secum ad Colai domum deducit, nihil dum etiam suspicans Colaum esse, quem secum vehebat. Ad fores ubi ventum, mox è curru descendens *Fancius*, Ego prior ingrediar, inquit, &, quid agendum sit, explorato statim huc reversus te docebo. At ingressus domum cum non exiret amplius; *Suikiaus* moram demirans, quid actum esset cum eo homine, qui paulo ante palatium ingressus nusquam appareret, è famulis sciscitatur. E quibus posteaquam illum ipsum *Cini* regis adjutorem esse cognovit; tum ex conscientia præteritorum pavore marcens, humiliter flexis genibus annixus ad omne supplicium sese demittentis modo, domumque tali habitu irrepens, humilius delicti veniam petit. Cui *Fancius* illustri satellitio stipatus, Quod mortem diu tuis factis debitam nunc effugias, inquit, donatæ mihi vesti debes. Illo enim qualicunque munusculo veteris amicitiæ te adhuc memorem ostendisti. Ceterum negotium, cujus causa missus es, neutiquam successurum scias nisi prins domum reversus regi tuo significes, ut quamprimum præcisum *Gueicii* caput huc mittat. Nam à *Gueicio* vapulaverat, uti dictum, *Fancius, Suikiai* calumnia. His dictis magnifica pompa ac specie inter magnates *Suikiaum* abire jubet. Ille, quod infecta re domum rediret, re-

Ab ipsomet detecta.

gis

gis iram timens, simul & *Gueicii* potentiam; ne rem periculi plenam exponere cogeretur, ei declinando peregre abiit. Quæ fortuna eum alibi exceperit, quidve de eo factum sit, nondum liquet.

Sub eadem tempora *Tientanus* jam provecta ætate, à *Ci* regno iterum secedentis notam vix effugit; ut virtus plus habet invidiæ, quam imitationis. A novem itaque Præfectis æmulis de regni ambitu reus agitur. Iamque regem eo adduxerant, ut timeret. At *Tiaopous* ejus consiliarius omnem suspicionem deterſit ex animo regis, cum diceret. *Postquam ex urbe* Me Tientanus *exivit; uno impetu plus quam mille terrarum stadiis jugum imposuit, quod à te acceperant. Et hos tractus tibi inermi summa cum fide restituit. Si qua igitur tunc eum regni tentasset ambitio; nemine procedentibus armis obstante regnum erat in ejus manu. Quæ cum ita sint; quid putas, ô rex? estne cuiquam credibile, qui, quod jam haberet victoriæ præmium, si vellet, ultro contempserit, reservans majori domino, id est, tibi; eum proditione repetiturum; cui fides non tantum præ hoc scelere, sed etiam præ regno adhuc fuit? Tanta quidem pueri-litas à* Tientani *moribus longe dissentit.* His dictis placatus rex, ac tandem deprehensa Præfectorum calumnia, novem illos occidi jubet, & meritas insidiarum fraudisque pœnas persolvere.

Calumnia ab amico propulsa.

In Authores redit.

Interea rex *Cin*, ut diximus, à summo Præfecto *Fancio* edoctus, de occupando imperio publice consultare cœpit, conscriptoque ingenti exercitu, quinquagesimo hujus Imperatoris anno duos simul reges invadit, *Chaum Hanum*que; dextro cornu contra illum, contra hunc sinistro pugnare jusso. In regno *Chao* filii nuper electi loco, qui tum decimum quintum agebat ætatis annum, gubernacula reipubl. tractanda susceperat, superbissima simul & imprudentissima femina. Hæc à *Ci* rege poposcit auxilia; quæ in promtu erant, ni respuisset æquas conditiones, quasque totius regni & Præfectorum omnium consensu accipere rogabatur. Interim Uangheus sinistri cornu dux in *Han* regnum infusus, *Xangtung* ditionem occupavit. E qua non minus milites quam incolæ relictis

Malum feminæ consilium.

ſedibus ad *Chao* regnum profugi, victori viam eodem præſtraverant. Itaque *Chaus* à gemino exercitu coanguſtatus oppreſſuſque, matris contumaciam luit, commiſſis aliquot præliis ſemper inferior.

Accepta igitur tanta clade *Chaus* duces de ignavia prius increpitos, exuit munere, ſuſpectans etiam illorum fidem; & *Houm*, extraneum quidem, de cetero fortitudinis atque ſcientiæ militaris laude inclytum exercitui præpoſuit, ob has artes omnibus formidabilem. Hic ergo quamprimum venit ad exercitum; corruptam diſciplinam militarem reſtituit, ſtationes ordineſque ſervare milites docens ac perpetuis exercitationibus prædurans in hoſtem. Effecitque, ut victus exercitus erigeret ſeſe ad ſpem victoriæ. Aliquot velitationes certe cum hoſte concurrentibus ad illam ſemper proſperæ fuere; non auſo *Cini* milite rei ſummam aperto Marti committere. Quare *Cin* rex ab *Hoo* multum metuens, eumque vi & aperta pugna ſuperari poſſe deſperans, ſibi ſumſit ſtrategemate percutiendum. Nec ceſſit illud infeliciter. Iam ſiniſtrum cornu, quod *Uangheus* ducebat, erat in proximo; cum *Gankiunius* dexteri cornu dux committit pugnam, &, ut cum *Uangheo* convenerat, fugam ſimulat, urbem *Pie* in valle accumbentem celeriter ingreſſus. Ad eam urbem commodum per vallem aditum montes laxaverant. *Hous* igitur illac fugientes inſequens, ubi ſe victorem credidit, victus eſt. Vrbs enim tuta munitionibus, validoque firmata præſidio, illum ab oppugnatione deterruit; & *Uangheus* interim ex condicto cum ſiniſtro cornu adeſt, valliſque fauces obſidet. Hic *Hous* inter ſacrum & ſaxum poſitus, quod ait vetus proverbium, & iniquiſſimo loco clauſus, intra quadraginta ſex dierum ſpatium, deficiente omni commeatu, famem cum ſuis humana carne propulſare cœpit; miſſa interim per avia montium ad *Ci* regem legatione, qui auxilia & maxime annonam inde peterent. Sed rex utrumque negavit, offenſus à regina, ut ſupra diximus. Ita rebus deſperatis *Hous* ferocior ad oppetendam potius mortem ſuos una ſecum, quam ut ingloria fame perirent, induxit. Ac licet perini-

Stratagema.

quo

quo loco, & admodum fesso inedia milite uteretur; cum *Uangheo* tamen in faucibus vallis prœlium committit, scintillante adhuc aliqua spe, se posse perrumpere. At ille castra valide communierat; & ex urbe, ut conventum erat, *Gankiunius* suis *Houm* penitus intercepit. Diu tamen & in hac rerum inclinatione anceps prœlium fuit, donec tandem *Hous* ipse sagitta vulneratus occubuit. Cujus casum, velut præciso capite, secutus est exercitus incredibili strage; ad quadringenta hominum millia cecidisse scribunt. Pauci per abrupta montium connixi fuga salutem repererunt; duodetriginta tantum in hostium venere potestatem vivi, quos *Cin* rex incolumes ad sua redire permisit. *Ingens clades.*

Horum tumultuum initio rex *Guei* rebus suis diffidens *Cini* regis obsequio se devoverat, regno tributario ei facto; nec ita tamen satis tutus sibi visus, optimos undique viros, vel scientia vel armis claros invitabat, quorum opera, siqua necesse, uteretur. Erat tum celebre nomen *Cumpinii*, præsertim à sapientia doctrinaque non vulgari. Hunc *Gueius* ad se invitatum regni adjutorem assumsit, quamvis ante repugnantem. Cum enim ad eum legati venissent; mandata regis exponentes, responsum ab eo tulerunt hujusmodi. *Si rex audire me volet*, ajebat, *& consilia mea commendare factis; sentiet is, ut spero, ad regnum bene administrandum his difficillimis temporibus ea perquam opportuna. Sin aspernabitur, meque audire nolet; non est causæ quicquam, cur ad illum me conferam. Nulla enim in re proderit illi præsentia mea; non magis, quam hominum reliquorum nullam regno utilitatem afferentium.* Cujus sermonem unus ex iis, qui missi erant, excipiens, *Si nollet*, inquit, *consilia tua sequi rex, non te invitaret in regiam. Nam ea de causa te vocatum adsumus; frustra missi, nisi te comitem nostri reditus, imo enimvero ducem habemus.* Assensus igitur legationi *Cumpinius*, cum venisset ad regem, multa de illorum temporum bellis ac calamitatibus ab eo rogatus, *Si quis, ô rex, decedat morbo*, inquit; *plerumque id existit ex inopia remedii, aut, si hoc suppetat, cum morbo non consentientis. Nunc* *Cumpinius vir sapiens in consilium vocatur.*

Sinarum orbis magnopere laborat, inclinatus ad interitum, nisi prædari medici ferant opem, ruinamque sustineant. At isti tales nulli sunt; aut, si qui sunt, ignorantia medendi laborant ipsi. Rex Cin *nimium crescit, incumbitque contentis viribus imperio. Et, quod Cœlum avertat omen! metuo tamen vehementer, ne prius illo potiatur, quam viginti labantur anni; cui jam nunc obsisti non potest. Ita est*, subjecit Gueius; *&, quia modo* Chaus *&* Han *reges à* Cino *devicti sunt, omnes sunt authores mihi, ut fortunam victoris gentium secutus, meas cum illius copiis conjungam, contra illius hostes depugnem. Hac demum, id est, armorum societate me felicem illum amicum fore.* Ad ea *Cumpinius*, *Non suaserim*, inquit, *ô rex, ut res tuas in tantum discrimen committas.* Cin *aliena per fas & nefas invadit; Sinarum orbi per tyrannidem cogitat jugum imponere. Si primi conatus processerint, si reges alii regnaque sub jugum abierint; haud erit regni tui temperantior, nisi etiam irrumpet avidius, quod unum illud intelliget obstare sibi ad fastigium. Quare potius author tibi sim, uti tuo contentus, quietusque velut è specula eventum rei exspectes. Magno enim opere timeo, ne tuis viribus auctus, universas denique convertat in exitium tuum. Ab avaro, ab alienarum rerum, & ipsius adeo imperii appetente mitius nihil sperare licet. Exemplum ab hirundine accipe. Avis illa primo in magnatum tectis nidificat, pullos excludit, læto cum sociis garritu lascivit, ex alto secura superventuræ calamitatis, omnique metu soluta. Sed si deinde parva forte scintilla excitaverit incendium, flamma paulatim succrescens in altum, proximam nido pullisque cladem admovet, adhuc ignara matre orbitatis suæ, periculumque nimis sero ac tum primum notante postquam omnia perdidit. Idem, ô rex, de te cogita.* Cin *grassatur instar ignis,* Hanque *&* Chao *regna quasi depastus tibi jam imminet, ni obviam eas in tempore, bellique facem extinguas potius, quam accendas.* Persuasit hac similitudine *Gueio Cumpinius*, ut deserto *Cino*, mitteret *Chao* regi auxilia, conjunctis armis in communem hostem itura; qu[illegible]s *Uukium* filium suum, fortissimum juvenem præfecit. Felici quidem ad primos congressus Marte; sed ad

Sana suadet.

Adducta similitudine.

ad *Cinum* fortuna demum transferente victoriam, ut videbimus.

Interim *Cini* regis exercitus devicto extinctoque *Hoo*, ut diximus, *Chai* terras invaserat, multisque captis urbibus, denique ad nobilissimam ac munitissimam urbem regiam *Hantan* admovit vires suas; quam si expugnasset, regnum universum ad deditionem pronum erat. In has angustias adductus *Chaus*, *Pingyuenum* legatum ad *Zu* regem mittit auxilia petiturum. *Pingyuenus* duodeviginti comites partim bello, partim literis claros assumens, postquam incepit iter, undeviginti numeravit. *Maosius* enim seipsum intruserat; parum ille adhuc notus, (nam fere occultus hucusque vixerat) sed magnis adornatus virtutibus. Quo conspecto *Pingyuenus*, *Docti ac sapientes homines*, inquit, *in orbe terrarum se habent, ut artificum instrumenta in theca recondita; quæ nisi promantur & adhibeantur ad opus, ignoratur eorum utilitas. Triennium jam est, cum apud me domi sedes. Existimabam te aliquid præstare posse bono publico; at nihil adhuc memoria dignum gessisti, credo, quia inerti es ingenio.* Tum *Maosius* dissimulata contumelia, *Ita est*, subjecit; *adhuc in theca mea me abdidi, ut apicula in favo mellificans aptansque instrumenta. Nunc tempus est eis utendi, postquam regnum omne turbatum: quicunque aliquid in commune conferre possunt, eos pietatis lege vetat amplius latere, provocatque in publicum. Nunc quidem itineris tibi comes eo, & tantum comes; quæ autem paulo post acturus sum apud* Zu *regem, non videbis modò, verum etiam palpabis.*

Legatio adornata.

Similitudo.

Pingyuenus ubi ad *Zu* regem pervenit, regis sui mandata exponit, *Cini* regis violentiam accusat, rogatque suppetias ad hostem utriusque repellendum. Atqui *Zuus* acerbe de *Chao* rege questus, quod fœdus ruperit, quod amicitiæ renunciaverit, & longissimam orationem exorsus, à mane ad meridiem usque in absentem detonuit, tanto *Pingyueni* terrore, ut ne mutire quidem contra sit ausus. At non tam molliter negotium egit *Maosius*; sed repente nudato, quo erat præcinctus, ense, stans in aulæ gradibus, & ad *Pingyuenum* conversus ex abrupto, *Nostri regis*, inquit, *angustiæ tam*

longos non patiuntur sermones. Quo rem ambitioso dicendi furore protrahimus, quæ duobus verbis expediri potest? Zu rex cum rege nostro fœdus ferito, auxilia mittito. *Zuus* peti se videns, & in iram versus, *Maosio* silentium imperat, ni pejora velit experiri. Nihil fractus his minis *Maosius*, imo audentior & ad regem propius accedens, *Amicitia*, inquit, *& auxiliares copiæ, quas à te petimus, ô rex, non tam nostri regis commodum spectant, quam tuum. Amplissimum tuum est regnum, quippe non minus quam quinque stadiorum millibus patens. Tanta potentia, tam invictæ vires, si* Chaum *regem amicum habeant & faventem sibi, ad totum imperium obtinendum facile suffecerint. Non sponte sua rex noster descendit ad hæc consilia; præsens necessitas telum maximum nos istuc subigit à te exigere, cujus illum & nunc pudet, & postea fortasse pœnitebit. Hoc enim totum solumque paret felicitati tuæ.* Rex ista loquentis constantia ac libertate attonitus, quamprimum jugulati galli sanguinem *Pingyueno* propinat. Fit hoc etiamnum apud Sinas, quoties sancitur amicitia, non inter reges modo, verum inter quoscunque alios etiam, qui sese invicem fraterno jure donant. Quin & latronibus est hoc solemne, ad mutuum auxilium ferendum servandamque fidem conjurantibus. His rebus completis *Zuus* per *Chunxinium* Præfectum *Chao* regi magnum exercitum submittit suppetias laturum; à quo tamen nihil admodum memorabile actum est.

Galli jugulati sanguis in feriendo fœdere epotus.

Anno hujus Imperatoris octavo & quinquagesimo, cum jam multo tempore *Cini* exercitus cum Uangheo sedisset ad urbem *Hantan*; *Guei* rex filium *Ukium*, ut diximus, subsidio misit. Ille obsidentes aggressus, magna eos strage affecit, urbemque obsidione liberavit. Ex alia parte *Ganpignius* impetu in *Chai* regis exercitum facto, delevit ad viginti millia. Vnde *Cinus* utramque fortunam in uno eodemque actu expertus est, ex una parte victus, ex altera victor. *Ukius* inde in multorum odium incurrit. Iuvenis & victoria ferox, alto supercilio præ se alios aspernabatur. Non tulit eum fastum unus ex amicis, & molli sermone in animum ejus irrepens, *Sunt*, inquit,

inquit, *alia, quorum oblivisci oportet: & alia, quorum meminisse. Accepta beneficia oblivioni danda nunquam; neque data sunt in memoriam unquam revocanda. Hæc tibi, ô rex, dico; quem nunc ab una victoria tantopere tumentem meminisse decet, apud* Chaum *regem te duntaxat, apud patrem tuum non perinde gratiosum esse. Spes enim omnes, quas concipere de te poterat, una superbia elidis; à quo vitio, ut malorum omnium radice, nihil unquam boni sperandum.* Mirum quantum valuit hæc apud juvenem admonitio. Nihil eo posthac modestius, nihil in tam excelsa fortuna submissius. Quoties est injecta de victoria mentio; quasi sua laude læderetur, erubuit. Fuit, ut copias suas traduceret non procul urbe, in qua *Chaus* tunc agebat. Rex eum convivio exceptum quinque donat oppidis, velut partæ pretio victoriæ. Quæ tamen ille recusavit omnia, non suam esse, sed militum ejus palmæ gloriam ingenue professus ac sine fuco. *Chaus* ergo saltem in ministro regem honoraturus offert *Chunglieno* ejus Præfecto dynastiam. Quam cum & iste recusaret; ille magnam pecuniæ vim submittit, dynastiæ pretium non impar. *Chunglineus* auro longe obnixius à se spreto, *hoc non est*, inquit, *quod magni æstimo; sed pro regno, pro rege, pro populo, pericula subire, pericula eorum avertere, tranquillatis rebus nihil præmii accipere, hæc mihi prima, hæc summa semper fuere. Præterea, quod palam pronuncio & omnes exaudire volo, qui susceptos pro republ. labores infamant accipienda pecunia, mercatores esse. Mihi nomen hujusmodi nimis est quam vile, & mercatura hæc morte pejus abominanda.* Erat omnino *Chunglienus* vir cetera egregius, nisi laudes ejus detereret fastus nimiaque sui æstimatio. Liberalitas *Chai* regis, quasi auro compensare volentis merita sua in offensæ loco habita, & sufficiens ei materies visa, ut relicta præfectura discederet alio, nunquam postea in *Chao* regno visus.

Proficua objurgatio.

Spreta laboris præmia:

Interea *Cin* reparato exercitu *Chao* regnum denuo invadit. Contra quem cum *Guei* rex per *Cinpinum* Præfectum (*Ukium* enim filium mitti tunc non placuit) ferre vellet suppetias; ille scriptis ad

Gueium literis acerrime de violata toties fide expostulat, ultima minatus si perseveraret à *Chao* stare. Epistolæ sententia hæc erat. *Mihi cum eo bellum est; tu si pacem amare domi non potes: & succurris hosti meo, cunctas vires, quantiscunque polleo, in te unum convertam.* Chao *regnum jam victum quin obtinere possim, non dubito. At is deinde viderit, quid se futurum sit, qui regi summisit auxilia.* Vtique minaces erant literæ; quibus lectis *Gueius* timuit haud mediocriter. Quare ad *Cinpinum* mittit alterum legatum cum novis mandatis, illi persuadere conatus, ut exemplum suum secutus, *Cinum* Imperatorem agnoscat, eique faciat se tributarium. Ni facerent, pacem nunquam habituros; nec quieturum ante *Cinum*, quam omnia regna subegisset. Intercessit tamen huic legationi *Changlienus*; qui in legatum *Guei* regis incurrens in itinere, sic ei reditum, quanquam infecta re, suasisse scribitur. Cin *rex à rationis & justitiæ tramite longe recessit, rectique normam abjecit; potentia fretus alienis regnis insidiatur. Si, quod affectat, evaserit ad culmen; quot quantisque malis pressum ingemiscet imperium? Nam ab eo, qui jus omne pervertit, quid boni speres? Iam prævideo tyrannicas leges, quas invehet, ac nostris, heu! longe contrarias. In ista miseriarum contemplatione diutius hærere mihi non est animus; eaque propter ad orientis nunc mare tendo, tot malorum fugiens aspectum. Ibi vivam, ibi moriar, ignarus rerum, quæ isthic gerentur. Rex vero tuus cur* Cinum *tantopere timet? cur non respicit ad regnum suum, quod potentia & viribus* Cini *regno non multum cedit? cur eum ultro protrudit ad culmen, ad quod surgenti, deberet summis opibus viribusque potius obstare? An ignorat* Guei *rex,* Cinum, *juratum æquitatis osorem, ubi se viderit in rerum humanarum eminere fastigio, pro libidine omnia acturum? an à solo ejus regno vim abstinebit? an si tributarium ei se fecerit, qui modo suis non contentus, tam avide regnis inhiat alienis, modum ejus avaritiæ constituet?* Legatus his auditis domum reversus, regi suo ex eadem *Chunglieni* oratione persuasit, ut omitteret illam legationem.

Legatio dissuasa.

Interea *Chaus* à *Guei* rege auxiliorum petendi finem

nem nullum facere. Quæ cum ille differret, *Chai* denique conjux, *Guei* filia & *Uukii* soror natu major, à fratre quam potuit magno contendit opere, ut sibi, ut marito suo contra *Cinum* esset iterum præsidio. Nihil enim ab eo sperabat mediocre, cujus animi robur ac felicitatem jam apud *Hantan* urbem cognoverat. Nec deerat sororis precibus *Uukius*, si suæ spontis esset; pugnandi desiderio calens, & à patre sæpe sæpius enixe petens, ut tandem *Cinpinio* copiam faceret contra *Cinum* pro *Chao*, affine suo, sumendi belli; seque ipsum offert iturum. Cum *Gueius* nimium propositi tenax pernegasset utrumque; iratus *Uukius* à patre insalutato discedens, & suo tantum satellitio comitatus (centum currus erant) contra *Cinum* animose procedit suismet auspiciis. Sed ruentem intercepit amicus, armansque stratagemate improvidum ducem, *Magni quidem animi res est*, inquit, *quam incœptas, ô Princeps; considerandum tamen est tibi, te nihil aut certe non multum effecturum adeo paucorum militum manu confisum. Si cum his* Cinum *aggrediare, perinde feceris, ac si tigridi frustum carnis objicias. Si me audis, compesces hunc impetum, ac tantisper hic subsistes, dum te, quid agere possis, addoceam. Fortasse non displicebit consilium. Audivi patrem tuum juxta lectulum, in quo somnum capit, habere sigillum regium. Illud* Iuya *concubina facile furtim surreptum tibi tradet. Si enim promiseris eo te usurum, ut fictis diplomatibus conscribens militem, Imperatori contra* Cinum *auxilio venias; tui patris amore tacta nihil non faciet, quod in ejus commodum intelliget esse maxime cessurum.* Erat *Iuya* Imperatorum familiæ *Cheuæ* sanguis, supra ceteras concubinas dilecta *Gueio*, adornandæque fraudi cumprimis apta. Fluxit è sententia consilium. Traditum *Uukio* sigillum; descripta signataque diplomata; sigillum loco suo repositum, nec umbram sinistræ suspicionis faciebat regi. Tum *Uukius* ad *Cinpinii* exercitum magnis itineribus properare, ab rege ducem illi se præpositum diplomate testari, agnoscique se ducem jubere, truci & accommodatissimo ad asserendam potestatem supercilio. Nihilominus tamen agitabat

Stratagema sigillo procuratum.

eum

eum metus, ut fidem inveniret apud *Cinpinium.* Subornat igitur in ejus caput ſicarium, hominem robuſtiſſimum, ut contra nitentem, dubitantemve credere, trucidaret è veſtigio. Explevit ille partes ſuas, ac ferrea clava quadraginta libras pendente cerebrum ei fregit. Et ſtatim diditus per caſtra rumor, occiſum jubente rege *Cinpinium* ut perduellionis reum, ſparſis ubique diplomatibus, totum exercitum aſſeruit *Uukio.* Erant hominum octoginta millia, queis confeſtim contra *Cinum* movebat, *Chao* ſuppetias laturus, at necquicquam. *Gueius* enim re cognita, ſubmiſſo novo duce *Lienpoo* filium ad ſe revocat, mandans militibus, ne dicto audientes parerent. In hunc modum arte *Gueius* artem eluſit.

Sed denuo eluſum.

Inter hæc *Cinus* regnum *Chao* totum ferme occupaverat, devictis etiam *Zu* regis copiis. Quare cum ad Imperatorem jam pateret via, partem exercitus, duce *Kieo* Præfecto, contra eum mittit ac debellat haud magno negotio, viribus longe imparem. Ibi miſeranda *Foi* fortuna erat. Coactus enim à victore venire ſupplex imperator, *Cinum* ſubditorum more, velut dominum & Imperatorem ſuum abjectus humi venerabatur; omnes terras, hoc eſt, triginta ſex urbes, quæ de tanto imperio illi ſupererant, offerens, militumque triginta millia, imperii exercitum, jubens ei ſacramentum dicere. Cujus obſequii humilitate *Fous* vitam quidem ſervavit; ſed in ordinem à *Cino* redactus, & amandatus in occidentem, ſuis cuſtodiendus traditur. Ejus deducendi negotium *Fancio* dedit; cui multum *Cinus* in hoc bello debuit, quod ex ejus prudentia & conſiliis non modo ſuſcepit, ſed etiam geſſit, ſemper docentis, quid faciendum eſſet, quidque fugiendum.

Sinarum Imperator victori ſupplex.

Sinenſes hiſtorici quidam ab hoc anno, qui fuit ante vulgarem Chriſti epocham ducenteſimus quinquageſimus quartus, imperium familiæ *Cinæ* incipiunt, quod nullus tunc alius erat Imperator. *Han* rex ubi *Foum* Imperatorem captum accepit rerum ſuarumt trepidus ad *Cinum* venit, ſeque ac regno

Cyclo 41. *anno* 44. *ante Chriſtum* 254.

ſuo

suo in ejus fidem tradito, ut Imperatorem coluit, tributarius ei factus, augensque transscriptis, quas habebat, copiis omnibus victorem exercitum. *Foi* quidem clades incidit in annum superiorem; sed hunc totum tamen illi attribuunt. Porro *Cinus* alio nomine *Chaosiangus* dicebatur; qui cum Cælo sacrificaret, *Xangti* sive supremi Imperatoris simulacrum ei oblatum memorant, nisi forte id ipse finxit, quo facilius persuaderet aliis, traditum sibi à Cælo imperium esse. Vtut est, ut plurimum tamen regis tantum, imo tyranni loco timebatur. Iamque alius ex familia *Cheua* lectus Imperator erat *Cheukiunius* nomine; de quo infra; postquam innotuit *Foum* in provincia *Xensi* eodem quo victus est anno, amissi contabescentem imperii mœrore diem suum obiisse.

XXXVII. Imp. CHEUKIUNIUS.

Imperavit annis IX.

Hic ergo à fidis Præfectis regulisque nonnullis cooptatus Imperator, haud lætiorem quam *Fous* ejus frater exitum habuit; nimia jam & invicta propemodum *Cini* potentia. Bellum quidem ei moliebatur adjutus à suis; verum invito Marte, quod *Ci* & *Zu* & *Guei* reges etsi copiis valentiores ei nollent esse auxilio, suis quisque rebus intenti. *Cin* enim victoriis & copiarum multitudine tumidus, *Cheukiunio*que per *Liupugueium* Præfectum resistens, adduxit eum in tantas angustias, uti demum præsentium rerum fastidio concepto, ubi nihil effici labore dignum videt, ac pejora metuens imperio se abdicavit ultro. Atque ita *Cheua* stirps, penes quam summa sceptra diutissime fuerunt, extincta est, ignavia *Cheukiunii* sepulta, servandæ vitæ in occulto reliquam ætatem agentis, & hominis privati modo. Verum nec *Chaosiangus* imperium, ut nihil fere diuturnum, quod violentum, diu tenuit; mortuus, antequam videret æmulum suum decessisse imperio, id est, anno ejusdem Cycli quadragesimo septimo. Successorem habuit *Hiaouenium* filium, pari feli-

Cyclo 41. *anno* 44. *ante Christum* 254.

Cheua *stirps imperatoria extincta.*

felicitate ac prudentia continuantem paterna bella. Sed & hunc in secundo impetu fluxuque rerum nil nisi victorias cogitantem propera fato mors intercepit, vix elapso potestatis anno; illustre conditionis humanæ documentum. Hunc excepit *Chaosiangus*, qui triennio rerum potitus, *Guei* regem aliquot prœliis fudit, usus *Mungao* Præfecto duce. Quibus icti victoriis Sinici reges tandem sapere cœperunt. Cum enim viderent *Cinum* non imperium ambire modo, sed omnibus omnino regnis imminentem, ipsos denique reges extinctum ire; conspirant, feriuntque fœdus, antea *Cino* non parum obfuturum, sed neque nunc pœnitendum. Conflatus quinque regum exercitus ad decies centena hominum millia succrevit; cui *Sinlinius* cum summo imperio præesse jussus, *Mungaum* in *Guei* regno fudit ac fugavit. Moritur interea *Chaosiangus*, *Chingo* filio relicto successore, qui bella confecit omnia, &, quæcunque cœptaverat, ad exitium insigni constantia & felicitate adduxit, ut in sequenti libro docebimus.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER SEXTUS.

De imperante Familia CINA.

I. IMP. CHINGUS sive XIUS.

Imperavit annis XXXVII.

Cyclo 41. *anno* 52. *ante Christum* 246.

Hingus rex ubi Sinicum adeptus est imperium, *Xius* dici voluit; nequitia & virtute diversis temporibus insignis. Nihil medium tenuit; magnanimus æque ac crudelis; effusus in publicis operibus, quorum aliqua exstruxit præclara sane artisque præcipuæ, de quibus suo loco. A subditis pecunias extorquebat miris modis; bello potens milites optime tractabat amabatque; cives autem plusquam æquum esset, vexabat, novarum rerum curiosus imprimis. Nam sub eo primum Sinæ magnis classi-

classibus omnem Indiam pervagati sunt; quam emissis copiis navalibus maxima subegit ex parte, pedestri etiam itinere *Bengalam* usque *Scori* & *Camboyam* penetravit. Subjunctis deinde in potestatem suam provinciis Australibus auxit mirifice Sinicum imperium. Sed has & reliquas hujus Imperatoris res, erit, cum persequemur breviter alio loco. Illud hîc non tacebo, videri mihi admodum probabile, non apud Indos modo, verum apud exteras etiam nationes Sinarum nomen ab regiæ istius familiæ nomine fluxisse, ut *Sinarum* seu *Cinarum* potius appellaretur imperium. Istorum namque regum tempestate primum, *Cinarum* fama nomenque pervenit ad exteras gentes, ad Indos præcipue, apud quos postmodum hæsit, & ab illis accepere subacta India Lusitani. Hæc enim *Cina* familia in maximâ Sinarum ad occidentem vergentium parte regnabat; imo cum exteris gentibus bellum gessit, ut supra diximus. Fixa dein ibidem imperii sede, *Cinicum* dicebatur imperium. Postea vero quam ad rerum humanarum culmen evasit, multo plura externis bella fecit. Vnde nil mirum, si *Cinicæ* appellationis usus apud eos invaluit. Ac licet extremam hanc Asiam vario nomine appellent Sinæ, prout imperatrices quoque familiæ variant; primo tamen auditum nomen exteri retinuere. Notandum vero, primam literam (non Italorum, sed Hispanorum vel Germanorum more pronunciandam, ita, ut scriptum *Cin* per *Z.* asperiore sono prodeat è gutture. Argumentum in hanc rem suppeditat lapis ille, (de quo suo loco) qui anno domini septingentesimo octogesimo secundo ab illis, qui primi divinam legem in Sinis promulgavere, partim Sinicis, partim Syriacis literis inscriptus & in provincia *Xensi* repertus inter alia vocabulum *Zinoston* habet, quod extremam Asiam significat, quasi dicas *Zin* regionem sive terram. Hæc mea est de Sinici nominis notatio opinio, de meliore conjectura nihil præjudicantis. Sed revertamur ad historiam, quam nihilominus Sinicam molliore litera placuit inscribere, quo tam facilis esset, quam communis omnibus pronuntiatio.

Vnde Sinarum appellatio.

Sina-

Proverbium.

Sinarum proverbium eſt, volucre & concha certantibus piſcatorem lucrum facere, ajentium; quod cum noſtrate conſentit, quo inter duos litigantes tertium gaudere dicimus. Quippe concharum quoddam genus eſt, cum è mari exierint ſeſeque aperuerint, ita in aprico litore ſomnum capientium. Tum pelagiæ aves, ſiquam forte dormientem conſpexerint, prædæ ac carnibus inhiantes invadunt unguibus, eam tollentes in aëra. Concha vulnerata confeſtim ſe magna vi claudit, attentamque volucrem ſecum ſuo pondere ſimul in terram trahit. Quo animadverſo piſcatores una volucrem cum concha capiunt. Idem prorſus hac tempeſtate contigit. Quippe reges Sinarum poſt victoriam, quam à *Cino* communibus armis reportaverant, ſtatim ruptis fœderibus, velut quietis impatientes inter ſe contendere cœperunt inſigniter adjuta Imperatoris felicitate, qui cognitis eorum diſcordiis debellavit ſingulos atque delevit.

Primum bellum inter *Guei Chao*que reges exarſit, ex hoc initio. *Chaus* per *Lienpoum* Præfectum *Gueio* devicto, quas *Faniang* regio complectebatur, urbes eripuit. *Chao* interea rebus humanis erepto, filius ejus abrogata *Lienpoo* Præfectura alium ſummiſit. Cui cum nollet *Lienpous* decedere; ad arma ventum eſt, acceptaque ab utroque Præfecto luculenta clades. Denique *Lienpous* ad *Gueium* confugit, nova diſcordiarum inter duos reges materia. Erat *Lienpous* homo prævalidus: unus oneri manibus in ſublime tollendo ſufficiebat, quantum alii decem è robuſtioribus vix levarent; ſed & unus vorabat, quantum alii decem.

Imperator hac bene gerendæ rei occaſione utendum ratus, primum *Uangcieno* Præfecto duce contra *Chaum* movet. Cujus exercitum ab aliis regibus deſertum commiſſo apud *Hantan* urbem prœlio magna ſtrage delevit, impetumque victoriæ ſecutus, cum ipſa regia regem quoque cepit. Quem Imperator ad ſe miſſum jubet è medio tolli cum tota illius ſtirpe, nec inſontibus parcendo; regnum autem in provinciæ formam redegit. Antequam conflaretur hoc bellum,

bellum, Imperator aliquos è *Chai* Præfectis corruperat; qui apud regem hoc egere calumniis, ut *Limoum* egregium bello ducem, cujus ille fortitudinem ac militarem ſcientiam formidabat, in rebellionis ſuſpicionem vocarent. Rex, ut fit perturbatis rebus, credulas aures præbuit calumniantibus, revocatoque *Limoo* duos alios duces ſubſtituit. Is indignitate rei motus, utrumque necat; milite tamen, ſecus ac præcavebat, in duas factiones diſtracto. Nihilominus à ſuis adjutus, cum Imperatoris exercitu conflixit; at viribus impar, accepta illa clade, de qua paulo ante dictum eſt, *Chao* regnum perdidit. *Limou dux belli calumniis petitus.*

Poſthæc *Tanus*, *Yenis* filius, *Chai* regis affinis ſui cædem perſequi occiſo Imperatore ſtatuit. Habebat apud ſe captivum Imperatoris ducem, *Fanyukium* nomine, qui offenſus à *Cino* profugerat. Hunc ergo & *Kimkoum* è regno *Guei* oriundum copiis ſuis præfecit. Qui cum vix aliquid aperta vi acturos ſe ſperare poſſent, cognita Imperatoris potentia; cum *Tano* primum de *Xio* per proditionem interficiendo agitant conſilia. Convenit inter eos, ut *Kimcous* Imperatorem adiens offerret *Yenis* nomine regionem *Chocheu*, cujus deſcriptionem una ferebat, petitæ pacis & amicitiæ præmium, ultro ſe tributarium faciens. Erat in ea regione magnum ad occupandas, quæ Boreæ ſunt adverſæ, plagas momentum. Quin etiam apud Tartaros, inde ventum eundem excipientes, facilis patebat aditus; eorumque incurſiones à ſitu loci æque facile impediebantur. *Kimcous* ergo ſicam occultans manica, ut, dum traderet Imperatori tabellam chorographicam, incautum obtruncaret; poſteaquam ad *Hienyang*, quæ eſt in provincia *Xenſi* urbs Imperatoris ſedes, pervenit, ille cognita adventus cauſa, magno exceptum gaudio, ſtatim admiſit ad colloquium. Ibi *Kimcous*, etſi frequenti aulicorum corona cinctus, ſimul in manum tradit Imperatori chorographiam, ſimul accipientem educta ſica ferit; at ictu cœco. Imperator enim inſidias notans in tempore, modico flexu corporis periculum evaſit in præſens. Verum ut alterum ille tentauit ictum; relicto *Proditio in Imperatorem.*

cto solio properat elabi sicario. Quem fugientem urgens audacissime *Kimcous* per obstantes undique aulicos, prout quemque fors offerebat, impune feriendo viam aperit sibi. Nemo enim ex illis, ne cultellum quidem habebat; è severissimo Sinarum more, ut in aulam arma quæcunque intulisse pro crimine læsæ majestatis habeatur. Ipsum quidem Imperatorem periculi novitas adeo perturbavit, ut non meminisset se acinace præcinctum; donec ab aulico quodam monitus eumque distringens *Kimcoum* immani vulnere medium secuit, modo exanimis, repente animosus victor.

Elusa.

Hoc periculo defunctus vehementissime in *Yenem* excanduit. Nec enim credebat à filio solo tentatum facinus; sed mandasse patrem. Itaque ingentem exercitum in illum ducit; eoque magnis cladibus obtrito, mox omnem ipsius provinciam pervastat; *Hium* quoque in tantum persequens, ut *Yen* rex *Tanum* filium suum, tanti mali fontem obtruncaret ipsemet, ad Imperatorem misso capite pacem oraturus. Quam tamen ne sic quidem obtinuit; obstinato ad eum ultimo persequendum Imperatore, quoad demum captum publice jussit è medio tolli cum omnibus è regio sanguine, quotquot conquiri potuere, deminuto in provinciæ modum ac depopulato misere regno. Quinquennium tenuit hoc bellum. Quo tempore simul inferebat Imperator arma *Guei* regi per *Puenum* Præfectum suum; qui sub eos ipsos fere dies, queîs *Yenem* ille debellavit, etiam devicit *Gueium*, & in urbe obsessum eo adegit, ut se permitteret victoris arbitrio. *Tuonus* nomen erat regi; quem ad se venientem *Puenus* excepit honorifice. Sed gnarus, Imperatori constitutum, cunctos reges delere ac restituere lapsam in diversos dominos monarchiam; eum necavit, *Gueique* regnum universum, quod erat amplissimum, in provinciæ humilitatem dejecit.

Filius pacis victima nullo fructu.

Iamque *Xius* omnes prope Boreas Imperii Sinici regiones in suam ditionem redegerat, incredibilem celeritatem usque comitante fortuna. Provincia *Xantung* subjuganda restabat ex ea parte, qua *Ci* regnum complectitur; cum quo tanquam tributario pacem simulabat

mulabat magis quam habebat. Capto igitur consilio de adjiciendis imperio provinciis Australibus, primo decrevit *Zu* regem bello lacessere; *Kiangsi* & *Huyuang* ampla tenentem regna, circumque jacentium regionum dominum. Quare advocato *Lisinio* militum Præfecto, *Indigeo*, inquit, *opera tua ad regnum* Zu *armis nostris subigendum. Considera diligenter, quanto exercitu, quibusque rebus aliis opus sit tibi, ut bene instructus contra tantum regem procedas.* Tum ille, *Ducenta militum millia mihi abunde sufficient; his, quod mandas, effectum dabo, regnumque* Zu *substernam imperio tuo.* Dein eodem modo *Uangcienum* interrogat, veterem bonumque militiâ ducem, cujus operam belli jam multum expertus erat. Sed hic longe aliter sentiens, *Ego vero, inquit, tantum regem, tam late regnantem, tantisque copiis abundans* Zu *regnum aggredi non ausim, nisi sexcentûm millium instructus exercitu. Multo enim plures, ut audies, adversum nos educet* Zuus. *Illud te meminisse velim, cum de summa rei agitur, summas vires necessarias esse, ne deinde nos pœniteat eas non adhibuisse.* Subridens Imperator, *Tu vero ut video, jam senex es*, inquit, *nec miror adeo timidum consilium:* eoque posthabito *Lisinium* cum ducentis millibus, ut petierat, contra *Zuum* mittit. At majore cum exercitu processit obviam illi *Zuus*; atque, ubi ad arma ventum, ingenti commissa pugna, coëgit tandem *Lisinium* terga vertere, cum immodica repulsum strage. Plusquam octoginta hominum millia cecidisse memorant.

Exhorruit ad nunciatam cladem Imperator; vehementerque solicitus ac metuens imperio, sine mora *Uangcieni* domum tendere, tantumque non rogare, ut contra *Zuum* præfecturam militum suscipiat. Tum Uangcienus, *Atqui nunc senior sum*, inquit, *quam, cum me ridebas, eram; quin & ad senium jam accessit morbus. Si tamen obstinate placet me contra* Zuum *ire, sexcenta militum millia in procinctu sunto; his perditam rem restituam, his regnum* Zu *tibi subjiciam.* Annuit jam Imperator, &, conscriberet ergo, quantum vellet exercitum jussit. Nec moratus imperium Uangcie- *Magna clades.*

nus, collectis undique militibus maxime veteranis ac ducibus quamplurimis, qui jam sub suis signis militaverant, cum ingenti & instructissimo exercitu contra *Zuum* progreditur. Sed neque nunc cum minoribus copiis occurrit ei rex, *Hiangyueno* ejus Præfecto ductore. Pugnatur atrociter, & magna utrimque contentione, dubio Marte; sed demum *Uangcieni* virtutem sequente victoria, *Zu* regis exercitus, qui modo victor fuerat, victus est, amisso etiam *Hiangyueno*, fortissimo duce. Scribunt, aliquot centena hominum millia eo prœlio utrinque cecidisse, tantum sanguinis fusum, ut superstites genuum tenus eo mersi pugna excederent.

Major priori.

Post hanc insignem victoriam *Uangcienus* regnum *Zu* aggressus, magnam illius partem occupavit. *Zuus* interea omnes suas vires convocans & exercitu non modo reparato, sed aucto etiam, utpote de tota re periculum facturus, plusquam decies centenis armatorum millibus collectis, animi plenus in *Uangcienum* movet. At ille conspecto exercitu pugnam detrectat, cunctando tantam multitudinem debilitari frangique posse sperans. Itaque vallatis undique castris se continet, invecta è vicinis regionibus, quas vastaverat, annonæ vi magna; quæ dum consumeretur, interea non dubitabat *Zu* regis exercitum fame premendum, tanta hominum equorumque multitudine constantem. Sed enim *Uangcienum* fefellit hæc opinio. Nam undique affatim annonæ ad *Zu* regis exercitum è fertilissimo, eoque rebus omnibus abundante regno advehebatur. Quare mutato consilio, alio stratagemate vicit hostem. Clausus in castris continuo exercet milites suos, ordines servare docet, proprium cuique locum assignat, ubi stare debeant, ubi cedere. Quo factum est, ut, ad nutum monentis intentus omnis exercitus in ordinem mira celeritate coiret, exiretque castris; tamdiu consistens, quam exercitum regium acie nondum compositum videbat. Verum ubi acies exornata erat; illico dato signo suos *Uangcienus* reduxit in castra. Sæpius hac arte lusus hostilis exercitus & denique fatigatus, omissa cura toties inani,

Stratagema.

inani, etsi strueret *Uangcienus* copias suas, nunquam postea se pugnæ composuit. Et hoc demum erat, quod dudum spectaverat *Uangcienus*. Quare destinato die summo mane suos ad pugnam egregie instructos ac tota de re prius edoctos solito more producit è castris. Illi momento compositi ac cohærentes, ita ut didicerant, hostem tale nil opinantem & imparatum invadunt edita strage tam furiali, ut, si fides habenda scriptoribus, ligna trabesque in sanguine humano natarent. *Fosous* ipse (nomen hoc erat *Zu* regis) captus ac postea cum consanguineis, quotquot aderant, ad Imperatorem missus, ejusdem jussu, barbaro gentis more, una cum illis morte affectus est. Ita *Zu* regnum occupavit universum Imperator, antecedentium fortunæ sociatum redactumque in provinciam. *Ingens clades.*

Barbarus iste mos, qui occupato regno jubet omnes regi consanguinitate propinquos mares una cum ipso funditus deleri, perantiquus est, hodieque durat. Quot nos vidimus his annis insontes nec nisi de natalium felicitate reos puerulos, juvenes, regulos denique sub Tartarorum jugum ultro abeuntes, ab iis hoc solum nomine occisos, quod ex imperatoria stirpe oriundi? *Tamingam* dico, sive consanguineos è *Chu*, quos hodie crudelissime Tartari persequuntur. *Crudelitas in regiam familiam.*

De hujus *Fosoi* parente Sinensis historicus miranarrat hoc loco. *Uonus* rex *Zu* ejus proavus habebatur. In istius demortui locum suffectus *Kaolieus* filius, licet in annos perquam multos vixerit ac regnarit, nulla tamen unquam prole felix fuit. Quæ res apud Sinas, ut olim apud Iudæos, inter primas calamitates numeratur, idque non à regibus & magnatibus tantum, sed ab infimis etiam hominibus. Quin ex eorum philosophia sterilitatis malum summa censetur protervitas in parentes, quorum successio filiorum scilicet vitio scindatur ac concidat. Teterrimum facinus admisisse minus probrum est, quam absque liberis esse. Maximæ quoque tristitiæ materies est illa, quasi non habituri sint post obitum, à quo plorentur, exspectentque honorem sepulturæ. Hinc est, ut omni spe prolis abscissa, concubinarum præcipue copiam superinducant. *Sterilitas apud Sinas calamitosa.*

ducant. Idem faciendi probabilis causa *Kaolieo* regi visa; cujus Præfectus maximus *Chumxinius* de regia propagine solicitus incredibilem omnis ordinis puellarum gregem subinde ad illum introducebat, ex aliqua posse fortasse gignere spe ductus; at inani. Habebat tunc ex ima plebe quidam comœdus miræ pulchritudinis filiam, & ipsam gestum agentem in scena. Eam deamabat *Chumxinius*; è quo se gravidam illa sentiens, de patris sui consilio suum amasium alloquitur in hunc modum. *Regi Zu nec esse scis nec adeo exspectari filium; quo proinde mortuo frater ejus natu minor invadet regnum. Vide, obsecro, ut caute agas. Non enim & illud te latet, aliquoties eum abs te offensum, negante, quæ postulabat. Tu quidem egisti ex mandato regis omnia; sed ille non dubitat, quin ea sint acta te authore, in quem sine dubio quippiam statuet illætabile, injuriarum, quas ei nullas obtulisti, umbra in memoriam redeunte, ubi ad gubernacula regni accesserit. Accipe, charissime, si potes, à muliere consilium. Ego nunc ex te sum gravida; cujus arcani præter me ac te conscius est nemo. Euge, uti soles ceteras puellas, me quoque ad regem intromitte; favente Cælo masculum enitar*, Zuoque *regi successorem è tuo sanguine.* Statim annuit impudentissimæ mulieri non jam libidine tantum, sed ambitione quoque insaniens amator; atque, ut rem celaret melius, illam è domo sua clam dimittit ad patrem. Ipse ad regem eodem adhuc die venit; docet inventam à se adolescentulam vultu venustissimo, eamque in ceteris, quanto potest opere, commendat. Exarsit illico ejus videndæ desiderio rex; eodemque die introducta ad novum amatorem, quæ adhuc comœdias actitarat, haud multo post ingentem excitavit tragœdiam. Exactis mensibus, quos natura maturando in lucem fœtui dedit, in palatio totius regni lætitia marem enixa, quem *Yenum* vocarunt, *Fosoi* patri regnum asseruit; omni populo, quamprimum natus est princeps, in ejus obsequium jurante. Mater habita pro vera regina & ab rege unice amata coronam accepit; ejus etiam patre ab humillimo fortunæ gradu ad summos honores sublato. Verum continuo intervenit, aulis familiaro

Comœda puella fraude in reginam assumta.

miliare malum, invidia. *Chumxinius* enim soceri felicitate livens ferre non poterat æquatum, imo prælatum sibi nullius nominis comœdum. Et hic veritus, ne fraus à conscio *Chumxinio* vulgaretur, nil intentatum relinquere, quo eum è medio tolleret. Insidiis denique mors *Kaoliei* regis fenestram aperuit. Novi namque regis mater falsis criminationibus impetravit à filio, ut occulte *Chumxinium*, verum quidem patrem, sed æque occultum necari jusserit. Pœnas quidem nequitiæ suæ *Chumxinius* non modo persolvit ipse, sed etiam tota ejus familia; quam arbitrio suo permissam comœdus, & hanc, & arcanorum conscios exstinxit omnes Hic ergo rex dictus est *Yenus*, Comicæ & *Chumxinii* filius, qui *Fosoi* regis à *Cino* Imperatore interfecti pater fuit. *Odia orta inter sceleris ministros.*

Deerat adhuc *Ci* rex, cum quo pacem simulabat magis, quam habebat *Xinus* Imperator. Initio namque bellorum, ut eum ad rumpendum fœdus adigeret, pacem cum illo fecerat, multa promittens. Subornaverat etiam amicos *Ci* regis, seu verius perfidiosos ac prævaricantes Imperatori. Hi à *Xino* corrupti, regem variis rationibus ac consiliis induxerunt, ut desisteret à fœdere. Verum, ut erat perfidus, ac totius imperii obtinendi flagrans cupiditate, postquam aliunde quod raperet, non habuit, *Ci* regnum invasit, *Pueno* Præfecto duce. Ille re strenue gesta *Kienum Ci* regem acie superatum captumq; ad Imperatorem abduxit. Quem *Xius* non quidem occidi jussit, sed intra nemus pinis nobile, seu vivarium undique septum claudi, precariam vitam permodico tolerantem cibo. Sed non erat necesse illum fame plectere, qui nemus ingressus, id supplicium auxit simul ac finiit, voluntaria solutus inedia. *Mors regis voluntaria.*

Unus *Han* rex ad Imperatorem ultro profectus, regnumque ac militem omnem ei subjiciens, in aula tanquam tributarium regulum se commoraturum promisit. Unde cumprimis gratia florebat apud *Xinum*, inter aulicos ab eo numeratus; & quia philosophiæ Sinicæ peritus erat, ac bonus consilio, illum sibi voluit à consiliis esse, multumque gaudebat cum eo de gubernatione ac legibus disputare.

Interea ne tranquilla & læta omnia essent, *Laotous* unus ex aulæ famulitio rebellionem cœptavit. Sed Imperatoris sive virtus sive felicitas hunc etiam delevit, & post illatam cladem comprehensum cum consanguineis omnibus ad tertiam usque progeniem exstinxit. Hunc regina *Xini* mater apud se famuli loco habuerat, dominam impudicam tam familiariter depereuntis, ut duos ex eo filios gennerit. Hic ergo adjutus ab amasia, majora cogitare cœpit, &, quod mireris, è servili fortuna in spem imperii consurgere. Temeritatem hominis protollebat maxime sigillum imperatorium; quo, quoties volebat, utebatur. Erat enim illud in reginæ matris potestate; quo diplomatis in futurum usum ipse fictis, ita rem ordinavit, ut adversus Imperatorem in procinctu staret ingens exercitus. At, sicut paulo ante dictum est, superatus tandem commeritas perduellionis atque libidinis pœnas dedit. Habuit & alium procum libidinis exstimulata furiis Imperatoris mater, *Liupugueium* nomine, cetera egregium bello ducem; qui posteaqnam ab Imperatore rem detectam andivit, fuga captivitatem antevertit. Sed enim quæsitus undique, ne vivus in Imperatoris veniret manus, ipse sua manu interiit. Tum denique Imperator versa in propudiosam parentem ira, multat eam exilio, duos è *Laotoo* filios necat; sanciens edicto publico, nequis Præfectorum id factum solita libertate regi vitio daret, capitis pœna constituta peccantibus. Sciebat enim Præfectos Philosophosque Sinicos non laturos tantam, ut ipsi putant, impietatem in matrem. Incredibilis est enim Sinarum erga parentes obedientia, veneratioque tam religiosa, ut nefas habeatur, in quacunque demnm causa filium patri matrive vel leviter irasci aut resistere. Qua laude Sinas plane cunctis nationibus facile superiores esse, supra diximus.

Sigilli usus famulo concessus malo eventu.

Prohibita monendi libertas.

Verum enimvero quantumcunque vetuerit Imperator, ne fieret expostulatio; Præfectis tamen compluribus aviti moris æquitas inexorabilis ante mortem fuit; gravissime ferentibus, Imperatori suo in tantum adversus matrem obsequium periisse. Diversis itaque

Sed non adempta.

que diebus Præfectorum viginti quinque necati sunt, Imperatori magna gravitate atque constantia, dicto scriptoque improbum facinus exprobrantium simulque rogantium, ut reginam matrem ab exilio revocaret.

Viginti quinque monitores necati.

Non tulit amplius eam sævitiam è regno *Ci* oriundus Philosophus juxta & Præfectus *Maocius*. Hic mira eloquentia in animum Imperatoris irrepsit, eoque partim rogando, partim suadendo adegit, ut ei demum copiam faceret increpandi sui. Tum *Maocius*, *Omnino*, infit, *reprehensione dignus es, Imperator. Errasti enim, & errantem Imperatorem corrigere per optimum quemque non modo licitum, sed etiam laude dignum semper habitum est. De te vero quid dicam? Monendi munus, cujus exercendi libertas optimorum regum exemplo mihi concessa, tuo tu edicto sustulisti. Refige, quæso, tabulas asserendæ majestati nil profuturas; &, quod sanctissimi reges in beneficii loco posuere, moneri te patere. Si te bonorum exemplum sequi pudet; vide, ne sis iniquus in teipsum judex. Alterutrum enim necesse est admittas, vel illos monitorem passos bene fecisse, vel te disparem eis ac malum regem esse.* Libertate loquentis offensus Imperator tanto dolore & ira efferbuit, ut spumas ageret ex ore; strictoque furenter ense, ut erat impotens iræ, in *Maocium* ruit. In ipso tamen ictu se continuit spatiumque animo dedit, ad exquisitiorem pœnam *Maocium* differenti. Nam ferro cadere nimio minus sæva mors erat. Actutum igitur afferri vas æneum jubet, in eoque *Maocium* igne torqueri. Nihil is territus est atrocitate supplicii; accedensque propius ad Imperatorem, & corporis inclinatione majestatem veneratus, erecto dein imperturbatoque vultu sic eum affatur. *Iam inde à puero ex optimorum lectione librorum memini me discere, recte viventi honestam mortem non esse fugiendam, sed & hoc audivi, maxime timendum regibus, ne per vitia regno excidant. Qui honesta in causa mori timet, indignus est vita; & indignus regno, qui non timet illud amittere. Quo pacto bene vivas & moriare perinde, ut vixeris, quoque pacto conserves vel amittas regnum; ea demum pri-*

Maocii in monendo libertas.

Inconcussa post mortis minas.

P 5 ma

ma debet esse cura regibus, ut sciant. Nunc ex te quæro, Imperator hæc scire malis an ignorare? Tenuit Imperatorem anceps interrogatio; & ira interim intepescente placatior ad *Maocium versus*, *Quæ modo locutus es*, ait, *non satis intelligo; expone, quæ sentis, apertius.* Tum Maocius, *Postquam igitur abs te, ô Imperator*, inquit, *concessum est mihi, libere, quæ sentiam, eloqui; faciam id unico bono tuo; vel certe, si teipsum odisse potes, publico. Quatuor præcipue sunt, abominanda, inaudita quidem certe, quæ patrasti; quorum turpitudinem haud agnoscis. Ea nisi detestere, nec vivere bene potes nec pulchre mori; quin & de imperio periclitaris. Primo in patris tui manes impius fuisti, uxorem illius, ut pudicitiæ torique violati ream infamando, &, quo conspectius illius crimen esset, in exilium ejiciendo. Id quod est alterum tuum crimen; testimonium luculentum impietatis in matrem ac contumaciæ tuæ. Tum duos fratres, pueros insontes, ex eodem utero, quo tu, genitos privatim ac domi, sed impius ubique, necavisti. Denique proborum virorum, vere tibi amicorum tuisque commodis unice studentium viginti septem sanguine nefarias manus imbuisti. Quis unquam Imperatorum, etiam qui nequissimi habebantur, ad hanc tyrannidem processit? Quid enim* Kieo, *quid* Cheo *nequius? utrumque tu, (sed quid utrumque dico?) tu nequitia unus omnes superasti. Hæc ubi fama differet longe lateque per imperium; quid deinde futurum putas? tuque ac familia tua omnis odium eritis publicum. Virtutem amant omnes in Imperatore, vitia nemo. Hinc, nisi improbus, præfecturæ munus nemo volet suscipere; tu destitutus ab omnibus quid facies? Non agis, opinor, magnas gratias solicitudini meæ; timeo nihilo secius è factis tuis interitum tibi, &, ne perdas vitiis, quod tot victoriis acquisivisti.* Hæc locutus, vestes & insignia præfecturæ, queis tunc erat ornatus, abjicit ante Imperatoris pedes. Is primum obstupescentis modo hæsit aliquantisper; dein è throno surgens, suis ipse manibus *Maocii* recomposito amictu, constantem adeo fidumque Præfectum mirifice dilaudavit. Ibi ante acta ultro damnare, accusare seipsum; jubens illico revocari matrem. Obviamque

Tandem vincit.

viamque progressus redeuntem excepit humilitate filii, veniam petens impietatis, magna totius imperii matrisque lætitia.

Libertatis atque constantiæ, qua Præfecti Sinenses utuntur in objurgandis suis regibus, supra jam exempla quædam attulimus; quæ mirabuntur quidem, at imitari non audebunt Europæi. Sciant hi tamen hoc non antiquitus tantum apud Sinas in usu fuisse, sed & nunc esse, ut Præfecti, cum à regibus salutaria eorum monita non audiuntur, insignia vestitumque muneris indicem coram rege abjiciant; palam contestantes eo facto, nolle se amplius fungi munere, cujus signo jam nullo noscerentur. Eoque se apertius abdicant, siquid moliatur Imperator, quod in detrimentum reipublicæ cessurum timent; nec eis dicto sit audiens aliud suadentibus. Id aliquot abhinc annos sub *Uanlieno* Imperatore contigit; qui ceteras summasque laudes vagis amoribus infamavit. Tametsi enim legitimos habebat filios; imperii tamen heredem, è concubina, quam efflictim deperibat, filium declarare ipsi deliberatum erat. Sed Præfecti omnes consensu negant id fieri se passuros. Quorum conspirationem cum insuper haberet Imperator; tum vero quotquot erant in urbe regia, (ad duo millia fuisse reperio) palatium ingressi, præfecturæ positis insignibus adegere volentem nolentem, ut legitimum successorem declararet. Idem anno millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo primo, priusquam è Sina exirem, accidit. Mortuo namque in regia, *Peking* appellata, regio tutore, cum alios (Tartarus is erat) tutelæ nomine administrare vellet imperium, regis ætatem causatus adhuc imparem tantæ moli; Præfectis omnibus periculosæ ambitioni contradicentibus & insignia sui muneris projicientibus cedere demum coactus est. Atque in hunc modum sexdecim annorum adolescens, cui debebatur, imperii gubernacula tractare cœpit, *Xunghi* dictus. Sed nos ad *Xiuum* revertamur.

Mos abjiciendi officiorum insignia, si monitores a regibus non audiantur.

Is non multo post imperium totum lustrans, maximum operæ pretium fecit; adjectis ditioni suæ, postquam *Kiang* fluvium superavit, *Yue* regnis. Exstant adhuc

adhuc multa ejus itineris monimenta; præcipue in provincia, *Chekiang* indigetata, non procul *Hang-cheu* metropoli, cui mons adjacet, è quo *Xius* mare prospexit. Mons hodieque vocatur *Xii* prospectus in mare. Hoc tamen iter haud immune fuit omnis periculi; comparatis in Imperatoris caput insidiis, *Changleango* regis *Hani* Præfecto anthore. Hic cum non æque manu promtus atque ingenio esset; omnibus bonis suis divenditis conduxit audacissimum sicarium, qui Imperatorem iter agentem è medio tolleret. Petebat is tunc eas Sinæ partes, quæ ad orientem vergunt; jamque ad arenas pervenerat, qua difficilis erat transitus, cum opperiens eum sicarius repente stricto acinace nil tale opinantem petit. Actum de eo fuit, nisi adversum ictum currus latera fregissent. Quo proinde innoxio, inobservabili dexteritate celeriter se proripiens inde sicarius, nusquam amplius comparuit, etsi toto imperio perquam studiose ac diligenter à Præfectis omnibus quæreretur. *Changleangus* & ipse sibi fuga consulens in montibus latuit; quoad multis in hujus Imperatoris successorem rebellantibus, ipse unus ad *Lieupangi* causam se acclinavit; cujus ille potissimum consiliis imperium obtinuit, ut in loco memorabimus.

Anno imperii secundo ac trigesimo ad eas plagas, quæ Boream spectant, lustradas Imperator animum adjecit. Inibi ex maritima navigatione redeuntem *Lusengum* habuit obviam. Is inter cetera chorographiam obtulit Imperatori, orbis aliquas plagas repræsentantem, inprimis autem extremæ hujus Asiæ atque insularum Eoum mare distinguentium. Ex quo suspicari licet, jam, hoc Imperatore, Sinas ad Indos navigasse; in *Iaponiam* item, *Lusoniam* regionesque proniores occidenti. Vnde opinantur porro aliqui, *Cingala*, quod Sinarum syrtes significat, ad quas una classis periit, nomen ortum. Hinc *Ceilan* sive *Sinlan* quod Sinæ incolas significat, hoc est, Sinas. Et quia *C* littera nominis est hujus principium; inde nostra de *Cinarum* appellatione figitur opinio, quam ab hac imperatoria *Cina* familia natam asseruimus. Præterea

terea in insulam usque S. Laurentii pervenisse Sinas, illud est argumento, quod etiam nunc eam colit Sinica gens, maxime in S. Claræ sinu, quo loco candido adhuc vultu homines lingua loquuntur Sinica; quod ex nautis, qui eo appulerunt, sæpius audivi. Et hæc Sinarum navigatio ad omnes Indici maris insulas, & in ipsam usque Indiam vigebat etiam ea tempestate, qua *Lusitani* primum Indiam ingressi sunt, intermissa deinde tamen, partim longinquitate locorum obstante, partim *Lusitanorum* metu. In *Iaponia* vero nunc quoque *Philippinas*, *Macasariam*, *Iavam*, *Camboyam*, *Sion* & *Cochinchinam* navigant exercentque commercia. Quæ talia Sinicis scriptoribus vix leviter attingi non est mirandum. Sicut enim magnifice de se alteque sentiunt; ita præ se contemnunt alios, & exterarum nationum regnorumve res suarum litterarum memoria indignas putant. Et sane totius Indiæ populos Sinis circumjacentes mere barbaros incultosque dixeris, Si cum Sinis comparentur.

Iapones à Sinis orti.

Sub hæc tamen tempora rediit ad Imperatorem ex *Iaponia* classis, quam nauclerus ab eo per fraudem obtinuerat una cum colonis ad *Iaponiam* frequentius habitandam. Narrabat enim inter insulas *Iaponiæ* unam præ ceteris antidoti feracem esse; quo si uteretur Imperator, æternus & immortalis foret. Sed præter milites navesque sibi virgines insuper puellas trecentas, totidemque pueros esse necessarios, à quibus unis inveniri posset illud antidotum. Cum fraudulentæ petitioni annuisset Imperator; ille *Iaponiam* repetens, posteaquam naves portum tenuere, condita urbe sese regem fecit. Hinc *Iaponia* maxime frequentari cœpta, *Iapones* à Sinis se oriundos esse gloriantur.

Qua occasione?

Itaque dum eas, de quibus modo dictum est, Sinæ partes perlustrat omnes Imperator; à *Tartarorum* irruptionibus parum tutas videns, quonam eos arceret modo, cogitare cœpit. Primo igitur *Mungtienum* Præfectum cum trecentis armatorum millibus ad vastandos *Tartaros* mittit. Queîs brevi victis atque ad remotiores regiones domo pulsis; descri-

Murus Sinensis captus.

defcripto dein accurate terrarum, vallium, montiumque numero, magnum illum celebremque murum à litore maris *Laotung* provinciam alluentis ad *Lintao* usque provinciæ *Xensi* urbem in *Crocei* fluminis litore, continua propemodum ferie caftellis ac turribus, prout opportunum quoque loco videbatur, emunitum per decem ftadiorum Sinicorum millia, quod Sinæ fcribunt, memorabili opere deduxit. Vnde fi leucam ftadiis fexdecim Sinenfibus finiamus, ad leucas fexcentas porrectum habebimus. Sed exacta ejus longitudo ex Atlante noftræ extremæ Afiæ petenda eft. Omnino murus hic (quem Sinæ *Uanliching* vocant, five murum ftadiorum decies mille) opus ingens fuit ac maxime mirandum, quod ad noftra ufque tempora firmiffimum perdurat. Sudavit in eo perficiendo incredibilis hominum multitudo. Nam è toto imperio tertium quemque laboris iftius patientem voluit adeffe; unde variis in locis inceptus eft ac deinceps continuatus, quoad ultimam recepit manum. Tantam vero foliditatem quæfivit operi, ut, fi quà ferreo clavo penetrari poffet, iis, qui partem illam ftruxiffent, capitalis effet negligentia. Tanti operis fundamenta molitus, uti dictum, ad *Leaotung*, quà in finum cogitur mare, naves crudi ferri maffis onuftas merfit, ad duo ftadia ruente in profundum pondere. Muri latitudo, fenos fimul, & octonos etiam equites capit, nullo extra orbitam labendi periculo; denuo vel ex hac parte ftupendum opus, quinquennii fpatio perfectum. Qua flumina intermeant, non continuatur fornicibus; fed nufquam apertior ejus eft hiatus, quam qua dividitur horridis montibus prope *Taitum* urbem, ubi *Tie* populi habitabant, quos Imperator evictos intra muri crepidines maxima ex parte coërcuit. Variis quoque locis caftella exftruxit, præfidiariorum bono. Portas opportunioribus locis difpofuit; unde, ubi ufus pofceret, facilior effet in *Tartariam* eruptio, & exitus ad commercia. Decies centena militum millia fere femper alebant Imperatores Sinici ad muri cuftodiam. Sparfis quidem, quod erat neceffe; annona tamen ex toto imperio ftatis anni tem-

Ad ejus ftructuram tertius quifque vocatus.

Decies centies milleni cuftodes ejus muri.

temporibus atque ordine advecta sufficiebat omnibus. Exstructus est murus anno ante vulgarem Christi epocham ducentesimo decimo quinto.

Structus ante Christum annis 215.

Ceterum sanctissima sui nominis Imperatori fuit existimatio; &, si fuisset honoris cupiditas intra modum, hac una re ad posteros utcunque memorabili. Verum ille non solum laudem quærebat, sed sibi soli, unum id agenti, ut priorum Imperatorum omnium exstingueretur memoria. Hinc nulli fas volebat esse de alio, quam de se loqui; quod crederet egregiis factis à se omnes esse superatos. Quam ob rem jussit edicto publico, severissimis pœnis propositis, omnes Sinicos libros exuri. Tametsi vero spectabat hoc unicè, ut aliorum laude senescente, omnes inposterum de se uno scriberent; aliam tamen causam prætexuit. Hoc edictum anno imperii quarto & trigesimo publicavit. De quo facto supra quam dici potest, & olim & nunc etiam male audit apud Sinas; queîs sera licet vindicta suavis est maledictis omnibus & exsecrationibus mortuum confodere. Sic unde præclaram famam quærebat, insigne dedecus & infamiam apud posteros invenit. Hujus exustionis authorem etiam *Lisuum* faciunt; qui, ut supra dictum est, haud mollem sane sententiam in regulorum causa tulit. Hoc tempore Colai dignitatem sustinebat; quem in concilio, cum negotium de comburendis libris tractaretur, ut litterarum contemtorem, ita locutum ferunt. *Olim, cum in plures divisa dominos essent regna, non abnuerim necessarium litterarum studium fuisse, ut, quæ ad cujuscunque regni gubernationem pertinerent, è libris promerentur. Nunc eviluit hæc ratio, cum sub unius imperio totus quiescit orbis, unius omnes nutum intuentur. Vnus ordo, una lex servanda; cui rei quid plura scire sit opus, ego quidem nescio, at obesse potius, hoc scio. Quid enim? otiosis litigiosisque litteratoribus regnum cur oppleamus, haud dispicio. Res rusticæ sunt & agricultura, qua nititur felicitas imperii; huc admovendus est populus; hinc majus aliquid ac fructuosius quam à sterilibus litteris expectandum. Harum studiosi tantum antiquis student, præterita scire pulchrum putant, hodierna ac præsentia velut*

Insana ambitio.

Libri Sinici exusti.

Stulta oratio litteras & litteratos damnantis.

velut indigna suo magisterio rejiciunt; vetera, nec aliud laudantes, in eorum studio moriuntur. Nec vident hæc ab illis longe diversa tempora esse, quamvis de doctrina interim sua sibi prolixe blandiantur. Volunt hujus esse temporis magistri, neque tamen huic tempori se accommodant. Si quod edictum exeat ab Imperatore, atque in vulgus emanet; prima est, &, si Cælo placet, maximi momenti disquisitio. Numquid novi? num olim usitatum? Si respondemus, olim salva res; sin aliter, tum continuo censura plusquam tolerabili vapulat una cum Imperatore decretum. Ecquonam istud merito? non est antiquum. Quin & motus amat plebisque secessionem ista magistrorum ratio. Quo impensius Imperatori vigilandum, ac, nequis libros habeat domi vel sua vel aliena, neve abscondat, sed quamprimum addicat flammis, etiam sub mortis pœna denunciandum, salvis tamen illis, qui de agricultura, de medicina, de divinatione tractant. Quod si quis imperii nostri politiam modumque gubernandi scire volet; non è libris, sed audiens à regis Præfecto, cui demandata ea cura, discat. Pestilens & exitiosa litteris fuit hæc oratio. Nam omnes fere Sinici libri periere. *Cinho* dicitur à Sinis, id est, *Cina* familiæ ignis, hæc exustio. Quantam vero diligentiam adhibuerint in libris indagandis Præfecti, vix credi potest. Vrgebat Imperator ipse vehementer; quo jubente sine mora necati sunt extinctæque familiæ, apud quos quasve libri reperiebantur. Nondum ignis ille deletus est è Sinarum animis, tantam tot librorum ingeniorumque cladem & hodie lamentantium. Præcipui doloris materiam sufficiunt Musica & Mathematica, quas artes olim principatum apud eos tenuisse, dubitare non sinunt tot antiquorum observationes mathematicæ, musicæque laudes. At enim quantocunque furore perditum iere libros, multi tamen, & illi antiquissimi servati sunt, haud minus invito, quam inscio Imperatore.

Ingenio servati libri. Sed eorum servandi mirabilem modum reperio. Ajunt enim quandam anum librorum amantem, *Confutii Mentii*que, nec non aliorum nonnullorum libros divisis paginis ad domus parietes agglutinasse.

Non-

Nondum ea tempeſtate papyrus erat in uſu; ſed arborum corticibus ac foliis animi decreta mandabant, ut nunc Indi ſolent. Et quoniam erant è materia ſolida, candidaque calce obliti, non difficulter latuere, quoad extincta *Cina* ſtirpe, ab heredibus vetulæ ſunt expromti factique juris publici. Quanquam aliquot litteræ vel temporis vel corticis humeſcentis culpa, legentium oculis ſe ſubduxerant; præſertim in *Confutio*. Quas litteras, licet, quales fuerint aut eſſe debeant, non ignorent; cum tamen illius libros recudunt, eas inſerere non audent, ſed notant in margine. Tanta enim eſt *Confutii* librorum æſtimatio, ut aliquid in iis etiam aperte mutilatum emendare nefas putent. Vix enim reverentiam præſtant minorem *Confutii* libris, quam nos Sacræ Scripturæ; niſi etiam forte majorem. Sane divinos libros ad humanam, hoc eſt, vitioſam intelligentiam mutilare, ad lubitum torquere, ac perperam explicare, multis nulla eſt religio.

Dum tantæ librorum ſtrages fiunt; duo Imperatoris Præfecti, quo intra ſtudia ſua, quippe Philoſophi, ſecurius laterent atque liberius, aula relicta montium abdita petiere. Cauſam fugæ ſcripto ſignificaverant Imperatori, coram id non auſi, ſed excidium librorum atroci ſtylo vindicantes. Qua re magis exulceratus ille, novas inquiſitiones inſtituit ac ſæviores prioribus. Capti librorum tenaces & ſtudioſi omnes; qui multi latitantes in montibus reperti, protractique in forum ſexaginta ſupra quadringentos una cum libris igni pabulum fuere. Multum diſplicuit hæc Imperatoris crudelitas *Fuſuo* ejus filio imperiique heredi; qui; ut erat litterarum diligens, ſæpe patrem rogavit ut tandem vexandis libris ſtatueret modum. Sed necquicquam. Imo cum doctis illis viris impunitatem vitamque depoſceret, adeo pater offenſus eſt, ut è ſuo conſpectu abire juſſum atque ad Boreas plagas relegatum multaret exilio. Ibi *Mumhoëo* militum duci cuſtodiendum tradidit. Et hæc aulæ patriæque privatio deinde debitum imperium ei ſimul & vitam eripuit, ut paulo infra narrabimus.

Iterum exuſti libri cum poſſeſſoribus.

Palatium interea majeſtate plenum exſtruxit ornavitque

Capax & magnificum palatium.

vitque miris modis, ut erat magnorum operum atque magnificorum amans inprimis. Regiam sedem legit *Hienyang*, provinciæ *Xensi* urbem, ubi nunc ejusdem provinciæ metropolis *Sigan* est sita. Et licet amplum esset in ea jam ante palatium; magnificentiæ tamen suæ impar & nimis angustum ratus, inter alia ingentem & oppido sumtuosam adjecit fabricam, quæ ab Oriente in Occidentem passus quingentos, ad Austro in Septentrionem centenos patebat, itaque summo artificio disposita, ut, vacuis licet atriis, decem militum millibus in ea perquam commoda esset habitatio. Tot enim esse volebat & veteranos omnes eosque selectiores ad palatii suique custodiam. Palatium deinde, qua intra mœnia coërcebatur, ad montem usque *Nanxan* prolatavit; ejusque montis partem deliciarum causa conclusit intra palatium novis exstructis mœnibus, queîs totum intra urbem circumclauderetur. Ad urbem vero nonnisi per montem patet aditus, & pedestri tantum itinere. Nam reliquas illius partes fluvius, cui *Guei* nomen, allambit. Construxit igitur arduum in monte firmissimumque propugnaculum; subter quo viam occultam effodi jussit, ad oppidum usque proximum ingenti opere ipsa montis viscera penetrans. Quam quidem ita subterraneam esse voluit, ut aperta quoque supra terram esset via. Nihil dico de pomariis, vivariis, floribus & hortorum ornamentis aliis; in quibus exornandis & instruendis infinitas opes insumsit, coactoque subditorum labore abusus, seque suamque familiam invisam omnibus intolerandamque fecit. Sed hac de re pluribus agam infra.

Nec tamen Imperatori nullo labore stetit harum rerum molitio. Annos quinque supra viginti dimicandum ei fuit; prosperaque fortuna semper usus, omnibus sibi subjectis pacem peperit hoc tandem anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham supra ducentesimum alter & vicesimus. Quem annum in diplomatis suis notari primum voluit; eodem quippe legitimus totius imperii consensu declaratus Sinarum Imperator. Tum deinde patrem suum jam mortuum, primum istius familiæ vocat Imperatorem, se vero scribit secundum.

Est

Est hoc usitatum Sinis, & in parentes observantiæ obsequentiæque argumentum, ut filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, ascendat. Vnde si suis in rempublic. meritis honores filius adipiscatur, queîs patri fungi non obtigit, quamprimum, quicquid id felicitatis est, posthumo, ut sic dicam, jure, cum parente mortuo communicat, notabili apud hanc gentem cæremonia. *Filius non est major patre.*

Novas deinde leges invexit ac politicæ gubernationis modum in multis mutavit. Initium anni primam lunarem in sagittario conjunctionem; insignia vero militaria & vexilla nigri coloris, ut erat istius amans, esse voluit.

Iamque susceperat aliquot filios; cum à Præfectis rogatur, ut primogenito successore designato, reliquos, more majorum, regulos crearet. At *Lisuus* unus è Præfectis majoribus, quo minus alterum fieret, adversabatur. *Antiquarum familiarum Imperatores*, ajebat, *filios nepotesve creabant regulos; sed, ut usus experiendo nos docuit, eventu non secundo. Illi enim paulatim assurgentes ad potentiam, moxque sumtis in affines armis miscebant & turbabant imperium. Melius à nostris pacatiusve nihil exspecto. Hinc tot bella, tot regnorum inclinationes; quemadmodum & hac ætate nos ipsi vidimus. Minime igitur salutare hoc reipubl. consilium puto; sed postquam summa novi Imperatoris virtus id effecit, ut totus terrarum orbis ad unius nutum intueatur, quid attinet plures dominos in nostrammet armare perniciem? Satius mihi videtur futurum, si magnificum in assignata cuique urbe palatium ædificemus, in qua opimis reditibus instructi regie sustententur & alantur, procul dominatu, procul aut in terras aut in populos imperio. Sic ab Imperatore atque Præfectis cum pendebunt; nihil est, quod ab eis timeamus hostile, tentare nihil ausuris, præcisa tumultuandi materia.* Hujus igitur sententiam secutus Imperator, eo modo, quem ille suaserat, filiorum statum ordinavit; quæ politiæ ratio nostris etiam temporibus usurpata. *Abrogati reguli ab Imperatore geniti.*

Septimo ac trigesimo, quam *Xius* rerum potiri cœpit anno, Sinam orientem denuo lustrare visum è re-

publica. *Huhaius* ejus filius ſecundo genitus, comitandi patris affectus deſiderio, ab eodem per *Liſuum* Colaum id non difficulter obtinuit. Sed in itinere Imperator in morbum incidit, quo exſtinctus eſt hujus anni ſeptimo menſe. Paulo ante mortem ad filium majorem dedit epiſtolam, adjuncto imperii ſigillo. Hæc, ut primo quoque tempore ad filium natu maximum mitterentur, *Huhaio* tradita. Quæ tamen ille, momentum ponens in mora, ſe penes attinuit; ſuppreſſo etiam mortis nuntio, nequid è novis rumoribus detrimenti pateretur imperium. Sed fruſtra, turbantibus omnia per hanc opportunitatem Præfectis, inter quos erant nonnulli, qui familiam *Cinam* acerbe & penitus oderant, & ſub umbra ficti obſequii, plane illius exitium urgebant. *Chaocaus* præcipue, non infimæ ſortis Præfectus, callidus & aſtutia confidens, meditatum facinus exſequi ſtrenue cœpit; nec ante quievit, quam *Cinam* familiam ad interitum redegit omnem. Ergo *Liſuum* fidiſſimum alioquin Imperatoris miniſtrum variis artibus ſubiens adeo induxit, ut majore filio præterito Imperatorem diceret minorem. Sic autem eſt eum allocutus. *Epiſtola & Imperatoris ſigillum, quod is ad majorem natu filium miſit, in poteſtate ſunt* Huhaii *ſecundo geniti, amici tui. Porro tuum eſt ſtatuere, hunc, an* Fuſuum *Imperatorem jubeamus. Quod tuarum eſt partium, id te facturum nihil eſt quod dubitem.* Diriguit ad hanc orationem *Liſuus*, & ira, quam erga veterem dominum immota fides adauxerat, intumens vix ſe continuit, quin è veſtigio trucidaret ipſe *Chacoaum*. Sui tamen potens, tandem reſpondet in hæc verba. *Quod vivis, ô perfidioſe, lenitatis eſt meæ, non ſceleris tui. Vita indignus eſt, cui periit fides. Quo ſpectant hæc conſilia, niſi ad ſubruendum imperium? Talia certe ſunt, quæ in medium attuliſti, quæ nequiſſimo cuique turpiſſimum ſit loqui.* Chaocaus quaſi non tactus oratione contumelioſa, & ad *Liſuum* verſus, *Virtus, potentia, conſilium in te ſunt, ô* Liſue, *prolixa tua in imperium, remque publicam merita, &, quod eſt, in aulis præſertim, rariſſimum, ſine invidia. Quod tibi quidem contingit meritiſſimo tuo; qui ſummam dignitatem ita tem-*

Fraude retentæ litteræ cum ſigillo imperii.

ita temperanter adhuc habuisti, ut illa non te ornasse, sed à te potius ornata esse videatur. Sed, oro te, considera etiam atque etiam, quid agas. Maynum *Imperatoris filium apud* Mumhoëum *esse scis, hunc de illo præclare meritum; utrumque arcta familiaritate connexum. Si* Fusuus *præ* Huhaio *proferetur ad fastigium; tum tu præ* Humhuëo *nullus eris. Adeone parvi, Colai sigillum, Colai dignitas est tibi, ut, cum possis illud* Huhaio *tradere, hanc tibi servare, negligens sis utriusque. Secundus est* Huhaius *filius, quid tum? sed apud nos est, sigillo potens, & statim, modo tu faveas, potentissimus imperio. Quo si per te potietur, quas tibi non referet gratias? sed hæc apud sapientem fortasse parum valet oratio; at regia & imperatoria ejus indoles, at pietas, at in homines commiseratio, quæ dotes, aliæque imperio usquequaque digna resplendent in eo, sicut in cælo stellæ, nihil apud te valebunt? Quamobrem obsecro te, ne dubites amplius ei sceptra tradere, quem non dubitas iis esse dignissimum.* His dolis raptus tandem *Lisuus*, habitaque post Colai dignitatem fide, contra Imperatoris mandatum, contra naturæ leges & regni, minorem filium, velut à patre declaratum successorem evulgat; cumque multum valeret authoritate, facile persuasit Præfectis omnibus, ut tanquam legitimam in eo potestatem venerarentur. Filius major contra cum *Mumhoëo* nulli labori parcere, quo Præfectos amicos sibi fidosque conservet; at obstante *Lisuo* vix quidquam effecit. Quippe cum arma parantibus etiam Præfecti fere omnes obsisterent; ea coacti sunt mox ponere, collectis copiis ad vim inferendam imparibus. Atque hæc causa fuit, cur *Fusuus* ac *Mumhoëus* perduelles judicati sint & in crimen læsæ majestatis incurrisse. Minor autem frater, postquam Imperator factus est, ad firmandum magis imperium una cum *Mumhoëo* majorem coëgit sibimet mortem consciscere.

Regnum à legitimo successore alienant.

II. Imp. ULXIUS.

Imperavit annis III.

Cyclo 42. anno 29 ante Christum 209.

Male parta male dilabuntur, dictum vetus est, cujus veritatem novus Imperator exitio suo

sanxit,

ſanxit. Inconſultus juvenis, qui parricidio ſtabilitum ierat imperium, & hoc & ſeipſum evertit; rerum potitus tantum triennio. Viginti namque natus erat & alterum annum, cum prorupit ad clavum imperii; ſed quarto & vigeſimo ætatis anno ab iiſdem, à quibus fuerat electus, morte multatus eſt. Cujus author præcipuus, *Chaocaus* fuit, occultiſſime ſimul ac vaferrime adverſus *Cinam* familiam exercens odia. Hunc enim Colaum ſuum fecerat, gratiam accepti rependens imperii. *Liſiuum* vero ſummæ rei militaris præfecit.

Imperatoris voluptuarii oratio.

Longe *Ulxius* (hoc enim nomen Imperatori poſt fuit) à paterna virtute animique robore degeneravit; libidine atque avaritia infamis, nec ullius rei quam voluptatum in imperio ſtudioſior. Subinde *Chaocaum* ſic allocutus memoratur. *Mortalis vitæ curſus eſt haud minus velox, quam currus, quem ſex equi rapiunt. Breve omnino ſpatium nobis relictum eſt ad vivendum; quod dum elabitur, opto meos oculos, aures ac reliquos ſenſus iis rebus explere, queis maxime ſummaque cum ſuavitate titillantur, & quicquid denique deſiderare poteſt mens mea, omni diligentia conquirere, ut ætas reliqua mihi exigatur quam jucundiſſime. Id qua ratione poſſim conſequi; tu*, Chaocae, *me docebis.* Ille

Peſtilens conſilium.

factus ad omnem fraudem reſpondet in hunc modum. *Efficere quidem id omne, quidquid velis, optime Imperator, eſt in manu tua; niſi quod hæc una res me ſolicitum habet, ne labores incaſſum. Senſus enim, quos dixiſti, expleri non poſſunt inſatiabiliter. Timeo & illud, ut per antiquos patris tui Præfectos tibi liceat, quod optas. Hi namque aliud tibi authores erunt, in alia te ſtudia & ab his longe diverſa devocabunt, imo turbas ciebunt, ubi te viderint ſolis voluptatibus inhiare. Tunc vero ſi exſaturare animum voles, antiquos illos Præfectos exautora; novos, queis charus es, ſublege. Nam ita moroſis & iracundis Præfectorum querelis tacentibus habebis, quod exoptat animus tuus, & in aurem utramque ſecurus dormies.* Vaferrimum erat hujus perduellis conſilium. Nam ſi antiqui ac fideles *Cinæ* familiæ Præfecti omnes è medio tollerentur; illi promtum erat amicos ſuæque voluntatis adju-

adjutores ad dignitates protollere, itaque vel evertere, vel sibi, si posset, imperium occupare. Audiit tamen illum Imperator, & è *Chaocai* sententia Præfectis honore privatis novos substituit. At his non est visa res hæc toleranda, excitis per totum imperium turbis indignitatem rei vindicantibus. Unde paulatim rebelliones cœptæ non prius quievere, quam hæc imperatoria stirps funditus interiit.

Xingus militiæ dux fraude regno insidiatur.

Primus in Imperatorem rebellionem captavit *Xingus* militum dux, urbisque regiæ præsidiariorum parti præfectus. Hunc Imperator ad motus, qui in Australi Sinæ plaga gliscebant, sedandos justo cum exercitu ire jusserat. Ibi re non satis feliciter gesta partim ob itinerum difficultates, partim ob aquarum inundationes, & exercitus amissa parte, ad Imperatorem redire timens, convocatos tribunos sic alloquitur. *In quo nos rerum nostrarum articulo fortuna destituerit, cernitis & indignamini merito, commilitones. Aut moriendum nobis est, aut, si mitius irascetur libidinosus Imperator, munere cedendum, &, quod est utroque acerbius, alterutrum cum dedecore. Notior enim vobis est, quam ut à me sit explicanda tyrannis illius, fidem suorum è successu tantum æstimantis & suo imperio; cui si vel Cælum obstiterit, periisti. Itane, fortissimi duces, sine gloria moriemur? imo enimvero cum ignominia? & à libidinoso Imperatore occisi? At major in fortitudine nostra spes est mihi, quibus fortiores non inveniet tyrannus, qui contra nos audeant arma ferre. Scitis præterea, parricidium fraterno sanguine signasse viam ad imperium sibi.* Fusuum *occidit; at vivit adhuc* Fusui *filius. Huic debetur imperium; ab hoc stemus comite justitia, virtute duce, quæ nequissimo Imperatori, sanguinario, parricidæ servire nos amplius non patiuntur.* Hæc ubi dixit, omnes in ejus verba jurant, *Fusui* filium è legibus Imperatorem esse clamantes. Quo audito *Quamkius*, qui tunc pro Imperatore *Suchuen* provinciam administrabat, collaudat eorum animum, & ab *Ulxio* deficiens, ipsorum partes sequitur. Collecto igitur ingenti exercitu, vexilla omnia pro *Fusui* filio insigniunt, quo speciosius tegeretur rebellio. Neque

Sed festinando se prodit.

fraudem primo successus destituit, deceptis eo colore quamplurimis, parteſque *Xing*, ſequentibus. Sed ille ſeipſum prodidit, regno *Zu* ſive ſubjectis olim ſibi provinciis in poteſtatem ſuam redactis, ambitione præcipiti regem ſe volens appellari. Sic proditionis conſilium omnibus innotuit; cognitoque, non jam illum pro *Fuſui* filio, ſed pro ſe bellare, propemodum omnes eum deſeruere. Vnde nihil poſtea geſſit memorabile, regnumque, dum quærebat, amiſit; quod obtinuiſſet omnino, ſi *Changulum* & *Chiynum* audiviſſet. Hi namque ſuaſerant ei, ne feſtinaret; nondum eſſe regnandi tempus; eadem arte, qua pro *Fuſui* filio crederetur agere, procedendum eouſque, donec auctis continuo copiis ac rebus melius compoſitis, non modo *Zu* regnum, ſed imperium ipſum faceret ditionis ſuæ. Verum, ut paulo ante conqueſtus ſum, fortunæ dolo faventis indulgentiam præcox intervertit ambitio; dilapſique perduelles, qui erant in partibus, & à ſeſe invicem diſtracti, quietem, quam bellum maluere.

Supina Imperatoris oſcitantia.

Hoc periculo defunctus Imperator, necdum tamen excuſſit ignaviam; Præfectiſque totius imperii permiſſa cura, ipſe totum ſe voluptatibus tradidit, inſigniter juvante ac ſuadente *Chaocao*, qui tamen, quantum poterat, imperii ruinas machinabatur. Itaque rebelles negligentius perſequi, alios ad imperii ſpem erigere, populum tributis exigendis Imperatoris nomine vexare, ut hortos, ut nova palatia, ut nemora & id genus alia fabricaret ad Imperatoris delicias ac libidinem. Ad urbis autem regiæ cuſtodiam alebat quinquaginta militum millia; queîs ſeptus Imperator tuto eſſet ac libere in libidine. Sed documento fuit, nullam diligentiam ſatis validam eſſe, niſi virtute ſis munitus & ſubditorum amore. Nam qua regnum *Zu* ſpectat Boream, prope *Honan Lieupangus* quidam ab Imperatore deſcivit; qui à parvis initiis orſus, tandem imperium occupavit. Et primo quidem cum ſociis aliquot ex armis & rapto vivere ſolitus, in lacu *Poi* viciniſque montibus; deinde ducem nominavit. Quanquam & tunc latronum potius more, quam ducis,

cis, bellum faciebat finitimis. Erat *Lieupangus* humili quidem natus loco, sed magnos gerens spiritus; de cujus indole mirabili, benevolentia, fortitudine ac felicitate multa Sinici scriptores tradidere. In parva etiam fortuna non nisi magna meditabatur; nunquam se demittens in eam humilitatem, qua victum etiam necessarium pararet sibi. Cumque latronum dux esset, eadem lege suos continuit, nihil humile, nihil mediocre passus aggredi eos aut agere. Comitas interim affabilitasque sermonis ei tanta, ut omnium in se facile amorem accenderet. Quoties audiebat Imperatorem in otio tam turpi luxuque vivere; dicere solebat, viro forti vel imperatoriam dignitatem quærendam esse, vel eligendam mortem.

Forte incidit *Lieupangus* in quendam *Liucungum* nomine, physiognomiæ peritissimum. Qui contemplatione super faciem ejus injecta, repente, veneratus ipsum, *Ego jam nunc*, exclamat, *profiteor subditum me tuum; Imperator eris! cum prædictione mea consentiunt perspicuæ & evidentes in vultu tuo notæ. Multorum quidem fata deprehendi explicuique in futurum artis meæ felicitate; sed similem tui, domini mei, vidi adhuc neminem. Omnino si antiquitate ipsoque præsagiorum usu laudatissimi libri mei vera fantur, Imperator eris. Et hujus veritatis fiducia jam obsequio tuo in antecessum me devoveo. Præterea, si placeat, unicam, quam habeo, filiam inter hujus ævi pulcherrimas, ut videbis, ac sapientiæ miraculo florentes numerari dignam tibi, domino meo, uxorem despondeo. Magna enim à te spero, qui ad magna natus es.* His auditis mire lætus *Lieupangus*, filiæ nuptias avidissimo consensu approbavit: cujus dein prudentia multum est adjutus in occupando imperio. Sed cum fortuna, quod plerumq; fit, virtutem deinde mutavit, & Imperatrix & nequissima, ut dicam paulo post.

Ulxius quanquam & ipse nequissimus, astrologia tamen maxime gaudebat siderumque studio. Vnde prænosse scribunt eum, è cælestium cursu successorem instare sibi; quin & ex Australi provinciæ *Xensi* plaga, futurum. Quare ut interverteret vel turbaret stellas contra fortunam suam aurigantes;

ad eos Sinæ tractus pervenit, inquirens & intentus undique, ubinam esset ille, quem desuper è cælo metuebat, in terris agentem. Et sane attigit ea loca, ubi cum suis *Lieupangus* habitabat. Qui turbatus Imperatoris adventu, *Poi* lacus altissimos montes fuga petiit, ibique latitantem filii, fratres, omnesque consanguinei sunt secuti. Exceperat eôs aliquando convivio, è quo sub noctem surgens per opaca montis inambulans cum convivis inusitatæ magnitudinis serpentem obviam habuit, quem stricto ense duas dissectum in partes necat. Memorant subinde serpentem ab anu quæsitum; quem cum occisum reperiret, ita plorasse. *Heu! filius meus, cui debebatur imperium, in album serpentem mutatus est! ah! non amplius eum video. Quid dicam? non ab alio profecto, quam à rubro dracone interfectus est; ab illo nempe, cui fata destinant imperium altiore vi, quam filio meo. Huic qui mortem obtulit, is sine dubio Imperator fuit.* His ac talibus portentis (ut opinor, à *Lieupango* fictis, ut suorum animos erigeret) cum ipse, tum sui commilitones magnopere lætabantur, haud ambigentes, quin esset futurus Imperator. Ergo, quæcunque imperat, alacres exsequi, jamque velut Imperatorem colere. Sinarum hoc semper fuit, ut imperium ex immutabili fato pendere credant, & illud quasi habena quadam de cælo vinctum descendere. Iisque persuasissimum est, illum, quem sceptra manent, è voto facturum omnia, donec ea capessat. Hinc continuo *Lieupangus* seipso major evasit, adeo sociorum multitudine crescens, ut jam justum haberet exercitum; & Ulxii conatus omnes in se quærendo elusit.

Serpens occisus regni præsagium.

Interea *Xingus*, ille, qui *Zu* regnum ambibat, etsi à maxima suorum parte desertus, animum tamen haud despondit, & aliquot oppida vi cepit. Iamque ad urbem *Poi*, quod ei nomen est à lacu, promovebat exercitum; cum loci Præfectus *Lieupangum* invitat ad arcendum hostem. Ille præmissis ad urbem manipulis aliquot, cum omnibus copiis subsequitur. Quo cognito cum *Xingus* armorum impetum verteret alio; Præfectus urbis, velut obsidionis securus,

rus,

rus, jam *Lieupangum* intra urbem non admittit. Excanduit vehementer ad hunc nuncium *Lieupangus*; & ipse obsidione jam urget urbem. Et iracundiæ favit intestina seditio, quam ab eo missa per sagittam ad suos epistola de Præfecti perfidia questa commovit. Eodemque tempore *Lieupangus* scandens mœnia, necquicquam contra nitente Præfecto, cepit urbem. Eo quamprimum occiso milites, quotquot erant in urbe, omnes partium *Lieupangi* fuere. Atque ita copiis auctus, spoliisque locupletissimæ civitatis, è latrone dux militum factus, vexilla militaria rubri coloris omnia suis proposuit, ac sola rubrica nosci voluit, in omen accipiens, quod, occiso serpente, fatali denominatione rubrum Imperatorem ab anu se vocatum, audierat. *Littera per sagittam ex urbe emissa.*

Imperator his motibus auditis, Præfecto, cui provinciam *Hoeiki* regendam dederat, mandat, ut inferat ei arma. Nec defuit hic officio, missoque in *Zu* regnum cum ingenti exercitu *Hiangleango*, non reputans, sæpe fidem exterorum amore patriæ infringi, cladem Imperatori, sibi mortis ansam dedit. Erat enim istud regnum *Hiangleango* solum natale, cujus amore tactus, non modo contra ipsum non tulit arma, sed & regem omnino, ut olim habebat, illi dare constituit. Ac facilis erat ista expeditio. Quippe militum omnium animis sibi devinctis, & hinc ad defectionem sua sponte proclivibus, nepotis è fratre, juvenis audacissimi fortissimique manu *Hoeiki* Præfectum necavit, provincia in fraudis pretium sibi occupata. Profugerat autem è *Zu* cum *Hiangyuo* criminis adjutore reus homicidii. Scribunt *Hiangyuum* usque eo tardum & hebetem fuisse, ut ad studia litterarum applicatus nec litteram potuerit addiscere. Quare objurgatus à patruo, nescire se respondit, cui rei conducant libri, nisi nominibus hominum mandandis posteritati. Jussus igitur artem gladiatoriam discere, nec ab ea minus abhorruit. Tum increpanti socordiam patruo respondet iterum, armis quidem gaudere se, nolle tamen illam artem discere, quæ tantum uni doceret alterive homini *Hiangyuus præ animi stupore nec litteram addidicit.*

homini resistere, sed quæ multis. Scientiam ergo rei militaris didicit à patruo.

Imperator tantæ defectionis armorumque strepitu necdum excitatus à deliciarum somno, indormivit reipublicæ. Sed parva & principia negligentem majora manebant mala. Nam eodem fere tempore *Tienxenus* è *Ci* regum stirpe in conspectu fuit, hostis eo nocentior, quod adhuc latuerat. Nec diu factum; & à populis, qui Imperatorem ferre non poterant, adjutus, *Ci* regni partem occupavit. *Hanquangus* etiam regnum *Yen* invasit, atque ibi consedit. In *Chao* præterea regnum paternum horum exempla secutus è regio sanguine *Uuchinus*, postliminio rediit. Sed vix mensem egit in pace, quam ob imperii confinia rex *Yen* bello male coalitam dissolvit, prœlioque victum cepit *Uuchinum*. Captivitas tamen ei laxa fuit, adeo, ut à *Xingo*, qui tunc in regno *Zu* commorabatur, poscere posset auxilia. Non defuit misero *Xingus*, & *Changulum Chinyuum*que, fidos sibi duces in *Yenem* dimisit. Hi tamen antequam arma inferrent, miserunt legatum, *Uuchini* libertatem expostulantes prærogativa virium, nec dubiæ spe victoriæ. Sed hæc *Yeni* non intelligebantur, occidenti legatum contra jus gentium, & *Uuchinum* retinenti. Tunc enimvero *Changulus* & *Chinyuus* ad vindictam ruentes, regnum immisso milite aggrediuntur. Hæc ubi rei militari Præfectus audiit, *Yenem* regem suum conveniens, *Ecquos*, ait, *homines esse putas*, *ô rex*, Changulum *&* Chinyuum*?* Cui rex, *Probos ac fideles suo duci viros puto; quippe quorum fidem nulla tempestas adhuc libavit. At ego*, respondet militum Præfectus, *longe secus sentio. Quod modo tentant, in eo non sui ducis causam respiciunt, sed suam; sub auxilii specie* Chao *regno imminentes, teque pulso ulturi sese, ut deserto dein etiam* Xingo *ipsi duo dividant inter se regna. Iam turbatum est imperium; omnes piscari cupiunt.* Uuchinum *ut liberum ad sua dimittas, rogo. Sic enim artes eorum conatusque franges: at, si detineas, majus inde timendum malum.* *Hanquangus* id consilium secutus, *Uuchino*que dimisso,

dimiſſo, bellum brevi ſopivit. Quanquam hanc libertatem poſt paucos dies mors illius excepit, cui à duobus illis Præfectis *Hoeus* ipſius nepos in regno ſuffectus eſt.

Sub idem tempus quaſi ex condicto novum regem *Kieum* nomine *Guei* quoque regnum accepit. Hæc omnia fere ſecundo Imperatoris anno geſta ſunt.

Eadem tempeſtate *Changleangus*, ille, quem *Xino* Imperatori ſupra memoravimus inſidiatum eſſe, militaris rei peritus, multorumque ſtratagematum ſucceſſu nobilis, à variis rebellium ducum invitabatur, ut eum de modo ac ratione bellandi conſulerent. Verum ille neminem ex illis adiit; ad *Lieupangum* etſi non invitantem, eoque tempore, quam alii multi, viribus inferiorem ultro venit. Interrogatus igitur, quid agendum in bello, quid vitandum maxime, ſic reſpondit. *Reliqui duces, qui in Imperatorem inſurrexerunt, imperium per vim ac nefas quærunt, nec tempori ſervire docti; nec regnandi libidinem diſſimulare. Solus* Lieupangus *à Cælo exſpectat illud, & accipiet; quippe qui non quærit aliud, quam occaſiones bene gerendæ rei. Potius imperium quærit* Lieupangum, *quam* Lieupangus imperium. Ajunt Sinæ militarem *Changleangi* peritiam in tribus his conſtitiſſe; in ſtellarum ac temporum obſervatione; in terrarum, montium, vallium ac fluviorum ſitu notando & deſcriptione; denique in ſervandis ac docendis militum ordinibus, exactaque diſciplina militari. *Changleangi militaris peritia in tribus conſtitit.*

Hiangleangus interim, qui *Hoeiki* provinciam ceperat occiſo Præfecto; magnis collectis copiis *Zu* regnum, natale ſolum, ingreditur. Vbi cum *Xingo* congreſſus armis, eum internecione delevit. Mox & ipſe tactus regnandi libidine, regnum ceu victor ac jure belli affectare cœpit. Sed præcocem ambitum ſenex quidam, *Facengus* nomine, diſcuſſit. Hunc maximi faciebat *Hiangleangus*, ob ſingularem, qua valebat, prudentiam; qui proinde liberius eum allocutus, *Imperium*, inquit, *haud aliorum facilius, quam regni* Zu *militum armis collabefactari poſſe, minime te fugit. Hoc regnum, uti* Xingum *expelleres, ingreſſum,* *Senis prudens conſilium.*

omnes

omnes te tuamque causam tuentur; nec alia res est, quod te tam læti & alacres exceperint, quam quia regem à te sperant. Si vero teipsum per vim intrudes; timeo, ne te longa maneat invidia, & brevis felicitas. An tu Xinum *indormire putas rebus suis? eadem illum, quæ tu, meditari ne dubita; & cave, ne, cujus exemplum sequeris, exitum experiare. Populi suorum regum sanguinem amant. Quare, si me audis, unum ex iis, qui* Xii *manus effugerunt, eliges. Eo facto totius regni conciliabis amorem tibi, contrahesque vires illius omnes, queis Imperatorem debellare nullius erit negotii. Tunc tibi dignitates honoresque nec vocati affluent ex voto, imo supra votum.* Vera loquebatur senex; quem audiens *Hiangleangus*, damnatoque regnandi consilio, *Sinum Zu* regis nepotem in regem coronat, magna totius populi lætitia. Rex *Hoeium* appellari se voluit.

Eodem quoque tempore *Chingus* quidam ortus regio sanguine, regnum *Han*, ut paternum, collectis aliquot hominum millibus aggressus est occupare.

Hi motus omnes uno fere anno quasi ex denunciato simul extitere; queîs populos inter se commisit una Imperatoris desidia & avaritia. Oppressi namque ac vexati alios dominos legebant, sub novis meliora sperantes. Imperator accepto tot motuum ac rebellionum nuncio *Lisuum* militum Præfectum acriter increpuit, quasi male rempubl. administraret; &, ut solent Principes; omnem in Præfectos culpam inclinavit, quod à populis deserer etur. Cui *Lisuus* è scripto respondit in hunc modum. *Prudentem Imperatorem decet omnino scelera severe vindicare. Nam si justo sit lenior, majestas evilescit ac perit timor. At ubi sævam atrocemque mortem maleficiis lex inexorabilis decrevit, omni spe impunitatis præcisa; tum vero peccare timent omnes.* Multa in hanc rem alia scripsit, ad ingenium Imperatoris se accommodans, quem omni crudelitate sciebat imbutum esse. Unde acerrime inquiri jussit Imperator in eos, qui à se desciverant. Siquos nan-

Crudelitas Imperatoris.

ciscer etur, lento igni torrebat, necabatque crudelissime. Præfectos illos, ut fidos laudabat, qui quamplurimos occiderent. Et hæc multarum cædium materies fuit.

fuit. Nam & multi specie Imperatori placendi, privatas ulciscebantur injurias; & ad merendam necem levissima quæque causa sufficiebat, imo sola criminis suspicio. Imperata præterea tributa majora, & vectigalium intentior exactio. Quæ quo quisque plura per fas aut nefas extorquebat à populis, hoc Imperatori gratior erat. Sed his ac talibus, queîs cogitabat sanare subditorum animos, atque ad officium revocare, magis exasperavit. Civitates atque adeo provinciæ, adventantes hostiles exercitus, quasi libertatis vindices præstolabantur; vimque perfringebant, ultro se subjiciendo. Comitas ac modestia deerant Imperatori; quæ artes si adfuissent, pacatum erat imperium, desidia, libidine ac tyrannide tandem pessumdatum.

Sed adhuc labascens illud *Chaocaus* Imperatoris adjutor, homo nequissimus, impulit in præceps. Hic, quos Præfectos à se suaque causa suspicabatur alienos, falsis criminibus petit, quamque plurimos necari jubet; illos præcipue, quos *Cinæ* familiæ videbat & Imperatori magis fidos. Illam quippe familiam statuerat queîscunque posset modis extinguere. Id unum agitabat adhuc eum, nequis Imperatorem forte certiorem faceret partim de iis, quæ jam perfide gesserat, partim quæ tunc meditabatur. Effecit igitur subdolo, & iniquissimo consilio, ut Imperator sibi ac *Lisuo* commissa imperii summa, nunquam deinceps in aliorum Præfectorum magistratuumve conspectum prodiret. Sed documento fuit, haud omnia consilia esse bona, quæ talia videntur; & diligenter à Principibus quandoque, non utique populari trutina examinanda. Ceterum sic Imperatorem allocutus esse fertur. *Nimia familiaritas contemptum parit. Subditi, qui dominum suum sæpe vident, multa simul vident, ob quæ aspernentur illum ac rideant, parvique faciant pereunte paullatim obsequio. Si cupit apud suos esse magni semper, ac debito honore coli; eorum oculos vitet. Siquid habent causæ, illam exponant scripto, scriptoque respondeat Imperator. Omnino rara sit aut nulla potius, os ejus sacrosque vultus oculo plebejo tuendi, indulgentia. Sic rebus mature consideratis decernet, quod est è publico futurum; sic prudentia*

Fraude Imperatori persuasum, ut publicum vitet.

dentiæ virtutiſque nomen ac decus apud ſuos tuebitur. Ex his pendet veneratio, prominetque terribilius occulta majeſtas. Hac oratione deceptus adoleſcens improvidus conſilii, nunquam poſtea venit in ſenatum, nec aures cuiquam præbuit. Solos *Liſuum* & *Chaocaum* admiſit, quibuſcum de republ. conſultabat, ſed raro. Cum igitur omnia in eorum eſſent arbitrio, diverſis in Imperatorum ſtudiis longe diſtrahebantur. *Liſuus* adhuc in fide conſtans; at *Chaocaus* ex occulto inimiciſſimus erat. Et quia quaſi pendebat ab hoc *Liſuus*; illius accedente fraude; tandem de occidendo Imperatore, deque imperio partiendo conveniunt ita; ut Auſtralem alter, alter Boream ſibi Sinam auferret. Sed duo deſtinatis interceſſere. Primum, quod *Liyeus* natu major illius filius contra rebelles dux miſſus, ad illos defecerat. Alterum, quod hac audita defectione *Liſuus*, poteſtate, quam habebat, abuſus, imperio præcoci ſummum ducem copiis præfecerit, quod ſolis Imperatoribus licebat. Ob hæc igitur duo in carcerem ab Imperatore conditur. *Chaocao* clam inſtigante atque urgente. Non poterat æmulum ferre; nec inculcare cædis conſilium ante deſtitit Imperatoris auribus, quam in urbis ille regiæ foro duas in partes diſſectus interiit. Sic tota imperii gubernatio penes *Chaocaum* fuit; quod adhuc unice quæſiverat.

Proditio Præfectorum.

Æmulus fraude ſublatus.

Hoeus interea *Zu* rex à ſuis electus, intra paucos dies totum ampliſſimumque regnum ad obſequii reverentiam pronum habuit, domeſticum nativumque regem expetentibus. Quare cum domi tranquillæ res eſſent, Imperatorem bello petere ultumque injurias ire decrevit; *Lieupango* celebratæ fortitudinis viro ad ſe invitato, creatoque duce. Tum vocatos duces omnes, *Hiangyum*, *Hiangleangum*, *Sungyum*, ac *Lieupangum* ad hunc modum alloquitur. *Quamobrem vos convocaverim, duces, ut paucis expediam, cauſam hanc habeo. Volo vos diviſis copiis in Imperatorem infeſtis armis ire, non ut imperium occupetis mihi, præter regnum, quod à vobis accepi, nihil aliud ambienti; ſed, ut & vos regnetis. Qui primus veſtrum*

vestrum Hienyang *urbem regiam occupaverit, atque inde Imperatorem ejecerit; illi ego* Cin *regnum jamnunc ex animi mei sententia decerno & addico. Agite fortiter, &, quam de vestra fortitudine ac fide concepi spem, actutum implete. Quomodo ad arma eatis, quomodo bellum conficiatis, in vestra manu est; in votis vero meis, ut familiam* Cinam *primo quoque tempore deleatis.*

Secundum hæc ceteri duces *Hiangleangum* sequuntur. Quo cum ingenti exercitu *Poyang* versus progresso, solus *Lieupangus* à *Changleango* doctus aliam ac breviorem viam, minore quidem cum exercitu, per provinciam *Honan* Occidentem ingreditur. Copiæ utrinque simul omnes *Xensi* provinciam, in qua Imperator erat, rectà petebant. Cujus rei fama tandem periculi magnitudine concussum è libidinum veterno excitavit. Itaque suos exercitus & ipse mittit in perduelles. Et primo quidem contra *Zu* regis Præfectos, quorum inprimis erat formidabilis potentia, tendere jubet; satis gnarus, eo regno devicto, facile reliquos, qui regna invaderent, debellatum atque repulsum iri. *Changtanum* ergo validissimo cum exercitu contra *Hiangleangum* emittit; at atroci prope *Poyam* urbem commisso prœlio, ab *Hiangleango* stetit victoria. Hic exercitus fugati reliquias, quas *Changtanus* collegerat post fugam, persecutus, ad *Tingtao* iterum fudit, horribili cum strage. *Magni in Imperatorem motus.*

Eodem fere tempore rem prospere gessit *Lieupangus*; qui, qua *Cin* est contra occidentem, provinciæ *Xensi* regiones ingressus, resistentem sibi Præfectum cum copiis omnibus delevit, usque & usque viribus ac potentia crescens.

Hiangleangus interim victoriâ elatus insolescere, alios alto supercilio despicere, jamque non secus, ac si teneret Imperatorem, gaudio triumphare. Magno igitur apparatu ac pompa, sed minore cura contra novos Imperatoris exercitus movet. *Sungyus* etiam in tuto rerum cursu cautione opus esse ratus, disciplinæ militaris eum admonuit, &, *Optime dux*, inquit, *impense tua causa sum solicitus. Comprime, quæso*

R te, hos

te, hos ſpiritus, neve adeo, tui ſecurus, hoſtem ſperne, cui non raro ſui contemtus peperit victoriam. At ille ſpreto æque conſilio, ut hoſte, cum *Chanctano* iterum conflixit; memorabili clade affectus in eodem loco, prope *Tingtao*, unde paulo ante victor diſceſſerat. Quippe *Changtanus* reparato exercitu haud ſane ſpernendo, illum excepit, hoc illuſtrem victoriam adeptus, quod etiam *Hiangleangus* ipſe cecidit in prœlio. Documentum ducibus, ne fortuna elati victores militarem deſerant diſciplinam.

Lieupangus audita *Hiangleangi* clade, ſparſos ejus milites, undecunque potuit, ad ſe invitans, ingentem exercitum conflavit.

Changtanus autem tam inſigni victoria non contentus, *Croceo* fluvio tranſmiſſo, felicitatem armorum in *Chaum* regem promovet. Nam & *Zu* regno potiri debebat ex Imperatoris mandato; nec tutum tamen erat, hoſtem à tergo *Chaum* relinquere. Hic enim annonam poterat omnem & reliqua bello neceſſaria nutu impedire. *Chaus* viribus impar ad *Zu* regem mittit, qui petat auxilia. *Zuus*, *Hiangleango* remoto, *Sungyum* & *Hiangyum* copiis præfecit, novo milite miſſo, qui *Chao* regi ferret ſuppetias. Sed ſumma rerum poteſtas penes *Sungyum* fuit. *Hiangyus* quidem fortiſſimus ab omnibus habebatur; ſed, ut immanis atque crudelis à *Zu* rege, *Sungyo* parere juſſus. Tertio ergo Imperatoris anno *Sungyus* cum exercitu ad *Nanyang* urbem pervenit. Ibi ſpecie reficiendi militem, ſex & quadraginta dies conſedit in otio, fremente interim *Hiangyo*. Qui demum impatiens moræ & in *Sungyum* invehens, *Quo ſpectat*, inquit, *hæc cunctatio? Paulo ante noſter exercitus cœco impetu ruit in ſuammet cladem; patruus meus occubuit; rex omnibus rebus urgetur, & à nobis remedium exſpectat nec cibum interim nec quietem capiens, dum ejus haud temere de nobis conceptæ ſpei ſuccedat victoria. Quæ quidem eſt in manu tua, ſi audemus eſſe felices, prælium que poſcere. Abjecta igitur cunctatione, invadendum hoſtem cenſeo.* Cum *Sungyus* tergiverſaretur, *Hiangyus*, ut erat ingenio ferox & audax, eum in communi

muni utriusque tentorio necat. Placatos deinde magnis promissis milites, se sequi jubet; prædam omnem ipsos manere; se non nisi patrui cædem ultum, & acceptæ cladis ignominiam deletum ire. Itaque omni exercitu ad obsequium prono, naves quampluri- mas instruit, ac celeriter *Croceum* transmittens, milites una cum trium dierum annona in terram exponit. Tum, ne qua spes refugiendi timidis esset, cunctis navibus impedimentisque mersis, *Nunc, ut videtis, commilitones*, inquit, *effugium nobis nullum est reliquum, quam in virtute nostra; unicam hanc habemus arcem. A tergo reditum præpedit vastus fluvius; à fronte Imperatoris instat inimicus exercitus. Vel moriendum nobis, vel fortiter pugnandum. Agite, ut viros fortes decet; si vita, si honores, si divitiæ vobis sunt cordi.* His dictis in U*anguanium* Imperatoris legatum movet, aciesque poscit; impetu novies facto semper rejectus. Donec fuso tandem Imperatoris exercitu, U*anguanio*que capto, tantam stragem edidit, ut omnes illius Præfecti de imperio jam conclamatum esse dicerent. Nemo tamen Imperatorem admonere ausus est, rem celante *Chaocao*. *Fuga militum naves subductæ.*

Sub idem tempus *Lieupangus*, U*uching* urbem in *Guei* regno sitam armis obtinuit. Nam regionis illius Præfectus ei resistere non ausus, ultro cum suis ad ipsum defecit. *Pungyueno* nomen illi erat; quem benigue ac comiter exceptum *Lieupangus* ducem creat suum, ejusque fide subnixus mittit ad universum *Guei* regnum occupandum, regni præfectura qua fungebatur prius, eidem commissa.

Post captum U*anguanium* & *Pingyueni* defectionem, quo in rerum articulo deprehenderetur imperium, tandem docetur Imperator. Qui ut tantis malis jamjam ingruentibus aliquo modo iret obviam; denuo, *Changtanio* duce, valentem exercitum in *Hiangyum* emittit. Hic post aliquot velitationes marte semper inferior, nunquam ausus est exinde manus conserere; ne rem totam in casum daret; & quia sperabat *Hiangyum* in hostico fame annonæque penuria laboraturum. Et fortasse cunctando illum fregisset,

vel certe victoriæ occasionem nactus esset. Sed Imperator moræ impatiens, & spe ductus *Hiangyum* brevi posse vinci, rei summam in perniciem dedit; missa primum acri & vehementi epistola *Changtanii* ignaviam & otium increpans. Ille ut, quid ageret ac tentaret, Imperatorem admoneret, *Hingum* è ducibus unum ad *Choacaum* Colaum legat, qui de suis consiliis omnibus eum edoceret, ac simul de auxiliis aliisque rebus ad victoriam obtinendam necessariis cum illo ageret, & pugnæ adhuc detrectatæ causam exponeret. *Chingus* ipsum triduum subsistens, nunquam aditum ad *Chaocaum* invenit. Iratus proinde insalutato eo ac re infecta ad *Changtanium* rediit, & indignatione plenus, *Quid agimus*, inquit, *optime dux? quousque tot urgemur malis? jam eo loco sunt res nostræ, ut nec victoria nobis profutura sit. Servitus est nobis apud pessimum Imperatorem iniquissima, neque rationes nostras audientem. Et hoc fortasse ferendum aliquis putet, quod alieno magis est quam suo vitio malus Imperator; at illud quam nobis indignum*, Chaocao *subesse, homini superbissimo & sceleratorum omnium supremo? Ab hoc (ô infandi vilitas obsequii!) ab hoc pro libidine gubernamur; cui nulla interim nostri cura, nulla imperii, cum maximis rebus adeuntes à se repellenti. Tres dies ad ipsius fores contrivi moliens aditum mihi, semper exclusus.* His auditis *Changtanius*, ardens iracundia, *Quando igitur Imperator nostri curam non habet; nec nos illius ullam deinceps habebimus. Neque fas est repugnare Cælo*, Cinæ *familiæ interitum properanti.* Et cum dicto legat *Hingum* ad *Hiangyum*, cum eo tracta., & cum omni exercitu ad illum desciscit. Quæ res multiplici vitio labans imperium & ipsum Imperatorem penitus afflixit; damno suo docentem, quantum cavere debeant Principes à suorum sibi contemtu & contumelia.

Imperator à suo Colao necatus.

Hac defectione *Chaocaus* audita, priusquam ad Imperatoris veniret aures, ne ab illo crimini subjectus puniretur, ipsum Imperatorem parat è medio tollere. Nec aliter fecit atque destinaverat, immisso in palatium primæ nequitiæ sicario; à quo *Uulxius* Imperator occisus est anno imperii tertio, florente adhuc ætate.

Cujus

Cujus parricidii suspicionem ut à se *Chaocaus* averteret; dum vicaria manu patratur scelus, domi se continet aliquot dies, morbum simulans. At ubi cædem Imperatoris fama vulgavit; protinus velut illius vindex è domo prorumpit in publicum, conquisite laborans, ut comprehenso sicario sociisque manifestum facinus faciat. Deinde, quo illustrior haberetur adversus *Cinam* familiam fides sua; effecit, ut *Ingus* ex eadem sublegeretur Imperator, populis in obsequium ejus jurantibus. In hunc modum occisi ab se Imperatoris infamiam amoliebatur; sed frustra.

III. IMP. INGUS.

Imperavit XLVI. dies.

INgus tertium post diem, quam erat electus, cognita *Chaocai* nequitia, magnopere quidem excanduit; sed primum ultionis impetum retardabat illius potentia. Quare cum filio colloquens, Ægrum & ego simulabo, ait; tu vero, fili, cum *Chaocaus* ex officio, quo fungitur, ad me solus, quod ipsi soli licet, ingredietur, tum ex insidiis repente prosiliens nil tale cogitantem hoc pugione transfige. Acceptoque ferro princeps intentus occasioni, simul mandatum patris & *Chaocai* spiritum exhausit. Hunc exitum habuit *Chaocaus*, homo sane nequam; cujus postea familiam Imperator in tertiam usque progeniem delevit. Memorant hoc loco Sinici authores, ad tantam potentiam nequissimum hunc Colaum sub *Ulxio* Imperatore pervenisse, ut, quoscunque lubitum esset Præfectos vel necaret, vel exueret præfectura, vel donaret Ex unius arbitrio ac libidine omnium vita, mors, fortuna pendebant. Contra placitum ejus & voluntatem aliquid fecisse vel dixisse capital erat. Illud prorsus admiratione dignum, quod referunt. *Chaocaus* forte cervum obtulit Imperatori; quem equum, non cervum esse dicebat. Risit Imperator, & *Chaocaum* errasse dixit. Tum Colaus, enimvero non cervum esse, sed equum, acriter cum Imperatore contendere. Hic ad circumstantes versus ex eis quærit, cervusne sit an equus? Alii cer-

Cyclo 41. *anno* 52. *ante Christum* 206.

Chaocaus *suorum scelerum pœnas dat.*

Memoratu digna nequitia Chaocai.

vum, equum alii dixerunt; qui neutrum vellent offensum, tacuere. Notavit omnes, qui cervum dixerant, *Chaocaus*; ac deinde morte multavit. Vnde omnes tantus illius invasit timor, ut, si mentem ejus noverant, scorpionem ovum dicerent; apertæ veritatis faciem turpissimo deformantes assentationis lenocinio.

Lieupangus interea vallis fauces, qua patebat aditus ad regiam, victricibus & infestis armis penetraverat. *Ingus* contra copiis omnibus præsidiariisque secum eductis oppositas Orienti fauces occupat, & propugnaculum *Yao* dictum inibi permnnit opere subitario. Adest *Lieupangus*, & totus in pugnam prurit. Quamque primum invasisset Imperatoris exercitum, nisi *Changleangus* reprimeret audaciam ejus. Hic videbat Imperatorem loco ac numero superiorem esse. Quare *Stratagema.* ad artes suas versus, multa rubri coloris vexilla dispo- nit in montium jugis, vel ut majoris exercitus specie illuderet hosti, vel eum averteret, si forte cogitaret Imperator *Lieupangum* in fugam compellere. Postea fidos homines subornavit, qui ad Imperatorem transfugerent. Hi sub justæ defectionis umbra latentes exceptique benigne. Imperatoris milites hinc inde ad sequendum *Lieupangum* solicitantes, multo plurimis persuasere, ut illius signa sive felicitatem amplecterentur. Fidiores tamen adhuc timebant fidem deferere. Sed nihilo secius res in seditionem erupit ac motum in Imperatoris exercitu, quem *Changleangus* discordiæ author ex alti montis vertice notavit. Ergo *Lieupangum* statim pugnam ciere jubet. *Lieupangus* superato magnis difficultatibus monte *Quei* per ejus crepidines à tergo tendens, repentino impetu inopinantes & male cautos percellit hostes, irruensque in eos aliqua facta strage vertit in fugam. Deinde fugientibus instans, ad *Lantien* oppidum jam ad præliandum paratos offendit, collatisque signis hostium potitur. Imperator in urbem se recepit; sed ubi se ab omnibus destitutum videt, victoris arbitrio se permisit, ut in sequenti libro referemus. Imperavit familia *Cina* tres & quadraginta duntaxat annos, habuitque Imperatores tres, uti diximus. Nunc ad *Lieupangum* redeamus.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER SEPTIMUS

De imperante Familia HANA.

I. IMP. LIEUPANGUS sive CAOZUUS.

Imperavit annis XII.

Eodem anno, quo seque & imperium *Ingus Lieupango* tradidit, *Hanæ* familiæ statuerunt initium Sinenses historici. Etsi vero *Lieupangus* universum occupaverat imperium; *Cin* rex tamen potius haberi voluit, quam Imperator. Quam appellationem postea primum admisit, à suis ad hoc persuasus, ut narrabo. *Cyclo 42 anno 32 ante Christum 206.*

Ingus ergo Imperator postquam dies sex tantum & quadraginta rebus præfuit; accepta superiori clade, auditoque *Lieupangum* ad regiam urbem recta victorem exercitum ducere, cum vires ad obsistendum ei deessent, pejora more gentis atque adeo mortem timens, clementiam voluit victoris experiri. Collo igitur in funem inserto, imperatorium sigillum & insignia reliqua ferens, & curru, quem albi trahebant equi, quod tristitiæ ac luctus signum est, vectus, obviam *Lieupango* procedit. Vbi prope illum fuit, è curru descendens eumque veneratus, cum imperatoriis insignibus imperium, quod non habebat, ei tradit, & in regiam urbem invitavit, solam ab se mortem deprecans. Vilissimus Imperator, qui quadraginta sex tantum dies imperarit, & se tam ignominiose abjiciens ac supplex ad subditum rebellem venerit. *Magna victi Imperatoris abjectio.*

Victoris exercitus duces fere omnes *Lieupango* suadebant, ut occideretur. Quos ille non modo non audiit, sed à quavis etiam alia injuria eos abstinere jussit. *Hoeius Zu rex idemque noster me adhibuit*; inquit, *ut suis auspiciis occuparem imperium*, Cin *regnum promittens præmium victoriæ. Quod autem ante alios uti* *Ejus vitam victor servat.*

voluit mea potissimum opera, perspecta ei magnanimitas & ad misericordiam propensio mea fecit. Hac die, qua nulla felicior illuxit mihi, tandem ad exitum feliciter adduxi rem, in qua velut in cardine consilia Zui *regis & mea vestraque movebantur omnia. Vultis igitur hanc felicissimam lucem à me sanguine contaminari? sanguine insontis, qui seipsum ultro mihi tradidit? Meliora, Cælum! nec ego me in tantum odi, ac despicio, uti cædem patiar esse mei principatus auspicium, sine dubio infelicissimum.* Hac oratione mollitis ducum animis, *Ingum* comiter acceptum secum in urbem regiam deduxit. Tunc *Hienyang* nobilissimam urbem militibus suis diripiendam permisit, sed hactenus, ut neminem unum interficerent, aut offenderent, vel graviori aliqua injuria afficerent; severa pœna constituta peccantibus. Ingentes in urbe locupletissima repertæ sunt opes. Vnus *Siaohous*, vir consultissimus, qui apud *Lieupangum* erat in honore & in pretio, præclaram ante omnes prædam fecit. Nam cum litterarum esset amantissimus, spretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, museum summi magistratus ingressus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria, & munitiora loca, reditus, & hominum numerus accuratissime repræsentabantur, secum abstulit atque servavit. Ex his deinde *Lieupangum* omnem imperii statum adeo scienter edocuit, ut omnes, & præcipue *Lieupangus* admiraretur, unde tanta rerum ei notitia. Quoties de re aliqua in medium consulebatur; egregia semper ejus in loquendo prudentia, gravitas & constantia dictorum enituit. Quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam si civitatis unius gazam omnem solus acquisivisset; ditior è libris unus, quam milites omnes è prædis.

Docta præda.

Palatium Imperatoris *Lieupangus* sibi seposuerat & intactum esse præceperat. Quod ingressus ubi primum illius magnificentiam, rerum omnium elegantiam, copiam ac splendorem vidit, equorumque, servorum & mulierum decorem ac multitudinem; iis omnibus captus inibi sedem figere decrevit, præter *Cin*

regnum

regnum ejusque delitias nihil expetens. Sed *Fanyunius* Præfectus, ut ad exercitum rediret, suasit, inibique considendi consilium penitus damnavit. *Hæc enim, quæ tu tantopere miraris*, inquit, *& imperium ipsum quibus rebus perdidit* Cina *familia, quam quod in illis conquirendis illius Imperatores nimii fuere? luxuries ac prodigentia eis exitio fuit. An non, ô rex, quorum imitere facta, eorum perhorrescis exitum? rogo te atque oro, ut intempestivas voluptates aspernatus quamprimum ad exercitum redeas, cœptique belli gloriam propages. Quis impetus aut ignavia potius adeo te fascinavit, ut, cum possis imperare, tantum regnare velis? Male metuo, ne imperium, quo jam potiris, relinquens, etiam regnum, quod tam efflictim amas, amittas. Si me non audis, pro certo habeas felicitatem tuam ad metam venisse.* Respuit *Lieupangus* salutare consilium; &, ut erat mollis & voluptuarius, partis frui, quæ sibi sufficere videbantur, deliberatum habuit, neque ex urbe discessit. *Fanyunius*, ubi nil profecit, *Changleangum* monet. Ex hoc *Lieupangi* spiritus pendebat, nec alium impensius venerabatur. Hunc igitur adiens *Changleangus* affatur in hunc modum. *Vicisti tu quidem* Cinam *familiam, & ad hunc gradum ascendisti; sed, si verum fateri licet, in illa solida virtus exstincta materiam tuis laudibus atque initium dedit. Tu potissimum electus es à Cælo, ut illius luxum castigares familiæ totius interitu. Vide, quæso, quid agas modo; &, ne ob eandem causam à Cælo deseraris, etiam atque etiam cave. Simplicitas est amanda tibi, & in omnibus rebus moderatio. Qui malos punire vis, ipse malus esse non debes. Vix* Cin *regnum obtinuisti; & tam cito modestiam dediscens*, Cinæ *familiæ luxuriem & vitia nondum bene sepulta denuo vis in orbis exitium excitare? Non tibi venit in mentem, hæc, queis ita caperis, esse, quæ* Kieuis, *quæ* Cheuis, *quæ sævissimis tyrannis ac regibus ad infanda facta faces admoverint? hæc esse, queis occæcati reges fidorum amicorum spernant consilia? Exemplum hujus calamitatis, si desint alia, cogimur in te abominari, qui modo sanctissimum* Fanqueii *consilium contemnis; Sed nimirum quemadmodum veneni amaritudo morbum magis incendit;*

Quies & luxus regi dissuasus.

ita salubris consilii contemtus malorum facinorum indignitatem auget. Audi, obsecro, monentem Fanqueium, *tibi fidissimum. Sectantem voluptates pœna multis experta; salutaris moniti patientem certum præmium manet imperium.* Non est ausus amplius *Changleango Lieupangus* obsistere; relictisque delitiis & urbe tandem revertit in castra.

Non multo post ad eum venere legati à *Cini* regni singulis civitatibus missi, cunctis in ejus fidem & obsequium sponte concedentibus. Quos omnes benigne *Lieupangus* exceptos vocatosque in concionem, primo dictis ad abstergendum novæ dominationis timorem accommodatis mulcet, ac bono animo esse jubet. *Scio enim vos*, ajebat, *tyrannicarum* Cinæ *familiæ legum onere pressos gemuisse. Nunc respirandi tempus adest, postquam Cælum per me vobis quietem, quæque hanc consequuntur, indulsit. Quamobrem ex hac die, quas inique familia* Cina *sanxit, in perpetuum antiquatæ leges sunto. Et quia primus inter* Zu *regis duces imperatoria urbe potitus sum, ex promisso regnum* Cin *mihi cedet; ego ita vobis imperabo, ut patrem vobis obtigisse lætaturi sitis. Iræ meæ nullius parentabo sanguine, nisi qui prior homicidio manus polluerit. Qui vero aliena rapuerit, vel aliud alteri damnum intulerit; pro gravitate delicti pœnas dabit, sic tamen, ut semper adsit modus. Tributorum exactio ea erit, quæ sub bonis Imperatoribus fuit. Ante omnia Præfectos optimos vobis & magistratus dabo, qui horum curam sedulo habeant.* His dictis lætos domum dimisit. Et profecto hac modestia ac benevolentia magnam ab omnibus gratiam iniit, fama eum ut pium regem ubique differente. Vnde sine vi ulla totum *Cin* regnum pronum habuit ad obedientiam; eaque propter maxime post ad imperii culmen pervenit.

Postquam accepit *Hiangyus*, jam confecisse rem *Lieupangum* æmulum suum, ac primum *Cin* regnum occupavisse; invidia simul & ira, supra quam dici potest, efferbuit. Iamque contra *Lieupangum* arma movit. Angebat illum ea res vehementer. Sciebat *Hiangyum* turbulentissimi ac ferocis ingenii esse.

Nove-

Noverat ejus in pugnando fortitudinem, & militum numero haud paulo majorem. Quare aperto Marte cum illo decertare non ausus, tantum ad custodiendas vallis *Hanæ* fauces militum manum mittit. At mox adest *Hiangyus*, impositum præsidium fundit, & eodem impetu ad regiam usque tendit, ipsum *Lieupangum* in castris extra urbem morantem invasurus. Non deerant ex *Hiangyi* ducibus, qui ultro currenti stimulos adderent; quos inter *Fancenus*, eum sic affatur. Lieupangus *ante hoc tempus in minore fortuna divitias ac colores (per colores Sinæ venerem intelligunt) amabat. Nunc omnium horum affluenter compos, ab eis est abalienatus fastidio nobis, nisi cavemus, periculoso. Nihil jam parvum, nihil mediocre meditatur. Mihi quidem suspecta est hæc illius moderatio. Profecto enim non modo regnum* Cin *affectat, sed imperium. Majores, quam alias unquam spiritus præ se fert, animumque dignum imperio. Cave, ne evadat; sed quamprimum in eum irrumpe. Viribus & militum numero superiores sumus. Age vocantem fortunam sequere.* Lieupangi *omnia una cum imperio te victorem exspectant.* Facile fuit, persuadere in eam cogitationem toto pectore incumbenti. Quare militibus edixit, ut corpora curarent, & se ad prœlium accingerent, summo mane ineundum. *Agite fortiter, commilitones*, ajebat; *ditissimus exercitus in spolium vobis esto.* Dum hæc inter *Hiangyuum Fancenumque* tractantur; aderat *Hiangyui* pater, *Hiangpeus* nomine, cui vetus erat cum *Changleango* amicitia intimoque usu firmata. Hunc igitur silentio noctis *Lieupangi* castra subiens *Hiangpeus* amicus amicum consalutat. Ac licet *Hiangyuum* timeret *Lieupangus*, nihil hamen hostile movebat, ne primus cœptasse bellum videretur. Sed *Hiangpeus* amicum de posteræ lucis prœlio commonefactum rogat, ut sibi suisque rebus consulens, deserto *Lieupango* se subducat instanti periculo. Tum egregia erga ducem suum *Changleangi* fides enituit. Nam etsi periculum erat evidens; induci tamen haud potuit, ut ab eo desisceret. Amico autem in hunc modum respondit. *Ego*,

Color pro venere sumitur a Sinis.

Ego, quia Cina *familia regem* Hanum, *cui subditus eram, acerbe vexavit ac delevit; idcirco* Lieumpangum *secutus sum, atque in Imperatorem instigavi, ut excidium regni vindicarem ac regis mei. Obtinui, quod optabam. Et* Han *novum regem habet, & Cina familia devicta; quod utrumque* Lieupango *debeo, tantique beneficii magnitudinem quantocunque possum, constanti quidem obsequio compensare certum est mihi. Neque committam, ut, quem secutus adhuc sum prospera utentem fortuna, nunc periclitantem deseram. Vel vincam cum illo, vel moriar.* Hæc locutus *Hiangpeo* persuasit insuper, ut & *Lieupangum* salutaret. Qui comiter eum excepit, apparatoque splendido convivio inter colloquendum lætior, *Hiangpei* filiam uxorem petiit, promittens illam reginam fore. Tum ipsum affatus, *Ego*, inquit, *Imperatore simul & urbe regia in potestatem meam redacta, cum multam possem prædam facere, meos exercitus opibus augere; nolui tamen uti jure belli, quoad liqueret mihi, quid* Zuus *rex noster in ea re fieri vellet. E diverso filius tuus, quacunque transibat, nihil intactum relinquere; thesauros, annonam, omnia compilare; selectissimos quosque milites sibi subjicere. Hinc pronum ei fuit, collocatum ad defensionem vallis præsidium fundere. Sed hac de re jam non expostulo; bene an secus egerit, tuum judicium esto. Tantum hoc;* Zui *regis copias ejusdem copiis vexare atque occidere, minime fas nobis est, neque adeo convenit. Nisi longe à fide, quam ducibus debemus, velimus recedere atque omnem humanitatem exuere; abstinendum nobis est à parricidio. Quo enim alio nomine appellem, si nos ipsos, si fratres nostros occidimus? Fratres certe summus unius regni, unius regis subditi. Cur nos ipsos imus perditum? Ego sane regnum* Cin *haud ambio; penes* Zuum *regem nostrum erit, illi, quem voluerit, imponere. Illo jubente, filio tuo libenter cedam. De hac animi mei sententia, de ceteris item, quæ modo breviter pro bono publico disserui, quæso te, filium edoce; quem longe ab his diversa meditari scio. Hiangpeus* se hoc facturum promittit. Præterea inter eos ita convenit, ut *Lieupangus* summo mane adesset *Hiangii* salutandi specie;

ſpecie; ſe enim filio adſtiturum & pro *Lieupango* acturum.

Hiangpeus ergo cum ad filium veniſſet; *Quid incœptas*, inquit, *aut quæ nova miſces & concitas mala? hominem, de republ. optime meritum, qui devicit Imperatorem, noſtrique regis ulciſcendi cauſa hoſtes profligavit, regis noſtri ſubditum bello petis? id vero injuſtiſſimum eſt; nec Cælo nec hominibus nec* Zuo *regi gratum. Hoc magis conſuadeam, ut firmata, quæ cum eo nobis diu jam intercedit, amicitia, tractes eum amice, atque ut decet, tantum virum excipias.* Hæc talia loquentem intercepit nuntius, adeſſe *Lieupangum*, non niſi centum equitum turma ſtipatum. Nec mora, & ex compoſito, & more Sinico tanquam æqualis *Hiangyum* inviſit, diſſimulata prudenter utrinque ſimultate. Nam *Hiangyus* hac *Lieupangi* comitate victus ac delinitus, odiis repente poſitis omnem ex animo ferociam abſterſit & hoſpitem magnifico ſplendidoque convivio tractatum per dies aliquot apud ſe detinuit. In qua re utrum magis mirer, fiduciam *Lieupangi*, ac *Hiangyi* mutationem, neſcio. Ille audacter æmulum animique præferocem ultro convenit; hic cum in poteſtate habet & inimicum, è quo jamjam petiturus erat ultionem armis, & regnum, quod eiſdem ambibat, utriuſque rei perficiendæ occaſionem ſponte obviam negligit, ex hoſte paulo ante ſempiterno repente ſummus amicus. Nimirum hoc *Lieupango* ſecunda fortuna tribuit, nato ad imperium.

Exactis ſalutationis diebus cum *Lieupango* urbem regiam ingreditur *Hiangyus*, eamque, vindicta & odio, quo res *Cinæ* familiæ perſequebatur ardens, nulla nobilitatis aut amplitudinis habita ratione, inflammari incendique jubet; ipſe palatio ſubjiciens ignem. Incendium uſquequaque diffuſum tres ipſos menſes traxiſſe ſcribunt. Deinde *Cinæ* familiæ ſepulchra effodit, cadaveraque & oſſa in cineres redacta, per avia ſaltuum ſpargi juſſit. *Ingum* Imperatorem, qui apud *Lieupangum* liberaliter tractabatur, ipſe ſua manu obtruncavit; opes quantaſcunque potuit, concubinas & res palatii reliquas compilavit, atque ita expleta

Victoris furor.

expleta ira Orientis plagas, unde venerat, repetiit; intacto *Lieupango*, qui spectabat hæc omnia dissimulanter, ne superbum animum irritaret, meliorem agendæ rei suæ occasionem opperiens. *Hiangyus* autem, cum esset in itinere, insigne crudelitatis exemplum edidit. Nam cum audisset eos milites, qui ad ipsum defecerant, indignari *Changtanio*, ac de nobilissima urbe exusta effossisque sepulchris præcipue conqueri, dolose malitioseque prius exarmatos & à reliquo exercitu circumdatos ad unum omnes trucidavit. Ducenta hominum millia fuisse reperio. Hinc in omnium incurrit odium, crudelissimum facinus detestantium. *Lieupangus* contra comitate, benignitate, justitia & æquitate omnium animos atque amorem sibi demeruit. Quæ res imperium illi peperit; *Hiangyo* vero ferocientis animi vecordia & odium vitam abstulit, ut in loco memorabo.

Ingens crudelitas.

Dum progreditur Orientem versus *Hiangius*, aliud crudelitatis ac vesaniæ reliquit exemplum. Nam illius Præfecti videntes, quam non è re sua fecisset provinciam *Xensi Lieupango* cedens; ut maneret eamque sibi servaret, suadebant. In his *Hansenius* sic eum alloquebatur. *Provincia* Xensi *fertilissima est ac potens, fortissimorumque militum ac plurimorum semper altrix, annona & alimentis circumfluens atque abundans; ab hostium incursionibus tutissima, hinc montibus, inde fluvio clausa, & ad reliquas provincias debellandas peropportuna. Hanc talem, quæso, tibi serva, nec eam æmulo præsertim tuo cede; qui si potiretur ejus, à te potius esset expellendus, ne dum jam admittendus, hoc est, in te armandus.* Sed Hiangyus, cui præter arma nihil placebat, eum irridens, *Vrbs maxima*, inquit, *tota conflagravit, palatium in cineres redactum, opes & quidquid in ea pretiosum, ablatum est. Quid agam in paupere provincia, non video. Nec enim divitiæ redeunt, unde semel abiere; haud magis certe, quam vetus ac lacera vestis renovari potest.* Hansenius stolidum responsum excipiens, *Nunc vero, quod est in proverbio, recte dici comperio,* Zu *regni incolas simias, non viros esse, qui non rebus ipsis, sed rerum specie tantum ac ludi-*

Proverbium.

ludicris delectentur, haud intelligentes vera consilia. Quo audito *Hiangius* iræ impotens vivum exuri jussit *Hansinium.*

Post iniquam cædem ad *Hoaium Zu* regem legatos mittit, sciscitatum, quænam illius esset circa *Cin* regnum sententia, cuinam illud traderet? simul, an ipse vellet, rogans. *Hoaius* promissi memor scribit ad eum litteras, queîs regem declarat, qui primus regiam occupasset urbem, *Lieupangum.* Tum *Hiangyus*, ut & æmulum exueret regno, & regi suo persuaderet, ut *Cin* regnum sibi retineret, unde invadendi *Lieupangi* esset occasio; *Hoieum* regem, Sinarum Imperatorem pronuntiat decernitque, ut ab omnibus pro eo habeatur. At enim *Hoieus* suo contentus, noluit reliquos turbare reges. Itaque *Hiangyus* & ab hac spe frustratus in suum regem perniciem machinatur; & postquam ab illo sibi *Zu* regnum non tradebatur, interfecto rege sibi subigere statuit. Interim tamen, dum facinori perpetrando commodum tempus affulgeret & occasio; subditum se illius simulat, &, ut antea, regiis mandatis obnoxium. Ad hoc, antequam *Xensi* provincia omnino exiret, ad *Lieupangum* certos homines mittit, qui significarent *Zu* regem cessisse quidem illi regnum *Cin*, sed hactenus tantum, ut provinciæ *Xensi* partes ab Occidente propiores essent in ejus ditione. Quare, ut reliquis cederet, jubebat; alioqui persecuturum se jus suum. Ea res *Lieupangi* animum vehementer exasperavit; jamque in *Hiangyum* moturus erat, nec exercitu nec robore impar, & ad hoc à compluribus Præfectis incitabatur. Intercessit tamen præcipiti consilio *Sinohous*, &, *Est hæc quidem*, inquit, *ab homine turbulentissimo profecta in te injuria; sed quæ nihil officiat dignitati tuæ. Sententia mea fert, ut & hanc & ceteras animi æquitate vincas. Cernis* Hiangyum *apud omnes laborare contemptu, fierique minoris in dies; te contra diligi ab omnibus, ac continuo crescere. Augebis hanc felicitatem non mediocriter, si & modo illi decesseris; ac tanto certius Imperatoris optimi cognomen adhærebit tibi, quanto minus avidus eris imperandi. Fuit hic semper*

magno-

magnorum regum & magna meditantium mos ac modus, ut impios pietate, superbos moderatione vincerent. Meminisse te velim, parvam iram magna sæpe negotia intervertisse. In summa igitur hoc suadeo, ut à bello desistas, neque tam funestis initiis populum vexes. Quin potius exosi nomen armorum, paci studeamus & leges inducamus, queis relictæ nobis terræ optimo publico gubernentur. Regnum, quod tenes, satis potens, satis validum est ad occupandum orbis imperium, si bene regatur. Salubre consilium secutus *Lieupangus* repetundis in præsens supersedens, reliquarum terrarum rex *Siaohoum* Colaum suum facit, jubetque regnum ordinare. Quod ille sane præstitit impense, novoque regimine ac legibus inductis adeo potens opulentumque regnum effecit, ut postea *Lieupango* vires ad omnem Sinam subjugandam suffecerint.

Hiangyus autem neque hac modestia pacatus, nihil non egit, ut *Lieupangum* vel inquietaret, vel ad bellum lacesseret. At ubi vidit omnia sibi consilia & artes parum contra illum procedere; *Changleango* culpam attribuit. Et hunc quia tenere, quod optabat, haud poterat; *Chingum Han* regem, cui subditus erat *Changleangus*, agitare cœpit. Hæc illo machinante, *Changleangus* rerum omnium ignarus, à *Lieupango* veniam expetiit domum atque ad regem suum redeundi. Quippe hac solum de causa *Lieupangum* secutus erat, ut regnum, è quo erat oriundus, pristino nitori, quomodocunque posset, restitueret, deleta *Cina* familiâ. Vix eo pervenerat, cum *Hiangyus* in *Han* regnum impressione facta, *Chingum* regem capit ac trucidat, illud potissimum criminatus, quod clientem suum ad *Lieupangum* contra se ire permiserit. *Changleangus* audito se necati regis causam esse, pro quo tantum laboraverat; abjecta cunctatione ad *Lieupangum* rediit, iram *Hiangyi* defugiens, magno *Lieupangi* bono. Nam à *Changleango* adjutus & *Hiangyum* debellavit, & imperium postea universum obtinuit, ut infra docebimus.

Memorant Sinenses historici, ante vulgarem Christi

Christi epocham anno ducentesimo quarto sub initium anni quinque Planetas in loco sideris, quod *Cina* vocant, concurrisse. Quæ conjunctio modo ab initio Cancri usque ad Leonis initium extenditur. Verane an ficta fuerit ea observatio, non disputo. Nam ad calculos hæc subtiliter revocandi non fuit tempus mihi. Facient hoc lectores mei, queis studium in ista curiosius inquirendi. Fortasse à Mathematicis Sinensibus conficta fuit, *Lieupangi* gratiam aucupantibus. Nam ex eorum placitis hujusmodi siderum concursus promittit novum Imperatorem Sinas occupaturum, qui Sinicum imperium obtineat juste pariter ac regat.

Cyclo 42. anno 30. ante Christum 204. Quinque Planetarum concursus.

Ceterum provinciæ *Xensi* partem illam, quæ propius Orientem spectat, quam, ut diximus, *Hiangyus* à *Lieupangi* regno avulserat, tribus Præfectis, creatis à se Regulis divisit. Tribus unum nomen *Cin* erat. Primus *Changhanius*, alter *Hingius*, tertius *Iuus* cognominabatur. Ab his ergo, quorum opera cogitabat *Hiangyus Lieupangum* reprimere; iste imperio sibi occupando initium posuit, Præfecto ad eam expeditionem usus *Hansinio*, egregio belli duce, de quo mox plura, si prius, quis & qualis fuerit *Hansinius*, breviter explicavero. Quem fortuna velut pilam jactavit, ab infima mendici sorte sublatum ad summa, & hinc ad infima dejectum iterum, offerendo mortem ab iis, quibus ipse saluti fuerat.

Hansinio natalis fuit *Hoaigan* urbs, qua *Nanking* provincia Boream spectat, sita. Inibi in tanta mendicitate erat, ut ægre vitam toleraret; hamo ad fluvium, cui urbs imminet, quærens victum. Exstat etiamnum illius eo loco monumentum fano pereleganti, quod sæpius ipse vidi, ejus in honorem exstructo. Et quia piscatus ei non sufficiebat alimentum necessarium, ab anu quadam *Piaomua* nomine, coctam oryzam eleemosynæ loco accipiebat. Cui cum aliquando beneficii memor gratias agens, diceret, *Erit olim fortasse, ut sentias te de me bene meritam fuisse*; tum illa non sine stomacho respondit. *Tibi ipsi*, miser homuncio, *bonus esse non potes; & jam de me cogitas? mihi benigne facturum spondes, quod stipem tibi præbeam? longe ab-*

Hansinii *fortissimi belli ducis ortus.*

erras à destinatione mea, non utique hoc agentis, ut aliquid abs te sperare possim, homine nullius pensi; sed salus regii nepotis, quo Cælum ei servem propitium, est in consilio mihi. Me quidem nondum adeo despexere Cælites, ut opus mihi sit remuneratio tua. Et certe merito suo iners habebatur & inutilis ad omnia; quia, cum procero esset robustoque corpore, laboris tamen præ, ut tolerandum, impatiens erat. Et hoc amplius, quod, cum esset ob infamem inertiam puerorum ludus, nil penitus movebatur. Donec tandem ludibrio non ferendo excitatus cœpit ad se respicere. Transiens enim publicum aliquando macellum, à puero quodam interceptus & per divaricata illius crura repere jussus est, nisi verbera mallet experiri. Cum bipedum ignavissimus pueri cederet imperio; magni risus consequebantur. Inde irritatum ferunt, ac similis ignominiæ in posterum fugientem, alienam regionem petiisse. Accidit sub hæc tempora, ut *Hiangleangus Zu* regis dux, quo de supra locuti sumus, *Hoagian* transiret cum exercitu. Hic secutus occasionem *Hansinius* militiæ nomen dedit, in hastatorum adscriptus numerum. Post ubi per aciem cecidit *Hiangleangus*, communi omnium clade; *Hiangyum* ejus nepotem sequi decrevit. Sed vano exitu; quod eum, ut ajunt Sinæ, Cælum *Lieupango* destinaverat. Itaque ad *Lieupangum* transiit; ac paulo post officio non sane magni nominis functus inter milites, in militiæ leges peccavit. Iamque morti destinatus extra castra ducebatur capite plectendus; cum forte venientem *Lacumium* militum Præfectum videt. Quem vinctus magna voce inclamans, *An non est in animo*, inquit, Lieupango *Imperatori nostro potiri totius imperii? quo spectat igitur hæc tam inconsulta severitas, ut generosos ac fortes milites mori velit, in quibus spes ejus ac felicitas potissimum nititur?* Obstupuit audaciam constantemque in morte animum *Lacumius*; &, quid sibi vellet ejus oratio, facile animadvertens, simul & corporis robur viresque considerans, vitæ gratiam ei fecit, variosque cum eo de militia sermones miscuit, ut fortasse, quos gereret spiritus, experiretur. In eo colloquio nihil nisi genero-

Iuvenis inertia.

Dedecore tandem excussa.

Hansinius mortis reus.

Evadit.

generoſum audivit ac plenum prudentia militari. Itaque de illo *Lieupangum* admonet, hominemque dilaudat ad magna natum. *Lieupangus* longo cum eo ſermone habito, videnſque vera eſſe, quæ *Lacumius* dixerat, *Hanſinium* una ex majoribus præfectura donavit. Quo munere fungenti ſæpe cum *Siaohoo* ſummo Præfecto erat loquendum; qui ejus diſſertationibus ac reſponſis mirifice delectatus, maximi faciebat eum ſemper, & admirabatur. Inter hæc milites moræ ac quietis, quam deſidiam ignaviamque vocabant, impatientes, exercitum à *Lieupango* in ſuo regno tamdiu detineri querebantur. Optabant enim, ut in Ortum ductaret eum, reliquamque Sinam expugnando caperet. Cum vero nihil proficerent, *Lieupango* rem differente; multi militum, nec non ducum aliqui, ſenſim in fugam diſſipati, clam ſignis illius ſe ſubduxerant. Ipſe denique moræ tædio victus etiam *Hanſinius*, capeſſivit fugam, de qua *Siaohous* certior factus, ipſemet ocyus eum inſequitur; ac poſt biduum aſſecutus, ſecum ad exercitum reduxit. Interim ſuſpicax fama vulgavit profugum quoque *Siaohoum* eſſe. Quod ubi nunciatum *Lieupango*; tanti viri jactura; nimis propenſe credulus, magnopere indoluit, peſſimo loco res ſuas eſſe jam, obtinendique imperii auxilium ſe amiſiſſe deplorans. Sed adeſt tandem cum *Hanſinio Siaohous*; quo ſtatim Imperator ad ſe vocato fugam lamentatur, etſi ex altera parte illius reditu maxime lætaretur. *Siaohous* cauſa ſua fretus, *Vt video*, inquit, *credulitatem tuam, Imperator, falſis rumoribus addixiſti. Cælum avertat, ut adeo turpi fuga, quam impingis mihi, polluam fidem meam! diſceſſi à te, quid enim diffitear? at in conſilio mihi nunquam fuit perfidia. Poſteaquam nunciatum eſt mihi*, Hanſinium, *ut reliquos fugiſſe; abſui aliquantiſper, ſed ut eum ad te reducerem, non ut te deſererem, quem inſtar omnium habeo.* Cui Lieupangus, *Ain' tu vero? non fugiebas? Ecquid hoc eſſe dicam, quod, cum alii multi duces &* Hanſinio *majores aufugerint, iis tu neglectis hunc unum ſequebare? quis non videt, quam frivola ſit hæc tua fuga, quam non probabilis excuſatio?* Tum *Siaohous* iterum,

Emergit.

Fugit otium, ut ante laborem.

rum, *Quos reliquis fugitivis ducibus substituamus*, *alios nulla re impares minime operosum erit reperire*; *sed quem e toto regno excitabimus* Hansinio *parem? Hic unus excellit omnibus*; *ad hunc profecto comparari potest nemo. Si optas, ô Imperator, crescere, si totum imperium tibi subjicere*; Hansinium *adhibe, sine quo nihil unquam præclare geres. Cum eo consilia constitue*; *in quo fortitudo, prudentia, stratagematum usus, & omnia summum tenent. Est ita sane, ut dicis*, subjecit Lieupangus; *interim tamen copiæ meæ dilabuntur omnes non ob aliud, quam quod, cum ad Orientem Sinam adspirent milites, eos ego in regno meo otiosos detineam. Sed vide, quam non justa sit hæc concisce nda fugæ causa? num vos arbitramini me hoc uno regno contentum, hic ignavia velle marcescere? Mihi vero perinde ac vobis nihil jam pridem fuit optatius, quam Austrum Ortumque armis impetere*; *tempus opportunum exspectandum erat. Quod simul affulsit aliquando, & hæc militibus expeditio placet*; *parebo non invitus eorum alacritati. Age igitur, ut ad iter se accingant, edicito.* Vocatum deinde *Hansinium* diligenter de ratione Orientis sibi subigendi gerendique universe belli rogat. Cum ad omnia respondisset ille perquam prudenter; eum summæ rerum expeditionique præfecit universæ, cunctis lætantibus. Nam & ex cognita ejus prudentia ac fortitudine dignum hoc honore jam olim sciebant; & eo duce capiebant haud dubium omen victoriæ, magna quæque sibi polliciti.

Militia præficitur.

Auctus ea dignitate *Hansinius*, ad *Lieupangum* gratias acturus accedit ex more. Ibi ad *Siaohoum* Imperator versus, *Multa*, inquit, *præclara sæpe apud me de* Hansinio *prædicasti. Nec ego abs te dissentio, illis, quæ vidi, quæque audivi, cum præconio tuo plane congruentibus. Optarem tamen, ut ipse, te præsente, qua ratione bellum tractaturus sit.* Tunc *Hansenius*, *Bellum nobis est*, inquit, *adversus* Hiangyum, *hominem indisertum & ore loquentem rustico* (dicens hoc ideo, quia non bene linguam Sinicam litteratis familiarem callebat, sed illam, quæ propria rusticorum *Zu* regni erat) *nec alia re magis quam feritate nobilem. Inter homines vivens,*

quid

quid homini ab homine debeatur, ignorat; & nequitia sua sibiipsi obest. Hominum vel virtutes vel vitia nescit à se mutuo discernere. Fiducia sui stolidus, innititur soli sibi; minime doctus ad aliorum se ingenia flectere, atque ad id, ad quod natura feruntur, adhibere. Se unum omnia posse credit; diritate quidem atque immanitate cedens nemini, sed germana fortitudine destitutus. Hunc talem non pugnando, sed contra nitendo solum facile superabimus, si viris fortibus & animosis militum præfecturas deferemus. Quos enim non vincemus hostes, si bene meritis præmia proponantur, excludantur indigni? & quis tali rerum statu non libenter sub Imperatore nostro merebit? ergo jamnunc jus, quod habemus in Orientis Xensi *regiones, omnibus publicandum censeo, ne te aliena velle cogitent. Ecquis obsistere tam justo, tam pio audebit regi, nisi iniquus? Revoca, quæso, in memoriam teterrimi* Hiangyi *facinora; & cum pulcherrimis tuis factis compone. Ille plusquam ducenta hominum millia levissimam aut verius nullam ob causam inaudita crudelitate uno die delevit;* Changhano, Hingo *&* Iuo, Cini *regni perduellibus, qui soli eum sequuntur, per nefas ereptas tibi terras divisit; urbem exussit, palatium in cineres redegit,* Ingum *sua manu trucidavit, sepulchra effodit, opes compilavit, insontes interfecit; & quid denique non fecit? Hinc illos nemo est omnium, quin oderit, & adhuc vivos adeo indignantium, ut imas ossium medullas penetret dolor. Hi, si vel tria vexilla tua fulserint, omnes ea sequentur;* Hiangyum *nemo, quia nemo est ex toto regno, qui eum amet, qui non ab eo sit offensus. Ex adverso recordare, quæ tu egeris, Imperatorem tyrannum vicisti eo fortius, quod vivum servasti; quam fortitudinem ac pietatem omnes laudant. Palatii splendorem imperturbatum reliquisti; omnes animi moderationem admirantur. Optimas leges tyrannicis abditis induxisti; nemo est, qui te non exspectet ut patrem, nemo qui non expetat ut regem. Quid censes, Imperator? satisne instructi tibi videmur ad tergeminum etiam hostem obterendum? Ego vero, si modo liceat auspiciis tuis ortum petere, tam facile tres* Cinos *debellatos tibi dabo, quam manum vertas. Illorum populi tuum*

 exspe-

exspectant vel tuorum adventum; imo enimvero, quod tardius venias, queruntur. Dici vix potest, quam lætis auribus à *Lieupango* accepta sit hæc oratio. Iamque seipsum incusabat, quod tam sero cœpisset *Hansinium* noscere. Quare confestim, *Siaohoo* ad regni custodiam relicto, Orientem petiit; *Hansinio* supremo, ut ante dictum est, militum duce. Qui primo statim impetu tres *Cinos* vicit ac debellavit; ut idem fuerit, venisse, vidisse, vicisse.

Sed una victoria non contentum longiusque procedentem comitata felicitas, ad *Nanyang* urbem adversum habuit *Uanglinium* ducem, *Lieupangi* civem & patricium; qui cum aliquot millibus ab *Hiangyo* deficiens cum *Lieupango* sociavit arma. Qua defectione audita *Hiangyus*, matrem *Uanglinii* exacta senectute matronam compegit in vincula, ni filius redeat, certissimæ morti destinatam. *Uanglinius* pro summa, quæ filiorum est in parentes apud Sinas, observantia, matri suæ timens, legatos mittit super hac re cum *Hiangyo* acturos. Captiva non modo cum illis copiam loquendi, sed etiam abeuntes per aliquod spatium comitandi ab *Hiangyo* impetravit. Promiserat enim ei, se filio reditum persuasuram. Haud longe processerant; cum jam liberior & meditata perficiendi facultatem nacta, legatos ita secreto affatur. *Quod hactenus comitata vobis fuerim, causa est filius meus, in cujus causa venistis. Rogo vos, ut à me renuntietis ei, ne* Lieupangum *deserat, sed maneat in fide. De me solicitum esse nolo; ipsa mihi providebo, faciamque, quod anum decet inutilem reipublicæ. Hoc unicum votum est meum, ut filius meus* Lieupango *regi serviat justo ac pio, non* Hiangyo *tyranno. Hæc, inquam, filio meo renuntiate.* Et cum dicto proximi legati repente gladium corripiens, in hunc vi summa incubuit, seque ipsam transfixit; deletura sanguine suo solicitudinem filii. Mirandum in femina, sed non imitandum exemplum!

Mater pro filio captiva;

Seipsam interimit.

Hiangleangus interea, dum *Lieupangus* Orientis oras sub imperium suum ditionemque subjungit, ut aliquantisper *Hiangyi* cohiberet arma, ne tribus

Cinis

Cinis esset auxilio; *Lieupangi* nomine litteras ad eum dedit. His significabat illum non aliud armis quærere, quam ut à *Zu* rege promissas sibi terras recuperet, quæ omni jure ad se pertinebant. Id enim *Zuus* jam declaraverat. Illas postquam omnino potestatis suæ fecisset, reducto exercitu nihil amplius moturum esse. Non enim aliena se, sed sua quærere. Nihil ad ea respondit *Hiangyus*. Nec spatium erat maximam proditionem machinanti; qua se totius imperii potiturum esse sperabat. Ex quo enim *Zu* rex *Lieupango Cin* regnum adjudicaverat; & regi & *Lieupango* insidias comparare non destitit, ut solus occuparet imperium. Et *Han* regnum præsidiis munitum sibi jam detinebat. Relictis igitur provinciis contra Boream jacentibus, *Kieukiang* provinciæ *Kiangsi* urbem ad Austrum redierat. Eo venientem ad se *Zuum* perfidiose necari jubet; illum ipsum, quem ejus patruus regem *Zu* fecerat, ipseque Imperatoris titulo paulò ante donaverat. Adeo periculose Principes faciunt, extollendo subditos ad nimiam potentiam, nisi subinde castigent, ipsis etiam regibus formidabilem. Nam qui sunt hujusmodi, sæpe beneficii ac fidelitatis obliti, non secus ac struthiones ferrum, aliena devorant. Audito tam immani facinore *Lieupangus* arripuit occasionem bene agendi rem suam; &, ut omnium animos devinciret sibi, tanquam à virtute stans ac pietate, regiis manibus ingenti pompa, Sinico more, parentavit. Omnes deinde fidos regis Præfectos ac subditos ad ultionem perduellionis exhortatur, invitans ad se, suasque vires, quantiscunque valebat, promittens. Venirent modo, seque de perfido *Hiangyo* omnium nomine pœnas diu debitas expetiturum juvarent. Ferendum enim non esse, ut impune abiret, occidisse regem suum. *Statueram quidem*, ajebat, *tradita mihi ditione contentus nunquam inde cedere, bellum aliis movendo, nec alios vexare. Nunc vero* Hiangyum *armis & viribus omnibus persequi certum habeo. Nam illud bellum, opinor, nemo dicet injustum, quo perduellis in regem suum petitur ulciscendus. Neque vestra in regem vestrum,*

Zuus rex à subdito, quem extulerat, occiditur.

inque regnum amor ac fides dubitare me sinit, vos omnes signa mea summa voluntate secuturos. Quanquam illa non tam mea sunt, quam regis nostri, cujus in causa ea explico.

Longissimo ponte juncti montes.

Itaque pacata jam *Xensi* provincia & usquequaque subjecta *Lieupangus* ulterius tendit, *Hiangyum* recta petens. Atque ut rectius esset iter ac brevius in *Zu* regnum; è *Changleangi* consilio admirandam illam intermontium amplexus viam stravit è ligno; quinquaginta fere leucas longam, pontis in modum planam, & ab oppido, cui nomen *Hanchum*, ad usque *Sigan* metropolim pertinentem, cujus pleniorem descriptionem in extremæ Asiæ Atlante dedimus. Illa tempestate *Hiangyus Ci* regi bellum moverat, quo per ejus ditionem planius haberet adversus *Lieupangum* iter. At *Lieupangus* ad victoriam habuit prona, quacunque transibat, omnia. Iamque illius exercitus in immensum excreverat, quingenta & sexaginta millia numerantis. Cum his ad *Peng Zu* regni urbem pervenit, quæ magno erat ad totum bellum momento. Præfectus urbis sine mora *Lieupangi* amplexus imperium, deditionem subiit. Annona multa in ea urbe magnæque sunt opes repertæ. Quia vero multarum deliciarum locus erat, hæsit Imperator ibi multos dies; haud expendens, quantum voluptate virtus militaris emolliatur. Ad hoc curam victori quoque necessariam *Hiangyi*, cujus exercitus procul aberat, contemtus, belli semper maxime periculosus, laxaverat; & plerique militum amœnos ad Orientem campos urbi viciniores petierant. Ea res *Lieupango* propemodum exitialis fuit. *Hiangyus* enim de hoc rerum statu doctus, cum triginta tantum millibus, reliquo exercitu contra *Cium* stante, magnis itineribus inopinato veniens, *Lieupangi* copias late sparsas ac deliciis marcentes invasit, nulloque repellente vim, in fugam dedit. Dein eodem impetu urbem, in qua *Lieupangum* esse audierat, aggreditur. Sed admonitus Imperator in tempore, dum *Hiangyus* instat fugientibus, illam bene præmuniit. Quare cum *Hiangyus* serius admovisset exercitum, quam expediebat spei suæ; nihilo

Deliciæ militum perniciosæ.

secius

fecius eam arcta obfidione cinxit. Ac plane pertinacibus armis evicisset illam, unde jam de *Lieupango* conclamatum fuisset; nisi, quod ajunt Sinæ, Cæli decreto servaretur, quod ei destinaverat, imperium. Nam die quadam horrido Aquilone flante sævissima tempestas excita domus quamplurimas diruit, & annosas etiam arbores dejecit. Subter harum unam ad eum usque diem ignotam patuit via subterranea, quam Imperator cum suis ingressus, confectis aliquot stadiis, æmuli manus evasit, ejusque beneficio tandem incolumis ad *Yungyang* amicam urbem pervenit; ubi cum suis erat *Hansinius*, fugitivum colligens exercitum. Hic novos etiam milites Imperator evocavit è *Xensi*, queis adjuncto sibi *Hansinio* haud paulo majorem quam erat antea, exercitum confecit. *Sub arbore via subterranea.*

Postquam è civibus cognovit *Hiangyus*, *Lieupangum*, quem unum quærebat, evasisse; fremens ira, celeriter quoquoversum dimisit, qui viis omnibus interclusis eum comprehenderent. Sed in cassum cecidit omnis labor. Denique comperto eum ad *Yungyang* cum potenti exercitu esse; protinus omnes suos milites è *Ci* regno revocat, &, ut erat audax & intrepidus, magnis itineribus eam urbem petit. Adventantem fortiter excepit *Lieupangus*, apertoque Marte, qua urbs adversum habet Orientem, cum eo conflixit. Magna utrinque contentione, sed Marte dubio pugnatum; donec tandem cedere coactus *Hiangyus* cladem, quantam antea nunquam, accepit. Ipse tamen fuga salutem invenit, ad plura bella reservatus.

Hac insigni parta victoria *Lieupangus*, quo facilius annona castris importaretur, ingentem fossam ac navigabilem ab urbe duxit usque ad fluvium, utraque ripa quadratis lapidibus constrata. Sic enim commodius expeditiusque naves ab hominibus remulco trahebantur, ad quem laborem non equos aut bubalos adhibent Sinæ, cum est adverso flumine navigandum.

Posthæc ad continuandum securius bellum successorem declarat *Ingum* natu majorem filium, & in ejus obsequium jurare jubet. Huic à consiliis

Siaohoum in provincia *Xensi* reliquit, ut illam suo nomine regerent. Tum nomen Imperatoris assumens, totum imperium subjicere sibi decretum esse palam enuntiat; regibus ea conditione permisso, quo tunc potiebatur quisque regno, ut se Imperatorem agnoscerent. Sin id detrectarent, bellum minatur. Et primo legatum misit ad *Paum Guei* regem, ut viciniorem, eique regnum addixit ea lege, de qua primum docui; præterea, ut ad se venerandum ex more adesset, invitans. Se urbem imperatoriam, se sigillum, se insignia imperii reliqua habere. Utrumque recusante *Gueio*, res ad arma venit; misso cum valenti exercitu contra eum *Hansinio*. Quem *Lincini* fluminis transitu prohibiturus *Gueius*, cunctis navibus propere subductis, omnem ei trajiciendi amnis facultatem præripuit; valido insuper cum exercitu custodiens litora. Diu tamen *Hansinius* transitum tentavit; at necquidquam. Interea nihilominus observavit *Paum* non agere continenter in castris; sed ad villam stadiis aliquot inde distantem sæpe animi gratia secedere. Itaque cum naves obtinere non posset; magnis arboribus excavatis lintres facit, & obscurissima nocte militum manum trajicere fluvium

Captus Paus Guei *rex*

jussit incautumque in villa regem obruere. Cessit ex animi sententia consilium; eademque nocte regem in manibus habuit. Nec mora; collectum omnem exercitum sensim sine sensu, transmittens, repentino impetu invadit hostem. Qui cum captum esse regem audirent; omissa sui defensione terga verterunt. *Hansinius* autem victoriam persecutus paullo momento totum regnum obtinuit.

Hinc victor *Yungyang* Imperatoris conveniendi causa profectus, cum eo de subigendis reliquis regnis consilia contulit; copiisque, quas jam habebat, insuper triginta millium numero auctis duo regna *Chao* & *Yen* vel debellaturum se, vel ad Imperatoris obsequium revocaturum promisit. Illis triginta millibus *Changulum* præfecit; qui olim à *Chinyo* armis ejectus è regno *Chao*, Imperatorem postmodo sequebatur. Sperabat enim *Hansinius* eum res præclare acturum

acturum contra *Chinyuum* regni *Chao* tunc Colaum; quippe cum & infensus ei esset, totumque regnum percognitum haberet.

Adventantibus ivit obviam *Chaus* per *Chingum*, quem ei bello cum ampla potestate præfecerat. Virum acrem egregiumque ducem, & qui totum *Chao* regi suo regnum subjecerat, *Cina* familiæ devictis copiis omnibus, qua de re supra in transitu quædam attigimus. Magno præterea generosoque erat animo; nunquam induci se passus, ut in hostem, quæcunque occasio fulgebat, uteretur strategemate, quod diceret se ducem esse, non latronem. Et neminem aperto Marte timere; nec ad fallendos, sed vera fortitudine vincendos hostes natum. Hæc animi magnitudo extrema calamitate illum affecit *Hansinio* rem astute & callide gerenti denique subjectum. Poterat quidem prœlio suffocare sola fame *Hansinium*, si *Lizoi* ducis sui consilio pareret. Hunc enim in modum ei suadebat: *Quo cruentum trahimus bellum, quod facillime potest ac prope sine armis confici? Nam nec* Hansinii *miles numerosus sane, jamque victoriis assuetus, quamvis tua virtute vincatur, sine sanguine tibi cedet victoriam; & sola fame superari potest. Absunt à suo regno nunc plus quam mille stadia; unde non sine summis difficultatibus tanto locorum intermisso spatio suppetet annona tanta mulititudini. Sententia mea fert, ut fidum ducem cum triginta militum millibus eorum tergo immittas omniaque intercludas itinera. Neque enim te latet viam per* Cingking *arctissimam ac longissimam esse, qua incedentibus ob angusta vallium & saxosa montium ordines servare non liceat. Hanc vallem, quam longe porrigitur, omnem ita fossis insuper impediemus, ut & progressuris impervia sit, & à tergo clausis negata vel ad reditum vel ad annonam aliunde petendam via. Nos interim castris bene munitis nostros continebimus, detrectantes prœlium. Sic malleum inter & incudem positus hostis, extabescensque fame victoriam nobis offeret pene dormientibus. Si placuerit hoc consilium tibi; tum enimvero meum erit nondum elapso mense, salvis tuis omnibus,* Hansinii Changuli*que capita ante pedes tuos*

Chinyus nunquam stratagemate usus.

tuos projicere. Salubre consilium erat, & quod maxime timebat *Hansinius.* Anxius enim hac cura, militum illam manum ad custodiendam vallem dimiserat, etsi *Lizoi* consilium prorsus ignoraret. Sed, utut erat, *Chinyuus* illud obstinata magnitudine neglexit, præterquam aperto Marte non audiens aliam prœliandi conditionem; illud unum ad hostem cædendum sibi satis esse dictitans. Interim *Hansinius* ab exploratoribus, quos apud *Chaum* habebat, de *Lizoi* consilio præmonitus adeo vehementer extimuit, ut reditum eo, unde venerat, meditaretur. Neque enim dubitabat, se, si subsisteret, interclusum iri. Sed hoc consilium solicito pavore versantem de *Chinyui* responso nuncius retinuit. Minime tamen sibi cunctandum ratus, sed acie primo quoque tempore decernendum; ad solitas artes versus, justissimum ac fortissimum Ducem *Chinyuum* stratagemate succussit, in quo uno ponebat spem victoriæ. Itaque rem orsus est in hunc modum. Equitum bis mille sequi se jussis, ad *Chai* regis castra propius accessit; multis rubro colore vexillis convolantibus. Illic collis accumbebat in hostem pugnaturis perquam commodus; &, quod tunc maxime spectandum, in eo stare poterant, ut hostium extra conspectum essent. Hoc loco illis commonstrato, in castra sua reversus eos sic alloquitur. *Postero mane ante solis ortum locus ille vobis petendus est; ubi latebitis, quod hostium castra vacua videatis. Tum demum ex insidiis consurgentes illa suggrediemini, disjectisque* Chai *regis vexillis nostra rubra surrigetis. Hoc vestrum erit munus; cetera mea curæ relinquite.* Illi hoc se facturos recipiunt, sed non sine risu. Quo enim pacto die sequenti vacua hostium castra nancíscerentur? Tunc *Hansinius*, *Quo pacto*, inquit, *vacua sint futura, vestrum non est modo scire; tantum meminisse vos jubeo, partes vestras esse, ut ea ingrediamini.* Quibus dictis ducem eis assignat virum fortem atque magnanimum, ab se jam edoctum de eo, quod facturus erat, nemine præterea ejus rei conscio. Sub mediam ergo noctem omnes corpora curare jussos, dein ad demonstratum locum reduxit. Illic imperata eis mansione,

Stratagema.

ſione,ipſe ad exercitum rediit, ac decem militum millia duos inter amnes, qui continentem in arctum compellunt, poſuit. Simul, quid eis agendum, docet; imperatque, ut inibi diviſi duas in partes in ambabus ripis ſederent armis inſtructi. Tum ubi ſe fugientem reliquo cum exercitu viderent, tranſitum ſibi per medium darent; ſin hoſtes inſequerentur, ut ſe in medium recepto tantiſper illorum impetum ſuſtinerent, dum ſuos in ordinem redigeret. Hoc enim conſilio ſe fugam ſimulaturum, rerumque facie mutata obviam iturum inſtantibus. His in hunc modum conſtitutis, ſummo mane ac priuſquam luceſceret, cum reliquis copiis, ſine ſtrepitu ac mutis inſtrumentis caſtrenſibus non procul ab hoſtium caſtris tranſibat. Quem alii quidem prœlium poſcere autumabant; *Chinyuus* vero credens eum fugere, ſuos optime compoſitos & inſtructos educit è caſtris, *Hanſiniumque* vi magna invadit. Non diu pugnatum; & *Hanſinius* de comparato conſultoque terga vertit, &, quoad ejus fieri potuit, ſervatis ordinibus properat ad illa decem millia, quæ latebant in inſidiis. Non dubitabat amplius de victoria *Chinyuus*; & fugientes ad internecionem deleri poſſe credens, audaciſſime inſequitur. Sed ecce! cum ad anguſtias venit illius loci, quem inſidebant *Hanſiniani*; nihil dum fraudis ſubeſſe ſuſpicatus progreditur, pedetentim tamen & contractis ordinibus, quod, quo longius procedebant, hoc arctius eis ſpatium eſſet. Vt primum in conſpectu fuere; tum decies mille, de quibus dictum, impetum irruentium haud modice frangunt, detinentque. Interea toto *Hanſinii* exercitu ſe vertente, atrox utrinque prœlium committitur.

Iamque paulo longius à caſtris aberat *Chinyuus*, in quibus præter impedimenta paucoſque ad cuſtodiam milites nihil reliquerat. In hos duo millia poſt collem latentia irrumpunt, ut imperatum erat, caſtra ingrediuntur vacua, dejectiſque vexillis hoſtilibus inibi ſua collocant. Horum omnium ignarus *Chinyui* exercitus egregie atque ut tanto duce dignum, reſiſtebat *Hanſinio*; & admodum anceps prœlium erat. Sed ubi

ubi motum ac tumultum in castris esse audiunt, rubraque vexilla totis castris fulgentia diligentius observando vident; non dubitantes, id quod erat, occupata castra, repente animis concidêre. Hostem à tergo supervenientem timebant. Hinc ingens orta confusio. Nemo jam publicum bonum curare; omnes sine ordine, sine imperio de sola fuga, de salute sua quisque cogitare. Statim ea res advertit *Hansinium*, ut erat astutus inprimis; exhortatusque suos ad maturandam victoriam, & impetu recollecto atque adeo majore vehementius in hostem iterum invehitur. Cadunt miseri passim, aut effusissima fuga salutem quærunt, horrenda nihilominus cum strage; quippe ad ducenta millia desiderati. *Chai* rex ipse vivus in victoris potestatem venit; *Chinyuus* fortiter pugnando, invictus hucusque miles, occubuit.

Magna clades.

Hansinius autem ubique fugientium in tergis hærens, omnes trucidari jubet, præter unum *Lizoum*; cui nequis uspiam noceret, severe militibus edixerat. Pollicitus insuper iis, qui vivum ad se adducerent, argenti mille libras. Suspiciebat enim in viro prudentiam, animique robur ac bellandi peritiam singularem; eumque sperabat ad Imperatoris partes posse traduci. Neque spes eum sua destituit. Quippe milites allecti spe præmii, captum denique, sed reverenter habitum deduxerunt ad *Hansinium*. Quem tanquam civem suum natuque grandiorem, ut mos fert Sinarum, primum ei locum cedens, jussit assidere sibi; tum ut Præceptorem suum veneratus, alloquitur in hæc verba: *Vivum te videre posse primæ felicitatis in loco repono, æstimoque pluris quam totam vel quantacunque pars ejus ad me spectat, victoriam, quam reportavimus. Spero enim fore, ut abs te multa discam; cujus virtutem atque consilia omnes admirantur. Sed ante omnia ex te duo scire aveo. Primum quo pacto* Yen *regnum obtinere possim; alterum qui* Ci *quoque regnum sub imperium subjungam. His enim duobus bellum inferre me jussit Imperator.* Ad hæc Lizous, *Optime dux,* inquit, Paum *regem* Guei*que regnum jam subjugasti; modo* Chinyuum *invictum adhuc bello ducem superasti; &, ad quam laudem*

dem adipiscendam aliis ducibus totus haud sufficiisset dies, tu ante diem (incredibile dictu, nisi nos testes coëgisset esse felicitas tua) unius auroræ infausta nobis luce plusquam ducenta hominum millia occidione delevisti. Et tu post tam multiplices tamque præclaras victorias, adhuc meditaris bella? quid tibi cum armis, quorum terrori per totum orbem sparso rex Yen *ultro cedet? Video tamen esse nonnulla, quæ tibi officiunt ad victoriam; aliis quidem certe solent. Milites tui à pugnâ lassi sunt; ac præda opulenti sine dubio quietem aliquam exspectant. Et ingratum eis erit fortasse, longius à patria discedere, regnumque* Yen *intrare recusantibus. Vt nihil dicam,* Cium *interea suis rebus providentem, quantiscunque poterit viribus ad bellum imminens se paraturum. Adde, quod te minime fugit,* Hiangyum *capitalem Imperatori hostem denuo cum valenti exercitu adventare; non sane spernendum progressibus tuis obstaculum. Quod ergo liquet alieno metu consequi te posse; tuis turbatum ibis armis? Non hoc facies, non, mi dux, si te amabis, si me audies. Quid igitur est illud, quod abs te impræsentiarum velim? Primum, tuis militibus aliqua quies esto, qua fortes serventur alacresque ad futura. Dein ad* Yenem *legatum mittito, persuasurum ei, ut* Chai *regis damno doctus Imperatorem agnoscat. Postquam enim ad eum pervenerit fama victoriæ, qua modo potitus es, fama fortitudinis, qua præditus es, fama exercitus, cujus auditum nomen principium est victoriæ; ne dubita, quin ad hanc consequendam cetera futura sint pronissima. Fecialem ergo præmittes metum: qui si nihil efficiet; tum demum vires adhibebis frustra dolentibus cogi se facere, quod sponte debuerant.* Paruit huic sententiæ *Hansinius*; nec diu factum, & obsequentiam eventus laudavit. Quippe statim *Yen* rex in Imperatoris potestate fuit, missisque legatis regnum ei vectigale seque clientem ultro fecit.

His victoriis lætus Imperator, multum tamen adhuc *Hiangyi*, potentia solicitabatur. Ille namque occiso *Zu* rege suoque per quosdam Præfectorum fidiores, & affines, totum illud regnum occupaverat, potentissimum, Australes provicias omnes fere complexum, ampli-

amplitudine prætereà, militumque ac populi frequentia cunctis Imperatoris viribus superius. Eapropter Imperator audiens illum nova parare bella; non immerito curas in eum omnes intendit. Erat inter Imperatoris consiliarios Philosophus quidam *Chinpingus* nomine, quem ex infima pauperie, ob doctrinam ac prudentiam Imperator ad magnos honores evexerat. Hic, ut acutissimi erat ingenii, tale subinde contra *Hiangyum* consilium dedit. *Hiangyus, quod scis*, inquit, *est homo inquies, pervicax, insolens aque ac perfidus. Quæ tamen artes, tantum abest, ut ejus potentiam infregerint, ut eam potius firmasse videantur. Sed nimirum in Præfectorum fide constat ejus felicitas;* Afui, *dico*, Chuugnanii *&* Lungciei. *Quare nobis impense laborandum est, ut vel hos ad nostras partes sequendas alliciamus promissis; vel, si hac neglexerint, apud* Hiangyum *in infidelitatis defectionisve suspicionem vocemus. Quod si cui difficile factu videbitur; id ego munus pro Imperatore meo mihi deposco. Etsi enim negotium istud multis difficultatibus circumseptum esse video; una tamen ad id expediendum saltem non erit difficilis via. Quænam illa? præceps* Hiangyi *ac varium ingenium; & præcipue, quia parum jam suis fidit. Multos ad te defecisse videt, exceptosque perbenigne. In summa, pecunia, cui omnia parent, opus est mihi; quam si accepero, rem ad exitum, qualem optas, adductam tibi dabo.* Probavit hoc consilium Imperator, ejusque fidei acquiescens, argenti librarum quadraginta millia tribuit. Hinc *Chinpingus* ad illos tres Præfectos cum muneribus certos homines de negotio bene doctos mittit, eosque jubet in hunc modum alloqui. *Multa sunt à vestra fortitudine ac fide in* Hiangyum *profecta merita; queis longe minoribus magnum esset apud Imperatorem pretium, magni honores. Ab* Hiangyo *vero debita vestræ virtuti præmia nec accepistis adhuc, neque in posterum accipietis. Quid enim? an scissurum putatis eum regnum suum, ut vos creet regulos? Ne lactate spe vos tam inani; neve ab illiberali, nec pecuniæ tantum, sed dominationis etiam nullum consortem passuræ cupido regni partitionem exspectate.* *A no-*

Prudens & astutum consilium.

A nostro eoque solo Imperatore dignitates hujus fastigii sperare vobis licet, liberalissime suos remunerante. Cujus rei documentum si forte quaritis; en! tribus vobis Zu *regnum universum promittit dividendum; si deserto* Hiangyo *ad se transeatis.* Hæc summa legationis erat. Haud ignorabat interea *Chinpingus*, *Hiangyo* Præfectos vero fideles esse, neque pollicitationibus constantiam eorum labefactandam. Neque adeo tamen occultam esse voluit hanc legationem *Chinpingus*, ut *Hiangyum* lateret; imo enimvero, ne lateret, id maxime spectabat. Nec eum spes sua falsum habuit. Ex eo namque tempore Præfectorum *Hiangyo* formidolosa fides esse cœpit. Auxitque suspicionem alia *Chinpingi* major astutia; cui materiam *Afuus* primo apud *Hiangyum* loco dux fortissimus idemque nobilissimus præcipuam suppeditavit. *Hiangyus* enim, dum hæc fierent, collectis magnis iterum copiis bellum resumsit. Itaque, ut ad omnes erat occasiones promtissimus ingenio, fingens alio se tendere, repentina obsidione *Yungyang* urbem obsidet. Imperator, obsidionis causa, cum paucis in urbe morabatur; quem proinde adegit adeo, ut secum de pace tractaret. Iamque in eo res erat uti diviso Sinico imperio pacem componerent. *Hiangyo* provincias ad Austrum omnes, Imperatori autem non nisi ad Boream jacentes pacta destinabant; imposita præter hæc isti conditione, regibus ne moveret bellum. Sed in tempore *Chinpingus* ad suas artes versus, coëuntia in Imperatoris perniciem fœdera dispescuit; *Afuo* penitus ab *Hiangyi* partibus avulso. Id contigit in hunc modum. *Chinpingus* missos certos homines quasi de pace per eos acturus, ad *Hiangyi* tentorium recta properare jussit, cum muneribus ac mandatis, ut regem solito debitoque ritu excolerent; at quamprimum in *Hiangyi* conspectu essent, se non ad ipsum, sed ad *Afuum* missos esse dicerent. Et habuere destinata successum, *Afuus* quippe, licet insons, iniqua perfidiæ suspicione percussus, at sceleris conscientia intactus, *Hiangyum* convenit, & in fidei suæ testimonium urbem unius horæ spatio capturum se pollicetur. At jam *Astus militaris.*

deleverat fidem *Afui*, fide sæpe superior, in *Hiangyi* mente suspicio, timentis, ne cum suis ille deficeret ad hostes. Eapropter *Afuus* copiis suis omnibus *Hiangyo* traditis missionem petiit; indignatus ei servire, qui sibi non fideret, neve pejora cogeretur ab *Hiangyo*, qui potens iræ non esset, experiri. Postquam impetravit, quod petierat; tum ad amicos, *Cui debeatur imperium*, ait, *jam Cœlo decretum est. Quid ergo frustra laborem? ad meos me cives recipiam, in quiete reliquam ætatem acturus.* Sic *Afuus* ab *Hiangyo* discessit; at, quo tendebat, haud pervenit, in itinere vel mœrore, vel veneno potius exstinctus.

Afui discessus *Hiangyum* inter & Imperatorem pacem distraxit; unde continuabatur urbis obsidio. Iamque *Pungiuenus* Imperatoris dux provinciam *Honan* ingressus, oppida *Zu* regni septendecim ceperat eo animo, ut *Hiangyum* ab obsidione revocaret ad defensionem regni sui. Sed ille, cui petebatur unus Imperator, non jam de regno laborabat; eo vel capto vel necato, etsi amisisset etiam reliqua, facile se recuperaturum sperans. Et sane summis Imperator in angustiis erat; neque solvendæ spes obsidionis ulla promittebatur. Quippe illius exercitus auxilio tum adesse non poterat; *Hansinio* Boreæ plagis infestandis longissime distante. Actumque adeo de Imperatore jam fuit, nisi *Kisinius* ejus dux ante omnes fidissimus, tunc obsessæ Præfectus urbi, voluntaria morte Imperatori patefecisset ad salutem & effugium viam. Videns enim *Hiangyum* in obsidione durare pertinacissime, nec ab *Hansinio* tam longe agente suppetias exspectari posse; salutem Imperatoris in sola fuga posuit. Hoc itaque cum validissima equitum manu ad occidentalem urbis portam aliquantisper stare jusso, per obversam Orienti portam interim egressus ipse cum *Hiangyo* de deditione transigit, eumque per eandem portam in urbem admittit, pollicitus Imperatorem ei se traditurum. Exsiliit omnis ad hanc famam gaudio *Hiangyi* exercitus; ac statim quisque primus ad prædam, ut fit, ingressum per eam portam, quæ patebat una, distans ab occidentali plusquam leuca, tentare

Kisinius dux belli Imperatorem servat,

tentare cœpit. At Imperator interea cum equitum manu per illam portam effugerat. Quem *Hiangyus* urbem ingressus cum imperaret ex promisso sisti sibi; *Kinsinius* haud minus candidus erga hostem, quam erga dominum fidelis, eum clandestina fuga salutem quæsiisse respondit. Quo audito fremebundus iræque præceps *Hiangyus* è vestigio *Kinsinium*, ut consilii authorem, comburi vivum jubet. *Exitio suo.*

Mox intactam urbem relinquens, cum exercitu fugientem, quantis potest itineribus, Imperatorem persequitur. Ac parum abfuit, quin eum ad exercitum *Hansinii* recta tendentem assequeretur. Præterquam enim, quod instaret illi velocissime; ad *Chingcao* insuper urbem itinere breviori pervenit, è qua paulo ante Imperator exierat. Illam *Hiangyus* primo statim impetu expugnat & in Imperatorem, quem, iterum delusus, audierat in eâ latere, diligentissime inquirit. Tandem ubi pro certo comperit, Imperatorem evasisse denuo; impotens iræ, tantum non seipsum dentibus & unguibus dilaniatum ibat. Non est ausus tamen cum defatigato, nec integro exercitu progredi ulterius; timens etiam *Hansinium*, quem jam adventare cognoverat. Eapropter sequentem militem exspectabat; omnibusque collectis copiis *Hansinii* stratagemata fugiens *Zu* regnum repetiit, *Pungyuenum* ejecturus inde, qui multa inibi loca felicitate armorum sua fecerat. Ita re infecta coactus est in regnum suum redire; magna ex parte jam non suum. Sed nos ad Imperatorem redeamus.

Ille sub auroram veniens ad *Hansinii* castra, ubi cognovit & *Hansinium* & *Changulum* adhuc indulgere somno; militibus imperat, ne quis eos expergefaceret. Eorumque tentoria solus ingressus aufert præfecturæ sigilla, dataque opera stationes militum ordinemque permutat. Expergiscitur inter hæc *Changulus* prior; quem pigritiam suam excusaturum Imperator amice compellans, *Quæso te*, inquit, *ut te plus dormitum recipias. Scio te fessum; excubias ego pro te agam. Nec possum tamen majestatis decus, etiamsi præpostero in speciem obsequio miles fiam subditi mei; quippe in quo*

sublimior majestate virtus elucet. Hoc tam amico modestoque dicto ex eorum animis (nam & alter experrectus aderat) omni absterso metu, suam ignaviam erubescentes ad alacritatem traduxit. Cognito dein *Hiangyum* Austrum repetere; quod nihil admodum esset, cur posthac eum haberet in metu, *Changulum* cum parte exercitus ad *Chao* regni jam armis recuperati custodiam misit, *Hansinio* cum reliquis copiis jusso contra *Cium* tendere. Nam ex iis qui ad Boream regnabant, unus hic rex erat, qui *Lieupangum* nollet Imperatorem agnoscere.

Cum *Hiangyus* in Austrum adversus *Pungyuenum* iret, *Zaokieum* urbi *Chingcao*, quam ceperat, cum valente præsidio imposuit, severe mandans, ne illinc excederet unquam ad prœlium, si quod Imperatoris exercitus forte posceret; sed tantum ut oppidum bene muniret ac tueretur. Hoc faciebat eo consilio, ut Imperatorem inibi teneret, donec è *Zu* regno *Pungyuenum* in totum exegisset. At Imperator nondum à suis peti volebat Austrum; ne gentes, quæ ad Boream incolunt, necdum usquequaque subjectæ vel quietæ, turbarentur. *Hiangyus* autem progrediens ad *Vaihoang* urbem, quæ prima defecerat è *Zu* regno, devenit, ac post paucorum dierum obsidium cepit. Hanc, quia prima erat, quam recuperavit è rebellibus, funditus delere decreverat; in unam triste documentum daturus, quo reliquæ saperent omnes. Sed ab ejus civitatis puero quodam annos nato non amplius tredecim placatus, abstinuit à maleficio. *Quod te minime latet*, ajebat puer, Pungyuenus *urbem nostram arctissima obsidione pressit; nec obsisti à nobis ei poterat. Cum ergo nihil esset, quo nos tueremur; satius est visum experiri victoris clementiam, quam inutili pertinacia vim exspectantes extrema pati. Hæc nobis causa deditionem suasit; te redeunte pristinam quoque libertatem redituram haud ambigentibus. Sin è diverso non regem te, sed hostem habebimus; quid agent civitates ceteræ? quam fugam pari culpæ, si culpa tamen est, quam necessitas imperavit, invenient? Multæ supersunt adhuc urbes, quæ sub* Pungiueni *jugo gemunt, optantque vinci tuis armis.*

Pueri prudens oratio urbi veniam impetrat.

Si

Si tam severe consules in primam; quam ceteris putas reliquam spem salutis fore? imo ultima desperatione affectæ in te consurgent, inferentque bellum pacem offerenti, quam nunquam credent à fumante adhuc iracundia provenire posse. Magnum omnino, mihi crede, negotium tibi facessent, si pergas id, quod pietate potes atque clementia consequi, sævitia corrumpere. His dictis puer ferocem animum delinivit.

Imperator interea, licet *Hansinium* contra *Ci* regem jussisset progredi; legatum tamen præmittendum putavit. Is *Liexekius* fuit, à quo regnum illi promittebat ac pacem, si se Imperatorem agnosceret, inque suam fidem concederet, ab *Hiangyi* partibus amicitiaque discedens. Porro legatus ita *Cium* allocutus esse scribitur. *Si apud alium, quam apud te imperii gnarum agerem; habenda mihi longa esset impræsentiarum oratio, atque adeo præteritorum proxime annorum repetenda historia. Nunc summa negotii, quod Imperator meus mihi commisit, in hoc consistit. Ille primus fuit, qui* Cinam *familiam armis ante devictam exstinxit; ille primus imperatoriam urbem occupavit, imperiique signa se penes habuit. In hac felicitate acquiescentem, nemini molestum suoque contentum subegit, imperii commune contra perduellem* Hiangyum *& quietis impatientem bellum resumere, debitas interfecti* Zu *regis ab eo pœnas expetiturum. Nulla utique sæviendi libidine; quam ab ejus moribus abhorrere longissime, testes laudare possum, quotquot adhuc ab illo perquam liberaliter accepti, potius ejus pietatem experiri, quam arma voluere. Omnes præterea, quicunque probitate ac doctrina excellunt, illum amplectuntur, illius justitiam amant. Ab his artibus, prô Cælum! quam diversus abit* Hiangyus? *Hic imperium ambit, hic regis sui parricida est, hic omnem Sinam armis perturbat. Malefactorum quamlibet tenuium memoriam non nisi sanguine delet; meritorum recordatio nulla, quid enim dicam, remuneratio? Hinc invisus est infestusque bonis omnibus. Et hunc talem tu antepones Imperatoris amicitiæ? ejus inquam Imperatoris, qui victore potentissimoque cum exercitu modo tuum regnum invadens, vim tamen inferre non cogitat, si perduellem, si latronem, si parricidam deseras, & ab optimo Imperatore*

ſine armis vinci velis, hoc eſt, regnare. Poſtquam legatus dicendi finem fecit; reſpondit *Cius*, amicum Imperatorem ſe, quam inimicum malle, ſub ejuſque imperio ſe obedienter ac fideliter futurum recepit.

Eodem tempore *Ci* regnum jam ingreſſus *Hanſinius*, iſtius legationis audito ſucceſſu reditum meditabatur. *Quaicheus* vero flagrans odio *Cii* regis, *Hanſinio* callidiſſime perſuaſit, uti promoveret arma. *Quid hoc eſſe putem*, inquit, *fortiſſime dux, quod cogitas redire? Tot itineribus vexatos milites victoria, quam habent in manibus, tam inconſulto privas? affectum, imo confectum pene bellum deſtituis? O te ſimplicem, ſi credis rumoribus! an tu ſolus ignoras ſub nomine pacis Imperatorem prævaricatum fuiſſe?* Cii *conatus retinere atque à colligendis militibus eum avertere, finis & cauſa legationis fuit. Quod ſi non eſſet ita; profecto Imperatoris erat, te vel primum vel in primis de pace commonere literiſque aut aliis certiſſimis nunciis è tanti momenti expeditione revocare. Quid? an illi non pluris erit ſubactum regnum, quam promiſſum & ſimulatum clientis obſequium? Perge, quo pede cœpiſti; & Imperatori regnum, tibi nominis immortalitatem felicibus armis comparato.* Inductus vaniſſima oratione *Hanſinius* bellum proſequitur, infeſtis armis omnia percurrens, nullo vim repellente; omnibus, etiam ipſa regia ad deditionem prona. *Cius* deceptum ſe fremens, *Liexekium* legatum illico vivum exuri jubet. Relicta deinde regia, quo provideret rebus ſuis, in Orientis interiora fugam intendens in urbe, quam *Caomieri* dicunt, incolumis & ab hoſte ſecurus egit; collegitque exercitum conferendis prima quaque opportunitate ſignis cum *Hanſinio*.

Legatus occiſus.

Per eadem tempora Imperator ipſe cum novo ac potenti exercitu *Hiangyum* in Auſtrales oras ſecutus, ut *Puegyueno* ferret ſuppetias, poſtquam ad *Chingkao* venit urbem, obſeſſam brevi tempore ditionis ſuæ fecit. Dehinc recta *Quanguu* & ipſam urbem petit. De cujus adventu monitus *Hiangyus* actutum ei proceſſit obviam, recedens à *Pangyueno*. Ea res illum plane perdidit atque afflixit. Nam ex una parte ab utroque

exercitu

exercitu prope interclusus magna rerum omnium penuria premebatur; ex altera vero Imperator abundabat omnibus, quæ ad bellum prosequendum erant necessaria. Non è *Chingcao* jam capta, ubi annonæ ingentem modum repererat, affatim omnia facileque advehebantur. *Hiangyus* ergo suorum vel fugam vel seditionem veritus, cum *Lieupango* iterum de pace tractare cœpit. Quia vero tunc bellum Imperator, quam pacem malebat; *Hiangyus* in castris aggerata lapidum strue conscensa, in quam Imperatoris avum uxoremque *Liuheuam* una secum adduxerat, inde *Lieupangum* alta voce compellans, *Audi*, Lieupange! *quandoquidem*, inquit, *à pace abhorres; avum tuum uxoremque non multo post assatos ad ignem videbis. Vtrum vis elige; aut pacem aut cratem.* Imperator ei respondit in hunc modum; *Meminisse te adhuc arbitror, cum* Zu *regis uterque subditi essemus, amicitiam nos fraterno jure sanxisse. Id si tibi sanctum æque semper fuisset ac mihi; nostra staret inconcussa necessitudo. Nunc ubi non ego tibi, sed tu mihi prior bellum indixisti, regem tuum etiam perfide necasti; non video, quam tuto tecum redeam in gratiam. Vtut est tamen; talem habebis me, qualem voles. Adsis modo, si amicum; sin hostis hostem. Si denique constitutum est tibi, avum conjugemque meam igne tostos, nisi pacem eligam, immolare dolori tuo; sacrificii partem gemino jure saltem unum assæ carnis abs te frustum expecto.* Damnatur ob hoc dictum magno *Lieupangus* opere à Sinensibus historicis, iniquam etiam pacem, imo ipsius imperii jacturam avi conjugisque incolumitati posthabendam fuisse censentibus. Quippe pietatem primam apud Sinas virtutem, obsequiumque adversus parentes natuque majores imperio potius esse debere.

Pacis obtrusa necessitas.

Imperatori regnum pietate potius.

Ceterum *Hiangyus* responso tam superbo irritatus, utrumque destinabat igni; cum *Hiangpeus* pater intempestivam ultionem reprimens, *Sæpe fili, nos eorum pænitet*, ait, *quæ irati facimus. Quid autem hinc emolumenti tibi, si necem offeras insontibus? fortasse vivi magno imposterum usui nobis erunt.* His dictis *Hiangyi* patrem verentis ira referbuit. Sed non in totum.

Postero enim die *Hiangyus* Imperatorem ad duellum provocavit, internuncio misso; qui ejus nomine sic illum appellare ausus est. *Quousque nostros utrinque cives ac milites vexabimus? & imperium uterque quærentes, funditus evertendo perdemus? Age, si quid audes, si vir es, vel tuo vel meo discrimine bellum provocatus absolve. Alterutrius omnia serito, qui vivus excedet è duello.*

Irrisit Imperator hominis ferociam; &, *Ego*, inquit, *non copiis meis, sed virtute ac prudentia contra te pugno. Hæ decernent, utri nostrum debeatur imperium; quo te in antecessum inscitia imperandi, &, quod magis est sce. era tua te privant.* Simul his decem crimina, queîs erat obnoxius, insequebatur. *Hiangyus* acervo lapidum adhuc insistens, unde audire poterat Imperatorem ac videre, contumeliam non tulit. Iratissimus proin derepentè ballistam majorem, cui ad jactum aptandæ quatuor homines vix suffecissent, solus aptat, & ingenti sagitta Imperatorem petit. Parum abfuit, quin Imperatori letale fulmen illud esset; in latere quidem gravissimum vulnus accepit. Hic jactus ad effugium *Hiangyo* viam aperuit. Imperator enim coactus est urbem ingredi; vulnus quidem dissimulans, ne castris metum inferret. Obibatque exercitum incedens lecticæ gestamine, quamvis præ doloris magnitudine vix posset. Interea maximam *Ci* regni partem devictis regiis Præfectis occupavit *Hansinius.* Quare *Cius* in summas adductus angustias ab *Hiangyo* petiit auxilia. Nec defuit ille laboranti; *Lungcieo* cum valida manu submisso. Iamque uterque exercitus, & ipse *Ci* rex ad *Yung* haud magni nominis amnem pervenerat. Qui tamen amnis hactenus obstabat *Hansinii* copiis, ut, qua *Cium Lungcieumque* invaderent, nulla esset via. Quippe medius inter utrumque exercitum fluebat. Ad ultimum *Hansinius* mirabili stratagemate transitum invenit. Id autem erat hujusmodi. Saccos arena repletos magno numero, silente nocte in profluentem demersit; queîs decurrentes aquæ magnam partem retentæ, completis longo tractu ripis superioribus, ut erant peraltæ, mirum quantum intumuere. Simul etiam alveus inferior, quanto plus aquarum

Ira facit fortem.

Stratagema.

aquarum retroibat, tanto tenuiore fluxu desidens adeo nudavit vadum, ut aliqua pars exercitus eo facile transire posset. Nec mora; vado superato pugnam ciet, in ulteriori litore reliquis militibus, ita ut compositi erant acie, stare jussis. Subinde, ubi paulisper est pugnatum, recedit ex acie; quem iterum trajecto vado speciem fugæ præbentem *Lungcieus* cum suis audacter insequitur, eodem impetu fluminis alveum ingressus, ac certus victoriæ. Sed *Hansinius*, cum pars hostilis exercitus jam fluvium superasset, reliqui acervatim sequerentur; signo dato, per funes, ad quos erant religati sacci, eos extrahi repente jubet è flumine. Tum vero nativæ libertatis compos elementum ingenti undarum mole ruens, quos in alveo deprehendit milites, secum in ruinam trahit, simul transmissam exercitus partem ab altera separat. Hic invehitur in eos *Hansinius*, integrataque cis amnem acie copias hostiles tanta strage fundit, ut ne nuncius quidem superstes esset improvisæ calamitatis. Interim aquæ ad familiarem cursum defluxerant; cum *Hansinius* moram omnem è periculi suspicione damnans, toto exercitu in ulteriorem denuo ripam trajecto pugnam infert hosti; *Lungcieo*que interfecto, *Ci* rex vivus in victoris manus venit. Ita victricia circumferens arma totum *Ci* regnum occupavit *Hansinius*.

Intelligens autem, quanta in Imperatorem merita essent sua; subactum modo *Ci* regnum optabat ab illo, tanquam victoriarum præmium, accipere jure beneficiario. Mittit igitur ad illum, qui & recentem victoriam nunciaret, exponeretque simul vota sua; quæ mandavit his fere verbis. Ci *regnum adhuc mutabile semper & anceps fuit; variæque fidei, modo hunc modo illum sequebatur, omnibus indiscriminatim, at nulli constantius quam tempori parere promtum. Quare abs te peto, ut ejus fiduciam mihi committas; quem, ut adhuc tibi fidissimum habuisti, sic fidiorem, beneficiique memorem clientem in perpetuum habebis.*

Imperatori non placuit hæc oratio. Sed *Chanhleangus* & *Chinpingus*, ut *Hansinii* postulatis cederet, ei persuasere. *Quid enim?* dicebant; *an non illustre*

fidelitatis hoc est argumentum, quod occupatum à se regnum, à te petat loco beneficii? Negabis ei, quod, si per vim retinere vellet, nostrum auferre posset? Omnino fortis est ac prudens militiæ dux; cujus egregias artes ipse jam sæpius expertus es. Exercitus duci suo par; à quo maxime amatur, intentis insuper ad nutum illius omnibus. Cujus proinde petitioni si annueris; quod reliquum est belli, hujus fide non magno negotio conficies. Valuit igitur apud Imperatorem duorum consilium; jamque sigillum & reliqua clientelæ necessaria præparabantur. Interea tamen, cum jam omnes Boream versus essent subjugatæ provinciæ, mandat *Hansinio*, ut etiam contra *Hiangyum* tendat, *Zu* regnum occupaturus.

Sub idem tempus Imperator legatos ad *Hiangyum* misit, avum conjugemque repetens. Usus hac occasione *Hiangyus* egit cum Imperatore de pace. Quæ demum ita convenit, ut *Hiangyo* solæ partes Australes, quæ sunt ultra fluvium *Hungkeu*, cederent; penes Imperatorem vero reliqua Sina tota, id est, omnes Boreæ orientique soli objacentes essent provinciæ. In hunc modum utrinque firmata pax avum Imperatori conjugemque restituit. At ecce! vix eos receperat; cum denuo frangit datam fidem, *Changleango* & *Chinpingo* instinctoribus. Qui pacem aversati, quamvis essent Philosophi, virtutisque se sectatores ferrent; Imperatoris tamen auribus assiduo bellum inculcabant, neglecta fide. Qua de re multum ab historicis gentis reprehenduntur, ut perfidi ac Philosophorum nomine indigni. Fuit autem hæc eorum ad Imperatorem oratio. *In eo statu sunt modo res tuæ, ut simul in manu tua sit imperium. Quod abs te repudiari quis non miretur, pro quo tam diu depugnavisti? Olim incertus, an illud adepturus esses; nunc de victoria certus, eam dimidia quasi ex parte cum hostibus tuis communicas?* Hiangyum *armis validum victoremque paulo ante nil timebas; modo quasi jam victum ad conditiones pacis invitas? Muta mentem hanc, quæsumus, Imperator; neve domum ullo pacto per te liceat* Hiangyo *incolumi ac regnaturo reverti. Cave ne usu tibi veniat, quod illis, qui domi parvam alunt tigridem; quæ,* cum

Rupta pax.

cum excrevit, oblita beneficii, nec dominis suis paret. His talibus ergo verborum lenociniis obſequens Imperator pacem reſcindit. Viſus eſt tamen haud multo poſt perfidiæ pœnas dare, cum *Hiangyus* exacerbatus ira eum prope *Cuxi* urbem aggreſſus, etſi viribus potiorem tanta clade affecit, ut exinde non auderet ſolus cum eo manus conſerere. Caſtris ergo bene munitis ſe continuit, donec, uti dictum, *Hanſinius Changuluſque* cum omnibus copiis adeſſent; *Zu* regnum ducibus, ex æquo dividendum pollicitus, ſi ſtrenue dimicantes *Hiagnyum* acie ſuperarent. Illi tanti ſpe prœmii commoti, fortiſſime invadentes *Hiangyum* in fugam avertunt. Hic virtus *Hanſinii* cumprimis enituit. Nam ſuis abſtinere à præda ordineſque ſervare juſſis fugientem *Hiangyum* pari celeritate perſequitur. Ille recta *Maocheu* petebat urbem, apud quam munitiſſima caſtra poſuerat. Sed vix illa cum ſuis intraverat; cum hæret in tergo *Hanſinius*, eaque obſidione claudit. Advocato dein omni exercitu locis opportunis milites diſponit, qui omnem undique annonam interciperent; expugnaturus *Hiangyum* fame. Sed ille, ut erat fortis animoque magno; pugnando potius fortunam iterum experiri ſtatuit. Ita cum *Hanſinio* ſigna confert, extra caſtra ſuos optime compoſitos & inſtructos educens. A fortiſſimis ducibus utrinque magna contentione pugnatum, ancipitique Marte; donec tandem *Hiangyus* multitudine longe impar & excedere pugna coactus caſtra repetiit, agmine tam compoſitò, ut ingreſſu prohiberet hoſtem. Reſumta proin obſidione cum denuo caſtris incubaret hoſtis; *Hiangyus* ultimis conſiliis animum aperuit. Cum enim exſpectaret auxilia, quæ adeſſe juſſerat è *Zu* regno; ejus maxima pars Imperatorem ultro amplectebatur. De *Hiangyo* namque jam actum eſſe perſuaſerant ſibi. Quin & auxiliares ejus copiæ ad Imperatorem defecerant. Noctu enim cum per caſtra deambularet, vigilias obiens, è propinquo Imperatoris exercitu voces percepit plurimorum lingua *Zu* regni propria cantantium. Ea res *Hiangyi* quamvis conſtantem animum afflixit;

prona

prona defectionis & indubitabili conjectura. Destitutus ab auxiliis undique, & arctissime insuper obsessus, ad fugæ, quæ restabat una salutis via, consilium respexit. Tentorium itaque suum ingressus, cum *Hia* conjuge sua, præcellentis formæ femina, invitans se vino, lætusque cantare cœpit, eam bono esse animo jubet; sibi modo, ne vivus in hostium potestatem veniret, abeundum. *Ne vero te desertam interim ac sub cultro linqui querare*; *castra*, inquit, *relinquo permunita*, *paulo post cum ingentibus copiis rediturus*, *ut iterum te videam*. In hunc modum ubi valedixit; *Hia* manibus indutus arma sua, conscensoque equo cum equitum octingentis intempesta nocte subito erumpit è castris, multosque passim trucidando, armata manuviam sibi suisque sternit ad hostilem exercitum. *Hansinu* milites sane non mediocriter improvisa incursione turbati, trepidantesque discurrunt ad arma. Vnde non pauci sunt etiam ex *Hiangyi* sociis desiderati. Verum viam tandem aperuit; & reliquis, qua cuique licuit, effugientibus, solus *Hiangyus Hoai* fluminis trajectu, ad *Uguei* devenit urbem, ubi deflectentem à via palus excepit. *Hansinius* interea de tumultu doctus ab iis, quos ex *Hiangyi* sociis fortuna vivos in ipsius manus demiserat, exploratores quoquoversum dimittit, magnis propositis prœmiis, si vel vivum vel mortuum adducerent *Hiangyum*. Is in palude nihil præsidii sibi videbat jam superesse, non dubitans ab Imperatoris militibus undique se quæri. Quocirca magno nisu tandem, albescente jam cælo, enisus inde, recta petebat urbem *Hocheu* dictam; cum ab Imperatoris equitibus duodetriginta invaditur. Qnos ubi vidit ille, constitit; &, *Octo jam anni sunt*, ait, *ex quo bella gero*; *pugnavi septuagies*, *semper invictus. Et nunc istos octo & viginti lepores timeam? Cælum avertat istud à me dedecus! à quo faxo saltem ut sciat orbis me derelictum*, *non ab hostium virtute victum fuisse. Cælum tenet*, *non hostis*, *manus meas.* Mirum dictu! ab extrema verbi parte ruens in illos, unus omnes necat. Inde ad *Ukiang* fluvium pervenit haud procul *Hocheu* labentem; quo navi oneraria

Fuga regis Zu.

Qui 28. unus necat.

trajecto,

trajecto, tandem exſpes vitæ, ſic locutus eſſe fertur. *In eo jam loco conſtitutus ſum, ut & ortum fluvii teneam, & occaſum vitæ meæ. Nuſquam ullum mihi fidelem amicumve reperio; plus imo à meis hîc, quam ab inimicis mihi timendum video. Quare occidentem repetam. Sed fugitivus amicorum atque parentum conſpectum ferre qui potero? ſcio, quid faciam! poſtquam Cælum deſiit favere fortitudini meæ; mori ſatius eſt, quam dedecore tantam gloriam maculare.* Sic abrupta ſpe omni caput ipſi ſibi ſtans uno ictu præſcidit. Vir fortiſſimus audaciæque promtæ, sed crudelis ac perfidus; quibus artibus amiſit imperium, quod fortitudine ac militari peritia facile obtinuiſſet. Eo ſane dignus, ſi, ut militum, ſic & civium animos habuiſſet in poteſtate. Sed iſtorum nimius vexator, ab unis militibus amabatur, inque vicem amabat eos quam maxime. Quorum tamen & virtus & fides denique *Lieupangi* ceſſere fortunæ. *Tandem ſe ipſum.*

Hanſinius interim caſtra magna vi aggreditur; quorum facilis erat oppugnatio, duce carentium. Victoria perquam uſus eſt modeſte, milites necari vetans, &, ut ſua ſigna, ſi vellent, ſequerentur, invitans; ſin abire mallent, id impune licebat. Hac modeſtia ſibi devinxit omnium animos, ſumma voluntate ad ejus caſtra tranſeuntium. Ex quo totum *Zu* regnum ad deditionem pronum, quippe viribus exhauſtum uſquequaque, jugum accepit. Vna *Lu* civitas vim experiri maluit. Irritatus Imperator ea civium audentia jurato denunciavit, omnes una cum urbe conflagraturos, ni ſe quamprimum dederent. Forte obiens mœnia cum non voce tantum, ſed organis etiam muſicis cantantes in urbe multos audiret; *Vt video,* inquit, *in hac civitate, quæ tantopere muſica delectatur, boni mores vigent; fides imprimis erga regem, à quo ne deficiant, obſtinatum eſt eis extrema pati. Si non eſt alia reſiſtendi cauſa; laudo conſtantiam, jureque jurando reſciſſo, ſi velint manus dare, jam nunc polliceor incolumes fore. Vtinam tantam fidem in urbibus meis inveniam!* Inter hæc affertur *Hiangyi* caput; quod, qui cum perſequebantur milites forte repertum, haſtaque præfixum *Muſica indicium morata urbis.*

poſt-

postquam Imperator ostentavit urbi, statim in ejus ditionem arbitratumque concessit. Post hæc Imperator *Hiangyo* solenni pompa exsequias instruxit; defunctum etiam in patre veneratus, quem ad se invitatum exceptumque perhonorifice, dynastia denique donavit. Præterea, quod est apud Sinas summæ benevolentiæ signum atque honoris, *Hanæ* familiæ suæ titulum ei atque appellationem impertiit, ut *Hanæ* dynasta diceretur.

Hoc bello confecto Imperator *Tingtao* profectus urbem, *Hansinium* ex promisso *Zu* regulum tributarium; *Pungyuenum* vero *Leangæ* regem in eodem regno creavit. Tunc *Hansinius* memor eorum, quæ collata fuerant à *Paomua* in se beneficia, cum in egestate versaretur; eam ad se invitat, argentique libris mille donat. Illum quoque puerum, à quo in urbis *Hoaiganæ* macello erat affectus injuria publica, provexit ad præfecturam, malum beneficio rependens, quod nisi ab animo magno excelsoque proficisci non potest.

Beneficia & injuria beneficio compensata.

Indictis posthæc comitiis *Lieupangus* in *Xantung* provinciam *Çaocheu* ab omnibus denuo Regulis Præfectisque agnitus Imperator diademate ornatur. Inde profectus ad *Loyang*, præfectis ac militibus instruxit magnifice splendideque convivium. E quibus cum inter colloquendum amice percontaretur, ecquidnam causæ putarent, cur à se potius, quam ab alio esset occupatum imperium? varii varie respondebant, prout quemque vel veri dicendi libertas, vel adulandi vanitas monuerat. Imperator auditis omnibus, *At ego potitus sum,* inquit, *imperii non alio magis præsidio, quam, quod viris uti sciebam, præsentiens, quod aptum cujusque foret ingenio. Qua solertia mihi longe cessit* Hiaugyus. *Noveram* Zufangum *etsi domo aut tentorio non exeuntem, sola prudentia, melius, quam ego possim, vel mille stadia distantem acies instruere, parare victorias scire; ad hoc munus eum adhibui. Noveram* Siaohoum, *præ quam meum ferret ingenium, peritum esse regnum firmandi locupletandique, populum in læta pace continendi, reditus vectigalia sic ordinandi, ut nunquam stipendia, nunquam alimenta deessent; ad hoc munus eum adhibui.*

Lieupangus Imperator recte ministrorum ingeniis usus.

Nove-

Noveram Hansinium *felicius quam à natura mihi datum, milites habere in potestate, victorias obtinere posse; ad hoc eum quoque munus adhibui. Hæc sunt, quæ mihi pepererunt imperium; hi tres, inquam prudentia & virtute præstantes viri mihi probe cogniti, & ad ea quisque munera delecti ad quæ maxime aptos esse non ignorarem. Hujus solertiæ adminiculo ad fastigium evasi. Et profecto hominum animos cognoscere difficilius est quam orbem regere, vel in commune sapienter consulere, vel fortiter hostes vincere. In ceteris rebus vinci me ab aliis facile patiar; sed hanc unam laudem si reservo mihi, nolim arrogans videri.* Fancenium *quidem* Hiangyus *habuit ad quævis aptum; at quia illo uti nesciebat, interiit.* In hunc modum Imperator perbelle suos ac seipsum laudavit.

Inter hæc in regno *Ci Tienhengus* quidam, regum sanguis, ab *Hiangyo* adjutus, aliquoties turbas excitaverat. Quippe semper audaces ac turbulentos homines aluit *Xangtung* provincia. Verum audita *Hiangyi* morte cum quingentis sociorum maris orientis insulam petiit, litoribus vicinam. Huc mittit Imperator, qui eum ad se vocaret; nisi pareret, extrema omnia minatur. In viam itaque duobus sociis comitatus se dedit; verum, antequam ad Imperatorem pervenirent, voluntariam mortem omnes præciso gutture sibi concivere. Quo audito, qui in insula remanserant, ad unum omnes in mare se præcipitant, erga dominum suum, quem jam nullum habebant, hac insania fidem testaturi. *Vltronea mortes.*

Kipus autem quidam ex *Hiangyi* ducibus, cujus non una tantum in Imperatorem erat injuria, nullum effugium videns, desertis militibus, barba capillisque præcisis in regno *Lu* seipsum cuidam *Chao* vendidit pro mancipio. Erat *Chaus* manu strenuus & bellator bonus; qui dein, ubi *Kipum*, non mancipium esse cognovit, misericordia motus, illius patrocinium arripuit, & *Sieum* Imperatoris Præfectum conveniens, *Quodnam* Kipi *tantum est crimen?* inquit. *Quæ gessit adhuc pro rege suo, in quem nunquam non ejus fides enituit, ejusmodi sunt, quæ procul à reprehensione, multam potius laudem merentur. Vt taceam, postquam Imperator*

orbem

orbem totum ſolus obtinet, alienum à majeſtate videri, ſingulare odium unius hominis ejuſque regi ſuo fidelis exſtinctum velle ſanguine. Magnarum mentium eſt, condonare; quæ non alias magis magnitudinem ſuam oſtentant, quam cum negligunt oblatam occaſionem ulciſcendæ injuriæ. Imperator à *Sieo* de hac expoſtulatione commonitus *Kipum* vocari juſſum ob hero ſervatam fidem præfectura donat. Non eadem uſus eſt fortuna *Tingkungus* alter *Hiangyi* militum Præfectus *Kipi* avunculus. Nam hic quidem ad Imperatorem venit, in ejus obſequium ſeque tradens omneſque copias, quarum ei mandata cura; ſed exitio ſuo, juſſu Imperatoris plexus capite. Qui venientem increpans, *Quod ſuſpicione laborat*, inquit, *ingratum eſt obſequium. Cum his, quos adduxiſti, pro duce tuo ſtandum erat tibi. Nunc ubi ſecus à te factum, nec qui uni domino fidelis non fuit, eſſe ſolet alteri; exemplum in te ſtatuam, quod imitandi tui ſtudio poſteros non accendet.* Hæc poſteaquam acta, tranquillatis toto imperio rebus *Hieuyang*, quam ſæpius provinciæ *Xenſi* regiam urbem diximus, ingreſſus, totum inde Sinarum orbem gubernavit.

Fides etiam ab hoſte præmio donata.

Perfidia viciſſim punita.

At non diuturna quies iſta fuit, ſparſo ſubinde, quanquam falſo rumore, rebellionem meditari *Hanſinium*, inſidiantem faſtigio. Imperator, ut rem ſilentio ac procul omni turba certius exploraret; inſtituit imperii provincias obire, capturus *Hanſinium.* Et primum iter fuit ad regni *Zu* confinia. Ille ignarus calumniæ, nec male ſibi conſcius, cum paucis, ut aſſolebat, ad excipiendum Imperatorem adeſt, ſimul & capitur. Quem facti novitate defixum, ubi collegit animum nonnihil à ſtupore, ſic locutum ferunt. *Quæ res hæc eſt? quæ cauſa? quæ ratio? Quaſi timidum leporem in agro me cepit Imperator. Innocentem nec ullius criminis conſcium eſſe, id mihi fraudi fuit. Quid mirum autem comprehendi obviam euntem lictoribus? At intelligo, quid agatur. Nimirum rapaces aves omnes exſtinctæ ſunt, rebelles omnes devicti, regnis & imperio imminentes è medio ſublati. Iam arcus remiſſi, jam hebetatæ ſagittæ, jam imperium eſt ſine bello. Quid multa?*

Hanſinius capitur.

multa? non eget amplius Imperator opera mea. Et hoc est illud unum unicumque crimen; quia bello non ardet imperium, ego flammis dignus sum. Verum re diligentius examinata non insontem modo pronunciavit Imperator; sed insuper *Hoaiganæ* urbis, unde ortus erat *Hansinius*, principatu excoluit. *Et absolvitur.*

Tum ex illo sciscitatus, quantum exercitum ei videretur in officio continere posse? cum responderet *Hansinius*, non plus quam centum millia; loquendi libertatem demiratus ille, *Tu vero quantas copias credis posse te regere?* Cui Hansinius: *Quo plures, hoc melius regam; tu vero Imperator, quo plures duces habebis, eo melius diriges. Nam in cognoscendis regendisque magnorum virorum ingeniis omnes tibi palmam ex merito concedunt.* Sagaci dicto mirifice delectatum Imperatorem ajunt, in eo quippe placentem unice sibi, quod præ ceteris animos hominum felici contemplatione deprehenderet. *Argute dictum.*

Deinceps Præfectis, qui sibi egregiam navarant operam in his bellis, prœmia elargiri cœpit. *Changleangum Lieu* non procul ab urbe *Pi* distantis Principem renunciavit; adjecturus alia loca, nisi recusasset omnia, contentus una *Lieu* civitate. Animi porro sui modestiam his admodum verbis eum explicuisse reperio. *Quid de te meritus sim, Imperator, equidem ignoro; nisi forte consilio nonnihil adjuvi rempublicam. Ceterum facta, non perinde dicta majore aliquo digna prœmio esse arbitror. Opera mea, quantulacunque fuit, sufficit pretium istius loci tributa dominatio; non alio merito, quam quod, ubi te primum utentem fortuna tum tenuiore, felix mihi casus obtulit, secutus sim partes tuas.* Hac modestia collaudata, ceu convenit, Imperator *Siaohoum* deinde ducem creat, maximas ei *Zuonis* oras attribuens. Tum *Chinpingum Huyen* regioni ducis etiam nomine præfecit. Hic eam dignitatem refugiens in *Uuchium* transmovere Præfectum instituit, ut ei gratiam referret; à quo se meminerat infimæ sortis hominem ad Imperatorem olim nomine qualiscunque scientiæ introductum fuisse. Quem nunc affatus; *Optime Imperator*, ait, *si quid egi apud te laude vel prœmio dignum; id* Uuchio *totum debeo.* *Modestia Changleangi.* *Mira modestia in recusandis donis.*

Ille mihi aditum ad te mollivit; absque quo si esset, inops fortunæ periissem. Imperator hac grati animi significatione lætus, *Bono esto animo!* inquit; *ego non tibi modo, sed & Uuchio propter te multa debeo. Ducatum igitur accipe, quem offero; nec* Uuchio *præmia sua deerunt.*

Liberalitas obfuit Imperatori. Hæc prœmiorum distributio exitialis propemodum Imperatori fuit. Nam (ut fit, cum se omnes prœmio dignos putant, nec, quod sperant, accipiunt) reliqui duces ubi se neglectos viderunt, in Imperatorem consurgere parabant, eumque morte multare. Sed *Changleangus* frementes jam ac minas in Imperatorem non obscure jactantes prudenti consilio compescuit. *Prudens consilium.* Suasit enim Imperatori, ut ex iis unum alterumve, quorum in rempublicam essent merita spe prœmii sine controversia minora, quamprimum remuneraretur. *Sic enim & reliqui digniores*, inquit, *sibi reservata credent prœmia; & saltem in tempus, dum rebus melius provideas, conquiescet mitigata seditio.* Paruit huic consilio Imperator; & *Iungchium* quendam *Xefango*, *Gocanum* vero *Sapingo*, urbi utrique, principes imposuit; magna ceterorum omnium lætitia, nec spe minori. Sic periculum evasit Imperator.

Porro reputans apud animum suum, *Cinam* familiam adeo facile propterea exstinctam fuisse, quia nullos è sua stirpe reges sibi tributarios fecerit, à quibus auxilium sperare potuisset; (excluserat enim arctiori propinquitate sibi conjunctos ab ejus honoris communione, ut dictum est) inducendam veterem reipublicæ formam sibi duxit. Ergo filium natu majorem, cui *Kias* nomen, *Hingi*; secundo vero genitum *Hiung* dictum, qui dein hujus familiæ fuit Imperator à patre tertius, *Tai*, reges creat. *Fium* autem nothum, quem etiamnum adolescens ex obscura muliere genuerat, *Ci* regem renuntiavit.

Dehinc statum imperii, jura, leges, aulæque ritus ac cerimonias per *Xosunium* ordinavit. Cumque jam se recte haberent omnia; sexto imperii anno, qui fuit ante Christum natum ducentesimus, iterum comitia omnium Regulorum, Ducum, ac Dynastarum, Præfectorumque majorum splendidissimo conventu habuit.

buit. Ingenti pompa paratuque illos excepit. Ac tametsi, quicquid in regia occurrebat oculis, industria *Xosunii* ad summam magnificentiam exactum esset; Imperatorem tamen sola majestate metum omnibus non sine arcano quodam venerationis affectu incussisse ferunt. Ipse quoque tanto suorum apparatu & splendore lætus, *Hodie tandem*, inquit, *expeririri mihi licuit, quanta sit Imperatoris majestas & amplitudo.*

Dum hæc geruntur ac per omnem Sinam recenti pace festisque gaudiis cuncta fervent; ecce *Tartari* superato repente muro magno ad agendum prædas irrumpunt in imperium per *Xansi* provinciam, ubi nunc *Taitung* est urbs munitissima. Imperator *Hansinium* illis opposuit; statimque ad arma ventum. Sed hæsit *Hansinii* deprehensa felicitas. *Tartaris* enim more gentis equitatu maxime valentibus cedere coactus acieque victus in urbem *Moyem* fuga pervenit. Ibi à *Tartaris* obsessus & ad ultimas angustias redactus super deditione cum hoste paciscitur seque urbemque tradens ejus arbitrio. Qua re cognita Imperator ipse in *Tartaros* movet. Edoctus autem ab exploratoribus, illos in valle *Tai* agere; denuo misit exploratores, qui de eorum viribus propius cognoscerent. *Maotunius Tartarorum* dux de his insidiis certior factus, optimos quosque ac fortissimos equites, exercitus robur in occulto latere jussit, imbellibus iisque paucis castra tenentibus. Exploratores, ut ad Imperatorem rediere, victoriam in expedito esse renuntiant; paucos enim ac debiles milites habere *Maotunium*. Iamque versus eo tendebat Imperator hostem invasurus; cum *Leukingius* & ipse missus ad explorandum, rediit, Imperatori suadens, ne progrederetur his verbis. *Etsi nihil apud* Tartaros *vidi admodum validum, quodque timere debeas; ego tamen haud facile crediderim, eos tam temere ingressos Sinam. Qui enim sine viribus* Hansinium *debellare potuissent, aut imperium nostrum incursare ausi essent? insidias timeo, exercitus robore fortasse consulto latitante; decernendum quidem non censeo, nisi prius certiora cognoscas.* Optime suadentem Imperator increpitum etiam perduel-

Tartarorum in Sinas irruptio.

Tandem labefactata Hansinii felicitas.

Bene monentis calamitas.

lem appellat, ut obſtantem, ne *Tartaros* aggrederetur. Conjectus quoque in vincula ſervabatur ſupplicio, quod poſt victoriam eum manebat. Cujus ſpe plenus Imperator *Quangum* devicta *Taitung* ad urbem uſque penetravit. Nondum totus advenerat exercitus; cum à *Tartaris* (quadringenta equitum millia fuiſſe ſcribunt) in *Petengo* monte, qua *Taitung* Orientem ſpectat, obſidetur. Quid hîc ageret? quo ſe verteret Imperator? Vnum ei reſtabat effugium in muneribus. Hoc enim erat, quod ſemper in beatiſſima Sina quærebant *Tartari*. Promiſſa igitur ingenti vi argenti, Sinarumque ſexus utriuſque copia pacem emit à *Tartarorum* regina, quæ rerum potiebatur; ſimul etiam recepit *Hanſinium*. Tunc exploratores priores omnes necari jubet; *Leukingium* vero collaudatum à fide ac prudentia ducem *Kienſin* creat.

Quia vero tot bellis regia *Xenſi* provincia fere exhauſta erat, raris indigenis, raris qui agros colerent; tale conſilium ſucceſſu favente cepit. E provinciis omnibus habito fortiſſimorum hominum delectu, eis unaque exſtinctarum familiarum poſteris, quorum bona fiſcus invaderet, domos & agros aſſignando ingentem incolarum agricolarumque frequentiam concivit. Supra centies mille familias affluxiſſe ſcribunt.

Poſteaquam Imperator ad *Changan* urbem pervenit, palatio ſuperbiſſime ac ſplendidiſſime ornato ab *Siaohoo* exceptus eſt, haud ſine ipſius ſtomacho. Advertit *Siaohoum* quanquam obſcure prodita indignatio, &, *Imperatoris domus*, inquit, *eſt totus orbis, ad quem comparatus hic qualiſcunque ſplendor, ut à ſole minora ſidera, infuſcatur. Si tantæ majeſtati non par aſſurgat habitatio; minoris illa fiet, ac terroris, ſine quo majeſtatis fulgor hebeſcit, expers.* Non probant hujuſmodi orationem præſertim è Philoſophi ore Sinenſes hiſtorici, ajentes majeſtatem regibus à pietate ac juſtitia eſſe arceſſendam, ob ſolam virtutem & prudentiam metuendis: his orbem ſubjectum ac paventem habituros. Nunquam fando auditum, regem ob inſanas ſubſtructiones ſuis formidoloſiorem aut pluris æſtimatum fuiſſe. Satius futurum, ſi nimii ſumtus impendantur egentium

alio-

aliorumque subditorum bono. Sic demum omnes sui amantes habiturum ac fidos, quibus rebus maxime utitur imperium.

Dum hæc fiunt in hunc modum, *Tartari* Boreos tractus novis incursionibus vexant. Quibus malis ut tandem obviam iret Imperator; misso *Leukingio* duce cum *Tartaris* amicitiam & affinitatem conciliare aggreditur; *Tartari* regis filiam uni è filiis suis uxorem expetens. Quanquam Sinicus author hoc loco scribit Imperatorem egregie *Tartaris* imposuisse, *Tartari* regis filia non suo, sed mancipii cujusdam filio nuptum data: indignum fortuna Sinica ducentem, vel ipsius *Tartarorum* reginæ connubia Sinam ingenuum inire; multo autem indignius, Imperatoris filium. Est enim ita Sinicæ gentis ingenium, ut omnes nationes præ se nullas putet; de se una magnifice alteque sentiat. *Fraus Sinarum in conjugio.*

Imperator prosecutus iter suum *Chao* pervenit ad *Gaum* regem, cujus filio filiam suam uxorem despondérat. Arrham è more gentis dotemque *Chao* rex ad Imperatorem præmiserat; sed, nescio quamobrem in iis mittendis à solenni ritu modoque discessit, aliter quam exspectarat Imperator. Qui proin iratus, acribusque verbis in *Chao* regem invectus, nec contumelia abstinuit. *Caus* & *Yuus* regii Præfecti ea re offensi, regi suadent, ut Imperatoris apud se commorantis morte se vindicet, læsumque jus hospitii. Rex vero non modo non eos audiit; verum etiam de iniquo consilio castigatis silentium imperavit. Non adeo tamen occulta res fuit, quin cuidam *Cai* obtrectatori veniret in notitiam. Ille *Chao* regem *Caum*que criminatus apud Imperatorem odio suo impense litavit. Captoque rege cum illius criminis conscii Præfecti omnes adesse juberentur; mortem crudeliorem timentes, occupavere voluntariam. Vni *Cao* fides in regem suum constitit; increpanti ceterorum ignaviam, scelerisque societatem fortiter exsecranti. *Si enim nos ipsos occidimus*, ajebat, *quis pro rege nostro stabit? quis Imperatorem de illius fide atque innocentia docebit?* Stitit ergo intrepide sese Imperatori; adhibita quæstione fas- *Captus rex Chao.* *Cogitati sceleris confessio.*

 sus

sus ultrò datum ab se Imperatoris necandi consilium; sed regem suum illud admittere noluisse. Confessionis istius certior factus Imperator misit alios, qui verum tormentis quærerent. Ibi *Caus* suspendens judicum animos, *Quid ago?* inquit; *num pluris est mihi mei regis salus, quam mea; quam meorum omnium, quos ob crimen meum certus manet interitus? At enim plus apud me valet veritatis amor, quam timor privatæ calamitatis, cui me, cui meos exposui. Ego, ego fui, qui crimen hoc admisi; ego cædis consilium dedi. Rex innocens est & usque in vitium Imperatori fidelis & obnoxius? apud quem non fuit locus consilio meo.* Admiratus tantam fidelitatem Imperator & *Caum* è tormentis, & regem dimisit è carcere. Hunc tamen è rege ducem jussit esse *Siuenping* dictum. *Cai* vero fortuna provehebatur in sublimius, ad præfecturas etiam patente via, nisi seipsum odisset. Tunc enim, *Quod adhuc vivam*, inquit, *in causa est vita mei regis, à qua mea pendebat. Hunc ut insontem, periculo liberum volebam. Postquam id obtinui vel meo periculo, quanquam felici nec adeo pœnitendo; libens tamen nunc lætusque moriar. Nec enim tam exhausto rubore sum, ut Imperatori servire audeam, cujus perduellis audio; nec alteri serviam, si servire non possum regi meo.* Cum dicto spiritum sibi præciso gutture interclusit.

Mors ultronea.

Ceterum apud Imperatorem maxime gratiosus erat *Iuyus* è *Ciea* concubina, quam ante alias deperibat, filius. Hunc regno primum *Chao* donatum, jam in eo erat, ut etiam imperii successorem designaret; excluso, quem jam elegerat, legitimo filio. In electionis versæ titulum istius valetudo viriumque tenuitas prætexebatur. Huic consilio cum obstarent magistratus omnes & Præfecti, nec exquisitis rationibus quicquam efficerent; unus *Changus*, etsi ore blæso, ut ab incepto desisteret, tandem obtinuit. Qui audito Imperatore, *Indisertus sum ego quidem*, ait, *nec menti lingua paret in iis, quæ concepit, exprimendis; at nunc non modo me naturæ vitium haud sinit ea, quæ vellem loqui; sed etiam ac multo minus animi commotio, non ferentis, ut Imperator meus tantum à recta ratione deficiat.* Hæc loquens ita verba perturbabat, ut vix intelligeretur; istud

Æquitas etiam in blæso diserta.

istud unum ingeminans, *Hoc scio, non convenire.* Hanc & mentis perturbationem & hæsitantiam linguæ primum Imperator risit effusissime; sed ejus pertinacia victus, recepit se, quod suadebat, esse facturum. Itaque in præsens, magna omnium ac præcipue *Lieuheuæ* matris lætitia propositum mutavit.

Sub idem tempus ad muri contra *Tartaros* exstructi custodiam *Chinhium* ducem magno cum exercitu ire jusserat, ex Australibus provinciis evocatum. Hic, cum ei transitus per *Hoaigan* esset, ad *Hansinium* divertit; quem prehensa ejus dextera, remotis arbitris, sic affatur. *Quousque marces, indormisque causæ? Imperium virtuti tuæ debitum an negligis? Fortibus factis & gloria militari nemini secundus es; regnique tui milites sunt in armis omnes exercitatissimi. Quos inter, ut olim tuus miles, ita nunc quoque profiteor nomen meum; iturus, quocunque jusseris, sed in Imperatorem ante omnes. An inultam feres contumeliam, qua te non ita pridem affecit, in vincula conjectum ut perduellem, in quem nec suspicionis cadebat umbra? Mihi crede, nunquam salutis tuæ securus ages, quamdiu, te vivo, tyrannus timet se vivere non posse. Quare magnopere tibi suadeo, ut rebus tuis in tempore provideas. Ego ad murum magnum operiar, dum aliquid ibi moveas. Si militem contra te miserit Imperator; inibi vacuam* Xensi *provinciam invadam tuis auspiciis. Ita imperium, quod tuæ felicitati, tuis debetur armis, quæque annexa sunt imperio, in tranquillo erunt tibi.* Non ingrata fuit *Hansinio* hæc oratio, sed dolo quam successu nobilior. De rebellione quidem inter eos convenerat, ac plane actum erat de Imperatore, si latuisset conjuratio. Sed ex *Hansinii* famulitio quidam rem omnem latens audierat, & ad Imperatorem spe præmii nomen utrinsque defert. Præceps tunc ad exitum properabat annus Sinicus; nec ausus Imperator aliquid tentare palam adversus *Hansinium*; dolum, quo sine armorum strepitu caperetur, adornavit. *Lieuheuam* igitur mittit Imperatricem cum *Siaohoo* specie obeuntis suo nomine Sinam. Cum transirent *Hoaigan*, ubi agebat *Hansinius*, ab Imperatore de tota re bene docti; adest ille,

Hansinii gloria perfidia corrupta.

ille, ut venientem Imperatricem exciperet ex officio, Sinarumque more faustum ei novi anni juberet esse principium. Ibi rei, quæ agebatur, incautus *Hansinius* à fortissimis viris in ejus exitium subornatis oppressus, sine mora capite truncatur. Ita tantus vir, cui acceptum Imperator ipse referebat imperium, tot victoriarum polluta laude, perduellis nota interiit. Imperator inter hæc ipse cum maximis copiis quasi *Tartaris* bellum moturus contra *Chinhium* ducem tendebat. Hic ubi se quæri ab Imperatore, intelligit, hostem professus palam ei resistit. Anceps erat Imperatori diuturnumque cum illo bellum, accepto etiam luculento vulnere; donec tandem interfectus *Chinhius* ad victoriam hosti, paulo ante Imperatori suo viam perfido sanguine signavit. Sic ingens imperii amittendi periculum Imperator partim prudentia, partim fortitudine discussit.

Obtruncatur.

Quo autem tempore per *Leang* regnum ei transitus erat; *Pungyueus*, qui in clientelam Imperatoris ibi locorum concesserat, ad illum excipiendum more solito non prodiit, impeditus valetudine. Dissimulavit tunc quidem ille neglectum obsequii; at rediens victor *Pungyueum* captum destinabat exilio, prius in ordinem redigendum regnoque privandum. Sed Imperatrici pœna non probabatur, quæ sæviret infra mortem. Quare, ut è medio tolleretur, Imperatori suadens, *Impense vereor*, inquit, *ne te pœniteat haud multo post clementiæ tuæ.* Pungyueum *fortissimum belli ducem esse scis; quem offendisse juxta & vita donare, quid est aliud quam hostem in seipsum armare? Nunquam enim odisse te desinet semel offensus; nec ante quiescet, quam ultus fuerit exilii probrum, perpetuo rerum tuarum, nisi pereat ipse, periculo. Quod ut antevertas ejus maturanda morte, magnopere tibi etiam atque etiam sum author & hortatrix.* Muliebri consilio victus Imperator insontem ac bene de se meritum ducem illico necat, ejusque caput tanquam perduellis, in urbis *Loyangæ* foro spectandum facit; illum cum *Hansinio* & *Chinhio* rebellionis consilium iniisse prætendens. Antequam hæc fierent; *Pungyueus Luonpum* Præ-

Insontis regis cædes feminæ suasu.

Fides Præfecti in defunctum.

Præfectum, virum facundissimum, legatum ad *Ci* regem miserat. Is rediens ubi cognovit regem suum occisum, & in ea, quam diximus, urbe resectum illius pendere caput; eodem vertit iter, flexisque genibus ante illud tabo rubens, suæ legationis exitum, magno cum ejulatu ac lacrymis exposuit. Id cum significatum esset Imperatori; *Luonpum* capi jubet. Qui cum intelligeret è vinculis ad flammas se protrahendum; in Imperatorem detonuit. *Liceat mihi pauca, quæ si absolvero, lubens moriar. Cum* Loyang *inter atque* Chiucao *ab* Hiangyo *arcta obsidione tenebaris; absque* Pungyueo *fuisset, nec vitam nec imperium haberes. Ille salutem, ille imperium obtulit tibi; præclare alias etiam de te meritus, de quo nihil in præsens attinet dicere. Quid igitur?* Hansinium *ab hujus communione laudis excludo? minime; sed hoc dico, futurum, ut si tales viros nulla de causa, nisi ficta & commentitia tam male tractas, reliqui omnes, quorum virtus tibi suspecta esse potest, sibi timeant, & rebus suis melius, quam* Hansinius *ac* Pungyueus *rex meus fecere, provideant. Quis enim dubitet? quis non videat, idcirco illos à te occidi, quia, quorum virtute ac fortitudine jam non indiges, eos formides? Cave, Imperator, cave, si tibi diuturnum imperium est cordi, ne deinceps in hunc modum sævias. Hæc sunt illa pauca, quæ te volebam non ignorare; de cetero facies mecum quod voles, non minus parato mori, quam vivere.* Fulminatus improvisa expostulatione Imperator diu stetit; ubi vero collegit animum, accurrit, solutumque vinculis *Luonpum* ad honores invitavit. *Imperatori invisa.*

Luonpum vera locutum mox *Kingpus Hoaigan* rex ostendit. Videns enim Imperatorem fortissimis quibusque ducum suorum necem offerre fictis etiam causis; ne sævitiæ valescentis exemplum ad se quoque pertineret, fortunam experiri voluit, aut interimere certus aut interire. Itaque aperte in Imperatorem rebellis, recta Boream versus tendit, intactas nullaque vi tentatas Australes provincias relinquens à tergo. Sed præcipiti consilio seipsum egit in fraudem. Quippe Imperatoris Præfecti, qui curabant in Austra-

libus provinciis, collectis copiis omnem ei commeatum intercluserant; & Imperator magno cum exercitu progressus obviam, prope *Ki* urbem nil tale præ-

Nova rebellio.

timentem fudit ac fugavit. Et quamvis *Kingpus* excesserit vivus è prœlio; post tamen haud multo, quum nusquam apparebat, quo se reciperet, occursantibus à Borea & Austro copiis, captus & occisus est. Memorant Imperatorem audita ejus rebellione sciscitatum à suis, quonam conferret hostis iter suum; cui cum esset responsum, eum recta Boream *Xensique* provincias petere per montes, Imperatorem dixisse. *Salva res est! cur ipsum timeamus, nil habemus; habuissemus, si provincias Australes invasisset, facturus haud paulo majus mihi negotium. Nunc ubi secus ab eo factum; vos bono este animo, jamque devictum captumque ne dubitate.*

Ex hoc prœlio redux in morbum incidit Imperator; cujus ingravescente vi postquam se vicinum agnovit esse, ne vacuum relinqueret imperium, *Iuyung* è *Ciea* gratiosissima concubina filium, ejus precibus victus, successorem denuo declaratum ibat. Intercessere magistratus omnes præpostero favori; docentes, quam male successisset olim idem audentibus, quantaque inde imperio impenderent mala; sed nullis consiliis aures ejus patuere. *Liuheua* imperatrix pro filio suo maxime sollicita *Changleangum* rogat, excogitaret præsenti malo remedium, haberetque curæ filium suum. Ille rem ex more gerens perite, atque callide, Imperatricem alloquitur in hunc modum.

Idoneo consilio procurata legitimi heredis successio.

Iam agendum est non dictis; queis Imperator non cedit; sed factis. Si tamen audire pauca potes; rei componendæ modus hic occurrit mihi. Quatuor è Philosophis nobilissimi ob Cinæ *familiæ bellorumque motus ac tempestates abdidere se villis, quo tutius atque ab armorum strepitu remotius in studiis suis latere possint. Tu tantum* Ingio *tuo filio suade vel impera, ut eos honorificis literis invitet ad se docendum; reliqua meæ curæ sunto.* Mox ad illos profectus, de Imperatoris consilio præmonitos rogat, nec hoc onus Imperatoris filium docendi suscipere graventur; hoc enim reipublicæ atque adeo totius orbis interesse. Illi omnia se facturos recipiunt, statim-

ſtatimque Principis epiſtola eis traditur cum muneribus. Quam Philoſophi ſecum ferentes, ad *Imperatorem* adeunt, eumque monent ab *Ingio* ſe litteris invitatos, libenter, quod ejus pace fieret, quamcunque poſſent Principi laturos opem. Imperator veneranda canitie ceteroque Philoſophorum cultu commotus, eorumque nomina ſciſcitatus, *Adhuc*, ait, *optimi viri, meum ſervitium fugientes in veſtris villis latuiſtis; nulla veſtra culpa, ſed mea. Nimirum ego vobis dignus non eram. Invideo plane ſorti filii mei, à quo invitati adeſtis. Felicior eſt ille vobis præceptoribus, quam ego ſceptris fui. Sed quo pacto vos invitaverit, ſcire aveo. Nec enim unquam eſſe credidi tanti conſilii filium meum.* Illi prolata epiſtola, *Filius tuus*, inquiunt, *pius eſt & obſequens, literarum hominumque doctorum amans. Omnino felix imperium noſtrum erit, ſi tibi ſuccedet ille, à quo totius orbis pendet bonum. Nos ſane, queiſcunque licebit artibus eum ad omnem virtutem atque doctrinam informabimus. Sic eum docti omnes amplectentur, & tanquam ad literatorum aſylum confugient.* His dimiſſis Imperator *Cieam* concubinam vocat, & *Ingus*, ait, non quærit imperium; ſed imperium quærit *Ingum* ſupplicem purpuram offerens renuenti. Quod igitur ſæpe promiſi tibi, jam præſtare non eſt in mea manu. Nam ecce! qui ſapientiæ laude florent, omnes *Ingum* dilaudant & amplectuntur; quorum exemplum totus ſequetur orbis, ego unus omnibus contravenire nequeo. Hæc locutus *Ingum* imperii ſucceſſorem poſtliminio deſignavit, haud mediocri omnium lætitia.

Inter hæc etiam *Siaohous* leviſſima de cauſa captus ab Imperatore, mortis periculum vix effugit. Salutem debuit Imperatrici; à qua, ut amicus, inprimis amabatur. Cauſa vero, quod adeo repente gratia exciderit, non tam ad aliquod *Siaohoi* crimen eſt, quam ad antiquum Sinarum morem referenda. Semper enim hoc habuere gentis hujus Imperatores, habentque nunc etiam, ut nihil faciant ſubditos ſuos, tractentque non ſecus ac mancipia, quoſcunque magiſtratus gerant geſſerintque. Cum enim imperium omne ſit penes unum; fortunarum omnium ſe, vitæque ac *Subditi Sinæ ab Imperatore viliter habentur.*

necis

necis dominos esse credunt. Hinc nulla nobilitas, nulla dignitas adeo procedit, ut non pendeat ab Imperatore; nec ulli hominum generi licet ex infima plebe clausus est ad summos honores aditus, Imperatoris unius apertus voluntate. Vnde ab omnibus Numinis loco colitur, velut à quo pendeant omnia; valida in terrorem majestate metuendus. Hinc ergo fit, ut levissima sæpe de causa etiam bene meritos exuat summo quoque munere, alios morte multet, eos præcipue, quorum fortitudo bellique peritia potest aliquando tenui quamvis indicio timeri. Sola meretur indignationem suspicio. Non ignotum id militum ducibus; queis proinde, præsertim potentioribus, multorumque militum Præfectis, non minus est fluxa fides in Imperatorem, quam in se illius æquitas, è cujus obtritu materiam rebellionis ut plurimum arripiunt. Nam si devictis hostibus militem dimiserint, vix mortem se præsciunt evasuros; ad quam merendam satis est, præclare fortiterque factis eo pervenisse, ut timeri queant. Hinc belli temporibus in Sinis audiuntur continuæ rebelliones; & quanto quæque atrocior, tanto audacius à quoque, nulla fidelitatis habita ratione, cœptatur.

Cum jam in ultimis esset Imperator, *Liuheua* visens eum, *Scio te uno, optime Imperator & Conjunx amantissime*, inquit, *in dignoscendis hominum ingeniis ac naturæ dotibus neminem adhuc prudentiorem fuisse. Quare abs te scire aveo, cui post* Siaohoum *è Præfectis Colai dignitatem destines. Is enim non diu vivet, utpote senex; & fortasse nostro malo.* Tunc Imperator, *Proximus*, ait, *ei* Zaosanus *succedito. Post hunc* Uanglinius *id munus administrato, dispertita tamen ipsum inter &* Chinpingum *potestate. Cave, ne penes hunc unum sit ab Imperatore proxima dignitas. Summa est in illo vis ingenii, rerumque prudentia nimia, & hoc ipso suspectanda. Super hæc est homo arbitrii sui, nemini cedens, & hinc magis idoneus reipublicæ perturbandæ, quo prudentior. Est omnino maximæ prudentiæ, uti prudentia scire, ac sine hujus abusu, alterius magis inniti, quam suæ sententiæ. Solus quidem difficulter administrabit imperium; sin alium potest pati; quod posse debebit; qui sit illi*

quasi

quasi pro fræno, succedent omnia ex voto tuo publicoque. Nec alium ei facile parem invenies. Non multo post hæc verba, prudentiæ plena, ut in loco referemus, moritur *Lieupangus* Imperator, inter humanæ felicitatis exempla merito numerandus. Nam per varios casus ad imperium Sinicum evasit à latrocinio; non sane tam diuturno illius fructu, quam usquequaque tranquillum id habere cœpit. Cumque laboraret à nepotum ac filiorum successione; nova tamen ipsius auspiciis Imperatorum familia succrevit *Hana* dicta, quæ triginta continuos successores habuit. Quam felicitatem etsi rebelliones bellaque varia subinde acciderint, imo & ipsius denique imperii partitio; sexaginta tamen supra quadringentos annos & amplius imperatoriam dignitatem tenuit, quod deinceps docebimus. Ceterum *Lieupangus* à suis prolixe dilaudatur, multas ejus virtutes narrantibus; nullo vitiorum oblæsas confinio, nisi nimium in eo luxum damnarent. Quippe magnifici apparatus, vitæque cultus cum voluptate in præcipuis ei deliciis erant.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER OCTAVUS.

I. Imp. HOEIUS.

Imperavit annis VII.

E *Liuheua* legitima uxore, Physiognomi filia, *Lieupangus* hunc primum filium susceperat; ubi per manus imperium accepit à patre, dictum *Hoeium*. Hic moderatione, magnanimitate ac præcipue comitate insignis fuit. Sed bonam illius indolem reliquasque virtutes duo mirum in modum fœdarunt, effrenis libido, nimiaque in matrem indulgentia. Illa in florenti adhuc ætate exstinctus emarcuit; hac mater susque deque habuit rempublicam. Quippe cum senectute probra quæque ac flagi- *Cyclo 42. anno 44. ante Christum 194.*

tia

tia induit; seu potius, quæ vivo *Lieupango* occultabat, aperuit, filio nunquam auso cohibere vel emendare matrem. Quæ proin exemplo sane pessimo ad suum unius arbitrium libidinemque res imperii administrabat, Præfectos officiis exuebat, vel necabat, alios ad primi nominis etiam præfecturas extollendo.

Imperatricis sævitia. Hæc igitur *Liuheua* sive filii erga se pietate, sive obedientia, ut Sinæ loquuntur, potentiaque abutens documento fuit, nihil mulieris ira sævius esse, nihil petulantia flagitiosius. Quippe facultatem ultionis nacta, conceptum jam pridem odium in *Cieam* concubinam ejusque filium evomuit. Primo itaque *Cieam* in palatio commorantem capit & in quodam conclavi clausam servat. Deinde Imperatoris nomine mittit, qui filium ejus *Iuyum Chao* regem advocarent; At ille ter vocatus, ter venire recusavit. Denique tamen paruit; verens, ne in Imperatorem rebellis audiret, cujus nomine vocabatur. Imperator, qui causam adventus ignoraret, ad se officiose invisendum venisse ratus, tanquam fratrem omni vicissim honore ac comitate, quin & regali convivio perquam liberaliter excepit, *Liuheua* in omnem interim ejus necandi occasionem vigilante. Quæ quidem subinde se obtulit in hunc modum. Forte summo mane Imperator ad emittendas sagittas in hortum descenderat; cum negotium dat Imperatrix Præfectis majoribus, ut *Yuyo* epulum palatio instruerent. Ibi cum large se invitaret potando; per subornatum à *Lieuheua* famulum repentino præcipitique mistum veneno poculum propinatum intrepidus hausit. Nec diu factum; & vi veneni se in omnes corporis partes insinuante, ibidem mortuus jacuit. Ajunt Sinæ, cujusdam alas aviculæ, quam *Chin* dicunt, vino mistas, è quibus dispulveratis dirum fit toxicum nec ulli medicinæ cedens, ei concivisse mortem.

Tum, priusquam Imperator ex horto rediret, in *Cieam* grassata matrem, detruncatis ejus manibus pedibusque, præcisis auribus, effossis oculis, toxicoque per vim infuso loquela miseram privat. Ita fœdatam in palatii latrina jubet habitare, nec aliter ac suem ab omni-

omnibus & re & nomine tractari. Ex quo discas mulieris odio, postquam nacta vires est ac potentiam, nihil esse impotentius.

Imperator ab exercitatione corporis rediens, ubi dira matris facta, *Cieam*que patris sui delicium adeo miserandum in modum deformatam audiit; indoluit vehementer, ubertimque flevit ac tanto animi cum impetu, ut in morbum inde delapsus fuerit, è quo nonnisi post integrum annum convaluit. Vocatam igitur matrem corrigere quidem vel increpare non est ausus; sed ita eam alloquitur. *Reprehendere te, multo minus pœnas à te mihi licet expetere. Filius tuus sum; in matrem impius esse non queo, nec, si queam, velim. Magno tamen opere tuis factis indoleo, quæ sunt homine prorsus indigna. Sed quando fas non est filium imperare matri; facio, quod possum, & jam nunc imperio toto me abdico, ne à me talia vel facta vel permissa credantur.* Neque fecit aliter ac dixit; matrique commissa rerum summa, se voluptatibus ipse vinoque dedit in tantum, ut utroque se vitio demum enecaverit. Merito reprehensus à Sinicis scriptoribus, & quod matris flagitiis obviam ire nescierit, nimiam ei potentiam permittendo; & quod relicto reipublicæ gubernaculo, voluptatis ipse mancipium factus fuerit.

Imperator matris crudelitatem improbat.

Imperii curas deserit.

Inter hæc *Fiui Ci* rex, cognita fratris ægritudine ad eum consolandum adest; exceptus amantissime. Frater enim, licet ex alia matre, Imperatoris natu major erat. Cumque apparasset ei convivium; primum in accumbendo locum ætatis prærogativæ detulit. *Liuheua*, cui post infanda parricidia nullum erat inter fas nefasque discrimen, invidia ringebatur. Itaque venenatum ei poculum propinat ac mortem. Suboluit tamen impia fraus matris Imperatori; neque dubitans, toxico dilutum esse poculum, quo matrem in posterum absterreret à simili scelere, accipit ipse poculum, ebibiturumque fingit. Exhorruit nimium quantum *Liuheua*; advolansque illud è filii manibus ereptum in terram effudit. Ita meditatum scelus patuit. *Fiui* autem ocyus ex aula se proripuit, in suum regnum revertens.

Periculum à fratre ingenio aversum.

Altero Imperatoris istius anno morte decessit

Siaohous, ingens illa ſtirpis hujus columna. Gratiâ & dignitate, qua florebat, magnas potuerat modo vellet, opes colligere. Verum ſpretis omnibus etiam *Zaon* ditionem, quam accepta fiducia tenuerat, ſponte reliquit, humilique tecto contentus procul à pompâ, procul à divitiis ætatem exegit. Admonitus ea de re ab amicis, atque ut filiis ſuis proſpiceret, rogatus, *Si filii mei ac nepotes*, ait, *probi & ſapientes erunt; eis pro magiſtra erit hæc moderatio & frugalitas mea; qua comite nihil unquam illis deerit. Sin futuri ſunt mali; unum id illis non relinquam, quo pejores evadant, quove demum inſidiis ac vi ſalutem ſuam nudent. Secura paupertas eſt cum probitate; divitiæ quanquam eadem comite, periculoſæ atque ab exitio proximæ; ſi vitiis fomitem ſuppeditent.*

Erat *Siaohoo* jam inde à puero ſummus cum *Zaoſano* uſus. Hunc ergo, quem probe noſſet, de ſucceſſore interrogatus, Colaum nominavit. Quam dignitatem ei *Lieupangus* quoque moriens præſagio deſtinarat. Neutrum ſua ſpes fefellit. Nam *Zaoſanus* illius veſtigiis inſiſtens, eum magiſtratum pari cum laude geſſit, prorſus alter *Siaohous*. Quæ res mire populum affecit, qui multis carminibus exſultans ei gratias egit.

Anno imperii tertio Imperator ſororem ſuam ex alia matre *Tanyu Tartarorum* regi nuptum dedit. Quanquam Sinici ſcriptores tradunt, quæ ſuperbia gentis eſt indignum ſua felicitate putantis, id faſtigii puellam cum *Tartaro* jungi, unam ex iis, quæ ſerviunt in palatio, fuiſſe. Quia vero *Liuheua* pro dote non tantum dedit, quantum exſpectabat *Tartarus*; acerbas ac refertas contumeliis ad eam ſcripſit literas. Excanduit vehementer ſuperba mulier, & continuo bellum in *Tartaros* imperavit. Nec defuit furioſo decreto *Sanquaius*, qui operam ſuam offerebat, promittens ſe cum centum armatorum millibus vaſtaturum *Tartariam*. Contra quem conſiſtens *Kipus* unus è Præfectis, *Næ tu morte dignus es, qui talia jactas*, ait. *An non meminiſti, quo tempore* Lieupangus *Imperator obſidebatur à* Tartaris, *te militum ducem trecenta millia*

ſub

sub signis tuis habuisse? si tunc tamen nihil effecisti, si adeo Imperator. suppetias non tulisti, ut redimere cogeretur auro salutem suam; contra eosdem hostes jam cum centum millibus quid facies? Hinc ad *Liuheuam* versus, Tartarorum *verba te non plus*, inquit, *quam bellvarum voces movere debent. Siquid boni promant, haud magni faciendum; nec, siquid mali, multum dolendum.* His à superbo Præfecto auditis Imperatricis ira utcunque intepuit.

Anno quinto *Zaosanus* summus Præfectus diem suum obiit. Huic anno sequente duo simul suffecti, *Uanglinius* & *Chinpingus*, ita prorsus, ut moriens *Lieupangus* prædixerat. Eodem anno decessit etiam *Changleangus*, vir consiliis imperatoriis inclytus, & de hac familia bene meritus in primis. Denique anno imperii septimo ipse *Hoeius* Imperator etiam vitæ ac libidini suæ finem imposuit. *Mortuus Imperator.*

Interim *Lieuheva* stabiliendo sibi sceptro, quoque securius gubernaret, quotquot poterat è suis consanguineis ad summos honores evexit. Ea res totum fere turbavit imperium. Et primo quidem *Liuzanum* ac *Lintayum* duces militum creavit, id potissimum spectans, ut metu Præfectos alios contineret in officio. Præterea, nequis alius è *Lieupangi* filiis in imperio succederet, cujus summa penes ipsam, ut aviam, esset nomine tutelæ; per simulationem destinabat illud *Yeo* cuidam adhuc infanti, quem ab infimæ sortis muliercula genitum, at à se suppositum, demortui *Hoeii* prolem mentiebatur. Hunc, è medio sublata ejus matre, ne fraus manaret in vulgus *Hoeii* nurui alendum dedit. Struxeratque tanta solertia dolum, ut nunquam innotuisset hominum ulli, nisi rem ipsa postmodum publicasset, eodem *Yeo* supposito Imperatore occiso, ut paulo infra docebimus. Ab hoc ergo tempore Sinis mulier imperavit annos octo, quod jam narrare aggredior. *Fraus Imperatricis & crudelitas.*

III. Imp. LIUHEUA.

Imperavit annis VIII.

Cyclo 42. an. 51. ante Christum 187. Femina Sinis imperat.

HÆc mulier; cui nihil dulcius imperio unquam fuit, non contenta plurimos consanguineorum ad summos magistratus ex infimo loco extulisse; creandis insuper aliquot regibus animum intendit. At *Uanglinius*, ut erat justi tenax, obstitit huic consilio, quod diceret, regnum, nisi ex *Hana* imperatrice familia ortus esset, concedi posse nemini. Omnes enim Præfectos à *Lieupango* jussos in hæc verba jurare, omnes promisisse, arma contra illum, qui aliud tentaret, esse sumturos. Hæc loquendi libertas *Uanglinio* causam necis attulit. Vlcerata namque Imperatrix *Liuis* mandavit, ut eum interficerent. In cujus locum subrogatus est *Pous Chinpingi*, qui adulandi vanitate gratiam non mediocrem inierat à *Liuheua*, socius. Tunc igitur ad *Chinpingum* versa, quænam ipsius esset de regibus sententia, scitatur. Ille non tam quid sentiret ipse, quam quod Imperatrici placere sciret, expromens, *Imperator maritus tuus dum viveret*, ait, *ea fecit, quæ ad stabiliendum imperium tenendumque spectare videbantur. Modo tu clavum tenes imperii; quem torquere, quo velis, est in tua manu. Breviter! quod libet, licet.* Lætis auribus accepit hæc Imperatrix, & aliquot è consanguineis reges fecit, beneficiario jure tamen sibi obstrictos.

Sed una res eam maxime solicitabat ad timendum sagacem, nec immemorem injuriæ, qua *Ci* regem affecerat. Quem, posteaquam pro eo ac destinarat, necare non potuit; placare ac devincire sibi constituit. *Changum* igitur illius fratrem dignitate ducis excultum, aliquot propugnaculis etiam gubernatorem præfecit; ignara, quam tetrum sibi suisque foveret anguem. Nam ab hoc *Liua* potentia viresque factæ viam ad interitum toti *Liuorum* familiæ laxavere.

Suppositium hæredem occidit.

Anno imperii quarto ubi suis rebus satis provisum, firmatumque imperium credidit; *Yeum* admodum puerum, cui sacramentum jam dictum erat, occidi jubet.

jubet. Ad causam necis imprudens ei suffecit ætas. Quippe septennis tunc *Yeus* noluit illam aviam suam agnoscere, nec reginam matrem seque nepotem nominare. Hoc tempore tantum potentia *Liuæ* familiæ creverat, ut eorum superbia insolentiaque contineri non posset ab aliis magistratibus. Omnium tamen flagrabant odio, quærentium undique occasionem eos reprimendi atque ad modestiam revocandi; præcipue fidos inter Præfectos ea de re sæpe multumque in medium consulebatur. Tandem *Changus* dux primus ad vindictam prorumpens, in convivio unum è *Liuis* nobilioribus aggressus, quia cum insigni aliorum contemptu superbissime loquebatur, ipse sua occidit manu. Jam bellum *Liuheuam* in *Changum Fiumque Ci* regem parantem, inopina mors & ipsam & *Cium* oppressit. *Siangus Cii* filius patri suffectus in regno, paratis utrinque jam armis pugnandi facultatem non omittendam ratus, apertum bellum *Liuis* infert. Contra quem *Liusanus*, supremus militum dux *Quoningum* legatum suum cum potenti exercitu mittit. Qui posteaquam audiit, *Siangum* non imperio, sed *Liuis* infestum esse; cum eundem animo occultaret affectum, cum copiis omnibus ad *Siangum* defecit. Ea res *Liuæ* familiæ fautores omnes ab illa distraxit. Iamque *Chinpingus* etiam ac *Pous* maximi Præfecti ad defectionem spectabant; nisi à *Liuis* vi retinerentur. Quare ut à *Ci* rege gratiam inirent; ipse *Liuam* familiam, quam adhuc foverant, occupato regis adventu perdere constituunt. Itaque, quam possunt ingenti collecto exercitu, tanquam *Siango* bellum moturi; omnes è *Liua* familia ad communem hostem debellandum invitant. Adsunt illi sane quam frequentes; omnibus paratis ad pugnam, *Pous* ad milites versus, *Vestram*, inquit, *ô milites, fidem & animum prius experiri placet, quam cum hoste manus conferamus. Si omnino pro incolumitate* Liuorum *pugnare decretum est vobis, dextrorsum abite; sin* Hanæ *familiæ partes mavultis defendere, sinistrorsum.* Mirum dictu! ne unus quidem miles oram dexteram petiit. Tantum erat omnium in illam familiam odium ex insolentibus eorum super- *Explorata militum studia.*

bisque factis. Tum *Pous* immotos excitans, *Postquam ergo nulli vestrum placet*, ait, *malam causam sequi; agite, in* Liuos *irruite, necate omnes, & odia, queis merito in eos exardescitis, illorum cruore extinguite.* Ab extrema dicti parte ruunt milites, &, quotquot è *Liuis* aderant, è vestigio necant. Deinde mares omnes ac feminæ, pueri ac puellæ sanguinis ejusdem undique conquisiti sunt & morte multati. *Pous* ubi prima processere tam feliciter, legatum ad *Ci* regem, qui jam proxime aberat, mittit *Liuorum* interitu doctum, monet, ut exercitum reducat. Quem enim alioqui crediturum, arma duntaxat eum contra *Liuos* sumsisse, ac non potius ambire imperium? istud autem non usque adeo infelix esse, quin fortibus etiamnum abundet fidisque Præfectis. Paruit bene monenti *Siangus*, & cum *Chango* domum revertitur. *Quoningo* quoque cum exercitu, quicum defecerat, in regiam regresso, Præfecti omnes, jam à *Liua* familiæ posteris nil metuentes, agunt de Imperatore eligendo. Quem cum leges nonnisi ex *Hana* arcesserent; *Hium Lieupangi* filium, secundum *Tai* regem missis legatis invitant. *Uenius* ei nomen erat; qui & familiæ jure Procerumque in se benevolentia libenter usus, ubi venit, omnium consensu Imperator est renuntiatus.

Liuia familia extincta.

IV. Imp. UENIUS.

Imperavit annis XXIII.

Cyclo 42. an. 59. ante Christum 179.

Pietas, aliarumque virtutum studium, & præcipue in parentes observantia imperium *Uenio* dedit, exclusis aliis fratribus. Nam ob has maxime artes est electus à magistratibus. Nec minus bellica quoque virtute claruit; repressis, ut in loco referemus, *Tartaris*, imperium identidem ad prædas agendas involantibus. Vtprimum habenas imperii tractare cœpit, summam *Chinpingi Pai*que præfecturam denuo ratam esse jussit; *Quoningum* aulæ magistrum declarat. Post menses aliquot à magistratibus rogatus, ut *Kium* filium imperii successorem designaret; ita respondit. *Quantum filio meo defertis, eum destinando sceptris;*

tantum mihi detrahere de mea virtute, qualis eacunque est, videmini. Probi enim Imperatores ac sapientes non filiis, sed sui similioribus, hoc est, sapientibus cedunt imperium. Tanta spes U *&* Hoaigan *reges, fratres meos manet; his, si virtutem amaverint, imperium post me debetur.* Urgent illi nihilominus, non ante desistentes, quam cederet consilio. Hinc enim pacem imperii pendere, hinc turbarum omnium extinctionem; nec ea nunc esse tempora, quæ olim, cum hominum simplicitas imperium sapientioribus ac virtutum sectatoribus deferret.

Modestia Imperatricis.

Altero potestatis anno *Teuam* conjugem legitimam imperatoria corona, solemni pompa insigniit. Memorant hanc modestissimam fuisse feminam, morum elegantia & comitate inclytam. Concubinis, quod mulieres non facile ferunt, eundem honorem, quem sibi haberi voluit; nulla obtrectatione, nulla invidia, ut fit, anxia. Nunquam etiam à marito imperatricis prærogativam ac titulum ambiit, liberum ei relinquens, quam vellet, extollere. Quin & Imperatricem jam renunciatam, Eunucho ceremoniarum præfecto iratam fuisse scribunt, quod in convivio *Xinam* Imperatoris concubinam jusserat humiliori loco accumbere. Verum perbelle se purgavit Eunuchus, hoc omnino convenire dicens, ut concubina sedeat humilius, ne *Liuheuæ Ceæ*que renovetur exemplum. Tum *Xina* locum humiliorem ultro petiit, Imperatrice tandem consentiente. Cujus iram in Eunuchum magisne mirer an illius modestiam, quam nec Imperatricis urebat gratia, nec familiaris & sæpe vitiosa mulierum æmulatio, non facile statuerim.

Recusati honores.

Habebat Imperatrix fratres duos, *Quangyueum & Changkiunium*; quos Imperator tanquam consanguineos multis terris donare volebat. At illi maximam partem recusantes, solum quantum ad vitam honeste tolerandam sufficiebat, voluerunt admittere. Erant ambo Philosophi virtute ac scientia ævo suo inclyti; cumque summas etiam Colai dignitates promererentur, adduci tamen haud potuere, ut eas admitterent. Timebant, ne alii Præfecti criminarentur, idcirco

tantis honoribus auctos, quia fratres Imperatricis erant; quæ ad instaurandum *Liuæ* familiæ exemplum facilis erat via.

Imperatoris benignitas. Vere primo, ut Imperator suum in populos ac subditos amorem animique commiserationem ostenderet, convocatos magistratus omnes alloquens, *Nunc anni placidissimum est tempus*, inquit; *nunc sol arbores, plantas, & quicquid vivit, lætificat, ut cum cælo hilarata esse omnia videantur. Sed in communi rerum omnium lætitia multos è subditis meis video, qui malis oppressi, consenescunt. Senum præcipue me miseret, qui nisi sericis vestiantur, algent; nisi carne vescantur, esuriunt. Ego igitur, quo subditi mei me non solum ut dominum timeant, sed etiam ament ut patrem; illis non secus ac filiis providere cogito. Quare de meis tributis per totum imperium omnibus ætatem octoginta annorum superantibus carnis libram in singulos dies pendi volo; præterea quotannis serici gossipiique libras ternas. Adhæc, qua patet imperium, tributorum dimidiam partem remitto; captivos autem omnes libertate dono.*

Ejusdem frugalitas rarum equum recusat accipere. Quo magis autem huius Imperatoris comitas ac simplicitas patescat; juvat hic adscribere, quod de eo traditum reperio. Memorant enim eodem tempore adductum esse generosissimum ac miræ velocitatis equum, qui viginti quatuor horarum spatio quiverit mille Sinica stadia conficere. Quem cum Imperatori obtulissent; tunc ille, imperii vexilla & insignia, inquit, cum iter facio, me præcedunt; currus & equites sequuntur. Iam si velocissimo insideam equo, famulitium utrumque vexem necesse est. Nam & illos superabo, qui præcedent; quique sequentur, multo me minus poterunt assequi. Solus autem si præcedam, quis non videt nec majestatis à me nec securitatis haberi rationem? quæ igitur nec mihi necessaria sunt, & famulis meis insuper molesta, non accipio; edicoque jam nunc, nequis in posterum ad me muneris loco quicqnam afferat ejus, cui sola raritas pretium facit, usitatis contentum atque communibus. Multa alia de

In cultu & supellectili modestia. hujus Imperatoris simplicitate ac frugalitate narrantur. Quale illud, quod omnia vasa testacea voluit esse in pa-

in palatio; nec imperatrici neque concubinis discolores vestes vel acu pictas permittebat. In palatio præterea nil quicquam passus est, ut Præfecti volebant, aut innovari aut addi; suorum se parentum domo contentum esse dictitans. Nec enim ulla re meliorem se illis, ut habitaret, quam illi, magnificentius.

Eodem anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham supra centesimum octogesimus octavus, visa est in Sinis memoranda solis defectio; quo mense, non est proditum.

Cædes ducis ob inveteratum odium.

Anno imperii tertio *Hoainan* rex *Changus* ad Imperatorem salutandum venit. Hic cum in urbe regia in *Xinxekium* ducem, cujus odio jam inde à puero imbutus erat, forte incideret, impotens animi, stricto eum ferro interfecit. Hujus odii causa paulo altius est repetenda. *Changum* Imperatoris fratrem *Lieupangus* è formosissima muliere susceperat; à *Chao* rege ob raram formæ pulchritudinem Imperatori missa. Hanc *Lieupangus Liuheua* irritandæ metu servabat in occulto, furtivis indulgens amoribus. Non fallebat ea res *Xinxekium*; qui *Liuheuæ*, cujus gratiam prensabat, quidquid ejus erat, aperuit. Illa, ut erat iræ, præsertim æmulationis accedente insania, impotens; nihil intentatum reliquit, quo mariti amasiam è medio tolleret. Sed hoc agebat, quam poterat occultissime, ne si quid resciret Imperator, illam alibi tutam servaret. At enim occulta licet, *Liuheua* tamen insidiis patebat, ubique ad mortem quæsita. Demum ubi filium enixa, capsula clausum per certos homines ad Imperatorem misit; tum ferendis, queîs ab Imperatrice continuo vexabatur, molestiis impar, sua sibi manu vitam exhausit. Imperator ut illius morte vehementer indoluit; sic filiolum semper amavit, & cum cura enutritum tandem *Hoainan* regem creavit. Hic est ergo *Changus*, qui matris mortem ulturus *Xinxekium* occidit. Post cædem in tutum fuga se recepit, insalutato Imperatore. Culpæ tamen aliquanto post facta gratia rediit ad regnum suum; ubi de obtinendo imperio consultare cœpit. Sibi enim debitum credebat, quia natu major è *Lieupangi*

 filius

filiis erat, præceps audaciæque projectæ. Vnde *Iuenyangum* Præfectum suum nunquam audiit suadentem, nequid adversus Imperatorem moveret, suo contentus. Demum eo delapsus est, ut sumtis armis in Imperatorem fratrem insurgeret. Sed brevi victus & ab omnibus desertus aufugit è prœlio. Postea vero, quam se nec regem vidit, qui volebat Imperator esse, fame voluntaria vitam misere finivit.

Rex fame voluntaria mortuus.

Sub hæc tempora *Nanyue* dicta, quæ *Quangtung* & *Quangsi* complectebatur, in leges Sinicas concessit; illecta Imperatoris virtute ac pietate, cui missis legatis ultro subjecit sese, fecitque tributariam, quicquid libri, doctrina & politia Sinica juberet, factura. Mirum dictu! gens illa, quæ nunquam ad id usque tempus arma Sinica timuerat, nunquam experta erat, virtuti non est ausa resistere. Arma inimica fortasse sprevisset ac repulisset etiam; uni virtuti manus dedit. Nimirum nihil tam barbarum ac ferum est, quod vera virtus non mitiget. Ac documento plus uno compertum habemus plus virtutem ad regna subjuganda valere, quam vim & arma. Et quoties id vitiis amiserimus, quod armis fortiter obtinueramus; funesta exempla in hac decade narrata, opinor, abunde testantur.

Nanye regio Sinarum Imperatori se subjicit.

Virtus armis potentior.

Nunc videamus, quæ sit apud Sinas ratio pecuniæ. Nunquam eorum regibus placuit vel argenteam cudi vel auream monetam; fraudes, quibus ista gens assueta, lucrique sagacissima, præcaventibus. Solo pondere argenti vel auri valorem expendunt; & quatenus quidque mistum purumve sit, accuratissime dignoscunt. Quanquam auro nunquam utuntur ad emendum; quippe quod non pecuniam, sed mercem esse dicunt. Hinc autem fit, ut argentum continuo quasi tormento subjaceat, & in minutissima frusta ferrea forcipe ad hoc apta diffringatur. Dein, ut cuique lubet, iterum in massas refunditur, ac velut revivíscit in unum collectum; donec pro emtoris necessitate iterum secentur in frusta. Res est haud exiguæ molestiæ ac laboris; non tamen tot fraudibus obnoxia quam pecunia si foret apud Sinas in usu. Cupream vero monetam à multo jam tempore habuere; quam hic Imperator ad

Pecunia ratio apud Sinas.

melio-

meliorem commodioremque formam revocavit, ac concessit insuper, ut ubique, modo sine fraude, in toto imperio cuderetur. Nam ante hæc tempora fiebat hoc in sola regia, magno quidem Imperatorum quæstu, sed majori populorum incommodo, propter itinerum difficultates ac distantiam locorum. Monetæ formam rotundam esse voluit; & in medio quadratum foramen, quo facilius filum insereretur. Insignitur quatuor plerumque literis, nomen Imperatoris & impositum valorem significantibus. Liberum præterea fecit omnibus, undecunque salem colligere; potissimum in id intentus, ut populi provideret utilitatibus, non ut eo vexando, suo tantum serviret quæstui, quod est regum principumque personis oppido indiguum.

Sal publici juris.

Superiorum bellorum tempestas rem agrariam, in qua Sinis magnum ad rempubl. momentum, non parum afflixerat. Ad ejus artis resarcienda damna è Præfectorum consilio Imperator animum applicuit. Rationem plantandi moros, & bombyces educendi ab Imperatrice ceteras mulieres ejus exemplo doceri voluit; arbores & bombyces item in palatio alendi peculiari cura ei mandata, cujus manu factas vestes sericas ad sacra tantum adhibuit. Exemplo, cujus vis permagna semper fuit, cum à capite descendit in membra, commotæ totius imperii mulieres, etiam nobiliores, aggressæ sunt hoc artificium. Ipse quoque Imperator agriculturæ dabat operam, ut omnes ejus exemplo, etiam summi Præfecti, ad imitationem traherentur. Hinc rusticalia, festum Sinis diem, quem *Hinchun* vocant, originem sumsisse crediderim. Rusticorum quidem proprius hic dies est; sed vere nobilissimus, quemque solemnem omnibus usus fecit. Primo enim vere, cum sol medium Aquarii signum ingreditur, etiamnum à Sinis ingenti per imperium universum pompa in qualibet civitate atque in ipsa regia urbe dies iste celebratur, in hunc ubique fere modum. Vnus è primoribus Præfectis claro cum plausu symphonia gressibus præmoderante, collucentibus undique cereis & vexillis volitantibus, redimitus floribus ad portam

Res agraria restituta.

Serici conficiendi ars promota.

Rustica apud Sinas celebritas.

Orienti obverſam progreditur. Hunc virorum turba ſequitur pompæ fercula vectibus portantium, queis veterum hiſtoriarum de agricultura monimenta vel è papyro, vel è ligno ficta repræſentantur, ſericis aureiſque textilibus fulgentia. Variis in locis aſſurgunt arcus triumphales procedentibus. Plateæ omnes aulæis dependentibus ſuperbiunt. In hunc igitur modum Præfectus ad urbis portam, de qua dictum, procedit, veri adventanti quaſi obviam iturus. Inter ſimulacra cetera præcipue duo eminent. Alterum eſt vacca teſtacea tantæ nonnunquam magnitudinis, ut ab hominibus quadraginta portari vix queat. Alterum, ſed vivum, eſt adoleſcens, quem diligentem ac laborioſum ſpiritum appellant; qui pedem unum nudum, alterum tibiali tectum habet, virga vaccam teſtaceam continuo percutiens. Sequuntur ruſtici, omnia ferentes artis inſtrumenta. Neque hic quidquam vacat myſterio. Continua vaccæ verberatione ſignificare volunt, quantam curam ruſtici debeant agrorum culturæ impendere. Per pedem adoleſcentis nudum, & alterum male calceatum feſtinationem innuunt, quam ruſticos oporteat adhibere, cum ſe rus conferunt ad laborem, ut nec temporis ſatis ad ſe veſtiendos ſibi permittant. Pompa uſque ad regis palatium, & in urbibus ad Præfectorum ædes deducta, vacca teſtacea omnibus ornamentis ac floribus exuitur; è cujus aperto ventre, velut ex equo Trojano parvas magno numero vaccas, ex teſtacea nimirum matre teſtaceas extrahunt, è quibus unam ſingulis Præfectis mittit Imperator, ſimul monens ut omnem operam in agris colendis à populo curent adhiberi, ſeduloque invigilent, nulli nec agro nec homini liceat otioſum eſſe. Scribunt ipſum Imperatorem eo die terram aratro ſcindere ac ſementem facere. Prorſus, ut ſine aliarum gentium injuria vereque affirmare poſſe mihi videar, haud aliam in agricultura magis diligentem peritam & conſtantem eſſe, atque Sinicam. Vnde non mirum, ſi tantæ hominum multitudini annonam terra ſufficiat; cujus vix palmum unum in toto Sinico imperio, modo vel natura ſit vel arte ferax, incultum aut ſterilem invenias. Crebroque

Ingens vacca teſtacea.

Floret agricultura apud Sinas.

broque sermone celebrant Sinæ, maximum ac præcipuum regni opus agriculturam esse; nec alii rei magis à regibus & magistratibus invigilandum.

Iisdem temporibus rex *Leang* ab equo lapsus occubuit. Ob eam rem stabulo Præfectus sibi violentas manus attulit; reprehensus idcirco à Sinis, voluntariam mortem, ubi nulla virtutis vel honesti species apparet, improbantibus.

Anno imperii quarto decimo *Tartarorum* centum & quadraginta millia, equites omnes imperio infusi, ad prædas more gentis agendas ad *Pungyang* usque penetrarunt urbem; ubi *Pingking* hodie, urbs & ipsa, est sita. Contra quos Imperator ipse movere statuit; sed, postquam ingentem exercitum collegerat, mutavit consilium, importunis uxoris precibus retentus, & suo loco *Siangium* Præfectum misit, secundissimo eventu. Ille quippe *Tartaros* prœlio fusos extra imperii limites ejecit, magna eorum edita strage, omnique præda erepta, quam egerant. Sed enim haud multo intermisso tempore majoribus copiis, itinere duplici ac bipartito exercitu denuo in imperium suggressi, duas simul *Xensi Xansi*que provincias invasere, antiqua prædandi cupidine. Tum vero Imperator, tripartito exercitu præmisso contra eos egressus, copias suas peropportunis locis ita disposuit, ut in provincias ulteriorem hosti progressum intercluserit. Primum exercitum ductabat *Asfuus* Præfectus, egregius bello dux ex *Asfui* familia, de quo sub *Lieupango* diximus. Erat militaris discipl'inæ tenacissimus, qui levem quoque illius impatientiam gravi pœna multabat; de cetero suos milites liberalissime tractabat & humaniter. Forte ad ejus castra Imperator appropinquabat; cum, qui eum antecedebant equites, excubias monent adesse Imperatorem, aperirent proinde portas. Contra, qui stationem agebant, tesseram militarem exigunt. Quam cum illi reddere non possent; excubitores jubent eos recedere, alioquin hostiliter in eos invasuri, &, *Apud nos*, inquiunt, *tessera militaris, non Imperatoris nomen valet*. Exclusus igitur Imperator coactusque recedere, cursorem cum literis imperii

Irruptio Tartarorum.

Fides & constantia excubiarum.

signo

signo munitis ad *Afuum* mittit, queis adfuturum se monet. Tum denique *Afuus* edixit suis, ut Imperatorem admitterent. Adest ergo cum suis equitibus Imperator; at excubitores etiam tunc eum arcent ingressu, causantes, se quidem jussos Imperatorem admittere, non tamen equo vectum, multo minus ceteros equites. Interdixerat enim *Afuus* severissime, ne ullum unquam equitem admitterent. Quod fortasse fecit eo consilio; ut, quia *Tartari* omnes equitant, & ob frequentem equitandi usum vix pedibus possunt incedere, stratagematis eorum anteverteret. Vtut est, Imperator una cum suis ex equo descendere coactus est; ille quidem sella gestatoria, ceteri pedites omnes ingressi. Mos erat, ut, cum Imperator veniret in castra, summus belli dux ad eum excipiendum procederet obviam. Sed hoc ante non licebat, quam ordinasset aciem. Cum igitur adeo improviso venisset Imperator, ut *Afuus* tempus non habuerit ad dispertiendos in totum ordines, ideo differebat obsequium. Vbi cognovit Imperatorem ad se jam ingressum; ita, ut erat armatus, ad eum excipiendum prodiit, stans ipsum veneratus, non flexo poplite. Sic enim ferebat mos Sinarum, hodieque fert, ut summus belli dux admissus ad Imperatorem, genua non flectat armatus; quo tamen obsequii genere reliqui omnes regem suum venerantur. Multi Præfectorum Imperatoris iram ab *Afuo* sumturi pervicaciæ pœnam verebantur. Sed contra evenit. Is enim & hunc & milites collaudavit, & talem tamque severam disciplinam ab omnibus servandam esse dixit. Deinde *Afuum* omnium aliorum ducum supremum jussit, eumque contra *Tartaros* expeditionis comitem esse voluit. Quos non pugnando, sed vias tantum intercludendo, ad tantam rerum penuriam adegit, ut multis suorum exstinctis fame, domum redire coacti sint, equis suis plerisque consumptis in cibum. Memoriæ traditum est, *Afui* ducis militarem disciplinam & exactam imperiorum obedientiam plus valuisse, quam fortitudinem. Recte quidem ac sapienter. Hæc enim sine altera subinde magis ad latrocinia, quam ad victorias est accommodata.

Tertio

Tertio & vigesimo, quàm rerum potiri cœpit, anno decessit *Uenius*, optimus Imperator; quem triduo totum luxit imperium. Alba omnes veste amicti; qui color luctus apud Sinas est, ut apud nos pullus, index. Ejus rei rationem hanc afferunt, quod sit color naturalis, cum se reliqui fere omnes debeant arti fulloniæ; quo se significare dicunt, nullam in dolore ambitionem vel artificium adhibendum esse. Nam ubi dolor verus est, abunde è natura ipsa exprimitur. *Albus color. Sinis in luctu.* *Cur?*

Ceterum hic Imperator nunquam se moriturum sibi penitus persuaserat; à quodam impostore deceptus, à quo pocillum magni pretii cum hac inscriptione accepit, *Hominum domino vita sempiterna!* quo promittebat eum immortalem fore. Delirabat in hunc modum anno imperii decimo septimo; quem imperii sui primum numerari voluit, vitæ perennis initium auspicari se stultissime credens, epoto medicamento. Hac una re non sapuit. Neque adeo mirum est hoc in Sinis, vitæ proferendæ ad insaniam usque studentibus; cumque totam felicitatem in ea ponant, quia æternam ac meliorem ignorant, quidquid est huic indipiscendæ, omni studio sectantur. Et prorsus sibi persuadent ex *Laozui* doctrina medicamentis eo perveniri posse, ut immortales fiant. Quin multos esse fingunt in montibus errantes, qui nunquam moriantur, & avolent quasi spiritales, quocumque voluerint; imo in cælum usque, cum libuerit, ascendant. Quid si fabulis hujusmodi materiam ac principium præbuerit *Eliæ* atque *Enochi* historia? immortalitatis quidem hujus, multi sunt, qui toto passim imperio præcepta venditent; *Laozui* Philosophi juxta & sacrificuli sectatores in queis præcipuus *Tauzus*. Hinc tam impense chymica delectantur arte. Quippe penitus persuasum habent eandem esse rationem, quaque unguentum, quaque vita paretur æterna. Sed nimirum non essent sola vita contenti nisi divitiis abundarent insuper ad voluptates. Quæ mira prorsus & insignis est hominum alioqui sagacissimorum stupiditas; qua de plura dicemus infra. *Impostor promittit immortalitatem Imperatori.*

Resto-

Studia reflorescunt. Refloruere sub hoc Imperatore literarum studia; quique libri tenebris à *Cina* familia damnati latuerant, libere jam in lucem protrahi cœpti. Quin & alii non minus eruditione, quam eloquentia pleni, nec ii pauci sunt compositi. Etiam nunc *Hanæ* familiæ scriptores magni æstimantur, ob dictionis ornatum ac *Papyrus inventa.* styli. Sub eodem est inventa papyri conficiendæ, cui materiem sufficiunt arundines maceratæ, non vulgaris ratio. Hinc varia sunt ejus genera; quæ ad omnes, etiam vilissimos usus consulto accommodata divendunt per totam Sinam. Nec minus variam habent ad scribendum; albæ, quæ in Europa conficitur, nonnisi firmitate cedentem. Ante hæc tempora, ut est supra memoratum, arborum cortices adhibebant ac folia, in queîs literas stylo ferreo sculpebant. Hodie pro calamo utu..tur penicillo pulchre affabreque concinnato *Sinarum atramentum.* ex animantium pilis. Atramentum solidum, non liquidum miro artificio temperant; quod super lapides ad hoc paratos aqua molliunt, ut à nostris pictoribus fit, cum colores terunt. Et in hunc modum omnia vel mente concepta vel ore promta mandant papyro. Porro modus atramenti conficiendi non inter mechanicas artes, sed liberales ab eis reponitur; quidquid ad literas quoquo modo spectat, è sua vilitate in majus, illarum amore, tollentibus.

V. Imp. HIAOKINGUS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 43. anno 22. ante Christum 156.

HUic *Uenius* imperium per manus tradidit; quem moriens ita scribitur allocutus. *Si mortem meam excipient bella, quod est proclive metuere*; Afuum *du..m præclarissimum adhibe in consilium. Huic tuto committes omnia; nec dubitabis de illius fide, tot experimentis probata. Ejus vero peritiam militarem quid attinet laudare, qua Sina neminem habet ei parem? Hiaokingo* consilium istud utilissimum fuisse rerum eventus docuit. Nam per *Afuum* bella non pauca confecit felicissime. Quanquam deinde nimius justi rectique amor & constantia, sed præcipue muliebris indignatio in odium

Impe-

Imperatoris eum adduxit, ac tandem misere mori coëgit, ut in loco docebimus.

Mos erat à multo jam tempore apud Sinas, ut criminibus convicti tot in frusta secarentur, quot vellet judex. Quæ carnificina subinde ad decem usque millia procedebat. Prima sectio grassabatur in supercilia; quorum detracta pelle, tegebant oculos, quæsita hinc etiam tribunalibus commendatione clementiæ, quod reum judices dolorem sentire quidem, non & videre vellent. Quanquam *Uenius* Imperator hanc pœnam mitigavit, si mitigata dici potest, quæ nihilo secius est acerbissima. Nam sectionis loco tot ictus, quot judici placeret, excipiebatur reus, gracili virga salicis tantum dolorem infligente, ut ea verberatione multi sint enecti. Vnde hic Imperator illam plus deminuit, ictuum meritorem tertiam tantum partem imperans. Sed qui statutas à patre pœnas minuit, tributum auxit. Ejus namque pensionem ad antiquum statum revocavit, ac dimidiam partem à patre remissam denuo exegit; causatus, rem agrariam restitutam, quæ obsoleta paternam tantisper indulgentiam sibi fecisset obnoxiam. In vectigalibus autem unum ex triginta solvendum imperavit. *Reorum carnificina.*

Subinde totum imperium ebrietas miscuit. In palatio regulorum filii de more cum filiis Imperatoris educabantur. Inter hos erat U regis filius, *Iungo* Imperatoris filio ante alios charissimus. Sed hunc amorem vinum turbavit. Accidit enim, ut hi duo poculis sese invitantes, gravesque mero, primum de re non magna verbis contenderent. Mox vero surgentes è mensa, nec minus ira quam vino calidi, de digniore loco altercari cœperunt. *Iungus* potissimum U regis filio irascebatur, quod sibi debitum honorem non tribueret; eodemque loco, ubi potaverant, eum cultro trucidat. U rex audita filii cæde, vindictæ cupidus, contra Imperatorem hujuscemodi tragœdiam orditur. Solicitatis regulorum animis, alios præterea sex in partes trahit ac jubet una secum in Imperatorem consurgere; omnes Imperatoris aut fratres, aut patruos aut avunculos. Erant autem isti, *Paus* U rex conjurationis *Ebrietatis mala ingentia & varia.* *Cædes regii filii armorum causa.*

tionis

tionis author; *Kiungus Kiaoſi*, *Kimuſ*que *Kiaotung* reges fratres; *Hienus Zaochuen*, *Pieus Cinan*, *Faus Zu*, *Suius* denique *Chao*, reges. Omnium potentiſſimi U*us* & *Zuus* habebantur.

Legio Sinica. Imperator audita conjuratione, paterni conſilii memor *Afuum* cum ſumma poteſtate bello præfecit, ſex & triginta legionibus Sinicis, quas *Kiun* vocant, ei datis. Duodecim millibus & quingentis militum conſtat una legio; ducem ſupremum unum habet, & quatuor tribunos, præter reliquos minorum ordinum duces. Ex quo intelligitur hunc exercitum pluſquam quadringenta & quinquaginta militum millia complexum fuiſſe. *Afuus* quippe gnarus militiæ cumprimis, ut reges à ſe mutuo diſtractos compelleret ad ſui quemque territorii cuſtodiam; diviſis copiis, Præfectiſque *Liekio* duce ad invadenda *Chao*, *Luonpeo* autem ad *Ci*, regna miſſis, ipſe cum robore exercitus contra fœderatorum copias tendens in *Zu* regnum impreſſionem facit, à terris Imperatori obnoxiis bellum averſurus. Omnium primo occupavit *Honan*, provinciam frugum fertiliſſimam, & alimentis abundantem. Sperabat enim, poſtquam ea potitus eſſet, ſuis militibus nil defuturum; hoſtem vero ſola fame deleri poſſe. Non fefellit hoc ſtratagema fœderatos; qui proinde *Honan* ingreſſi, vel pugnam erant commiſſuri, vel illam ſibi provinciam retenturi. Iamque ad vallem obſcuram *Yeu* Sinis appellatam, inter altiſſimos *Hiao Xing*que montes accumbentem pervenerant; cum *Afuus* cognito eorum conſilio militibus edicit, ut recta per vallem tendant, ſervatis ſemper ordinibus. Erat ei deliberatum *Loyang* urbem antecapere, quo facilius hoſti viam intercluderet. Verum, ubi paullum proceſſerat; *Chaoxui* ducis inſtinctu conſilium mutavit, omiſſaque valle per montes Orientem petens, ſuperatis faucibus U*uquanis* per urbem *Lautien* breviori quidem, ſed difficiliori itinere ad *Yungyang* pervenit urbem. Ea quippe majoris erat quam *Loyang* ad victoriam momenti. Magnis difficultatibus ac laboribus, quos exantlavit ſumma montium juga ſuperando & impervia penetrando, favit exitus haud pœni-

pœnitendus. Ingens periculum evasit, in quod omnino incidere debuisset ex insidiis, quas fœderati reges, qua impeditiora erant loca, in *Yeu* valle posuerant. Posteaquam *Yungyang* tenuit, cui obtinendæ vix parem se credebat esse; perlætus, *Iam est*, exclamat, *in nostra manu victoria! miseros illos reges vincam sine armis.* Nec temere sic exultabat. Omnem enim commeatum rebelles per unam urbem *Yungyang* sperare poterant, de cetero asperrimis montibus interclusi. *Commeatus interclusus.* Vrbis ab Imperatoris exercitu captæ fama non invenit apud reges primo fidem. Nec enim alas habere ac volare posse Imperatoris milites, per jocum dicebant. At ubi certior ea de re nuncius haud amplius dubitare sivit; tum enimvero actum esse de se conclamarunt, si *Afuus* detrectaret pugnam, in qua una spem omnem posuerant. *Afuus* interea de insidiis inter *Hiao* & *Xing* paratis per exploratores monitus, à tergo militem in eos mittit, & inopinantes magna ex parte cædit. Iamque regum exercitus terga dare coactus, recta & ipse *Yungyang* petebat pugnam initurus. *Afuus* autem cum *Honan* provinciam interim ubique pronam haberet ad deditionem; regnum *Leang* amicum (ejus quippe rex non stabat à fœderatis) firmis præsidiis munivit, interdicens, nequid annonæ ad rebelles inde transvehi permitterent. Ab hoc enim regno pauci montes arcebant rebellium exercitum. Ceterum perpetuis altissimisque montium jugis claudebatur. *Honan* provinciam à *Xensi* separantium. Itaque in medio clausi reges jam ad extrema sola fame venerant; tantum exercitum annona deficiente. Omnem proinde lapidem movebant, quo *Afuum* ad prœlium lacesserent. At ille castris se continens, in rerum omnium abundantia securus irrisit hostes. Hoc consilium ubi frustra esse vident; ingressum in *Leang* regnum moliuntur. Iam ad primam ejus urbem pervenerant; quam *Afuus* permunierat undique, victoriam in eo positam esse dicens, si urbe non exeuntes, aliquantisper propugnarent mœnia. Interim penuria rerum necessariarum ingravescente reges soluta obsidione *Afui* castra statuunt invadere. Nam inve-

nerant viam ante, quam hoc aggrediebantur, qua saltem aliquam annonam adveherent; quæ per *Hoai* fluvium usque ad amnem *Zu* in illum se exonerantis, parvis navigiis *Zu* adverso magna difficultate portabatur ad exercitum, utcunque felici hactenus successu. Sed *Afuus* eâ de re certior factus ab exploratoribus, ad fauces amnis custodiendas levis armaturæ misit equites; qui, priusquam hoc rescifcerent hostiles copiæ, regum inibi fuso præsidio intercludunt iter. Tum reges, ut *Afuum* ad pugnam elicerent, circumire castra, instructis ordinibus eum lacessere, ac timiditatem exprobrantes ei proterve illudere. Ille contra nil moveri dicteriis inanibus, castraque melius emunire. Præcisa itaque pugnæ spe omni, reque deplorata, in ipsa castra, quod ultimum supererat consilium, constituunt impetum facere. Nec prima procedebant male, nisi stratagemate, quod adornabant, felicior *Afui* virtus esset. Igitur intempesta nocte robur exercitus ad eam castrorum partem, qua Boream spectabant, silentio tendere jubet hostis; & militum manum non contemnendam panico tumultu partem Australem aggredi. Hoc fecit eo consilio, ut *Afui* militibus ad Austrum, ubi res maxime inclinata videbatur, aversis, ipsi à Borea, unde nihil hostile timeretur, irrumperent. Non latuit *Afuum* ea fraus, ex incursandi modo facile suspicantem, ad Austrum non agi serio. Ergo castra, quæ Boream tuebantur, non tantum non nudavit præsidio, sed quantis potuit viribus, eam partem auxit. Vbi reges audiunt, ad Austrum increpuisse panicum; à Borea vacuam, ut putabant, partem aggrediuntur. Sed magna suorum clade repressi, cum stratagema suboluisse animadverterent; effusa fuga retrocedunt à castris. Eodem modo milites Australes, qua data via, profugiunt. *Afuus* eruptione facta fugientes per saltus ac montes insecutus, pecudum more mactavit; memorabili victoria potitus, nec uno suorum desiderato, septem regum sine prœlio victor. Faus *Zu* rex, qua evaderet, non inveniens; ne in hostium veniret potestatem, mortem sibi concivit. Idem remedium eadem insania quæsivere *Suius Kiungius*que reges. U rex

Septem reges una pugna victi.

rex ad *Yue* regem amicum profugit, qui hospitem in Imperatoris gratiam perfide necavit. Reges reliqui tres in *Afui* manus venere vivi, adductique ad Imperatorem pœnas rebellionis dederunt, usque ad necem atrocissime verberati. Neque hîc ebrietatis damnum stetit; sed in ipsum etiam ebrium redundavit. Quippe filio iratus Imperator excedere palatio jussum atque in reguli *Linkiangi* humilitatem dejectum, successionis jure privavit. Etsi vero in præsens abstinuit ab hac ultima sententia, cedens Præfectorum precibus; postea tamen eum ob pravam indolem & quod semper in pejus rueret, rato priori decreto successionis exheredem fecit, ut infra dicam suo loco. Vere ut dici queat, una ebrietate non unum Imperatorem modo, sed septem insuper interiisse reges. *Læsum jus hospitii.*

Anno imperii tertio decimo *Tartari* quoque Sinam ingressi sunt per fauces *Yen* dictas, qua longissime porrectus ille murus subeuntes admittit. His opposuit Imperator *Afuum*; qui devictos ejecit ex imperio. *Liquangus*, unus ex *Afui* ducibus cum trecentûm equitum ala missus ad explorandum longius progressus, in aliquot *Tartarorum* millia inciderat. Iamque fugam meditabantur sui, sine dubio ad unum omnes à *Tartaris*, velocissima gente, casuri, nisi prudentior *Liquangus* eos retineret. *Quo vos, imbelles*, ajebat, *aufert inconsulta fuga? nonne videtis, quo nos in loco fortuna constituerit? ab exercitu nostro plusquam quadraginta stadiis distamus. Si terga præbemus hosti; nón effugimus periculum, sed incurrimus. Certo enim nos prius assequentur, quam tantum spatium fugiendo emetiamur. Ego potius hoc faciendum putem, ut excitatis opere subitario castris nos sepiamus, multis vexillis undique ad panicum terrorem hostium in altum surrectis; quo fiet, ut nostra paucitate minime cognita plures esse credant, quam sumus.* Afui *præterea tantus est apud* Tartaros *timor, ut omnino mihi persuadeam non ausuros longius procedere.* Factum, ut imperavit; elusisque *Tartaris* proximæ noctis silentio cum incolumi agmine ad *Afuum* rediit. *Stratagema.*

Habebat in palatio apud se Imperatorem *Uum*, minorem quidem natu fratrem, sed uterinum, sibique

Nimia indulgentia parentum in liberos noxia.

charissimum. *Teua* quoque mater eum, ut ultimo genitum amabat unice. Hunc & ipsius amore impulsus Imperator & matris gratia regem *Leang* creat, claris honorum titulis auctum, præquam ceteros reges solebat. Quin & insignia quædam imperii vexillaque impertiit ei; quibus, cum in publicum prodiret, uteretur ad splendorem. Præterea quoties vellet, in palatii penitissima quæque ingrediendi copiam fecit, quod nulli concessum apud Sinas, ne filiis quidem, ubi septimum ætatis annum excesserint. Solis Eunuchis hoc licet, & iis, quæ sunt è gynæceo. Sed his honoribus abusus *Uus* efferre se insolentius, & magis magisque tumens ad majora niti; demum ausus ab Imperatore petere, ut se nuncuparet heredem imperii. Quanquam non tam sua sponte processit eo arrogantiæ, quam *Xingi* & *Gueii* aulicorum impulsu. Cum igitur aliquando apud Imperatorem præsente *Teua* epularetur; quod clam optaverat, denique palam petiit. Nec ad ejus vota difficilis Imperator, postponens jus amori, jamjam annuebat; cum *Iuenus* & alii quidam Præfecti, quos inter & *Afuus*, sic eum alloquuntur. *Quoties in imperio, filiis prateritis, frater declaratus est heres; semper orta seditione varia calamitates rempubl. invasere. Quo aquius est, ut memineris, Imperator, te à majoribus tuis non imperium modo accepisse, sed una etiam, qua sunt ab ipsis salubriter instituta.* Lieupaugus *autem abavus tuus hanc inter reliquas leges imposuit, cum essent Imperatori filii, nunquam fratres eligerentur.* Valuit apud Imperatorem hæc admonitio; atque ab incepto destitit. At *Uus* iræ impotens in consilii authores insurgit, eosque per *Xingum* ac *Gueium* jubet interfici; uno *Afuo*, qui jam apud exercitum agebat, ad alias adhuc insidias reservato. *Iuenum* ergo aliosque præterea decem è Præfectis majoribus hi, quos dixi, è medio sustulere. Quod ubi nuntiatum est Imperatori; mittit, qui & *Uum* & duos illos aulicos comprehendant. Sed eos in præsens *Uus* subtraxerat vinculis, in ima palatii deductos, abditosque, qua nemini patebat ingressus. Ipse tamen captus, & jam capite plectendus erat, nisi *Tena* matris lacrymis flexus Imperator ferre senten-

tiam

tiam distulisset. Inter hæc *Gueius* & *Xingus* ubique quæsiti, nusquam inveniebantur; donec uni demum è custodibus palatii res innotuit. Ille sibi suisque certum exitium metuens, quod in secretam speluncam per se patuisset hominibus ejusmodi descensus; *Uum* convenit,& quid facto opus, deliberans,in eum sic invehitur. *Cur teipsum*, *ô* Leange *rex*, *nosque tecum in perditum? nam certa mors utrosque manet, si locum relinquit perditorum hominum iniquis consiliis; quæ quo spectant, nisi ut imperii legibus fraudem facias? quod si resciscet Imperator, à te* Xingum Queium*que introductos in palatium*; (*quo quid est proclivius?*) *unius tuæ culpæ invidia se provolvet in omnium nostrum exitium. An tibi jam effluxit ex animo, paucos abhinc dies vitam tuam maternis condonatam esse lacrymis? Adhibe, quæso, remedium in tempore; ne irati Imperatoris dolorem nondum bene sanatum denuo haud paulo gravius accendas.* Vera loqui custodem sentiebat *Uus*; ac partim amicorum, partim suo periculo utrinque evidentissimo commotus uberrime flere cœpit. Tandem nuncios ad eos mittit, qui monerent esse proditos, nec aliud præsto, quam in morte remedium; rogare proin, ut ipsi de se statuerent. Nuncios autem clam admonuit, ut, si cadere suapte manu timerent illi, vi vitam eis eriperent. Sed ipsimet, quanto in discrimine versarentur, edocti, postquam supplicium impendens voluntaria morte redemerant, summo silentio in palatii nemore sepulti sunt. Speraverant illi quidem, *Uo* Imperatore, magnos honores; quibus imminentes in malefactis etiam fidelem operam navabant. Sed extremo suo malo didicere verum esse, quod dicitur, Mala consilia consultoribus pessima.

Interim *Teua* mater nullum lacrymandi modum facere, de *Uo* filio solicita, nec cibum nec somnum admittens. Quæ res quanquam Imperatori matris vicem miseranti maximo dolori fuit; plus tamen publici boni affectus apud eum valuit, *Uo* negantem veniam pervicaci severitate. Optabat interim tamen, ut Præfecti rationem inirent, qua *Uo* placaretur. Aderant tunc commodùm, qui ad *Uum* & reliquos capiendos *Maternus in filium amor.*

 missi

missi fuerant; quippe ab Uo de *Xingi Gueique* morte docti. Quos ut Imperator sine præda venisse videt; *Eccur* Uum *ac reliquos non adducitis, quos comprehendi jusseram? Ipsi jus*, inquiunt, *dixere jam perfidiæ suæ voluntaria morte, qua vel suo judicio digni erant.* Xingus *ac* Gueius *jam dedere pœnas. Rogamus igitur, ut hac de re nil amplius inquiras. Condona modo injurias tuas lacrymis matris tuæ, quæ se* Ui *causa excrucians, nullam nec cibi nec somni partem capit. Dissimulandum est, quidquid est, in quo peccavit* Uus; *cujus crimen haud ab ipsius malitia, sed à perfidorum fraude profectum est, & venia tum hoc, tum illo præcipue nomine dignum, ne matrem eneces. Illo servato innoxio simul & matrem servabis, bis uno facto pius.* Tunc Imperator, *Vtrinque premor*, ait, *hinc pietate, ne matrem perimam; inde justitia, qua salva* Uo *reconciliari non possum. Quare animi pendens ac planè nescius, utram in partem me flectam, hoc negotium vestro arbitrio committo. Ite, meamque matrem jubete bono esse animo ac vivere. Tienxaus*, qui huic quæstioni præpositus erat, ubi mentem Imperatoris intellexit; senio ac mœrore confectam Imperatricem propere adiens, *Vive*, ait, *Imperatrix!* Uus *filius tuus salvus & incolumis est! Quæ objecta sunt ei crimina, nefanda illa quidem, ipso tamen insciente facta sunt. Nulli culpæ obnoxium deprehendi; unde innocens ab Imperatore pronuntiatus est.* Hic demum ad lætitiam à mœrore traduci passa se *Teua*, lacrymas siccavit, cibumque sumsit, alacris utcunque. Deinde tamen Imperator U*um* non eadem, qua prius, comitate tractabat; turbulentum hominis ingenium fastumque formidans. Denique penitus à se removit eum, & nec mensam nec currum amplius cum ipso habuit. U*us* autem videns, se illis molitionibus, queîs imminebat imperio, Imperatoris gratia excidisse, ineluctabili tristitia oppessus non multo post fatis concessit, ingenti matris mœrore. Quam ut quoquo modo consolaretur Imperator, in Ui filios *Leang* regnum partitus, regulos creat; filiabus vero magnas donat opes, non leve luctuum, queîs Imperatrix tantum non succumbebat, temperamentum.

Quanta

Quanta in hoc imperio, quotque mala nata sint è polygamia unius viri multiplici malo, vel maritis unam ante ceteras amantibus, vel feminis vagum sui amorem inter se invidentibus; supra sæpius est à nobis dictum. Sub hoc Imperatore quanquam & principatum & torum caste habente non defuit exemplum similis infamiæ. Cum pater ejus adhuc rerum potiebatur, *Zangula Yenis* regis neptis duas filias & filium *Sinum* è nobilissimo apud *Yenem* Præfecto, cui *Vambungo* nomen, genuit. Hoc vita functo *Zangula* juvenis adhuc, *Tieno* nupsit, apud Imperatorem gratioso, & unam è majoribus præfecturam administranti. Hic *Zangulæ* majorem ex *Uambungo* filiam *Kinuango*, & ipsi Præfecto, nuptum dedit. Quibus cum nata esset filia, emicuit, ut solet, astrologorum & hariolorum ingenium, post magnæ felicitatis experimenta futuram denique Imperatricem divinantium. *Zangula*, mulier ambitiosa, credidit hæc avidissime; neptemque magna cura educatam, non plus annos quinque natam, in regiam ad Imperatricis ministerium dimisit. Erat insigni forma prædita, qua ceteras omnes è toto imperio puellas facile superabat. Tertium ac decimum attigerat ætatis annum, cum *Iungus* Imperatoris filius natu major ex *Lieua* matre, legitima uxore, illam sibi sponsam depoposcit. Quod ut facilius impetraret *Piauam* ex *Uangia* concubina sororem suam adhibuit, uti se apud *Lieuam* adjutum vellet. At illa tantum abest, ut assentiretur, ut acriter filiam objurgatam de hac petitione, juberet à se facessere. Quam tamen longe proniorem votis suis habuit *Cheus* alter Imperatoris ex *Vangia* filius, eandem exoptans conjugem sibi. Nihil enim cunctata *Lieua*, imo læta, quod ipsius nuptias ambiret, protinus eam tradit. Id matrimonium *Cheo* viam ad imperium stravit. Nam *Piaua Chei* soror uterina, cognito puellam fratri sponsam provenisse; adversus *Lieuam* & *Iungum* vehementer excanduit. Hinc apud Imperatorem identidem eorum obtrectare famam; contra, ubi se cunque dabat occasio, *Vangiam Cheum*que dilaudare. Quibus artibus adeo in Impe-

Polygamia regnis molesta.

Tragica ambitiosæ mulieris machinatio.

Imperatoris animum irrepsit, ut tandem *Iungum* filium exheredaret, ebrietatis illius, in qua tot malorum causa constiterat, memoria suspensam aliquantisper iram fortius urgente. Quod ut commodius ac sine turbis ageretur, *Vangiæ* secundæ uxori diadema imposuit spreta *Liea*, *Cheum*que illius filium imperii heredem declaravit. *Liea* tantæ injuriæ impatiens, &, si fato cessisset Imperator, atrociora timens mala, queîs utplurimum à successoris matre reliquæ uxores & concubinæ afflictarentur; cum iram & dolorem in æmulos effundere non posset, magnitudine mali oppressa moritur.

Neque hic invenit exitum hæc tragœdia. Multi enim è Præfectis indignitate rei commoti, cum obstarent Imperatori, neve primatu uxorem ejusque filium asperuaretur, authores essent; propterea interemti fuere. *Afuus* etiam ipse, tantus alioqui vir, cuique tantum debebat Imperator, eandem ob causam mulierum insidiis appetitus, atque in vincula conjectus, voluntaria inedia sibi vitam exhausit. Nec vero jam solum Imperatori restiterat; sed etiam, cum *Zinum Zangulæ* filium reguli vellet ornare potestate. Quæ libertas eum mulierum odio exposuit; quod non nisi exstincto *Afuo* quievit. Tantum possunt ambitiosæ mulieres, ubi pronas aures, animosque maritorum vel amicorum sibi obnoxios habent.

Post hos & *Hiaokingus* diem suum obiit; undique laudandus, nisi quod in eo summa levitas esset & inconstantia. Nunquam in ulla causa suscepta, præterquam in *Vangiæ* electione constanter permansisse memoriæ proditum reperio. Sed inter ejus laudes eminet obsequium & reverentia erga parentes, quæ, ut sæpius dictum, apud Sinas maxima primaque virtus habetur. *Cheus* ei filius successit. Nam *Iungum Linkiang* regem creaverat, exutum jure successionis, eoque in regno velut in carcere conclusum neque situm regia urbe exire, ne, si vires suppeterent audaciæ, turbas daret. Quoad vixit, magnæ semper ei curæ fuit agricultura, & bombycum educatio. Immensis opibus, quas collegerat, parce utebatur. Quo factum, ut

successori affatim pecuniæ, quæ in his etiam terris nervus, suppeditaret ad illa sumtuosa bella, quæ ante ipsum aggredi ausus est nemo. Nam & *Tartaros*, qui colebant veterem *Tartariam*, armis invadens, ad internecionem fere delevit, & in Indiam usque terrore sui prolato, *Bengalam* etiam penetravit, de quibus infra.

VI. Imp. HIAOUUS.

Imperavit annis LIV.

Cheus itaque partim fortuna, partim arte, quod naturæ jus negabat, imperium obtinuit; & Astrologorum de ejus uxore prædictionem eventus probavit, felici Sinarum sorte. Vere enim egregius Imperator fuit. *Hiaouus* dici voluit, quod obedientem Belligerum sonat. Diuturnum habuit imperium, hoc est, annorum quinquaginta & quatuor, ingenti vel sapientiæ vel felicitatis fama. Sapientes ac literatos amabat mirifice; nec minus senes prudentia canisque simul venerandos. Vtriusque generis homines undique convocatos vel ad doctrinam interiorem vel ad publica consilia adhibebat. Revixere quodammodo ac postliminio ad se rediere sub docto principe & doctorum amatore literæ. Libros, quotquot potuit, undique collegit & conquisivit. Nec bellica virtute minus, quam literis insignis fuit. Vtramque nimirum Palladem amicam habuit, armatam ac togatam. Omnium primo *Tartaros* subegit ac domuit, eorumque terras ingressus, omnia longe lateque vastavit. Sinico etiam imperio vicinam *Indiam*, eam præcipue, quæ ad Libycum vergit, à *Gange* clausam, ad *Bengalam* usque regnum occupavit. Nulli sane Imperatorum rebus gestis & hinc efflorescente nominis gloria cessisset, nisi egregias naturæ dotes ac virtutes, humanæ conditionis oblitus, longioris vitæ cupidine fœdasset. Prorogandæ namque vitæ præcepta ad insaniam usque sectabatur; ridiculaque multa ea de causa fecit, deceptus ab impostoribus. Adeo verum est, Nihil esse in humanis omni ex parte perfectum. Sed de his omnibus exponam suo loco.

Cyclo 43 anno 38. ante Christum 140.

Primus Tartaros subegit.

Amor prorogandæ vitæ.

Vix patri justa persolverat, cum indicto sapientum conventu laudatas quasque leges & instituta optimorum Imperatorum ex iis audire voluit; quod diceret sibi nihil optatius vel antiquius esse, quam subditorum bonum, & orbis totius cum Sinica politia conformationem. Aderat inter alios Philosophos *Tumchungus*, è *Kingcheu* oriundus. Huic omnes consensu deferebant, ut Imperatori primus responderet. Quod ille pro ea dignitate ac sapientia, qua pollebat, tam egregie præstitit, ut me non pigeat concionem illius hic apponere, servata Sinica phrasi, quantum potero. Ea namque dixit, quæ audisse nec Sinis indecorum fuit, nec Europæis erit fortasse inutile. *Ego*, ajebat, *cum considero, quanta cælum inter & hominem debeat esse consensio; rem timore plenam invenio. Nunc quidem cælum non iniqua nobis promittit tempora; quin imo, qua est erga nos pietate, mortales omnes pace vult ac quiete donare. Neque aliud jam desideratur, nisi ut obedientes cælo, nobis vim inferamus. Primum, in quo laborandum, est verarum virtutum studium. Illud aures, illud oculos nostros diriget ac perficiet; ex hoc augetur & clarescit prudentia. Deinde vis nobis est adhibenda, ut nunquam non in recta rationis stadio curramus. Sic enim virtus continuo magnis exsurget incrementis ac merita augebit. Est autem recta ratio, per quam tanquam per planum iter procedere debet bona orbis gubernatio. Illa pietatem, justitiam, politiam, optimas leges & pulchram inter reges subditosque consensionem complectitur; ex qua bene constituta emanat continua illa multorum malorum series, & in orbis imperio ex patre in filios nepotesque derivata successio. Hinc denique orbis totius ad veram doctrinam existit vitaque sanctitatem conversio. Regibus ante omnia si quidem vera pietas eis est rectique ratio cordi; simul cordi debet esse perfectio sui nunquam nisi quod rectum est intuentium. Inde palatii totius aulicorumque boni pendent mores; indidem porro magistratuum & præfectorum virtus ac sinceritas, populorum fides & orbis totius optima constitutio. Tali rege nemo erit vel ex vicinis vel ex remotis, quem non tangat regis ad exemplum cura sui perficiendi sequendique recti. Regis virtus instar venti, subditi sunt instar*

Sapiens oratio Tumchungi.

Similitudo.

ſtar ſegetum, quæ omnes in illam inclinant partem, in quam impelluntur à vento. Nulla quidem res homines agit longius in tranſverſum, quam avaritia lucrique fames; verum ſicut aqua deorſum ruens caſtigari ſiſtique poteſt, ita hominum cupiditas legibus ac bona doctrina frenari debet. Eam ob cauſam antiqui reges primum illud ac præcipuum in principatu ducebant, uti ſcholas & academias conſtituerent, in quibus ſubditi ad doctrinam, ad pietatem; ad juſtitiam, ad humanitatem ac politiam informarentur. Ita puerilis ætas ad pulcherrimorum morum elegantiam adoleſcens, in parentes inque majores obedientiam & obſequium induebat. Optimi autem ac pii reges, qui malis in imperio ſucceſſerunt, impreſſa vitiorum ab antecedentibus veſtigia, ac peſſimos inductos mores abolebant omnino, quo pulchrius ipſi deinceps ſuas in adminiſtranda republica partes implerent. Et quemadmodum muſici, cum inſtrumentum ſibimetipſi diſcors accepere, prius illud explorant, chordas vel tendendo vel laxando donec juſta proveniat harmonia; ſic boni reges malorum regum diſcrepantiam ſpernebant, & malas leges in bonas permutabant. Hæc dixi, ô Imperator, ut illos imitari te non pudeat. Iam imperialis Hana *familia tua imperium totum pacificum habet. Adhuc ob bella ac turbas omnia in meliorem ſtatum ab anteceſſoribus tuis redigi non potuere; tibi, optime Imperator, hoc cælum conceſſit, prudentia ſuper omnes pollenti, &, quid agere conveniat, probe intelligenti. Sed memento illius dicti, quod in proverbium abiit; Melius eſt rete accipere ac piſces capere, quam illos tantum natantes videre ac laudare. Manus ad opus applicandæ ſunt, non ſolum ingenium ad intelligendum.*

Alia. *Aliat* *Proverbium.*

Inexſpectata erant hæc Imperatori, futurum ſperanti, ut ad ardua ſe atque ad bella ſuſcipienda Philoſophus animaret & hortaretur. Magno enim atque excelſo erat animo, & orbem totum ſuis victoriis deſtinante. Quam ob cauſam ante jam exquiſierat rationem totius orbis ad Sinicam politiam conformandi. Sed negabat Philoſophus ex eorum ſecta bella digna eſſe, quæ ab Imperatore tractarentur; & plus virtute, quam armis effici poſſe credebat. Verum, ut erat prudens

prudens Imperator, id dissimulare, laudare Philosophum, &, ut plura doceat, mandare. Tunc *Tumchungus* opinionis suæ tenax & pacis opus urgens, ea super re porro sic disseruit. *Qui doctos*, inquit, *ac sapientes ad se vocat ac consulit, nec deinde salutaria docentes audit; eum similem dixerim illi, qui lapidibus gaudet pretiosis, quos ubi plures adhuc rudes collegerit, nullum tamen unquam expoliri curat, unde illorum pulchritudinem non videt. Magna* Confutii *doctrina est, quam omnes sequi amplectique debent, eamque aliis tradere. Ille pacis artes ac belli docet optime; queis, ô Imperator, si animum imbueris tuum, homines vere sapientes te amplectentur, ab eis necessaria recta orbis gubernationi atque optima præcepta disces. E doctrina* Confutii *vera exsistet sapientia. Meminisse quoque te velim præmiis virtutem acui, pœnis vero timorem injici. Illis bonos ornare, his malos coërcere, si qui sint, debemus quidem; at bona piaque gubernatione id efficiendum est, ut mali non sint, nec adeo pœnæ necessariæ, solisque præmiis utamur. Ita demum bella cessabunt. Regum munus, quod eis cælum imposuit, in pietate ac virtute consistit. Virtutem debent reipublicæ; pœnarum aut suppliciorum terrorem procul habeant. Hæc enim præter cæli voluntatem adhibentur, neminem volentis esse malum, sed omnes bonos. Fungantur reges bene suum munus, cæli sequantur nutum, pietatis perfectæque virtutis curam habeant. Sic vitia, sic pœna, sic bella demum ex orbe pellentur.*

Similitudo.

Hæc postquam Imperator audivit; ut in eam rem plura disputaret, imperat, mirifice delectatus ejus facundia. Et ille sui similis ac constans, quamvis nosset Imperatoris ingenium, dicta jam exemplis confirmare cœpit. Hiaa, inquit, *prima imperialis familia quo tempore rerum potiebatur, plurimum fidem atque integritatem amabat.* Xanga *vero ab illa proxima simplicitatem morum ac comitatem;* Cheua *denique familia tertia ornatum & urbanitatem. Ne pigeat sequentes Imperatores antiquorum insistere vestigiis, optima ex quavis familia eligendo. Nemo quidem inficias ierit, recti rationem & quicquid huic consentaneum est, originem è cælo trahere; sed quemadmodum cælum unum*

Similitudo.

unum semper fuit & immutabile, ac perseverat, ita recti ratio ac consentaneum idem, quo antea fuit, etiam nunc esse debet. Nihil virtus amat humile, nihil vile; quod si caderet in virtutem, jam virtus non esset, quippe vitiis commista. Sed alta solum ac magna æternumque mansura continet; in solo pulchro & bono consistit, quibus, quicquid est in orbe nobile, continetur. Iam quia bella nihil habent pulchri, nihil boni; à virtute aliena sunt & vitiosa. Yaum *regem secutus est* Xunus, Xunum Iuus. *His omnibus una recti ac consentanei fuit eademque ratio, quam alter ab altero quasi cum imperio per manus accepit. Qui bene sanctèque volet orbem regere, hanc rationem sequatur necesse est. Quam quicunque deseruerunt olim, mali reges fuere; mali autem ideo fuere, quia illam quæ unica est, bene gubernandi rationem deseruerunt.* Hana *quippe familia nostra post multa bella reique publicæ perturbationes, pacatum tandem imperium tenet. Hoc ut quietum conserves, necesse est, atque pacatum. Oportet quidem in præsens de urbanitate atque ornatu* Cheuæ *familiæ nonnulla detrahere; sed & multa integritatis ac fidei ex* Hiaa *gente assumere. Non sunt omnia omnino innovanda. Quemadmodum enim currus easdem habet rotas quas habebant antiqui, & flumina eundem alveum, cælum denique motus eosdem; ita homines iidem sunt, eademque constantes voluntate. Quare ad eos regendos eadem debent esse statuta, leges eædem; ne peregrinis ac novis inventis monstra potius invehamus. Sufficiant nobis regum antiquorum exempla, è quibus facile bona eligentes, mala, siqua fuere, vitabimus.* *Similitudo.*

Imperator itaque tunc quidem abstinuit, & pacis artibus totum se dedit, leges ac statuta ritusque imperii ordinavit. Rem etiam agrariam, magni, ut sæpius dictum, in imperio Sinico momenti, temporum injuriis iterum labefactatam restituit.

Vna res tamen eum anxium habebat, & à consilio belli exteris inferendi avocabat. *Iuus* enim *Yangcheu* rex, Imperatoris frater natu major, licet ex alia concubina, vir audax & insolens, imperium ætatis prærogativa sibi debitum, ab *Hiaouo* occupatum indigne ferebat, & multorum animos in partes solicitabat.

Impe-

Imperator ergo, priusquam res erumperet in arma; obstinatum ac ferocem fratris animum emollire tentat, & perspecta *Tumchungi* virtute ac persuadendi gloria & quantopere à bellis omnes absterreret, eum ad *Yuum* fratrem legat, quam ob rem mitteretur, bene instructum. Per hunc igitur ad fratrem plenas humanitatis atque officii literas dat, rogatque, ut tantum hominem eo in honore apud se habeat, quem illius virtus ac sapientia merebantur. Mira itaque *Tumchungi* in agendo dexteritas cum virtutis opinione conjuncta, ferocem *Iui* animum sibi conciliavit. Quo factum est, ut sæpe ad colloquendum invitatus, paulatim optimis monitis atque consiliis eum ita placarit, ut plane *Iuum* in alium mutarit virum, effeceritque, ut fratri non amplius invideret fastigium. Tantam vim habet vel apud malos virtus, quæ vere in res omnes imperium habet.

Agendi dexteritas.

Amor vitæ privatæ.

Memorant deinde, *Tumchungum* post multa alia præclare acta turbas aulæ præfecturæque pertæsum, domum, unde pauper emerserat, pauperem rediisse. Ibi ludo aperto magister factus, undecunque advenientes, publice Philosophiam Sinicam docebat. At non eo perinde carere poterat Imperator; qui nullam magni momenti rem aggrediebatur, nec implicatum aliquod negotium absolvebat, quin prius *Tumchungum* per literas consuleret. Ajunt autem authores Sinici, adeo prudenter eum ad omnia respondisse semper, ut, quod ipse suasisset, illud omnino esset optimum; quippe quo in rebus ac negotiis conficiendis nemo erat clarior, nemo justior.

E venatione periculum.

Hiaouus, ut dixi, bellorum erat ac militum amans. Unde cum ab armis temperaret sibi, Præfectis pacis studia suadentibus; venationi se addixit impense, robustæ voluptatis gratiam secutus. Aliquando tamen in illa nimius fuit. Iuvenis namque ac viribus pollens gaudebat maxime, omni spreto periculo, & apros & ursos ipse solus invadere, solus ferire. Forte autem accidit, ut hujusmodi feras insequens ab aulicis ac famulis longius discederet, aberraretque illactenus, ut inveniri non posset. Ibi solus à latronibus captus proxime

xime aberat ab ultimo discrimine. Nemo enim ex iis Imperatorem eum esse suspicabatur; aliud proinde nihil quam ipsius necem ac spolia cogitantibus. Sed in hoc rerum articulo quædam anus ei saluti fuit, latronum famula; quæ ex corporis habitu facieque imperio digna minime vilem conjectans hominis fortunam, periturum insuper miserata, modum, quo præsens periculum evitaret, ostendit. Ex hac occasione *Siangus*, supremus militum Præfectus, ut Imperatorem à nimia venandi voluptate averteret, in admonentis authoritatem assurgens, *Gaudium est tuum*, inquit, *invia, devia, & periculosissima quæque montium loca subire, ut feras sagittis figas. At enim timeo non perfunctorie, quod modo tantum non contigisse vidimus, ne tandem illam feram habeas obviam, quæ te adducat in pericula nunquam provisa. Fortasse spernet arma & inimicorum vim virtus ac fortitudo tua, sed hæc, ubi cum bestiis venitur in certamen parum valent. Perspicax es & multum in posterum prospiciens. Vtere natura tua, quæso, & ante periculum obviam ito periculo. Nec illud tacuerim æquum non videri, dum capis feras, interim abs te tuorum subditorum vastari agros, & agricolarum duros labores ab equis tuis pessumdari.* Audiit hæc patienter Imperator; quoque in posterum essent à venatione indemnes agri, amplum & in multas leucas patens ferarum septum excitare totumque montem *Nanxan* muro cingere meditabatur. Verum ubi necesse fore comperit, eo opere magnam agrorum partem includi; destitit ab incepto, seipsum potius vincens, & quamlibet gratiam venationem sibi negans, quam ut induceret in animum subditis damnum facere. Tantus semper fuit apud Sinicos Imperatores, queîs probitas cordi suorum amor, & in imperando cautio, ex æquo & justo agentes omnia, nihil ex libidine. Res sane digna, quam omnes imitentur reges, & præcipue Christiani. Itaque antiquorum regum septis contentus, in eis venabatur ac militare robur exercebat.

Oratio Præfecti à venatione dehortantis.

Audita ab Imperatore publico bono.

Anno imperii quinto cum jam multos apud se haberet sapientes ac liberaliter tractaret; mandavit, ut quinque libros, quos *Uking* Sinæ vocant, à patre suo jam

Sinarum disciplina quinque libris comprehensa.

jam inventos in lucem darent. Singulis doctores præposuit, ut eorum doctrinam aliis explicando traderet. Primus est *Ieking* sive mutationis liber, qui per figuras ac symbola doctrinam suam proponit, ut initio hujus epitomes explicatum. Secundus *Xuking* dicitur, hoc est, librorum doctrina, sive liber librorum. Est antiquarum trium imperialium familiarum ad compendium redacta historia, non omnes quidem omnium familiarum Imperatores, sed aliquos tantum, & præcipue probos, ab eis vel dicta prudenter vel præclare facta enumerando. Initium ejus libri est *Yaus* Imperator; narrantis deinceps & explicantis gubernationis modum, quo veteres Imperatores usi fuerant; multa quoque tractantis de statutis, legibus ac cæremoniis, quas primi Sinarum Imperatores adinvenerant. Tertius est carminum liber, *Xiking* appellatus, qui Poëticæ inventioni jure suo indulgens, non prosa, sed vorsa oratione rerum naturam commode explicat, ab Imperatoribus bene secusque facta denarrat. Quartus est *Liking* urbanitatis ac morum liber; hic continet ritus, mores & quidquid ad civilitatis partes spectat. Nulla fere est humana actio quamvis minima, cui modum non præscribat. Stoica severitate non absimilis iis, qui se magistros morum profitentur; nisi quod minutiis quibusdam scrupulose persequendis non effugiat legentium fastidium. Agit etiam de divino cultu bene ac graviter. Quintus liber est *Chuncieu*, *Confutii* partus; quem ver possis & autumnum dicere. Varios in eo reges proponit, bonos juxta malosque, neutrorum famæ obnoxius, fugienda, sequenda, pro cujusque meritis, aut damnans aut commendans in posteritatis exemplum. Propositum erat *Confutio*, belligeros ævi sui reges à rixis aliisque malis avertere, vitiorum fœditatem, pulchritudinemque virtutum, uti supra dictum fuit, ostendenti. Hos ergo quinque libros Imperator primo nitori restituit, publicique juris fecit una cum *Confutii Mentiique* Philosophia. Horum doctrinam omnino callere debent, quicunque ad litteratorum honores adspirant. E reliquis vero unum necesse est eligere, cujus scita tueantur, qui doctoris ambiunt

ambiunt insignia. Porro manu scripti erant hi libri omnes, quod iis temporibus nondum apud Sinas esset inventa typographia; quæ, ut ex Sinica constat historia, sumsit originem anno post Christum natum circiter quinquagesimo.

Cum septem annorum spatio rempublicam optime ordinasset nec præsidiis militaribus minus, quam legibus firmasset; tum *Tartaris* bellum movere cœpit, perfide pacem cum eis factam frangens. Ad hoc eum *Queius* unus è Præfectis ultro propensum & currentem facile compulit. Sed author belli *Queius* haud multo post mali consilii pœnas dedit, ut mox referam. Hoc itaque bellum Imperator contra *Tartaros* suscepit, quam potuit occultissime. In causam belli magnus ille murus prætexebatur, cujus tuendi muniendique specie duos misit cum summa potestate duces, *Liquangum* & *Puxeum*, utrumque justo exercitu instructum. Hos dein Imperator ipse cum trecentis militum millibus subsequitur. Quem exercitum ad vallem accumbentem ad *Maye* seduxit, excitatis inibi, quoad ejus fieri potuit, clam hoste castris. Animus erat, collectis copiis omnibus, inopinantes *Tartaros* invadere; idque tanto silentio successurum sperabat, ut nihil ejus *Tartari* adverterent. Sed hos non fefellere tanti motus; accedente præsertim securitate *Queii*, cujus famulus ab illis cum literis interceptus est. Ergo *Tartari* ad vim repellendam se parant. Imperator ubi sua consilia detecta videt; sive ut è *Tartarorum* animis suspicionem evelleret, eosve placaret, sive ut *Queium* puniret, tradidit eum carceri. Vbi perfidiæ pœnas dedit, sibi ipsi carnifex factus; &, unde gratiam Imperatoris sperabat, mortem invenit. *Tartari* tamen *Queii* morte non contenti, bellum suscipiunt, perfidia Imperatoris altius in eorum animos descendente, quam ut eam concoquerent. At viribus suis diffisi, donec è terris suis majores copias advocarent, murum, quotquot ibi in præsidio erant, ingrediuntur, ac prædas agunt. Sic Imperator, qui aliena vexatum ibat, sua defendere coactus est. Quare cum videret in apertum jam bellum rem evasisse; rerum suarum

Præfecti consilio ruptum fœdus.

Consilii mali author pœnas dat.

Z satagens,

ſatagens, quatuor duces in varias partes ad illos reprimendos dimiſit, traditis unicuique decem armatorum millibus. Omnes tamen à *Tartaris* fortiter excepti ſunt atque rejecti. Vnus *Chingus* victoriam de *Tartaris* reportavit, quorum ſeptingentos cum totidem equis captos ad Imperatorem deduxit. Eum, quo reliquis ducibus adderet animum Imperator, in illis *Tartarorum* confinibus, qua ipſos devicerat, dynaſtam creavit, attributo illo territorio. Iam hiems imminebat, in his locis aſperrima. Quare Imperator in regiam regrediens, *Liquangum* ei bello cum ampla poteſtate præfecit. Iamque *Tartari* quoque advenerant, nec viribus nec numero imperialibus impares. At poſtquam audivere *Liquangum* eſſe ſummum ducem; pugnam inire non ſunt auſi, nec, quam diu illic ſtetit, murum tranſgredi. *Liquangi* namque fortitudinem ac felicitatem à multo jam tempore perſpectam habebant, nec eum alio nomine quam *Volantis Ducis* vocabant. Sæpe nimirum conficit ſola fama bellum. Sed nec Imperator ſuos extra Sinam abire ſivit. Terrebat eum regulorum quorundam nimia potentia; formidantem, ne ſparſis alio viribus, aliorum in Imperio vires experiretur. Et certe reguli nonnulli jam nimium creverant; in quibus unus mille ſtadia terrarum quadrata habebat, cum Imperii leges ad ſummum centum ſtadia regulis concederent. Itaque timens, ne facerent, quod ſub Patre ſuo fecerant, milites non emiſit. Interea tamen huic malo prudenter ivit obviam novis quibuſdam inventis Legibus. Decrevit enim, ut inpoſterum Reguli acceptas jure beneficii terras inter omnes legitimos filios æqualiter partirentur. Nec enim jus & fas eſſe, ut uno omnia accipiente reliqui fratres in paupertate eſſent. Hinc illud exſiſtere, ut mortui parentes juſtis honoribus careant, quibus eos filii omnes afficere non poſſint pro eo ac dignitas eorum poſtulat, obſtante paupertate. Magnam vero vim habet apud Sinas ea ratio, quæ à parentum obſequio petitur. Quam ob cauſam etiam nunc mos eſt, ut filii omnes æqualiter inter ſe parentum dividant bona, ſolum imperium integrum atque indiviſum uni cedat.

Volans Dux.

Novis legibus quieti Imperii conſultum.

Hereditas æqualiter diviſa.

Deinde

Deinde ſtatuit etiam ut beneficiarii terræ, ubi forte legitimus ſucceſſor deeſſet, ad Imperium devoluerentur unde avulſæ fuerant; niſi ipſe Imperator pro Regulorum meritis aliud ſtatueret. Hæc duo decreta ſtatim vim habere voluit. Quo factum eſt, ut regna beneficiaria ſecundo ac tertio genitis lætantibus in varia diſtraherentur dominia. Quæ res etiam primogenitorum amorem in Imperatorem conciliavit; nec minorem à Regulis ſecuritatem; id quod prætendebatur.

Decretum inſuper, ut impoſterum Imperatoris eſſet, Regulis omnibus ſummum Præfectum dare, nec ſine illius conſenſu liceret his eum electo alio reſpuere. Hoc decretum *Ci* Regi mortem attulit. *Ienius* namque apud Imperatorem gratioſus, ſummuſque *Cio* Præfectus datus, inceſtus ei crimen intulit, quaſi cum ſorore conſueſſet; ad quod experiendum ipſum gynæceum ingreſſus eſt. Non ferens tantam Præfecti audaciam, tantumque dedecus *Ci* Rex, mortem ſibi concivit. Quo audito Imperator *Ienium* cepit; & cum tota conſanguinitate tanquam reguli interfectorem delevit. Sed præcipue illius occidendi cauſa fuit; quod hic caſus Regulos quam plurimos ira & indignatione accenderit; quiritantes nimiam ſummorum Præfectorum audaciam & inſolentiam eſſe. Quos ut placaret Imperator atq; oſtenderet hoc ſe minime volente factum; eaptopter *Ienium* morte multavit. Odii porro, quod *Ienius* in *Cium* conceperat, cauſa fuit, quod Rex filiam ejus uxorem accipere noluit, quam optabat ei nuptum locare.

Punita nimia audacia.

Interim tamen Imperator ab impoſtoribus deceptus, in terris æternæ vitæ præcepta ſectabatur. Illi namque chimica pergebant arte ſe non modo aurum atque argentum facturos polliceri, ſed & medicinam illam, qua ſumta viveret æternum & in *Xinſien*, ut vocant, mutaretur. Amabat imprenſe res raras & exquiſitas; quæque curioſa paſcunt ingenia, iis plerumque delectabatur. Vnde illis impoſtoribus aures dedit, maxime cum id promitterent, quod unum ad felicitatis apicem Imperatores Sinici ſibi deeſſe credebant. Hinc titulus ille, quo præcipue gaudent & ab omnibus vocantur, *Van Van Sui*, quod decem annorum millia ſigni-

Chimici Sinenſes immortalitatem ſpondent.

Palatium odoriferum. significat. Hoc titulo perpetuo cum inter loquendum, tum scripto appellatur. Immortalitatis igitur adipiscendæ causa curavit exstrui palatium ex meris lignis odoriferis, ex cedro, inquam, cypresso, camphura & id genus aliis, cujus odor ad viginti stadiorum distantiam profusus facile percipiebatur, ut Historici scribunt. *Turris cuprea & ejus usus.* In eo Palatio cupream turrim viginti perticarum, stupendum sane opus, exstrui jussit; intus ad summum usque patente per cochleam ascensu. Ingens ibi erat cuprea pelvis ad modum humanæ manus fusa, qua ros purissimus in singulos, dies colligebatur; in quo rore uniones æternæ vitæ medicinam macerabat, quibus ex impostorum fraude sperabat se immortalem fore. Præterea mire Palatium exornavit atque in tantum, ut tradant, omnia Sinensium Imperatorum ad hoc usque tempus palatia illi magnitudine ac splendore cessisse. Vnum, quod in hoc Imperatore plane mirandum, non omiserim. Nam licet his nugis operam daret, nunquam tamen officio suo defuit; quin alia ex aliis negotia majora semper & altiora meditabatur. Istud quoque circa immortalitatis præcepta de hoc Imperatore narratur. Quem cum Impostor quidam poculum miscere docuisset, quo exhausto fieret immortalis; poculum paravit, & urgentibus quibusdam Præfectis supra mensam posuit. Tum unus è Præfectis majoribus ei exquisitis argumentis suadere cœpit, ne fidem impostoribus adhiberet, neve poculum ebiberet; sed omnia incassum. *Error circa immortalitatem hujus vitæ Imperatori astu exemptus.* Hîc repente Præfectus in poculum involat & exhaurit. Excanduit scilicet Imperator; & quoniam ereptam immortalitatem sibi credebat, qua morte tantam audaciam vindicaret, deliberationem habuit. At Præfectus Imperatorem placide alloquens, *Occidere me non potes*, inquit; *nam æternæ vitæ bibi medicinam. Si autem mori possum, nullum hic est crimen meum; qui non medicinam veram, sed impostorum bibi mendacia. Ex his, quid tecum agant, intelliges.* Imperator his dictis statim acquievit, & Præfectum suum de prudentia collaudavit. Nec tamen omnino destitit æternam vitam quærere, ut infra videbimus. Vix enim, semel ab hac insania correptus, unquam curatur; qui artis chymicæ potissimus esse solet effectus.

Post hæc itaque, cum per ea, quæ diximus, decreta satis providisset Imperio; tandem per Præfectos suos extra Sinicum Imperium missos multa occupavit Regna, Sinæ occidentali ad Libycum objacentia. Vnde reversus *Chankiengus Yuepi*, *Tavon*, *Takiam*que regna sub Imperium esse subjuncta, Imperatorem edocuit. In *Takia* regno mons est, quem *Kiung* vocant. Ex eo monte *Changiengus* attulit arundinum genus quoddam intus solidarum, quarum nodi multum inter se distabant, ceterum sustentandis senibus in baculi vicem aptissime servientium. Hæc vero Sinici sunt Autoris verba; quibus clarissime describit genus illud cannarum, quod in India *Bambu Macho* dicitur à Lusitanis, quod marem arundinem sonat; in Sinis autem similes non est reperire. Vnde hoc Regnum prope *Bengalam* fuisse crediderim, *Taum* vero regnum commemoravit optimorum equorum esse plurimorumque ferax; montes item inibi permultos continuis nivibus rigere. Hinc Sinica Tabula geographica recte docet, *Tibet* regnum ad radices *Amasai* montis esse; imo in ipsis montibus situm. Hinc etiam *Suchuen* Sinica Provincia cum eo regno confinia habet communia; quæ similiter optimis equis abundat. *Yuepi* vero tunc erat, ubi modo *Tungking* est & *Laos*: de quibus Atlas noster adeundus, ubi omnia clarius explicantur. Multa insuper alia rara sunt allata, Sinis nondum visa, quæ Historicus generatim tantum attingit, non singula e-plicando.

Imperator Regnum amplificat.

His lætus Imperator animum ad majora, quam quæ jam meditabatur, adjecit; nec modo ad easdem partes militum submisit auxilia, sed etiam Orientis plagas classibus suis pervestigandi consilium cepit. De quibus primo agam, dum missa auxilia Occidentem petant. Ergo per mare Sinicum, quod Sinæ *Sang* vocant, Orientem versus suas classes emisit. Sed quia de exteris vix aliquid Sinæ scribere dignantur vel scire; idcirco de hac expeditione particulatim nihil habeo dicere. Neç nomina Regionum, è quibus quique oriundi, reperio. Nam Sinica exteris imposita omnia fere contumeliosa sunt, quippe quæ vel barbaros vel putidos, vel manci-

pia & quæ ſunt generis ejuſdem, ſignificant. Vix aliquando propriis exterorum nominibus utuntur. Ita Japones per contemtum *Vocu*, *Tartaros Nucieu* vocant. Quare decernere non poſſum num in *Iaponiam*, Inſulas *Liuſonas*, *Ceilanum*, *Iavam*, *Camboyam*, & ſimilia tetenderint loca. Putem ultra *Coream* fretum *Aniani* claſſes etiam penetraſſe; quaque Occidenti eſt maxime obverſa, Americam à Sinis frequentatam. Et hinc fortaſſe originem illa gens habuit. Nam color, capillorum modus ac faciei faciunt id mihi veriſimile; nihil tamen certi reperio. *Siones* autem, *Camboyenſes*, ac vicinus circum regiones à Sinis originem traxiſſe conſtat. Vnde litteris quoque Sinicis utuntur; imo & numerorum nomina ut Sinæ, explicant. Nec dubito, quin olim, ut hodie, mercatores Sinæ navigaverint, etiam uſque ad rubrum mare. Nam nunc quoque maximæ naves *Pan Cum Da China* vocantur. *Pan Cum* autem dicunt quod Sinice ligneum ſonat Palatium. Nec hujus rei parva ſunt in India monumenta paſſim, de quibus alibi plura dixi.

Tartari bello petiti. Præterea Imperator copiis ad murum magnum agentibus edixerat, ut *Tartarorum* terras invaderent. Quod ut facerent alacrius, ampla & firmiſſima caſtra forma quadrata ultra murum magnum excitavit, in quæ ſi qua neceſſitas urgeret, ſeque ac res ſuas recipere poſſent exercitus. Accidit hæc res populo non parum moleſta, cui erat imperatum, ut ad tantam fabricam neceſſaria undique conveherent. At vero quia publicæ ſecuritatis intererat, cœptum opus ad exitum adduci; nemo Præfectorum auſus eſt Imperatorem de populi querelis admonere. Vnus è Præfectis *Sunhungus* cum ficta virtute ac pietate pari magni nominis famam & dignitates aucuparetur; ut à plebe gratiam iniret, non hanc modo fabricam, ſed & maritimam Indicamve expeditionem impedire volebat, & Imperatorem ad Sinicas terras omnes aperiendas & quoquoverſum colonias deducendas hortabatur. Imperator ne illi contravenire videretur vel ejus conſilium aſpernari; aſtute in aliam opinionem eum traxit. Miſſos namque Præfectos aliquot *Sunhungum* convenire jubet,

bet, ac cum eo de munimentorum expeditionumque reliquarum utilitate colloqui. Qui cum ex eorum dictis Imperatoris voluntatem intelligeret; ne illius gratia excideret, sine mora suam opinionem damnavit. Neque hoc tantum; sed ad urgenda cœpta Imperatorem animabat, ad eumque adiens, *Ne, ô Imperator*, ajebat, *mihi, vili homini* (Xantung *enim regnum mihi natale solum est*) *irascere. Vt plerumque sunt homines ex eâ provincia; sic & ego rudis sum ac parum perspicax. Non intelligebam adhuc, tantas ex iis, quæ moliris, quæque agis, utilitates efflorescere.* De hoc eodem *Sunhango* scribunt, ut Imperatorem servaret amicum sibi, licet satis opima Præfectura fungeretur; amictu tamen ac cibo solitum uti vilissimo. Sciebat enim *Hiaouum* simplicitatem ac modestiam plurimum in suis amare. Alius quidam Philosophus majori authoritate de hoc cum Imperatore agens, *Non est*, inquit, *hæc vera Virtus, ô Imperator, quæ gradum ac dignitatem non tenet suam. Profecto simulator* Sunhungus *est, & aliud ore promtum, alud pectore clausum gerit. Neque desunt alia, quibus germanam virtutem explorare possis.* Tunc Imperator illum advocat, & num vero ac ficto animo hæc ageret, interrogat. Ille qui sciret Imperatorem in suis animi submissionem maxime suspicere, neve majori Præfecto contradiceret; *Confitentem*, inquit, *habes reum, ô Imperator; ita est, ut Præfectus tuus tibi dixit. Nam vera illa germanaq; virtute non sum præditus, quæ tibi me servire consentaneum esset; amor tamen ac promta voluntas tibi serviendi faciunt, ut virtutem fingam, meque ipso melior esse studeam, dummodo adesse liceat obsequio tuo.* Imperator hæc audiens homini non modo non irasci, sed etiam de animi candore ac modestia collaudatum, in dies pluris facere, atque ad majores dignitates efferre. Demum anno Imperii decimo ad supremam Colai præfecturam evexit. Hic honos ingenium ejus prodidit, quod adhuc utcunque malis artibus occultaverat, fallendi peritissimus. Namque paullatim insurgens optimam quamq; dignitatem vexare, Præfectos recti tenaces aversari, amicos multos ad honores admittere; magnum denique malum reip. machinabatur, vel turbaturus, vel, si potuisset, sibi occu-

Vulpes aulica.

paturus imperium. Sed Imperatoris felicitas & hoc malum superavit. *Sunhunhus* enim non diu stetit in eo fastigio, morte præventus, quam destinata exsequeretur.

Tartari domiti. Inter hæc ingentis illius munitionis fabrica continuabatur; quæ bellum inter Imperatorem ac *Tartaros* tandem accendit. Quippe *Tartari*, quo fabricam impedirent, crebram irruptionem faciebant operasque fugabant. Imperator submissis majoribus copiis per *Gueicingum*, quem summæ rerum præfecit, eidem mandat, ut aperte jam *Tartaris* bellum moveat. Pugnatum igitur est in regno *Tangu* ingenti *Tartarorum* strage. Multi etiam vivi venerunt in victoris potestatem; quos ad Imperatorem misit. Ea victoria magna per totum Imperium lætitia celebrabatur. Subinde Imperator *Gueicingum* cunctis reliquis Ducibus suprema cum potestate præposuit; omnes uni parere jussi. Præterea dat in mandatis, ut victoriam delendis *Tartaris*, qui semper fuissent Sinarum hostes, persequatur; parcat nemini, ut eis penitus profligatis, illorum in Sinas irruptiones ac prædæ impediantur. Ipse etiam Imperator ad Victorem exercitum oculis subjiciendum profectus, ubi *Tangu Tartarorum* regnum ingressus est, altissimos illius montes animi gratia ascendit. Est *Tangu* regnum ad Boream *Xensi Xansique* provinciis confine, ac paullulum in occasum excurrit; ad ortum, aliqua ex parte *Peking* Provinciam attingit, inter sitientis arenæ deserta murumque magnum, clausum. *Croceus* fluvius medium fere secat; ab Austro tamen in Boream, & inde rursus in Austrum circumvagus, ut in Atlante nostro videre est. Illac Imperator venatus, animal quoddam rarum cepit, quod ungulas quinquepartitas habebat, unicum vero cornu. Fortasse unicornis vel rhinoceros fuit. Ut ut est, ejus capturã in lætissimum omen accepit, eumq; annum, quo captum est animal, Imperii sui primum dici voluit; hanc epocham, primam venationem vocans, ita ut anni postea reliqui à prima venatione appellationem traherent. Fuit hic annus Cycli Sinici quadragesimi tertii sextus & quinquagesimus, ante vulgarem Christi epocham centesimus vigesimus secundus, hujus Imperatoris decimus.

Anni à prima venatione nominati.

Sub

Sub hoc tempus *Hoainan* & *Heancxan* reguli rebellionem in Imperatorem meditabantur. Verum eorum famuli rem ad Imperatorem detulere, priusquam parata essent omnia. Ita mature oppressi sunt ambo captique. Ne vero cogerentur supplicia subire in rebelles parata, laqueo voluntariam mortem occupavêre.

Eodem tempore cum *Tartaris* iterum pugnatum est, iterum à Sinis stante victoria. Qui veteri *Tartaria* usque ad *Yenchium* ac *Kilienum* montes vastata, pervenerunt usque ad mare, quod nigrum Sinæ vocant, de quo in nostro Atlante plura. Montes autem isti ad Boream *Xensi* provinciæ surgentes, in Occasum excurrunt. Distant à muro magno plusquam octingenta stadia Sinica, hoc est, quinquaginta circiter leucas. His malis victus *Hoensieus*; unus è *Tartarorum* Regibus, ut victoris clementiam experiretur, ad Imperatorem à reliquis defecit. Imperator, ut ostentaret vires suas, equitum viginti millia mittit ad eum excipiendum. Deinde, ut illius potentiam distraheret, quinque *Tartarorum* Duces tributarios dynastas creat; facta cuique potestate ultra murum magnum urbem more Sinico exstruendi, sic tamen, ne alter alteri subessent, sed Sinicum Imperatorem dominum omnes agnoscerent. Tum, ut *Tartarorum* terras omnes, ipsosque *Tataros* deleret, triplici cum exercitu illas invadit. Primum exercitum fortissimus *Gueicingus* ducebat; secundum *Kiupingus*; tertium *Liquangus*, optimi Duces: singulis Imperator equitum quinquaginta millia, peditum vero multo plura assignavit, permittens quorsum vellent contra *Tartaros* & quacunque tendere; quique rem eos delendo præclarius egissent, illis maxima promisit præmia.

Tartaris iterum illatum bellum.

Tres exercitus in Tartariam missi.

Gueicingus igitur cum suis *Tartaros* insequitur. Ad *Barolibycum* progressus, ac duo fere stadiorum millia emensus ad montem usque *Tienquen* victor penetravit. Hunc montem Historicus Sinensis in *Tata* Regno ponit (*Tartariæ* vult dicere, sed ob R literæ defectum *Tata* dicit) & in medio *Tartariæ* esse scribit. Sæpe autem Sinæ in suis etiam antiquioribus scriptis *Tata Tartarorum* Regnum vocant.

Successus primi exercitus.

Ex quo intelligitur *Tartaria*, nomen antiquissimum apud Sinas esse; illius nimirum, *Tartaria* quæ extra *Imaos* seu *Amasæos* montes ad fretum usque *Anian* extenditur, quam veterem dicimus, quod nomen reliquæ Asiaticæ *Tartariæ* commune factum. Vltra hos montes progredi non est ausus, arenosis campis obstantibus, de quibus infra. Multos in hac expeditione *Tartaros* devicit, & reges omnes usque ad mare, quod obversum Boreæ, delevit; omnes eorum cohortes, quas *Hordas* vocant, dissipavit. Inde victoriis inclytus domum ad Imperatorem rediit.

Secundi. *Kinpingus* vero Dux alter per veteris *Tartariæ* ad Boream vergentis planitiem, *Barrapheliotem* versus progressus eodem modo insignes à *Tartaris* victorias reportavit. Emensus ultra quatuor stadiorum millia, montem etiam *Lankiusium* superavit. Quin & ingenti ansu campum arenosum transiit ex ea parte, qua se ad Boream Sinæ diffundit. *Tartaris* infestus & ibidem vastitatem efficiens. Hunc arenosum campum sive desertum Sinæ *Xamo* vocant, quod tractum arenosum significat. Est autem ingens ac longissimus arenæ sitientis ille tractus; qui Sinam quasi ambit ad occasum. Incipit ad Australes radices *Imai* montis circa trigesimum septimum altitudinis gradum; ubi etiam *Xacheu* Civitas sita, quasi dicas, arenosa. Inde ad quinquaginta tres fere gradus usque protenditur, per leucas circiter trecentas partim in Boream, partim, & hoc magis, in ortum excurrens continua prope serie. Ad occasum vero in partes duas diffunditur; unde desertum majus ac minus nominatur. Ibi *Sumahan* & *Casar* à *Tartaria* vetere dividit. Sinæ *Samahan* & *Hoei* regiones vocant; quæ nomina novane sint an etiam antiquioribus Sinis cognita ignoro, in Sinarum libris ac tabulis geographicis reperiuntur. Hic arenæ tractus in occidentali parte rarior est aliquot leucarum spatio, seu minus arenosus; ubi olim Sinæ duas urbes *Iungya* & *Lienyung* condidere, quas adhuc est in Sinicis tabulis reperire. Adhucne exstent, ignotum. Hæ namque regiones à Sinis hodie non frequentantur. Qui hæc melius intelligere voluerit, Atlantem nostrum extremæ Asiæ consulat; ubi

ubi etiam reliquarum regionum, fluviorum ac montium nomina reperiet, antiqua & nova, de quibus in hac Epitome mentionem facimus.

Kinpingus ergo ad finem hujus arenosi tractus, qua spectat Orientem, pervenit. Vnde Boream versus processit ad *Hanhai*, hoc est ad magnum mare. *Han* enim magnum, *Hai* vero mare significat. Quanquam Sinæ non mare, sed lacum in tabulis suis pingunt. Etsi vero tractus hic arenosus effundit se longissime; latitudo tamen ejus, qua maxima est, vix triginta leucarum spatium complectitur. Ab his ergo Ducibus duobus *Tartari* illi qui toties ad hoc usque tempus Sinam vexaverant, debellati sunt ac ferme deleti; præsertim illi, qui deserta camporum inter ac Sinicum mare claudebantur. Nec mitiore fortuna sunt usi, qui colebant intra *Lankiusios* montes. Hi continuo tractu cum *Imao* monte usque ad mare Boreum excurrunt, & prope arenosos campos in duas series se findunt; quarum altera Orientem, altera Occidentem versus, utraque tamen in Boream deflectens immensam aperit planitiem.

Dux tertius non perinde rem prospere gessit, ob viarum ignorantiam magnis circumventus difficultatibus. In montibus, queis Ninche & *Ninlhan* nomen, hærenti nulla materies egregii facinoris suppeditavit. Vbi, cum socios suos alibi multa præclare fecisse comperisset, dedecoris impatiens guttur sibi præscidit, magno totius Imperii luctu. Et hunc exitum habuit *Liquangus* magnus alioqui dux, & militum animis gratissimus, quippe qui cum illis tanquam gregarius miles arma semper haberet communia, nec eos ut sibi subjectos, sed ut commilitones tractaret. Tam porro liberalem ac profusum in alios fuisse scribunt, ut nihil unquam vel de stipendiis vel prædiis reservaret sibi; distribuens omnia militibus suis.

Tertii.

Mors ultronea.

His bellis confectis Imperator duobus ducibus ac reliquis bene de Imperio meritis omnem illam *Tartariam*, quam arenæ Sinicusque murus complectitur, montesque præterea *Lankiusios* dono dedit; militibus urbes militares ac castra exstruxit; duos duces insuper reges creavit. Hinc *Caro Caty* nomen ad exteros ma-

nasse

naſſe credo. *Catai* namque terram nigram ſonat; &, ut M. P. Venetus ſcribit, ita deſertum vocatur, quia *Catay* regni populis eſt habitatum. *Catayum* autem Sinicum Imperium eſſe luce meridiana clarius in noſtro Atlante oſtendimus. Hinc etiam urbes ac mœnibus munita loca viſuntur etiam nunc in veteri *Tartaria*, quamvis alioquin *Tartari* nullas ædificent urbes, vagis tentoriis contenti. Sinenſes autem iſti ab Imperatore ibi relicti, paullatim Sinicos obliti mores & *Tartarorum* commercio aſſueti atque degenerantes in *Tartaros*, etſi multo poſt tempore, Sinas tamen infeſtare cœperunt. Inter hæc magus quidam nequiſſimus à regno *Cy* oriundus, cui *Xaukungo* nomen, ad Imperatorem venit; quem præſtigiis multum ſibi devinxit, etſi poſtmodum earum pœnas morte velut impoſtor dedit. Inter alia, quæ dæmonum artibus fecit, illud fuit quod, quoties Imperator optaret, concubinam ei cariſſimam, *Changoam* dictam, ſed jam mortuam advocabat. Imo nimis credulo Imperatori perſuaſit, illam non eſſe mortuam, ſed in luna habitare immortalem, quia medicinam, quam Imperator ſibi pararat ad immortalitatem conſequendam, hauſerit; ſibi vero tanquam ſpirituum domino licere, quoties vellet, eam è luna deductam Imperatori ſiſtere. Autor ei præterea fuit, ut altiſſimam turrim ædificaret in hunc unicum uſum, ut quoties vellet, cum *Changoa* verſaretur; ſed cum adeſſe illam optabat, monuit, ut prius ſpiritibus faceret. Aliquamdiu tenuit hæc conſuetudo; cum vel Deo vero abnuente, vel dæmone præſtigiis non amplius ſe ſubjiciente, magia vim ſuam amiſit. Nam Imperatoris amaſia magno ejus dolore nuſquam apparebat. Tum veterator, ne detegeretur & ignominiam vitaret, alias fingit præſtigias. In ſerico panno cauſas, cur non veniret amplius, ſcribit nomine *Changoæ* increpantis Imperatorem, quod non rite atque ut decebat, ſe coleret, & hanc ſcripturam vaccæ comedendam tradit. Simulans deinde ſe præ timore vix loqui poſſe, Imperatorem adit; &, *Neſcio, quod ſcelus*, inquit, *vel ego vel tu, ô Imperator admiſeris. Mira in hac vacca video; eam, quæſo aperiri jube. Videbis & tu plane quod mireris &*

Magus impoſtor mire Imperatorem ludit.

Luna habitari credita.

& cur ad te venire desinat immortalis mulier, intelliges. Factum, quod petebatur; occiditur vacca, pannus literis exaratus apparet, mira in eo figmenta leguntur. Imperator id quod erat suspicatus, ut in conjectando inprimis erat perspicax, diligentius scripturam considerat, & ex forma & modo literarum facile deprehendit, impostoris esse. Quem proinde detecta fraude vera confitentem pœnas meritas dare jubet; morte multatur. Alia multa super hac historia circumferuntur à Sinis, præsertim in comœdiis, quibus argumentum ea præbuit. Sed à Sinensibus historicis non notantur, nisi ea, quæ supra narravi, & ut vera refert Sinica historia. Quæ hoc etiam loco ponere placuit, ut Europæi videant, nec Sinis Sinones aut Tyanæos defuisse, ac dæmonem ubique miseros mortales decipere, cum potest. Vnum non omiserim, quod pro vero notatur. Imperator cum videret amasiam è luna non descendere, cogitavit exstruere turrim, per quam ipse ad lunam eniteretur. Obstitere Præfecti omnes insanis consiliis, sed nequicquam; exsequi se posse credente, quod meditabatur. Vnus architectus, cui turris cura mandata erat, eum ab hac sententia deduxit, evidentissime demonstrans id fieri nullo modo posse. Dicebat enim se turrim quidem ædificaturum; sed ingenti fundamento opus esse, ad quod ponendum totam, qua patet, Sinam vix imo ne vix quidem suffecturam; terras etiam extra Sinam necessarias esse. Itaque ne Sinam & Imperium perderet, à stultissimo conatu destitit. Sic quandoque magna etiam ingenia delirant; & adeo videmus non solos Noachi nepotes delirasse.

Deprensus morte luit.

Stultus conatus.

Ingeniose elusus.

Dum hæc fierent, *Tartarorum* multi, qui Sinarum manus effugerant, *Imaum* transgressi montem, per *Sizan* sive *Pret-Ioannis* regnum, *Tibet* ac *Laos* regiones ad Austrum petebant, *Changkiengus*, cui mandata erat Indica expeditio, Imperatorem ea de re docet ac rogat, ut missis muneribus, & concessis aliquot honoris insignibus reges earum regionum admoneret, ne *Tartaros* admitterent: imo tanquam hostes Imperii necarent. Sed à regibus neglecta est hæc petitio, fugientes ad se *Tartaros* libenter excipientibus. Sperabant enim

Tartari iterum vexati.

enim se ab illis adjutos posse Sinicum jugum excutere. Quare Imperator *Gueicingo* fortissimo duci mandat, ut illos fugientes in Austrum sequatur per eandem, qua ipsi penetrabant, viam. Quod ille postquam egregie præstitit, ægritudine oppressus diem suum obiit. Cui subrogatus *Chanus*, ut se virtute non inferiorem ostenderet, audacissime *Tartaros* insecutus ingenti clade affecit, & continuo in Austrum illos persequens, longa terrarum emensus spatia, usque ad *V* & *Sum* reges venit, & his etiam duobus regnis potitus in provinciam ea redegit. Parent hodieque Sinico Imperio; jacentque, qua *Suchuen* provincia Occidentem respicit, ubi modo *Vsa* urbs est militaris sita.

Vini fons. Lætus Imperator successu rerum; ne populus esset expers lætitiæ, vini fontem adornavit, qui ex palatio fluebat publicæ hilaritati totum diem. Placuit deinde terras illas omnes, de quibus dictum, Occidentales Australesque coram invisere. Magnis igitur copiis instructus, ad *Chau* ducem primo tetendit, & incredibili celeritate *Xensi Suchuen*que transiens *Iunan* pervenit. Inde *Pegu* descendit; ubi ad Austrum jacens vidit mare. Mox per *Laos* penetrans *Cumboyam* occupavit & *Cochinam*. Dein litus maris per *Tungking* legens, *Quantung* pervenit, & cognita insulæ *Hainanæ* fertilitate, mari trajecto, illam occupavit, & in novem regiones partitus est. Ex illo mari piscatus ei multos uniones tulit. Eaque propter, primam regionem, quæ modo *Kingcheu* dicitur *Chuyai* vocavit; quod unionum littus significat. Nec immerito. Nam nunc etiam illud Sinas inter *Hainan* & *Sinas* unionum multorum est ferax mare. Hinc orientem petens, *Fokien* provinciam penetravit. Qua se difficiliora objiciebant loca ea navibus superabat, quæ pedestri itinere non facile potuisset. In hoc itinere confecisse eum scribunt Sinæ stadiorum Sinicorum viginti millia, quæ fere mille & quingentas leucas nostrates conficiunt.

Tartarus stabuli Imperatoris magister. Inter *Tartaros* reges, qui clementiam Sinici Imperatoris experiri maluere, quam iram, nisi se subjicerent;

rent; unus erat *Hieutu* nomine. Is filium suum *Geli* dictum ad Imperatorem misit ut in urbe regia Sinicos mores, literas ac politiam addisceret. Erat hic juvenis equorum amans; & more *Tartarorum* optimos aliquot alebat domi, queis pares non habebat regia. Sæpe etiam eques transibat palatium, unde conspici posset ab Imperatore; cujus in se amorem facile trahebat. Erat enim statura procerus, corpore robusto, spectanda prorsus membrorum habitudine; &, quod magis est, amabilem quandam, gravitatem præferebat. Ob has dotes Imperator in aulam invitatum stabuli præfectum creat; addens illi Sinica nominatione *Kin* cognomen, ac si ex Sinica esset familia. *Tartari* vero sola habent prænomina, pro quibus patris nomine utuntur, ut in sacris literis in usu fuisse apud Hebræos legimus. At longe pluris eum fecit in dies, postquam optimam ejus indolem, virtutem ac prudentiam cognovit. Ex quo, ut suo loco docebimus, ad summos in Imperio honores pervenit, adeo, ut non equorum modo, sed & hominum fieret magister. Hic mihi videtur primus fuisse, qui familiam *Tartarorum* condidit; *Chinchi* M. P. Veneto dictam, *Chin* Italorum more perinde ut *Kin* scribenti. Hæc familia deinde Sinicum Imperium totum occupavit, ut fusius suo loco, hoc est, cum ad *Iuenam* familiam nos deducet historia, favente Deo demonstrabimus. Eodem tempore, quia Imperator maxime gaudebat equis, & his abundat *Van* regnum; inde jussit adduci plurimos eosdemque optimos, quos *Kino* stabuli præfecto tradidit alendos.

Supra diximus, quemadmodum quam plurimi è *Tangu* regno *Tartari* salutem in montibus invenerint. Ibi ergo latitantes viribus crevere paullatim, iterumque in planitiem descendere sunt ausi, non quidem Sinam versus, sed ultra montes, qua respiciunt Boreum mare. His motibus auditis Imperator tres Legatos (ii *Suus Xingus* & *Hoeius* fuere) misit ad eorum regem, qui pacem illis ac quietem promitterent, si se vellent Imperatorem agnoscere. Rex *Tartarus*, cui *Suui* virtus animique magnitudo perspecta, optabat eum

eum ad ſuas partes ſequendas tranſire. Id negotium *Guelio* Sinico duci datum, qui jam ante ab Imperatore ad *Tartaros defecerat. Suum* itaque convenit *Guelius*, & magnos honores opeſque ſui regis nomine illi promittit. Sed is ut Imperatori fidiſſimus, non modo *Guelium* non audit, verum acriter atque increpans: *Tu vero perfide*, inquit, *poſtquam acceptorum ab Imperatore tuo beneficiorum oblitus, rebellionis adverſus dominum ac patriam tuam reus, parentibus tuis æque ac civibus inimicus factus es; adeo tibi frons periit, ut alios inſuper audeas in conſortium impietatis allicere? Ne id cælum ſinat, ut tantum admittam piaculum! mihi quidem nil magis dolet, quam quod hominis tam perfidi aſpectu mihi oculos inceſtare contigerit.* De his ubi *Guelius* regem *Tangu* docuit, ſeque operam perdere; vehementer iratus, captis contra jus gentium legatis, *Suum* in ſubterraneam ſpecum detruſit, à cibo & potione abſtinendum. Scribunt eum aliquot diebus ibi famem pellibus ac pilis, ſitim vero nive depuliſſe. Pellibus autem animalium abundat ea regio; quibus ad veſtes, ocreas, ephippiaque conficienda utuntur *Tartari*. Qui proinde, unde inediam ſitimque toleraret, ignari ac velut rarum aut divinum ſuſpicientes eum extrahunt, & ad Boreum mare, quod *Han Hai* Sinæ indigetant, dimittunt, oviumque & caprarum, queîs ad ſacrificandum utebantur, paſtorem faciunt. Ibi novemdecim ipſos annos vixit; quibus exactis in Sinam, unde venerat, rediit. Ait hiſtoricus Sinenſis eum à *Tartaris* ſupra mare poſitum fuiſſe. Qui loquendi modus inſulam aliquam in mari denotat, vel in lacu illo magno, quem in ſuis tabulis etiam *Hanhai* Sinæ vocant. Fortaſſis eſt illa inſula, quæ Plinio *Tarata* dicitur. Ex his præterea, quæ cum hic tum ſupra de *Kiupingo* dixi, ad Boreum uſque mare perveniſſe; facile fortaſſe ſolvatur dubium illud, Vndenam fuerit navis illa *Indica*, quæ in *Germaniam* appulit, conſule in *Gallia Metello*, & collega *Afranio*. De cujus adventu Rex *Sueciæ*, miſſis etiam aliquot captivis *Indis Metellum* admonuit, ut refert *Cornelius Nepos*. Fortaſſe per *Anian* fretum *Hiaouus* Imperator ſupplementa

Legati fides.

è Duce paſtor.

Navis Indica olim in Germaniam appulit.

menta idque genus alia suis submittebat; unde credi possit, aliquam navim vi ventorum abreptam fretum, quod Nassavium vocant hodie Geographi, præteriisse, atque inde Samojedæ ac Russiæ littus prætervectam in Sueciam appulisse. Pro certo tamen nihil affirmare sustineam, sitne fretum *Anian* in rerum natura, an secus. Sed ad nostram redeamus historiam.

Imperator de captivitate legatorum certior factus, maximis viribus in *Tartaros* movet. Vndecim fortissimis exercitibus constabat hæc expeditio. *Tartari* tantam vim non ferentes ad montes iterum se proripiunt. Tunc Imperator terris eorum vastatis omnibus, dimissis libellis *Tartaros* ad pugnam provocat in hæc verba: *Ipse ego Imperator adsum; pugnate mecum; si viri estis; me victo Imperium, quod adhuc toties vexastis, feretis præmium.* At enim cum videret, *Tartaros* cavernis suis se montibusque tenere; domum rediit, ad reliquias belli relicto *Lao* duce *Liquangi* nepote. Referebat *Laus* usquequaque suum avum, militum amans eosque tractans liberaliter. Equitandi ac sagittas emittendi peritia nemo par ei reperiebatur. Quibus ex artibus Imperator eum etiam fortitudine credebat avo æqualem fore. Ac primo quidem illius insigne specimen edidit, feliciter contra *Tartaros* pugnando; à quibus tamen denique captus est. In monte igitur *Siunkio* illos adortus tanta clade affecit, ut Rex *Tangu* jam de suis rebus desperaret. Sed nimius ejus ardor ac vis inconsulta, qua premebat hostem, victoriæ cursum inhibuit. Illum namque per montes, qua impedimenta progredi non poterant, insecutus, sagittis tandem atque annona laborare cœpit. Quodque pejus fuit, nihil horum subvehi poterat, quo *Tartari* viarum peritissimi montes à tergo custodiis clauserant. Ea penuria primo *Quoncanium* Sinicum ducem, qui ad *Tartaros* transfugerat, advertit. Unde collectis copiis suis omnia intercludunt montium itinera, Sinicumque exercitum in valle quadam coarctant; in quem ex alto sagittarum imbrem, immunes periculi effundunt & victores modo milites difficili loco deprehensos

Vndecim exercitus in unum hostem.

Sinarum clades.

trucidant, invitantes interim eos, ut sese dederent. Multi ducum elegêre potius fortiter pugnando mori, quam se *Tartaris* permittere. *Laus* tamen suos allocutus, *Ad Imperatorem*, inquit, *victus redire non audeo; & hic, ubi defensioni non est locus, misere perire velut oves non convenit. Brevi fortassis affulgebit occasio, qua de* Tartaris, *inter eos agens vindictam sumam.* Ita se cum suis, qui supererant, dedidit.

& deditio.

Hæc clades Imperatorem jam senem fregit, absistentem *Tartaros* ultra montes persequi. Terris tantum intra montes Sinicumque murum optime providit, ut ab illorum incursionibus tutum saltem servaret Imperium. Sub hæc *Cienus* summus tribunorum militarium præfectus, *Lai* amicus, documentum dedit, quam periculosum iratos Principes alloqui. Nam cum rumor de *Lai* ad *Tartaros* defectione, ad Imperatorem allatus esset; ipse forte adstans & amico favens *Novi*, ait, *adhuc* Laum *parentibus suis semper obsequentissimum fuisse. Non raro etiam pro Imperatore fortiter egit, vitamque suam magnis periculis exposuit. Qui talis est, perduellis esse non potest. Nec ejus ego malitiæ, sed necessitati factum istud imputo. Quin illud fortasse meditatur, ut delusis specie deditionis* Tartaris, *suum dedecus illorum cæde aboleat.* Hæc loquentem Imperator iratus duci in carcerem jubet, multarique pœna, quam *Fuhing* appellant, abscissis illis corporis partibus, quas natura velavit.

Excusatio amici graviter castigata.

Dum hæc agerentur, Imperium frequentibus latrociniis infestum esse cœpit in iis maxime oris, qua Sina Orientem spectat. Plebs enim ab iis, qui reditus ac tributa exigebant, opprimi se questa, secessione arma induerat. Sed hæc pestis in quibusdam locis brevi suppressa est. Cum enim sine duce essent & armorum tractandorum imperiti, facile victi sunt rebelles. Tantus autem deletus eorum est numerus, ut ipsum etiam Imperatorem severitatis pœniteret, dolentem de obtenta victoria, in qua sibi victo similior videbatur, quam victori. Verum ut in posterum his populi malis mederetur; optimas ac severissimas leges tulit, quibus exactorum sævitiam reprimebat. Et quia multi adhuc

Rebelles deleti.

rebelles

rebelles superant in aliis locis; edixit, ne quem milites vel Præfecti necarent, nisi ubi plures quam duo millia in armis essent. Deinde omnibus ad se redeuntibus culpam condonabat. Quo factum, ut omnes à se mutuo distraherentur tum metu, tum remissæ pœnæ spe allecti, ac domum redirent. Hac arte & Imperium à latronibus perpurgavit, & populum Imperio servavit.

Anno ante vulgarem Christi Epocham octogesimo quarto è concubina *Filingum* filium alterum suscepit Imperator, postquam priorem *Guejum* appellatum è legitima conjuge suscepisset, & alios è concubinis. Hunc *Filingum* natum scribunt post decimum quartum à conceptione mensem, quod Imperator in optimum omen accepit, & hanc ob causam illum semper unice dilexit. *Iaum* enim alterum futurum sperabat; quem antiquissimum juxta & sanctissimum Imperatorem post totidem à conceptu menses in lucem editum scripsimus suo loco. Sed omen illud sinistrum fuisse Imperatori eventus ostendit. Hic enim ejus amor, quo in *Iaum*, & *Chiungi* Præfecti cujusdam odium, quo *Guejum* principem prosequebatur, turbas in Imperio excitavit. Nam ab his duobus initiis profecta calamitas *Guejum* Principem Imperatoremque vexavit. *Proles nata post 14. mensem a concepta.*

Accidit enim, ut in urbe regia multi ac præcipue mulieres maleficis artibus carminibusque plurimum se dederint; quibus virorum præsertim animos excantabant, seque venustiores quam erant mentiebantur. Ex his nonnullæ in *Gueii* Principis irrepsere palatium, sed ignorantis; quippe quem bona indole ac pium scribunt fuisse. Sed cum jam ad virilem ætatem pervenisset, his præstigiis fascinatus totum se voluptatibus dedit. Inter reliqua memoriæ proditum est, inventam hic medicinam fuisse, *Kuam* Sinis dictam, quam siquis forte propinatam sumeret, ita mulieris propinantis amore capiebatur, ut sine illa esse non posset. Varias etiam ægritudines imo & mortem efficere, queis vellent, poterant. Hac medicina *Lium* Imperatoris filium è concubina genitum ei novemdecim non amplius annos nato, cum uxore, filiis ac filiabus, salvo duntaxat uno nepote, interiisse reperio. Causam tot funerum refe- *Præstigiæ ac philtra apud Sinas.*

runt in simultates, quæ *Lium* inter & *Guejum* erant, & præcipue in mulierum æmulationes; inde *Lium* à fautricibus *Gueii* toxico sublatum, *Gueio* tamen, si fas est credere, insciente. Ajunt præterea ligneas quasdam statuas ab his magis esse defossas, quibus supra terram, ubi latebant, sacrificantes, præsertim mulieres meliorem locum ac sortem petebant. Inde tamen inter ipsas veneficas nata est discordia, cum quæque alteri invideret, quod ipsa non posset obtinere. Hinc rixæ, hinc æmulationes, hinc mutuæ demum accusationes. Quæ res postquam ad aures Imperatoris pervenit; cum eam primo nullius esse momenti putaret, nec fidem nec remedium adhibuit. At subinde cum secundum quietem ligneas magno numero statuas baculos manibus tenentes videret, à quibus vapulabat; expergiscens tanto affectus est horrore, ut ægritudinem inde conceperit, ex qua nunquam postea bene convaluit.

Odium causa accusandi subministrat.

Chungus Gueii capitalis adversarius, hanc illius perdendi occasionem nactus, Imperatorem conveniens, *Nullum mihi dubium est*, inquit, *quin tibi, ô Imperator, propinata sit pestilens medicina. Suadeo proin, ut his tam perniciosis artibus obviam eas, ne majoribus in dies augeamur damnis.* Hoc audito Imperator ei dat negotium, ut secretissime inquirat, in conscios animadvertat, & tandem, qui quævecunque noxias artes sequerentur, extinguat & funditus deleat. *Chungus* nulli operæ parcens, denique palatium *Gueii* Principis ingreditur; ubi multas & statuas & sagas reperit. Unde ad Imperatorem rediens. *Nusquam*, ait, *plures statuæ inveniuntur & sagæ, quam in Principis palatio.* Addidit inibi *Kua* quoque medicinæ se reperiisse officinam. Se autem ad eam rem conferre non audere majorem diligentiam, ne in Principem malum redundaret, in quem nihil juris haberet. Interea tamen Principem arctissima tenet custodia, omnesque vias intercludit ei, ne qua elapsus ad Patrem, tuta fide rem aperiret. Non fefellit Principem ea machinatio. Quare non mediocriter verens *Chungi* nequitiam, pessimum accipit ab ira consilium; illumque ad se vocatum cum Præfectis ei faventibus, quibus hujus inquisitionis cura demandata erat, omnes per famulos

Malum in authorem redundat.

mulos suos necat. *Chungum* vero sua ipse manu obtruncat, ita prius increpans. *Perfide! non satis tibi erat hucusq; in Imperio contra patrem meum multa nequissime machinatum fuisse, nisi etiam discordias illum inter & me sereres? Morere, perfide, morere! à multo jam tempore vivis, indignus vita, morte dignissimus.* *Suuenius* unus è Præfectis solus evasit incolumis, & Imperatori rem omnem exposuit. Princeps interea, quo patris vitaret iram, primum profugit è palatio. Imperator multos miserat, qui eum ad se vocarent. Sed, ut erant à *Suuenio* edocti, omissa legatione, ad Imperatorem redeunt, nunciantes *Gueium* rebellem copias cogere, queis regiam urbem capiat. Imperator misso justo exercitu ex urbe regia; imperat ut filium capiant vivum, si possint; sin, eum una cum suis necent. Facile illis militibus fuit, paucos Principis servos & inermes in fugam dare; sed ab iis captus est nemo, nec ipse Princeps. *Confictum scelus.*

Tres interea senes Philosophi ac Præfecti ad Imperatorem schedium dant, in quo tota hujus tragœdiæ luculenter exponebatur historia. *Chiungi* nequitiam ac malas artes detestantur; Principis vero factum, ut erat, explicant. Negant ab eo militem ullum colligi aut collectum esse; rebellionis crimen ei nunquam in mentem venisse, nec alieno unquam à patre fuisse animo; quicquid fecerit, necessitatis crimen esse, non voluntatis; nec aliud spectasse, quam, ut odia *Chiungi* vitaret ac fraudes, qui falsis Principem circumveniebat criminibus, nulla purgandi sui relicta facultate, ne ad patrem adiret, impediens; seque à multo tempore scire liquido, *Chungum* ac Principem simultates & odia exercuisse; quæ vero per magos agebantur, illo nesciente acta, & mulierum, non Principum esse crimen. *Pugnatur à Philosophis.*

His utcunque placatus Imperator desiit filium persequi; non tamen ad se vocavit, nec indubitanter innocentem data venia pronunciavit; quod eum illa caritate, qua debebat, haud diligeret, in *Filiugum* omni affectu translato. *Guejus* videns, se non admitti nec revocari, sibi guttur ipse præscidit, ut verior est opinio; licet alii scribant ad *Tartaros* profugum salutem suam in tuto posuisse. Quippe mortuo Imperatore quidam è *Tar-* *Mors ultronea filii.*

taria venit, qui se *Guejum* ferebat, ut in subsequenti Imperatore narrabo. Imperatrix audita filii morte, suspendio vitam finiit, dolori succumbens, & amisso filio superesse nolens, ne alteri ex concubinis, cujus filius imperium obtineret, subjicere se cogeretur. Interea de magis severa instituitur inquisitio; reperiuntque præfecti, *Guejum* carere crimine, atque à *Chungo* in multis falso accusatum & nequissime læsum fuisse. Quam ob causam Imperator cognita ejus nequitia, quod in illum jam mortuum animadvertere non licuit, totam ipsius stirpem delevit; *Suuenium* vero conscium vivum exuri jussit. Deinde, ut *Guejum* filium fleret, in quodam palatii lacu domum exstruxit, ir qua eodem fere modo, quo *David* filium *Absolonem*, questu defunctum prosequebatur. Ex quo desiderii & exspectationis domus est nominata. Imperium quoque universum, nunciata *Gueii* Principis sorte, luxit.

& Matris ob filium.

Domus desiderii.

Post hæc Imperator etsi valetudinarius, anno ante obitum tertio, abjectis aliis curis, agriculturæ se dedit. Ibi terram ipsemet ferro subigere, glebas frangere, jactare semen ad Imperii totius exemplum. Tum agri colendi peritiores undique conquirens, per totum Imperium ire jubet, ac reliquis vera agriculturæ præcepta tradere. Illi opportuniora instrumenta habilioraque ad rem agrariam repererunt, multaque alia præclara, quæ ad agriculturam spectant, sub Imperatore agricola, inventa sunt. Vt jam mirari desinam, ab aratro quondam sordidatos aliquos ad Imperium ascendisse, cum videam Imperatores ab Imperio ad aratra descendere, imo cum ipso Imperio aratrum etiam gubernare.

Agricultura ab Imperatore exculta.

Fuit, cum convocatos magistratus ac Præfectos omnes alloqueretur in hunc modum. *Nihil non expertus sum*, inquit, *eorum*, *quæ vitæ mortalium evenire solent. Bella multa confeci, regna obtinui; sed sine dubio cives interim meos in multis offendi vexavique. Vix enim fieri potest, ut bella reges gerant, quin suos vexent, etiamsi occupent aliena. De me quidem fateor, in multis me delirasse. Verum quæ facta sunt, quæ revocentur & infecta fiant, via nulla retro est. De his modo loquendum non est, sed dolendum. Cur vos adesse velim, illud est, ut plane atque ex*

Studium audiendi veritatem.

animi

animi sententia, procul assentandi obsequio dicatis, num quid adhuc fiat in Imperio, unde populus opprimi se, jure queri possit. Hoc, inquam, libere mihi dicatis velim; ut, si quid est, quod emendatione indigeat, id quam primum aboleam. Hic unus è primis Præfectis *Cincineus* nomine, *Multos non modo audis*, inquit, *verum etiam alios, qui de proganda vitæ præceptis disputant. Hoc ô Imperator, probare non possum. Quantum in hoc laboravisti? quantos sumtus fecisti? Minimo tamen minus adhuc effe-ctum est; quin imo mendaces & impostores fuisse vel ipse nunc agnoscis. Ætas te tua, jam decrepita, jam morti vicina moneat, ut his tandem finem facias. Hoc nihil gratius nobis potes facere, nihil quod optemus magis.* Tunc Imperator, *Sic est, ut ais*, subjicit; *adhuc ab istis impostoribus deceptus fui, sed mea culpa nimium illis credentis. Nunc experimento plus uno fraudes eorum ac mendacia deprehendo. Iam proxime absum à morte, quam vitare posse sperabam. Multum in hoc deliravi; maximos sumtus feci; quibus hoc unum consecutus sum, ut à canis meis ægritudinem hucusque arcuerim. Et in hoc valere hanc artem non dubito; ad immortalitatem vero comparandam minime. Quanquam ne sic quidem culpa careo, qui, cum unus artis magister suffecisset ad tuendam valetudinem, magnis impensis eorum greges aluerim. Sed nunc, ut suades, hos impostores missos faciam; neve alii me decipiant, eorum arti per Imperium nec locus nec usus esto.* Itaque interdixit omnibus, ne illa usquam uterentur; sed penitus delere non potuit. Nam hodieq; fidem apud Sinas habet.

Inter hæc *Tanus Yenis* regni regulus Imperatoris frater, videns eum esse jam summa senectute, nullumque habere filium id ætatis, quæ ad gerendam remp. maturuisset; missa legatione petiit, uti se ad mitteret in palatium, quod idem erat atque imperii successionem expetere. Imperator petitionis insolentiam indignatus, fratris legatos necari jubet. In ipsum porro nihil molitus est; sed ut omnem fastigii spem ei præscinderet, *Filingum* filium septennem, successorem declarat. Nam hunc, uti dictum, amabat impense, & quia in eo ætatis flore jam robusto erat corpore, firma membrorum constitutione, optimoque ingenio, ab

Legati ambitiosi fratris necati.

omnibus amabatur. Rei cardo in eo versabatur, ut bonum ac fidelem tutorem illi reperiret; & quoniam à multo jam tempore *Quangum* noverat *Kiupingi* fratrem, fide ac prudentia insignem, hanc ei tutelam decrevit. Quod ut fieret rectius, totam *Cheucungi* qui sub *Cheua* familia, ut diximus, optimus Imperatoris *Chungi*, tutor fuerat, historiam in cubiculo, in quo somnum capiebat, depingi curat. *Keuyam* deinde *Filingi* matrem de multis criminibus fictis verisque increpitam addixit morti, quam ipsa sibi consisceret. Admirantibus qui aderant, insolentiam hujus judicii, quo filius imperare, mater mori juberetur; Imperator ita respondit: *Quod modo ago, post intelligetis. Usque ad hoc tempus, ut nostræ narrant historiæ, sæpe turbatum est à matre pueri Imperatoris, imperium. Tales feminæ plerumque insolenter efferentes sese puero contemto sibi arrogant imperium, voluptatibus serviunt, omnia pro libidine agunt. Nemo est, qui eas coërcere possit, An* Liuheuæ, *quæ atavi mei conjunx fuit, historiam ignoratis? Moriatur igitur hæc, ne turbet imperium.* Adeo nec proximi sanguinis commiseratio barbaros movet.

Filius regnum obtinet, mater mori jubetur.

Ceterum ingravescente jam morbo, *Quangus* ad Imperatorem visendum ingressus, & animo commotus acerbissime flevit. Tum inter lacrymas eum affatus, *Nihil, ut video, jam est,* inquit, *quod speres. Ad eum namque rerum tuarum articulum venisti, quem nec tua virtute, nec totius Imperii potentia mutare potes, ineluctabili reip. malo. Hoc unum superest, ut nobis dignum te, dignum imperio successorem relinquas.* Tunc Imperator in ipsa morte sui similis decretique constans. *An hic denuo depictam historiam contemplatus es?* inquit; *ecce* Filingum *filium imperii heredem esse jubeo, tu tutor esto; quod omen Cælo placeat! alterum* Chougungum *futurum credo.* Cujus verba *Quangus* excipiens, *Meliorem, ait, me quære; neque hunc erit operosum invenire.* Kin Gelius *est ille; huic munus istud debetur, qui virtute superior est omnibus.* Forte *Gelius* adstabat, & ad sui commendationem præfractus, *Id ego vero nullo pacto,* inquit; *admittam. An ignoras me non Sinam sed exulem esse* Tartarum? *Cujus rei fiducia Sinis me præferri patiar*

sapien-

sapientibus? Imperator amborum modestia lætus, mox *Filingum* imperii successorem pronunciat, qui modo ætatis octavum explerat annum. *Quangum* vero summa donatum præfectura, dat filio tutorem; *Gelium* supremum militum ducem creat. Ita duobus his Præfectis optimis filio contraditis satis cautum credebat; ipsi posterus dies supremus fuit. Erat *Hiauus* Imperator nulli sane secundus in Sinis; sed in sectandis longioris vitæ præceptis plusquam aniliter superstitiosus. Cujus adipiscendæ causa illis hominibus qui æternum victuri dicebantur, sumtuosissima templa non modo intra fines imperii, sed foris etiam construxit. In quibus *Camboyanum* illud eminet, sexies mille constans columnis lapideis, ab hoc, nisi me conjectura fallit, etiam Imperatore exstructum. Scribunt enim Sinæ, ad Libycum ab eo structam esse magnificam ædem, pro qua singuli Præfecti singulas columnas miserint ex eodem saxo, eademque magnitudine, ornatas croceo serico, quo magis Imperatori arriderent. Hinc Imperator iste nulla sua injuria idololatriæ apud Sinas autor dici queat; licet ea secta, quæ apud Sinas etiam nunc hæret ac metempsychosim, sive animarum ex uno in aliud corpus transitionem admittit, post Christum natum in Sinam infusa sit. Sed de hac in secunda Decade, Deo favente, plura. Ante hunc autem Imperatorem apud Sinas erat una omnium communis religio. quam literatorum seu Philosophorum vocant. Non quod à *Confutio* sit inventa, quia multò ante hunc Philosophum exstitit; sed ab illo composita. Nulla idola agnoscebat ea secta; unum & solum numen venerabatur. *Xanti* nominatum, ut jam docuimus. Exin paullatim in errores lapsi Sinæ multos homines colere cœperunt, ut Heroas. Præterea montium fluviorumque ac rerum aliarum spiritus tutelares venerabantur. Ac primum quidem homines non è vulgo, sed facinore aliquo inclytos exstructis fanis proponebant in exemplum, ut etiam nunc faciunt; non tamen instar Numinum eos adorabant. Etsi postmodum aliquid numinis antiquis statuis inesse credens posteritas, eis Numinum honorem habuit. Parentibus etiam atque cognatis

Templum miræ magnitudinis.

Parentibus mortuis habiti honores, sed non divini.

cognatis ab hujus gentis incunabulis hucusque templa semper exstruxere, *Sutang* dicta; nulla tamen imposita statua vel figura. Id eo fiebat, ut ex obsequio, quod vita functis impenditur, discerent filii; quo modo parentibus vivis esset obsequendum. Nullus ibi Numinis cultus, sed tantum civiles ceremoniæ. Id adeo patet vel ex ipso Confutio; qui pluribus locis boni regiminis formam ex his cerimoniis pendere docet; ex ordine autem, qui in illis servatur, ordinem inter principes, Præfectos ac subditos colligit; è ritibus ritus, quibus regnum gubernandum; ex obsequio obsequium, quo parentes, ac majores nostros afficere Principesque debemus. Affert id genus alia multa; ex quibus satis constat, Sinas non adeo hebetes esse, ut paullo ante mortuum avum vel patrem matremve, filium, fratrem aut sororem vel denique alium quemcumque consanguineum, ut Numen venerentur. In aula vero illa (sic Sinæ nominant) omnium sunt scripta nomina totidem tabellis, quot sunt mortui ex una quapiam familia; non unius tantum aut alterius. Vnde potius grati animi memoriam his cerimoniis se referre docent. Neque vero est simile, omnes suos ab illis Numinis loco coli; cum istæ jam aulæ fuerint, quo tempore nulla dum admittebant idola, quæ nec jam secta Philosophorum admittit.

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER NONVS.

VII. Imp. HIAOCHAUS.

Imperavit annis XII.

Cyclo 44 anno 32 ante Christum 86.

Vjus Imperatoris etiamnum pueri mira indoles ac præcipue supra ætatem prudentia ac perspicacitas fuisse scribitur ab historicis Sinensibus; adeo ut dicere audeant vix aliquem ex Imperatoribus superioris memoriæ parem his dotibus habuisse.

habuisse. Sed ut plerumque fit, magna non senescunt, & præcocia non durant. Id expertus est hic Imperator; qui anno imperii duodecimo fatis concessit, toti Imperio magnum sui desiderium relinquens. Nonum attigerat ætatis annum, cum ad clavum accederet reipublicæ, licet in tutela *Guangi* esset. Initium principatus, matris honores fuere; quam vita functam Imperatricis titulo statis ceremoniis ornavit. Mox capitalibus causis *Payum* præfecit, aptissimum ad hoc munus virum. Quo munere ita functus est, ut ab omnibus laudaretur. Iustitiæ tenax fuit imprimis, severus, at non crudelis. Multum ad hoc ei mater profuit; quæ quotidie interrogans domum redeuntem, quot homines vivos emisisset è carcere, quo plures audiebat, eo lætior filium amplectebatur. At ubi secus factum comperit, & aliquos affectos supplicio; cibum ei negabat, *Iudices oportet*, inquiens, *hominum servare vitam, quoad ejus fieri potest, nec reum morti addicere; quæ tum demum erit pro supplicio, cum reliqua remedia improbitas vicerit. Facile namque hominem mori; at nasci difficile, difficilius crescere.*

Matris Imperatoris clementia.

Primo Imperii anno quidam adfuit vestitu & insignibus *Gueii* Principis superbus; qui se *Guejum* ipsum Imperii heredem jactabat. In confinibus *Tartarorum* primum visus, inde Sinas ingreditur. Nemo tamen eum, Imperatoris metu, excipere audebat vel admittere; sed nec omnino spernebatur. Re ad *Puyum* tandem delata, *Gueius* sive fictus sive verus capitur. Nec mora; fert sententiam in eum *Puyus*, ut medius secetur. Sententiæ causam mandavit verbis hujusmodi. *Profugiens filius patrem maximo mœrore affecit utique non ob aliud, quam quia illum offenderat. Nam cur clam aufugit? cur tristissimo ipsius causa parenti nullum de se indicium fecit? Credatne quisquam eum vivere, de quo tot annis nihil unquam auditum? quem Imperator, quem Imperium universum luxit, ut mortuum? sed vixerit adhuc sane; si vere mortuus non est, mortis tamen jam reus est, quod tam tarde rediit, patremque justo solatio privavit. Quam ob rem necandum censeo pronuncioque; verus an fictus sit, scelere non vacat.*

Quidam pro Imperatoris filio reduce se vendens.

Morti adjudicatur ut impostor.

Anni ejusdem mense nono diem obiit supremum

Gelius

Gelius summus militum Præfectus magno cum Imperatoris dolore; qui duos ejus filios ob patris merita insigni præfectura ornavit. Vnus *Xangus*, *Kienus* alter appellabatur. Eodem vero mense probis ac doctis aliquot viris summo silentio totum Imperium lustrandum commisit, diligenter jussis inquirere, si quid uspiam esset correctione dignum; præcipue si quid noxium populo vel grave judicaretur. Anno secundo *Quangum* fidelissimum tutorem suum, Regulum sibi tributarium creavit *Poloum* dictum.

Magna Imperatoris in egentes cura.

Tertio ejusdem anni mense, quod annonæ sterilitas incesserat Imperio, edixit, ut quibus res lauta domi alimentaque plura, quam quæ habebant necessaria, suppeterent, egentibus mutuam oryzam darent; quantum victui sementique satis foret; hac lege tamen, ut messis tempore, quæ acceperant, cum fide restituerent. Quod ut melius fieret, prohibuit, ne quis venderet oryzam aut emeret, sed mutuam tantum darent & acciperent. Vbi autem messis tempus advenit, quis acceptam oryzam redderet, edixit; se namque solutionis loco tributa omnia ex agris pendenda omnibus remittere. Ita præclare pauperum necessitati per divites providit, ea tamen moderatione, ut nec isti conqueri possent sibi aliquid ademtum, & illi nihilominus se accepisse gauderent.

Supra de *Suuo* à *Tartaris* ad Boreum mare vel lacum *Han* transmisso docuimus. Ibi multum ab iis vexabatur, ut vel sic fidelem illius animum expugnarent, & ad sua signa sequenda traducerent. *Tanyu* præterea rex *Loum* ducem, quem ad *Tartaros* defecisse diximus, ad *Suuum* misit, ut eum verbis exemploque suo ad defectionem solicitaret. Ad quem ubi pervenit *Laus*, sic eum alloquitur. *Nemo miser odit solatium; & facile, quasi ros matutinus, excitatur, qui jacet, ut vigere velit ac felix esse. Tu vere, dux optime, cur te ipsum sic affligis? cur tam indigna pateris? cur virtutem tuam tenebris damnas, per quam apud* Tartaros *in luce versari licet, opseque ac magnos honores consequi?* Cui *Suuus* summa fide, pari constantia, *Ego*, ait, *non secus semper in Sinicum Imperatorem pius fui, quam filius in patrem esse*

esse debet. Atqui filio in patris causa non modo pati aspera; sed vel mori est dulce; non dolet, nec conqueritur. Motus hac constantia *Laus*, ab imo suspirans, *O fidelem*, inquit, *& recti tenacem virum! nunc meæ perfidiæ crimen quantum fuerit agnosco; cujus insignis & manifesta improbitas cœlestem iram in me ultionemque lacessit.*

Inter hæc Imperator legatos iterum ad *Tartaros* misit, qui *Suuum* reducerent ac reliquos novem Sinas, simulque de pace cum *Tartarorum* rege tractarent. *Tanyus* rex remissis reliquis ne *Suuum* etiam reddere cogeretur, mortuum perhibuit. At unus ex adstantibus secreto legatos monuit de loco, in quo *Suuus* attineretur. Tunc acutissime legatus ita regem affatur. *Imperator noster nuperrime silvestrem anserem in venatione occidit, sub cujus alis est inventa schedula* Suui *manu scripta, in qua Imperatorem docebat se in* Hanhai *pastorem esse.* Obstupuit ad hæc verba rex *Tartarus*; cumque *Suuum* occultare non posset amplius, illum quoque legatis tradidit. Ita *Sinas* inter ac *Tartaros* pax convenit; qua fruens Imperium ad studia literarum ceteraque pacis ornamenta refloruit. Imperator redeuntes legatos lætus excepit. Cognita vero *Suui* fide atque constantia, veneranda canitie conspicuum amplexus, quo præmium tantæ virtuti debitum tribueret, Regulum fecit, & tanquam Heroi ad aliorum exemplum summos honores habuit, vacca solitis ceremoniis ante illum occisa.

Argutum commentum.

Vacca honoris causa occisa.

Quangus autem etsi omnes fidelissimi tutoris partes impleret, magna prudentia & æquitate rebus Imperii providens, puerumque Imperatorem ad omnia solertissime instruens; tamen, ut fit in magna fortuna, efficere non potuit, quin multorum & maxime sibi sanguine junctorum odia incurreret. Nam cum dignitates & honores ambirent, nec eum votis suis obsequentem haberent: quippe munera non ex sanguine aut gratia, sed ex meritis cujusque dispensantem; iræ impotentes de *Quango* simul & Imperatore interficiendo quam possunt secretissime cum *Tano* tractant consilia. *Yen* rex is erat, qui sibi debitum Imperium credens, cogitationem illius turbandi nunquam deposuit,

Invidia & æmulatio inter propinquos.

fuit. Primo igitur *Quangum* apud Imperatorem in perfidiæ suspicionem vocare per ipsum *Yenem* regulum aggrediuntur. Illius enim nomine litteras ad Imperatorem dant, inferentes *Quango* multa crimina, super summum illud, quod in Imperatorem nescio, quæ mala machinaretur. Non latebat *Quangum*, hanc epistolam Imperatori traditam fuisse. Quare postero die palatium ex more ingressus Imperatorem non convenit, ut debebat; sed foris in prothyro quodam manet.

Imperatoris prudentia. Imperator notata ejus absentia, & ubi sit *Quangus*, adstantes interrogat. Aderat forte *Ganus* inter cæteros, *Guangi* gener quidem, aut unus è conjuratis. *Hic ergo, Quia scit*, inquit, *sua crimina tibi à* Tano *rege detecta; idcirco apparere non audet, sed foris rei exitum expectat.* Imperator confestim mittit, qui *Quangum* introduceret. Ille non aliter ac reus, sine pileo, positisque præfecturæ insignibus ingreditur. Quod ubi notavit Imperator; *Vestes tuas*, inquit, *ac pileum resume. Hanc ad me datam epistolam suppostitiam esse falsamque jam cognovi. Tu innocens es & mihi fidelis. Ficta vero esse, quæ hac epistola continentur, luce meridiana magis liquet.* Quo enim pacto in *Yen* regnum hæc ad *Tanum pervenire potuerunt, cum hic nonnulla legam, quæ nondum decem ab hinc dies contigerunt?* Erat tunc Imperator annos quatuordecim natus, & hoc sagaci responso admirationem omnibus movit. Aulicos deinde simul omnes allocutus, *Nemo* ait, *in posterum audeat fidissimum mihi Præfectum à patre meo mihi tutorem datum accusare. Qui enim fidelem accusat, is eadem opera se prodit infidelem. Nunc quidem in istius criminis reos & autores non inquiram; ut inposterum quisque sibi caveat, ne præ vero sit invidia.*

Detecta conjuratio. Postquam æmulis *Quangi* hoc stratagema non successit; aliud ordiuntur. Id erat hujusmodi. *Quangus* ab Imperatoris sorore invitatus ad epulum per occultos ibi sicarios erat necandus; eodem dein impetu dejiciendus Imperator è solio, substituendusque *Tanus.* Sed tantum scelus ac perfidiam famulus, cujus opera propudiosa mulier volebat uti, detexit; *Quangum*que

*gum*que de periculo commonuit. Quare conjurati capti sunt omnes, commeritoque supplicio affecti. Soror Imperatoris de se ipsa statuit, & *Tanus* laqueo sibi spiritum exhausit. In hunc modum est exstincta simul cum conjuratis omnibus hæc conjuratio. Nimirum sæpe sibi ipsi nocuit improbitas. Subscripsit autem huic conjurationi etiam Imperatoris soror, quia cum uno ex conjuratis impudice vivebat; à quo rogata convivium instruxerat, turpissimo amasio quam fratri fidelior. Vt intelligamus nihil esse tam fœdum, ad quod impudicam mulierem effrenata libido non deducat.

Secundum hæc, portenta quædam nunciata sunt, quæ mortem Imperatori ex vaticinantium ingeniis minabantur. In maximo illo monte, qui *Tuixan* dictus *Xantung* provinciam nobilem facit, ingens repente lapis emicuit, erectusque sua sponte stetit. E salicum præterea foliis vermiculi ad modum cicadarum volatiles enati sunt, qui Sinicam vocem emittere videbantur. Ejus autem vocis hic erat sensus, *Pingus* regnat! qua *Pingum* imperatorem futurum demonstrabant. *Hiaochaus* quidem imperator juvenis moritur, cum imperandi deberet initium facere. Nullum filium heredemve reliquit Imperio, sed magnum sui ob egregias naturæ dotes omnibus desiderium. *Omina mortis.* *Vermes loquentes.*

VIII. Imp. HOUS.

Imperavit menses VII.

POstquam igitur *Hiaochaus* genito ex se successore caruit; omnium ordinum consensu ad patruum ejus devolutum est imperium. *Hous* is fuit; qui vix principatum adierat, cum eo se indignissimum ostendit. Nulla boni regiminis ei, nulla publicæ felicitatis cura; solis voluptatibus ac libidini servire, compotationibus totos dies insumere. Dixisses ideo regendum imperium suscepisse, ut depravaret, sceleribus flagitiisque usque adeo contaminatus, ut nec adesset, non sine summo omnium dolore ac sensu, cum *Hiaochao* justa persolverentur. Sero pœnituit *Quangum* cete- *Cyclo* 44. *an.* 44 *ante Chr.* 74. *Imperator indignus imperio.*

cæterosque Præfectos talem elegisse; maxime dolentes & incertos, quid in tam inclinata republica caperent consilii. Tandem *Quangus* ex intimo animi sensu *Tienyenum*, amicum suum salutans consulit, quanam ratione sit eundum obviam huic malo. Cui *Tienienus*, *Tu*, inquit, *in Imperio primas tenes; tu fulcrum Sinarum es & columna. Si se facit indignum* Hous *imperio; quemadmodum eum elegisti, sic rejice ac meliorem ex* Hana *familia substitue. Recordare, quid olim* Iynus Taikiao *Imperatore fecerit. Et tamen tantum abest, ut aliquis factum reprehendat, ut potius fidelitatem omnes laudent. Hunc imitare si Imperii, si* Hanæ *familiæ felicitas, si denique tui nominis gloria cordi est tibi. Sic enim* Hanæ *familiæ* Yynus *es futurus.* Tum *Quangus* nobiliores Præfectos convivio excipiens, & è re nata eos alloquens, *Omnia*, inquit, *iniquissime agit* Hous *ac perturbate. Quid fiet Imperio? profecto & illud perturbabit, & nostram imperatricem familiam funditus exstirpabit. In hoc discrimine quid agendum putatis, postquam salutaria non admittit monita?* Diriguere omnes ad hæc verba; & nemine loqui auso, *Tienyenus* è mensa denique se proripiens, gladium, quo cinctus erat, stringit, & ad *Quangum* versus, *Hiaouus Imperator Hiaochao te*, inquit, *tutorem dedit, ut Imperio provideres, illudque tua fide ac virtute pacatum conservares. Quibus artibus si unquam alias, nunc certe opus est maxime. Vides enim totum Imperium periclitari; nec ab alio magis quam abs te remedium exspectat. Si non mederis his malis; quâ fronte moriens* Hiaovuum *imperatorem sub terra convenies? Hujus diei consilium dilationem non patitur; nunc est constituendum, quid fieri placeat, ne majores turbas cieamus. Quisquis huic meæ petitioni, juste sine, non reliquit locum, quæ unum spectat Imperii bonum; sciat ille se hoc gladio periturum.* His dictis animati, simul omnes *Kingum* summum Palatii magistrum adeunt, exponentes consilium. Hæsit ille primum attonitus; at unus omnibus resistere non ausus, in eorum sententiam concedit. Mox Imperatoris sigillum ac cetera, quorum curam gerebat, illis tradit. Quo facto una omnes interius palatium ingressi, *Houm* imperatorem

Conjuratio procerum.

amiculo

amiculo comprehendunt, nulla tamen affectum injuria molestiave; sed honorifice palatio eductum, ad proprium *Chamye* regnum deducunt, hoc omnes uno ore professi, ad hoc faciendum sibi necessitatem impositam, quia tantum dedecus ferre non posset Imperium. Omnium autem erga malum Imperatorem odium effecit, ut nullus omnino motus exstiterit; nemine illum auso defendere. In hunc modum ex Imperatore regulus iterum tributarius factus est.

IMP. IX. SIUENIUS.

Imperavit annis XXV.

FUit *Siuenius Hiaoui* Imperatoris nepos, *Pingus* dictus; cujus patrem, matrem ac sorores pestilenti illa medicina exstinctos esse diximus. Infans adhuc cum matre, quæ magiæ quoque arcessebatur, conditus in carcerem est. *Hiaouus* enim cum ægro corpore esset, iratissimus magis non illos modo, qui eam artem exercebant, sed & affines morti addixit; nec Imperatoris filiis aut nepotibus parcens. *Cyclo 44. anno 45. ante Christ. 73.* *Imperatoris in infantia varium discrimen.*

Dum in carcere cubaret *Pingus*; mors ei matrem abstulit, quippe jam infectam toxico. Ibi sine dubio moriendum infanti fuisset, nisi *Kiesinius* carceri præfectus cognovisset *Lium Pingi* patrem perinde ac matrem vacasse culpa. Quare illius commiseratione motus, infantis curam suscipit; & quia non licebat sine consensu Imperatoris eum emittere ex carcere, mulierem intromisit, quæ alimenta lactis ei daret. Neque hic infantis seu periculum seu felicitas stetit. Nam regii mathematici Imperatorem admonuere, visa sibi supra carcerem signa regia & vapores ejusmodi, qui prænunciarent intus aliquem esse, potiturum olim imperio. Fidem invenit apud Imperatorem prædictio; nec dubitans ex his aliquem ibi esse, cui cælum ac sidera destinarent culmen, subito impetu omnes attentos in carcere mactari jubet. Adsunt carnifices; quos tamen *Kiesinius* ingressu prohibuit, causatus multos insontes intus esse, quos occidere nefas, impium atque injustum. Satellites Imperatorem de repulsa monent; *Prudens factum Kiesinii.*

 nent;

nent; qui tum collecto ex præcipiti furore animo impium mandatum rescindit, ac rem penitius considerans, *Si Cælum*, ait, *alteri sceptra destinavit*; *quicquid agam frustra ero*, *nec unquam fata mutare potero*. Ita *Pingus* jam secundo servatus, ac postea tandem emissus è carcere, literis ac philosophiæ Sinicæ egregie studuit. Erat, cum *Hous* exueretur imperio, natus annos octodecim.

Itaque cognita illius doctrina & virtutis amore, omnium ordinum suffragiis adeptus est imperium. Erat suavissimis moribus, quieta placidaque indole; ac talis, qui misericordiam adhibere posset suis. Quippe variis fortunæ casibus jactatus, subditorum calamitates miserari sciebat, quia præsenserat. Hic est ergo, quem in salicum foliis vermiculi prædicebant, ut Sinensis scribit historicus.

Imperator susurrones non audit.

Vt primum accessit ad gubernacula, non defuere, qui *Guangi* laudibus apud eum obtrectarent. *Houm* ab illo dejectum fastigio contra leges, contra obsequium, quod Imperatori subditus debeat. Tali viro parum fidendum, qui tanta esset potentia, tantaque audacia. Proinde caveret sibi *Quangum*que reprimeret, magnopere suadebant. Pronis quidem auribus hæc accepit Imperator, probe intelligens illud Principatus arcanum, Neminem aliquem magnum facere vel pati, cujus fortunam in potestate non habeas; verum, licet ei *Quangus* esset in metu, noluit tamen quidquam adversus eum agere, multo minus ab officio depellere. Noverat illius virtutem ac fidem jam inde ab avo suo *Hiaouo* ubique celebratam; exemplum in amoto antecessore viderat, quod cum illis artibus pugnare videbatur. Itaque spem inter ac metum distractus elegit sapientissime, timere potius, ut sancte honesteque viveret. quam ut à *Quango* securus bonos dedisceret mores. Cujus tamen ingenium ut periclitaretur; noluit ejus filiam in uxorem, sed tantum in concubinam accipere. *Hiuam* vero aliam adolescentulam matrimonio sibi conjunxit uxorem. Hanc filiæ repulsam æquo animo tulit *Quangus*, seque totum ad Imperatoris voluntatem conformavit. Erat enim vir vere

Sapientissimum ejus consilium.

bonus,

bonus, & Imperatori ante omnes fidissimus, qui nihil in Imperatoribus non amabat præter vitia. Vxor autem ejus nequissima & ambitiosa mulier marito usquequaque impar, filiamque spretam indigne ferens multas turbas concitavit, ut in loco memorabimus.

Addunt Scriptores Sinici; quoties Imperator avorum aulam ingrederetur, comitante *Quango*, &, ut mos est, manibus syrma colligente, tam insolito affectum horrore, ac si à tergo instaret aliquis, qui ferrum ei minaretur; alio vero id muneris obeunte Præfecto, metus omnis expertem incessisse. Præsagire videbatur animus, quanta calamitas eum à cognatis *Quangi* maneret. Nec fallebat ipsum hæc Imperatoris ex timore nata titubatio. Vnde summo se magistratu abdicandi domumque redeundi copiam petiit; quam tamen haud impetravit. Vt mirari sane subeat, quo præsente paveret, esse sine ipso tamen noluisse. *Suum Præfectum metuit & retinet.*

Ex quo, ut diximus, illa contra *Hiaochaum* Imperatorem & *Quangum* orta seditio, severissime hucusque in conscios ac rebelles inquirebatur. Multi specie Imperatori serviendi privatas ulciscebantur injurias. Quo factum, ut æque innocentes ac criminum conscii necarentur. *Siuenius* ubi regnare cœpit, inquisitionem continuo sustulit, omnibus concessa præteritorum venia, ne quis in posterum officio deesset suo; exhortans omnes ad concordiam & fidem. Præterea judices non paucos mutavit; eos dico, quos justo severiores cognoverat. Comperto autem *Hoangpum Honanæ* provinciæ præfectum mitem esse ac misericordem, qui populum sibi subjectum sola virtute imperandique suavitate perbelle regeret, procul terrore pœnarum; in regiam advocatum summum tribunalis ejus, in quo capitales aguntur causæ, Præfectum creavit, etiam atque etiam monitum, ut, quantam posset cunque subditorum misericordiam caperet. *Nam & ego*, ajebat, *inter meos subditos jam subditus fui, carceremque ab incunabulis expertus, scio, quantis malis vexentur subditi; quorum proinde convenit maxime misereri.* Multa alia decrevit bono publico; non ignarus, quid sit *Ejus clementia.*

parere dicto, quid imperare. Ac ſane optandum eſſet; ut omnes Principes, qui aliis imperant, quid ſit obedire, dignoſcerent. Si enim calamitoſam ſæpe ſubditorum ſortem intelligerent aut experirentur ipſi; vel ego fallor, vel illi ſuos magis amarent, quid enim dicam, minus vexarent aut opprimerent?

Avaritia punita ab ipſo reo.

Anno imperii ſecundo fortiſſimi cetera vir animi *Tienyenus* ſeipſum, & auri cupidinem vincere non potuit. Cum enim, regiorum ſepulcrorum exſtruendi atque ornandi eſſet ei mandata cura; multa nummorum millia ſubjectis expenſarum falſis rationibus ſurripuit. Criminis erat manifeſtus; cumque id apud Sinas eſſet capitale, miſſus in carcerem, carnificem exſpectabat. Adjunctus tamen à duobus amicis, ut de Imperatore legendo benemeritus, vitæ gratiam obtinuerat. Quippe Sinicæ leges hoc præclaris olim in rempubl. meritis dabant, ut admiſſum poſtea forte crimen eſſet impune. Duo igitur amici culpæ gratiam nunciaturi tendunt ad carcerem. At *Tienyenus* eorum aſpectum non ſuſtinuit; neve illos videns, pudore confunderetur, laqueo ſibi ipſi jus dixit, bis mori dignus, qui ſe quoque judice indignus erat vivere.

Ambitio aliena Imperatrici mortem acerſit.

De *Quangi* virtute ac fide multa diximus; ſed uxorem habuit *Hienam* nomine, faſtu nequitiaque nulli ſecundam. Hæc, ut dictum, filiæ repulſam non ferens, ut illam diadematam videret, *Hiuam* Imperatricem parabat è medio tollere. Occaſio erat ex difficultate partus, quo *Hiua* tertio iſtius Imperatoris anno filium *Hieum* enitebatur. Omnes quotquot erant in regia medici, pro ſalute Imperatricis vocantur in conſilium. In his erat *Ienus*, unus è *Quangi* domeſticis atque intimis familiaribus. Hunc igitur *Hiena* ſolicitat magnis promiſſis præmiis, ut Imperatrici venenum cum pharmaco propinet. Ille ſpe felicitatis, quæ offerebatur, victus, Imperatrici medicatum miſcuit poculum ejuſmodi, ex quo in mœrorem lapſa, denique moreretur. Idque tali arte fecit, ut ne ſuſpicio quidem eſſet, illam veneno periiſſe. *Quangus* autem id medicis haud impune volebat eſſe, tanquam in paranda medicina peccaſſent. Iamque in eo erat, ut hac de re

Scelus uxoris ignaro marito.

quæſtio-

quæstionem haberet; cum illius uxor veniam eis & impunitatem deposcit ac rogat, ut saltem in *Ienum* nihil triste statuat. Suboluit *Quango* fraus uxoris ex importuna petitione deprehensa; nec multum aberat, quin eam quæstioni subjiceret. Verum quia tale crimen totius familiæ interitum merebatur; sibi suisque rebus timens, ultra suspicionem non processit. Sed quia nihil adeo est occultum, quod ætas non in apertum proferat, præcipue si est è muliere profectum crimen; post *Quangi* mortem fraus detecta, totaque illius est exstincta familia. *Excidio familiæ punitum.*

Interim, quod nequissimis artibus quærebat, *Hiena* vidit. Nam Imperator filiam ejus uxorem accepit, ornavitque diademate. Atque ut totum Imperium exhilararet, è carceribus captivos omnes more gentis emisit.

Scribunt historici Sinenses, anno quarto hujus Imperatoris (fuit is ante Christum septuagesimus) mense quarto, tantos terræ motus in Sinis factos esse, ut montes aliquot evulsi sua mole corruerint, majori tamen hominum terrore, quam damno. Quod sane mirum est, quia Sinicam terram raro nec nisi leviter movisse constat. Sinæ, ut sunt pronis ad superstitionem animis, ex hujusmodi prodigiis interitum ominantur Imperio; quia irati cæli ac minacis ea signa esse autumant. *In Sinis terra motus.*

Paullo post *Quangus* fato concessit eximia in Imperatorem fide memorandus; subductus terris ante, quam suæ cognationis interitum videret. Ad ægrum ipse Imperator humanissime invisit. Cujus ut in se Imperiumque universum merita grata memoria prosequeretur; *Iuum* ejus filium summum dextro cornu ducem præfecit, paternum quondam munus. *Xangum* vero illius ex fratre nepotem Regulum creavit. Multos insuper è *Quangi* familia extulit ad honores, sed valde caducos ut videbimus. *Quangus moritur Imperatori fidissimus.*

Mortuo *Quango* Imperator ipsemet omnem regiminis curam suscepit; novum Præfectum instituit, quem admonitorem Imperatoris vocabat, eumque libere, si alicubi peccaret, admonere licebat. Quod *Monitor Imperatoris eligitur.*

exemplum reliqui deinceps Imperatores secuti sunt. Illud in hoc Imperatore eximium fuit, quod severissime Præfectis invigilabat, de moribus eorum agendique modo inquirens. Populi vero gubernandi perquam liberalis ac suavis ratio. Quinto quoque die publice sui copiam faciebat; quo die omnibus & præcipue viduis, pupillis ac pauperibus patebat aditus. Præfectis autem edixit, ut in posterum omnibus & præcipue viduis, pupillis ac pauperibus patebat aditus. Præfectis autem edixit, ut imposterum omnes causas scripto traderent, ut melius consideratis omnibus etiam scripto responderet ipse. Non raro enim contingere dicebat, ut loquaciores fucis verborum ac lenociniis extorquerent omnia quæ concessisse, frustra deinde pœniteat. Hic mos etiam nunc apud Sinas viget; quo fit, ut, licet Reges Sinarum raro se publice videndos indulgeant populo, continuo tamen revera cum eo versentur. Et plane magis ita cum suis agunt secreta negotiorum omnium cognitione, quam illi, qui assiduo suorum colloquiis ac familiaritate utuntur, negligentes interim eorum negotia. Non enim regum facies à populo quæritur, sed favor, neque pedes, ut ajebat ille, sed caput imperat.

Omnia scripto aguntur apud Sinas.

Susceperat jam duos filios Imperator; quorum primus *Hieus*, de quo supra dictum, hoc anno declaratus est heres Imperii atque Successor. Alter *Kinus* è concubina fuit; quem hoc eodem anno *Hoaigan* regem esse jussit. Ea res vehementer ussit *Hienam* Imperatricis matrem. Hoc enim pacto, si pareret nepotem filia, non Imperatorem, sed regulum tantum fore videbat. Quam ob rem fit autor Imperatrici, *Hieum* veneno tollat. Nec inobsequentem filiam habuit scelerosa mater. Namque Imperatrix in omnem exin occasionem intenta; qua privigno propinaret venenum, eum sæpe simulato matris affectu ad convivium invitare, nec quidquam eorum omittere, quæ ad ipsius interitum spectare videbantur. Sed incassum omnia. Nam nec puer Princeps, in recenti adhuc magorum memoria quidquam comedebat, nisi à ministris prægustatum; & nescio quo modo in regia increbuerat,

Machinatio feminea ambitionis.

crebuerat, *Hiena* scelere *Hiuam* Imperatricem veneno sublatam esse, Ac licet Imperator huic suspicioni prorsus abrogaret fidem; severissime tamen edixerat Principem custodientibus, ut cibum potumve, priusquam porrigerent, cum cura explorarent. Gliscente tamen interea rumore, propinatum esse manu medici, venenum ab *Hiena* Imperatrici; paullatim Imperator omnes è *Quangi* familia præfecturis majoribus privavit. Advertebatur id à *Xango*, *Iuo* ac reliquis; qui proinde cum *Hiena* de ipsius etiam Imperatoris nece consilium agitabant. Sed detecto prius, quam perfecto scelere, capti omnes conjurati cum tota stirpe deleti sunt. Hic etiam *Hiena* commeritas pridem pœnas dedit. Imperatrici soli facta vitæ gratia; sed ab Imperatore repudiata, quod reliquum illius erat, vidua & ærumnis deformata traduxit. Tot malorum causa fuit unius mulieris ambitio. Sed quæ malis artibus honores familiæ quærebat, optimi *Quangi* familiam simul ac se perdidit.

Postmodum Imperator ad Imperii leges & jura ordinanda animum applicavit. Variæ quippe leges à variis Imperatoribus latæ in immensum excreverant; *Legum multitudo* quibus, non dico, intelligendis, sed vix legendis unius hominis vita sufficeret. Quare qui aliquam ante ceteros earum cognitionem ceperant, alios fraudes ex fraudibus texendo facile decipiebant; unde multa tribunalibus negotia, multa iniqua lucra provenere. Itaque illas ad pauca capita redegit, non omnes, sed meliores duntaxat, antiquatis reliquis, Iustiniano nostro non absimilis. *restricta.* Quanta vero moderatione ab judicibus essent homines addicendi morti, hac lege monstravit. *Volumus, ut judices potius in leges peccent, quam ut causa non probè liquideque cognita quemquam morte multent. Est enim hominis vita rerum omnium in terrarum orbe maxima. Magna proinde adhibenda est cautio, ne vel unus homo temere occidatur.* *Vita hominis quanti facienda.*

Etsi vero *Siuenius* in hunc modum utilitatem reipubl. sibi proposuit; efficere tamen haud potuit, quin existeret alicunde rebellio. Provincia *Xantung* ea ca-

lamitate potissimum infamis fuit; initio ab annonæ penuria orto. Plebs enim fame stimulante furens undique prædari cœpit, emissasque ab Imperatore copias magna clade affecit. Imperator, ut huic malo, antequam corroboraretur ac manaret longius, iret obviam; *Cumsuum* hominem probum rectique amantem cum novo milite contra furentes emisit. Qui cum abeundi veniam ab Imperatore peteret; interrogatus ab eo; ecquo modo illos cogitaret reprimere, respondit, eo modo se repressurum eos, quo intricatum funem solvimus, qui quo magis adstringitur, eo magis implicatur. *Laxandus est*, inquit, *ut solvatur. Exercent latrocinia, quia penuria laborant, & à Præfectis tributa strictius quam par est, exigentibus vexantur. Contra tuos etiam milites arma sumsere, vim repellendo. Illam ego non adhibebo, sperans eos bonis verbis ac rationibus, comitate denique pacari posse. Non viribus agam, sed arte.* Quæ locutus, in provinciam suam abiit. Iam ad principem urbem rebellatricem pervenerat; cum rebellium exercitum audit obviam in pugnam procedere. Quare, ne vim inferre velle videretur, gradum cum suis reduxit. Missis dein diplomatis ubique cavit, ne quis latronem aut rebellem caperet nisi armatum. Si quis caperetur, eum volebat inviolatum & incolumem ad se adduci. Vulgavit præterea Imperatoris nomine, se omnibus præteritæ culpæ gratiam facere, si quieti redirent ad sua; imo & alimenta de publicis horreis promittebat. Dimissis igitur quoquoversum literis, ipse curru vectus ad eam, de qua dictum est, urbem solus tendit; in quam admissus omnibus quietem ac pacem suasit, non armis, sed verbis eos domans. Cumque sua cuique liceret arma vendere vel cum instrumentis ad agriculturam necessariis commutare; dearmatis annonam regiam divisit. & sementi faciendæ, quantum cuique satis, attribuit. Ita sine sanguine consedit hæc seditio. Cujus generis calamitates semper Sinicis Imperatoribus formidolosæ fuere; quod hinc plerumque vastitas Imperii consecuta sit atque mutatio. Quippe latronum duces paullatim vires colligunt ex perditis hominibus, nisi mature retundantur;

Sapiens dictum ac similitudo.

Prudentia ducis in compescenda rebellione.

eiſque creſcit animus ad ipſum etiam Imperium occupandum. Attulimus hujus rei exempla nonnulla ſupra; neque pauca infra afferemus.

Sub hæc tempora *Chuyeus* Philoſophus diem ſuum obiit, vir ſumma virtute præditus, divitiarum contemtor, adeo juſtus, ut nec amicorum precibus, nec parentum unquam affectu motus, vel unguem latum à recti tramite diſcederet. Ad magnas Præfecturas eum extulerant mores ſui; & tamen in tanta paupertate deceſſit, ut ſumtus, queîs terræ mandaretur, haud reliquerit. Quo audito Imperator, illius filio centum auri libras donavit, ut ex eo & patri juſta perſolveret, & ipſe de reliquo vitam toleraret. *Chuyei Philoſophi moderatio.*

Neque hujus tantum, ſed etiam *Kieſinii* virtus clara fuit, illius, qui hunc Imperatorem aluit in carcere, ſummoque in diſcrimine ſalutem ei dedit. Ingens hoc beneficium vel ignorabat Imperator, vel non meminerat. Neque *Kieſinius* illius unquam memoriam uſurpavit, nec Imperatorem, etiam cum res ac tempus ferret, admonuit; contentus præfectura ſua. Iam aliquot annis imperium tenuerat *Sivenius*; cum mulier una ex iis, quæ in palatio ſerviebant, Imperatorem accepti beneficii commonefecit. Obſtupuit ille cognita *Kieſinii* modeſtia; maximique poſt eum faciens, collaudatum Reguli dignitate ornavit. Non tamen paſſus eum abire, velut patrem nutricium apud ſe detinuit; & virtutem illis ex uſu quotidiano magis magiſque ſuſpiciens, adjutorem Imperii fecit ac Præfectum ab Imperatore proximum.

Duo Philoſophi Principi præceptores erant dati, qui bonis moribus eum ac Philoſophiæ præceptis imbuerent. Alteri *Suquangus*, alteri *Xeus* nomen erat. Inter hos forte requietis & otii mentio verſabatur; cum *Suquangus*, *Auditione*, inquit, *accepi, quietis amantem tuto & procul humanæ vitæ caſibus vivere; nec infamiæ periculis obnoxium, qui ſciat cupiditatibus & habendi deſiderio modum ponere. Iam uterque rem fecimus; nec minus honoribus, quam divitiis abundamus. Ex doctrina noti clarique. bonam famam conſervavimus. Hæc ſi nobis non ſufficiant; timeo, ne poſtea perdamus omnia, pœniteatque* *Kieſinius beneficium in Imperatorem a ſe collatum tacet.*

non secutos honestum otium. Sub hæc dicta conveniunt inter se, seniumque & ægritudinem excusantes, ab Imperatore abeundi veniam petunt. Quam is, licet invitus, dedit tamen, singulosque duobus aureorum millibus donavit. Princeps quoque singulis aureos quingentos numerari jussit, curribus & famulis additis, qui eos domum deducerent. Quo postquam rediere; maximam pecuniæ partem famulis à quibus erant deducti, partiuntur. Quicquid reliquum erat, insumsere struendis conviviis, ad quæ suos cives invitabant, nil reservantes sibi. Aderat unus è *Sunquangi* affinibus, qui eum admonuit, ut illa pecunia emeret agros filiis ac nepotibus relinquendos. Cui Philosophus, *Habeo,* inquit, *ab antecessoribus meis fundum mihi relictum; qui, nisi filii ac nepotes mei desides erunt & marcebunt otio, in victum vestitumque facile sufficiet. Arent ipsi & serant. Opes nimiæ sapientum etiam animos depravant, malorum hominum vitia augent impelluntque ad pejora. Sin a me nolent virtutem discere; saltem id non relinquam eis, per quod pejores fiant.*

Philosophorum sapiens dictum & factum.

Anno ante vulgarem Christi epocham sexagesimo decreverat Imperator *Tartaris* bellum inferre. Namque in futurum solicitus, cum eos accepisset iterum viribus pollere ac robore, plurimaque loca sub *Hiaouo* intra montes amissa recuperasse; volebat illos armis antevertere, ne, si ad pristinam potentiam excrevissent, Sinicum Imperium denuo vexarent. Sed à summo Præfecto, quod arma cogitaret, reprehensus ab incepto destitit. Eum porro sic locutum ferunt. *Quid, ô Imperator, de exteris invadendis cogitas cum domi multa non desint, quæ correctione indigent? Hoc anno, quod adhuc inauditum, filius patri; & minores natu fratres septem, fratribus majoribus omnino viginti quinque mortem intulere. Sunt hæc insignia non ferenda protervitatis argumenta, morumque nocentissimam in Imperio mutationem portendunt. De hoc est dolendum; his vitiis applicandum præsentissimum remedium; quibus si non sit in Imperio locus, non erit quod* Tartaros *timeamus. At nisi à te quam primum præcautum & provisum erit; timeo, ne non modo in Imperium, sed in ipsum quoque pe-*

Bellum in exteros prudenter dissuasum.

netrent

netrent palatium. Has igitur ob causas dilatum est bellum *Tartaricum.*

Ceterum Indiæ regna quædam ab *Hiaouo* in deditionem redacta rebellarunt. Imperatorem de pœna deliberantem cum alii, tum etiam Præfecti retinuere, dicentes: *incongruens esse, suos perdere, ut alienos subjicias. Multa quidem occupata fuerunt Imperatore atavo tuo regna; sed majore damno nostro quam emolumento. Infinitus est enim Sinarum bellatorum numerus, qui periere. Solum à Sinicis Imperatoribus exigitur, ut suis juste & legitime imperent; sin animus est Imperii amplissimi proferre fines, sine vi, sine armis alliciant ad obsequium sola virtutum fama aliena regna. Quæ si nolint Imperatorem nostrum dominum agnoscere, nostra nobis Sina sufficiet.*

Haud multo post *Hieus* Princeps patrem offendit. Nam in convivio, multis Præfectorum accumbentibus, Imperatorem ausus est arguere, quod indoctis etiam hominibus præfecturas committeret. Imbiberat *Hieus* cum Sinica Philosophia scitum illud: nec probum nec justum esse posse, qui Philosophiam non didicisset. Vnde Sinis idem est amare literas ac bonum esse. Iratus Imperator filio respondet, severissime paternum ultus supercilium; &, *Ex quo*, inquit, Hana *familia nostra rerum potitur, fatale semper ei fuit, à successore filio molestias experiri. Sed ubinam sunt modo tot Philisophi, qui totius Imperii præfecturis sufficiant? An ignoras literarum studia paullo ante nos postliminio ad nos rediisse? Ista sapienti dico; imo vero ne plus te sapere credas, quam sapis, cupio.* Post hac Imperatoris erga filium usque adeo exolevit favor, ut parum abesset, quin exheredato illo, *Kinum Hoaigam* regem successorem declararet. At continuit se tamen; cum quia sciebat Præfectos id non permissuros, tum inprimis, ut levitatis notam effugeret. Nam eum nunc rejicere, quem paullo antea successorem designaverat, probrosum videbatur. Hæsit tamen alto pectore fixa vulneris illius cicatrix; cujus vindicandæ quærebatur undique occasio. Postea vero, quam *Hieus* filium è conjuge suscepit, odium repente in amorem vertit. Tanta enim

Sinarum axioma de Philosophia.

enim lætitia perfusus est *Siuenius*, ubi nepotem vidit, ut jam nullum nisi *Ilieum* vellet successorem. Quin etiam tradunt Imperatorem suis sæpe manibus nepotem excepisse, cum eodemque lusitasse posita interim majestate.

Legatio Tartarorum ad Sinas.

Anno ante vulgarem Christi epocham octavo & quinquagesimo *Tartarus Tangu* rex legatos ad Imperatorem misit, per quos eum dominum suum agnoscebat tributarium ultro se faciens, ac promittens successores suos deinceps in Sinici Imperatoris semper clientela fore. Variæ fuerunt hac de legatione Præfectorum opiniones. Alii dicebant hoc *Tartaros* agere, ne à Sinis invaderentur, utque in tuto collocati antiquas vires reciperent. Alii contra suspicabantur eos hoc prætextu Sinam explorare, quidque agatur, scire velle. Fuere, qui legatos ne audiendos quidem putarent. Vicit demum illa sententia, ut admitterentur, & tanquam amici regis legati tractarentur. Hac occasione sæpe deinceps irrepsere Sinicum in Imperium ficta legatione uti commercia sua tuto exercerent. Afferebant *Ginsem* radicem illam, quæ una Sinis plurimi æstimata quantovis emitur pretio. Afferebant præterea pelles pretiosissimas martium, castorum, & Zibelinas quas vocant, quarum in *Tartaria* magna copia et usus. E Sinis invicem res alias in *Tartariam* avehebant. Hujusmodi legationes nunc in *Mogoria* Turcæ subornant, faciuntque cum Sinis commercia, ut fusius in Atlante meo narro. Erit hac de legatione inferius agendi locus. Namque *Tartari* vere quondam Sinicum Imperatorem suum agnoverunt.

Haud multo post hanc legationem *Siuenius* est mortuus; cujus imperium satis felix & pacatum fuit. Nam quod ab eo nonnulla regna defecerint, illa velut extera suique animi magnitudine indigna tam facile quam animose sprevit. Præfectos habuit ac Philosophos non paucos, homines præclaros, quorum egregia usus est opera. Successorem reliquit *Hieum* filium, quem nunc dicere aggredior.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMUS.

I. IMP. IUENUS.

Imperavit annis XVI.

Iuenus dictus est, cum gubernare cœpit; Imperator philoſophus; doctorum hominum amator & ipſe doctrinæ avidus. Sed in adminiſtranda repnbl. non perinde prudens, documento fuit, non ſemper, qui doctiores ſint, eoſque & prudentiores eſſe. Præter frugalitatem & ſumtuum moderationem multæ aliæ virtutes egregiæ in eo laudabantur; ſed quas exigua in diſcernendis ac cognoſcendis rebus prudentia fœdabat. Loquaciores, à quibus verborum ſpecie ac fucis decipiebatur facillime, ad honores evehebat, ejuſque modi homines idcirco reliquis credebat meliores, quia ſublimius de virtute diſſererent. Horum itaque multi phaleratis dictis amplos dignitatum gradus adepti, cum deinde fœdiſſima quæque facinora facerent; mox ob eorum contentiones & æmulationes Imperii ſtatus in pejus ruere cœpit. Nec illud tacuerim, hunc Imperatorem tardum & parum efficacem fuiſſe; animi præterea inſigni mollitie ac lenitate minime laudanda. Vnde nullum unquam opportunum remedium negotiis adhibuit. Certe Sinici ſcriptores etſi animi moderationem in eo laudant, ac multas alias virtutes; ab illo tamen *Hanæ* familiæ perniciem ortam affirmare non dubitant. Sic illa familia, cujus parens & conditor excellebat maxime hominum cognitione, ab illo eſt affligi cœpta, qui eos minime cognoſcebat.

Cyclo 45. anno 10. ante Christum 48.

Imperator philoſophus non item prudens.

Primo imperii menſe poſtquam paternis manibus parentavit, *Cieyuam* uxorem ingenti pompa Imperatricem declaravit. E cujus amicis atque cognatis in Imperio multæ poſtea perturbationes & rixæ ſunt ortæ, ut in proximo Imperatore docebimus. Eodem die

Ejus moderatio in tributis & œconomia.

Gaum

Gaum filium, quem ex *Cieyua* susceperat, heredem ac successorem regni pronunciavit.

Tum Præfectos suos allocutus, *Scio*, inquit, *Imperium uni præ reliquis à Cælo dari, ut provideat omnibus; non ut suis tantum rebus studeat, suas utilitates voluptatesque venetur, sed ut cunctorum subditorum commodis utilitatique pareat, unus omnibus prosit. Quare ut munus mihi à Cælo impositum expleam, ex antiquorum optimorumque Imperatorum decretis, eorum sequens vestigia, omnia tributa remitto; præter illud, in quo è decem unum solvitur. Palatii sumtus, equorum famulorumque numerum imminui volo. Frugalis mensa sufficiet, misso splendore; nec ad pompam vel fastum equos & famulos alam, sed hac in re solam necessitatem spectabo. Sic & populum mea benignitate lætum servabo; nec mihi paucis contento quidquam deerit.*

Invidia malum aulis familiare.

Siaouangus erat Imperatoris carissimus præceptor, jam sexagenarius philosophus. Huic cum summæ præfecturæ munus mandare decresset; inter competitores & æmulos invidiæ continuo flamma exarsit. Multi ergo in eum conjurant, oblatoque Imperatori libello multa optimo seni crimina objiciunt ea arte, ut pro veris quidem non affirmarent, sed tamen inquirendum esse dicerent. Mos erat, ut, cum Imperator accusationem admitteret, illico comprehenderetur accusatus. *Iuenus* ejus moris insciens, de capite boni senis inquiri permisit, non dubitans, quin posset eum dimittere. Carceri præfectus, unus ex conjuratis, quam primum *Siaouangum* capit, & male habet in vinculis. Ille hausto sua voluntate veneno seipsum necat, indignum esse dicens sexagenario semel capto, licet innocens esset, pro vita disputare aut pro ea multum agere, cui natura jam fere finem imposuisset. Imperator audita philosophi morte maxime indoluit; non tamen adeo sagax fuit, ut rem cognosceret, vel suorum calumnias deprehenderet. Ex quo Præfectorum astutiores eum parvi facere, in factiones divisi suis rebus ac partibus studere, æmulos aulicis artibus insectari; quæ res Imperium ubique turbavit. Hæ factiones in Sinica gubernatione sunt maxi-

Vltronea mors philosophi.

maxime peſtiferæ, ubi omnia Imperator agit ex majorum Præfectorum conſiliis; qui cum ſuis favere volunt, bonum publicum omittunt, & pro affectu vel muneribus reſponſa venditant.

Sub hoc Imperatore *Quangtung* provincia *Quangſi*, & *Hainan* inſula defecerant, & immiſſas ab eo copias repulerant. Quare quantas potuit maximas vires contra rebelles parabat; queîs animus erat *Kiaſunum* philoſophum potius quam militem præficere. Ille arceſſitis è Sinica philoſophia rationibus Imperatorem ab hoc bello deterruit; *Et olim*, inquit, *Sinicum Imperium ad Orientem mari, ad Occidentem vero campis arenoſis montibuſque terminabatur; in Auſtrali parte* Kiang *maris filius limes erat. Sed hos fines paullatim extendit non magis armis, quam virtute. Hac Imperatores optimi allectos & ultro advenientes humaniter excipiebant; nec pauci fuere, qui comitate victi advenerint. Vi nemo ſubjiciebatur. Hæc igitur eſt ſumma conſilii mei, ut à bello abſtineas, & probos Imperatores ſecutus, gubernandi modum, quem illi, teneas. Nam rebelles populos virtutum ſplendor, non ſtrepitus armorum ſubjiciet.* Itaque fecit, ut ſuaſum erat, Imperator, damnatoque bello, eas regiones deſeruit, quæ in defectione occalluere.

Interim factioſi Præfecti acerrimis inter ſe ſtudiis certare pergebant, magno Imperii malo. Vnus inventus eſt *Lieus*, recti bonique communis amans; qui, quid ageretur, Imperatorem oblato libello monuit, æmulationis factionumque damna demonſtrans & concordiæ bonum. Hic ergo à ſociis, queis recti amor ante pravos affectus erat, animatus, poſthabito vitæ periculo Imperatorem, alloquitur in hunc modum: *Bonis, ô Imperator, integriſque magiſtratibus uti, ſicut eſt optimi regiminis fundamentum; ita contentionum fons eſt & initium malæ gubernationis, eos expellere. Si in ipſa regia urbe omnes Imperatori fideles ſint, ac multi amoris conſpiratione conſentiant; in provinciis vigente obſequio, recte atque ordine cuncta procedent. Qua ingenii perſpicacia præditus es, ô Imperator, opto ut rectum iter, fidis ac probis hominibus aperias, neu faciles aures fallacibus aliquorum* *Oratio Liei adverſus factiones.*

quorum dictis præbeas. Vt facta cujusque discutias, rogo; quo mali è collegio summi magistratûs ejiciantur, & viri probi meritos honores totius Imperii bono adipiscantur. Vt inter se tui congruant, unaque mente vivant, da operam; in eos, qui factiones ac partium studia sectantur, inquire, atque ut merentur, tracta. Id facies cum Hanæ *familiæ tuæ summâ salute in multos annos conservatione.* His auditis exhorruere scilicet factiosi Præfecti; &, quamvis nullum nominaret *Lieus*, Imperatorem tamen plura super his rebus rogitaturum haud ambigebant. Quare *Lieum*, quique cum eo stabant omnes omnino perditum ire decernunt, antequam exerceretur hæc ab Imperatore quæstio. *Hienus* ergo factionis unius dux *Kimuoum Liei* amicum, quia coram Imperatore de se quoque male locutum sciebat, hac necavit arte. Quippe cum *Hienus* maxima præfectura gauderet, ab Imperatore non difficulter obtinuit, ut *Kimuoum* extra regiam Præfectum juberet esse talem hominem tali provinciæ necessarium esse dicens. Quanquam hoc consilium instar imperii fuit. *Hienus* namque sua dexteritate, dicam, an loquacitate? Colai summam dignitatem indeptus, quos vellet, in præfecturas inferiores mittebat. Itaque *Kimuous* assignatam sibi provinciam adiit. Verum vix in ea mensem exegerat, cum in eum, ut æmulum, apud Imperatorem tradito libello multa crimina, vera an ficta, parum referebat, *Hienus* intendit. Omnes quidem actiones illius diligenter per coricæos notârat; quas sinistre interpretatus, etsi forte quædam in provincia male ab eo acta non deessent, munere simul eum ac vita privavit.

Fraude sublatus innocens.

At non multo post unus è Præfectis etiam *Hieno* apud Imperatorem multa maximaque crimina scripto intulit. Sed incallidus Imperator *Hieni artibus* infatuatus nullam adhibet libello fidem; imo stultissime *Hieno* illum ostendit. Is, ut erat astutissimus, hac occasione in rem suam usus, hujusmodi verbis in illius animum irrepit. *Adhuc, ô Imperator, nihil antiquius mihi fuit, quam ut bona fide tibi servirem. Sed enim, quia me licet immerentem ante ceteros in hoc amplissimo statu collocasti; superior tamen est invidia,*

Imprudens factum Imperatoris.

quæ

qua sola armati hostes mei me apud te accusant, in perniciem meam intenti. Nec vident, cum obtrectant mihi, à se accusari beneficium tuum, quo me minimum affecisti. Quid faciam? invidia usquequaque ardeo; nec tuorum subditorum illi facient ullum criminandi finem. Sed bene se res habet, quod undique deserto mihi spes est omnis reposita in judicis mei gratia & favore. Quare unice te rogo, ne committas, ut plus apud te malevolorum possit invidia, quam calamitas mea. Meum erit, fidei erga te & obsequii constantia, me tibi ante ceteros probare. Quas artes in me ut semper expertum esse te confido; sic iterum atque iterum rogo, ne des faciles aures æmulis, & honorem, quo me prosecutus es, invidentibus.

Facile fuit, Imperatorem, plus fidei dictis quam factis habentem fallere. Vnde jam *Hieni* potentia Præfectis erat omnibus formidabilis; Imperatore non modo nullam accusationem contra ipsum admittente, sed ipsos etiam cusatores ei palam monstrante. Qui proinde quam plurimos attrociter ultus, variis artibus perdidit; alios raso capite velut mancipia struendis mœnibus onera comportare cogebat; suos suarumque partium asseclas elevabat. Hinc tantus omnes illius pavor cepit, ut jam plus, quam Imperator timeretur.

Inter hæc Imperatoris duces, quibus erat commissa muri magni custodia, commoditatem rei secuti, amicitiæ jure perfide violato, *Tartaros* reges duos, qui in montibus vicinis animi gratia venabantur, captos plectunt capite. Deinde tanquam magnum quid pro Imperio fecissent, impudenter ab Imperatore petunt præmia. Cumque is ex Præfectorum sententia pœnas potius debuisset ab illis expetere; ad Regulorum dignitatem eos extulit. Duorum vero regum capita jussit ad *Tartarorum* terrorem in regni confinibus suffigi. Nec puduit Imperatorem varias habere conciones, quibus ostendebat reges mortem meruisse, atque à se mandatum esse, ut caperentur. *Hienus* vero, qui alterum ex illis ducibus, ut alienum à sua factione, odio prosequebatur, Imperatori suadebat, ut eorum perfidiam puniret; alioqui timendum esse, ne

Tartari persequentes injuriam, Imperium invadant. Sed non paruit Imperator ejus consilio; necem *Tartarorum* rem levem esse dictitans, nec fidem barbaris illis servandam, nisi cum prodesset Sinis. Adeo Sinæ alias nationes præ se spernunt. Postea vero quam *Huhansienus* novus *Tartarorum* rex bellum ultionis petendæ causa Sinis intulit; tum primum intellexit Imperator, quantum peccavisset. Itaque ut pacem impetraret, è regio sanguine uxorem ac magnas opes ei dedit. Quibus *Tartarus* pacatus, à bello abstinuit.

Porro factiones Præfectorum adeo intumuerant, ut jam in apertas seditiones erumperent. Verum Imperatoris mors magno Imperii commodo interveniens illam tempestatem sedavit. Cui cum filius natu major succederet, omnesque sub novo Principe meliora sperarent; à vi temperatum est.

IMP. XI. CHINGUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo 45. *anno* 26. *ante Christ.* 32.

IN vinum veneremque penitus immersum hunc scribunt Imperatorem fuisse, gubernationis cura maternis consanguineis permissa. E *Vanga* familia, ex qua *Cieyua* mater oriunda, permultos ad amplissimos honores provexit; nesciens, quantum sibi suisque malum compararet. Regulos primæ dignitatis creavit avunculos quinque; regem unum. Is *Mangus* erat, ex eadem ortus familia; regnum *Sintu* dictum, erat in ea *Suchuena* provinciæ parte, ubi modo *Chingtu* est urbs princeps. *Hienus* hæc videns, nec ignarus, quam potentes haberet æmulos & hostes, abeundi copiam petiit, facile factam ab Imperatore. Verum vix urbe regia domum petiturus exierat; cum in sicarium incidit imminentem ejus jugulo, nec sine Imperatoris consensu, quod omnes suspicabantur. Tum exstincta cum autore suo factione primaria, etiam reliquæ evanuere. Viguit una *Vangi* familia; quæ turbas tamen ingentes excitavit, ut videbimus.

Densa nebula.

Quarto primi anni mense in Majum nostrum inciderat uda densaque nebula, quæ magno cum omnium

terrore

terrore Sinam omnem intexuit. Interrogati astrologi, quid ea res portenderet? negarunt ex artis suæ secretis quidquam certi affirmare se posse. Admonitor autem regius ita rem explicavit, ut hoc prodigium ideo prædicaret ostentatum à Cælo, quod Imperator contra Imperii leges ac statuta majorum avunculos nil tale meritos ad Regulorum dignitates extulerat. Vera loquebatur; sed Imperator maternis precibus retentus noluit *Vangam* familiam offendere, vel non intellexit, quanta mala possent hinc existere. Suorum quidem parentum & antecessorum exemplis non sapuit; vel in tantum vitiis se dedit, ut & hæc nesciret. Vnde non mirum, si turbis deinceps excitis, postmodum tertium ab hoc Imperatorem interfecerint, & maximam Sinarum partem occupaverint. Quæ hîc attigisse sufficiat; nam ad secundam decadem, quæ res post Christum natum in Sinis gestas prosequetur, hæc spectant.

Anno imperii secundò postquam *Chingus Hiuam* conjugem suam imperiali corona redimiverat; quarto ejusdem anni mense nix ingens cum in Regia, tum in circumjectis regionibus cecidit. Rara utique ac Sinis invisa res. Astrologi ariolique interrogati, quid hæc novitas sibi vellet, varii varia finxerunt. Imperator à philosophis etiam exquirit, ab illis præsertim, quibus figurarum liber, *Yeking* dictus, quo de libri primi principio egimus, legendo intelligendoque familiarior, ut scripto, quid inusitatum prodigium moneret, exponerent. Aliqui ob *Fungi*, qui erat ex *Vanga* familia, nimiam potentiam iratum dixere Cælum; nec dubitabant Imperio secuturas calamitates minari. Vera dicebant; quamvis hoc ex nive non conjicerent, sed ex *Vangæ* familiæ fastu ac potentia, quæ omnino, cum nimia est, in seditiones facile erumpit. Quo audito *Fungus* ipse summa, quam gerebat, præfectura cupiebat abdicare se; cujus tamen votis haud assensus est Imperator. Vnus inventus est *Soyungus*, qui *Fungo* adulatus, quippe à quo multa sperare poterat, in eam partem explicavit portentum, ut bonum esse omen prædicaret. Nec abrogavit ei fidem Imperator; amplexus repudiata vera falsam unius sententiam. Id quod

Nix rara apud Sinas.

ſæpe contingit, ut nos ipſos nimium amantes, nec, quod bonum eſt, intelligentes proſequamur materiam noſtri mali; ex quo neceſſe eſt ſummam denique perniciem exiſtere.

Obeſt nimia unius familia potentia.

Sed ut iſtius Imperatoris in hac re magis error appareat; narrandum eſt, quod *Lienchiangus* non infirmæ ſortis Præfectus egit. Librum compoſuit undecim capita complexum optimo ſtylo & exquiſitis rationibus explicata; quibus, quantum efficere poſſet nimia unius familiæ potentia, demonſtrabat. Ac licet familiam diſſimularet; minime tamen Imperatorem fefellit, eo libro familiam *Vangam* peti. Laudavit autoris ingenium, eruditionem, fidelitatem, ſimplicitatem, omnia. Nec immerito. Namque prorſus erant è majoris nominis virtutiſque philoſophis depromta; non tamen ad flectendum Imperatorem, ut optima ſuadenti pareret, efficacia.

Hæc autem iſtius philoſophi ſinceritas fecit, ut *Hingus* ejus filius etſi literis inclytus, nunquam præfecturam adeptus ſit, quamvis à Præfectis bene multis deſtinaretur. Namque delapſus huc erat Imperator, ut inconſulto *Fungo* nihil ageret. Ab hoc enim uno ac privato homine totius Imperii pendebant negotia; cujus unicus nutus pluris erat nimium lento Imperatori, quam multorum Præfectorum conſenſus.

Ingens imbrium inundatio.

Anno imperii tertio *Xenſi* provinciam, in qua ceteroqui raro pluit, imbres in Autumno continui ſic inundavere, ut ſpeciem diluvii præberent. Loca plurima ſimul & homines aquarum moles involuit. Ipſa etiam urbe regia uſquequaque pluviis merſa incolæ mœnibus altis vitam tuebantur; Imperator ſibi ſuiſque in palatio commorantibus ſalutem conſcenſis navibus invenit.

Vangi Colai proceritas regi formidabilis.

Anno octavo *Tanyu* rex *Tartarus* ad amicum Imperatorem inviſendum adfuit. Eo tempore ſummo Colai munere fungebatur *Xangus* quidam ex *Vanga* familia vir procero, robuſto ac præpingui corpore, vultuque ac capite tam grandi, ut gigantem eſſe crederes. Ad hunc, ut mos eſt, etiam *Tanyu* rex inviſit; cujus forma ſic exhorruit, ut pedem referret præ ſtupore. Admonitus ea de re Imperator gaudebat;

&,

&, *Tales, oportet esse, quibus Imperii Sinici summa committitur; ut sola forma Barbaris terrorem incutiant.* Hinc illum apud Sinas morem invaluisse putem, ut primum militarem ductorem, cujus erat in trium annorum examine primum nomen, depingant armatum, excelsa vegrandique statura, & ad vicinas circum nationes exteras dimittant, existimantes ejusmodi pictura terrorem exteris ab se inferendum; utique si viderint talem in Sinis militiæ ducem seu spectrum potius esse.

Exstincto sub hæc *Fango* in summa militum præfectura successit *Imus* ex eadem *Vanga* familia. Matris precibus id Imperator dedit, cui nihil unquam negavit, in omnibus obsequentissimus.

Rarum hic narrant historici Sinenses modestiæ muliebris exemplum. Habebat Imperator inter alias concubinas unam ante ceteras carissimam sibi, *Panam* nomine; omnibus & corporis & animi dotibus insignem. Sunt autem intra Imperiale palatium non Imperatrici tantum, sed singulis etiam concubinis apud Imperatorem magis gratiosis attributa singula palatia, in quibus separatim habitant. Igitur *Panam* Imperator in palatio minore, in quo vivebat illa, non contentus invisere, jam volebat in suo secum palatio commorari. At eum honorem recusavit *Pana*, & modestia, in muliere præsertim, rara & memoranda, *Ex antiquis picturis nostris*, inquit, *etsi literas nesciam, didici tamen nonnisi fide ac prudentia claros bonis Imperatoribus adstare Præfectos; malis vero mulieres appingi, à quibus ad pessima quæque facinora instigantur. Tu nunc, posthabita Imperatrice, me vis tibi consuescere. Vide, quæso, ne hinc malorum Imperatorum insistendi vestigiis initium facias. Ego quidem, quæ te plurimum amo, faveoque laudibus tuis, nihil optans impensius, quam ut virtute magis ac magis excellas, hoc piaculum admittere non possum; ne & tu pessimorum Imperatorum, & ego malarum mulierum numerum augeamus. Imperatricem habes germanam primamque conjugem tuam; cum hac est habitandum tibi. Ego tantum utriusque sum famula.* Sapientem hanc repulsam Imperator laudavit plu-

Rarum modestiæ muliebris exemplum.

Et prudens admonitio.

rimum, & multo magis Imperatrix; quæ, re cognita, maximas *Pana* gratias egit. Verum venereus Imperator in majora postmodum scelera delapsus est. Cum enim musica delectaretur ac theatris; inter cantatrices, quæ placebant in comœdiis, venustissimam puellam sæpe audiens, ac tandem ejus amore captus victusque advenit illuc, ut ipsam cum fratre simul adhuc puero in suum reciperet palatium. Ibi puellam gynæcéo præposuit, totumque amoribus se tradidit. Imperatrix perægre ferens, ignobilem puellam apud Imperatorem tanta esse caritate; cum forte res ac tempus ferret, eum hujus facti graviter increpuit. Imperator, qui fœdissimo puellæ amore inflammatus ferebatur, impatiens probri, vehementer excanduit, & ex amantium ingenio, cæco impetu abreptus, *Hiuam* Imperatricem à se repudiavit. Ita cui primum velut primæ conjugi debebatur palatium, ei ne locus quidem in palatio fuit. Spem tamen in *Pana* modestia & bonitate collocans ad eam venit; à qua benigne accipitur & humanissime.

Damna comœdiarum.

At non hîc quievit Imperatoris in saltatricem amor dicam, an furor. Adeo namque illius amore provehebatur paullatim, ut tandem veram suam uxorem eandemque Imperatricem nominarit. Et primo quidem illius patrem levem comœdum regulum creat; credo, ut hac dignitate insignis & suam vilitatem tegeret, nec ille diceretur comœdi filiam in uxorem accepisse. Non tulere Præfectorum aliqui hanc Imperatoris sui nequitiam; sed oblatis libellis acriter arguunt. Fidelitatis pretium mors fuit; Imperatoris jussu mactatis omnibus. Quotquot enim erant ex *Vanga* familia, assentandi fœda libidine, Imperatori quidvis licere persuaserant. Hinc spes eis ostendebatur, in Imperio turbas futuras, è quarum occasione rei, quam machinabantur, exitus pendebat. Mirum dictu! vilis cantatrix Imperii Sinici, quin & ipsius Imperatoris se dominam videt; tanto securius, quanto magis Imperatoris animum amor occæcarat.

Ex comœdo regulus.

Imperator itaque cum fautores ex *Vanga* familia Præfectos haberet; penitus veneri se ac vino dare, totas noctes

Imperatoris pravitas.

noctes comessationibus, conviviis, comœdiis transigere. Picturas etiam obscœnissimas per palatium undique appendi jubet, ac præsertim *Takiæ* cum *Cheuo* fœdissime acta. Non defuere quidem è Præfectis, rei turpitudinem scripto damnantibus; sed nihil effectum. Laudabat salubria monita, sed non sequebatur; agnoscebat errores, sed non emendabat; tanto alienior à recto, quanto ejus scientior.

Annum imperii decimum octavum, qui fuit ante Christum decimus quintus, secundo mense, qui fere in Martium nostrum incidit, solis defectio in Sinis visa nobilitavit. Addit autor Sinicus, multas tenues stellas de cælo cecidisse, quasi plueret ignibus. Anno præterea vigesimo primo, quam *Chingus* imperare cœpit, ante Christum duodecimo, cometa visus est octavo mense, id est, sub Octobrem nostrum, quem observarunt in loco sideris, quod *Cing* vocant, qui locus hodie Cancri totum signum occupat. Solicitus Imperator, quid hæc monstra portentave (nam talia credebat esse) sibi vellent; omnibus copiam fecit, quid super iis sentirent, explicandi. *Soyungus* doctissimus philosophus idemque amans reipubl. coram Imperatore recitavit hæc è libello. *Quod omnes boni optamus, est illud Imperator, ut iis maxime rebus operam naves intendasque animum, quæ ad optimi Imperatoris munus probe implendum conducunt. Id vero facies, si juste tuos populos regas, si bene illis provideas, si regiam priscis moribus renoves & ornes, antiquando, quicquid vitiosa consuetudo quondam invexit. Calamitates, quas Cælum minitatur, effugiendi, ne dubita, facillima hæc est via, si vitiis extricati virtuti demus operam; illæ sunt inevitabiles, quas vitiis ipsi nobis facimus. Insolita sunt hæc monstra, fateor, & sine dubio magnum aliquid portendentia, neque ad intelligendum humanis ingeniis promta; si tamen est homini fas de cælestibus conjicere, crediderim* Hanæ *familiæ, nisi resipiscat, exitum ab irato Cælo pronunciari.* Fulminatus est Imperator hæc audiens, nec ullum locutus verbum, confestim ex aula se proripuit in palatium. Ad frugem tamen animum haud applicuit.

Stella de Cælo lapsa.

Cometa visus.

Celebre tunc erat *Changyui* philosophi nomen,

 quem

quem Imperator ut præceptorem non vulgari caritate diligebat. Cum hoc, à quo Sinicam Philosophiam didicisset, de plerisque negotiis conferebat consilia. Sed erat nomine magis quam reapse philosophus. Nam licet ex doctrina nobilis esset & clarus, virtute tamen carebat; aulicisque imbutus artibus Imperatori adulans, *Vangæ* familiæ gratiam venabatur. Igitur è re nata quidam, qui cometam studiosius observarant, Imperatori libellum obtulere suppressis nominibus, in quo planis ac Sinicis verbis iratum *Hanæ* familiæ Cælum asserebant & in illius perniciem intentum ob nimiam *Vangæ* familiæ potentiam, à qua Imperium quoque perdendum ominabantur. Multa in eo libello à *Vangæ* familiæ Præfectis perpetrata scelera narrabant. Eapropter Imperatorem à se admoneri, ut rebus suis prospiceret. Imperator jam de *Vangæ* familia, quam tot omina devoverent, addubitare cœperat. Sed hunc timorem temperavit habita cum *Changyuo* consultatio. Qui cum legisset libellum; veritus offensam & Imperatoris ejusque matris & multo magis *Vangæ* familiæ, quam timebat; ita de hac re cum Imperatore tractavit, ut ostenderet esse difficillimum cælestia prænoscere. Illos adhæc siderum studiosos altius æquo de se sentire, si futurorum intelligentiam sibi arrogarent. In his enim errare proclive admodum esse; imo fortasse hæc illos finxisse, quia singulari odio *Vangos* persequebantur, cumque alia via non possent ex iis ultionem petere, voluisse fidos Imperatori Præfectos infames invisosque facere; queîs propterea nil temere quidquam credendum.

Imperator, qui nihil non matris causa faceret, *Vangæ* familiæ cæco amore captus, eum tanquam sapientem ac fidelem laudat; & quam forte suspicionem periculi traxerat è familiæ *Vangæ* potentia, deponit. Hanc proinde reprimere & coërcere neglexit; Præfectis, quibus constabat adhuc fides, non parum indignantibus. Ex his unus *Chuyunius* rarum dedit ac vix auditum constantiæ exemplum. Præfectus idemque philosophus erat haud ignobilis; sed à vera germanaque virtute nobilissimus. Hic tantam *Changyui* assentationem

Rarum constantiæ exemplum.

tionem ac perfidiam non ferens, contemto vitæ discrimine, quod vel ab Imperatore vel *Vanga* familia impendebat, forti constantique animo audientiam apud illum sibi fieri volens; habere se professus, quæ afferret in bonum Imperii. Vbi colloquendi potestas fuit; in Præfectorum omnium corona Imperatorem strictim affatus, *Omnium primo peto*, inquit, *ut mihi gladium concedas, quo hic, coram te loquacis & ostentatoris hujus caput amputem.* Imperatore, quisnam esset ille, interrogante; Changyuus *est impostor ac perfidus ille*, subjecit Chuyunius, *quem dignum putem, cujus, te præsente, caput cervicibus abscindam.* Imperator audito sui præceptoris nomine nimium quantum ira efferbuit; eaque mox in rabiem versa imperat, ut *Chuyunium* ad supplicium abripiant. Adsunt apparitores è vestigio, simul & è palatio ejecturi. At is aulæ podia cratesque manibus adeo fortiter tenuit, ut, cum divelli non posset inde, nec illi quidquam in eo abstrahendo remitterent, podia rumperentur. Interim ita *Chuyunius* vociferabatur. *Quam bene mecum agis, ô Imperator? quod optabam concedis. Nunc moriar demum, & quidem libens moriar. Malo enim ad fidos Imperatorum Præfectos iniquissime à te tuique similibus tyrannis contrucidatos moriens ire, quam vivus apud te turpem servitutem servire, qui assentatores amore, fidos autem ac sapientes odio prosequeris. Hoc unum dolet mihi, te adeo hebetem esse, ut non intelligas, quantum te, quantum* Hanam *familiam maneat malum; te vero inprimis, quando saluberrima tuorum consilia respuis, solos assentatores auscultas. Dixi, quæ dicenda putabam; tu modo de me age, quod lubet; & quodcunque necis genus tibi furor suggesserit, occide.* Obstupuere Præfecti, qui permulti aderant, hac constantia; & flexis de more genibus Imperatorem rogant, ut ei vitam daret. *Si enim*, ajebant, *in publicum consuluit, hoc est, tibi; puniendus non est, sed laudandus. Sin aliquid erravit, tanquam phrenitide laboranti ignosce. Talia namque nemo loquitur tanta constantia, nisi vel fidissimus, vel prorsus amens.* His auditis Imperator, ira consenescente *Chuyunium* dimitti jussit; ac

præterea, poſtquam ad ſe rediit; ut fractas crates nemo reficeret, monimento futuras, ex quo noſceret poſteritas, ipſum etiam vera loquentes ac fidos habuiſſe Præfectos. Felix reſpublica, in qua Principes nolentes volentes coguntur audire, quæ minime volunt; at multo felicior, ubi poſito metu Præfecti ſuos Principes libere culpant, haud ferentes, cum ſuos dominos à recto virtutis tramite aberrare vident. Vtrum impenſius mirer conſtantiam Præfectorum, an Regum plurimorum patientiam, neſcio. Præfecti quidem inter fidelitatis arcana in Sinicâ Philoſophia recondita, ſed in cælum uſque tollenda laudibus, illud non infimo loco ponunt, ut Principes ſuos omni abjecto metu, ſalutaribus monitis ad virtutis tramitem reducant. At Imperatores ex adverſo meliores, iique non pauci talium Philoſophorum conſtantiam amavere. Quod magis in hac, qua de loquimur, familia eluçet. Nam hic quidem Imperator, ut reliquos Præfectos admonitionum licentia prohiberet, admonitorem Præfectum induxit unum. At non ideo tamen reliqui tacebant Præfecti, ſi viderent admonitorem officio ſuo deeſſe.

Sinarum in monendis Imperatoribus libertas.

Licet autem *Chingus* plurimas amaſſet mulieres, immerſus libidinibus; nullum tamen ſuſcepit filium. Quo factum, ut *Hingum* nepotem ex fratre *Tingtao* Rege in ſucceſſorem declarari vellet; quem apud ſe in palatio non ſecus ac filium habuit.

In hoc ſtatu res erant, cum fato concedit Imperator, eo anno, quo Martem in loco ſtellæ; quam *Sin* vocant, obſervarunt Mathematici; qui locus, ut jam dictum, noſtris temporibus à gradu ſecundo ad vigeſimum uſque ſagittarii extenditur. Hæc autem Martis conjunctio cum tali ſidere Sinis ſemper formidoloſa fuit.

Mors ſubita Imperatoris.

Deceſſit autem morte repentina, nulla ægritudine præeunte, cum pridie læte cœnatus, ſummo mane ad multa negotia pertractanda decreviſſet ſurgere. Ac luce quidem poſtera ſurrexit è lecto; ſed dum induit ſe veſtibus, repente mortuus concidit. Regina mater *Chaum* quemdam venenum ei miſcuiſſe credidit; *Mango* conſanguineo in eum juſſo inquirere. Quo *Chaus* audito

dito mortem sibi concivit, noxius, an secus, ignotum. Tribunali saltem se non sine sceleris relicta suspicione subduxit. Ceterum Imperator, ut initio dictum, veneri vinoque plus nimio deditus fuit; ex quo perperam & injuste facta sceleraque consecuta sunt multa. Matrem nimium amavit; à qua vitæ licentia permittebatur ei, quo suos interim consanguineos elevaret. Quod huic mulieri perquam promtum fuit, cum, quidquid optabat, hac arte ab Imperatore obtineret, & ad turpissima quæque facinora facem ei præferret.

XII. Imp. NGAYUS.

Imperavit annis VI.

VT diximus, *Ngayus* antecedentis ex fratre nepos fuit. Accessit ad gubernacula juvenis admodum, rexitque satis bene; moderatus sumtuumque parcus. Sed quod esset ætate tantis rebus nondum pari (quippe natus annos non plus unde viginti) omnino, quod optabat, efficere non potuit. Multos Præfectorum mutavit, & *Mangum* familiæ *Vangæ* principem summa præfectura spoliavit. Sic illius familiæ insolentiam aliquo modo repressit, & fortasse, si diutius imperare contingeret, exstinxisset omnino. Sed prosperis conatibus immatura mors intercessit, ad implendam sequentis proxime Imperatoris tragœdiam familia superstite. *Cyclo 45 anno 52. ante Christum 6.*

Anno imperii primo vitæ discrimen ingens adiit. Cum enim animi gratia, solis mulieribus, quæ de more serviunt Imperatori, comitatus, descendisset in caveam; in qua tigrides, ursi, feræque alebantur aliæ; forte ursus per podii crates nixus in ambulacrum evasit. Ibi ceteris evidenti periculo perterritis & fuga salutem quærentibus; una stetit *Funga*, quæ plusquam virili animo, solis armata vestibus ursum excipiens atque strangulans, ab Imperatore imminens atque adeo præsens periculum avertit. Hanc deinde mulierem summa semper caritate dilexit; sed ut sæpe fit, summa invidia comite: quam, quæ ursum domare potuit, superare non potuit. Namque ab Imperatrice vexata *Rex morti ereptus à famula,* *Audaci facinore.*

propte-

propterea, quod à marito præ ſe amaretur; qua manu ſervarat Imperatorem, eadem ſibi vitam exhauſit.

Vox ominoſa.

Annum imperii quintum, qui fuit ante vulgarem Chriſti epocham ſecundus, anni Sinici menſe dieque primo ſolis defectio inſignem fecit. Sub idem tempore audita vox eſt in palatio prorſus inſolita, pulſati tympani ſonum referens, adeo vehementem, ut ad extremam uſque palatii portam ſe diffuderit. His portentis anxius Imperator, quid ſignificaret, è Mathematicis quæſivit. Illi magnam in Imperio rerum converſionem atque rebellionem adeo fore reſpondent; id enim voce, quæ audiatur ſine figura loquentis ac ſpecie portendi.

Hoc eodem anno *Tangu* rex *Tartarus* legationem miſit ad Imperatorem, ejus ſalutandi copiam petitum. Fuere, qui non admittendum dicerent, quo ſumtibus parceretur. In hujuſmodi namque legationibus magni ſemper à Sinis fiunt ſumtus, non modo cum exteri reges adſunt, ſed etiam, cum eorum legati. Qui advenientes ex Imperii finibus ad regiam uſque publicis ſumtibus magno cum ſplendore deducti, eodem modo vivunt ibibi, de publico item, palatio viſendo, Præfectoque uno è præcipuis, cui mandata exterorum cura, iis attributo. Legatione geſta, reducuntur ad uſque regni confinia eadem pompa, qua excepti erant. *Ianghiungus* tamen haud infimæ autoritatis Præfectus, ut admitteretur *Tartarorum* rex, Imperatori ſuaſit; &, *Nihil optabilius*, inquit, *Imperio Sinico poteſt accidere, nihil opportunius, quam illos amicos admitti, quos hucuſque ſemper pro hoſtibus habuimus. Ecquid aliud optarunt Imperatores priores, quam ut tot bellis ac ſumtibus* Tartari *vel ſubigerentur, vel volentes nolentes in amicitiæ jura concederent? Nunc ubi pacem expetunt amicitiamque noſtram ultro hoſtes noſtri; ſumtus cur timemus? quid ſi repulſam paſſi bellum moveant? an non plures nobis erunt neceſſarii ſumtus, ut vim repellamus? ut taceam noſtra contumacia magnis difficultatibus atque periculis Imperium involutum iri.* Motus his dictis Imperator *Tartarum* regem ſuperbo apparatu excepit. In hunc modum inter acerrimos tot

Tartarorum rex magnificè à Sinis exceptus.

annis

annis hostes pax coaluit authore Deo, paullo post homine futuro, &, ut Angelorum habet camen, in terra pacem hominibus allaturo.

Anno sequenti post *Tartarorum* adventum, firmatamque pacem Imperator diem obiit supremum; nulla re memorabilis, nisi quod ejus mors in illum annum inciderit, quo Decembri mense, vitæ parens & humani generis vindex Deus IESVS CHRISTVS ex MARIA Virgine natus est, cum totum Sinicum Imperium altæ pacis gaudio frueretur. Est & hoc ad memoriam illustre, quod Imperator non *Ngayus* dici voluit, sed *Pingus*; quod *Pacificum* sonat. Mirabili Dei providentia, ut, quo tempore Christus Rex vere *Pacificus* in terras venit, etiam Sinicus Imperator *Pacificus* cognominetur. *Rex Pacificus.*

Tungyenus erat Præfectus apud *Ngayum* gratiosus inprimis. Elegans in eo forma, corporisque dignitas; comitas affabilitasque sermonis magna; sed multiplex ingenium & tortuosum. Quibus rebus ad Imperatoris gratiam sic adrepserat, ut præ omnibus amaretur. Verum calliditate avaritiaque cum esset insignis, abutens Imperatoris gratia, plurimos vexavit. Audita igitur ejus morte, suorum sibi criminum conscius, ne secuturo Imperatori meritas daret pœnas, eodem die, quo ille mortuus est, ipse de se statuit.

Atque hæc est prima Decas, quam promiseram. Hanc si lectoribus meis gratam intellexero, ad reliquas absolvendas ex molestissimis Sinicis characteribus, mihi animus erit.

Ad Majorem Dei ac Matris
Virginis Gloriam.

INDEX

INDEX

Rerum, quæ hoc libro continentur.

A.

ABjectio magna victi Imperatoris. 263. Acus nautica vetus Sinarum inventum. 106
Aditus ad Imperatorem præclusus. 255. 260
Admonitiones olim à Sinarum Imperatoribus & regibus flexis genibus excepta. 208
Admonitio prudens concubinæ Imperatori facta. 405
Adulatores dominati. 67, 84. Probum Regem decipiunt. 110. Adulatio vana. 322. 359. Adulator philosophus. 408
Adulteri vocantur à Sinis, qui Dominos mutant. 164
Æmulorum artes. 167. successus. 168
Æmulus mirâ humanitate factus amicus. 203
Æmulatio propinquorum. 380
Agricola fit Imperator. 42
Agricultura octo terræ partes assignata. 18. aratri inventio. 24. Agricultura restituta. 329. ab Imperatore exculta 374. Agricultura magna apud Sinas peritia. 49. studium. 107. 108. 139
Agricolarum vindicta in Imperatorem venationi nimis addictum. 108
Agrorum pars nona Imperatoris. 139. communi opera excolitur. ibid.
Albus color Sinis in luctu. 44. 333
Alba gallina munus regium. 106
Ambitio insana. 239. Ejus tragica machinatio. 343
Ambitio aliena Imperatrici mortem accersit. 388. ambitionis feminea machinatio. 390
Amici fides. 116. 211. Amicus usque ad aras. 141
Amicitia lapidea. 203. Amicitia jus violatum. 401
Amici vera & sincera objurgatio. 203. objurgatum facit victorem. 204
Amor in ingratam patriam. 205
Angelos bonos & malos credunt Sinæ. 11. etiam Tutelares. ibid. cur? ibid. Eis templa dicant. 12
Animal rarum captum. 360
Animalia non nisi adulta occidunt Sinæ. 178
Animi generosi putavit esse Chinyus strategemate non uti. 283
Annus, quo moritur Imperator ex eadem familia, totus ei attribuitur. 49
Anni Bellorum. 159
Annus à venatione nominatus. 360
Apostolorum numerus a Confutio Philosopho adumbratus. 140
Aqua Mercurio subjecta. 20
Aquarum deductiones in Sinis. 39. 46
Cur in Aquario Sinis anni exordium. 34
Arbores in agris non ferendæ. 178
Arca aurea divinationes continens. 105
Arithmetica Sinensium. 27
Arma nulla licet in Aulam Imperatoris inferre. 226
Armis virtus potentior. 328
Astutia in explorandis hominum judiciis. 261
Atramentum Sinarum. 334
Avaritia causa tyrannidis. 113. ab ipso reo punita. 388
Audacia legati. 216. Audax femina facinus. 411

Aves

Aves civilium magistratuum insignia. 32. *cur.* ibid.
Avis solis, boni ominis. ibid. *quanam illa sit.* ibid.
Aves novem unâ jaculatione confixa. 60
Aulici probi faciunt probum regem. 110
Aulam male moratam philosophi fugiunt. 144. *idcirco objurgantur.* 145
Aureum seculum. 18
Aurifodina à Tango Imp. populo concessa. 74
Aures tres hominis. 193

B.

Bacillis in mensa utendi ratio quando cœpta. 91
Bellum primum. 25. *dissuasum.* 110
Belli causa equorum immodicus amor. 109
Bellum in venationem mutatum. 110
Bella inter fratres. 123. *cum patre.* 157
Bellorum anni. 159
Belli bene gesti præmium regnum promittitur. 257
Beneficia & injuria beneficiis compensata. 302
Beneficium collatum à conferente dissimulatum. 393
Benignitas Imperatoris in senes. 326
Blasi ducis diserta fides. 310
Bombycum serici usus ab Imperatoris conjuge doctus. 38, 108. *a Sinis in Europæos propagatus.* 38

C.

Cadaver regis vindictâ studio concisum. 142
Cædes dissuasa. 124
Cæde uxoris quæsita dignitas. 166
Cædes regis insontis suasu feminæ. 312. *cædis causa superbia.* 335
Cælum quando creatum. 13. *Cæli numerus impar.* 16
Calumnia ab amico propulsata. 211. *in authores redit.* ibid.
Calumnia ab hoste in ducem belli cusa. 225
Cæmentarius ad præcipuam Sinarum præfecturam assumitur. 85
Canis aut draco a Sinis creditur in Eclipsi solem aut lunam devorare velle. 58
Cantu galli fuga adjuta. 192
Captivi liberati, cur? 108
Carceri inclusus juvenis Imperator, fit melior. 76
Carnea silva. 68
Castus Imperator. 155
Cervus Imperatori oblatus pro equo. 261
Changi reguli virtus. 82. *regimen felix* ibid.
Changleangi peritia militaris in tribus constitit. 253. *ejus modestia.* 266
Chaocaus Colaus Imperatorem destruit. 305. *fraude persuadet ei, ut publicum vitet.* 255. *socium sceleris perdere laborat.* 256. *Imperatorem è medio tollit.* 260. *scelerum pœnas dat.* 261. *memorabilis illius nequitia occasione cervi.* 252
Chaocungi mira in Imperatorem fides. 114, 115
Chaos origo rerum. 13
Characterum Sinensium initium & figura. 22. *sex in iis observanda.* ibid.
Charitas ducis in milites. 204, 363. *fugitivi in patriam.* 205
Chaus Imp. a rusticis occisus ob agros venatu destructos. 108, 109
Cheungi Colai in Imperatorem agrum pietas. 103. *studium instituendi Imperatoris.* ibid. *premitur invidia.* 104. *restituitur.* 105
Cheus Imp. venationis amans inermi manu feras cepit. 91. *eburnea vasa usurpat primus.* ibid. *bacillis inter edendum primus utitur.* ibid. *uxorius est.* ibid. *gentem tributis onerat.*

rat. ibid. turrim ingentem ædificat. ibid. convivium centum viginti dierum dat. 92. ejus crudelitas. ibid. bene monentem occidit. 94. & puellam stuprum recusantem. 92. prægnantes occidit. 94. ejus crudelis curiositas. ibid. seipsum occidit. 100
Chimici Sinenses immortalitatem spondent. 355
CHRISTVS à Confutio futurus homo agnitus. 149
CHRISTO Nato Sinarum Rex Pingus, id est, Pacificus dictus. 413
Chumkingi Imp. prudentia. 57
Chungius philosophus omnia ait timenda. 180. ejus philosophia à matre, explosa. ibid. & a Mentio philosopho. 181
Civilium magistratuum insignia sunt aves. 32. Clades ingens. 100. 191. 194. 213. 227. 228. 286
Clementia mira matris Imperatoris. 379. Imperatoris Siuenii. 387. Iueni. 397
Cochinchina legatos mittit ad Imper. Sinensem. 106. cur? ibid. ejus regni felicitas unde? ibid.
Cohabitatio turpis. 68
Colai dignitas quæ. 40
Color caruleus & luteus Imperatoribus Sinensibus familiaris 29. color candidus Sinis in luctu consuetus. 44. color pro venere sumitur à Sinis. 267
Cometa visus. 407
Commeatus interclusus. 337
Communia omnia esse voluit Hiuhingus philosophus. 181. Comœda puella fraude in reginam assumpta. 230
Comœdiarum damna. 406. ex comœdo regulus. ibid. Concha cum pelagiâ ave certamen. 224 Concubina mortua à mago repræsentata Imperatori. 364
Confessio cogitati sceleris. 309
Confutius philosophus natus. 137. uxorem dimittit: cur. 139. quot discipulos habuerit. 140. ejus magisterium & labores. 142. honesta fuga. 143. philosophia contemta. 144. ejus doctrina. 147. mors. ibid. dogma vere Christianum. 148. Deum videtur agnovisse. 149. & Christum futurum hominem prævidisse. ib. ejus existimatio. 150. honor posthumus. 151. discipulorum de eo judicium. 152. librorum ejus æstimatio. 241
Conjunctio planetarum memorabilis. 33
Conjugia à Fohio Imp. introducta. 23. Conjunx ad frugem revocat maritum Imper. 116
Consilium prudens. 161, 201. 204, 213. 243. 253, 264. 288. 305, 314. 346. 347. 348. 386. 394. 399. 412. consilium malum. 165. 246. 272. 277. consilium anceps. 171. consilium consulenti pessimum. 173. 353. 372. consilium cautum male neglectum. 227
Conspiratio. 162. detecta. 382. alia in ignarum Imperatorem. 384
Constantia in fide. 195. rarum ejus exemplum. 408
Constellationes apud Sinas viginti octo. 50
Contemptus opum. 320. 393
Convivium diuturnum. 92
Coquus Imperator. 61
Cordis septem meatus ingenii nota & laus apud Sinas. 94. Cor evulsum. ibid.
Cranium hostium pro poculo. 163
Croceus fluvius unde dictus. 64. ejus cursus. ibid. ab eo natum proverbium. ibid.
Crudelitas ingens. 92. 94. 113. 117. 254. 269
Crudelitas in regiam familiam. 226, 229. Imperatricis in concubinam. 318. regni abdicatione à filio damnatur. 319
Crudelitas in reos. 335
Cungkia Imperator luxui vacat. 66. adulatores fovet. 67
Cuprea vasa novem omina imperii. 50

Cuprea turris, & ejus usus. 356
Curiositas crudelis. 94
Curribus in bello usi Sinæ. 174
Cyclus spatium sexaginta annorum quando Sinis inchoatus. 26. 30

D.

Damna Comœdiarum. 406
Dedecus facit meliorem. 274
Delatio iniqua. 169. *graviter punita.* 170
Deliciæ militibus perniciosæ. 280
Dei nomen Sinæ non habent. 11
Deum tamen agnoscunt. ibid.
Devotio sui pro agro Imperatore. 103
Diligentia mira Yui aquas in Sina coercentis. 46. *cur tanta.* ibid.
Diligentia filii natu minoris regnum obtinet. 160
Diluvii mentio apud Sinas. 12, 39
Dignitas cæde uxoris quæsita. 166
Discipulo peccante præceptor punitur. 104, 172
Discipulorum CHRISTI numerus à Confutio adumbratus. 140. *Discipulorum de Confutio existimatio.* 152
Disciplina militaris. 174. *restituta.* 166
Discordia fratrum regnum periclitatur. 129
Divites ignavi contemti. 172
Dolus in bello neglectus nocuit. 130
Dominum non mutare, apud Sinas magnus honor. 164
Domus desiderii. 374
Draconis dorsum causa mysticarum linearum apud Sinas. 22
Draco Sinis felicitatis omen. ibid. *insigne imperii Sinici.* ibid.
Draco in Imperatoris insignibus quinque habet pedum digitos, ceterorum quatuor tantum, idque sub capitis pœna. 22
Draco in veneratione Sinis. 118
Draco vel canis in eclipsi à Sinis creditur velle Solem ac Lunam devorare. 58
Draconis spuma sacra. 118. *fecunda.* ibid.
Ducis bellici in milites charitas. 204. 363
Dux volans. 354. *Dux fit pastor.* 368

E.

Ebrietatis mala ingentia & varia. 335
Eburnea vasa quando primitus in Sina usurpata. 91
Eclipsis solis memorabilis. 58. *eam quod Mathematici non prædixerint, occisi.* 58. *superstitio Sinensium circa illas.* ibid.
Electio Imperatoris apud Sinas transiit in successionem. 48
Elementa quinque apud Sinas. 19. *cur.* ibid. *Planetis applicata.* ibid.
Epicuri secta ante Epicurum in Sinis. 133
Equorum nimius amor belli causa. 109. *equorum amor.* 112. *ossa eorum magno pretio emta.* 190
Equiso factus dynasta. 112
Equus cervus. 261
Equum velocem cur Venius Imperator recusarit. 326
Excubiarum fides & constantia. 331
Exempli vis mira. 97
Exilio multatur potus Sinici inventor. 54.
Exilii tria genera à Xuno statuta. 45
Exercitus undecim contra unum hostem. 369
Exercitus ingens. 222, 227
Explorata ministrorum fides. 169

F.

Fabrilis & figlina ars inventa. 29
Fabri cæmentarii fortuna & sapientia. 86. 87. *ad Præfecturam assumitur.* ibid.
Fabula de origine Laotani philosophi. 134
Fama apud posteros studium. 137
Famula regem à morte eripit. 411
Fan-ii legati eloquentia remunerata. 206. *invidiam ei parit.* ibid. *publico ma-*

ce malo. 207. ejus fuga. ibid. consilium. 208. fit Colaus. 209. ejus dissimulatio. 210. veste donatur ignotus. ibid. vindictam petit. ibid.
Fastus regis repressus. 160
Faus Imperator adito imperio nomen mutat. 161
Femina ab hoste per speciem amicitiæ donata Imperatorem & regnum perdit. 68. femina male regno consulit. 211. Sinis imperat. 322
Ficta legationes. 65. fictus Imperatoris filius. 379. morti adjudicatur. ibid.
Fides Chaochungi mira in regem. 114, 115
Fides amici. 116. legati. 368. Ducis 379
Fides præfecti in regem. 142
Fides hosti servanda. 126
Fides matronæ in regem rem restituit. 195. innocentis exulis in regem. 205. excubiarum. 331
Fides & mors ducis Imperatorem servat. 290
Fides ab hoste præmio donata. 304
Fides in defunctum Regem. 312. Imperatori invisa. 313. ob libertatem animi ab eodem remuneratur. ibid.
Figuli habitu fortunam fugiens. 154
Filium Iaus vetat in imperio sibi succedere. 41
Filiorum post mortem parentum triennalis luctus. 43. eo tempore magistratu se abdicant. ibid.
Filios non habere, ingens apud Sinas malum. 44
Filii à Xuno in successione imperii præteriti. 46
Filia patri pro cibo apposita. 92
Filii insignis in patrem pietas, ac fides in Imperatorem. 98
Filius, patris hostis. 131. vincitur & necatur. ibid.
Filius aut uxor non luunt crimen patris vel mariti. 139
Filius in patrem rebellis. 138, 140. 157
Filiorum indoles explorata. 159. diligens regnum obtinet. 160
Filius à patre studio pacis oceisus, nullo fructu. 226
Filii apud Sinas, ne sint patre majores, honores suos ei etiam mortuo adscribunt. 243
Filiorum hæreditas virtus patris. 320
Fimi ad stercorandos agros apud Sinas varii. 49
Fluvius croceus unde sic dictus. 64. ejus cursus. ibid. ab eo natum proverbium. ibid.
Fœdera epoto galli sanguine icta. 216. fœdus violatum. 353
Fohius I. Imperator post diluvium sine patre natus. 21. quomodo fuerit conceptus. ibid. astrologiæ peritus. 22. leges & mœnia condidit. ibid. vestium inter viros & feminas discrimen invexit. 23. conjugia instituit. ibid. musicum instrumentum invenit. ibid.
Folus incisa stylo ferreo historia prima Sinarum. 40
Fons vini. 366
Fortitudo duplex. 179. militaris. 300. forte facinus famulæ. 411
Fortunæ faventis fuga. 154. fortunæ sævities. ibid.
Fratres & parentes, Xuni humanitate revocati ad frugem. 47
Fratrum inter se bella. 123, 156
Fratrum duorum lis laude digna, uter imperet. 97, 136
Fraus legati. 188. æmuli. 196. Imperatricis. 321. magi. 364
Fraude sublatus innocens. 400
Frugalitas Imperatoris. 326
Fuga Imperatricis prudens & regno salubris. 116
Fuga suasa. 171. sero persuasa. ibid.
Fuga galli cantu promota. 192
Fuga causa præmii oblatio. 217. fuga honoris. 376. Fuga subductis navibus à duce prohibita. 259. Furor victoris. 269

G.

Gallina alba munus regium. 106
Gallina, si galli munus & vocem occupet; ruina domui imminet. Proverbium Sinicum est. 100
Galli cantus portæ urbis aperiendæ signum. 192. fugam juvat. ibid.
Galli jugulati sanguis in fœdere adhibitus, 216
Gemmæ sunt boni regum ministri. 174
Genibus flexis à Sinarum regibus admonitiones auditæ. 208
Geometriæ initia. 18. eam callet Tuus Imperator. 50
Grando ingens. 112
Gratitudo Imperatorum in Confutium. 151
Gratitudo filiorum in parentes. 43, 99, 243
Gratitudo discipulorum in magistros. 104

H.

Habitationi è novem terræ partibus una concessa. 18
Hansinii fortissimi ducis ortus. 273. inertia dedecore excussa. ibid. fit mortis reus. 274. evadit, emergit, otium fugit. ibid. militiæ præficitur. 276. prudens ejus consilium. 277. Guei regem vincit & capit. 282. hostem servat, ejusque consilio utitur. 286. propter musicam urbi parcit. 301. beneficia & injurias remuneratur. ibid. capitur. 304. absolvitur. 305. ejus labefactatur felicitas. 307. ejus gloria perfidia corrupta. 311. obtruncatur. 312
Hanzous duos imperatores necat, 59. occiditur & ipse. 62
Herbarum vires ab ipso Imperatore exploratæ. 24
Herba in aula Imperatoris nata malorum hominum index. 29
Hereditas filiorum, virtus. 320
Heres supposititius ab Imperatore occiditur. 322
Hereditas æqualiter divisa. 354
Hiangius præ animi stupore nec literam addiscit. 251
Hiuhingus philosophus laboriosam philosophiam tradidit. 181. voluit omnia esse communia. ibid. refutatur à Mentio. ibid.
Historia Sinensis quanta diligentia continuata. 20
Historicus ob veritatem necatus. 137
Historia Sinensis primo foliis incisa. 40
Hoaius Imp. luxui deditus. 63
Holoserici laceratio Imperatrici in deliciis. 119
Homo apud Sinas primus, quis. 13. unde natus. ibid.
Homo quando conditus. ibid.
Honor tristis ultroneæ mortis. 155
Honoris fuga. 376
Horæ Sinarum fabulosæ. 13
Hora mundi nona rerum in orbe perturbatio. 14
Hora nostri ævi quænam juxta Sinas. ibid.
Horarum apud Sinas ratio. 17
Hospitii jus læsum. 339
Hosti vita servata. 124. servanti profuit. ibid.
Hosti servanda fides. 126
Hous dux belli creatus in Chai regis exercitu disciplinam restituit. 166. occiditur. ibid.
Humanitas mira Xuni de vita periclitantis. 47

I.

Iapones à Sinis orti. 237
Iaponiæ rex è nauclero quo astu factus. ibid.
Idololatria in Sinas quando invecta. 11
Ignis è ligno. 19. Marti subjectus. ibid.
Imber maximus. 404
Ignis loquens. 99
Immortales aliqui Sinensium opinione. 30
Immortalitas hujus vitæ ab Impostore Imperatori promissa. 356

Ejus apud Sinas studium. 356. error hic exemptus. ibid.
Immortalitatem Chimici Sinenses promittunt. 355
Imperator Sinarum simul est Sacerdos. 33
Imperator coquus. 61
Imperatores Sinarum deliciis vacant. 63. agunt negotia per libellos. ibid. & 390. raro è gynæceo prodeunt. 63
Imperator voluptatis mancipium. 246. magna ejus devicti abjectio. 263
Imperator pro ducibus fessis excubat. 280
Imperatori pietas regno sit potior. 295
Imperator è latrone. 317
Imperator futurus, in carcere signis ostenditur. 385
Imperator Iuenus philosophus, non item prudens. 397
Imperium oblatum Sangous respuit. 41 in alium rejicit. ibid.
Imperium venando amissum. 55
Imprudentia Imperatoris adversus simulatorem. 400
Incendia magna. 37. 269
Indoles filiorum explorata. 159
Indulgentia parentum in liberos noxia. 340
Ingratitudo. 279
Iniqua delatio. 169. graviter punita. ibid.
Initium anni apud Sinas. 34. non semper fuit idem. ibid.
Injuria beneficiis compensata. 302
Innocens fraude sublatus. 400
Insidia elusa. 201
Insignia officii abjiciebant Sinenses magistratus, si monentes Imperator non audiret. 235
Insigne imperii Sinensis, Draco. 22
Insignia magistratuum diversorum diversa. 32
Intercalaris mensis apud Sinas inventus. 30
Invidia. 32. 196 fidos ministros regi eripit. 196. 207. aulis familiaris. 398
Invidiam virtus parit. 411
Ira Imperatoris ab uxore prudenter correcta. 52
Ira facit fortem. 236
Iridis colores in supercilüs Imperatoris Iai. 39
Itius philosophus statuit æqualem in omnes amorem. 182. refutatur à Mentio. ibid.
Iustitia Sinarum quid sit. 96
Iustitia regi regnum ac vitam servat. 132
Iustitia comes lucrum 177. Ius amicitiæ violatum. 401
Iynius præfectus imperatorem carcere triennali emendat. 77. liberato regnum restituit. ibid.

K.

Kalendarium Sinarum. 31. Christianis accommodatum. ib. primo publicatum. 33. qua pompa publicetur. 35
Kangus Imperator agricultura studet. 107
Kiaus ingentis roboris. 60. navem solus per terram trahit. ibid. Siangi Imperatoris stirpem prope exscindit. 61
Kieus sceleratus Imperator. 68. ejus robur. ibid. uxoris amore insanit. ibid. ejus luxus. ibid. à magistratibus reprehenditur. 69. sævit in monentes. 70. regno pulsus pœnitentiam simulat. 71. moritur in exilio. ibid.
Kilin quale animal. 149
Kua potio amatoria. 371

L.

Laboriosa philosophia. 181
Laceratio holoserici Imperatrici in deliciis. 119
Lacus vino impletus. 68
Latandum quando Principi. 107
Lapidis pretiosi petitio elusa. 199
Lapidea amicitia. 203

Lapis

Lapis sua sponte erectus mortis omen. 383
Latro fit Imperator. 317
Legationes ficta apud Sinas. 65. *legati apud eos liberaliter habentur.* ibid.
Legati fraus. 188. *audacia.* 215
Legatio dissuasa. 218
Legatus occisus. 294, 375. *Legati fides.* 368
Legatio Tartarorum ad Sinas 396
Leges, musica nomine appellata. 138
Legum multitudo restricta. 391
Legio Sinica quot militibus constet. 335
Lenitas Imperatoris. 25. *subditos devincit.* ibid.
Liberis carere, miserum apud Sinas. 44
Liberalitas offuit Imperatori. 306. *liberalitas ducis.* 363
Libertatis pretium puella. 118
Libido excidii causa. 69. 111
Libri Sinici exusti. 239, 241. *quidam ingenio servati.* 240
Librorum Confutii honor. 241
Libri, prada gratissima. 264
Lignum apud Sinas elementum. 19. *ex eo eliciunt ignem.* ibid.
Lignei capuli Sinarum, quos vivi magno pretio comparant. 177
Lii Imperatoris tyrannis. 113. *loqui inter se subditos vetat.* ibid.
Linearum vario ductu varia Sinarum arcana significantur. 15, 16
Litera. Vide *Characteres.*
Literis Imperatoris honor habitus. 128
Litera sagitta ex urbe emissa. 251
Literam unam addiscere Hiangyuus nequivit. ibid.
Lucrum justitia comes. 177
Luctus fratrum. 56
Luna habitari credita. 364
Lusus regum serius. 106

M.

Magistratuum civilium insignia sunt aves; militarium dracones & feroces bestia. 32
Magistratuum in monendo Imperatore libertas. 69, 93, 94, 97, 110, 114, 203, 233, 235.
Punita. 70, 93, 94
Magister docilem discipulum non omnia docet. 169
Magus Sinas nefanda sacrificia docet. 32. *Magus pro Deo habitus.* 88. *occisus.* 89
Magus Imperatorem mire ludit. 364
Maoci philosophi in monendo Imperatore libertas. 233. *inconcussa post mortis minas.* ibid. *tandem vincit.* 234
Mariti crimen uxores non luunt. 139
Martis sidus in gratiam regis retrocedens. 157. *ignis ei subjectus.* 20
Mater sine patre, a vestigio hominis concepit. 21
Matris crudelitas à filio modeste reprehensa, regni abdicatione. 319. *Matris pro filio captiva audax facinus.* 278
Maternus amor in filium. 341
Matris Imperatoris mira clementia. 379
Matrimonia quando Sinis cœpta. 23. *nefas apud eos, nominis ejusdem puellam ducere.* ibid.
Matrona in regem fides rem restituit. 195
Mathesis apud Sinas antiquissima. 13. *& prima.* 17
Mathematicam Yaus Imp. calluit. 38
Mathematici occisi, quod futuram eclipsin non pradixerint. 58. *solent etiam hodie.* ibid.
Memoria ultionis inculcata. 146
Mendici valentes ad laborem damnati. 172
Mentii philosophi dicta. 176, 177. *tria pracipua.* 179 *dogmata.* 180. *alios refutat.* 181
Mensis intercalaris, inventum Sinarum. 30
Mercurio aqua subjecta. 20
Metallum apud Sinas elementum, 19. *veneri subjectum.* 20
Metus armorum fecit oblivisci. 226

Metempsycosis apud Sinas author Xaca. 109
Militum modestia. 72
Militum ludificatio Imperatrici grata. 119. *Imperatorem perdit.* ibid
Militis sapiens dictum. 167
Militaris disciplina. 174
Milites generosi non occidendi. 274
Militibus delicia perniciosa. 280
Militum studia explorata. 323
Ministrorum in electione quid observandum. 165
Ministri ab Imperatore explorati. 169
Ministri boni gemma sunt. 174
Ministri gloria in regem arte derivata. 204
Ministri fraudulenta cunctatione defectio procurata. 259, 260
Ministrorum ingeniis recte usus Imperator. 302
Miserorum major habenda cura. 139
Moderatio Yai Imperatoris. 36, 37. *Siangii Colai.* 202. *Modestia Imperatricis.* 325
Monendi Sinarum Imperatores quinque modi. 52
Monendi Imperatoris sublata libertas. 232. *sed non adempta* 233, 410. *viginti quinque bene monentes occisi.* 233. *alterius calamitas.* 307. *Monitor occisus.* 258. *Monitor Imperatoris constituitur.* 389, 410.
Moi Imperatoris gnome. 110
Montes ponte juncti. 280
Mores Sinarum aquales. 34
Mors ultronea. 132, 175, 195, 131, 301, 303, 310, 328, 331, 338, 341, 355, 361, 363, 373, 398, 410, 413.
Mors ultronea oblata honoris ergo. 155
Morus intra septem dies enata in Imperatoris palatio. 78
Mos abjiciendi insignia officii, si monitores à regibus non audiantur. 235
Mulieris ambitiosa tragica machinatio. 343. *Muliebris modestia rarum exemplum.* 405. *& commotio.* ibid. *Mulier regem morti eripit.* 411
Mundus unde conditus. 13. *quo ordine.* ibid. *quando.* ibid. *ejus finis & interitus.* 14
Munera regia pariunt invidiam. 207
Munera recusata. 305, 325
Murus ingens Tartarorum exstructus. 298. *ejus opera.* ibid. *fundamenta.* ibid. *custodes.* ibid. *quando absolutus.* 239
Murum Sinicum Tartari superant. 307
Musicum primum instrumentum à Fohio inventum. 23
Musica inventa. 28. *per Musicam leges intellecta.* 138
Musica, dum pluvia cadit, boni ominis. 164
Musica indicium bene morata urbis. 301. *urbem servat.* ibid

N.

Nauclerus astu rex Iaponia factus. 237
Naves primo facta. 29
Navis per continentem ab uno homine tracta. 60
Navis mala fide compacta. 108
Naves subducta ad cavendam militum fugam. 259
Naves ab hominibus adverso flumine, non à jumentis apud Sinas trahuntur. 281
Navis Indica olim in Germaniam appulsa. 368
Nebula densa ominosa. 402, 403
Niger color Yuo Imperatori familiaris. 49
Nix rara apud Sinas. 403
Nomen initio imperii à Fao Imperatore mutatum. 101
Noverca odia. 157. *tolerantia superata.* ibid
Nox larga qua. 92
Numeris arcana Sina explicant. 16
Numerus cali impar, terra par. 16

O.

Obediendum sibi & aliis quando Xunus Imp. dixerit. 45

Objurgatio proficua. 217
Observatio stellarum prima. 34
Odia orta inter sceleris ministros. 231
Odia noverca. 157. *tolerantia superata.* ibid
Odoriferum palatium. 356
Omina virtuti non obstant. 79
Omen bonum piscis. 99. *à vasis trementibus, malum.* 159. *bonum à pluvia, quæ inter epulas aut musicam cadit.* 164. *omina mortis.* 383
Orbitas apud Sinas ingens malum. 44
Origo mundi, juxta Sinas, quâ horâ & ordine. 13
Offa equi magno emta. 190
Otiosi exagitati. 172
Otii fuga in Hansinio belli duce. 275
Ovum hominis origo. 13. *& mundi* ibid
Ova duo à milite, rustico ablata, ingens quondam apud Sinas piaculum. 174

P.

Pacificus dictus rex Sinarum Christo nato. 413
Palatium ingens. 241, 242. *palatium odoriferum.* 356
Paosua Imperatrix nunquam ridet. 119. *discerpto holoserico delectatur.* ibid. *& militum ad pugnam evocatorum ludificatione.* ibid
Papyrus quando apud Sinas inventa. 334
Parentum indulgentia noxia. 340. *mortuis habiti honores, sed non divini.* 377, 378
Paries pagellis obductus. 240
Partus post quatuordecim menses editus. 371
Pastor è duce. 368
Patris crimen filii non luunt. 139
Patri bellum cum filio. 157. *Patri honor habetur à filiis post mortem.* 243
Pauperes laboriosi in honore sunt Sinis. 172
Pauperum cura Imperatoris ingeniosa. 380
Pax inconsulto emta. 206
Pacis victima filius, nullo tamen successu. 226
Pax obtrusa capto avo & uxore. 295
Pax violata. 298
Pecunia ratio apud Sinas. 328
Pedes Sinensium feminarum parvi unde 95. *eorum decus* ibid. *quam parvi sint.* ibid
Pentateuchus Sinarum. 351
Perduellis perduellem decipit. 59
Perfidia 194. *punita.* 304
Periculum vitæ industria declinatum. 133
Periculum à fratre ingenio aversum. 319
Peritia sagittandi. 60
Peritia militaris Chanleangi in tribus constitit. 253
Phasiana alba munus regium. 106
Philosophi aulam male moratam fugiunt. 144. *objurgantur idcirco.* 146
Philosophorum prudens dictum ac factum. 394
Philosophos Venheus Imp. amat. 164. *cum illis epulatur.* ibid
Philosophia laboriosa. 181
Philosophus & bonus apud Sinas idem. 395
Philtra Sinis usitata. 371
Physiognomia imperii præsagium. 249
Pietas Sinensium quid. 96, 130
Pietas regis in plebem. 156
Piscis prope navem evertit. 53
Piscis bonum omen. 99. *Piscatio publici juris.* 139
Planetis elementa subjecta. 20
Planetarum memorabilis conjunctio. 33
Planeta gemmis competentibus expressi. 44
Planetarum quinque concursus novum Imperatorem portendit. 273
Pluvia pietate Imperatoris procurata. 75. *boni ominis inter epulas aut musicam cadens.* 164
Poculum ex hostis cranio. 163

Pœna culpæ respondens. 60
Poësis Sinarum. 111
Polygamia à Sinis cœpta. 35. *Regnis molesta.* 343
Ponte montes juncti. 280
Posteri meritis Confutii gaudent. 151
Potentia nimia unius familiæ obest. 404
Potus Sinicus primo inventus. 54. *ejus author in exilium missus.* ibid.
Præceptor peccante discipulo punitur, cur. 104
Præceptores mire à Sinis observantur. 104
Prædæ sunt libri. 264
Præfectorum diversorum diversa insignia. 32
Prægnans mater octoginta annis & uno. 134
Præmia laboris contempta. 217. *fugæ sunt causa.* ibid.
Præmium belli bene gesti regnum promittitur. 257
Præstigia magica Imperatori perniciosa. 371
Privigni tolerantia novercæ amor conciliatus. 157. *de noverca privigni argutum dictum.* 158
Proceritas Colai regi formidabilis. 404
Proditio in Imperatorem. 225. *quo prætextu.* ibid. & 256
Proverbia Sinarum. De re nunquam futura. 64
De imperiosa uxore. 100
De causis periculi declinandis. 162
De amantibus doctorum hominum. 165
De bonis Principum ministris. 174
De re, quæ fieri non potest. 193
De magno rei alicujus pretio. 200
De oppressione duorum inter se pugnantium. 224
De occasione non negligenda. 347
Proscriptio reguli prima apud Sinas. 152
Preovidentia divina eludi non potest. 385. 386
Prudentia Imperatoris in tuendo innocente. 382
Prudentia. 57. *in reprimenda seditione* 392
Puella stuprum recusans ab Imperatore concisa, patri comedenda apponitur, qui filiam ante ad stupru obtulit. 92
Puella dono oblata Imperatorem placat. 93
Puella libertatis pretium. 118. *belli occasio.* 135. *exitiale donum.* 143
Puella comœda in reginam assumpta. 230
Pueri prudens oratio urbem servat. 292
Pulvis singulis mensibus evanescens. 28. *Lapsu lapidis excitatur.* ibid. *ejus impostura & superstitio.* ibid.
Pupilla duplex in oculis Xuni Imper. 44. *boni ominis habetur.* ibid. *alius quoque habuit.* ibid.
Putei ad summum exundantes. 78

Q.

Quantungus ob monendi libertatem occisus. 69
Quieti imperii legibus consultum. 354
Quotidiana sui renovatio. 74

R.

Rebellio. 247. *oratione domita.* 133. *regiam familiam delet.* 155
Rebelles domiti. 370
Reges septem una pugna victi. 338
Regnum scelere partum bene administratum. 26
Regni fuga. 97
Regnum bene administrati belli præmium. 257
Reguli ab Imperatore geniti abrogati. 243
Regulus ex comado. 406
Renovatio sui quotidiana. 74
Reverentia literis Imperatoris exhibita. 128
Risus provocatus serici & regni damno. 119
Ritus Sinarum duplicis generis. 140

Robur ing̃us corporis. 60. 68
Ruditas morum & cultus initio apud Sinas. 18. 19
Rustica apud Sinas quotannis celebritas & jucunda. 329

S.

SAcci rubro liquore pleni, sagittis petiti ad ostentandam potentiam. 89
Sagitta in cœlum jacta. ibid.
Sagitta litera ex urbe emissa. 251
Sagittandi peritia. 60
Sal publici juris apud Sinas. 329
Salix pro tribunali usurpatur. 108
Sangous oblatum imperium respuit. 41
Sanguis galli epotus in fœdere. 216
Sapiens dictum militis. 167. *ducis.* 305
Saturno terra subjecta. 20
Scholarum cura. 178. *Schola juxta sepulcrum.* 103
Scientia triplex apud Sinas. 148
Scripto apud Sinas omnia geruntur. 63. 390
Secta Epicuri in Sinis ante Epicurum 133. *Deum agnovit.* ibid.
Secta tres præcipua apud Sinas. 134
Seditiones quomodo prudenter reprimenda. 277
Serici usus & opficium à conjuge Imperatoris doctum. 38. 329
Seculum aureum. 18
Securitas regnorum in quo consistat. 167
Senum miserta Imperatrix. 326
Septem reges simul victi. 338
Serpens occisus regni præsagium. 250
Siccitas septem annorum. 75
Sicinii philosophi fastus. 182. *repulsa.* ibid. *vindicta, consilium.* ibid. *Legatio.* 183. *interitus.* 184
Sidus Martis in gratiam regis retrocedens. 157
Sigillum Imperatoris occasio stratagematis. 219. *& fraudis.* 244
Sigilli usus famulo concessus malo eventu. 232
Silentium Imperatoris diuturnum. 84 *cur.* 85
Silentium triste subditis impositũ. 113
Silva carnea. 68
Similitudo de prudenti ministrorum delectu. 173. 174
Errorem etsi parvum, esse tamen errorem. 179
Consilium mutare prudentis esse. 206
Sapientiam in usum publicum proferendam. 215
Virtutem regum populos ad imitandum trahere. 347
Rationem debere sibi semper esse similem. 348. 349
De modo facili coërcendi seditiones 392
Simulatione doloris paratum clementia nomen. 279
Simulatio adulatoris detecta. 359
Sinæ nomen non habent in suâ lingua, quod Deum significet. 11. *Deum tamen agnoscunt.* ibid. & 48. *Angelos bonos & malos admittunt.* 11. *etiam Tutelares, cur.* ibid. *templa eis dedicant.* 12. *Diluvii meminere.* 12, 39. *Numeris arcana tribuunt.* 16. *Hora Sinarum.* 17. *ruditas morum & cultûs.* 18. 19. *quinque elementa.* 19. *Sinensium historia quanam diligentia continuata.* 20. *Sinarum terra ante diluvium habitata* 21. *Sinarum insigne Draco.* 22. 117. & *felix omen.* 22. *Sinensium characterum initia.* 22. *quid in eis observandum.* ibid. *Sinici imperii antiqui fines.* 26. *Sinensium arithmetica.* 27. *Sinæ aliquot homines immortales credunt.* 30. *à mago nefanda sacrificia docentur.* 32. *Sinarum Imperator simul Sacerdos.* 33. 48. *Mores Sinarum & cultus æqualis.* 35. *Polygamia cœpta.* 35. *luctus triennalis in morte parentum* 43. 44. *in Sinarum luctu color candidus.* ibid. *cur triennium lugeant.* 44. *orbitas filiorum ingens apud Sinas malum, cur.* 44. 220. *sublatâ electione Sinarum Imperator succedit jure hæreditario.*

rio. 48. Sinarum error circa eclipses. 58. Sinarum Imp. deliciis vacant. 63 agunt negotia per libellos. 63, 390. Raro è gynaceo prodeunt. 63. Sinensium antiqua navigationes quousque ibid. Ad Sinas ficta legationes. 65. Sinæ longos ungues pro signo nobilitatis habent. 75. Sinæ quid per justitiam & pietatem intelligant. 96. testudine ad auspicia utuntur. 100. Sinarum in præceptores mira observantia. 104. Sinarum Poësis. 111. Ritus duplicis generis. 140. Sinæ adulteros vocant, qui dominos mutant. 164. feretra vivi sibi procurant magno pretio 177. Et hac in vivi sibi procurare, magna felicitatis habetur. ibid. Animalia tantum adulta occidunt. 178. Sinarum appellatio unde. 223. Sinarum nemo audet arma in aulam Imperatoris inferre. 226. Sinæ magni se ac sua faciunt. 237. coloris nomine venerem significant. 267. Sinæ subditi viliter ab Imp. habentur. 315. Pecuniæ ratio. 328. Sal publici apud Sinas juris 329. Rustica apud Sinas annua solennitas. ibid. Sinæ immortalitatis studiosi. 333. eorum atramentum & papyrus. 334. Sinica legio quot militibus constet. 336. Sinarum disciplina quinque libris comprehensa. 351, 352. Axioma circa Philosophiæ studium. 395

Sinlungus philosophus ait tres homini aures esse. 193

Solis avis boni ominis. 32. quænam illa sit. ibid.

Sol decem diebus non occidit. 37

Sphæra cælestis à Xuno Imp. è gemmis facta. 44

Spuma draconis sacra in aureâ arca reponitur. 118. facunda est. ibid.

Stellarum prima observatio. 34. stella de calo lapsa. 407

Sterilitas ingens malum apud Sinas. 219

Strategema. 175, 197, 218, 219, 228. 262, 282, 284. 289, 290, 296, 339.

Strategemate nunquam usus Chinyus. 83

Stultitia simulata regulo vitam servat. 94. Philosopho bonam mentem. 144

Stupiditas mira. 251

Subditorum mira charitas. 96

Successio ex electione facta. 48

Successio longa in Imperio. 101

Superbia cadis causa. 335

Supercilia instar Iridis in Yao Imperatore. 39

Superstitione amissa victoria. 127

Supplex Imperator victori. 220

Suppliciorum quinque genera à Xuno constituta. 45

Susurrones Imperator non audit. 386

T.

Tabula scelera Imperatoris exhibens. 70

Taikangus venando imperium amittit. 55

Taikieus Imp. in carcere fit melior. 76 Præfecto in carcerem conjicienti non succenset. ibid.

Taiuus Imp. Xenedochium senibus adificat. 78. justitia observans est. ibid

Takia Imperatrix crudelis 92. parvos pedes prima fecit esse in pretio. 95. occiditur. 101

Tangi reguli moderatio eximia. 70. Imperium ei defertur. 72 mire ab omnibus amatur. ibid. vult se regno abdicare. 73. sed prohibetur. 74. aurifodinas populo utendas relinquit. ibid. in vasis utensilibus gnomas de moribus curat inscribi. ibid. ejus in cives pietas. 75. sui devotio ad impetrandam pluviam. ibid.

Tartarorum prima in Sinas irruptio. 46. repressa. ibid.

Tartari bello petiti. 358. tres exercitus in Tartariam à Sinu immisi. 361. quo successu. 361, 362

Templa Sinarum Angelis tutelaribus di-

dicat . . . . sine idolo. ibid.
Templum mira magnitudinis. 377
Terra quando creata. 13
Terra numerus par. 16
Terra Saturno subjecta. 20
Terra motus in Sinis prater morem ingens. 389
Testudo Sinis auspicata. 100
Timere omnia Chungius philosophus jubet. 180
Tres aures hominis. 193
Tribunalia sex ab Yao instituta. 40
Tribunal in salice. 108
Triticum septem dierum spatio in palatio enatum. 78
Turris ingens a cervis dicta. 91
Turris cuprea & ejus usus. 356
Turris adificanda stultum consilium elusum. 365
Tyrannis. 113

V.

Vacca ad strategema adhibita. 198
Vacca testacea ingens. 330
Vacca fraudis magica ministra. 364
Vasa cuprea pro numero mensium. 28. trementia. 159
Vasa cuprea novem Geographica, omina imperii. 50, 133, 200
Vasa utensilia gnomis seu sententiis ornata. 74
Venando imperium amissum. 55, 60. Venandi studium in Cheo Imperatore. 91. è venatione periculum. 350
Venatio qua Principem deceat. 98. dissuasa. 357
Venationis mala. 108. Venatio post bellum. 110. Venatio nomen dedit. 360
Veneri subjectum metallum. 20
Venus coloris nomine Sinis explicatur. 267
Ventus omnia erigens. 105
Veritas historico necem parit. 137
Veritatis audienda studium. 374
Vermiculi loquentes. 383
Vestes à Folio feminis & viris diversa prascripta. 23
Vestis donata vitam donanti servat. 210
Vestigio hominis conceptus Fohius Imp. 21
Vetula ab interitu servavit Sinicos libros raro invento. 240
Vexilla strategematis occasio. 262
Via occulta. 242
Via subterranea. 281
Victori supplex Imperator. 281. Victoris furor. 269
Victoria superstitione amissa. 127
Vihia uxor Kieo Imp. fraude obtrusa. 68, 69. Imperatorem depravat. 69. humanas carnes & medullas edit. 68
Vindicta studium. 142, 163. ejus inculcata memoria. 146. in authorem redit. 164
Vini usus, laus, damna. 107. Vini fons 366
Virtus fit ubique. 179. armis potentior. 328. parit invidiam. 411
Vita hosti servata. 124. servanti profuit. ibid.
Vita propaganda studium. 345. vita privata amor. 350
Vita hominis quanti facienda. 391
Vltronea mors. Vide Mors ultronea.
Vlxius Imp. voluptatis mancipium. 246. ejus oscitantia supina. 248. astrologia delectatur. 249
Vngues longi signum nobilitatis. 75
Volans dux. 354
Vuyeus Imp. scelestus magum pro Deo vult coli. 88, 89. eum dein jubet occidi. ibid. cælo iratus in illud sagittas jacit. ibid. fulmine perit. ibid. cur superis tam fuerit infensus. ibid.
Vutingi Imp. in patrem pietas. 84. silentium diuturnum. ibid. a proceribus reprehensum. 85. ab Imperatore defensum. ibid. ejus de Prafecto deligendo somnium. ibid. metu mali ominis seipsum examinat. 87. rebellem devictumque regulum monitis emendat. ibid
Vxores non luunt crimen mariti. 139
Vxoris cade quasita dignitas. 166

Vxoris

Vxoris scelus ignaro marito commissum, excidio totius familiæ punitur. 388. 389

X.

XAca Philosophus & Iaponum postea Deus quando natus. 109. *author metempsycosis apud Sinas.* ibid.

Xaokangus à matre cadi subtractus. 61. *latet inter pastores.* ibid. *fit coquus dynastæ.* ibid. *agnoscitur Imperatoris Siangi soboles.* ibid. *parricidam vincit & necat.* 62. *imperium occupat.* ibid.

Xangti, quid significet. 49

Xenodochium à Tasvo Imp. pro senibus exstructum. 78

Xunus agricola ad imperium attollitur. 42. *ejus parentes & fratres.* ibid. *ex omnibus studet virtutem addiscere.* ibid. *minori prius magistratu Yaus Imp. ejus experimentum capit.* ibid. *toto triennio abdicato imperio Yao defuncti Imp. ceu patris mortem luget.* 43. *sphæram planetarum fecit è gemmis.* 44. *duplices oculorum pupillas habuit.* ibid. *in duodecim provincias regnum dividit.* 45. *agriculturam fovet.* ibid. *quinque suppliciorum genera decernit, tria exilii.* ibid. *vult tantum in bonis obediri sibi.* ibid. *aquas deducit.* 46. *neglectis filiis, Yvum socium regni facit ac postea successorem.* ibid. *ejus adhuc privati periculum.* ibid. *humanitas.* 47. *parentes & fratres ad frugem revocat.* ib.

Y.

YAngi Imp. docilitas. 170. *periculum, fortuna, sanctiones.* 171. *magna sub eo gentis felicitas.* 172. *odium unde.* 1[illegible] *fatalis exitus.* ibid.

Yaus insignis Imperator. 36. *suis civibus charus, venereas cantilenas odit.* 37. *Mathematicus fuit;* 38. *habuit supercilia varii coloris instar iridis.* 39. *sextrilunalia instituit.* 40. *adulationem respuit.* 41. *filium male moratum succedere in Imp. vetat.* ibid. *successorem agricolam nominat.* 42. *putatur idem cum Iano imo Noë fuisse.* 40. *vivus cedit alteri imperium.* 41

Yeking liber arcanorum. 16

Yeus faber cæmentarius fit primarius præfectus. 85, 86

Yn & Yang quid sit apud Sinas. 15

Ys perduellis. 59. *versipellis.* ibid. *necatus à tyrannidis socio.* ibid. *sagittandi peritus.* 60. *venationi deditus.* ibid.

Yuus imperium fugit. 47. *arguitur ceu nepotum & filiorum plus æquo amans, sed male.* ibid. *gaudet colore nigro.* 49. *Est Geometra & Astrologus.* 50. *vasa novem ex ære cyprio fundit Geographica.* ibid. *quæ qui deinceps habuit, Imp. habebatur.* ibi. *reprehendi ac moneri vult.* 51, 52. *quomodo.* ibid. *ejus impatientia semel in admittenda commonitione ab uxore aptè castigata.* ibid. *commiseratione insignis est.* 52. *sibi aliena delicta imputat.* 53. *bene conscius periculum non timet.* ibid. *ejus axiomata.* 53, 54. *sub eo potus Sinicus inventus.* 54

Z.

ZVus rex à subdito occiditur, quem promoverat. 279

Zu regis fortitudo. 300

F I N I S.

CB